

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

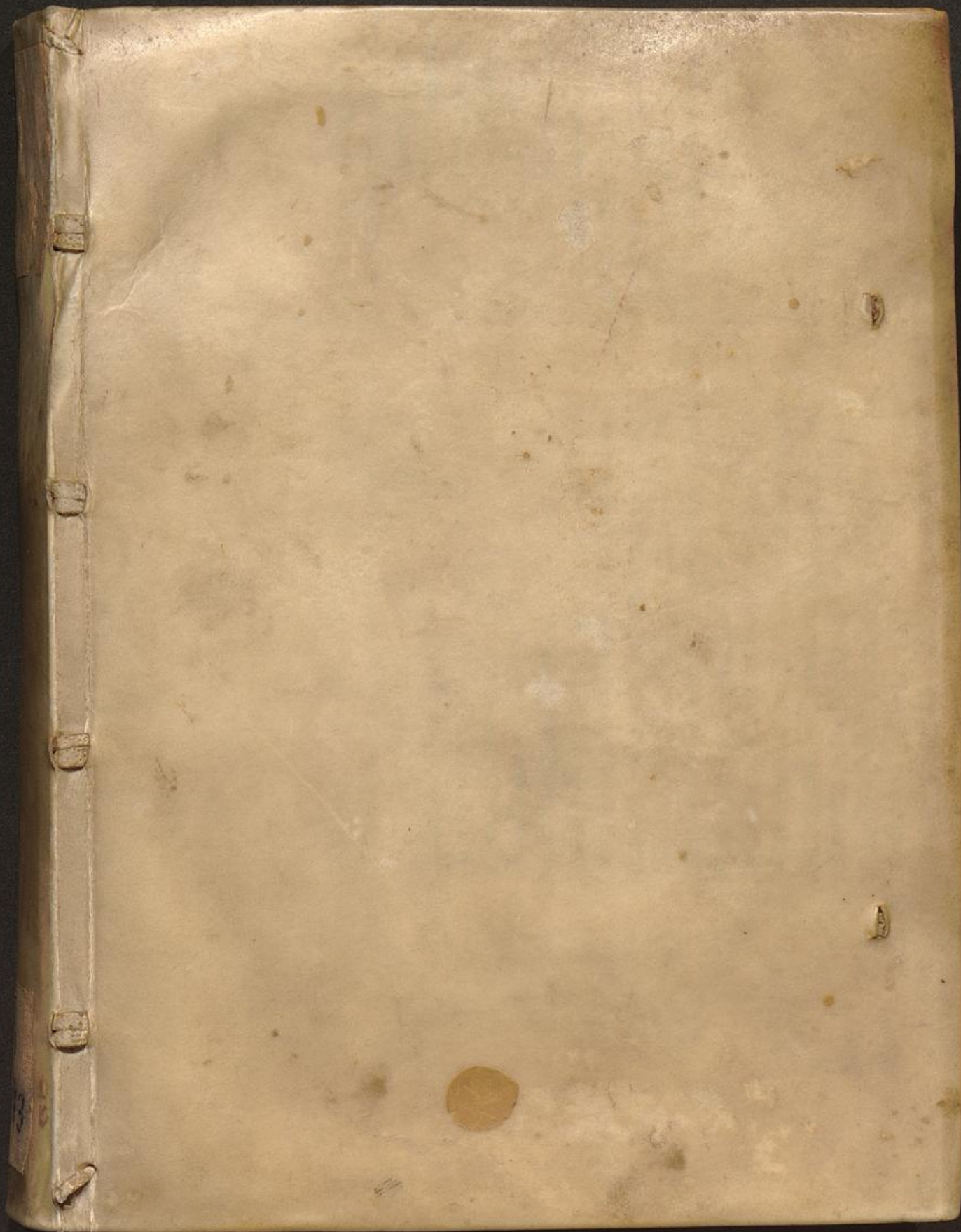
Universitätsbibliothek Paderborn

Ad Leonem X. Pontificem Maximvm

[Straßburg], 1519

VD16 L 3409

urn:nbn:de:hbz:466:1-34717

Th. 5973.

27 II

11.

Wittenberg August 1519

Siehe Panzer, Annales IX S. 126, No. 144,

Editha Albia rara cf. Bihl. Schm. jün

[= Schwarps jünior, cf. Panzer XI S. 627]

Nb. falsch gebunden!

AD LEONEM X.

PONTIFICEM MAXIMUM.

¶ Resolutiones disputationum de uirtute indulgentiarū reuerendi Patris, ac Sacrae Theologiae doctoris Martini Luther Augustiniani Vuittenbergensis.

¶ Fratris patris Syluestri Prieratis ordinis Prædicatorū Magistri sacri Palatii ad Martinum Dialogus.

¶ R. P. Martini Luther ad eum Dialogum Responsio.

¶ Contra D. Ioannem Eckium Ingoldstadiensem Sophisticum argutorem, Apologetice propositiones D. Andreae Bodenstein Archidiaconi Vuittenbergensis.

¶ R. P. Martini Luther, Sermo de pœnitentia.

¶ Sermo de indulgentiis.

¶ Sermo de uirtute excommunicationis.

¶ Decem præcepta Vuittenbergensi populo prædicata.

¶ Replica fratris Syluestri Prieratis Ad Reuerendū P. Martinum Lutherium.

Et alia quædam.

AD CANDIDOS THEOLOGOS.

HABETIS hic Reuerendī patris Martini Lutherī Theologi
cas lucubrationes, quem pleriq; putant uelut Danielem quendam
a CHRISTO tandem nos respiciente missum, ut abusus aliq;
Theologis Euāgelicam, ac Paulinam Theologiam cum ueterum
commentarijs iuxta negligentibus, & circa meras ampliationum,
restrictionum, appellationum, ac uere paruorum logicalium nu-
gas occupatis, in ecclesia sua natos hic coarguat. Atq; utinam o-
mnīs Theologos a Lethargo tandem expergesceri contingat, Vt
omissis Fraternalibus somnijs, summis dictum oportuit, Euangelis-
cam philosophiam malint quam Aristotelicam, Paulinam quam
Scoticam, ut deinceps Hieronymum, Augustinum, Ambrosium,
Cyprianum, Athanasium, Hilarium, Basilium, Io. Chrysostomum,
Theophylactum, anteponant Lyrano, Thomæ, Scoto, & cæteris o-
piniosis Scholæ disputatoribus, Vt CHRISTVM nō ad mun-
dum trahant, quod tam passim facit Aquinensis ille Thomas, sed
mundum ad CHRISTI doctrinam erudiant, Vt non aliud dis-
cant in scholis dum agunt comœdias, aliud domi, apud populum
aliud, aliud apud amicos familiareis, Vt non facili de causa, aut etis-
am non causa, bonos uiros cum ipsis ineptire nolentes, hæreticos
pronunciare conentur, quosdam Parrisiensis Scholæ Theologos
imitati, qui Iacobum Fabrum Stapulensem eruditionis & integrit-
tatis columnen, quod ineptam istam noui instrumenti uersionem ad-
ductis argumentis esse Hieronymi negasset, hæreseos damnare uol-
uerunt, seipsos interim non citra academix totius ignominiam, at-
que pud totum orbem & omnem forsan posteritatem imperitiæ & in-
uidiæ, atq; malignitatis notantes, Sed cogitent Scholasticas opinio-
nes nequaquam fieri debere Christianorū onera, Cogitent mundū pas-
sim nunc emergentibus studijs resipiscere, Laicos non tam crassos
q̃ fuerunt olim, CHRISTVM & Paulum in primis ament, spi-
rent, complectantur, & comperient quædam secus habentia quam
Questionistæ hætenus docuerunt. Itaq; fratres tempus est nos a so-
mno surgere. Bene Valeat candidi Theologi.

REVERENDO ET

VERE PATRI SVO IOANNI STUPI

tio, Sacrae Theologiae professori Augustiniana

familiae Vicario F. Martinus Luther discipulus, Salutem & seipsum.

MEMINI REVERENDE PATER, inter iucundissimas & salutare fabulas tuas, quibus me solet dominus IESVS mirifice consolari, incidisse aliquid quando mentionem, huius nominis poenitentia, ubi miserti conscientiarum multarum, carnificumque illorum, qui praeceptis infinitis eisdemque importabilibus, modum docent (ut uocant) confitendi, te uelut e coelo sonantem excepimus, quod poenitentia uera non est, nisi quae ab amore iustitiae & dei incipit. Et hoc esse potius principium poenitentiae, quod illis, finis & consumatio censetur. Haesit hoc uerbum tuum in me, sicut sagitta potentis acuta coepitque deinceps cum scripturis, poenitentiam docentibus, conferre. Et ecce iucundissimum ludum, uerba undique mihi colludebant, planeque huic sententiae arridebant & assultabant, ita, ut cum prius non fuerit ferme in scriptura tota, amarius mihi uerbum, quam poenitentia (licet sedulo etiam coram deo simularem, & fictum coactumque amore exprimere conarer) nunc nihil dulcius aut gratius mihi sonet, quam poenitentia

Ita enim dulcescunt praecepta dei, quando non in li-
bris tantū, sed in uulneribus dulcissimi Saluatoris
legenda intelligimus, Post hæc accessit, qđ studio &
gratia eruditissimorū uirorum, qui nobis Græca &
Hebræa officiosissime tradūt, didici, idem uerbum
Græce Metancea dici, a meta & noein, id est a post
& mentem, ut sit poenitentia seu metancea, resipiscē-
tia, & post acceptum damnum, & cognitum erro-
rem, intelligentia sui mali, quod sine mutatione affe-
ctus & amoris fieri est impossibile, quæ omnia Pau-
linæ Theologiæ ita respondent apte, ut nihil ferme
aptius Paulum illustrare possit, meo saltem iudicio
Deniq; profeci & uidi, Metancean, nō modo a post
& mentem, sed a trans & mentem posse deduci (sit
fane uiolentum) ut Metancea trāsmutationem men-
tis & affectus significet, quod non modo affectus
mutationem, sed & modum mutādi, id est, gratiam
dei uidebatur spirare. Nam transitus ille mentis, id
est, uerissima poenitentia, celeberrimus est in sacris
literis, ut quem phas illud uetustum, olim significa-
uit, CHRISTVS exhibuit, & longe ante Abraham
quoq; figurauit, quando transitor, id est, Ebræus
uocari coepit, traiectus, scilicet, in Mesopotamiam
ut Burgen, docte docet, Huic & titulus ille psalmus
concinit, ubi Idithun, id est, transiliens cantator in-
ducitur. His inhærens, ausus sum putare, eos falsos
esse, qui operibus poenitentiae tantum tribuerunt,
ut poenitentiae uix reliquum nobis fecerint, præter

μετάνοια
resipiscen-
tia.

μετάνοια
resipiscere

frigidas quasdam satisfactiones, & laboriosissimā
 cōfessionem, latino scilicet uocabulo abducti, quod
 poenitentiam agere, actionem magis sonet, q̄ muta-
 tionem affectus, & Græco illi, Metanoîn, nullo mo-
 do satisfaciat. Hæc mea, cum sic ferueret meditatio,
 ecce subito cœperunt circū nos strepere, immo clan-
 gere, noua indulgentiarū classica, & remissionū buc-
 cinæ, quibus tantū non ad strenuum belli studium a-
 nimaremur. Breuiter, neglecta ueræ poenitentiae do-
 ctrina, adeo magnificare præsumpserunt, nō poeni-
 tentiam, non saltem uilissimam eius partem, quæ sa-
 tisfactio dicitur, sed eiusdem uilissimæ partis remis-
 sionem, ut nunq̄ sit ita magnificari audita. Deniq̄
 impia & falsa, & hæretica docebant, tanta authori-
 tate (temeritate uolui dicere) ut qui uel contra muti-
 ret, statim hæreticus, igni deuotus esset, & æternæ
 maledictionis reus. Ego horū furori occurrere non
 potens, statui modeste eis dissentire, & in dubiū uo-
 care eorum dogmata, fretus oīm doctorum, totiusq̄
 Ecclesiæ sententia, quod etiam satisfacere melius
 sit, q̄ satisfactionem remitti, id est, indulgentias redi-
 mere, nec est ullus, qui aliter unq̄ docuit. Itaq̄ dispu-
 tauī, id est, summa, media, infima, omnia in malum
 capitis mei irritauī, quantum per hos, pecuniarum
 (heus animarū dicendum fuit) zelatores fieri ac per-
 fici potest. Sic enim suauissimi homines, crassissima
 astutia instructi, cum negare nō possint ea, quæ dixi
 fingunt summi Pontificis potestatem lædi meis di-

MARTINVS LV. AD IOAN. STVPITIVM.

Prouerbi
um
πρόσχοςος
ἐμλαχά
vois.

sputationibus. Hæc est causa R. P. quod ego nūc in
foelicitate in publicū prodeo, qui semper anguli ama
tor fui, & ipse eligens spectare pulcherrimū nostro
seculo ingeniorū ludum, magis q̄ spectari & rideri.
Sed (ut uideo) oportet & Corchorū inter olera uide
ri, & nigrū statui inter alba, decoris scilicet & Vene
ris gratia. Rogo itaq̄, has meas ineptias suscipias,
& qua fieri potest industria, ad optimū Pontificem
Leonē decimū, transmittas, ut sint ibi mihi aduersus
studia malignantiū, uice alicuius paracleti, nō quod
te mihi cōiungi periculo uelim, meo solius periculo
hæc egisse uolo. Christus uiderit, sua ne sint an mea,
quæ dixi, sine cuius nutu, nec summi Pontificis ser
mo, est in lingua eius, nec cor regis in manu sua. Hūc
em̄ expecto iudicem e Romana sede pronunciantē.
Cæterū, minacibus illis meis amicis, nihil habeo qd
respondeā, nisi illud Reuchlinianū, Qui pauper est,
nihil timet, nihil potest p̄dere. Res ne habeo, nec cu
pio. Famā & honorem, si habui, assidue nunc perdit
qui perdit. Vnū supest imbecille & assiduis fatigatū
incōmodis corpusculū, qd si qua ui uel dolo abstule
rint (in obsequiū dei) forte una uel duabus uitæ ho
ris me pauperiorem facient. Sufficit mihi dulcis re
demptor & propitiator, dominus meus Iesus Chris
tus, cui cantabo, q̄ diu fuero, si quis autem noluerit
cantare mecū, quid ad me: ululet, si libet, uel secum. I
pse dñs Iesus seruet te in æternū mi pater suauissime
Vuittenbergæ, die sanctæ Trinitatis, M. D. XVIII.

BEATISSIMO PA

TRI LEONI DECIMO PONT. MAXI.

FRATER MARTINVS LVTHER

AVGVSTINIANVS AETER

NAM SALVTEM.

Vditum audiui de me pessimum, Bea-
tissime Pater, quo intelligo, quosdam
amicos, fecisse nomen meum grauiissi-
me coram te & tuis foetere, ut qui auctoritatem & potestatem clauium &
summi Pontificis minuere molitus sim, inde hæreticus,
us, apostata, perfidus, & sexcentis nominibus, im-
mo ignominij accusor. Horrent aures, & stupent
oculi. Sed unicum stat fiducia præsidium, innocens
& quieta cōscientia, nec noua audio. Talibus enim
in signibus & in nostra regione, me ornauerunt, ho-
mines isti honestissimi & ueraces, id est, pessime sibi
consci, qui sua portenta, mihi conantur imponere,
& mea ignominia, suas ignominias glorificare. Sed
rem ipsam Beatissime Pater digneris audire ex me
infante, & inculto. Coepit apud nos diebus proxi-
mis, prædicari Iubileus ille indulgentiarum Aposto-
licarum, profecitq; adeo, ut præcones illius sub tui
nominis terrore, omnia sibi licere putantes, impiissi-
ma hæreticaq; palam auderent docere, in grauissimis

mum scandalum & ludibrium Ecclesiasticæ potestatis, ac si decretales de abusionibus quæstorum nihil ad eos pertinerent. Nec cōtenti, quod liberrimis uerbis hæc sua uenena diffunderent, insuper libellos ediderunt, & in uulgum sparserūt. In quibus, ut taceam insatiabilem & inauditam auaritiam, quam singuli pene apices olent crassissime, eadem illa impia & hæretica statuerunt, & ita statuerunt, ut Cōfessores iuramento adigerent, quo hæc ipsa fidelissime, instantissimeq; populo inculcarēt. Vera dico, nec est, quo se abscondant a calore hoc. Extant libelli, nec possunt negare. Agebantur tum illa prospere, & exugebantur populi falsis spebus, & ut Propheta ait, Carnem desuper ossibus eorum tollebant. Ipsi uero pinguiissime & suauissime interim pascebantur. Vnum erat, quo scandala sedabant, scilicet terror nominis tui, ignis comminatio, & hæretici nominis opprobrium. Hæc enim incredibile est, quam propensi sint intentare, quādoq; etiam si in meris opiniosisq; nugis suis contradictionem senserint, si tamen hoc est scandala sedare, ac non potius mera tyrannide, schismata & seditiones tandem suscitare. Verum nihilominus crebrescebāt fabulæ per tabernas de auaritia sacerdotū, detractionesq; clauū, Summicq; Pontificis, ut testis est uox totius huius terræ. Ego sane (ut fateor) pro zelo CHRISTI, sicuti mi uidebar, aut si ita placet, pro iuuenili calore urebar, nec tamen meum esse uidebam, in ijs quicquā statuere, aut facere,

AD LEONEM X. PRÆFATIO

proinde monui priuatim, aliquot Magnates Ecclesiarum, Hic ab alijs acceptabar, alijs ridiculū, alijs aliud uidebar. preualebat enim nominis tui terror, & censurarum intentatio. Tandem cum nihil possem aliud, uisum est, saltem leniuscule illis reluctari, id est eorum dogmata in dubium & disputationem uocare. Itaq; schedulam disputatoriam edidi, inuitans tantum doctiores, si qui uellent mecum disceptare, sicut manifestum esse, etiam aduersarijs oportet, ex præfatione eiusdem disceptationis, Ecce, hoc est incendium, quo totum mundum queruntur cōflagrare, forte, quod indignantur me unū, autoritate tua Apostolica Magistrum Theologiæ, ius habere, in publica schola disputandi, pro more omnium Vniuersitatum, & totius Ecclesiæ, nō modo de indulgentijs, uerumetiam de potestate, remissione, indulgentijs diuinis, incomparabiliter maioribus rebus. Nec tamen multum moueor, quod hāc mihi facultatem inuideant, a tuæ, B. potestate concessam, qui eis fauere cogor inuitus, multo maiora, scilicet, quod Aristotelis somnia, in medias res Theologiæ miscent, atq; de diuina Maiestate, meras nugas disputant, contra & citra facultatem eis datam. Porro, quod nam fatū urgeat, has solas meas disputationes præcæteris, non solum meis, sed omnium Magistrorū, ut in omnem terram pene exierint, mihi ipsi miraculum est. Apud nostros & propter nostros tantum sunt æditæ, & sic ceditæ, ut mihi incredibile sit, eas ab

omnibus intelligi, disputationes enim sunt, non doctrinae, non dogmata, obscurius, pro more, & enigmatis posita. Alio qui, si praevidere potuissem, certe id pro mea parte curassem, ut essent intellectu faciliores. Nunc, quid faciam? Reuocare non possum, & miram mihi inuidiam, ex ea inuulgatione uideo conflare, inuitus uenio in publicum, periculosissimumque, ac uarium hominum iudicium, praesertim ego indoctus, stupidus ingenio, uacuis eruditione, deinde nostro florentissimo seculo, quod pro sua in literis, & ingenij felicitate, etiam Ciceronem cogere possit ad angulum, lucis & publici alioqui non ignauum sectatorem, Sed cogit necessitas, me anserem strepere inter olores. Itaque quo & ipsos aduersarios mitigem, & desideria multorum expleam, emitto ecce meas nugae, declaratorias mearum disputationum, emitto autem, quo tutior sim, sub tui nominis praesidio, & tuae protectionis umbra, Beatissime pater, in quibus intelligent omnes, qui uolent, quam pure, simpliciterque ecclesiasticam potestatem & reuerentiam Clauium quaesierim & coluerim, simulque quam inique & false, me tot nominibus aduersarii foedauerint, Si enim talis essem, qualem illi me uideri cupiunt, ac non potius omnia disputandi facultate, recte a me tractata fuissent, non potuisset fieri, ut illustrissimus Princeps Fridericus Saxoniae dux, Elector Imperij &c. hanc pestem in sua permetteret Vniuersitate, cum sit Catholica & Apostolica ueri

AD LEONEM X. PRAEFATIO

tatis, unus facile amantissimus, nec tolerabilis fuis-
sem, uiris nostri studij a cerrimis & studiosissimis.
Verum, actum ago, quando illi suauissimi homines,
non uerentur mecum, & Principem & Vniuersita-
tem pari ignominia conficere palam. Quare bea-
tissime Pater prostratum me pedibus tuæ Beatitudi-
ni offero, cum omnibus quæ sum & habeo. Viui-
fica, occide, uoca, reuoca, approba, reproba, ut pla-
cuerit, uocem tuam, uocem CHRISTI in te præ-
sidentis & loquentis agnoscam, Si mortem
merui, mori non recusabo, Domini
enim est terra & plenitudo eius,
qui est benedictus in seculu-
la, Amen, qui & te
seruet in æter-
nū, Amen
ANNO
M. D.
XVIII.

PROTESTATIO

R.P. MARTINI LVTHER AVGVSTI
NIANI VVITTENBERGENSIS.

Quia hæc est Theologica disputatio, q̄ pacatiores
faciã an̄ios, nudo disputationis textu forte offensos
repetã hic denuo; p̄testationẽ in scholis fieri solitã.

Primũ p̄testor, me prorsus nihil dicere aut tenere
uelle, nisi q̄d, in & ex Sacris literis primo, deinde Ec-
clesiasticis patribus, ab ecclesia Romana receptis
hucusq; seruatis, & ex Canonibus, ac Decretalibus
Pontificijs habet, & haberi potest. Quod si q̄d ex ijs
probari uel improbari nō potest, id gratia disputati-
onis dũtaxat, p̄ iudicio rōnis, & experientia tenebo,
semper tñ in his saluo iudicio oĩm superiorũ meorũ.

Vnũ illud addo & mihi uendico iure Christianæ li-
bertatis, quod opiniones B. Thomæ, Bona. aut alio-
rum Scholasticorum, uel Canonistarũ, nudas, sine
textu & probatione positas uolo pro meo arbitrio
refutare uel acceptare, secundũ consiliũ Pauli, O-
mnia probate, quod bonũ est, tenete. Etsi scio quo-
rundam Thomistarũ sententiã, uolentiũ B. Thomã
ab ecclesia esse approbatũ in omnibus. Cōstat satis
quantũ B. Thomæ ualeat authoritas. Hac mea pro-
testatione credo satis manifestum fieri, quod errare
quidem potero, sed hæreticus non ero, quantũlibet
fremant & tabescant, ij qui aliter sentiunt uel cupiũt

RESOLUTIONES

DISPUTATIONVM DE VIRTUTE

indulgentiarum Reuerendi patris ac sacrae

Theologiae Doct. Martini Luther Au

gustiniani Vuittenbergensis, ad

Leonem X. Pont. omnibus

modis summum.

CONCLUSIO PRIMA.

Dominus & magister noster IESVS CHRISTVS dicendo poenitentiam agite &c. omnem uitam fidelium poenitentiam esse uoluit.

Hanc assero & nihil dubito.

Probo tamen eam, uel rudis ingenij causa, primo, ex ipso uerbo Græco Metanoire, id est poenitentiam agite, quod rigidissime transferri potest, transmentamini, id est mentem & sensum alium induite, respiscite, transitum mentis & phase spiritus facite, ut scilicet nunc coelestia sapiatis, qui hucusque terrena sapuistis, quod Apostolus Roma. xij. dicit Renouamini nouitate mentis uestrae Qua respiscencia sit, ut redeat preuaricator ad cor, odiatque suum peccatum. Certum est autem, quod ista respiscencia, seu odium sui, tota uita fieri debeat, iuxta illud, Qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam æternam custodit eam, Et iterum. Qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Et ibidem. Non ueni pacem mittere, sed gladium. Matth. v. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Et Paulus Ro. vi. & viij. alijsque multis locis, iubet mortificare carnem, & membra, quæ sunt super terram. Et Gal. v. docet, carnem crucifigere cum concupiscentijs eius. Et. ij. Corint. vi. dicit. Exhibeamus nosmetipsos in multa patientia, in ieiunijs multis &c. Hæc sic late profero, tamquam cum eis agam, qui nostra ignorant.

Ideo, secundo probo & ratione eandem. Quia Christus magister spiritus est, non literæ, & uerba eius sunt uita & spiritus, ideo necesse est, ut eam doceat poenitentiam, quæ in spiritu & uerita

A

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

te agitur. Non autem eam, quam foris agere possunt superbissimi hypocritæ, in ieiunijs suis facies exterminantes, in angulis orantes, & cum tubis eleemosynam facientes. Eam inquam, doceat Christus oportet, quæ in omni uitæ genere agi potest, quæ rex in purpura, sacerdos in munditia, principes in dignitate non minus possunt agere, quam monachus aut mendicus in suis ritibus & paupertate, sicut egerunt Daniel & socij sui in media Babilone. Omnibus enim hominibus, id est omnium conditioni debet conuenire doctrina Christi.

Tertio, per totam uitam oramus & orandum est, Dimitte nobis debita nostra, ergo tota uita poenitentiam agimus, & discipulicemus nobis. Nisi quis sit ita stultus, ut fide putet orandum sibi pro remittendis debitis. uera enim sunt, & non contemnenda debita, pro quibus orare iubemur, etiam si sint uenialia, non tamen nisi eis remissis, saluari possimus.

CONCLUSIO II.

Quod uerbum de sacramentali poenitentia (confessionis & satisfactionis, quæ sacerdotum ministerio celebratur) non potest intelligi.

Hanc etiam assero & probo.

PRIMO, quia poenitentia sacramentalis est temporalis, nec potest omni momento agi, alioquin assidue cum sacerdote loquendum esset, nec aliud quicquam agendum, nisi peccata confitenda, atque satisfactionem impositam exequendam. Ideo non potest esse crux illa, quam Christus præcipit tollere, nec est mortificatio passionum carnis.

Secundo, sacramentalis est externa tantum, & prærequirit internam, sine qua nihil ualet. Sed hæc interna est, & sine sacramentali esse potest.

Tertio, Sacramentalis potest esse ficta, hæc non nisi uera, & sincera esse potest. Quod si sincera non fuerit, hypocritarum est, non ea quam Christus docet.

Quarto, de sacramentali poenitentia nullum habetur præceptum Christi. Sed est per pontifices & ecclesiam statuta (saltem quo ad tertiam sui partem, scilicet satisfactionem) ideo & mutabilis arbitrio ecclesiæ. Sed poenitentia euangelica, est lex diuina,

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

nulla hora mutabilis, cum ipsa sit iuge illud sacrificiū, quod uocatur cor contritum & humiliatum.

Quinto, huc pertinet, qđ uno cōsensu doctores scholastici discernūt pœnitentiā uirtutis, a pœnitētia sacramentali, ponentes pniām uirtutē uelut materiā, seu subiectū pœnitētiæ sacramenti.

CONCLUSIO III.

Non solam tamen intendit interiorem, immo interior nulla est, nisi foris operetur uarios carnis mortificationes.

Et hanc assero & probo.

Primo. Ro. xij. præcipit Apostolus, Corpora nostra offerre hostiam uiuentem sanctam deo placentem. Atq; id quomodo fiat secutus clare & late exponit, dum docet humiliter sapere, inuicē seruire, diligere, orationi instare, patientiā habere &c. Quo modo & ij. Corint. vi. ait. Exhibeamus nosmetipsos in multa patientia, in ieiunijs & uigilijs &c. Sed & CHRISTVS Matth. v. & vi. docet recte ieiunare, orare, eleemosynas dare. Item alibi Quod superest, date eleemosynam, & ecce omnia mūda uobis.

Vnde sequitur, quod illæ tres partes satisfactionis, Ieiunium, oratio, eleemosyna, non pertinent ad sacramentalem pœnitentiā, quo ad substantiam factorū, quia sunt de præcepto Christi, sed pertinent ad eam, quo ad certum modum ad tempus, secundum quod ecclesia ordinauerit, uidelicet quam diu sit orandū, ieiunandum, dandum. Item quantum & quid orandum, quantum & quid non comedendum, quantum & quid dandum.

Verum ut sunt de euangelica pœnitentia, Ieiunium habet in se omnes castigationes carnis, sine delectu ciborū, aut differentia uestium. Oratio uero omne studium animi meditando, legendo, audiendo, orando, Eleemosyna uero, omne obsequium erga proximum, ut ita per ieiunium sibi seruiat, per orationem deo, & per Eleemosynam proximo. Per primū uincat concupiscentiam carnis, & uiuat sobrie & caste, Per secundū superbiam uitæ & uiuat pie, Per tertium concupiscentiam oculorum & uiuat iuste in hoc seculo. Quare omnes mortificationes, quas homo compunctus sibi infert, sunt de pœnitentia interiore, tanq̃ fructus eius, siue sint uigiliæ, labores, inopiæ, studia, orationes fuga sexus ac deliciarum, in quantum promouent spiritum.

A ij

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Secundo ipsemet egit dominus, & omnes sancti eius cum eo. Sic Denique præcepit, Luceat lux uestra coram hominibus, ut uideat uestra bona opera. Nam sine dubio opera bona foris sunt fructus poenitentiae & spiritus. Cum spiritus non faciat nisi uocem turturis, id est gemitum cordis, radicem operum bonorum.

Aduersus has tres meas conclusiones, quidam indignatus, & sub pelle leonis incedens, posuit, deblaterans errorem esse, si quis uerbum illud poenitentia negauerit, etiam de sacramento poenitentiae intelligi. Primum, non est propositum meum singulas eius propositiones confutare, quæ sunt adeo insulse & indoctæ compositæ, ut mihi impossibile sit creditum, eas fuisse intellectas, tam ab eo, cuius titulo uulgantur, quàm ab eo, qui eas conflauit, quod & cuique mediocriter ingenioso & in scripturis erudito, facile patet, tamen ut & eis ipsis suam inscitiam ostendam (si capaces esse poterunt) hanc primam diiudicabo. Admitto sub nomine poenitentiae posse intelligi, etiam ludæ poenitentiam, etiam dei poenitentiam, etiam pictam. & (ut Logici solent) materialiter & secundo intentionaliter sumptam poenitentiam, ideo & sacramentum (id est satisfactionem) At quis negat hucusque Theologis quibusdam non paucis licuisse, totam ferme scripturam corrumpere audacibus suis distinctionibus & amphibologijs nuper confectis, adeo ut pro Paulo & Christo Paulocentonas & Christocentonas legamus: Ego de germana & propria uerbi locutus sum significatione, quam Christus in eo uerbo uoluit, aut saltem quàm Ioannes Baptista uoluit, qui non habuit auctoritatem instituendi sacramenti, & tamen uenit prædicans baptismum poenitentiae dicens, Poenitentiam agite. Quod uerbum Christus repetiit ac sic non de sacramento locutus satis credo intelligitur. Tamen esto illorum somnium uerum, Videamus quid sequatur.

Christus sine dubio legislator diuinus est, & doctrina eius ius diuinum, id est, quod nulla potestas mutare aut dispensare potest. At si poenitentia in eo loco a Christo docta, significat poenitentiam sacramentalem (id est, satisfactionem) & hanc potest Papa mutare, & de facto mutat pro arbitrio suo, ergo uel Papa habet in arbitrio ius diuinum, uel est in deum suum impijssimus aduersarius, irritum faciens mandatū dei. Quod si hoc audent asserere, qui ad laudem dei, & defensionem Catholicæ fidei, & salu-

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

ſtæ ſedis Apoſtolice honorẽ, & pro ueritate reuelanda, & erroribus ſupprimendis gloriantur ſeſe diſputare, deniq; ſi ſic honorant eccleſiam, tuenturq; fidem, qui terrifico & immaniter (pe ne dixiſſem inaniter) iactato titulo, HAERETICAE PRAVITATIS INQVISITORES uolunt uideri, quid quaſo relictum eſt, uel inſaniſſimis hæreticis, quo & ipſi Papam & ſedem Apoſtolicam blaſphement & criminentur. Hos ego nõ inquiſitores, ſed inſitores hæreticæ prauitatis, libera uoce pronuntiarẽ. Tales & tam prudenter poſitæ ſunt fere omnes conſuſiones, quas ampliffima illa & innocẽtiſſima papyrus paſſim circumfert, ſubiecta uanitati non uolens. Quas ſi omnes uellem cõſutare, grandi uolumine opus foret, & totũ pene chaos quarti Sententiarum euoluendum cum ſuis ſcribentibus. Sed tu lector eſto liber & candidus, quo poſſis ex hac una diſcere omnes

CONCLVSIO IIII.

Manet itaq; pœna, donec manet odium ſui (id eſt, pœnitentia uera intus) ſcilicet uſq; ad introitum regni cœlorum.

Et hanc aſſero & oſtendo.

PRIMO. Certa ſequela tanq; corollarium ſequitur ex dictis. Quia ſi omnis uita eſt pœnitentia & crux Chriſti, non ſolum in uoluntarijs aſſictionibus, ſed etiam in tentationibus diaboli, mundi, & carnis, quinetiam in perſecutionibus, & paſſionibus ut ex prædictis, ex ſcriptura tota, ex ipſiuſmet ſanctiſanctorum, & omnium martyrum exemplis patet, certum eſt quod crux illa uſq; ad mortem, & ſic ad introitum regni durat.

Secundo illud patet etiam in alijs ſanctis. Sanctus Auguſtinus Pſal. vii. pœnitentiales ſibi fecit ſcribi, & eos cum lachrymis orabat & meditabatur dicens, Etiam ſi Episcopus quicunq; iuſte uixerit, nõ debere tamen ſine pœnitentia de hoc mundo eum diſcedere. Ita & Beatus Bernardus agonizans clamauit, Perдите uixi, quia tempus perdididi, Nihil habeo, niſi quod ſcio, quia cor cõtritum & humiliatum deus non deſpicias.

Tertio ratione. Tam diu Crux illa pœnitentiæ debet durare, donec ſecundũ Apoſtolum deſtruatur corpus peccati, & pereat uetuſtas primi Adæ cum ſua imagine, & perficiatur nouus Adam ad imaginem dei, ſed peccatũ manet uſq; ad mortem, licet

A in

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

quotidie minuatur per renouationem mentis de die in diem.

Quarto, saltem poena mortis manet in oibus, timor etiā mortis, certe poena oīm penarū, & ipsa grauior morte, in plurimis, ut taceā de timore iudicij & inferni, de tremore cōscientiæ &c.

CONCLUSIO V.

Papa non uult, nec potest remittere ullas poenas, prater eas, quas uel suo, uel Canonum arbitrio imposuit.

HANC disputo, & doceri humiliter peto, & ut in prafatiōe rogavi, ita adhuc rogo, manū porrigat q̄ pōt, & mea motiua at tendat. Primo colligamus gñā poenarū, quas fideles pñt pati.

Prima est æterna, gehenna damnatorum: de qua nihil ad propositum. Certum est enim, quod hæc nec in summi, nec infimi Pontificis potestate est, ut omnes in tota ecclesia tenent, quam solus deus per remissionem culpæ remittit.

Secūda est purgatorij, de q̄ infra uidebimus in sua cōclusiōe, interim accepimus nō esse eā in potestate Pōtificis, aut ullius hoīs.

Tertia, ipsa uoluntaria & euangelica, de qua supra dictum est, quod eam opere pœnitentia spiritualis, secundum illud, i. Cor. xi. Si nos ipsos iudicemus, non utiq; iudicemur a dño. Hæc est crux illa & mortificatio passionū, ut supra Concl. iij. Cum aut hæc sit præcepta a Christo, & de essentia pœnitentiæ spūalis ac oīno de necessitate salutis, nullo modo est in potestate ullius sacerdotis, neq; ut augeat, neq; ut minuat. Non enim ex arbitrio pendet hoīs, sed ex gratia & ipiritu, imo hæc poena minus est in potestate Papæ, q̄ omnes aliæ poenæ cuiuscūq; noīs sunt. Siquidem æternā, purgatoriā, afflictiuā, saltē oratione potest tollere a pud deū, sicut pōt gratiā iustificantē impetrare peccatori. Hanc aut nō potest tollere, nec oratiōe quidē. Quin potius eam debet impetrare peccatori & imponere, i. impositā nuntiare, non minus q̄ gratiā impetrat, alioquin euacuaret crucem Christi, & reliquias Cananæorū copularet filijs & filiabus suis, & hostes dei (idest, peccata) nō occideret ad internicionē, nisi uideret aliquos nimio feruore plus sese affligere, q̄ expediret, eorū saluti, & aliorum necessitati. Tunc non solū remittere, sed prohibere debet, sicut sanctus Paulus Timotheo dicit. Noli adhuc aquā bibere &c.

Quarta est Castigatoria, & flagellatio dei, de qua Psal. lxxxix.

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

Si aut peccauerint filij eius, & legē meā nō custodierint, uisitabo in uirga iniquitates eorū, & in uerberibus hoīm peccata eorum

Hanc pœnam extra manū esse Pontificū quis dubitat? Quandoquidem sese innocentibus eam dicit imponere Hierem. xlix. Ecce quibus non erat iudiciū ut biberent calicem, bibentes bibent, & tu quasi innocens relinqueris? Non eris innocens, sed bibens bibes. Et eiusdem. xxv. Ecce in ciuitate, in qua inuocatū est nomen meum, ego incipio affligere, & uos quasi innocentes eritis: nō eritis innocentes. Inde B. Pe. i. Pe. iij. Nunc tempus inchoandi iudiciū a domo dei, quod si primū a nobis, quis finis eorum, qui non credunt Euangelio? Apo. iij. Ego quos amo, castigo. Et Heb. xij. Flagellat autem omnem filium, quem recipit. Quod si summus pontifex hanc remittere uellet, aut peccator remitti crederet, certe futurū est, ut adulterini & spurij fierent, ut Heb. xij. Si extra disciplinā estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri & non filij estis. Hanc enim Ioan. Bapt. & sanctissimi pertulerunt. Admitterem tamen per orationes ecclesiæ posse tales aliquas pro infirmis tolli, scilicet morbos, ægri tudines, pestes, febres, sicut B. Iacobus docuit presbyteros ecclesiæ induci, & ungi infirmum, ut dominus eum alleuiet infirmū propter orationem fidei. Et quid moror? quasi ulli Christiano dubium sit, flagella dei non potestate clauium, sed lachrymis, & oratione tantummodo posse tolli, & magis per impositionem aliarum pœnarum, q̄ per remissionem. Sicut Niniuitæ p pœnitentias suas humiliter sese affligentes meruerunt auertere flagellum subuersionis eis intentatum. Alioqui si sacerdos ecclesiæ siue summus siue infimus, potest hanc pœnam potestate clauium soluere, pellat ergo pestes, bella, seditiones, terremotus, incendia, cædes, latrocinia, Item Turcas & Tartaros, aliosq; infideles, quos esse flagella & uirgam dei, nemo nisi parum Christianus ignorat. Dicit enim Esa. x. Ve Assur uirga furoris mei & baculus ipse est. In manu eius indignatio mea. Licet plurimi nūc & idem magni in ecclesia, nihil aliud somnient q̄ bella aduersus Turcam, scilicet non contra iniquitates, sed contra uirgam iniquitatis bellaturi, deoq; repugnaturi, qui per eam uirgā sese uisitare dicit iniquitates nostras, eo quod nos nō uisitamus eas.

Quinta est Canonica pœna, scilicet ab Ecclesia constituta.

M. PL. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Hanc esse plenarium iure in manu summi Pontificis, non est dubium, sicut tamen ut subsit (ut aiunt) iusta causa remissionis earum & clavis non erret. Verum ego (mea temeritate) illam iustam causam non ita rigide acciperem, ut multi solent. Sufficere enim videtur pia voluntas Pontificis, atque hæc satis iusta sit causa, nec video quomodo in hac remissione error clavis contingat, aut si contingit, quid noceat, cum nihilominus salua sit anima, etiam si poenae eiusmodi per errorem non remitterentur. Illud magis aduertendum, quod summus Pontifex in remissione plenaria, nec omnes Canonicas poenas remittit, quod patet, quia non remittit ingressionem seu intrusionem quorundam in monasterium, quæ tamen poena non incelebris est in Canonibus, sed nec Ciuiles, seu potius criminales poenas a iure ciuili inflictas, licet id legati faciant alicubi ubi personaliter sunt presentes. Videtur ergo solum eas remittere, quæ de ieiunijs, orationibus, elemosynis, alijsque laboribus, & disciplinis impositæ sunt, aliæ ad septennium, aliæ minus, aliæ plus. Et in ista poena comprehendendo etiam, quæ arbitrio suo imponit sacerdos ecclesiæ. Nunc itaque uide & doce me qui potes. Quatuor priores non potest remittere, quæ aliam remittit nisi canonicam, & arbitrariam. Item

Aduersariū uocat
Leontem
hoc est pel-
le leonis,
quæ græ-
cis λεωντή
dicitur.
Nota est
de asino
fabula.

rum hic Leonte illa mihi oggannit, remitti quæ a iustitia diuina exigitur, uel in purgatorio est luenda. Cui & ego respondeo Impijssimū esse sentire, quod Papa habeat potestatem mutandi ius diuinum, & id relaxare, quod iustitia diuina reflexit. Non enim dicit, Quodcumque ego ligauero tu solues, sed quod tu solues, solutum erit. Non autem omnia ligata solues, sed, a te ligata duntaxat, non a me ligata. Illi uero sic intelligunt, Quodcumque solueris siue in cælo siue in terra, solutum erit, cum Christus in terra addiderit, dedita opera restringens clauem ad terram, futurum sciens, quod perforaturi alioquin essent omnes cælos.

Sexta est, Quam uolo fingere donec aliter erudiar, quam illi dicunt secundum iustitiam diuinam requiri, ut satisfiat iustitiæ diuinæ. Hæc autem si est alia a tertia & quinta (sicut oportet, si debet sexta esse) non potest uel imaginari, nisi quod ubi tertia & quinta non essent satis, tunc ipsa imposeretur, scilicet plus orationis, ieiunij, elemosynæ. Ac sic solo intentionis gradu distaret a quinta uel tertia, Non enim potest intelligi poena ciuilis, quia

hanc (ut dixi) non remittit, alioquin literæ indulgentiarum tollerent omnia patibula, & carnificinas per ecclesiam. Sed nec potest intelligi pœna canonica per iudicium contentiosi fori de facto imposita, quia nō remittit excommunicationes, interdicta aut ullas censuras ecclesiasticas infligitas, ut patet satis ad experientiam. restat ergo quam modo fingere me dixi. Sed quod illa nulla sit, ut mihi ipse si persuadeo.

Primo quod nulla auctoritate scripturæ, doctorum, Canonum, ratione probabili potest doceri, talem esse aliquam pœnā & uehemēter absurdum est in Ecclesia aliquid docere, cuius nec in scriptura nec doctoribus neq; Canonibus, neq; saltem rationibus potest causa dari.

Secundo, quod si etiam esset talis pœna aliqua, nō tamen ad remissionem Papæ pertineret, cum sit uoluntaria & ultra canones imposita, immo nō imposita, sed sponte suscepta, quia est aliena ab ijs, quæ imponuntur, ut supra dictum in pœna quinta.

Quod si diceres, Quomodo tunc satisficeret iustitiæ diuinæ, si quomodo Canonice uel sacerdotales non essent satis? Respondeo, abunde satis fit per tertiam & quartam, secundum mensuram quam nouit deus. Neq; enim legitur uspiam deus aliquam requisiuisse, nisi tertiam aliquando & quartam, ut in Dauid & filiis Israel in lib. Iudicum & Regum. Sed fere semper contentus est corde cōtrito & pœna tertij generis. Et hinc ego miror quorundam negligentiam, qui, ut satisfactionem astruant, dicunt, Christum absoluisse adulteram illam in euangelio sine satisfactione, Mariam uero Mag. non sine satisfactione. Et ideo in Maria non in adultera imitandum esse dominum, ut sine satisfactione nulli remittatur peccatum. Nam nec leprosos mundauit, nisi imposito, ut satisfacerent legi, & ostenderent se sacerdoti. Hæc ergo est illa pœna, quā iustitia diuina requirit ultra iam dictas. Sed respondeo. Ista adultera (meo iudicio) plus pœnarum tulit q̃ Maria Magdalena, & magis satisfecit. Nempe iam mortem patiebatur, non aliud uidens, nisi durissimum iudicium. ideo mire cruciabatur, & dolebat longe plus quam Maria, cui iudicium mortis non imminebat. Ideo de quarta specie & tertia fuit eius pœna, quia flagellū mortis tulit in corde contrito. Maria uero Magdalena in tertia specie pœnas luebat. neq; potest doce

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

ri aliā fuisse eius poenam, ut patet. De leprosis uero dico, quod non ad satisfactionem ostendere se iussi sunt, sed ad testimonium. Non enim erat lepra peccatum, sed significabat peccatum. Ostensio autem peccati non est satisfactio, sed iudicium quærit sacerdotis, ut hæc nota sunt satis.

Secundo probō cōclusionē sic. Illæ duæ potestates ligandi & soluendi sunt æquales & sup eandē materiā. Sed summus Pōrifer nullā habet ligare & imponere poenā, p̄ter Canonicā seu quinq̄tā, ergo nec ullā soluere & tollere. Aut dicendū, duas illas potestates esse inæqualis latitudinis. Quod si hoc dicit, nemo tenet credere, quia nullis scripturis, canonibusq̄ probatur, cum sit clarus textus. Vbi Christus ligare super terram, & soluere super terram dedit, æqualiter utraq̄ mensurando & extendendo.

Tertio extra de poe. & re. lib. v. c. Quod autem. expresse dicit, remissiones eis non ualere, quæ non fuerint ab eorum iudice factæ, cum nullus ligari aut solui possit a non suo iudice, Sed certū est quod homo nō est sub iurisdictione Papæ in i. ij. iij. vi. poenis, sed tantummodo in q̄nta, ut clare patet, & magis infra patebit Coroll. Sequitur.

Quod si satisfactio sacramentalis non dicitur, quia pro culpa satis facit simpliciter (quia p culpa satis facit, tertia & quarta poena) sed quia pro culpa secundum statuta ecclesiæ satisfacit. Maxime enim deo satisficit per nouam uitam &c.

SED PER SCRIPTURAS quoq̄ probandum est, nō requiri aliquam satisfactionē pro peccatis. Hic adest Ioannes Baptista, qui in hoc missus secundū propositum, atq̄ decretum dei, ut poenitentiam prædicaret, qui & dixit, Poenitentia agite. Et iterū, Agite itaq̄ dignos fructus poenitentia. quæ uerba ipse exposuit, cum interrogantibus turbis quid facerent, respondit, Qui habet duas tunicas, det non habenti, & qui escas habet, similiter faciat. Nōne uides quod pro poenitentia non nisi obseruantiam præceptorum dei imposuit, atq̄ ideo poenitentia, nō nisi conuersionem & mutationem nouæ uitæ intelligi uoluit.

Sed clarius. Ecce uenerunt publicani & dixerunt, Magister quid faciemus. At ille dixit, Nihil amplius quam quod constitutum est uobis, faciatis. Nūquid hic dixit, oportet uos satisfacere pro præteritis peccatis? Item militibus dixit, Neminem con-

curiatis, nemini calumniam faciatis, & contenti estote stipendiis uestris. Nunquid hic aliud q̄ præcepta dei cōmunia imposuit? Quod si hic pœnitentiæ doctor a deo in hoc ipsum institutus non docuit nos satisfactionem, nimirum fefellit nos, nec satis docuit pœnitentiæ officium.

Secundus Ezechielis. xviij. Si conuersus fuerit impius ab impietate sua & fecerit iudicium & iustitiam, uita uiuet & nō morietur, ecce nūl nisi iudicium & iustitiam imponit, quæ tota uita facienda sunt, iuxta illud, Beati qui faciūt iudicium & iustitiam in omni tempore. Etiam hic ergo nos fefellit.

Tertius, Micheas vi. Indicabo tibi o homo, quid sit bonū, & quid dominus requirata te, utiq; facere iudiciū, & diligere misericordiam, & ambulare sollicitum cum deo tuo. Vides quid requirat ab homine deus pro satisfactione, deniq; præmittens iridit eos, qui per opera satisfacere uolunt d. Quid dignū offerā domino? Nunquid ei offeram holocaustomata, & uitulos aniculos? Nunquid placari potest in millibus arietum, aut in multis millibus hircorum? Nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum uentris mei pro peccato animæ meæ? q. d. non, quia deus pro peccato nulla talia requirit, sed iudiciū, & misericordiā, & timorem, ut dictum est, id est, nouam uitam

CONCLUSIO VI.

Papa non potest remittere ullam culpā, nisi declarando & approbando remissam a deo, aut certe remittendo casus reuatos sibi, quibus contemptis, culpa prorsus remaneret.

PRIMA pars est tam manifesta, ut etiam confessi sint quidā esse impropiam orationem, quādo papa dat remissionem culpæ. Alij uero se non intelligere. omnes enim consitentur a solo deo remitti culpam secundū illud Esaia xliij. Ego sum, ego sum ipse, qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum nō recordabor. Et Ioan. iij. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et Psal. cxxix. Si iniquitates obseruaueris domine dñe quis sustinebit? Quia apud te propitiatio est. Et infra, Apud dominū misericordia, & copiosa apud eum redemptio, Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius. Et psalmo. L. Cor mundum crea in me deus &c. Multa alia in scrip. Et B. Augusti-

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

nus cōtra Donatistas tam frequētibus operibus nihil aliud agit quam quod a solo deo remittuntur peccata.

Secunda pars similiter satis patet. Quia qui contemneret casus reseruatōs, certe non remitteretur ei ulla culpa. Qui uos spernit, inquit, me spernit, immo nullus uenit remissa culpa a deo, nisi simul secum portet reuerentiam clauium.

Hanc conclusionē, quia omnes ueram concedunt, non est necesse, ut mea assertione firmetur. Hic tamē signabo, quā me mouent, & iterum confitebor ignorantiam meam. si quis dignetur me erudire, & hanc rem planius elucidare. Primo circa primā partē, uidetur esse ista oratio uel sentētia impropria, & euāgelico textui incōgrua, quando dicitur summum pontificem soluere (id est, declarare solutam) culpam, seu approbare. Textus enim non dicit, Quodcūq; ego soluerō in cōclis, tu solues super terrā sed contra, Quodcūq; tu solueris super terram, ego soluiam, seu solutum erit in cōclis. ubi magis intelligitur deus approbare solutionem sacerdotis, quam contra.

Secundo circa secundam partem, certum est, quod quos casus soluit Papa, eosdem soluit & deus, nec potest quis deo reconciliari, nisi reconcilietur prius ecclesiā, saltem uoto. Nec offensa dei tollitur, manente offensa ecclesiā. Sed quæritur. Vtrum reconciliatus ecclesiā, mox sit etiam reconciliatus deo? Textus certe habet, quod omnia soluta in ecclesia, sint & in cōelo soluta. Sed non uidetur hinc sequi, quod ideo omnia sint simpliciter soluta in cōelo, sed ea duntaxat, quæcūq; in ecclesia sunt soluta. Nec sunt parui pōderis hæ duæ quæstiones meo iudicio, de quibus forte in conclusione sequenti meum iudicium latius aperiā.

CONCLUSIO.

VII.

Nulli prorsus remittit deus culpam, quin simul eum subiciat, in omnibus humiliatum sacerdoti suo uicario.

Hanc assero, nec eget disputatione aut probatiōe, tanto oīm consensu approbata. sed in eius intelligētia adhuc laboro. Et ut meum sensum stultus primo dicam, quia ista cum sua precedente conclusione id asserunt, Quod deus non remittat culpam, nisi sit prior remissio sacerdotis (saltem in uoto) sicut clare textus sonat, Quodcūq; ligaueris &c. Et illud Matt. vi. Vade prius reco

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

ciliari fratri tuo, & tunc ueniens offeres munus tuum. Et illud, Reddite cæsari quæ sunt cæsaris, & quæ sunt dei deo. Et oratio dominica, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. In quibus omnibus omnino prior remissio in terra significatur, quam ea quæ est in cœlis merito quæritur, quomodo ante gratiam infusam (id est, ante remissionem dei) hæc fieri possint. Cum sine gratia de primo remittente culpam nec uotum remissionis quærendæ habere possit homo. Hic ita dico & sapio. Quando deus incipit hominem iustificare, prius eum damnat, & quem uult ædificare, destruit. Quem uult sanare percutit, quem uiuificare, occidit. Sicut. i. Reg. ij. & Deutero. xxxij. dicit, Ego occidam & uiuificabo &c. Hoc autem facit, quando hominem conterit, & in sui suorumque peccatorum cognitionem humiliat, ac tremefacit, ut dicat miser peccator, non est pax ossibus meis a facie peccatorum meorum, Non est sanitas in carne mea a facie iræ tuæ. Sic enim montes fluunt a facie domini. Sic mittit sagittas suas, & conturbat eos, ab increpatione tua domine, & ab inspiratione spiritus iræ tuæ, Sic conuertuntur peccatores in infernum, & implentur facies eorum ignominia. Quam conturbatione, & quassationem sapius expertus Dauid multis eam in diuersis psalmis confitetur gemitibus. In ista autem conturbatione incipit salus, Quia initium sapientiæ timor domini. Hic dominus (ut ait Naum i. Mundans) neminem facit innocentem, & in tempestate & turbine uia eius, & nebulae puluis pedum eius, hic allucent fulgura eius, uidet & mouetur terra. hic sagittæ eius transeunt, & insiguntur, & uox tonitruui eius uoluitur id est, rotatur, uident aquæ & timent. Hic denique operatur opus alienum deus, ut operetur opus suum, hæc est uera contritio cordis, & humiliatio spiritus gratissimum deo sacrificium, Hic est mactata uictima in membra conscissa, & pelle detracta, in holocaustum incensa. Et hic infunditur (ut uocatur) gratia, sicut ait Esa. xli. Persequetur eos, transibit in pace. Et lxvi. Super quem requiescet spiritus meus, nisi super quietum & humilem trementem sermones meos. Et Ezechias Isa. xxxviij. Domine si sic uiuitur, & talibus uita spiritus mei, corripies me, & uiuificabis me. Verum tunc adeo ignorat homo sui iustificationem, ut sese proximum putet damnationi. Nec infusionem gratiæ, sed effusionem

B ij

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

iræ dei super se, hanc putet esse. Beatus tamen si suffert hanc tentationem, quoniam cum se consumptum putauerit, orietur sicut Lucifer. Stante autem hac misera suæ conscientie confusione, non habet pacem, neque consolationem, nisi ad potestatem ecclesiæ confugiat, suisque peccatis, & miserijs per confessionem de rectis, postulet solatium, & remedium, neque enim suo consilio uel auxilio sese poterit pacare, immo absorberetur tandem tristitia in desperationem. Hic sacerdos talem uidens humilitatem, & compunctionem, de fiducia potestatis sibi ad faciendam misericordiam traditæ, plenissime præsumat, & soluat, solutumque pronuntiet, ac sic pacem ei conscientie donet. Absoluendus uero omni studio caueat, ne dubitet, sibi remissa esse apud deum peccata sua, sitque quietus in corde. Nam & si præ suæ conscientie confusione, sit incertus (sicut regulariter oportet fieri, si compunctio uera est) tamen stare tenetur, alterius iudicio, non propter ipsum prælatum, aut potestatem eius ullo modo, sed propter uerbum Christi, qui mentiri non potest dicendo, Quodcumque solueris super terram. Fides enim huius uerbi, faciet pacem conscientie, dum iuxta illud sacerdos soluerit. Qui uero pacem alia uia quærit, ut puta experientia intus, hic certe deum uidetur tentare & pacem in re, non in fide uelle habere. Tantum enim habebis pacis, quantum credideris uerbo promittentis, quodcumque solueris &c. Pax enim nostra Christus est, sed in fide. Quod si quis huic uerbo non credit, etiam si millies millies absoluator a Papa ipso, & toti mundo confiteatur, nunquam erit quietus.

Hæc igitur est illa dulcissima potestas, de qua summas gratias ex imo cordis agere debemus deo, qui talem dedit potestatem hominibus quæ est unica consolatio peccatorum, & infelicium conscientiarum, si modo Christum uera promississe credant.

Ex istis nunc patet quod supra querebatur, scilicet quod licet remissio culpæ fiat per infusionem gratiæ ante remissionem sacerdotis, Talis tamen est infusio gratiæ, & ita sub forma iræ abscondita (siquidem uestigia eius non cognoscuntur psalm. lxxvi. Et semita in pedibus eius non apparet Isa. xli.) ut homo incertior sit de gratia cum fuerit ipsa præsens, quam cum est absens, ideo ordine generali non est nobis certa remissio culpæ, nisi per iudicium sacerdotis, nec per ipsum quidem, nisi credas Christo pro

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

mittenti. Quodcumq; solueris &c. Donec autem nobis incerta est, nec remissio quidem est, dum nondum nobis remissio est, immo periret homo peius nisi fieret certa, quia nō crederet sibi remissionem factā. Sic Christus de Maria Magdalena ad Simonem leprosum dixit. Remittuntur ei peccata, quo utiq; significauit gratiam ei iam infusam, Sed hanc infusionē ipsa non cognouit, nondum erat pax offibus suis a facie peccatorum suorum, donec ad eam conuersus diceret. remittuntur tibi peccata tua. Fides tua te saluam fecit (scilicet qua credidit remittenti.) Ideo sequitur, uade in pace. Et adulteræ illi, iam remissa erant peccata, antequam Christus se erigeret. At non illa hoc cognouit cū tot starent circum eam accusatores, donec audiret uocem sponsi dī. Nemo te condemnauit mulier: ne ego te condemnabo. Et Dauid certe cum peccasset, & a propheta Natan fuisset reprehensus ex mandato dei, mortuus fuisset subito, quando operante in eo gratia iustificationis exclamauit, peccaui (hæc est em̄ uox iustorum seipsum primo accusantiū) nisi statim uelut absoluens Natan dixisset, Dominus quoq; transulit peccatū tuum, non morieris. Quare enim addidit, non morieris, nisi quia uidebat eum terrore peccati sui conquassari & deficere: Ezechias quoq; audito qd moreretur, fuisset mortuus, nisi rursus ab Esaia cōsolationem accepisset, & signum intrandi templum, cui credens, simul & pacem, peccatorūq; remissionem obtinuit, sicut ait, Proiecisti post tergū tuum omnia peccata mea. Et omnino in uete. testamento Quomodo fiducia eorum de misericordia de ac remissione peccatorū potuisset consistere, nisi deus nunc apparationibus, nūc inspirationibus, nūc oblationū incensionibus, nūc nebulę ostensionibus, & alijs signis, ostendisset sese gratum habere, quicquid operarentur: quod nunc uult fieri uerbo & iudicio sacerdotum.

Igitur Remissio dei, gratiam operatur, sed remissio sacerdotis pacem, quæ & ipsa est gratia & donum dei, quia fides remissionis & gratiæ p̄sentis. Et hanc meo sensu dicerem esse eā, quā nostri doctores dicunt, per sacramenta ecclesiæ efficaciter conferri. Non aut ipsam primā iustificante, quā ante sacramentū oportet adesse in adultis, Sed ut Rho. i. dicit. Fides in fidē, oportet em̄ accedentem credere. At baptisatū oportet etiā credere se recte credidisse & accessisse, aut pacem nunq̄ habebit, quæ non nisi ex fide

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

habetur. Non ergo prius soluit Petrus q̄ Christus, sed declarat & ostendit solutionem. Cui qui crediderit cum fiducia, uere obtinuit pacem & remissionem apud deum (id est, certus sit se esse absolutum) nō rei, sed fidei certitudine, propter infallibilem misericorditer promittentis sermonem, *Quodcumq; solueris &c.* Sic Rho. v. iustificati gratis per gratiam ipsius, pacem habemus ad deum per fidem, non utiq; per rem &c.

Quæ si recte & uere sapio, Non est falsum neq; impropriū (ut illi uolūt) dicere, quod Papa remittat culpam, imo remissio culpæ est incomparabiliter melior q̄ remissio quarumcunq; poenarum. Licet hanc ita solam prædicent, ut remissionem culpæ fecerint nullam esse in ecclesia, Cum cōtra potius sit. Vbi em̄ homo per remissionē culpæ, quā sibi ipsi dare nequit, cū nemo sibi ipsi credere debeat, nisi qui malit ex una turbatione duas facere per fidem absolutionis acceptā pacatus fuerit, omnis poena ei nulla poena est. Conscientiæ enim confusio facit molestā poenam. Iucunditas uero cōscientiæ optabilem facit poenam. Et hanc intelligentiam in populo, de potestate clauium uidemus abundare, qui simplici fide quærunt & accipiunt absolutionem. Doctiores uero quidam, suis nituntur sese contritionibus & operibus, atq; confessionibus facere quietos, & nihil aliud agunt, q̄ qd de inquietudine in inquietudinem eunt, quia in se & sua confidunt, cum si sentirent conscientiæ malum, deberent Christo credere dicenti, *Quodcumq; solueris &c.* Ad hoc autē conscientiæ malū, Theologi recentiores nimis foeliciter cooperantur, dum sacramentum poenitentiae sic tractant, & docent, ut populus discat per suas contritiones, & satisfactiones confidere se peccata sua posse delere, Quæ uanissima præsumptio nihil aliud potest efficere, q̄ ut cum hæmorrhoussa Euangelica, cōsumpta in medicos tota substantia, peius & peius habeat. Fides primo in Christum, gratuitum remissionis largitorem docenda erat, & desperatio propriæ contritionis, & satisfactionis persuadenda, ut sic fiducia, & gaudio cordis de misericordia Christi firmati, tandē hilariter odirent peccatum, & contererentur, & satisfacerent.

Nec Iuristæ eiusdē carnificinæ segnes sunt authores, qui dum nimio studio extollunt potestatem Papæ, plus fecerunt æstimari, & mirari potestatem Papæ, q̄ uerbum Christi honorari fide,

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

Cum docendi sint homines, ut non in potestatem Papæ, sed in uerbum Christi Papæ promittentis confidere discant, si modo uelint esse pacati in conscientijs suis. Non enim quia Papa dat aliquid habes, sed si credideris te accipere, habes, tantum habes, quantum credis, propter promissionem Christi.

Nisi autem potestas Clauium sic ualeret ad pacem cordis, & remissionem culpæ, tum uere (ut aiunt quidam) uilificarentur indulgentiæ. Quid enim magni confertur, si remissio pœnarum confertur, cum Christianorum sit, etiam mortem contemnere.

Item cur dixit Christus. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, nisi quod non sunt remissa ulli, nisi remittente sacerdote, credat sibi remitti. Ideo in uerb. Quorum remiseritis peccata, confertur potestas, sed in uerbo remittuntur eis, prouocatur peccator ad fidem remissionis. Sicut & in uerbo. Quodcumque solueris, potestas datur. In uerbo, soluta erunt, fides nostra excitatur poterat enim dicere. Quorum remiseritis pœnas uel uindictas, si uoluisset id intelligere, Sed sciuit quod conscientia iam iustificata per gratiam, sua trepiditate euomeret gratiam, nisi succurreretur ei per fidem de gratiæ præsentia ministerio sacerdotis, immo peccatum maneret, nisi remissum crederet. Non enim sufficit remissio peccati & gratiæ donatio, sed oportet etiam credere esse remissam. Et hoc est testimonium, quod reddit spiritus dei spiritui nostro, quod sumus filij dei, quia esse filium dei, est tam absconditum (cum appareat sibi esse hostis dei) ut nisi credatur ita esse, non possit esse. Sic enim mirificat dominus sanctos suos, quod nemo sustineret manum iustificantis & medentis, nisi credat eum iustificari & mederi. Sicut medicus corporis incidens infirmum, non creditur id studio medendi facere ab infirmo, nisi boni amici persuadeant ei.

Sine ergo sacerdos sit causa sine qua non, siue alia remissionis peccatorum, non curo, dum uerum esse aliquo modo constet sacerdotem remittere peccata & culpam. Sicut amicis infirmi uere imputatur sanitas, dum sua suadela effecerunt, ut crederet infirmus cædenti medico.

Nec hic oportet cogitare, quid si sacerdos erraret: quia non in sacerdote, sed in uerbo Christi nititur remissio illa, ideo siue sacerdos id faciat lucri uel honoris causa, tu modo optes remissio

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

nem sine fictione & credas promittenti CHRISTO, imo etiam si ex leuitate absolueret, adhuc obtineres pacem ex fide tua, sicut baptismum, seu eucharistiam dat, siue ille lucrum quærat, siue leuis, ac ludens sit, tua fides plenū accipit, tanta res est uerbum CHRISTI, & fides eius. Nā legim⁹ inter gesta martyriū quēdam mimū, ioco imo illudendo baptismū, baptizari uoluissē, & inter baptizandū cōuersum, uere baptizatum a suis collusoribus gentilibus, & statim martyrio ab eisdē coronatū. Item S. Athanasius puer, pueros baptizauit, quos episcopus Alexandrie postea baptizatos iudicauit, ut in Eccle. histo. Et B. Cyprianus, pacē a quodā episcopo Therapio datam præpropere, reprehendit quidē, sed ratam esse uoluit. Igitur fide iustificamur, fide & pacificamur, non operibus, neq; pœnitentijs, aut cōfessionibus.

Circa hanc sextam & septimā conclusionem, Leonte illa nostra cum gloria triumphat, imo de me canrat encomiū ante uictoriam. Et ex sentina illa opinionum, aliam distinguit pœnā satisfactiuam, & uindicatiuam, aliam medicatiuam, et curatiuā quasi necesse sit hæc uel somniantibus credere, quanq; corā populo hanc distinctionem prudentissime cœlant, ne uilescant indulgētiæ, uel potius lucra, si populus intelligeret tam modicas & steriles uindicatiuas (id est, confictas) remitti pœnas. Deinde ut notum faceret omnibus, sese nescire, quid sit uel uetus uel nouum sacerdotium, introducit aliam uerborum caliginē, & distinctionem clauium, alias autoritatis, alias excellentiæ, alias ministeriales. Adeo nihil nouerunt etiā MAGISTRI NOS TRI eximij hæreticæ prauitatis inquisitores, & catholicæ fidei defensores, nisi quod ex lacinijs, & prærancidis quæstionibus quarti Sententiarū suxerunt, uolentes forte, quod quicquid Christus soluerit clauibus excellentiæ in cœlo (nam in terra non soluit ipse) solutum erit insuper cœlo apud deum. Rursum ut & deus sit pontifex, alius fingendus est deus superior, apud quē sit solutū, quicquid ipse soluerit clauibus autoritatis insuper cœlo. Sed faceffant nugæ, unas nouimus clauēs, tantum in terras traditas. Iam quod inferūt, Ergo errat, qui dicit, sacerdotem nouæ legis tantum approbando, & declarādo soluere, hoc enim Iudaici erat sacerdotij. O acumen ingenij, & pōdus ingens eruditionis, dignissimi plane uiri, qui inquirat hæreticos, & defen-

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

dant catholicam fidem, sed aduersus lapides & ligna. Quanto rectius Apostolus Paulus sacerdotiū uetus asserit cōstitisse, in iudicandis leprosis, in iustificationibus, & mundicijs carnis, in cibo, & potu, & uestitu, & festis diebus &c. Quibus ut figura significata sunt iustificationes in spiritu, & mūdiciā cordis, quas ministerio noui sacerdotij operatur in ecclesia Christus. Quamquā igitur sextam cōclusionem ipse nō posui ex animo, ut dixi ibidem, sed quia alij sic sentiunt. tamen quia nec ipsi aduersarij cum omnibus suis magistris, usq; hodie possunt ostendere, quo modo sacerdos remittit culpas, nisi hæreticā illam, sed usitatam sententiā proferant, qua dicitur, sacramenta nouæ legis iustificātem gratiam dare illis, qui nō ponunt obicem, cum sit impossibile, sacramentū conferri salubriter, nisi iam credētibus, & iustis & dignis. Oportet enim accedentem credere, deinde non sacramentū, sed fides sacramenti iustificat. Ideo quicquid blaterent opiniosi sophistæ, uerosimile est, qd sacerdos nouæ legis declarat dūtaxat, & approbat solutionē dei (id est, ostendit) & hac ostensione & iudicio suo quietat conscientiā peccatoris, qui eius iudicio tenetur credere, & pacē habere. Quomodo uetus sacerdos quietabat eos, quos corpore uel ueste mūdōs iudicabat, cum tñ ipse nullū posset mūdare, nec seipsum, Quod em ille in corporibus, hoc iste in cōscientijs operatur. Et sic respondet spiritus literæ, & ueritas figuræ. Et expecto hos catholicæ fidei defensores, quō sine prauitate heretica aliter possint exponere clauū uirtutē

CONCLUSIO VIII.

Canones pœnitentiales solum uiuentibus sunt impositi, nihilq; morituris secundum eosdem debet imponi.

Hanc disputo, & si multi sunt, qui mirentur eam esse dubiā.

PRIMO probatur per illud Ro. vij. Lex dominatur in homine, quāto tempore uiuit, &c. Quod cū Apostolus de lege diuina interpretetur, multo magis uerū est de lege humana, unde ibidem dicit, Cū mortuus fuerit uir eius, soluta est mulier a lege uiri, Multo magis ipse mortuus est solutus a lege uxoris uiuentis. Arguit enim a minori Apostolus, si uiuus soluitur per mortem alterius, multo magis ipse mortuus, per quem soluit uiuus.

Secundo, leges canonicæ sunt alligatæ circumstantijs tem-

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

poris, loci, personarū, sicut omnes aliæ leges positivæ, dis. xxix. (ut omnibus notum est) de solo enim verbo Christi dictum est, In æternum domine permanet verbum tuum, in seculum seculi veritas tua. Et iustitia eius manet in seculum seculi, verbum autem & iustitia hominum, manet ad tempus duntaxat, quare illis mutatis cessant & leges. Nisi dicendum est, quod vastata ciuitate, adhuc ipse locus desertus, teneatur ad omnia, quæ prius faciebat ciuitas, quod est absurdum.

Tertio, si ius cogit, etiam cum uiuentibus dispensare, & legem mutare, quando legis conditio cessat, uel in peius uergit, cum (ut Leo papa dicit) nō debeat contra charitatem militare, quod pro charitate statutum est, ita certe quod contra unitatem, pacem, &c. coeperit militare, quantomagis morituris leges sunt tollendæ, cum nō solum cesset ibi conditio legum, sed ipse quoque, cui & cuius conditionibus positæ fuerunt.

Quarto, ex ipsis uerbis legis, in quibus exprimuntur clare dies & anni, ieiunium, uigiliæ, labores, peregrinationes &c. quæ manifestum est esse huius uitæ, & per mortem cessare, ubi homo longe in aliam uitam migrat, ubi nec ieiunat, nec plorat, nec comedit, nec dormit, ut qui non habet corpus. Inde Ioannes Gerson, damnare audet indulgentias titulo multorum millium annorum donatas, ut mihi miraculum sit, quid nam acciderit hæreticæ prauitatis inquisitoribus, ut hunc uel mortuum nō combusserint, qui contra morem omnium stationū urbis, tum maxime contra usum effusoris illius indulgentiarum Sixti quarti, tanta fiducia pronuntiat, ut etiam moneat prælatos officia sua, in ijs corrigendis, atq; prouidendis, fatuas & superstitiosas appellans titulationes talium indulgentiarum &c.

Quinto, respiciendo ad intentionem latoris canonum, quos certum est, ne cogitasse quidem, ut eiusmodi canones imponerentur morituris, Finge enim nos interrogare pontificem tales ferentē, quos intelligis o pater in lege tua uiuos aut mortuos? Quid respondebit nisi, immo uiuos? quid enim cum mortuis agere possum, qui egressi sunt forum meum?

Sexto, crudelissime faceret sacerdos Christi, si non relaxaret fratri, sicut sibi uellet fieri, & non est causa quare nō debeat, cum sit in eius potestate.

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

Septimo, si canones pœnitentiales manent mortuis, eadem ratione & ceteri omnes. Celebrent ergo, agant festa, & ieiunia & uigilias, dicant horas canonicas, non comedant oua, lac, carnes certis diebus, sed tātum oleum, pisces, fructus, legumina, induant uestes pullas, uel candidas pro differentia dierum, & alia onera grauissima, quibus nunc premitur misera illa, olim libera rima ecclesia CHRISTI. Nec enim ulla est ratio, quare aliqui cessent canones propter tempus, & non omnes. Quod si cessant illa, quæ tamen sunt bona & meritoria ad uitam, cur non magis afflictiua illa & sterilia, atq; impeditiua? An hic etiam permutationem nobis fingimus, ut sicut alias pœnas pro illis proportionatas patiuntur, ita & alia opera illis proportionata ibi dē faciunt, ut nihilominus dicēdi sint, legere horas canonicas?

Octauo. De facto infirmis corpe, & si non sunt morituri, tolluntur Canones tam pœnitentiales, q̃q; morales. Sacerdos enim infirmus, non tenetur orare, celebrare, deinde alij quoq; nec ieiunare, nec uigilare, nec a carnibus, ouis, lacte abstinere. Suntq; omnia non modo libera, imo prohibita, quæ prius erant sanis præcepta. Alioquin cum eos iam manus domini tangat, dicetur eis, Quare me prosequimini sicut deus, & carnibus meis (id est, infirmitatibus) saturamini. Arguo itaq; Canones sunt impositi non infirmis, sed sanis & ualentibus, ergo multo minus mortuis, sed uiuentibus. Aut si morituri & mortui non sunt liberi, cur infirmi etiam non eisdem premuntur & uexantur? deniq; recepta sanitate non tenentur repetere omissa in infirmitate, quomodo ergo credentur post mortē repetendi, aut soluendi Canones? Sed hic dicunt quidā. Quid si quis sanus impositas pœnitentias omiserit, & postea moriturus confiteatur: uideatur quod tales omnino necesse sit in purgatorio soluere, etiā si aliæ non imponendæ sint, aut non imponantur. Respondeo quod nequaq; quia per talem omissionē nihil est factum aliud, q̃q; quod contra præceptum ecclesiæ peccatum est, de quo dolendum est, non denuo repetendum ac implendum pro præterito sed pro futuro tātum. Sufficit diei malicia sua, crastinus sollicitus erit sibi. Quod si præcepti transgressio ullius esset repetenda, ut nulla maneret, maxime id in dei præceptis fieri deberet. Sed est impossibile, ut adulterium non sit factum omissionē castitatis,

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Nono. Quicumq; maiorem poenam subit q̄ sibi imposita est, huic merito & naturali iure remittitur minores, sed moriturus subit ultimam summā & maximam poenarum scilicet mortis. Quare praesente morte, omnis alia debet tolli, cum uix ullus sufficiat huic soli poenae. Et iterum finge, coram legislatore morituru sese ad mortem offerentem, an nō ille suas statim retractabit.

Decimo. Illustres quidā in ecclesia doctores dicunt, quod Christianus quilibet sit ditissimus, quia per mortem uoluntariam potest omnia soluere & statim euolare, cum nihil sit maius uoluntaria morte propter deum suscepta, ergo frustra Canones illic reseruantur. Huius sententiae sunt Vuilhel. Parh. Gerson. & sequitur eos, non irrationabilis multitudo.

Vndecimo. Si mors satis poenarū non est, nisi mortuus & Canones ferat, ergo Canonū poena, maior erit mortis poena, quippe quae ultra mortem durat. & fiet iniuria morti Christianorū de qua dictum est, Preciosa in conspectu dñi mors sanctorū eius.

Duodecimo. Finge peccatorē rapi, & in ipsa cōfessione Christi statim subire martyrium, anteq̄ canonibus satisfecerit (ut de sancto Bonifacio martyre legitur) Hunc ergo remorabitur purgatorium, ne sit cum Christo. Et fiet ut oretur pro Martyre in ecclesia. At omnis uoluntarie moriens (de hoc enim loquimur, id est, de Christiano) etiam pro uoluntate dei moritur.

Tertiodecimo. Cur nō Ciuiles quoq; leges post mortem manent soluendae, cū & ipsae ligent corā deo & in cœlis, nō sua uirtute, sed Christi, & Apostolorū Petri & Pauli, qui tradūt ex animo, & ppter cōscientiā illis subijci oportere, q̄a sic ē uolūtas dei.

Quartodecimo. Canones cessant, quādo laicus poenitens mutat statum, scilicet in sacerdotium, aut sacerdos in episcopatum, aut in monachatum. Et haec cessatio fit in hac uita, & non cessat in mutatione mortis. Quid absurdius?

Quintodecimo. Quod talis sentētia, de Canonibus post mortem soluendis, prorsus nullam habet auctoritatem scripturae, canonum, aut rationis probabilis, sed uidetur sola inertia & negligentia sacerdotum introducta, sicut & multa alia superstitiosa.

Decimosexto. Ad hoc habemus exempla patrum antiquorū, & certe unus Cyprianus uel rigidissimus ecclesiasticarum censurarum & disciplinarū obseruator, is tamen Epil. xvij. lib. iij. pra-

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

capit pacem dādam ijs, qui periculo mortis sunt obnoxij, ut ad dominum cum pace ueniant, facta confessione sua uel presbytero uel diacono, ut ibidem dicit. At datio pacis illa nihil est, quā id quod nunc remissio plenaria uocatur, ut patet intuenti.

Concludamus ergo, quod Canones non nisi uiuentibus, nec ijs nisi sanis & ualentibus imponendi sunt, imo non nisi pigris & qui sponte sua melius agere nolunt. Hæc certe non tam late produxissē, si non scirem, quosdā nimis tenaciter asserere contrarium, quod tamen nulla uia probare possunt. Nam si cum ingeniosis & eruditis uellem agere, melius tacerem quā loquerer.

At hic dicat aliquis. Sic dicere, est nimis uilificare indulgentias si solum Canonice pœnæ, nec omnes tamen, nec nisi huius uitæ remittuntur. Respondeo. Præstat uiles fieri indulgentias, quā crucem Christi euacuari, & melius est uiles habere indulgentias quam aliquid in ecclesia docere, quod fictionis possit argui in ecclesiæ confusionem. Ego sane libera fronte confiteor atq; protestor, me non magnopere curare indulgentias, quo ad remissionem pœnarum (in qua illi sola gloriantur) sed maxime ueneror, amplector, gratulor in eis, quo ad remissionem culpæ, secundum sensum meum supra positum, quā illi nullam esse putant.

Huic octauæ obijcitur pugio unus plumbeus, quod uidelicet in iuribus inuenitur, etiam mortuos excōmunicari, ut præ cæteris testatur. c. A nobis. extra de sen. ex. Quam timebam ne etiam inueniri dicerent pœnas sensibiles, & satisfactiones infligi mortuis. At bene est, quod tantum excōmunicari dixerūt mortuos ita & absolui mortuos, nemo est qui negat. Sed quid ista absolutio ad remissionē pœnarū? Hæccine est illa subtilissima dialectica, sine qua docent non fieri Theologū? forte in quinta figura tenet illa consequentia. Aliquis absoluitur ab excōmunicatione ergo remittuntur ei pœnæ satisfactoriæ: ut quid ergo passim indulgentias profundunt, si absolutus a peccato, mox etiā remissionem habet pœnarum? Si aut absolutis adhuc remanet satisfactio, quomodo ergo absolutio mortuis prodest aut tollit pœnam? Igitur futilis est iste syllogismus, quod sicut excōmunicatio sese extendit ad mortuos, ita & remissio pœnarū. Immo ut ipsi iuristæ dicunt, Excommunicatio mortui, mortuo nihil infert, sicut absolutio nihil cōfert, sed omnia hæc nobis fiunt ut

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

terrorem, nisi quod nō pro tali publice oratur. Non plus igitur ille patitur a tali excommunicatione q̄ pateretur domus uel uestis si excommunicaretur, sic rursus nihil plus iuuatur absolutioe. Sed quiescam deinceps confutare cōtradictiones istas garrulas, cum nihil in se contineant q̄ opiniones scholasticas, nec in scripturis, nec ecclesiasticis patribus, nec Canonibus fundatas. Semper em̄ petit principiū, aut si hoc nō facit, more iratarum mulierularū saltē blatterat hæc uerba, Errat, furit, insanit, Error, errare, In his em̄ uerbis summā sapiētiae & scientiæ suæ constitutā uult uideri

CONCLUSIO IX.

Inde bene nobis facit Spiritussanctus in Papa, excipiendo in suis decretis semper articulum mortis & necessitatis.

ISTA Conclusio magis est probatio præcedentis, Certum est enim, quod si articulos necessitatis temporalis summus Pontifex uult exceptos, multo magis necessitatem æternam. Ad quā homo per mortem uadit, cum infirmus aut impeditus legitime, solū temporali impotentia teneatur. Quin etiā si qua summus Pontifex nō excipit necessitatem, tñ excepta nō minus intelligitur. Cū necessitas nō habet legē. At mors necessitas necessitatu, impedimentū impedimentorū oīm ultimū & maximū est.

CONCLUSIO X.

Indocte & male faciunt sacerdotes n̄, qui morituris poenitentias Canonicas in purgatorium referuant.

ET HÆC quoq; corollarium manifestum est conclusionis viij. Et certe sunt nonnulli, qui mirentur, si hæc fiant a sacerdotibus. At utiq; fiunt. Cum uero id sit, plus obedientiam Canonū q̄ obedientiam uocantis dei ponderare, & uiliora Canonum opera præferre precio preciosissimæ mortis Christianorum, ne scio, si illi rectæ fidei regulā teneant, qui tali imbuti sunt opinioe

Secundo, Id notum est, & insignibus authoribus celebre in Ecclesia, si quem deus hominē in medijs ipsis operibus obedientiæ ecclesiasticæ ad ecstasim raperet, uel singularem illuminationem, teneretur homo tum opus intermittere, & obedientiam ecclesiæ relinquere, & deo obsequi magis q̄ hominibus. Immo dicunt in ipsis horis canonicis attentionem uerborum debere

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

omitti, contra præceptū ecclesiæ, si qua arriserit cœlestis illustratio & affectio. Si ergo in ijs uocationibus feriant leges ecclesiæ, quomodo non feriantur in uocatione & ecstasi tam magnæ scilicet mortis? Nisi forte stultorū sequi oportet multitudinē, qui in operibus suis cæremonialibus ita hæret, ut manifestam obedientiam dei & hominū propter illa sæpius postponant, & res ætæ sibi fecisse uideant, si illa tantum, cætera uero nunquā fecerint.

Tertio. Effet sane ecclesia tum satis impia in deum, si scilicet eum in suo foro retineret inferiori, quem deus iam ad suum tribunal supremū uocat. Aut quando patitur summus Pontifex, reum teneri lege, iuribusque fori inferioris Episcopi aut prælati, postquam uocatus est suo foro sisti: an ipse id a suis inferioribus requirit quod ipse homo suo deo superiori nō permittit? Claudat ergo manum dei homo, & homo non potest claudere hominibus. Absit. At certe si morituro imponit Canones, clarū est quod eum secundum suum forum iudicat & punit. Hæc sunt itaque ferme uiginti rationes, quæ me mouerunt (ut spero) nō temere dubitare de materia illa canonicarum poenarum, cum in contrariam partē nulla sit authoritas, nec Canon, nec ratio, nec uniuersalis usus ecclesiæ, sed abusus quorundam tantummodo.

CONCLUSIO.

XI.

Zizania illa, de mutanda poena Canonica, in poenā purgatoriæ, uidentur certe, dormientibus episcopis, seminata.

HIC rogo, nullus existimet me calumniā R. Episcopis struere, quod dixerim eos dormiuisse. Euangelij, non mea sunt uerba, nisi quod ibi non ponitur nomen episcoporum, sed hominum. Certum est tamen, quod per homines intelligit Maiores & rectores Ecclesiæ, nisi per tropologiam, uniuscuiusque spiritū, & mentē super corpus suū acceperis. Igitur pontifices ecclesiæ, ista quidem nō docent, quia (ut dixi) nullus Canon, nullum statutum ex illis habemus, unde id possit doceri. Frustra itaque laborant, quidā Canonistæ, dum nituntur ostendere, quales sint illi anni dies, quadragenæ in purgatorio, cum uere nulli sint, aut saltem esse non probeant. Sed error inde uenit, quod non aduertunt Canones esse in tempore huius uitæ statutos, & super terram ligantes, sicut qui mutat municipium, & iura quoque municipia

C

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

lia simul. Quod si quid debet, prius cogitur satisfacere, q̄ mutare. Igitur morituris prorsus nihil est imponendum, neq̄ remittendi sunt ad purgatorium cum residuo pœnitentiæ (ut Gerson in aliquo loco asserit) sed magis (ut idem melius alibi sapit) ad mortem cōstanter & uolenter pro uoluntate dei suscipiendam.

Hic uidendum cōmentum illud & futile cauillum, quo uelut puellulos terrere laruis cupiunt, dicentes, quia sacerdos ignorat mensuram contritionis absoluendi, ideoq̄ forte non imponit tantam satisfactionem, quantam iustitia diuina requirit, quare necesse est & huic uel proprio opere, uel indulgentijs satisfieri.

Primū uide, ut nuda sua uerba pro oraculis sonent, sine ulla probatione, cum tñ Propheta dicat, Non faciet deus uerbū, nisi si reuelauerit secretum suū ad seruos suos Prophetas. Nec est credibile, cū deus noster sit, qui docet nos utilia, sicut per Prophetā loquitur, non etiā hanc suæ iustitiæ exactionem alicubi reuelarit.

Deinde nescio an sic dicentes, deum uelint usurariū aut mercatorem facere, ut qui non remittat gratis, nisi ei uelut precium reddatur, satisfactio. An forte uolunt, ut cum iustitia dei trahamus de nostris peccatis, coram qua nullus iustificatur homo.

Tertio. Si id ita est, cur ergo Papa plenarie absoluit, cum eque ignorat mensuram contritionis, nec ipse potest supplere contritionis imperfectionem: perfecta autem eius absolutione non eget. Nec habet alterius generis potestatem quam alius sacerdos, sed alterius quantitatis, quia ipse omnium peccata, alij aliqua remittunt, & quantam satisfactionem illi in aliquibus, tantam ipse in omnibus potest remittere, nec amplius. Alioquin monstrum esset ecclesia ex diuersi generis potestate constituta.

Quarto, Et ecclesia primitiua ignorabat contritionis mensuram & pondus spirituum, nihilo tamen minus remittebat plenarie peccata post peractam pœnitentiam, quam satisfuisse, nō potuit scire, iuxta horum sententiam.

Quinto. Iterum somniū procedit ex eo, quod remissionem peccatorum non super fidem & uerbum misericordis Christi, sed super opus currentis hominis ædificant, quia satisfactionem plenariam dari non posse fingunt, nisi perfecte contritis, quorum nullus est in hac uita. Et tamen concedunt eam dari a Papa, etiā imperfecte contritis.

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

Sexto, Si iustitia dei aliquid requirit, iam extra manum est ecclesie, quę nihil habet mutare, quod deus uult aut imponit. Stat enim firma sententia, Consiliū meum stabit, & uolūtas mea fiet.

Eadem ratione & illud cōfutatur, quod alij dicunt, pœnas Canonicas esse declaratorias pœnarū a iustitia diuina requisitarū. Primū illud non probatur, ergo eadē facilitate contēnitur. Si declarat, ergo impossibile est, ut relaxet ecclesia easdē, quia non imposuit, sed impositas a deo declarat. Aut dicere cogētur, qđ uerbū Christi sic sit ordinandū. Quodcunq; ego ligauero, tu solues

CONCLUSIO XII.

Olim pœnæ Canonicae, non post, sed ante absolutionem imponebantur, tanquam tentamenta uerae contritionis.

Iterum probat octauam hæc duodecima, quia Canonicae pœnæ adeo sunt temporales, ut finem sui habeant ipsam absolutionem. Cum autem nullus moriturus non debeat absolui (ceteris paribus) patet, quod nō imponendæ, sed etiam impositæ & imponendæ, sunt potius relaxandæ. Quod si mos ille priscus ecclesie hucusq; fuisset seruatus, nō fuisset error iste natus. Nunc uero cū absolutio præcedat pœnas, factū est, ut in absolutionis iniuriā non absolutū remittant in mortē, & rem monstro faciant similimā, dū absoluendo nō absoluunt, & absolutū eadē uoce ligāt.

Primo probatur concl. ex primo usu solennis pœnitentiæ, in Canonibus descriptæ. cuius uel exemplū uel reliquū uestigium adhuc agitur in homicidij pœnitentia. Cur enim hic uiuentem absoluunt a pœna, & non remittunt eum ad alias in uita agendas, qui tam rigidi sunt in morituros?

Secundo, Sic Beatus Hieronymus scribit Fabiolam suam absolutam. Sic B. Ambrosius suum Theodosium absoluit. Deniq; apud nullum frequentius id legitur, q̃ apud gloriosum martyrem Cyprianum lib. iij. epistolarum suarum. Item in Ecclesiastica & tripertita historia. Item apud Dionysium in Ecclesiastica Hierarchia status pœnitentium, & energumenorū describitur. In ijs omnibus uidemus, non fuisse receptos tunc ad gratiam & absolutionem peccatores, nisi peracta pœnitentia.

Tertio, Neq; Christus absoluit Mariam Magdalenam, & adulteram nisi post lachrymas, unctionem, & uehementissimam &

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN
humillimam afflictionem.

Quarto. Sic Legimus Gen. xliij. Ioseph fratres suos multis afflictis tentationibus, ut exploraret, an uere essent erga se, & Benjamin affecti. quo cognito reuelauit se eis, & ingratiā recepit.

CONCLUSIO XIII.

Morituri per mortem omnia soluunt, & legibus Canonū mortui iam sunt, habentes iure earum relaxationem.

Hæc concludit prædicta & satis patet. Eset enim hæc res mirra satis, si moriturus soluitur ab omnibus operibus, rebus, legibus, hominibus, insuper ab ipsis legibus dei, scilicet ubi præcipitur Eleemosyna, oratio, ieiunium, crux, labor, & quicquid per corpus geri potest, denique ab ipsis sanctæ dilectionis (quæ nunc excidit sola) operibus erga proximum, & solæ rerum sint Canones, a quibus non possit solui. Tum Christianus miserabilior erit cunctis gentibus, puta, quem etiam mortuum uexent leges uiuorum, cum ipse potius talis sit, ut etiam inter mortuos esse debeat liber per Christum in quo uiuit.

Colligamus nunc tandem Epilogum, ut uideamus quantis remittuntur poenæ per indulgentias. Sextuplex hominum genus mihi uidetur exceptum, quod non egeat indulgentijs. Primo mortui seu morituri. Secundo infirmi. Tertio legitime impediti. Quarto qui non comiserunt crimina. Quinto qui crimina, sed non publica comiserunt. Sexto qui meliora operantur. Ostendemus hæc & faciemus saltem uerisimilia.

Primum, quod forte maxime mouet, scilicet quod publicis criminibus solū necessariae sunt indulgentiæ, ut sunt adulteria, homicidia, usuræ, fornicationes, ebrietas, rebelliones &c. Tales enim si fuerint occulti, ad Canones non uidentur pertinere. Primo, quod Canones statuunt publicas poenitentias, nec habet ecclesia iudicare foris de occultis. Secundo, quod peccatū occultum, sicut non debet publice puniri, ita nec eget publice remitti, sed indulgentiæ sunt remissiones publicæ, & in facie Ecclesiæ fiunt, ut patet, imo sunt nonnulli, qui non nihil distare putant inter indulgentias publicis Bullis concessas, & priuatim in foro conscientiae donatas.

Tertio, Occultis peccatis non est offensa ecclesia, sed solummodo publicis, ideo non tenentur ad poenitentiam publicam,

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

ut resarciant scandala, & rursum ædificent quod destruxerunt.

Quarto, Et nunc iurisperiti non damnant publice criminofos, nifi fuerint iure notorij, tolerâtes factio notorios, quorû fententiâ certe non reprobo, neq; erronea mihi uidetur, cû nulli liceat alterû iudicare, damnare, deſpicere quantûlibet peccatorẽ, nifi poteſtatẽ habuerit iudicâdi ſuper eum, ne dicatur ei, Tu quis es, qui iudicas alienû ſeruû? Negligentia tamẽ charitatis reprehendenda eſt tum prælatorum, tum ſubditorû, quod notorios factio ſinant libere agere, nec curât, ut fiant notorij iure, ſecundû illud præceptû Chriſti, dic eccleſiæ, ſi eccleſiam nõ audierit &c.

Secundo, Credo omnibus patere, quod ſolû pro criminibus imponant pœnæ Canonicae, ergo indulgentie (ſi ſunt remiſſiones Canonû) non niſi criminofis ſunt utiles. Ideo qui cõmuni uita agunt, quæ ſine peccatis uenialibus nõ agitur, non habent opus uenijs, Maxie cû nec debeat inſtitui pœna uenialibus, imo nec conſiteri teneantur, multo minus uenias redimere opus habent. Alioquin eſſet neceſſe, pœnas Canonicas ab omnibus omni tempore ferri, cum nemo (ut dixi) ſine uenialibus uiuat. Atq; amplius loquar, nec pro omni peccato mortali ſunt ueniæ redimendæ, qd ſic oſtẽdo, Nemo certus eſt, ſe nõ ſemper peccare mortaliter, propter occultiffimû ſuperbiæ uitiû. Si ergo ſuper omni mortali ſtarent Canonicae pœnæ, nõ eſſet tota uita fidelium, ultra crucem euangelicâ, niſi etiâ canonicarum pœnarû carnificina. Quare & ſemper redimendæ eſſent indulgentiæ, atq; nihil aliud agendum. Quod ſi hoc abſurdum eſt, patet, indulgentias nõ eſſe niſi ſuper peccatis a Canonibus punitis, peccata autem a Canonibus puniri nulla poſſunt, niſi certa & publica crimina. Aut ſi multû urgear, ſaltem quæ ſibi certa ſunt eſſe crimina, ut dixi de adulterio, furto, homicidio &c. id eſt, manifeſta opa foris. Quare conſenſus cuiuſcunq; mortalis, non pertinet ad Canonicas pœnas uel imponendas, uel remittendas, ut nec uerbû oris, niſi ſit occaſio operis futuri, ut etiam ex uerbis Canonum patet.

Tertio, Nec ſic ſunt criminibus impoſiti Canones, quin ceſſent, ſi quis melius quid operet, ut ſi intret monaſteriû, aut ſe deputet ſeruitio pauperû & hoſpitalis, aut pro Chriſto patiat, aut pro uoluntate dei moriat, aut ſimile uel maius quippiâ his fecerit, In ijs claret, quod Canonicae pœnæ ceſſant, nec indulgentiæ

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

eis aliquid profunt. Vnde solū inertibus, frigide pœnitentibus, delicatis scilicet peccatoribus, sunt impositæ, ideo & solūmodo duris & impatientibus indulgentiæ proprie concedi videntur.

Quarto, Impeditis iustissima causa, ut pœnas ferre nō possint non est dubium, non impositas intelligi, ut si quis captiuus esset Turcis & infidelibus, si seruus alicuius domini, cui tenetur obedire sub præcepto Euangelij, aut etiam debitum reddere, seruire uxori & liberis, opere manuum, & victu quærendo, illis enim impeditus, non tenetur ea dimittere, immo tenetur ea facere & Canones omittere, & deo obedire, quare nec remissiones illos habet necessarias, quorum non fuit capax impositionis.

Quinto, Infirmis nihil imponunt Canones, sanus ergo quæritur, & qui non sit de numero illorum, qui dicunt, Manus domini tetigit me. His enim non impositio pœnarum, sed uisitatio, & consolatio debetur, secundum illud Christi, Infirmus fui & non uisitastis me. Alioquin diceretur pontificibus, Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt, & super dolorem uulnorum meorum addiderūt. Et illud Iob. Quare me persequimini sicut deus, ergo nec ijs sunt necessariae ueniæ.

Sexto, Tandē mortuis & morituris, de quib⁹ dictū est. Vides ergo, q̄ multi sint Christiani, quibus ueniæ non sunt necessariae nec utiles. Sed ad cōclusionem tandē reuertor, ut hanc materiā aliquā finia, & proprio eos fodiā gladio. Constat apud omēs in ecclesia, qd in agone & articulo mortis, quilibet sacerdos, Papa est, ergo omnia remittit morituro, qd si deest sacerdos, certe uoti sufficit, quare absolutus est ab omibus, qbus a Papa potest absolui, ergo indulgentiæ defunctis nihil conferri uidentur prorsus, cū quicquid solui potest, solutum sit in morte. Ex quo simul patet, qd graduū & legū differentia solū super uiuentes & sanos intelligit. Igitur ueniæ sunt utiles manifeste criminosis uiuentibus, sanis, ac ualidis, non impeditis, & melius agere non uolentibus. Hic si erro, reuocet me qui potest & scierit. Si autē queras, a quibus ergo pœnis redimunt animæ, uel quas patiunt in purgatorio, si canonica nihil respondens patiuntur. Dico, Si id ego scire, quid disputare & quærerē. Ego non sum tam expertus & sciēs, quid deus faciat cum animab⁹ separatis, ut illi copiosissimi animarū redemptores, qui omnia a deo secute pronuntiant, ac si suo

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

rit impossibile eos esse homines. Accedit ad difficultatem, quod sunt doctores, qui putent animas nihil ab igne, sed in igne tantummodo pati, ut sit ignis non tortor, sed carcer animarum.

Idcirco & hic ingredior multo maxime dubiam & disputabilem materiam, & quid super ijs rebus perceperim profero.

CONCLUSIO XIII.

Imperfecta sanitas seu charitas morituri, necessario secū fert magnū timorem, tantoq; maiorē, quanto minor fuerit ipsa.

P A T E T per illud i. Ioan. iij. Timor nō est in charitate, perfecta charitas foras mittit timorē, quia timor pœnā. Igitur si perfecta charitas foras mittit timorem, necessariū est, ut imperfecta timorem non mittat foras. Ac per hoc, timor sit cum charitate imperfecta. Sed ubi est illa perfecta charitas? & (ut digrediar paululum) quis est sine timore mortis, iudicij, inferni? nam in homine quantumcūq; sancto reliquiae sunt uetustatis & peccati, & non possunt filij Israel in hoc tempore lebusæum, Cananæum, & reliquas gentes penitus delere, manet uestigium prioris Adæ. Hæc aut uetustas est error, concupiscentia, ira, timor, spes, desperatio, mala conscientia, horror mortis &c. Hæc enim sunt ueteris & carnalis hominis, minuūtur aut in nouo homine, sed nō extinguuntur, donec & ipse extingatur per mortē, sicut ait Apostolus, licet is qui foris est noster homo corrumpat, ille qui intus est renouatur de die in diem. Igitur ista mala reliquiarū uetustatis, per indulgentias nō tolluntur, nec per cœptam contritionem, sed incipiunt tolli, ac proficiendo magis ac magis tollunt. Hæc est sanitas spiritus, nihil aliud q̄ fides seu charitas in Christo.

Isto sic posito, patet conclusio satis, quia si quispiam fuerit præoccupatus morte, priusq; sit perfectæ charitatis, quæ timorē pelat, necessario cū timore & horrore moritur, donec perficiatur charitas, & foras mittat timorē illum. Hic aut timor, est ipsa conscientia mala & trepida, propter defectū fidei. Nulla est em̄ formidolosa cōscientia, nisi quæ fide uel uacua, uel imperfecta est. Sic enim & Apostolus ait, Sanguinē Christi liberare cōscientias nostras ab operibus mortuis. Et iterum, Heb. x. Aspersi corda a cōscientia mala in plenitudine fidei. Breuiter si possum probare Quod causa horroris, & timoris sit diffidētia, Rursum, causa se

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

curitatis, sit fides, credo simul probatū esse, quod moriens in fide imperfecta, necessario timet, & horret, sed diffidentiam esse causam terroris, desperationis, dānationis, in Euangelio sapius legitur, Primū, quando Petrus dñm a se iussit exire, quia homo peccator ego sum, inquit. Secundo, qñ coepit mergi propter modicā suam fidem. Tertio, quando discipuli prae turbatione noluerunt clamare, ubi Christū super mare ambulante, phantasma putabant. Quarto, quando turbati existimabant se spiritū uidere, cū intraret ad eos ianuis clausis. In his oībus ostenditur diffidentia esse causam timoris, & horroris, Venit ergo omnis turbatio ex diffidentia, oīs securitas ex fiducia in deum. Fiducia aut ex charitate, quia necesse est, ut is tibi placeat, in quē confidas

CONCLUSIO XV.

Hic timor & horror satis est, se solo, facere (ut alia taceam) poenā purgatorij, cum sit proximus desperationis horror,

NIHIL de igne & loco purgatorio loquor, nō quod eane gem, sed quod alia est illa disputatio, nec a me nunc instituta, deinde quod nesciā, ubi sit locus purgatorij, licet B. Thomas illū sub terra esse putet. Ego uero interim cum B. August. remaneo, scilicet quod receptacula animarū abdita sint, & remota nostra cognitiōe, Quae ideo dico, ne Pighardus hereticus in me sibiuideatur obrinuisse purgatoriū nō esse, quia locum eius ignotum esse cōfiteor. Aut ideo Romanā ecclesiam errare, quia opinionē B. Thomae non explodit. Mihi certissimū est, purgatorium esse nec multū me mouet quid blatterent hæretici, quando iā mille & plus centum anni sunt quod B. Aug. in suarum confessio. lib. ix. pro matre & patre suo orat, & orandū petit. Et eadem sancta mater eius, moriens (ut ibi scribit) memoriā sui optauerit ad altare domini, Sed & a B. Ambro. id factum narrat. Quod si etiā tempore Apostolorū nō fuisset purgatoriū (ut superbit fastidiosus Pighardus) nunquid ideo credendū est hæretico, uix quinquaginta annos nuper nato, & fidem tot seculorū falsam fuisse cōtendendū, maxime cū ipse nihil aliud faciat, q̄ quod dicit, nō credo. & sic probauit oīa sua, & improbauit omnia nostra, quasi non & lignū & lapis nō credant. Sed hæc suo operi & tempori Igitur concessum est, horrorem esse in animabus, Nunc pro

bonum esse poenam purgatorij uel maximam.

Primo, omnes concedunt easdem esse poenas purgatorij, & in
ferni, nisi quod differunt aeternitate. At scriptura describit poenas
inferni esse, turbationem, pauperem, horrorem, fugam, ut psal. i. Non sic
impij, non sic, sed tanquam puluis quem projicit uentus. Sed & in Iob
& Esaia, & multis alijs locis, impij comparantur stipulae & pulue-
ri, turbine raptis atque dispersis, in quo nimirum significat fugam hor-
ribilem damnatorum. Item psal. ij. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in
furore suo conturbabit eos. Et Esa. xxvij. Qui confidit in illum
non confundetur, id est, non festinabit, non pauebit, neque fugiet con-
fusus & horrens, utique uolens, quod non confidentes confundentur
& pauebunt. Prouer. i. Qui me audierit absque terrore requiescet
& abundantia proficiet, timore malorum sublato. Et psal. cxi. Ab audien-
tiae mala non timebit. His enim & alijs locis scripturae, terror, hor-
ror, pauper, timor, tremor, exprimitur poena impiorum, quam pio-
rum contraria asserit, denique & B. Iacob. dicit, quod daemones credunt & con-
tremiscunt. Et Deut. xxxij. clare pronuntiat, poenam impij esse pa-
uerem. d. Dabit tibi dominus deus cor pauidum &c. Nam si pa-
uer ille non esset, nec mors, nec infernus, nec ulla poena esset mo-
lestia. Sicut ait in Cantica, Fortis ut mors dilectio, dura sicut infer-
nus aemulatio. quod satis ostensum est in martyribus, adeo, ut de
impijs dicat spiritus, psal. xij. Illic trepidauerunt timore ubi non
fuit timor. Et prouer. xxvij. Fugit impius nemine persequente.
Iustus autem quasi leo confidens, absque terrore erit. Alioquin, cur
timet mortem & dolet, alius uero contemnit, nisi quia in
iustitiae fiducia destitutus timet, ubi timere non debet.

Secundo, ij. Tessa. i. Qui non credunt Euangelio, dabunt poe-
nas in interitum aeternas, a facie domini, & a gloria uirtutis eius,
quia scilicet solo uultu uirtutis suae torquet eos, & cruciat deus,
cum sit eis insufferabilis, ideo fugient & non effugient, sed depre-
hendentur inter angustias. Sic illud Sap. Cito apparebit uobis hor-
rende. Et psalm. xx. Pones eos, ut clibanum ignis in tempore uul-
tus tui. Alioquin unde illa uox? Montes cadite super nos, & col-
les operite nos, Et illud Esa. ij. Ingredere petram, & abscondere
in fossa humo, a facie furoris domini, & gloria maiestatis eius.
Et illud Iob, Quis mihi tribuat, ut in inferno protegas me, & ab-
scondas me, donec transeat furor tuus? Patet itaque, quod a facie

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

domini oritur eorum maxima poena, dum confunduntur a foetissima sua immundicia ad tantam puritatem comparata.

Tertio. Et ecclesia in persona animarum psallit & gemit psalm. vi. Conturbata sunt ossa mea, & anima mea turbata est ualde. Et psalm. cxliij. Circundederunt me dolores mortis, & pericula inferni inuenerunt me. Vnde & usitatissima oratio est, ut eis requiem optemus, utique intelligentes, quod sunt inquietae. At poene non faciunt inquietudinem, ut patet in martyribus & constantibus uiris, sed horror & fuga poenarum, quae oritur ex infirmitate fiducia in deum. Sicut credit unusquisque, sic fit ei, & tales sunt ei poenae & omnia, qualis fuerit & ipse, inde non conturbatur. Rursum quicquid acciderit ei (ait Sap.) Rursum impios terret (Leui. xvi.) sonitus folij uolantis. Et Isa. lviij. Impij quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculcationem & luctum. Non est pax impijs dicit dominus deus.

Quarto. Viuentes aliqui eas poenas gustauerunt, scilicet inferni, ergo multo magis mortuis credendum est, eas inferri in purgatorio. Nam David expertus dicit, Nisi quia dominus adiunxit me, paulominus habitasset in inferno anima mea. Et alibi, Repleta est malis anima mea, & uita mea inferno appropinquauit. Et rursum, Dissipata sunt nostra secus infernum. Et assimilatus sum descendantibus in lacum. Et iterum, Quam multas ostendisti mihi tribulationes magnas & malas, & de abyssis terrae iterum reduxisti me. Ezechias uero dicit, Ego dixi, in dimidio die meorum, uadam ad portas inferi. Et infra, Sicut leo corripuit omnia ossa mea, quod certe non nisi intolerabili factum horrore potest intelligi.

Quinto, quod multi sunt, qui usque hodie has poenas gustant, nam & IOANN. TAVLERVS in suis Teutonicis Ser. quid aliud docet, quam earum poenarum passiones, quarum & exempla nonnulla adducit: atque hunc doctorem, scio quidem ignotum esse scholis theologorum, ideoque forte contemptibilem. Sed ego plus in eo (licet totus Germanorum uernacula sit conscriptus) reperi theologiae solidae & syncerae, quam in uniuersis omnium uniuersitarum scholasticis doctoribus repertum est, aut reperiri possit in suis sententijs.

Sed & ego noui hominem, qui has poenas saepius passum sese afferuit, breuissimo quidem temporis interuallo, sed tantas, ac tam infernales, quantas nec lingua dicere, nec calamus scribere, nec

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

inexpertus credere potest, ita ut si perficerentur, aut ad mediam horam durarent, imo ad horæ decimā partem, funditus periret & ossa omnia in cinerē redigerentur. Hic deus apparet horribiliter iratus, & cum eo pariter uniuersa creatura. Tum nulla fuga nulla consolatio, nec intus, nec foris, sed omniū accusatio. Tunc plorat hunc uersum, Proiectus sum a facie oculorū tuorum. nec saltem audet dicere, Domine ne in furore tuo arguas me. In hoc momento (mirabile dictu) non potest anima credere, sese posse unq̄ redimi, nisi quod sentit nondū completam pœnam. Est tñ æterna, neq̄ potest eam temporale existimare, solum relinquē nudum desyderiū auxiliij, & horrendus gemitus, sed nescit unde petat auxiliū. Hic est anima expensa cum Christo, ut diuinerentur omnia ossa eius. Nec est ullus angulus in ea, non repletus amaritudine amarissima, horrore, pauore, tristitia, sed ijs omnibus non nisi æternis. Et ut dem simile utcunq̄, si sphæra transeat super lineā rectam, quilibet punctus lineę tactus totam fert sphæram, non tamen cōprehendit totam sphæram, ita anima in suo puncto, dū tangitur a transeunte inundatione æterna, nihil sentit & bibit, nisi æternā pœnam, sed non manet, iterū enim trāsit. Igitur si uiuentibus contingit illa inferorū pœna, id est, intolerabilis ille pavor & inconsolabilis, multo magis animarū in purgatorio uidetur talis esse pœna, sed continua. Et hic est ignis ille internus multo atrocior, quam externus. Quod si quis ista nō credit, non contendimus, sed id tantū efficimus, qd illi ueniarū præcones, multa dicunt, quæ uel ignorāt uel dubitant, nimis audacter. Magis enim credendū est expertis in his, q̄ illis inexpertis. Sexto, ad id facit autoritas ecclesiæ, quæ canit, Libera eos de ore leonis, ne absorbeat eas Tartarus. Item a porta inferi. Quibus uerbis certe uidetur significari, esse animas uelut iam in porta, & introitu damnationis, & initio inferni, quod dixi prope desperationem esse, nec uana esse uerba ecclesiæ credo.

CONCLUSIO XVI.

Videntur infernus, purgatorium, cœlum differre, sicut desperatio, prope desperatio, securitas differunt.

SI QVIS duas præcedentes conclusiones ueras putauerit, hanc q̄q̄ facile admittit, imo cū in cœlo credamus regnare pacē

D ij

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

gaudiū & securitatē in luce dei, in inferno uero contra, seruire, desperationē, dolorē, & horribilē fugā in tenebris exterioribus

Purgatoriū uero sit medium inter utrunq; sic tamē ut propius sit inferno q̄ cœlo (quia nō habent gaudium & pacem, imo nihil de cœlo participant, cū ponatur esse eadem pœna cū inferno, sola durationē differente) satis patet, quod & in ipso sit desperatio, fuga, horror, & dolor. Sed addidi prope desperationē dicens, quia tandē cessat illa desperatio. Alioquin reuera, dū est in illo anima non sentit, nisi desperationē, non q̄d desperet, sed quod in tanta est perturbatione, & cōfusione pauoris, ut nō sentiat sese sperare. Solus spiritus adiuvat ibi q̄ maxime infirmitatē eorum in gemitibus inenarrabilibus pro eis interpellās. Sicem fit & tentatis in hac uita, ut nesciāt an sperent uel desperent, imo sibi desperare uidentur, solo superstitie gemitu pro auxilio. Ex quo signo nō ipsi, sed alij intelligūt eos adhuc sperare. Sed omitto uerbosius de ea re loqui, quę est abstrusissima, ne & mihi obijciant ueniales quæstiones, quod sine probatione loquar, quanq̄ non ut illi, assero, quæ ignoro, sed disputo & quæro, & eorum præsumptam certitudinem, dubiā, immo nullam esse cōtendo

CONCLUSIO XVII.

Necessarium uidetur, animabus in purgatorio, sicut minimi horrorem, ita & augeri charitatem.

Et hæc nititur præcedentibus tribus conclusionibus. Sed tamen declaremus eam, & ponamus (sicut eccepimus) animarū de cedentium tria genera. Primū earum, quæ sunt fide omnino uacuae (id est, damnatæ) has necesse est in morte excipi summo horrore & desperatione, iuxta illud, Virum iniustum mala capient in interitu. Et iterum, Mors peccatorū pessima scilicet, quia non habent fiduciam in deo, ideo comprehendit eos ira. Secundū, earum quæ sunt fidei omnino plenæ atq; perfectæ (id est, Beatæ) hos necesse est in morte excipi summa securitate & lætitia, iuxta illud, Iustus cum ceciderit, nō collidetur, dominus em supponit manū suam. Et iterum, Preciosa in conspectu domini mors sanctorū eius. Et iterum, Iustus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Et causa utriusq; est, quia iniustus inuenit q̄d timuit, timuit autē semper mortem & pœnā, iustus autē satur hu-

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

ius uitæ, maxime cupiuit dissolui, ideo desyderiū eius tributum est ei. Ille non dimidiauit dies suos, iste ukra perfectū prolongauit incolatū suū. ideo quod ille horret, iste quærit, diuersissimo studio affecti, quod illi summus horror est, huic est summū lucrum & gaudiū. Tertiū earū, quæ sunt fide imperfectæ, & hæc uarie differentes inter plenam & nullam fidem. Credo autem non negari ab ullo, quasdam animas imperfectæ fidei decedere, sed tamen infra id suadebimus latius. Igitur cum imperfectio fidei sit nihil aliud, nisi imperfecta nouitas uitæ in spiritu, & adhuc reliquum de uetustate carnis & Adæ (si enim esset perfecta, nō timeret pœnam, nec inuite moreretur, aut cum affectu terreno huius uitæ migraret) clarum uidetur, animabus necessarium esse, non solum tollere pœnas, sed etiam addere perfectionem nouitatis, & tollere residuum uetustatis (id est, amorem uitæ, & timorem mortis atq; iudicii) Nam quantumcunq; tolleretur pœna (si esset possibile) non per hanc oblationem esset sanctificatio nec in ista uita per oblationē pœnarū solā aliquis melior fit sed per additionē gratiæ, & remotionē peccati, quare & illis primo peccatū auferendū est (id est, imperfectio fidei, spei, charitatis.)

Secūdo. Nulla pœna uincitur fuga aut timore. Verum est enī prouerbiū, qui timet infernū, descendet in eum, imo qui timet pruinā, cadet super eum nix. Iob vi. id est, plus cadet super eum, q̃ timuit. Omnis pœna timore sui augetur & roboratur, sicut amore minuitur & infirmatur. Vincitur autē pœna amore, & amplexu sui. deinde nulla pœna est molesta, dum fuerit ficta, ideo amanti pœnas & mortem non sunt molestæ, sed dulces, quia per amorem & spiritum uiuunt. Sunt autē molestæ timentibus, quia per timorem & literam ei dominantur. Si ergo purgatoriū affligit animas, & molestus est eis pavor, euidentius est, eis deesse amorē & spiritum libertatis, & adesse literā ac timorē. atq; hūc defectum amoris, uoco imperfectā sanitatem spiritus, cum autem sine perfecta sanitate nullus cœlum intrabit, tandem condudo, necessarium illis esse, augeri charitatem, & sanitatē, sicut minui horrorem. Si quis ista negauerit, neq; crediderit, contemderitq; animas esse ibi perfectas in uita spiritus, solumq; debita præterita pœnarū luere. Respondeo primū, probent & ipsi suā sententiā, quam & ego nego, & certus sum, quod uel nullis

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

uel infirmioribus rationibus sua probabūt. Secundo age. Quæro an negent triplex illud supra positum animarū genus decedētium, si admittunt terriū quoq; genus, Respondeant ad prædicta, quomodo auferatur pusillanimitas, spiritus & timor, quando perfectus homo, sicut pater eius, deus nihil timet, omnia potest, omnia suffert, in omnibus gaudet ac delectatur. Si non admittunt, sed in morte perfici fidem arbitrantur, ac sic solūmodo pœnæ soluendæ restent, & hoc totum sit purgatoriū, ratio scilicet debitarū pœnarum, Tum præter id quod iam fortissimū & insolubile produxi argumentū uidelicet, quod nulla scriptura, nulla ratione suam sententiā possint probare, tamen adhuc uia suasoria procedā. Sic em̄ & illi opinatores & postillatores faciūt

Primo. Ad quid deus uult puniri perfectos in spiritu ad satisfactionem? Contra. Super omnem satisfactionem est charitatis satisfactio. neq; enim deus ipse etiam per pœnas quicquā aliud requirit, quam ut perficiatur charitas. Charitas enim (nisi Apostolus mentitur) operit multitudinem peccatorum. At illos iam esse perfectæ charitatis positum fuit.

Secundo. Deo maxime satisficit per uoluntatem, ubi non inuenit facultatem, ut cum Beato Augustino sentit tota ecclesia. At illi si sunt perfectæ charitatis, talem habent uoluntatem necessario, & tamen facultatem non habent defectu uitæ. quare necessario sola uoluntate abunde satisfaciunt.

Tertio. Perfecti tales omnia reddunt deo, quæcunq; debent, quia nihil amplius debent, q̄ ut se totos ipsos cum intima uoluntate offerant. deus enim ab homine nihil requirit amplius, q̄ ipsum totum, sicut dicitur, Præbe fili cor tuum mihi. immo per pœnas cogit hominem ad id, ut se totum offerat, quomodo ergo eo facto pœnæ manent, ad quid cogunt?

Quarto. Finge animam in morte perfectæ fidei & charitatis, quæ adhuc forte debeat vij. dies ieiunare, aut aliam Canonica pœnam implere. Hic ergo deus tam crudelis est, ut animā quæ summa charitate ad eum sitit, eumq; super omnia uehementissime diligit, quæ proximo suo omnia plenissime ignouit, & sibi oia ignosci uehementissime cupiuit, cui propter hæc etiam debita fuit apud deum & hoies ignoscentia (talis est enim anima, quæ sana charitate moritur) hic inquā deus nō remittit septem illos

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

dies propter summa in eum & proximū charitatem & humilitatem, quæ sunt summæ oīm eleemosynarū, qui tamen in euangelio dicit, omnia remitti, & munda esse ijs, qui dant non de corde, sed de ijs quæ superfluunt, eleemosynas, & seruo solum roganti & nihil facienti, nisi promittenti, omne debitū dimisit etiam promissione data libera. Nec saltē intuetur deus in hac re, quod tam facilis est uiuentibus, sineq; mortis periculo talia concedere, morituris uero, & summo iā periculo pressis, tam difficilis est ad remittendū tam parua, tam magnæ charitati: quis credit: aut quibus id uis suadebunt: aut ergo desināt sua tam confidenter predicare, aut melius robovent, & ista dissoluāt. Nos interim sentiemus, animas in purgatorio non propter solam poenā, immo propter defectū charitatis laborare in poena, quia hic noluerunt laborare ad perfectionē, aut si perfecte sunt omnibus poenis amore triumphatis, liberas esse. Nec enim sic de dei bonitate sapio, qđ intuitu perfectæ & eternæ charitatis non remittat quibusdā poenā temporis breuissimi, qui propter modicā charitatem, oībus passim remittit æternā, & qui sapius in uita ignouit omnes, poenas pro uno opere inceptæ charitatis, nō remittat unq; in morte aliquas poenas, pro omni opere cōsummatae charitatis. Verū tamen hæc sunt disputata, quia mirabilis est deus in sanctis suis, melius faceremus, si tā dubia relinqueremus, & in populū alia certiora doceremus, potens est deus cum illis, nec secundū hanc, nec secundū illā sententiā agere, non em̄ nostro, sed suo iā iudicio subiecti, quia potest & ibi punire gratis, ut ostendat gloriam gratiæ suæ, sicut fecit in Iob & Paulo. Tñ ultimo & Quinto suadeo conclusionem. Si purgatoriū tantūmodo est poenarum officina, cur non potius uocatur punitoriū, potius q̃ purgatoriū? Ratio enim & uis uocabuli, purgationem aliquā importat, quæ intelligi non potest nisi uetustatis & peccati relictī, quo sunt immundi, qui terrenorū affectu fidei puritatem impelierunt. Quod si noua (ut sunt ad distinctiones prompti) usū æquiuocatione, dixerint esse purgationem hic idem quod solutionem, ut tum purgatæ dicantur, cū poenæ fuerint solutæ. Respondeo, hoc eadem facilitate cōtemnitur, qua probat. Quod si & ipsi cōtempserint, uim uocabuli ad purgationē uitiorū extendi, esto sane, non cōtendo, id tñ effectū est, utrūq; esse dubiū.

D iij

M. L RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

ideo præpostere alterum illorū tanta certitudine in populos dispersum, maxime cum nec ratio noīs illorū sententiæ cōueniat.

Sexto. Et ad hoc ualet illud Gregorij dist. xxv. c. qualis, ubi nō poenas tantūmodo, sed culpas remitti dicit in futuro, scilicet ueniales, ut ibidē exēpla ponit. At remissio culpæ nō fit sine grāe infusiōe, & horror mortis est sanctis peccatū ueniale, sed nō parū

CONCLUSIO XVIII.

Nec probatum uidetur ullis aut rationibus, aut scripturis, quod sunt extra statum meriti seu augendæ charitatis.

Hoc enim robustissimū est meum aduersus oppositā opinionem argumētum, qđ uidelicet sine authoritate docetur. Nostra aut certe uel ea nititur authoritate, quod sine addita gratia nullus timor pellitur, quem sola perfecta charitas foras mittit. Hæc aut conclusio præuenit argu. eorū qui dicerent contra me, sunt extra statū meriti, quare tres præcedentes cōclusiones falsæ. Ego aut ut opinando & disputando nihil asserendo, sicut cœpi, prosequar, dico, Si purgatoriū solum est soluendarū poenarum officina, & animæ in illo sunt suo affectu (ut ego sentio) immūdæ, nec ab eo uitio purgantur, fieret purgatoriū idem qđ infernus, quia infernus est, ubi poena est cū culpa manente, At in animabus purgatorij est culpa, scilicet timor poenarū & defectus amoris, cum iustus secundū Esa. viij. nihil debeat timere, nisi solū deum, ergo peccant sine intermissione, quādiu horrent poenas & quærunt requiē. Quod probo, quia quærunt quæ sua sunt, plus qđ uoluntatē dei, quod est cōtra charitatem. Quod si amant deū amant amore cōcupiscentiæ (id est, uitioso) cum etiā in suis poenis debeant diligere deū, & glorificare, ac fortiter sustinere. At qđ inter tot disputationū spineta etiā asseram aliquid, Ego libere cōfiteor me, credere, nullam animā redimi de poenis purgatorij propter suū timorem, donec posito timore, incipiat amare uoluntatē dei in tali poena, & plus dei uolūtatem amet, qđ poenam timeat, imo solam dei uoluntatē diligat, poenā uero uilipendat aut in uoluntate dei etiā amet. Quia oportet ut iustitiam diligat anteqđ saluetur. At iustitia est deus, qui hanc poenā operatur. deinde illud Christi, Qui non accipit (id est, uolens & amans porrat) crucem suam & sequitur me, non est me dignus, at crux ani-

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

marū est illa pœna. Quæ cum ita sint, & uerissima credo, dicat qui potest, quō iste amor pœnarū cum timore mutari potest, sine noua gratia infusa. Ego fateor me nescire, nisi dixeris, qđ purgatorium nō habeat terrorem pœnarū, ac per hoc nec similem inferno contra prædicta, atq; tunc frustra oramus pro eis, quas audimus uolentes & amantes esse pœnarū suarum sine timore

Secundo probō, quod augeatur eis charitas. Apostolus dicit, Diligentibus deū omnia cooperantur in bonum. hoc aut bonū nō potest intelligi nisi augmentū iam possessi boni. ergo & purgatoriū augeat bonū dilectionis dei, immo maxime oīm augeat, dum sicut infernus dura est æmulatio, & in tantis malis etiam diligit, sicut fornax aurum probatū facit, ita pœna, dilectionem

Tertio, Virtus in infirmitate perficitur, omnis enim pœna, si presens est, charitas est salutaris & proficua, nō enim pmittit preciosissima charitas atq; fecundissima aliqd secū sterile. Ac in purgatorio est maxia infirmitas, ergo maxime perficit charitatem.

Quarto. Impossibile est esse statū in uia. uia aut dei est charitas ad deū tendēs, ergo necesse est animas uel procedere uel retrocedere a charitate dei, cū nondū sint in termino & uisiōe, ut patet

Quinto. Impossibile est ulla perseverantia creaturæ, nisi assidue accipiat magis ac magis. inde enim dicūt acuti quidam, qđ conseruatio rei sit eius continuata creatio. Sed creare est semper nouum facere, ut etiā patet in riuulis, radijs, calore, frigore, maxime dum sunt extra suum principium. Quare & spiritali calori, id est, amoris dei in animabus opus est continuata cōseruatio (donec absorbeantur in suum principium diuinum) ac per hoc & augmentum, etiam si uerum esset quod essent perfectæ. licet extra deum esse, nec peruenisse, & esse perfectum, sint contraria.

Sed uidere dignum est, quibus nam causis mouentur, ut animabus statum meriti negent, aut negandum probent.

Primū illud uulgatissimū B. Aug. Hic omne meritū comparatur, post mortem nullū. ergo inquit, purgatoriū non est merendi locus. Respondeo B. Aug. & quicunq; patres similia dixerunt, ex autoritate & usu scripturæ loquunt, quæ multo fortius in hanc sententiā loquitur. ut est illud Gal. vi. Operemur bonum, dum tempus habemus. Et Christus Ioann. ix. Venit nox, quando nemo poterit operari. Et Apoca. Opera enim illorū se-

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

quantur illos. Et illa manifestissima Heb. viij. Statutum est omnibus hominibus semel mori, post hoc iudiciū, deinde finis. Gal. vi. Quaecunq; em homo seminauerit, hæc & metet. Itē oportet nos omes manifestari ad tribunal Christi, ut recipiat unusquisq; prout gessit in corpore siue bonū siue malū. & multæ aliæ, quæ oīno sonant ac si post mortē oīno sit iudiciū recipiendi, sicut gestum est, id est, meritū hic, secundū illud Ecclē. Lignū ubiq; ceciderit, ibi erit. Sed hæc omīa æque contra totū purgatoriū pugnant, quia non ponunt statum medium inter mortuos damnatos & beatos. Si ergo illis non obstantibus, purgatorium defenditur uere, etiā id defendi potest, quod augeatur illis gratia, non obstante illo quod dicitur, Hic omne meritum comparari, quia loquitur non de purgatorio, sicut & illæ autoritates nihil de purgatorio, sed de cœlo uel inferno loquunt, utrinq; ergo intermittit purgatoriū. Quare illa uerba Aug. ad purgatorium non sunt tendenda. Omne meritū hic non illic, id est, non in cœlo aut inferno. Deniq; secundū B. Augu. etiā hic meritū illud cōparat, quo dignus sit homo in purgatorio suffragio iuari. Alioquin in cœlo uel inferno, nullū habet meritū, quo mereat ibi iuari, sed tūc quidē ad purgatoriū respexit, hic aut nequaquā.

Si aut quispiam contentiosior uoluerit asserere, autoritates iam adductas, nihilo aduersus purgatoriū pugnare, quod saluari possunt per duplex iudiciū, seu duplicē retributionē post mortem, Temporale scilicet, quæ est purgatorij. Aeternā, quæ est inferni, & sic alius merit purgatoriū, alius infernū. Itē aliū sequunt opera sua ad purgatoriū, aliū ad infernū. Hic respōdeo. Sic dicendo potius destruunt illæ autoritates, q̄ saluent cum purgatorio, per tam uiolentā & arbitrariā æquiuationē, cum altera pars æquiuationis nunq̄ possit probari. Et meo iudicio, nō esse licitū credo, longe q̄ pessimū usum, quibusdā hucusq; fuisse seruatum, scilicet scripturæ sanctæ simplicem sensum, in æquiuocum & dubium diuidere. Rectius em dicit, hanc autoritatē de hac re nō loqui, q̄ dum de utraq; re intelligere conamur, de nulla certā relinquamus. Palliū em breue est (ait Esaias) utrūq; operari non potest. Et ut uulgo dicit, Non est altare alterius nuditate ornandū. Igitur dicendum est, quod homo illic merit, quod hic seminauit, intelligatur de præsenti & futura uita. Messis em sine

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

nostra torsione & æquiuocatione arbitrij nostri, relinquenda est in ea significatione, qua utitur scriptura, scilicet futuri & uniuersalis iudicij. Atq; ita illæ authoritates nihil pugnant aduersus purgatorium, nō per æquiuocationis cauillū, sed per ablationis sensum. Eodem modo & illud, Hic omne meritū, illic nullum. Alioquin quantus fuerat sudor ingenio meo, si & ego meritū æquiuocarem duplex, scilicet post mortem nō esse meritū huius temporis, sed bene meritum illius status. & Augustinū loqui de primo, sed nolui. Quid autē dicent ad illud Ecclesi. Lignum ubicunq; ceciderit, siue ad Aquilonē, siue ad Austrū, ibi erit. Siquidem per casum intelligunt mortem. Si ergo per Aquilonem infernum, per Austrum cœlum, quo cadent qui intrant purgatorium: ad Austrum dicent, sed æquiuoce, sed quid dicent: ibi erit: ibi manebit: ergo nunc exhibunt purgatorium. An hic quoq; æquiuocatur mansio, scilicet temporalis & æterna. Claret itaq; quod hæc authoritas recta facit contra purgatorium. quinetiam per æquiuocationem sui facit ex purgatorio infernum. Non potest itaq; solui, nisi dicatur (sicut dixi) nihil eam de purgatorio loqui, non plus quam illam, Liber generationis Iesu Christi.

CONCLUSIO XIX.

Nec hoc probatū esse uidetur, quod sint de sua beatitudine certę & securę, saltem omnes, licet nos certissimi sumus

Nos enim, quia credimus nullam in purgatorium uenire, nisi si sit de numero saluandorū, certi sumus de beatitudine illarum sicut certi sumus de electorū salute. Quanq; nō minus impugno si quis asserat eas esse certas, ego nō omnes dico esse certas. Sed quia totū negotiū de animabus in purgatorio absconditissimū est, ideo suadēdo magis quā demonstrādo, declaro cōclusionē,

Primo ex supradictis, Si pœna purgatorij est, pavor ille & horror damnationis & inferni, pavor autem omnis facit animum perturbatum, incertum, inopem consilij, & auxiliij, & tanto magis, quanto fuerit uehementior & inopinatio. Animarum atrem est omnium uehementissimus & inopinatissimus, ut supra dictum est. Et Christus, Tanquam laqueus superuenit dies illa. Et Apostolus, Dies domini sicut fur in nocte ita ueniet. Quare ualde parabile est, eas præ confusione nescire, quo

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

statu sint, an dānatae uel saluatae, imo sibi uidentur iā ire in dam nationē, & descendere in lacum, omninoq; iam esse in portis inferi, sicut Ezechias dicit. Sed & i. Regū. ij. Dominus deducit ad inferos & reducit. Igitur nihil aliud sentiunt, q̄ incipere suā dam nationem, nisi q̄d sentiunt, nondū clausam post se portam inferi, necdum etiam dimittūt uotū & desyderiū auxiliij, licet nusq; apparentis, sic enim loquunt, qui id experti sunt. Accipiamus simile, Si quis ad iudiciū mortis inopinatus ueniat, puta incidens in latrones, qui dum intentant illi omni ex parte mortem, etiā si statuerint eum terrere, non occidere, hic ipsi certi sunt eum uictu rum, ipse uero nihil nisi præsentiissimā mortē uidet, atq; eo ipso iam morit, solū id sibi reliquū est, quod nondū sit mortuus, pos sitq; redimi a morte, sed nescit unde, uidet enim illos posse, sed nolle. Igitur fere nihil differt a mortuo. Ita uidetur in pauore æ ternæ mortis fieri, quod nō aliud q̄ æternam sibi sentiunt immi nere omni ex parte. Sic canit ecclesia pro eis, A porta inferi erue animas eorum, Et libera eas de ore leonis, ne absorbeat eas Tar tarus &c. Solum id reliquum scientiæ habent, quod deus possit eos redimere, sed nolle illis uidetur. Dānati uero statim huic malo addunt blasphemiam, illi uero solam querelam & gemitū inenarrabilem, sustentati a spiritu. Hic em̄ fertur spiritus super aquas, ubi sunt tenebræ sup faciē abyssi. Sed de hoc supra latius.

Secundo. Multa leguntur exempla, in quibus habetur nō nul las animas hanc sui status incertitudinem confessas fuisse. Appa ruerūt enim tanq; euntes uocati ad iudiciū, ut de S. Vincentio &c. Rursum legūtur multa, in quibus certitudinem suam sunt confessæ. Ad quæ dico. Primo, me dixisse non omnes esse cer tas. Secundo, forte melius secundū prædicta, eas non fuisse cer tas, sed præ nimio auxiliij desyderio, tanquā certæ essent, uelocius inuari postulasse, ita ut potius opinentur, & timidæ præsumant sese certas, quam sciant, sicut & in euangelio de dæmonibus dicitur, quod sciebant ipsum esse Christum, id est uehemen ter opinabātur, ut ait glossa. Ita enim fit naturaliter in omni angustia & pauore, ut uehementer opinemur nos esse adhuc repa rables, cū tamen magis sit ibi cupido reparationis, quā spes, aut scientia, sicut in dæmonibus plus fuit cupido sciendi, quam scien tia. Scientia enim salutis, nō pauet, neq; trepidat, sed confidit,

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

omniaq; fortissime tolerat.

Hic dicitur, Quid ergo de iudicio particulari, quod in morte cuiuslibet hominis fama est agi, & Innocen. testatur, uidetur em per ipsum certus fieri homo de suo statu. Respondeo, quod nō sequitur eum certum fieri, etiam si sit particulare iudicium. Potest fieri, ut homo mortuus iudicetur, immo accusetur, sed tamē sententia differatur, nec ei reueletur. Interim autem accusante cōscientia, urgentibus dæmonibus, & minante ira dei, nihil aliud faciat misera anima, quam ut tremat a sententia, omni momento cū horrore expectata, sicut de corporali morte facit & minatur Deut. xxvii. Dabit tibi dominus cor pauidum, & pendebit uita tua ante te, mane dices, quis det mihi uesperes, & uespere dices, quis det mihi mane: Ita & ibi mors æterna simili pauore feriat, & horribili horrore cruciet animā. nec ista sententia multū absōna est ueritati, quādoquidem & Matth. v. Dominus distinguit inter reum iudicij, & reum consilij, & reum gehennæ, id est, inter accusatum & conuictum & damnatū. Sed & insignes quidā authores scientia plus quam fama, audent dicere, quasdā animas pro suæ trepiditate uitæ, per mortē rapi, & a deo sic projici, ut usq; in finem mundi nesciant, an sint damnatæ uel saluandæ. Et si recipit historia illa de monacho morituro, & propter peccatū fornicationis, uelut dānato, iam blasphemante, deinde ad sanitatem reuerso, satis patet, quod iudicium & accusatio inferni, potest animā affligere, & ramen nondum esse diffinitam sententiam latam. Ad idem, id quod in homelia recitat quadā Beatus Greg. de iuvene, quē in morte draco absorbere uolebat. Hec itaq; de tota materia pœnarū purgatorij uerissimiliter pono, motus primū ex natura horroris & pauoris. Deinde, quod scriptura hanc pœnam tribuit damnatis. Tandem, quod omnis ecclesia dicit, easdem esse pœnas inferni & purgatorij. & ita credo hanc nostram sententiam in scripturis satis fundatam. Buccinatores uero indulgentiarū, uidentur pœnas animarū ita imaginari, quasi ab extra inferantur, sintq; penitus externæ, non aut ab intra in cōscientia nascantur, quasi deus solum ab eis auferat pœnas, cum sit cōtrarium uerius, quod animas potius a pœnis auferat, sicut scriptum est, Diuertit ab oneribus dorsum eius. Nō ait. Diuertit onera a dorso eius. Et iterū, Si transibis per ignem,

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

flāma non nocebit te. Quomodo non nocebit, nisi quia dat fiduciā cordi, ut ignem non timeat, non autem ut ignis non sit, cum transeundum ei per illum sit. Quare diuersio dorsi ab oneribus non fit, nisi sanando animæ timorē, & confortando eam sicut & sup̄ dictū est, qđ nulla pœna uincit timore sui, sed amore & contemptu. At timorē nō auferunt indulgentiæ, imo inferunt quantū in eis est, dum uelut odibilē rem, pœnas relaxādas suadent. Deus autē proposuit habere filios impauidos, securos, generosos, æternaliter & perfecte, qui prorsus nihil timeant, sed per gratiæ suæ fiduciā omnia triumphent atq; cōtemnant, pœnasq; & mortes pro ludibrio habeant, cæteros ignauos odit, q̄ omnium timore confunduntur, etiam a sonitu folij uolantis.

Iterum obijciunt.

Si uolēter pœnas ferunt animæ, cur pro eis oramus? Respondeo, Nisi eas uolēter ferrent, certe damnatæ essent, sed nunquid non ideo optare debent orationes, quando & Apostolus optauit pro se orationes fieri, ut liberaret ab infidelibus, & sibi ostiū uerbi aperiret, qui tamen omī fiducia plenus, mortē contemne re se gloriabatur. Etiā si animæ non optarent orationes, tamen nostrum est, earum labori condolere, & succurrere oratione, sicut quibuslibet alijs, quantumlibet fortiter patientibus. Deinde cum animæ non adeo doleant pœna præsentī, quam horrore instantis sibi & intentatę perditionis, non est mirum, si cupiant suffragium, ut perseuerent, & non deficient in fiducia, cum sint incerti (ut dixi) de statu suo, nec tam timeant pœnas inferni, quā odiū dei, quod est in inferno, sicut dicitur, Non est in morte qui memor sit tui, in inferno quis cōfitebitur tibi? Et sic patet, quod non timore pœnæ patiunt, sed amore iustitię, ut supra. Timent enim magis, ne non laudent, & ament deum (quod fieret in inferno) quam ne patiantur. Et hoc eorum sanctissimū, sed anxiosissimum desiderium, merito iuuat omnis ecclesia quantū potest, maxime quando & deus uult illas per ecclesiam iuari. Et hic tandem sit aliquando finis tam obscuræ & dubiæ disputationis, de animarū pœnis. Quibus q̄ potest meliora proferre, nō inuidebo. Modo id faciat, melioribus scripturæ autoritatibus nixus non fumosis hominum opinionibus obnubilatus.

CONCLUSIO. XX.

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

Igitur papa p remissionem plenariã oim pœnarũ, non simpliciter omniũ intelligit, sed a seipso tantũmodo positarum.

Hanc disputo, nondũ ptinaciter assero, rationes meæ sunt.

PRIMA, Ex dictis conclu. v. quod solũ canonica pœna remittitur per potestatem clauium, ideo hæc conclusio corollaritũ est illius, & illa negata, negatur & ista.

Secunda, ex ipso stilo pontificis, quo dicit, De iniunctis pœnitentijs misericorditer relaxamus. ergo nõ iniunctas a se uel a canonibus nõ relaxat, neq; hic curandum puto arbitrarium commentum quorundam, qui dicunt, Quando pontifex nõ addit hæc clausulam, de iniunctis pœnitentijs, tum intelligi omnium simpliciter remissionem pœnarum. Dicerem ego, Et si non additur, tamen subintelligitur addi, tanq; necessaria, & de essentia stili clausula, aut illi probent aliquo textu, quod dicunt.

Tertia, ad solitũ uenio argumentũ, sed omniũ fortissimũ, & requiro, quibus nam authoribus probent, etiã alias pœnas per claues tolli, quã canonicas: Et exhibent mihi Antoninũ, Petrum de Palude, Ang. de Anco. Capreolum. Deinde, & Angelus sum mista suum Franciscum Maronis inducit, redemptiones ueniarum eousq; uehementem, ut meritorias eas pronuntiare sit ausus, si Christo placet. Quasi uero illi homines tales sint ac tãti, ut quicquid senserint statim necesse sit inter articulos fidei numerare. Verũ illi magis sunt reprehendendi, qui ad ignominiã nostram & iniuriã illorum, allegant pro assertis, quæ illi pro pio suo studio fuerũt opinati, prorsus nihil aduertentes illud Apostoli fidei lemonitoriũ, Omnia probate, qd bonũ est, tenete, longe stultiores Pythagoricis, quippe cũ hij ea tantũ assererent, quæ Pythagoras dixisset, isti uero etiam ea, quæ illi dubitauerunt. Sed ad originem & fontem ueniamus riuiulorũ istorum, id est, B. Thomã & Bonauenturã, Ex his enim illi partim acceperunt, partim de suo addiderũt. hij itaq; & sancti, & graues plane autoritate uiri. Verũ cum & ipsi magis optinent q̃ asserant, deniq; S. Bonacõfiteatur, esse rem dubiosissimã, omninoq; incertam, nõne clarum est, ex ipsis etiã nihil posse astrui: Tu uide, si ullum textum, aut scripturã adducant: Nec mirum, qd ipsi nihil asserant. Cum enim hæc res sit fidei quidã articulus, si fuerit determinatus, adeo

non pertinet ad doctores diffinire, quod etiam ad solum concilij uniuersalis iudicium sit suspendendus. nec summus pontifex quid temere, in ijs habeat statuere quæ sunt fidei, nisi soli præcones ueniarum. Illis omnia quæ libuit licent, unicam tamen habent omnes rationem suæ sententiæ, quam & Panor. lib. v. de pœ. & re. c. Quod autem affert, uidelicet hanc, Si indulgentiæ solum canonicas pœnas dicuntur remittere, hoc est, indulgentiæ nimis uilificare. Itaq; ne uiles sint indulgentiæ, magis placuit fingere, quod nesciunt, cum nullum sit periculum animarum, si indulgentiæ etiam nihil essent, nedum uiles. Miserrimū uero sit, animabus figmenta & illusiones prædicare, etiam si indulgentiæ utilissimæ essent. Adeo non habetur ratio salutis animarum, sed tantūmodo, ne nō optima uideamur docuisse, plus laboramus pro gloria nostri uerbi, & si non necessarij, q̃ pro fide simplicis, & nobis cōmissi populi, sola necessaria. Sed anteq̃ ad B. Tho. & Bona. respondeam. dignū uidetur recitare opiniones de indulgentijs, ne ego primus aut solus, eas in dubiū uocasse uidear.

Glossa super c. Quod autem li. v. de pœ. & re. assumens declarationem super efficacia & uirtute indulgentiarum. sic incipit, Quid ualeāt tales remissiones, uetus querela, & adhuc satis dubia.

Alij dicunt, quod profunt, quo ad deum, sed nō quo ad ecclesiam. Quoniā si quis sine mortali decedat, nondū peracta pœnitentia, minus sentiat pœnas purgatorij, iuxta modū remissionis sibi factæ, Ecclesia tñ uiuenti, non propter hoc relaxat satisfactionem. Hæc opinio dānatur a Panor. ibidē, & placet eius dānatio.

Alij dicunt, quod profunt, quo ad pœnitentiā hic iniunctam ex superabundanti, & ad cautelam, id est, tantū eas pœnas, quas non secundum modum, sed in cautelam superabundantius, q̃ peccatum merebatur, imposuit. Et hæc plus damnāda q̃ prior.

Alij, quod profunt, quo ad deum & ecclesiam, sed remittens onerat se ad satisfactionem pro illo, & hæc est absurda.

Alij, quod profunt ad remissionem pœnitentiæ negligenter omissæ. Hanc Panor. damnans, dicit, quod ista remunerat negligentiam. Sed meo iudicio, hæc nō omnino est falsa, quia uere remittuntur pœnæ quæcunq; etiā negligenter omissæ, dum modo displiceat negligentia, immo remittuntur etiam non negligenter omissæ, atq; adhuc perficiendæ,

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

Alij, quod ualeant ad relaxationē iniunctæ pœnitentiæ, dum modo sacerdos, qui iniunxit pœnitentiam, permittat, ut possit commutare pœnitentiam cum remissionibus, Et hæc est proba sententia & uera in re, nisi quod restringit potestatem conferentis indulgentias. Verum est enim, quod iniunctas pœnitentias relaxant, sed non requiritur consensus eius qui iniunxit.

Sexta, quā ultra istas quinque in glossa prædicta positas, Panor. adducit quod profunt, prout sonant uerba, & quo ad deum, & quo ad pœnitentiā hic iniunctam, & hanc dicit teneri a Goff. Host. Io. An. Et hanc ego quoque teneo, ut iacet & sonat in uerbis. Sed nō sequor intelligentiā omniū, Maxime propter istud uerbum, quo ad deum, per qd si intelligunt etiam pœnas a deo impositas remitti, siue hic, siue in purgatorio, ultra pœnitentias ab Ecclesia uel Canonibus iniunctas, nō credo uerum, nisi sub tali moderatione, Quia pœnæ purgatoriæ remittuntur sine potestate clauium, per solā contritionē. Ideo, si quis perfecte fuerit contritus, credo quod sit, quo ad deū a purgatorio absolutus. Quo ad pœnas aut huius temporis, dico, quod id nullā habet auctoritatem, ut supra satis dictum est Con. v. Non est enim nominabilis illa pœna, quæ quo ad deum remitti credatur. Ideo ego dicerem, quod illud, quo ad deum, debet intelligi, nō de pœnis a deo impositis, sed de eisdē ab ecclesia iniunctis, ut sit sensus, Remissio illa iniunctarū pœnitentiarū ab ecclesia, tenet tam apud deum, quā apud ecclesiā. Eo quod deus approbet hanc ecclesiæ suæ remissionem, secundū illud, Quodcumque solueris super terram, solutū erit in cœlis, Non ait, Quodcumque solueris super terram, aliud erit solutū in cœlis, sed id idē quod tu soluis, & ego solutū habebo. Quia per hoc deus uult homines subijci sacerdoti quod non fieret, nisi deum approbare facta sacerdotis sciremus.

Vides ergo omnia adhuc in opinionibus hære, Porro id, qd Angelus ex suo Francisco Maronis adducit, quod indulgentiæ etiā ualeant ad augmentū gratiæ & gloriæ, non aduertit, qd indulgentiæ nō sunt opera bona, sed remissiones bonorū operū, propter aliud minus opus. Et si em̄ opus bonū propter qd datur indulgentia, sit meritorium, nō tamen ideo indulgentiæ sunt meritoria, cū opus seorsum factū non minus esset meritorium & forte magis. Indulgentiæ uero seorsum sumptæ, potius sunt

E

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

demeritoria, quia remissiones bonorum operum. Igitur cum in omni materia dubitata, licitum sit unicuique disputare, & opponere, & ego quoque dico, me a B. Tho. & Bona, in hac parte dissentire, donec melius probetur sua, atque dissoluant nostra. Ego enim præter opiniones, nihil uideo quæ probent, nec saltem unum canonem, cum tot scripturas ego superius conclu. v. produxerim pro mea parte, Et nunc ne sine canonibus etiam loquar, ecce.

Quarta ratio, cap. Cum ex eo. li. v. de pœ. & re. dicit, per indulgentias satisfactio poenitentialis enervatur. Hoc uerbum licet ex dolore potius, quam ex gratia dicat Papa, tamen canonistæ sicut sonant intelligunt. Ergo si satisfactio enervatur poenitentialis, patet, quod non nisi poena canonica remittitur. Cum satisfactio poenitentialis sit nihil aliud, nisi tertia illa pars poenitentiae ecclesiasticae, & sacramentalis. Nam de satisfactione euangelica, nihil ad ecclesiam, ut supra.

Quod si quis mihi obstat, papam non negare, etiam alias poenas enervari. Sed affirmat duntaxat, nec exclusive loquitur, dum dicit, Satisfactio poenitentialis enervatur. Respondeo, proba ergo quod & alias relaxat, & non exclusive loquitur, quod cum non feceris, ego probo quod exclusive loquitur per c. Cum ex eo, ut supra, ubi dicit, quod quaestores elemosynarum, præter id quod in literis eorum continetur, nihil permittant proponere populo. Sed nihil continetur in ullis literis apostolicis, præter remissiones satisfactionis sacramentalis, sicut ipsemet dicit papa, Satisfactio poenitentialis enervatur per indulgentias indiscretas & superfluas, imo hoc uerbo, adhuc rigidius papa indulgentias restringit. Quia si superfluae indulgentiae, solum enervant satisfactionem sacramentalem, ergo modestae & legitimae nec ipsam satisfactionem poenitentialem enervant, multo minus cæteras ullas poenas. Sed hæc sunt non mei fori aut professionis, uiderint Canonistæ.

CONCLUSIO XXI.

Errant itaque indulgentiarum commissarii, qui dicunt per papam indulgentias, hominem ab omni poena solui, & saluari.

Hanc omnino assero & probo.

QUIA saltem relinquitur poena tertia, id est euangelica, imo & quinta, puta mors, & ægrotudo, & in multis, illa omnium maxima poenarum, scilicet horror mortis, tremor conscientie.

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

tia, infirmitas fidei, pusillanimitas spiritus, quas pœnas si comparas ad remissas per indulgentias, sicut si rem cum umbra compares, erit comparatio. Sed, neq; mens Papæ est, ut tam friuole & impune fabulentur, ut patet ex c. Cum ex eo.

Quod si dixerint, nec nos dicimus has pœnas tolli per indulgentias. Respondeo, Cur ergo populū nō instruis, de cognitione pœnarū, quas remittis, Sed oīno omnes remitti clamas, quas cūq; pro peccatis suis luere deberet, corā deo & ecclesia: Quō populus p seipsum intelliget, qd tam obscure & large loqueris:

CONCLUSIO XXII.

Quin, nullam remittit animabus in purgatorio, quam in hac uita debuissent soluere, secundum canones.

HANC nō latius assero q̃ octauam, ex qua fluit ceu corollarium, quod canones pœnitentiales non transeant in aliā uitam. Quia oīs pœna temporalis, mutatur in pœnā mortis, imo propter mortis pœnā tollit, & tollenda est, imo finge (ut latius suadeamus) Romanā ecclesiam esse, qualis erat etiā adhuc tempore B. Gregorij, qñ non erat super alias ecclesias, saltē Græciæ, Clarū esset, qd Canonica pœnā nō obligabāt Græcos, sicut nec nunc obligant si qui sunt Christiani, non subiecti Papæ, ut in Turcia, Tartaria, Liuania. Illis ergo nulla istarū indulgentiarū est necessaria, sed tñ in orbe Romanę Ecclesię cōstitutis. Si ergo istos uiuos nō obligāt, multo minus mortuos, q sub nulla ecclesia sunt

CONCLUSIO XXIII.

Si remissio ulla omniū omnino pœnarū, potest alicui dari, certū est, eam non nisi perfectissimis, id est, paucissimis dari.

HANC de pœnis omniū generū intelligo & sic assero, Nā qd remissio pœnitentialis satisfactionis possit unicuiq; dari, nō est dubiū, ut satis est dictū. Immo hāc conclusionē corrigo & dico, Quod prorsus nullis, siue perfectissimis siue imperfectis, potest dari omniū pœnarū remissio. Quod probo. Nam licet perfectissimis deus nō inferat flagella seu. iij. genus pœnarū saltem omnibus & semper, tamen tertia manet, scilicet Euangelica, imo & quarta, puta mors, & q mortis & ad mortē sunt pœnæ. Licet em̄ posset deus omnes perficere in gratia, forte sine pœnis,

E ij

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

non tamen statuit id facere, sed ad imaginē filij sui (id est, crucē) omnes conformare. Et quid opus est multis? Quātcūq; magnifice extollatur pœnarum remissio, quid quæso efficit apud eum, qui mortem & timorem mortis atq; iudicij ante oculos habet. Huic si omnis alia remissio prædicetur, & hæc nō remitti conceditur, nescio si consolationis aliquid reportet. Igitur horrorem mortis & inferni attende, & remissiones pœnarum uelis nolis, nihil curabis, ac sic nō nostro studio, sed rei necessitate uilificabunt indulgentiæ, quæ timorē mortis non tollunt.

CONCLUSIO. XXIII.

Falli ob id necesse est, maiorem partem pōpuli, per indifferētem illam & magnificam pœnæ solutæ promissionem.

ET HANC assero, & scio ita cōtingere. Nam ego ipse audiui multos nō secus intellexisse, quam quod sine omni pœna euolarent per indulgentias. Nec mirū, quādo illi sic scribunt, legunt, clamāt, quod si quis uenias consecutus, ante recidiuā moreretur, statim euolaret. Hæc omnia ita loquuntur, quasi non sint peccata, nisi actualia, ac si fomes relictus nulla sit imunditia, nullum impedimentū, nullū mediū, qd moretur ingressum regni. Cum nisi ipse sanetur, impossibilile sit intrare cœlū, etiā si nullū assit actuale, nihil eū inquinatū intrabit. Quo circa, horror ipse mortis, cum sit uitii fomitis & peccatū, etiā se solo impedit introitū regni. Quia qui nō uoluntarie morit, nō obedit uocati deo, nisi inuitus. Et tantū ibi non facit uoluntatē dei, quātum inuitus moritur. Tantum autem peccat, quantū nō obedit, uoluntati dei. Ideo rarissimus est, qui post omes uenias, non etiā in morte peccet, nisi q̄, qui cupiunt dissolui & uocant mortem. Igitur ut nō omnino cum eis discordem, dico, quod si quis sit perfecte cōtritus (id est, odiēs se, uitāq; suā, & summe diligēs mortē) statim euolabit, remissis sibi pœnis, sed quortus sit hic, tu uideris.

CONCLUSIO XXV.

Qualem potestatem habet Papa in purgatorium generaliter, talem habet quilibet Episcopus & curatus in sua diœcesi & parochia specialiter.

HÆC est illa blasphemia, quæ me mille mortibus dignum

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

fecit, iudicio scilicet Quæstorum, ne dicam quæstuariorum. Verum anteq̃ ego hanc conclusionem ostendam, paululum præfabor de proposito meo. Primum, dico iterum hic me disputare, non quo ad sententiã quã intendo istis uerbis (hanc enim cõstanter assero, quia eã tenet uniuersa Ecclesia) sed quo ad uerba.

Deinde, aduersarios meos etiam rogo, ut ferãt dolorem meum, quo crucior, dũ audio ea prædicari in Ecclesia Christi, quæ nunc scripta & statuta sunt, quando sanctis olim patribus, legimus uisum esse periculosissimũ, aliquid ultra præscriptum cœlestē doceri, ut inquit Hilarius. & sanctus Spiridon Cypri Episcopus, huius disciplinæ tam rigidus obseruator fuit, ut interrumpet sermonem eius, qui tantum Græci uocabuli æquiuiocatio neuus, Tolle cubile tuum & uade, dixerat, pro Tolle grabatũ seu lectum tuum & uade, reprehendens eum in re, quæ sensum nihil mutarat. Atque huius doloris mei ueniam, puto mihi iustissime ab illis deberi, quando nos ferre cogimur, nunc rogati aut moniti, eorum præsumptiones quibus delectantur ea prædicare, in quibus nos cruciamur audiendo.

Non hæc dico aut ago, quod tam impudenter arrogans sim ut me inter doctos Ecclesiæ sanctæ numerandũ putẽ, multo minus inter eos, quorũ hæc sit statuere aut destituere, Atq̃ utinã nouissimũ merear Ecclesiæ membrũ fieri aliquãdo, Sed id potius ago, Cum sint in Ecclesia & doctissimi pariter & sanctissimi uiri, ea tñ est nostri seculi infœlicitas, ut etiã tanti non possint Ecclesiæ succurrere. Quid em̃ potuerit hodie doctrina, & pius zelus, satis probauit infœlix euentus eorum doctiss. & sanctiss. uirorũ qui sub Iulio secundo statuerunt reformare ecclesiã, instituto ad hanc necessitatem concilio. Sunt & alij passim, quos noui, optimi & eruditi pontifices, sed exemplum paucorũ imponit silentium plurimis. Est em̃ tempus pessimũ (ut ait Amos propheta) ideo prudēs in illo tempore tacebit. Deniq̃ est nobis hodie Pontifex optimus LEO DECIMVS, cuius integritas & eruditio delitiæ sunt om̃ibus bonis auribus. Sed quid ille suauissimus homo potest unus, in tanta rerũ cõfusione, dignus profecto qui melioribus temporibus pontificaretur, aut meliora tempora essent sui pontificatus. Nostro seculo digni sumus pontificari nō nisi Iulios secũdos, Alexandros Sextos, aut si quos alios, atroces

E iij

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Mezentios, uel finxerunt Poetae. Nam bonos ridet hodie, etiam Roma ipsa, imo Roma omnium maxime, in qua enim orbis Christiani parte, liberius ludunt, etiam in summos pontifices, quam in uera illa Babylone Roma: sed sat ista. Cum itaque praeter innumeros priuatos, etiam in sedibus suis habeat ecclesia doctissimos, si prudens uoluisset existimari illorum exemplo, & ipse tacerem. Sed praestat uel a stultis, a pueris, ab ebrijs ueritatem dici, quam omnino taceri, ut fiducia doctiorum & sapientium animosior fiat, ubi audiunt nos, rude uulgus tandem pro rei nimia indignitate clamare, sicut ait Christus. Si hi tacuerint, lapides clamabunt.

Ista itaque praefatus, ad conclusionem uenio. & primo de ea secundum sententiam, deinde secundum uerba seu sententiam aliorum. Igitur in hac conclusione nihil loquor de potestate iurisdictionis, quam infra sequente mox conclusione nego, & supra. xxij. & viij. idem negaui. Hanc enim potestatem illi ex ijs uerbis coeperunt, de qua dico sicut dixi. Statuat Ecclesia alteram partem eius questionis & sequar libentissime, Cessent interim temerarii suorum somniorum assertores. Ego dubito & disputo, an habeant potestatem iurisdictionis in purgatorium. Et quantum hucusque lego & uideo, teneo negatiuam, paratus tenere affirmatiuam, postquam ecclesiae sic placuerit. Interim hic loquor de potestate uirium non iurium, de potestate operandi non imperandi, ut sit sensus, Papa nullam quidem habet potestatem in purgatorium, sicut nec ullus alius Pontifex. Si autem habet aliquam, talem certe habet, qualis sit & inferioribus participata. Haec autem est, qua Papa & quilibet Christianus potest suffragari, orare, ieiunare, &c. pro animabus defunctis Papa generaliter, Episcopus particulariter, Christianus individualiter. Patet itaque conclusio uerissima. Sicut enim Papa una cum tota ecclesia suffragatur animabus (quale sit in die omnium animarum) Ita quilibet Episcopus cum sua diocesi id facere potest (sicut fit in diebus, quos uocant communes) & Curatus in sua parochia (sicut fit in exequijs & anniuersarijs) Et quilibet Christianus in sua deuotione. Aut ergo nega, suffragium esse intercessionem, aut concede quemlibet praelatum cum suis subiectis posse suffragari animabus.

Haec igitur puto non esse tam dubia, quam sunt audaces illi sermones de iurisdictione Ecclesiae in purgatorium.

CONCLUSIO XXVI.

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

Optime facit Papa quod nō potestate clauis (quā nullam habet) sed per modū suffragij, dat animabus remissionem.

NON credo necessariū, iterū protestari quid disputem, aut quid asseram. Sed cum nostro seculo sint tam zelosi HAERETICAE PRAVITATIS INQUISITORES, ut christianissime catholicas, ui conent ad hæresim adigere, opportunū fuerit sup singulis syllabis protestari. Nam quid aliud fecerint Ioan. Picus Mirandulanus, LAURENTIVS VALLA, Petrus Rauēnas, Ioan. Vesalia, & nouissime diebus istis IOANNES REVCHLIN, ATQVE IACOBVS STAPULENSIS, ut inuiti cogherentur, & bene sentiendo, male sentire, non facile uiderim, nisi qd omiserint forte protestationē super singulis (ut dixi) syllabis, tanta est hodie in Ecclesia puerorum & effœminatorū tyrannis. Itaq; protestor denuo, duo in ista conclusione me facturum. Primum, de potestate clauium in purgatoriū disputare, & negatiuam probare, donec alius affirmatiuā melius pbet, Secundo, de modo illo suffragij inquirere.

Primum probosic.

Primo, per illam uulgatam Hostiensis rationem, uidelicet, Si clauis sese ad purgatoriū extenderent, possent euacuare purgatorium. Atq; crudelis esset Papa quod nō euacuat purgatorium

Hanc soluunt sic, Papa potest, sede nō debet euacuare, nisi sub sit iusta causa & rationabilis, ne aduersus iustitiam diuinā temere agat. Hanc frigidam & oscitantem solutionem, uix puto proferrent, nisi uel non aduerterent quid loquantur, uel inter uitulos marinos profundissime stertentes, se loqui arbitrarentur. Ita fit, ut ex uno absurdo dato, plura sequantur. Et ut ille ait, Septem mendacijs eget unum mendacium, ut uerum uideatur.

Igitur argumentū uix potuit robustius firmari, q̃ tali solutione. Querimus enim, qd tandem nomen erit huius causæ rationabilis? Constat aut, quod uel pro bello cōtra infideles, uel pro structura sacra, aut cōmuni, aliaue necessitate huius uitæ indulgentiæ donant. Sed nulla illarū tanta est, quin incomparabiliter maior sit Charitas, iustior & rationabilior. Si itaq; iustitia diuina nō offenditur, si propter corpora fidelium, & res eorū tuendas aut ppter in animatas fabricas, aut usum huius corruptibilis uitæ

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

brevissimū, remittunt tot, quot uoluerit (etiā si omnes in eo numero cōprehendis, ut sic etiā euacuet purgatoriū) quāto magis nō offendit, si pro sancta charitate redimant omnes. Nisi forte iustitia diuina, tam est iniqua, aut forte melancholica, ut plus faueat Charitati in corpora & pecunias uiuentium, q̄ in animas tam egenas, exhibitā. Maxime cū tanta res sit, succurrere animabus, ut fideles debeāt malle seruire Turcis & corporaliter occidi q̄ animas nō redimi. Si ergo ppter id quod minus est, infinitas, & forte per hoc ipsum omnes redimet, cur nō & propter id qd maxīm est (id est) Charitatem? Hic tamē ego illis angustia clausis consiliū dederim, ut dicāt causam rationabilem nullam esse posse, ut sic secure elabantur huic obiectioni. Et ita si Papa possit quo ad se, nō tamen potest, quo ad causam, quā non esse potest.

Secundo, ipse stilus Papæ idem probat, in quo dicit, de iniunctis pœnitentijs. Manifestū est aut quod tantū donat, quantū sonat, & eo modo donat, quo sonat, ut sic Episcopus xl. Card. c. dies de iniunctis pœnitentijs, Ita Papa p̄sus oēs plenarie dies de eisdē iniunctis relaxat, sed purgatorijs pœnas nulla clauis iniūxit.

Hic uero bellus quidā somniator sic fabulatur. Quando Papa dicit, damus indulgentias oīm peccatorum de pœnitentia iniuncta, intelligitur de pœna imposita per sacerdotem, Quando autem dicit, damus indulgentias oīm peccatorū, de quibus contriti & confessi fuerint, tunc non remittunt oblita uel ignorata. Quando uero dicit, damus remissionem oīm peccatorū, tunc euolaret, si moreretur. Et sic in manu Papæ est, quos uolet saluare, O furor. Vide pronuntiatorē hunc q̄ secure asserit, ac si oraculum ederet, Cui si dicerem, obsecro te, unde probabo hæc, si fuero iussus rationem reddere huius fidei: fortasse noua alia finget mendacia, quibus illa priora statuatur magna maioribus. Infelices Christiani, qui coguntur omnia audire, quæcūq; tandē nugari libuit ineptissimis hominibus. Ac si non haberemus ipsam scripturā, quā præcipiente Christo, populū doceremus, & critici mensuram, nō lapparum & tribulorū cados illis tribueremus.

Inter cætera portēta, quæ hic suauissimus author fingit, id quo q̄ nobis audet persuadere, quod in manu Papæ sit remittere, uel non remittere ignorata uel oblita, quasi nō sciat uniuersa Ecclesia, quod post omnē solutionem Papæ, cūctis fidelibus restet di-

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

cere, Delicta quis intelligit, ab occultis meis munda me dñe. Et quod etiā bona opera nostra, cū Iob uereri oporteat, ne inueniātur apud deū horrenda peccata. At Clauis Ecclesiæ, bona opera si sint mala corā deo nec ne, nescit, nec iudicat, multominus remittit. Secūdo procedit eius somniū, ex laboriosa illa & inutili arte confitendi, imo desperandi & perdendi animas, qua huc usq; docti sumus, harenā numerare, id est singula peccata discutere, colligere, atq; ponderare, ad faciendā cōtritionem. Quod cū fecerimus, sit ut reficemus uel cōcupiscentias uel odia, præteritorū memoria, & dum conterimur de præteritis, noue peccemus. Aut certe si fiat optima cōtritio, sit tantūmodo uiolēta, tristis, mereq; facticia, de metu pœnæ simulata dūtaxat. Sic em̄ docemur peccata conteri, id est, ad impossibile, uel ad peius, conari.

Cum uera cōtritio sit incipiēda a benignitate & beneficijs dei, præsertim a uulneribus Christi, ut homo ad sui ingrati tudinem, primo ueniat ex intuitu diuinæ bonitatis, & ex illa in odiū sui, ac amorē benignitatis dei. Tum fluent lachrymæ, & odiet seipsum ex corde, citra tamen desperationē. Tum odiet peccatum, nō propter pœnā, sed propter intuitū bonitatis dei, qua inspecta conseruat, ne desperet, & sese ardentissime odiat, etiam cū gaudio. Sic dum fuerit unius peccati uera cōtritio, oīm simul erit. Sic Ro. ij. Ignoras qđ benignitas dei te ad pœnitentiā adducit: O qđ multi id ignorant sancte Paule, etiā aliorū Magistri. Sic in Numeris legimus, filios Israel nō fuisse a serpentibus suis ignitis liberatos per intuitū & horrorem eorū, sed potius auerso intuitu ab eis, & ad serpentem æneum (id est, Christum) conuerso. Item & ab Aegyptijs uisis territi sunt, sed dato eis dorso, mare trāseunt saluati sunt. Ita sunt peccata nostra in uulnerato Christo, magis qđ in nostra conscientia tractanda. Illic enim mortua sunt, hic uiuunt. Alioquin si illorum carnificina seruāda est, fieret ut si quis subito ad mortem raperetur, nō possit saluari, quia nō habet tempus colligendi peccata. Sed habent quod hic dicant.

Quare ad commentū illius Commentatoris dici potest, in oīui remissione summi Pontificis, præsertim illa publica & coram Ecclesia (ut fit in uenijs) debet subintelligi ista clausula, de in iunctis pœnitentijs, siue sint peccata oblita, siue ignorata. Hæc enim ad forum ecclesiæ non pertinent.

F

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Ortum est autem istud pelagus sermonum (ut mihi uidetur) ex quadam incuria inspiciendae originis indulgentiarum. Nam tunc temporis quando uigebant Canones poenitentiales, magnū erat relaxare. iij. dies, post hoc coeperunt centū dari, deinde mille dies, tandē multa millia dierum, & anni, & annorum cētenaria & millenaria. Sic enim paulatim processit maior, ac maior largitas ueniarum. Post hanc, coepit, septima pars omnium peccatorum remitti, Deinde tertia pars, Nouissime dimidia pars, ac sic peruenit est ad plenariam remissionem omnium peccatorum, ut satis potest uideri adhuc in stationibus urbis Romae. Quod si in primis gradibus intelligitur poenitentia iniuncta, certe & in plenaria remissione intelligenda est.

Tertio, iterum stilus Papae dicentis, per modum suffragij. Oportet enim diuersum esse modum suffragij, a modo potestatis. Quod si ipsi Papae (sicut debemus) plus credemus, quam illis & nobis ipsis, patet nullam potestatem, sed suffragium ualere in purgatorium. Tutius est mihi cum Papa sentire, quam cum illis. Papa non arrogat sibi potestatem, sed suffragium sibi uendicat. Et satis miror, quia fiducia illi contra expressam prohibitionem est. Cum ex eo, plus audeant praedicari, quam in literis Papae continetur, cum suffragij modus ibi solum contineatur. Quod si sic intelligunt, Non habet potestatem quidem iurisdictionis in purgatorium, sed tamen habet potestatem Clauium applicandi suffragia in illud. Hic dico & ego, quod hoc nemo negat, potestas applicandi siue suffragia, siue satisfractiones, siue laudes dei, prorsus est in manu summi Pontificis, Verum an illa potestas sic sit solius Papae, ut non etiam aliorum Pontificum sit, ut conclusionem praecedenti dictum est, uel quid, ego nondum intelligo in isto modo applicationis, in secunda parte huius conclusionis dicam. Interim hanc primam prosequamur.

Quarto, & omnium fortissime, Christus non ambiguus, sed claris, apertis, rotundis uerbis dicit, Quodcumque ligaueris super terram, ligatum erit & in coelis, Et quodcumque solueris super terram, solutum erit & in coelis. Non frustra adiecit, super terram, Alioquin nisi restringere uoluisset potestatem Clauium, satis fuerat dixisse, Quodcumque solueris, solutum erit. Aut ergo Christus ut nugator superfluit uerbis, aut potestas Clauium solummodo est super terram.

Sed hic o. bone deus, quam prompta est quorundam superstitio, qui sine scitu & sine uoluntate Papae uolunt in his uerbis potestatem

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

ei dare, ubi ipse suffragiū sibi usurpat duntaxat. Et cum sentirent hæc uerba Christi sibi fortiter resistere & errorem confutare, nō id egerunt, ut erroris patrociniū defererent, & uerbis Christi in corruptis sensum suum accommodarent, Sed e contra, uerba eius sensui suo corrupto accommodant & torquent, dicentes, illud Super terram, potest dupliciter construi. Vno modo, ut ad soluentem. Alio modo, ut ad soluendū pertineat. Et primo modo esse Christum intelligendū, scilicet, Quodcunq; Petrus, dum fuerit super terram, soluerit, solutū erit & in cœlis. Volentes forte, quod & si diabolū solueret (modo ipse soluens super terram sit) solutus erit in cœlo. Nam qui dicit, Quodcunq;, & nihil addit quo restringat, omīa certe solubilia esse ostendit. Nescio quibus uerbis hanc rudem & insulsam superstitionem, imo temeritatē infecer. Hieronymiano stomacho & eloquio dignus hic erat author, ut sanctorū uerborum Christi, tam audax uolentia & corruptio uindicaretur. Et ut omittam grāmaticam, quæ uel sola potuit eos docere, non posse hunc eorum sensum istis uerbis stare, sed magis nouas dialecticas, q̃ uerā sequuntur grāmaticā.

Videntur isti eousq; sapuisse, quasi Christus timuerit, ne quando talis Petrus uel Papa foret, qui & mortuus uellet ligare & soluere, & ideo necessariū ei fuerit tam insignem mortuorū Pontificum ambitionem & tyrannidem præuenire ac prohibere, ne ligent aut ligant, nisi dum fuerint in uita & super terram. Et forte (ut tā dignos scripturæ interpretes digne laudemus) nec sine causā sic timuit Christus, ita uidelicet aliquando contingeret, ut mortuus Pontifex aliquid ligaret, & suus successor uiuus idem solueret. Tum fieret magnus error in cœlo, & Christus anxius ignoraret, cuius illorū approbaret officiū, ut qui temere permisisset utrisq; idem officiū, nec addiderit super terram, ut mortuus cōpesceretur. Si enim ita nō sapiunt, quid æstuant, quid laborant ostendere, quod super terrā, ad soluentem pertinet. Ecce uere aureū opusculū aurei doctotis, & aureis literis dignissimum, & ne nihil nō sit aureum, aureis discipulis tradendū, illis uidelicet, de quibus dicitur. Simulacra gentium aurū & argentum, oculos habentia & non uidentia &c. Recta uia isti ingessunt contra Christum. Christus enim ideo addidit super terrā ne Pontifex, qui nō potest nisi super terram esse, præsumat id li-

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

gare aut soluere, quod nō sit super terrā, uelut data opera, nostri temporis adulatores fœdissimos præueniens & prohibens, qui inuito & recusanti Pontifici, regnum tradere incipiūt inferorū Hos S. Hieronymus pro suo feruore dixisset Theologos, id est, deum loquentes, eum autem puta, qui apud Vergiliū magnum natibus inspirat furorem. Sed tamen agamus contra eos.

Primo, Si per hanc intelligentiā clauēs soluūt mortuos, ergo & ligant, quia utrinq; additur, Super terrā, dicens, Quodcunq; ligaueris super terrā, Ergo & hic oportet eadem industria & acumen nobis distingui, super terram dupliciter cōstrui. Vno modo, ut ad ligantem, Alio modo, ad ligandū pertineat, ut sic concludant nobis, Pontificem posse ligare sub terra in purgatorio, modo id curemus (opere uidelicet medicorū) ut id uiuus faciat, & dum fuerit super terrā. Nam mortuus nō posset ligare. Quod si ista prima pars uerborū Christi non recipit hanc torturam & uiolentam elusionem, ut ipsimet quantūlibet sint sine iudicio, afferunt, qua fronte audebunt alteri parti eam uim facere, cū sit simili schemate per omnia composita, nisi forte illis, more suo, omnia licuerit uniuocare & æquiuocare & amphibologizare & paralogizare, sicut libuerit & ubi libuerit. Dicunt ergo, quod super terrā, in prima parte pertinet ad ligandū, Sed in secunda parte pertinet ad soluentem, quandoquidē & maiora monstra in sacris etiā literis inuexerunt, pro sua laudabili consuetudine.

Quare cum omnes negent, Clauēs posse ligare in purgatorio, necesse est negare, qđ possint soluere, cū sint illæ duæ potestates æquales, & æqualiter a Christo Ecclesiæ suę datæ. In hac sententia sunt quidā nō pessimi iuristæ, an saniores ceteris, uiderint illi

Secundo, Ex ipsa antithesi, ista sententia etiā confutatur. Quia sicut in cœlis, utiq; ad soluendum in cœlis, respicit, ita super terram, ad soluendum super terram, respiciat oportet. Et rursus, in cœlis ad ligatum, Quare & super terram, ad ligatum referri debet. Vnde Christus uelut de industria, non dixit, Ego soluiam in cœlis, sed solutum erit in cœlis, ut si quis primo uerbo, scilicet, Quodcunq; solueris super terram, falsæ intelligentiæ calumniā quæreretur, in sequente retunderetur, nec permetteretur ad soluendum aptare, quia solutum in cœlis, cogit certe intelligi, solutum in terra, non soluentem. Et ligatum in cœlis, cogit intelligi

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

non ligantem, sed ligatum in terra, aut saltem utrunq.

Tertio, Si clavis tenditur in purgatoriū, quid frustra laborāt? Cur non tollunt uerbum suffragij? cur nō persuadent Pontifici, ut dicat per modū potestatis, & autoritate potius quam suffragio soluere & ligare? Quippe, Quodcūq; soluerit (tantū caueat ne sit mortuus) solutū erit. Quid nos obtundit uocabulo suffragij, quod nemo intelligit potestatem, sed omnes intercessionem?

Quin, amplius faciamus, & rogemus Papā, ut purgatoriū omnino tollat de rerū natura. Sic enim Clauēs ecclesiæ, etiā quoad soluendū duntaxat, illuc sese extendunt, erit in manu eius totum purgatoriū. Quod probo sic, Det omnibus in illo existentibus remissionem plenariam. Secūdo, omnibus morituris Christianis eandem similiter det remissionem, Tunc certum erit, ut nullus in eo maneat, nullus in ipsum ueniat, omnes autem euolent & cesset purgatoriū. Debet autem id facere, & subest iustissima causa, scilicet charitas, quæ per omnia, super omnia, in omnibus quærenda. Nec cauendum est, quod iustitia diuina offenda- tur a charitate, ad quam potius ipsa nos urget. Quod cum factum fuerit, deponamus totū officium defunctorū, satis hodie molestum, & neglectum tamen, mutemusq; id in officia festiua

Quarto & ultimo, Si purgatorij pœna est castigatoria, & afflictiua, ut supra. v. Conclu. tunc certū est, eam nō posse solui potestate clauis. At non esse aliā, satis puto ex sufficienti diuisione patere. Paret itaq; prima pars huius Conclu. ac p hoc tota satis probabiliter firmata, qd suffragiū, nō iurisdictio intret purgatoriū

Secundū, scilicet Modus ille suffragij, & si non fuit a me positum, ut inquireretur, nec requirit ad positiones meas, scire, quis aut qualis sit, tamen uolens exponā me in eo, quod iuste poterā omittere, ne uidear angulū quærere. salua semper mea protestatione, quod non meū, sed pontificis, imo Ecclesiastici sorte Concilij sit statuere, quis sit ille modus. Meū est inquirere & disputare ac rationibus adductis, quid intelligā, aut nondū intelligam, indicare. Ergo duplici uia impenditur suffragium animabus.

Primo re ipsa & officio p̄sente, sicuti sit, cū sacerdos cū populo orat, ieiunat, sacrificat, aliq; facit nominata opera, pro nominatis animabus. De quo suffragio nullum dubiū est, quin uehemēter profit, & redimat anīas, secundū quod deo uisum fuerit, &

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

illæ meruerint secundū B. Augustinū. De isto superius dixi Conclu. præcedenti, qđ talem potestatem habet Episcopus specialiter, qualē Papa generaliter, Sed nō iurisdictionis, sed suffragij faciendi in purgatorium. De isto modo hic nō quæritur, ut notū est.

Secundo, impendit sine officio uel opere, sed mera iurisdictione per literas uel per uoces pronuntiata, Et id quoq; ex duobus thesauris. Primus est triumphātis Ecclesiæ, qui est meritū Christi & sanctorū eius, superabundātius q̃ debuerant merentiū. Et hunc esse relictum in Ecclesiā, ut hic remuneretur & compensetur, dicunt illi. Alter est militantis Ecclesiæ, ut sunt merita, bona opera uiuentium Christianorū, quæ habeat summus Pontifex in manu sua, applicare ea, uel pro satisfactione pœnitentiū, uel suffragio defunctorū, uel pro laude & gloria dei. Sic enim & ego aliquando & docui & scripsi, Papā tripliciter habere militantis Ecclesiæ merita in potestate. Primo, ut ea offerat deo pro satisfactione aliorū. Secundo, pro suffragio animabus. Tertio, in laudem dei. Et hanc facultatē spiritualem, si uera est, in suis diocesis habere Episcopos, firmiter credo. Aut si erro, reuocet me qui potest. Alioquin quomodo stabunt sine errore fraternitates illæ, in quibus sibi cōmunicant sua studia & opera, rā maiores quā minores prælati: Item monasteria & ordines, & hospitalia & parochiæ. Id enim non potest uerū intelligi, nisi qđ tali mō unius opus pro altero satisfacit, suffragat & glorificat deū.

Dico itaq;

Quandū ego prorsus nō intelligo, quō sint ista merita militantis Ecclesiæ in manu Papæ, tñ interim sic pie credā, donec suus Gordus hunc nodū dissoluat. Causa autē q̃re nō intelligā, est hæc

Prima, Si pro uiuentibus uiuentium offert opera, iam nō ut deo, quomodo sit remissio gratuita, & nō potius uera & iusta satisfactio & persolutio usq; ad nouissimū quadrantem. Licet enim ille nō operetur cui sit remissio, alij tamen operantur & satisfaciunt. Tunc enim id fiet, quod omnes constater negant, scilicet quod concedens oneret se ad satisfactionem, uere enim Papa tunc non remitteret, sed satisfaceret, scilicet per sibi subiectos.

Secunda, quod sic clauēs Ecclesiæ nihil prorsus facerent, nisi quod iam de facto fit in Ecclesiā, etiā sine clauibus. Nam ex lege charitatis quilibet pro quolibet tenetur orare. Et Apostolus ait,

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

Alter alterius onera portate, & sic adimplebitis legem Christi.

Tertia, quod nomē indulgentiæ huic sententiæ repugnat, quia debet illud indulgere, id est, remittere, ut non faciat quod debet non aut imponere alteri, uel impositum dicere, ut indulgentia prorsus extinguat debitū, non aut per aliū soluat. Quare uidet̃ potius sine isto thesauro, nuda sufficere potestas Clauium ad indulgentias, maxime cū remittatur tantūmodo Canonica, non aut Euangelica satisfactio. Aut iterum hic dicendū erit, ut supra de remissione culpæ dictū est, quod sic etiā remittat per hūc thesaurū poenas, id est, declarat id fieri, quod etiā sine eo fit, scilicet, Ecclesiā pro eo satisfacere cui remittit. Quomodo B. Aug. dicit, Neminē suscitari, nisi quem suscitāt unitas Ecclesiæ, ut in uidua figuratū dicit. Sed adhuc durat ratio prima & secunda, quod sit tunc potius satisfactio q̃ remissio, siue declareť siue concedatur.

Quarta, Thesaurus ille Ecclesiæ militantis magis opatur gratiā spiritus, q̃ remissionē poenarū. & uidetur satis uiliter tractari, si pro poenarū remissione applicetur, cū remissio poenarū sit uilissimū donū in Ecclesia, etiā impijs donabile, & sola clauis potesta

Dico secundo.

(te, ut uidetur.

Non intelligo, quomodo aut quid fiat, quando Papa eundē thesaurū applicat pro suffragio defunctorum. Causa hæc est,

Prima, Quia iterum non plus uidetur facere, q̃ quod de facto fit. Nam uniuersa Ecclesia de facto orat & suffragatur pro defunctis, nisi iterum hic putetur id facere declaratiue. Nec uideo quid illud obstat quod dicitur de Missa, quæ plus prodest si per sacerdotem uni applicetur, quam si sine applicatione pro omnibus celebret̃. Fateor id uerū a me credi. Sed Papa ut summus & generalis omnium sacerdos, certe nō potest nisi generaliter applicare, immo debet id facere, etiam sine literis ueniarum.

Secundo. Cum per indulgentias nō remittant̃ nisi poenæ Canonicae, prorsus nō possum intelligere, quid animabus remittatur, cū Canones eas nō ligent. Deniq; in morte sunt ab illis absolute, cum oīs sacerdos sit Papa in hora mortis. Item q̃d nulla anima patitur in purgatorio pro criminibus & mortalibus peccatis sed t̃m pro uenialibus, ut dis. xxv. Qualis. Canones aut uenialibus, imo mortalibus occultis nō sunt impositi, sed tantū criminibus cognitis, ut supra dictū. Dicat ergo qui potest, Quō indul

E. iij

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

gentiæ suffragant illis, id est, remissiones Canonū, nisi non tantum indulgentias largiat, imo illis uelut in superabundantē cau-
relā datis (uel ut solent etiā mortui absolui in facie Ecclesiæ) simul
inuoluat ultra indulgentias, applicationē meritorū Ecclesiæ. Et
tūc certe indulgentiæ nō sunt suffragiū, sed cū suffragio tanq̃ alte-
ro dono, dant animabus, id est, declarantur dari, uel applicant.

Dico tertio.

De thesauro meritorū Christi & sanctorū ad remissionē pœ-
narū applicato, dicā infra in sua Cond. lviij. Vides ergo q̃ sint
oīa obscurissima, & dubiosissima, ideo piculosissima doceri. Id
unū dico & uideo, qd Papa (in Cle. de pe. & re. c. Abusionibus)
dānare uidetur hanc sententiā, de redimēdis animabus p indul-
gentias, dū dicit, Animas de purgatorio, ut asserūt, mendaciter
extrahūt. Vbi glossa, super uerbo, mendaciter, quia inquit, sunt
iudicio dei reseruata. Et allegat ad hoc dist. xxv. c. Qualis. Et cer-
te mihi uidetur recte sentire. Nam si per suffragiū redimātur, nō
utiq̃ sequitur eas statim euolare. non est idem suffragari & redi-
mere seu liberare. Itaq̃ ego hucusq̃ sapio, quod uideo indulgen-
tias & suffragium meritorū Ecclesiæ esse duas res diuersissimas
alterā sine altera, & cū altera dari potentem. Indulgentijs sufficit
sola potestas clauium, sine addito illo thesauro, qui tamē potest
addi, uel solus dari. Solus datus, facit participem bonorū, ut su-
pra satis est dictū. Hæc si essent certa & uera, sequeretur, quod in-
dulgentiæ, in quantū tales, prorsus nihil prodesse animabus,
nisi quod coram Ecclesia absoluerent (id est, denunciarentur eas
esse absolutas) Aut si prodesse, non id fieret uirtute ipsarū, sed
alia adiuncta illis donatione, scilicet meritorū Ecclesiæ. Quæ do-
natio iterū distinguenda est a generali applicatiōe, qua Ecclesia
de facto per illa suffragatur animabus, sine Papæ applicatione,
& uidendū quid ipsa ualeat. Sed etiā alijs relinquendus est in-
quendi labor, quibus est nondum fessum studiū in tantis dubijs.

Nunc obijciatur.

Primo, Celebre habetur, quod quidam magister Parthenius te-
nuit in disputatiōe sua, Summū Pontificem habere potestatem
in purgatorium, & Pontifex eo cognito & mortuo, dedit eam
assertam remissionem, uelut commendans.

Respondeo.

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

Me nihil mouet, quid placeat uel displiceat summo pontifici. Homo est, sicut & ceteri, multi fuerunt summi Pontifices, quibus non solum errores & uitia, sed etiam portenta placuerunt. Ego audio Papam ut Papam, id est, ut in Canonibus loquitur, & secundum Canones loquitur, aut cum Concilio determinat non autem, quando secundum suum caput loquitur, ne forte cogar cum quibusdam, male Christum cognoscētibz, dicere, qd Iulij secundi horrendæ cædes in Christianum populum, fuerint quædam beneficia pii pastoris, in oues Christi collata.

Secundo, B. Bona, li. iij. dist. xx. Non esse resistendū importune, si quis asseruerit Papam habere potestatem in purgatorium. Respondeo primū. Autoritas, S. Bona. in re hac non sufficit.

Secundo, quando id asseruerit, non erit resistendū. Tertio, Bona. recte dicit, Quia addit, seipsum exponens, dummodo id constet per auctoritatem manifestam, aut dictamen rationabile. Sed illa nondum constat manifesta auctoritas.

Hic uero obijcitur.

Primo, Sixtus quartus determinasse dicitur, quod per suffragium ille modus nihil minuit plenitudinem indulgentiarum.

Respondeo.

Primum, Si quis pertinax esse uellet, diceret, Proba quod dicis optime pater, Maxime cum solius Papæ non sit nouos fidei statuere articulos, sed secundū statutos iudicare & descindere q̃stiones fidei. Hic aut erit articulus nouus, ideo ad uniuersale cōsiliū pertinebit eius determinatio, multo magis q̃ Conceptio, B. Virginis, Præsertim cū hic nullū, illic multū & magnū sit animarū periculū, Alioquin, Cum Papa sit unus homo, qui errare potest in fide & moribus, piculo assidue laboraret totius Ecclesiæ fides, si quicquid sibi uisum fuerit, necesse sit uerum credi.

Secūdo, etiā si Papa cū magna pte Ecclesiæ, sic uel sic sentiret, nec etiā erraret, adhuc nō est peccatū aut hæresis, cōtrariū sentire præsertim in re nō necessaria ad salutē, donec fuerit p Conciliū uniuersale alterū reprobātū, alterum approbatū. Quod, ne multis agam, illo unico probatur, quod Ecclesia Romana etiam cum Concilio uniuersali Basilien. ac tota ferme Ecclesia sentit Beatā uirginē sine peccato conceptam. Et tamen, quia altera pars non est reprobata, non sunt hæretici, qui cōtrarium sapiunt.

F v

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Tertio, Ego dico, mihi nondum uisam illam Sixti determinationem. Sed hæc mihi uisa est, quod indulgentiæ dantur defunctis per modum suffragij. Ex qua nondum sequitur, quod ideo animæ euolent, quibus ille modus datur.

Quarto, Non possum esse alieni uerbi, multo minus Summi Pontificis, interpretis, Quare donec seipsum interpretetur interim opinemur, honoris gratia, defendendo dictum tale incognitum. Dupliciter potest id ipsum intelligi. Primo. Modus suffragij non minuit plenitudinem indulgentiæ, id est, licet indulgentiæ dentur ibi, non per modum indulgentiæ, sed per modum suffragij, tamē tali suffragio & intercessiōe nihilominus fit, ut euolent omnino, quibus fuerit impensus. Ac sic non soluendo, sed intercedendo euolant, Hanc non teneo, sed illi ita putant dictum.

Secundo. Modus suffragij non minuit plenitudinem indulgentiæ, id est, applicatio indulgentiarum per modum suffragij permittit eas esse, quod sunt, scilicet indulgentias plenas, nec tollit id, quod natura sua sunt, Solum, quod non agunt, ut indulgentiæ, sed ut suffragiū. Et hanc admitto & addo, Quod si non minuit aliquid, multo magis nihil auget indulgentias illa applicatio suffragatoria. Ex ijs sequitur, quod non euolent animæ per illud modum. Et id sonant etiam uerba, Quia nō dicit, Modus ille suffragij plene redimit animas. Sed, nō minuit plenitudinem indulgentiæ, scilicet quod indulgentiæ licet plene, tamen tantū faciunt, quantum facere potest suffragium, nec amplius.

Iterum obijcitur.

Forma absolutiōis Apostolicæ dicit, Remittēdo tibi poenas purgatorij, in quantum Clauēs sanctæ matris Ecclesiæ se extendunt, Et hanc formam seruant poenitentiarij Papæ, etiā in urbe.

Respondeo.

Primo, Ista sunt extra propositum, quia est forma absoluendi uiuorum & morientium, non autem forma applicandi indulgentias iam defunctis.

Secundo, Tamen quærendæ ueritatis causa, dico, quod cum sint dubia & obscure posita ista uerba, non potest errari in fide, si quis cōtra senserit, quā putantur intelligenda. Cur em̄ trepidat illa forma: cur uelut dubitans dicit, In quantum Clauēs sese extendunt. Suspecta est mihi ista tremenda cauda, Non teneor firmis

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

ter credere, quod ipse non audeat constanter pronuntiare. Cur hic solum & nusquam alibi adiungit, in quantum Clauis se extendunt: An nondum uidemus quod uigil sit Christus in Ecclesia sua, ut etiam errare uolentes, non permittat errare: Si tamen nos ipsos, neglecto eius monitorio, non precipitemus in errorem.

Tertio dico, sicut prius, etiam si Papa cum suis poenitentiaris hic non erraret, non ideo sunt haeretici, qui negent eius sensum, aut non credant, donec fuerit Concilij uniuersalis iudicio alterutra partium definita uel reprobata. Sic enim, licet etiam indulgentijs ornarent festum Conceptionis, tanquam rem certam fidei, non tamen damnant, aut ligant eos, qui solutionem talium indulgentiarum non querunt. Ita quantumcumque donetur indulgentiarum, formam illam non est necesse credere esse ueram, donec statuatur Ecclesia. Et iterum uides, quanta sit necessitas legitimi & uniuersalis Concilij. Sed timeo, nostrum seculum non sit dignum donari nobis tale sed potius ut operationibus erroris illudamur, sicut meruimus.

CONCLUSIO XXVII.

Hominem praedicant, qui statim, ut iactus nummus in cistam tinnierit, euolare dicant animam.

HOMINEM praedicant, id est, uanitatem & mendacia, secundum illud, Omnis homo mendax. Et iterum, Vanitas, omnis homo uiuens, Atque ista positio, secundum meam sententiam, non eget probatione. Probatur tamen per sequentem Conclusionem. Quia arbitrio dei, & merito animae ualet suffragium Ecclesiae. Ideo etiam si illorum esset uera sententia, quod per modum suffragij profunt, Non sequitur quod statim euolent.

Primo, non suffragium, sed exauditio suffragij, eiusque susceptio liberat. Cum non orante ecclesia, sed operante deo liberentur.

Secundo, Natura deus sic agit, ut cito exaudiat, tardet autem dare ut patet in omnium sanctorum orationibus, & doctrinis, ut probet pseuerantiam. Ideo longe distat suffragium, exauditio, executioque eiusdem.

Tertio, Quod hoc ipsum noue dicit, sine autoritate ulla contra prohibitionem Canonis, ne quid ultra quam in litteris continetur, dicatur. Non ergo dei & Ecclesiae. id est, uera, sed sua propria. id est, mendacia loquuntur.

Quinto, Non differunt ille, qui loquitur falsum scienter, & ille, qui asserit certum, quod nescit esse certum. Sic enim & uerum

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

loquens aliquādo mentitur. Sed illa iam dicta, sciunt sibi esse incerta, & tamen certa nō affirmant, tanq̃ Evangelia, nulla enim aūthoritate, uel ratione, possunt ea certa esse probare.

Sexto, Tunc suffragium illud esset melius alieno officio, & p accidens, quam suo proprio, quia non tantum prodest operario, quā alteri, pro quo fit, immo hoc est Peripateticū, ideo transeo, Maxime cum illi ausint concedere, quod non prosint operario, sed animæ &c. Possem & ego istas fabulas ridendas agitare & illudere, sicut ipsi per eas illudūt ueritatem, Sed desisto, ne magis dogma quam problema ponere uidear.

CONCLUSIO XXVIII.

Certū est, nūmo in cistā tinniente, quæstū & avaritiā augeri posse, suffragiū autem Ecclesiæ est in arbitrio solius Dei.

MIRVM est, quod nō tanto studio, atq; boatu etiam Euangelii Christi prædicatur saluberrimū. Quæ res suspectū facit negotiū, quod plus quæstū q̃ pietatem æstimare uident, nisi forte iustissime excusent, per hoc, quod Euangelii Christi ignorant. Igitur, cū indulgentiæ sint nullius pietatis, nec meriti, nec præcepti, sed licentiæ tantūmodo quædam, licet opus per quod redimunt, sit pium, uidetur oīno quæstus augeri p eas, magis q̃ pietas, dū tam effuse & solæ tractant Euangelio uilius uix recitato.

Probo primo, Quia suffragiū Ecclesiæ nō est iurisditio Papæ nec in manu eius, quo ad acceptationē dei, sed tantūmodo q̃ ad oblationē, etiā si stet eorū sinia de animarū redemptiōe per illud.

Secundo, Falsa esset B. Augustini uulgata sententia, q̃d suffragia tantū ijs prosunt, qui ea sibi prodesse meruerūt, quia potestate Papæ, non aut merito animæ prodesse, cuiusq; prodesse

Tertio, Contra naturā & uim uocabuli est, ut sit in potestate Papæ, per suffragium redimere, Nam quātumcūq; opus sit excellens, si ipsum ueritur in suffragium, non ut opus, sed ut suffragium, operat. Exauditio suffragij, potius redimit. Aut ergo alijs nominibus de re ipsa loquunt, & tunc peius fallunt, Aut si proprio uocabulo de re sua loquunt, tum nō stat sententia eorū, repugnante uocabulo suffragij, significatiōi & intellectui potestatis

Quarto, Tūc, prorsus nulla esset differentia inter suffragiū & potestatem nisi uoce tm, re ipsa erunt idē, quia idē efficiūt sine alio re

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

quisito ultra uoluntatē Papæ. Cur ergo nō tacet suffragiū, & cessat nos cogere alia intelligere per suffragiū, quā per potestatem.

Hic iterum protestor optime lector, me de suffragio eiusmodi loqui, tanq̃ uere esset tale. Nam meam sententiam dixi supra, quod dubitem nec intelligam, an sit, aut esse possit tale. Quod i deo dico, ne mihi ipsi quisquā contrarium, me sibi fingat, dum hic uelut assero suffragiū, quod prius pene negaui.

CONCLUSIO XXIX.

Quis scit, si omnes animæ uelint redimī a purgatorio, sicut de sancto Seuerino & Paschali factum narratur.

NON quidem fide dignā scripturā de ijs duobus legi, Narrari tamē audiui, quod potuissent suis meritis liberari, si minus uoluissent glorificari, ideo potius sustinuerūt gloriam uisionis. Sed in ijs credat quisq̃, quod uelit, mea nihil refert. Non enim negaui, quin & alias pœnas luant animæ in purgatorio, quam supra dixi, Sed uolui, ut etiam illis remissis, non euolarent, nisi & sanarentur in gratia perfecte. Posse tamen fieri, ut aliquæ nolent redimi, ex nimia dei charitate, ex eo sit uerisimile, quod Paulus & Moles potuerunt uelle esse anathema, & separationem a deo in æternum. Si tale in uita facere, isti prompti erant, non uideatur negandum, & a defunctis idem fieri posse, de quo exemplum de quadam Virgine, uide in Ser. Tauleri, quæ sic fecit.

CONCLUSIO XXX.

Nullus securus est de ueritate suæ contritionis, multominus de consecutione plenariæ remissionis.

HABEC dico, eorū sententia, qui uolunt, cōtritionem esse necessariā ad remissionem pœnarū, Et non uident, quā uehementer incerta reddant omnia. Et satis patet conclu. Nam primā partem omnes asserunt. Secundo autē necessario sequitur. Meo autē iudicio potest fieri certa remissio pœnarū, scilicet Canonicarū, etiam si ille dignus nō fuerit, nec contritus. Non enim contritio, nedū certitudo contritionis, requiritur ad pœnarū remissionē, quia tenet remissio, etiā si fictis cōcedatur, cū sit in mera potestate Papæ. Illi uero ut supra q̃q̃ dictū est, si alias pœnas q̃ criminū, uolūt remitti, scilicet quorūcunq̃ mortaliū peccatorū, faciunt,

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

dam nimium magnificant indulgentias, ut nullæ sint indulgentiæ. Quia nec indulgentiæ quidem sunt, si incertæ sunt. Incertæ uero sunt, si nituntur super absoluendi conscientiam, non super Clauium potestatem, Maxime uero, si & super omnium peccatorum mortalium, non tantum criminum manifestorum, contritione nituntur, cum nullus certus sit, se sine peccato mortali esse. Certus autem esse potest, quod sine crimine est, id est, sine peccato, de quo coram Ecclesia possit accusari, ut supra. Ideo illa concludo, nego esse ueram, meo sensu loquens. Posui autem, ut uiderent illi absurditatem suæ iactantiæ, qua indulgentias extendunt.

CONCLUSIO XXXI.

Quam rarus est uere poenitens, tam rarus est uere indulgentias redimens, id est, rarissimus.

ITERVM eorum loquor sententia, ut uideant suæ licentiosæ prædicationis temeritatem, imo contradictionem, qui cum tam multis eas prodesse clamitent, & tamē confitentur paucos esse, qui angustam uiam ambulant, nondum erubescunt, neque attendunt quid loquantur. Sed nec mirum. Non enim susceperunt officium contritionis & angustæ uiae docendæ. Meum itaque sensum dico, quod & si pauci sint contriti, multi immo omnes in tota Ecclesia, possunt esse liberi a poenis Canonum, per ablationem Canonum, sicut & uere nunc sunt.

CONCLUSIO XXXII.

Damnabuntur in æternum cum suis Magistris, qui per literas ueniarum securos sese credunt de sua salute.

Hanc assero & probo. Sic Hier. xvij.

Maledictus qui spem suam ponit in homine, & ponit carnem brachium suum. Non est enim nobis ulla fiducia salutis, nisi unus Iesus Christus, nec aliud nomen sub cælo datum, quo nos oporteat salui fieri. Act. xv. Pereat ergo fiducia in mortuis literis, in nomine ueniarum, in nomine suffragiorum. Secundo sicut dixi, Literæ & ueniæ nihil conferunt salutis, sed tantummodo auferunt poenas, nec nisi Canonicas, nec has omnes tamen. Atque hic mecum utinam terra & plenitudo eius gerneret ac fleret, super seductionem populi Christiani, qui passim indulgentias non aliter intelligunt, quam salutes, & ad fructum spiritus utiles. Nec mirum, cum non exprimat eis rei

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

manifesta ueritas. Infelicitissimi Christiani, qui nec in suis meritis, nec in sua conscientia bona possunt cōfidere de salute, docentur cōfidere in scriptā & caratam papyrus, cur non ita loquar: qd enim amplius ibi cōfertur rogo: non contritio, nō fides, nō gratia, sed tantūmodo externi hominis pœnæ a Canonibus statutæ: Atq; ut paulū digrediar, audiui ego ipse multos, qui datis pecunijs, & redemptis literis, totam fiduciā in illas posuerūt. Ita enim uel audierant (ut dicebāt) uel (ut ego honoris gratia credo) intellexerant, præcones ueniarū docere, Non hic taxo, sicut nec mihi licet, qui non audiui præcones ueniales, excusent sese ultra niuē candidius, mea causa, licebit, certe populi redarguēdi sunt aures tam illori, ut illis salutaria dicentibus, ipsi nō nisi pestifera audiant. Sed dum illi dicunt. Ante omnia fratres in Christo credite, Atq; confidite, & pœnitentiā agite, Crucem uestā tollite, Christū sequamini, mortificate mēbra uestra, discite pœnas & morrem nō formidare. Ante omnia mutuā inter uos charitatē habete, inuicem seruite, etiā neglectis uenijs. Primū pauperibus & egenis subuenite. Hæc inquā & similia tam pia & religiosa & sancta illis narrantibus. Inspiciens uulgus, nouo miraculo subuersum, longe alia audit, scilicet hæc. O uos insensatos & crassī cordis homines, bestijs prope similes, qui nō percipitis tantā effusionem gratiarū. En cœlū undiq; apertū nunc est, Si nunc nō intres, quādo unq; intrabis: En tot potestis redimere animas, O duri, duri & negligentes, duodecim denarijs patrem extrahere potes, & tam ingratus parenti in tantis pœnis, nō succurris: Ego sane in extremo iudicio excusatus sum, uosq; magis accusatū qd tantam neglexeritis salutē. Dico tibi, Si uel unā solā tunicam haberes, hanc quoq; exuendā, & distrahendā iudico, ut tantas gratias obtineas. Tū uero ubi uentū fuerit ad oblocutores gratiæ, cū illi meras benedictiones inuident etiā, stat tremens uulgus, & cœlū ruiturū, ac terram hiaturā formidat, longe peiores quā infernales pœnas sibi minari audit, ut uerū forte sit, qd ubi illi maledicūt, deus benedicit eorū maledictionibus, & ubi benedicunt, deus maledicit, Nam qua uia fieri possit alia, ut illi tā aliena loquantur, ab ijs, quæ audiunt, quis possit intelligere: Vnde istæ q̄so uerborū laruæ: Sed nec oīa tamen credo, quæ populus passim sese audisse dicit, alioquin hæretica, impia, blasphema,

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

illis prædicata, putarē. Non credo uerū esse, quod unus illorum prohibuit, fieri exequias defunctorū, & sacerdotū inuitationem sed magis ut imponerent in cistā, qui exequias & missas, parentaliaq; uellet peragere. Populus hæc etiā fingit. Non credo fabulam illā, mendacijs refertā, ab ullo dictā, uidelicet, quod in quodam loco, nescio quāt millia (si recte memini, tria uel quinq;) animarū fuerint redemptæ per has uenias, inter quas solū tres fuerunt damnatæ, quia detraxerant indulgentijs. Nemo hanc dixit sed passionē Christi narrantibus, talia populus audiuit, aut postea audisse finxit. Non credo uerū, quod passim siue uectoribus, siue hospitibus, aut alias seruientibus, pro pretio dant quatuor, quinq; uel quot libitū fuerit, animas. Non credo, quod in pulpitis, postq; impetuoso mugitu despumauerint suas exhortationes, ut populus imponat, clamitent, Impone, impone, impone (hanc em̄ populus uocē, caput & caudā, imo & uentrē, ac totū pene sermonē esse, fingit) tum ut apostolici prædicatores, rem nō uerbis modo, sed exemplo docent, descendūt, primiq; ad cistā eunt, in oīm oculis, irritātes & prouocātes simplicē & stultū populū, ut penitus exugāt medullas eius. Imponūt itaq; splendido gestu, atq; sonoro tinnitu, tum mirant, si non pluant cæteri oēs totū æs suū, aridēt imponētibus, indignant omittētes. Non dico ego istas nundinas esse animarū, & monopolia: populū indignor, qui tam pia studia, p̄ sua ruditate, non speciem, sed usq; ad furorē auaritiā, interpretat. Quancūq; mihi forte dignus uenia uideat populus, qui ex istis nouis spiritibus uel nouā mentē, uel errorē accipiat, cum prius magis audire sit solitus, quæ ad charitatē & humilitatē pertineant. Sed si catalogū portentosorū audituum uelim percēdere, nouo uolumine fuerit opus. Ego uero mea sentētia credo, si indulgentiæ essent etiā præceptæ, & salutare, tamen quia in tam grandē sunt nunc abusum & scandalū redactæ, ut uel hac sola causa satis iusta, ut uniuersæ tollerentur. Ne forte si diutius permittantur uigere, tandem præcones earū præ pecuniarū amore insaniant. Vere quidem credo, non omnia ab illis dicta esse, quæ passim feruntur, uerum debuerant saltem populum in hoc arguere, & sese clarius exponere, aut quod melius est secundum canones modeste loqui de indulgentijs.

CONCLUSIO XXXIII.

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

Cauendi sunt nimis, qui dicunt, uenias illas papæ donum
esse illud dei inæstimabile, quo reconciliatur homo deo.

PESTILENTES hæreticos debuerā eos dicere, quid em
magis impiū & hæreticū, q̄ dicere indulgētiās Papæ esse gratiā
reconciliationis dei: Verū ut stomachū meum premā, uolo po-
tius eos nulla malitia aut uolūtate, talia dixisse, aut posuisse, sed
mera inscitia, & tam eruditionis, q̄ ingenij penuria, licet & in
hoc sit temeritas, quod tam indocti, nō potius bubulci opus fe-
cerunt, q̄ opus docendarū animarū Christi subirent. Audiamus
itaq; istū bubulcū sua uerba grunnientē. sic enim in libello suo,
postq̄ indulgentias in quatuor principales gratias distribuerat,
& multas alias minus principales. Prima, inquit, gratia princi-
palis, est plenaria remissio oīm peccatorū, qua quidem gratia ni-
hil maius potest dici, eo quod homo peccator, & diuina gratia
priuatus, per illā perfectā remissionem & dei gratiā denuo cōse-
quit. Hæc ille. Obsecro, quæ hæreticorū sentina, tā hæretice unq̄
locuta est: uel ex hoc loco disce, qua causā fiat, ut cum illi sese san-
ctissima docere dicāt, populus tamen tā impia audiat. Utinā hic
sit diui Hieronymi zelus & eloquiū, Pudet me tāta temeritatis,
quod iste blatterator nō fuerit ueritus, eum libellū ædere in faciē
quatuor illustriū, & circūiacentiū uniuersitatū, ac si oīno ibi in-
genia uersa essent in fungos putidos. Doleo & hæreticis nostris
propinquis Pighardis, tandē uenisse occasione iuste criminādī
Ecclesiā Romanā, si hæc in ea doceri audierint. Quod autē iste
insulsus author, non malicia forte, sed inscitia ista dixerit, ex illo
uidere licet, quia inquit, per illā (id est, primā gratiam plenariā re-
missionem) consequit homo perfectā remissionē. Quid est, dice-
re, per plenariā remissionem cōsequitur perfectā remissionem,
& per gratiā dei consequitur gratiā dei: An nō per febrem som-
niat, aut phrenesi laborat: Sed ad sensum hæreticū uerte animū.
Hanc primā gratiā uult eam esse, qua maius dici nihil potest,
& quā consequitur homo priuatus gratia, quod nisi de iustificā-
te gratia spiritus intelligi nō potest. Nec ipsum aliter intellexisse
clarum est, alioquin nō esset, qua maius dici nihil potest. Quan-
tū si etiā de gratia iustificante alias loqueretur, satis impie loque-
retur, cum solus deus sit id, quo maius dici non potest. B. Augu.

G

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

em non sicut ille, sed in donis creatis, inquit, nullum est maius charitate. Hic uero gratia dei, & gratia pape, in unius uocabuli Chaos confudit, dignus author tali uel opinione, uel errore.

Sequitur in eodem libro.

Per quam etiam peccatorum remissionem, sibi, poenae in purgatorio propter offensam diuinæ maiestatis, luendae, plenissime remittunt, atque dicti purgatorii poenae, omnino delent. Delphicum audiuius oraculum, ut nihil oīno dubitat, qui oīa ignorat, de potestate clauium in purgatorium secure pronuntiat. Sed satis de his supra

Sequitur ibidem.

Et licet ad tantam gratiam merendam, nihil satis dignum possit retribui, eo quod donum dei & gratia aestimationem non habent &c. Vides ut iterum donum & gratia dei inestimabile uocet, id quod papa remittit, homo dignissimus, qui ecclesias doceat, id est, haereticorum prostibula. Postquam his uerbis gratiam illam ad forum & nundinas studiose adornarat, mox tamen Mercurium suum habitu Iouis uestit ne ullus intelligat, quod lucrum quaereret, nisi qui non plusquam ipse intelligit. Permittit pauperibus quoque eam gratis dari, ita sane, si primum undecumque pecunias corradere tentauerint a bonis (ut inquit) fautoribus, ita ut mendicantes fratres sine licentia suorum superiorum pecuniam procurent (quia multo melior est apud hunc pseudolum remissio uel fictae poenae, quam salutaris obedientia) Cum uero nesciamus patuerit uia corradendi pecunias, ut gratiam illam redimant (id est, denuo emant, non quod illi uendant, sed quod nimia rerum similitudo cogit uocabulis abuti) tum demum dicit, Regnum enim coelorum non plus diuitibus patere debet, quam pauperibus. Iterum per uenias uolens patere coelum. Sed subtraham calami, ne pro meritis in eos debacchetur. Sit satis indicasse fidelibus, pestilentiam eorum sermonum tam insigni (ut par erat) inuolutam inscitiae & ruditati, ut dignum esset operculum uase.

CONCLUSIO XXXIII.

Gratiae enim illae ueniales respiciunt tantum poenas satisfactionis sacramentalis, ab homine constitutas.

Haec abunde patet ex quinta supra, & uicesima.

CONCLUSIO XXXV.

Non Christiana praedicant, qui docent, quod redemptur

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

ris animas uel confessionalia non sit necessaria contritio.

OBSECR O, cur istā dilationem dant hoībus in periculū:
Et quid prodest illis talia prædicari, nisi quod pecunia quæritur
& non salus animarū, etiā si essent uera: nunc cū sint & impia &
falsa, multo magis sunt explodenda. Sane & ego superius permi-
si, posse pœnas remitti, etiā ijs, qui nō sunt cōtriti, quod illi ne-
gant. Hic rursum, quod illi affirmant, negandū puto. Atq; de cō-
fessionalibus quidem, idem mihi, quod de pœnis iudiciū est, sci-
licet, utrobique nō requiri contritionē, neq; quo ad redemptionē
eorū, quod negant, neq; quo ad usum, similiter & in pœnis re-
mittendis. Quandoquidē pars cōfessionalis, est remissio pœnæ
Sed in redimendis animabus omnino dissentio, & peto ut pro-
bent dicta sua. Ego quidē in redimendis animabus longe aliud
uideri puto, q̄ in remissione pœnarū. Siquidē in remissionibus
pœnæ, homo recipit bonū, sed in redimendis animabus facit bo-
nū. At impius recipere bonū potest, sed nullo modo facere. nec
potest placere opus eius deo, qui ipse non placet, ut Gen. iij. Re-
spexit dñs ad Abel, & ad munera eius. Deinde cōtra scripturā est
ut quis primo alteri misereat, q̄ animæ suæ, & prius festucā de
oculo fratris eiciat, q̄ trabē de suo. atq; oīno ut seruus diaboli re-
dimat filiā dei. & hoc apud ipsum deum ridiculū est, ut hostis p̄
amico regis intercedat. Quis rogo furor hic est: qui (ut uilissime
pœnæ remissionē, & ad salutem inutile magnificēt) peccata, q̄
rum pœnitentia sola fuerat magnificāda, extenuat. Si hoc nunc
est hæreticū, male sonās, scandalosum, piarū auriū offensiuū, qd
tandē est, quod his nouū portētis appellari possit: An his titulis,
HAERETICAE PRAVITATIS INQUISITO-
RES, ideo catholicos, catholicasq; sententias uexant, atque fati-
gant, quo liceat eis solis impune & pro libito hæreses inundari:
Dicunt autē, quod redemptio illa nō innititur operi redimen-
tis, sed merito redimēdi. Respondeo, Quis hoc dixit: unde pro-
batur: Cur ergo nō sine opere redimentis, merito redimendus
proprio liberatur: sed nō tunc cresceret pecunia, cupita propter
salutem animarū. Cur ergo non inuocamus Turcas, & Iudæos
ut nobiscum etiam suas pecunias imponant, nō propter nostrā
auaritiā, sed propter redemptionē animarū: Nec obstare ui-
detur, quod illi nō sunt baptizati, quando hic non est opus, nisi

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

pecunia dantis, nequaquā anima pereuntis, nō enim illa datio in-
nititur, nisi redimendæ animæ. Credo quod si uel asinus impo-
neret aurum, etiam redimeret, quod si requiritur aliqua disposi-
tio, necessario & gratia, cum Christianus peccator magis displi-
ceat deo quam ullus infidelis, nec tantum dedecorat asinum ru-
dibilitas, quā Christianum impietas. Secundo, dixi confessiona-
lia quidem peccatoribus, sicut & remissiones pœnarū dari posse.
Sed nō dixi, ut hortandi, immo nec permittendi sint talia re-
dimere, sicut ipsi impie & crudeliter docent, quod probō.

Primo, Omnis doctrina Christi est exhortatio ad pœnitentiā
& id agit, ut homines quātocius a diabolo recedant, sicut ait Ec-
clesiast. Ne tardes conuerti ad dominū. Et ipse dominus. Vigila-
te, quia nescitis diem nequē horā. Et Paulus, Festinemus ingredi
in requiem illam. Et Petrus, Cum ergo hæc omnia cōsumanda
sint, quales oportet uos esse in sanctis cōuersionibus & pietati-
bus properantes in aduentum diei &c. Sed hæc ideo illi docue-
runt, quia solliciti erant, nō quomodo pecunias colligerent, sed
animas saluarent. Hij uero uelut secure illis tribuunt miseram di-
lationem, & quātum in eis est, in periculo æternæ mortis relin-
quunt, ita ut nesciam an tali studio sint ab homicidijs animarū
excusati, quippe non quæritur hic salus dantis, sed donum pere-
untis, cum, si essent boni pastores animarum, & uere Christiani
omnibus studijs agerent, ut peccatorē ad timorem dei, & hor-
rorem peccati inducerent, nec quiescerent flendo, orando, mo-
nendo, increpando, donec animā fratris lucrifacerent, quod si il-
le pergeret pecuniam dare, perseueraturus malus, in faciem ei re-
ijcerent, & cū Apostolo dicerent, Non quæro tua, sed te. Et ite-
rum, Pecunia tua tecum in perditionem. & abhorrent a cons-
pectu eius. Sic sic recte agerent, sed absit hoc a Mercurio nostro.
quin id potius agamus, si uenerint peccatores, mediatoribus
doneis freti (.i. lucris) etiā inuito Christo cū uniuerfis apostolis,
sint sicut unus ex nobis, nihil nō potentes, quod nos possumus,
etiā animas redimere ipse sine intermissiōe pereuntes, etiā ridentis
nobis, & de dono eorū secure gaudētibus. Ista est charitas in
populū Christi, & fratres nostros. ita curamus animas eorū ut intel-
ligāt in suis peccatis, nos nouissimā. i. nullā cōpassionē habere.

CONCLUSIO XXXVI.

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

Quilibet Christianus uere cōpunctus habet remissionem plenariā a pœna & culpa, etiā sine literis ueniarū, sibi debitā

ALIOQVIN in peticulo essent, qui literas eiusmodi non haberent, quod falsum est, cū illæ sint neq; præceptæ, neq; consultiæ, sed liberæ. Neq; peccant, qui eas negligunt, nec ideo in periculo salutis sunt. Quod ex eo patet, quia tales iā sunt in uia mandatorum dei. Et per casum, si quando ei non daretur eiusmodi remissio, deberetur tamen ei, ut dicit Papa. Sed hic intercedit, O acutissimū ingenium quorundam dicentium, quod uera hæc essent, si canones essent pœnæ tantum a Papa politæ. Nunc uero sunt declaratoriæ pœnarū a deo infligtarum. Sic loqui decet eos, qui ueritatem semel perpetuo odio persequi proposuerunt.

Primū pronuntiant uelut ex oraculo, quod deus pro peccatis pœnam satisfactoriam requirit. Aliam scilicet quā crucem euangelicā (id est, ieiū, labo, uigi.) aliam quā castigatorem, nō enim has intelligunt, quia has remitti nisi a deo non possunt negare.

Secundo, huic monstro addunt maius, scilicet quod canones declarent impositam, ergo Papa nō habet, nisi declarare, nuncq; autem imponere, nec relaxare, alioquin contra uerbum Christi hī sic docebunt nos, Quicquid ego ligauero, tu solues.

CONCLUSIO XXXVII.

Quilibet Christianus uerus, siue uiuus siue mortuus, habet participationem omnium bonorū Christi & Ecclesiæ, etiā sine literis ueniarum, a deo sibi datam.

IMPOSSIBILE est esse Christianū, quin Christū habeat. Quod si Christū, & omnia simul quæ Christi, Dicit enim B. A. apostolus Ro. xij. Induimini dominū Iesum Christū. Et Ro. viij. Quō non omnia nobis cū illo donauit. Et i. Cor. iij. Omnia uestra, siue Cephas, siue Paulus, siue uita, siue mors. Et i. Corin. xij. Nō estis uestri, sed membra de membro. Et alijs locis, ubi describit unū corpus, unū panem, nos omnes esse in Christo singulos alterū alterius membra. Et in Cant. Dilectus meus mihi, & ego illi, quia per fidem Christi efficitur Christianus unus spiritus, & unū cū Christo. Erūt enim duo in carne una. Quod sacramentū magnū est in Christo & Ecclesia. Cū ergo spiritus Christi sit in

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Christianis, per quem fratres cohæredes, cõcorporales, & ciues fiunt Christi, quomodo ibi possit non esse participatio oĩm bonorum Christi: nam & Christus ex eodem spiritu habet omnia sua, ita fit, per inestimabiles diuitias misericordiarũ dei patris, ut Christianus possit gloriari, & cum fiducia presumere in Christo omnia, scilicet quod iustitia, uirtus, patientia, humilitas, omnia merita Christi, sint etiam sua, per unitatem spiritus ex fide in illũ. Rursum, omnia peccata sua, iam nõ sint sua, sed Christi, per eandem unitatem, in quo & absorbentur omnia. Et hæc est fiducia Christianorũ, & iucunditas cõscientiæ nostræ, quod per fidem fiunt peccata nostra, nõ nostra, sed Christi, in quem deus posuit peccata oĩm nostrũ, & ipse tulit peccata nostra, ipse agnus dei, qui tollit peccata mundi. Rursum omnis iustitia Christi, fit nostra, Imponit enim manũ suã super nos, & bene habemus, & extendit palliũ suũ, & operit nos, benedictus Saluator in secula Amẽ.

Verum quando hæc participatio suauissima & iucunda permutatio, non fit nisi per fidem, hanc autem homo nec dare nec auferre possit, satis clarum puto, quod uirtute clauũ uel beneficio uenialium literarũ hæc participatio nõ datur, sed potius ante & sine illis datur a solo deo, sicut remissio ante remissionem, absolutio ante absolutionẽ, ita participatio ante participationẽ.

Quid ergo participat Papa sua participatione? Respondeo, illi dicerent, ut supra de remissione dictum est Conclu. vi. quod declaratiue participat. Nam quõ possint aliter dicere, non intelligere me confiteor. Meum sensum sequente ponam conclusionẽ.

CONCLUSIO XXXVIII.

Remissio tamen & participatio Papæ, nullo modo est cõtemnenda, quia (ut dixi) est declaratio remissionis diuinæ.

NON quod necessaria sit illa declaratio, quæ in literis & publicis sit indulgentiarũ (sufficit enim ea quæ fit in priuata confessione) sed quod nõ sit cõtemnenda, quia per eam etiã Ecclesiæ nota fit, & approbatur, priuatim facta declaratio. Sic enim ego intelligendum puto. Qui habet meliora, dicat ea, Non enim, quid alias illa participatio publica faciat, uideo. Verũ, licet hanc cõclusionem ab oĩbus (ut puto) acceptã, non negem, dixi tamen supra Conclu. vi. mihi nõ placere hunc modũ loquendi, quod

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

Papa nihil aliud faciat, q̄ quod declaret aut approbet remissionem diuinā, seu participationē. Nam id primo nimis uiles reddit Ecclesię clauēs, imo uerbū Christi facit irritum quodāmodo ubi dixit, Quodcūq; &c. Declaratio enim nimis modicū est. Secundo, Quia incerta erunt oīa ei, cui fit declaratio, licet alijs seu Ecclesię foris in facie certa fiāt illius remissio & cōciliatio. Quare sicut superius de remissione culpę, ita de participatione bonorū uolo opinari, donec erudiar melius, uidelicet, Quod sicut peccator post peccatū difficillime cōfidit in misericordiā dei, adeo urget ad desperationem, peccatū onere suo grauissimū, multoq; facilius iram, q̄ misericordiā dei cogitat, sicut ante peccatū facilius misericordiā, q̄ iram cogitat. Omnia enim peruerse agit homo, Timens, ubi non est timendū, sed sperandū, scilicet post peccatū. Præsūmens ubi non est præsūmendū, sed timendū, scilicet ante peccatū. Cuius rei exemplū abūde ostensum est in resurrectione Christi, ubi multis argumentis opus fuit, ut sese in cordibus discipulorū resuscitaret. Deniq; prima annūciatio fuit muliebris, & delyramētis ab illis cōparata. Ita & peccatori prima fiducia apparet mollis, & cui nō, uel uix credendū putet. Ita multo difficilius est confidere, sese esse participem Christi bonorum (id est inenarrabiliū bonorū, ut sit particeps diuinę naturę, ut ait, S. Petrus) Magnitudo bonorū etiā operatur diffidentia, uide licet, nō solū esse remissa tanta mala, uerū & collata tanta bona, ut sit filius dei, hāres regni, frater Christi, socius angelorum, dñs mundi. Obsecro, quomodo hec uera potest credere, qui peccati sui morsu, immo pondere fessus trahitur ad inferos? Hic itaq; necessariū est iudiciū clauis, ut homo sibi nō credat, credat aut potius clauis, id est, sacerdoti. Atq; nihil curo, si etiam sit forte indotus clauiger, aut leuis. Nam nō propter sacerdotem, nec potestatem eius, sed propter uerbū eius qui dixit, & nō mentit̄, Quodcūq; solueris &c. In ijs enim qui credūt in uerbū istud, non potest clauis errare. Errat uero in ijs solis, qui nō credunt absolutio nem istam ualere. Nam finge (per impossibile uel contingens) si quis non sit, uel nō putet sese satis cōtritum, & tamen absoluenti, tota fiducia credat sese absolutum (fiducia mea sic opinor) hec ipsa fides eum facit absolutum uerissime, quia credit in eum qui dixit. Quodcūque &c. Fides autem Christi semper iustificat,

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

non secus, q̄ si baptizet te ineptus, leuis, imperitus sacerdos. Adde, si etiā non putes te satis contritū (tibi em̄ nō potes nec debes confidere) nihilominus, si credis ei, qui dixit. Qui crediderit & baptizatus fuerit, hic saluus erit, dico tibi, hæc fides eius uerbi facit te uerissime baptizari, quicquid sit de contritione tua, ideo si de ubiq; opus est. Tantum habes, quantum credis. Atq; sic intelligo quod nostri doctores dicunt, sacramenta esse efficacia gratiæ signa, non quia fit (ut B. Aug.) sed quia creditur ut supra.

Ita hic. Absolutio est efficax, non quia fit, a quocūq; tandem fiat, erret siue non erret, sed quia creditur. Nec hanc fidē potest reseruatō casuū impedire, nisi esset manifesta & contempta. Proinde dico, Homo quādo in peccato est, ita uexat & agitat cōscientia eius, ut suo sensu potius participationē oīm malorū sese credat habere. Et talis homo certe proximus est iustificationi, & habet initiū gratiæ, Ideo ei confugiendū est ad solatiū clauis, ut arbitrio sacerdotis quietet, & pacē obtineat, atq; fiduciā consequatur participationē oīm bonorū Christi & Ecclesiæ. Quod si q̄s hanc participationis officio sacerdotis sibi factā, non crediderit, aut dubitauerit, non errore clauis, sed suę infidelitatis, seducitur & magno damno suā animā afficit, & deo, uerboq; eius iniuriā atq; summā irreuerentiā facit. Ideo multo melius est, ut non adeat ad absolutionē, si nō credat sese absolui, quā si sine fide accedat, fide em̄ accedit, & iudiciū sibi accipit, nō secus q̄ si baptisum uel sacramentū panis fide acceperit. Proinde nō adeo est necessaria contritio, q̄ fides. Incōparabiliter em̄ plus ibi cōsequitur fides absolutionis, q̄ feruor cōtritionis. Et hac fide omīssa, nos plurimi solū in formandis contritionibus laboramus, ut doceamus homines tunc confidere remissa peccata, quando senserint sese esse perfecte contritos (id est, nūq; confidere, sed magis ad desperationē laborare) cum secundū prophetā, non in nostram cōtritionē, sed in uerbū eius sit sperandū. Neq; em̄ dixit, Memor esto cōtritiōis meę seruo tuo, in qua mihi spem dedisti, sed memor esto uerbi tui, in quo mihi spem dedisti. Et iterū, In uerbū tuū (nō utiq; in opus nostrū) supersperaui. Et iterū, Sustinuit anima mea in uerbo ei⁹ &c. Et ut Psal. I. in Hebræo est, Tibi soli peccaui, propterea iustificabis uerbo tuo. Igit̄ nec sacramētū, nec sacerdos, sed fides uerbi Christi, p̄ sacerdotē & officiū eius tete iur

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

stificat. Quid ad te, si dominus per asinum uel asinam loquatur, dumodo tu uerbū eius audias, in quo speres atq; credas. Sic intelligerem illud quod nostri doctores Scholastici dicunt, sacramenta Ecclesiæ esse in exercitationem nobis data, hoc est, tanq; inæstimabilia dona, in quibus occasionem habeamus credendi & iustificandi. Nam olim erat sermo domini preciosus tempore Saulis, nunc uero etiam per leuissimos, pessimos, indoctissimos homines suum uerbū tibi sonat. Tu in uerbū intende, & mitte laruā personæ. Erret, non erret ille, tu non erras si credideris. Hic si erro & desipio reuocet me qui sapit. Cōsequens ex ijs erit, ut tres illæ ueritates Ioan. Gersonis iam diu in omnes libros & aures transfusæ, prudenter intelligendæ sint, puta quod non ideo confidat sese homo esse in statu salutis, quia potest dicere, se dolere de peccatis, sed multo magis id aduertat, si sic optet sacramentū absolutionis, ut credat, si per ipsum fuerit affecutus sese absolui. Hoc enim est sacramentū in uoto suscipere, id est, in fide uerbi uel præsentis uel desyderati auditus. Caue ergo, ne quādo in tuam cōtritionem ullo modo confidas, sed in nudissimū uerbum optimi & fidelissimi tui saluatoris Iesu Christi. Cor tuū fallat te, ille te non fallat, uel habitus, uel desyderatus. Quæ si ita sunt (det dominus deus ut cum propheta Michea, sim uir nō habens spiritum, ac mendaciū potius loquar) timendū est, multas animas perdi per indoctissimos illos operū & contritionis boiuatores. Primū, quod fidem uerbi non docent, sed contritionem duntaxat, atq; hanc tenuiter satis. Secundo, quod facillimū sunt absolutiones impendere & participationes eiusmodi, quæ si sit passim oīm, istam fidem habere. neq; discutiunt, quem aut quare absoluant. Itaq; non tam necessariū est absoluendo dicere doles, q̄ illud. credis tete absolui a me posse, sicut Christus ait ad cæcos. Creditis me posse hæc uobis facere? Credenti omnia possible sunt. Hæc enim fides certe in illis maxime probatur, qui tremore cōscientiæ agitati, potius sese diffidere sentiunt, illis uero qui talem miseriam non sentiunt, nescio an sint clauēs illæ consolatoriæ, cū consolari nō mereantur, nisi qui lugent, nec animari ad fidem remissionis, nisi qui trepidat diffidentia retentionis. Atq; ut finem tandem faciā, Hęc sententia mea, credo, potestatem clauis non minuit, ut mihi impingitur, sed a falso honore & ty-

H

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

rannica reuerētia in sibi debitam & amabilem reuerentiā redu-
cit. Non enim est mirū, si clauēs contemptui fiant, si falsis hono-
ribus, id est, tertoribus tantūmodo offerant suscipiendā, Cum
cognita earū saluberrima cōmoditate, saxum sit, aut lignū, qui
nō cum lachrymis eos exosculetur, & amplectatur. Quid ergo
Pontificem propter eas magnificamus, & hominem terribilē
fingimus? Non illius sunt clauēs, Meę potius sunt, mihi donatę
meę saluti, meę cōsolationi, paci & quieti concessę. Pontifex
seruus est & minister meus in clauibus, ipse nō eget illis ut Pon-
tifex, sed ego. Adulatores uero omnia Pontificibus inflectunt,
non nostram cōsolationem, sed illorum tantūmodo potenti-
am in illis iactitant, & per ea ipsa nos terrent, per quę nos maxi-
me oportuit cōsolari, adeo sunt hodie omnia pueruēsa. Et ad-
huc nō putamus infelicia esse tēpora, in quibus tantus est abu-
sus optimarū rerum in pessimas res nobis uersarum. Itaq; istam
Conclu. ut iacet, non omnino teneo, sed ex magna parte nego

CONCLUSIO XXXIX.

Difficillimū est etiā doctissimis Theologis, simul extolles
re ueniarū largitatē, & cōtritionis ueritatē, coram populo.
Ratio huius est sequens conclusio.

CONCLUSIO XL.

Contritionis ueritas pœnas quærīt & amat, ueniarum
autem largitas odisse facit, saltem occasione.

DA uerū pœnitentē, & uidebis eum tam ardentē in seipso
quærere ultionē offēnsiōis diuinę, ut cogat re sui misereri, imo
ut necessariū sit ei resistere, ne destruat se, ut sępe legimus & ui-
dimus contigisse. Et B. Hiero. talē scribit suā Paulā fuisse, & ipse
met de seipso. Nihil istis est satis pœnarū. Quin cū filio prodigo
inuocant cœlū & terrā, & deū ipsum contra seipsos, sicut & Da-
uid quando dixit, Vertatur obsecro gladius tuus in me & in do-
mum patris mei. Recte ergo me puto dixisse, Pœnitentias Ca-
nonicas ipsas tantū impositas, qui uel nollent meliora facere, ut pi-
gri, uel certe ut explorarent de ueritate cōtritiōis suę. Pater itaq;
q̃ difficile sit saltē doctis, inter odiū & amorē pœnarū medios
ire, ut sic doceant odiū earū, ut tamē maxime psuadeant amorē

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

earum. In doctis uero, cum sit nihil difficile, nihil obstat, quin & hoc sit facile. Euangelium quidem docet poenas non fugere, nec relaxare, sed quærere & amare, quia docet spiritum libertatis & timoris dei usque ad contemptum omnium poenarum. At multo lucrosius est, & expedit caplis quæstoræ, ut populus timeat poenas & spiritum mundi atque timoris in litera & seruitute hauriat, dum audit esse tam horribilem rem, poenas quasdam Canonicas, ut non nisi tanto studio, tanto impendio, tanta pompa, tantis ceremonijs doceantur uitari, quantis nec Euangelium docetur amari.

Obijciuntur.

Quid ergo dicis de peregrinantibus Romam, Hierusalem, S. Iacobum, Aquiligranum, Treuerim, multasque alias regiones, & loca, causa indulgentiarum. Item in dedicationibus Ecclesiarum.

Respondeo.

Peregrinationes istæ sunt multis causis rarissime iustis, prima est omni communissima, Curiositas scilicet uidendi & audiendi aliena & ignota, quæ leuitas uenit de fastidio & accidia cultus dei, in ecclesia propria neglecti. Alioquin incorporabiliter meliores indulgentias domi inueniret, quam in omnibus iam dictis locis simul sumptis, similiter & Christum & sanctos præsentius haberet, si non tam stultus esset, ut ligna & lapides præferret pauperibus & proximis suis, quibus in charitate seruiret, aut etiam suæ familiæ prouideret.

Alter est tolerabilis, scilicet causa indulgentiarum. Nam cum indulgentiæ sint liberæ, non præceptæ, ac per hoc nullius meriti, nihil prorsus meretur, qui præcise propter indulgentias peregrinatur. Iuste autem illi sic illudunt, qui domi Christum & proximum negligunt, ut foris decuplo plus consumant sine fructu & merito. Ideo qui domi maneret & illud cogitaret. Charitas operit multitudinem peccatorum. Et illud, Quod superest date eleemosynam & ecce omnia munda uobis, longe melius, imo solum hic bene ageret quam si omnes uenias in Hierusalem & Roma afferret, sed non placet adeo recte sapere, ideo tradimur & in desideria nostra.

Tertia est causa afflictionis & laboris pro peccato, quam credo raro contingere saltem solam. Nam & domi posset sese affligere & laborare, si laborem tantummodo quæreret, si tantum facit, non est malum, imo bonum.

Quarta, honesta, sed si fiat singulari deuotione pro honore sanctorum & gloria dei, ac suo profectu, sicut sancta Lucia ad beas.

H ij

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

ram Agatham, & quidam sancti patres Romam uisitarunt, quod non fecerint curiositate exitus probauit. Proinde mihi placet in istis facultatibus, quod etiam uota talium peregrinationum commutentur in alia opera, atque utinam gratis commutarentur.

CONCLUSIO XLI.

Caute sunt ueniae Apostolicae predicandae, ne populus false intelligat eas praeferrí, cæteris bonis operibus charitatis.

EGO sic dicere ad populum, Ecce fratres, scire uos oportet, quod triplex est genus bonorum operum, quod expensionibus pecuniae fieri potest. Primum & ante omnia, Si quis pauperibus donet, aut proximo egenti mutuet, & omnino in quacunque necessitate laboranti subueniat. Hoc opus sic est agendum, ut etiam intermittendae sint structurae Ecclesiarum, & omittendae oblationes ad uasa & ornamenta Ecclesiarum. Postquam hoc fuerit factum, & non restat qui egeat, Tum secundum erit, nostras & in nostris terris Ecclesias & hospitalia, & publicae utilitatis structuras primum iuuare. Postquam autem id fuerit factum, tum demum si placet, potestis & pro indulgentiis redimendis tertio loco dare. Quia in primo est mandatum Christi, in nouissimo illo nullum mandatum. Si dixeris, Ista praedicatione parum colligetur pecuniarum per indulgentias. Respondeo, Credo Sed quid hoc mirum, cum Pontifices per indulgentias non quaerant pecunias, sed salutem animarum, ut patet in ijs, quas dant in consecrationibus Ecclesiarum & altarium. Ideo non uolunt per suas uenias impedire meliora, sed promouere potius charitatem. Ego libere dico, quod qui aliter docet populum, & hunc ordinem peruertit, non doctor, sed seductor populi est, nisi quod populus propter peccata sua meretur aliquando non audire ueritatem recte praedicari.

CONCLUSIO XLII.

Docendi sunt Christiani, quod papae mens non est, redemptionem ueniarum ulla ex parte comparandam esse operibus misericordiae,

Papam intelligo, ut supra dixi, prout sonat personam publicam, id est, ut per Canones nobis loquitur, Non enim sunt Canones qui praedicent ueniae dignitatem comparari operibus misericordiae.

Patet autem Conclu. Quia praecipuum dei infinita dignitate praestat, eo quod per hominem quoque permittitur, ac nullo modo

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.
do præcipitur, Cum illic sit meritum, hic nullum.

Hic obijciuntur.

At ueniæ redimuntur per pium opus, puto contributionem ad fabricam, uel captiuorum redemptionem, ergo sunt meritoria. Respondeo, Non loquor de opere, sed de uenijs, nam opus illud poterat fieri sine uenijs, non enim alligatur necessario uenijs. Veniæ autem sine opere concessæ nihil conferunt, sed tantummodo auferunt. Opus autem sine uenijs confert, quia illic nostra recipimus, hic damus. Et ideo illic carni, hic seruitur spiritui. Et breuiter illic naturæ, hic satisfit gratiæ. Quare ueniæ seorsum sumptæ sunt incomparabiles ad opus misericordiæ.

Item opus sine uenijs purius est, quæ cum uenijs, & ueniæ sunt operis aliquod uitiū, quia recipit mercedem suā, immo plus quæ mercedem suā. Sanctius itaq; agerent, si nude contribuerent, & non propter uenias. Non quod ueniæ sint malæ & noxiæ, sed quod abusus peruersus nocet, dum tale opus non facerent, nisi ueniæ essent, ac sic finis opis huiusmodi fit ueniæ, imo ipse homo, qui quarit quæ sua sunt, cum deberet opus propter deum & gratis facere, & uenias non aliter acceptare, quæ gratis, sibi non propter contributionem datas, ut sic illi uenias non emant, nec isti uendant. oportet enim utrobique esse gratuitā donationem, uel erit manifesta simonia, & uenditio turpissima. Sed quis hæc populo dicit, quando dicitur, Impone gratis, & ego concedo gratis.

Item, Timendū ne per illā ordinis peruersitatē magna in ecclesia alatur idololatria. Quia si populus doceatur propter pœnæ euasione cōtribuere (quod spero non fiat, & si multi forte sic intelligant) tunc clarū est, quod non propter deū contribuunt, & erit timor pœnarū, seu pœna idoli eorum, cui sic sacrificant. Quod si ita fieret, tale aliquod malū ageretur in ecclesia, quale olim in Romanis gentilibus agebatur, quā Febri & alijs læuis & noxijs numinibus seruebāt ne læderent. Ideo hic uigilandū pro populo, & tā dubia, atq; periculosa negotia uix doctissimis cōmittenda.

CONCLUSIO XLIII.

Docendi sunt Christiani, quod dans pauperi, aut mutans egenti, melius facit, quam si uenias redimeret.

HANC sic pono propter rudes, nā satis ex prædictis patuit.

H iij

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

hanc autem conclusionem cū duabus præcedentibus & sequentibus, nō ego primus aut solus, sed omnes & tota ecclesia tenet, nisi quod solus populus hæc nunquam audit, forte rimetur, ne nimis cito intelligeret, tam apertam & solitam ueritatem. nam & S. Bonauenturi. & cæteri omnes, quādo in hac materia agentes sibi ipsis opponerent, ergo omittenda sunt reliqua bona opera. Respondent unanimiter, nequaquā. Quia cætera bona opera sunt meliora, quo ad præmium essentiale obtinendum. Pater ergo conclusio, cū hoc illi dicant, qui tamen afferunt indulgentias esse thesaurum meritorum Christi & ecclesiæ.

CONCLUSIO XLIII.

Quia pro opus charitatis, crescit charitas, & fit homo melior sed pro uenias nō fit melior, sed tantūmodo a pœna liberior.

PATET, Quia solum remissio pœnarū ibi datur, nec indulgentiæ plus ualent, ut etiam omnes concedunt, q̄ ut tollant pœnas. At ablatio pœnæ non facit bonū, siue meliorem in charitate.

CONCLUSIO XLV.

Docendi sunt Christiani, quod qui uidet egenum, & neglecto eo dat pro uenijs, non indulgentias papæ, sed indignationem dei sibi uendicat.

QUIA peruertit ordinē suprapositū, & contra id agit Ioan. Si quis uiderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit uiscera sua ab eo, quō manet in eo charitas dei. Hanc autē necessitatē nostri sophistæ interpretantur extremā, scilicet, ut charitati nunquā uel rarissime locū faciant operandi, cum tamen ipsi, si in necessitate essent non extrema, sed prima, uellent sese iuuari, alios uero nolunt iuuare, cum iam exhalarint spiritū. Optimi sane theologi & Christiani, qui faciāt hoc hominibus, quod sibi uellent fieri.

CONCLUSIO XLVI.

Docendi sunt Christiani, quod redemptio ueniarum est libera, non præcepta.

SATIS id supra dixi, quod ueniæ sunt de numero eorum, quæ licent, non autem eorum quæ expediunt, quomodo in uere lege libellus repudiij, sacrificium Zelotypiæ. Et in nō lege licites & iudicia propter infirmos, immo propter duriā uestram,

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

inquit Christus, Quæ quæcunq; egerit, toleratur potius q̃ commendatur, immo ut Glo. dicit. lib. v. de pœni. & re. Quod aut & multi alij, melius facerent, ut p se satisfacerent, & nō redimerent uenias, quas tamen nō nisi criminosi redimere opus habet

CONCLVSIO XLVII.

Docendi sunt Christiani, quod nisi superfluis abundant necessaria tenentur domui sui retinere, & nequaquam pro uenijs effundere.

QVIA Apostolus dicit, Qui suis & maxime domesticis nō prouidet, fidem negauit, & est infideli deterior. Sed sunt multi, qui nec panem, nec uestem commodè habent, & tamen crepitu & strepitu uenialium prædicatorum inducti, seipso fraudat, & inopiam suam conficiunt, ut illorum copiam augeant.

CONCLVSIO XLVIII.

Docendi sunt Christiani, quod Papa, sicut magis eget, ita magis optat in uenijs dandis, pro se deuotā orationem, quam promptam pecuniam.

HANC condu. riderent dñi nostri Curtesani Romanæ curiæ conscij. Certum tamen est, quod ante omnia debet pōtifex a suis subditis optare orationē, sicut & S. Pau. sæpius a suis optauit. Et hæc est multo iustior ueniarū dandarum causa, q̃ si mille struerentur basilicæ, eo quod summus pontifex tot monstris demonum & impiorum hominū obsessus magis quam stipatus, non possit errare, nisi cū totius ecclesiæ maximo malo, tunc maxime, si libenter audierit, hanc pestilentem Sirenarum suarum uocem, NON PRÆSUMITVR TANTÆ celsitudinis apex errare. Itē & illa, OMNIA IVRA POSITIVA sunt in scrinio pectoris sui. Non præsumitur quidem errare, sed an bona sit illa præsumptio quæritur. Et sunt quidem in scrinio pectoris eius omnia iura sua, sed an pectus eius bonum sit, quætitur, id enim oratione curandum est. Sed de hac re omniū pulcherrime B. Bern. ad Eugenium Papam de Consideratione.

CONCLVSIO XLIX.

Docendi sunt Christiani, quod ueniæ Papæ sunt utiles,

H. iij

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN
si non in eas confidunt, Sed nocentissimæ, si timorem dei
per eas amittant.

VIDE itaq; periculum, Populo ueniæ prædicantur directe
aduersus ueritatem crucis & timoris dei, Quia permittitur liber
tas eorum a pœnis, deinde securitas remissorum peccatorû. Et
euidens signum uidetur, uenias tali iactantia prædicatas nō esse
ex deo, quod populus pronius accurrit, acceptat, obseruat, q̃ ip
sum sanctum euangelium dei, ut probetur ueritas, quia quod
ex deo uenit, fastidit mundus, alius uenit in nomine suo, & hūc
suscipit. Et erroris causa sunt ipsi fabularû talium magistri, qui se
dulus & pomposius, q̃ euangelium, eas prædicant, tum quod
omnibus prædicant, quæ paucorum sunt. Nam ut supra patuit,
Venias sunt relaxationes, licentiæ, permissiones, atq; indulgenti
æ, & ueræ indulgentiæ (si rigidam uerbi significationē accipi
mus) id est, molliculæ permissiones, delicatorem, frigidorum,
durorum Christianorû, id est, Gabaonitarum & Hydrophoro
rum ac seruorû, magis quam Israelitarû principum atq; filiorû.
Probo autem conclusionem.

Si opera charitatis feruide agentiu, sunt talia, ut nemo in eis
cōfidere, aut securus esse possit. siquidem & Iob sanctissimus ue
retur omnia opera sua. Et, Beatus uir qui timet dominum.

Item, Beatus uir, qui semper est pavidus, quantomagis ueniæ
incomparabiliter inferiores talibus operibus, plus q̃ cum timo
re suscipiendæ, & minus q̃ fiduciam minimā, id est, nullā pro
fus debemus habere. Sanctus timet, ne minus operetur, aut pa
riatur q̃ debet. Et ubi peccator erit, cui remittitur, ut minus agat
& agere possit. Et quantū nostros uaniloquos, & mentiū corru
prores intelligo, faciunt nobis ex negotio indulgentiarû, nego
tium perambulans in tenebris, & operationē erroris, dum per
illas hominibus fiduciā suadent oībus, quæ tamen paucis con
ueniunt, & ijs (ut dixi) frigidis, ac infirmis. Vide ne exinde factū
sit, magistro sancto spiritu, ut proprio eorû testimonio appellēt
Negotium S. Petri, negotium sancti spiritus, quasi ipsimet confi
teantur negotiatores sese esse, & Simonenses nundinas habere

Quod aut dixi, sunt utiles, intelligo, non omnibus, imo uete
ri homini, & stertentibus operarijs, eo q̃d melius sit illis eas re

mitti poenas, quā ut ferrent inuire, ueruntamē ista uoluntate eis permīssa propter maius malū uitandū, nō debent secure frui, neq; in ea cōfidere, sed eo magis dolere, & timere quod tales sunt, qui egent propter maius malū in minore malo relinqui. Quando uiderunt etiā eos timere, qui feruentissime in bono pficiunt ideo dixi esse nocētissimas, si sine timore de tali licentia gaudeāt

CONCLUSIO L.

Docendū sunt Christiani, quod si Papa nosset exactiones uenialium prædicatorum, mallet Basilicam S. Petri in cines ire, quā ædificari cute, carnibus & ossibus ouium suarū.

SI C enim nostri uenatores robustissimi, postq; omni Christianæ uitæ ordini statū pecuniæ numerū indixissent, tandē & uxores mendicare docent, etiā inuito uiro, & Fratres mendicantes, etiā iuuitis prælatis suis, alicunde corradere, ut oīno nullus sit, qui residuū oboli habet, quin huc tribuat. Deniq; factū est, ut tunicas etiam uendere hortentur, aut undecūq; mutuare. quod & factū dicitur. Ego uero sapio, quod cū indulgentiæ sit uilissimū bonum oīm bonorū ecclesiæ, nec nisi uilissimis ecclesiæ donandū. deinde nec meritoriū, nec utile, sed plerumq; nocētissimū, si non sint timorati, qd maledictione digna sit talis doctrina, & contra mandata dei. Vxor enim debet sub uiri potestate esse, & eo inuito nihil facere, etiam si esset meritoriū, multominus mendicare pro uenijs sibi nō necessarijs forte. Tum religiosi suam obedientiā seruare etiam si possent alibi martyrio coronari, nec papa unq; intendit contrariū. sed falsi interpretes illius. Alius uomat stomachū, ego me cohibeo. unū dico, hinc saltem intelligo lector, an nō suis prædicationibus pestilentiosis id agant ut populū credere faciant, quasi sit salus in uenijs, & uera dei gratia, alioquin quomodo tā anxie eas cōmendarent, ut opera meritoria, & mandata dei propter illas irrita facerent. Adhuc tamē sunt adeo nō hæretici, ut gloriantur se hæreticorū persecutores.

Hoc scilicet uoluit papa, ut homines suæ curæ commissi, propter lapides & ligna usq; ad uiuam cutem radātur: immo ut pestilentibus doctrinis ab istis latronibus & furibus (ut Christus ait) mactentur & perdātur. Melius erat Cæsarem illum habere, qui dixit, Boni pastoris esse oues tundere, non deglubere. At ij non

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN
deglubunt modo, sed deuorant eos corpore & anima, uere sepulchrum patens guttur eorum, linguis suis &c.

CONCLUSIO LI.

Docendi sunt Christiani, quod papa sicut debet, ita uellet etiam uendita (si opus sit) basilica S. Petri, dare illis, a quorum plurimis quidam a concionatores ueniarum pecunias eliciunt.

SIC B. Ambro. calices conflauit, pro redimendis captiuis, & B. Paulinus Nolamus seipsum captiuum tradidit p suis. Et ad hoc ipsum habet aurum ecclesia, ut est in decretis ex eodem Ambro. sumptum. At nunc bone deus, quanti sunt q ligna, imo folia portant in syluam, & guttulas suas in mare, id est, obolos suos in marsupium illud cuius (ut Hieronymi uerbis utar) lucet, est totius orbis religio

CONCLUSIO LII.

Vana est fiducia salutis, per literas ueniarum, etiam si commissarius, imo ipse papa impignoraret animam suam pro illis

HOC Hoc quoque portentum audent sine omni fronte proferre ut timorem dei ab hominibus tollat, per indulgentiasque secum ad indignationem dei perducant, contra dictum Sap. de peccato propiciato, noli sine metu esse. Et iterum, Delicta quos intelligit. At inquit, Non tollimus timorem dei. Si potest securitas per uenias stare, cum timore dei, uere non tollitis, sed populus acceptis literis, cum tanto iuramenti hiatu commendatis, si timet, quod non sufficiunt literae coram deo, quod erit uera, illa gloriosa securitatis promissio: Sin confidit sufficere, quod timebit. Infelix sit omnis ille sermo in aeternum, qui securitatem & fiduciam, suadet in aut per rem quamcumque praeter nudam misericordiam dei, quae Christus est. Omnes sancti non solum timent, sed etiam desperantes dicunt, Non intres in iudicium cum seruo tuo domine. Et tu eos per literas securos introducis in iudicium eius. Vnde ego illam fabulam, quam quidam in tam effrenes mendacii gurgites finxerunt, non ueritate penitus uacuum credo, scilicet uenisse quendam mortuum cum literis ueniarum ad infernum, per easque petisse libertatem, tunc occurrisse daemone, qui legens, inter manus (prae feruore ignis) ceram & papyrus consumpsit, secumque traxit in profundum.

CONCLUSIO LIII.

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

Hostes Christi & Papæ sunt, qui propter uenias prædicandas, uerbum dei in alijs ecclesijs penitus silere iubent.

QVIA officium & mens Papæ est, ut ante omnia semper, & ubiq; uelit uerbū dei prædicari, sicut sibi præceptū esse a Christo nouit, Quomodo ergo credendus est Christo, & sibi ipsi repugnare: At nostri id audent sicut & omnia.

CONCLUSIO LIII.

Iniuria fit uerbo dei, dum in eodem sermone, æquale uel longius tempus impenditur uenijs quam illi.

SATIS patet ex dignitate uerbi dei, imo ex necessitate, cum uerbum ueniarum neq; sit necessarium, neq; multum utile.

CONCLUSIO LV.

Mens Papæ necessario est, quod si ueniæ (quod minimū est) una campana, unis pompis, & cæremonijs celebrantur Euangelium (quod maximum est) centum campanis, centum pomspi, centum cæremonijs prædicetur.

QVIA nihil in ecclesia est maiore cura tractandū, q̃ sanctū Euangelium, cum ecclesia nihil habeat preciosius, & salubrius, unde & hoc unicū est opus, quod discipulis suis iniunxit, tam repetitis uicibus, Et Paulus dicit, se nō ad baptizandū, sed ad euangelizandū missum. Deniq; Christus præcipit sacramentū eucharistiæ non celebrari, nisi in suā cōmemorationē. Et Pau. i. Cor. xi. Quotiescunq; māducabitis panē hunc, & calicē bibetis, mortē domini annunciabitis. Melius est em̃ omittere sacramentū, quā euangelium non nunciare. Et ecclesia statuit Missam sine lectione Euangelij nō celebrandā, Plus itaq; ponderat Euangelium q̃ missam deus, quia sine euangelio non uiuit homo in spiritu, Sine missa aut uiuit. In omni uerbo em̃, quod procedit de ore dei, uiuet homo, ut latius Ioan. vi. dominus ipse docet. Deinde missa reficit eos, qui iam sunt in corpore Christi, Euangelium uero, gladius spiritus, deuorat carnes, diuidit Behemoth, tollit uasa fortis & auget corpus ecclesie. Missa nulli prodest nisi iā uiuo, Euangelium prorsus om̃ibus. Vnde in primitiua Ecclesia mittebantur Energumēni & catechumeni usq; post Euangelium interesse,

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

& tum foris mittebantur ab ijs, qui de corpore missæ erant, & nunc etiam permittunt iura excommunicatos usque post Euangelium interesse missis. Sicut Ioannes præcurrit Christum, ita Euangelium missam. Euangelium prosternit & humiliat, Missa humiliat dat gratiam. Melius ergo facerent, si missam prohiberent.

Quam pulchrum uero dæmonibus spectaculum id esse putas, si quando ueniarum effusores, ipsi maxime uenijs indigi (puta Simoniaci & in Canones lapsi) dant illis, qui prorsus non egent uenijs.

CONCLUSIO LVI.

Thezauri Ecclesiæ, unde Papa dat indulgentias, neque satis nominati sunt, neque cogniti apud populum Christi.

HAEC est mors secunda, quam merui. Ideo postquam multa iam diu asserui, tam manifesta, ut protestatione non egerent. Nunc rursum aliquando disputandum est, ideoque & prestandum nouissima protestatio in hac disputatione. Disputo ergo hic, & quæro ueritatem, testis lector, testis auditor, testis uel ipse hæretice prauitatis inquisitor.

CONCLUSIO LVII.

Temporales certe non esse patet, quod non tam facile eos profundunt, sed tantummodo colligunt multi Concionatores. SATIS patet experientia.

CONCLUSIO LVIII.

Nec sunt merita Christi & sanctorum, quia hæc semper sine Papa operantur gratiam hominis interioris, & crucem mortem, infernumque exterioris.

HUIUS Conclusionis materia profunde nimis inhæsit, atque penitus insedit fere omnibus doctoribus, ideo latius & firmitus probanda mihi erit, faciamque id cum fiducia.

De meritis sanctorum prius. Dicunt enim quod sancti in hac uita multa operati fuerunt, ultra debitum, uidelicet opera supererogationis quæ nondum sunt remunerata, sed in thesaurum Ecclesiæ relictæ, quibus fit per indulgentias aliqua digna compensatio &c. Et sic uolunt sanctos pro nobis satisfecisse, Contra quæ arguo.

Primo, Ergo indulgentiæ non sunt indulgentiæ, quod probabo; quia non sunt gratuite remissiones, sed alienæ satisfactionis

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

applicationes, & per omnia, sicut supra argutum est de Thesaurō militatis ecclesiæ, scilicet, quod tunc nihil efficitur uirtute clauium, nisi translatio quedam operū, nihil autem soluitur, quod est contra uerbum Christi, quodcunq; solueris.

Item, Quod tunc idē p̄ clauēs agitur, q̄d de facto fit, quia si sunt opera sanctorū in Ecclesia isto modo, certe per spiritū sanctū nō permittunt otiosa iacere, sed de facto succurrent quibus possunt.

Secunda, Nulla sunt opera sanctorū relictā irremunerata, quia secundū oēs, deus premiāt ultra condignū, Et Paulus, Non sunt condignæ passionēs huius temporis ad futuram gloriam &c.

Tertio, Nullus sanctorū in hac uita sufficienter impleuit mandata dei, ergo nihil prorsus fecerunt superabundans, Quare nec ad indulgentias aliquid distribuendū reliquerunt. Consequentiā credo satis claram, sed maiorem ita probo, ut non sit dubitanda, sed ita credenda, ut eius contraria sit hæretica.

Primo, p̄ illud Christi, Cū feceritis oīa q̄ scripta sunt, dicite, Serui inutiles sumus. Sed seruus inutilis citra, nō ultra fecisse intelligitur, nisi forte quorundā insulsiſſimorū hoīm somnia sequamur, q̄ humilitatis, nō ueritatis gratia, hæc dici a suis, Christū uoluisse garriunt, Christū mendacem facientes, ne ipsi non sint ueraces.

Secundo, per illud Matth. xxij. Quod sapientes uirgines prorsus nihil uoluerunt communicare de suo oleo, timentes ne ipsi quoq; deficeret.

Tertio, Paulus prima Corinth. iij. Vnusquisq; mercedem accipiet secundum suum laborem, non ait secundum alienum.

Quarto, Gala. vi. Vnusquisq; pro se reddet rationem. Et iterū Vnusquisq; recipiat prout gessit in corpore.

Quinto, Omnis sanctus debitor est dei diligendi, quantum potest, immo ultra q̄ potest, sed nullus id fecit, nec potuit.

Sexto, Sancti per opus eorum omnium perfectissimum, scilicet, Mortem, martyriū, passionem, non faciunt ultra q̄ debent, immo faciunt quod debent, etiam uiuunt, Ergo multominus in alijs operibus, plus fecerunt quam debuerunt.

Septimo, Quod cum tor ego argumenta producā, illi autem pro sua parte, nec unum, sed simplicem narrationem, sine scripturis, doctoribus, rationibus loquentes, possumus immo debemus ab eorum sententia omnino recedere, Sed hæc sint mea.

M. .L RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Nunc idem probo autoritate sanctorum patrum, Et primo illud familiare B. Augusti. Omnes sancti necesse habent orare. Dimitte nobis debita nostra, etiam tunc cum benefecerint, eo quod Christus nullum excepit, quando orare nos docuit, Sed qui confitentur debita, certe non superabundant.

Secundo, per Psalm. tricesimum primum. Beatus uir, cui non imputauit dominus peccatum. Et infra. Pro hac orabit ad te omnis sanctus. Quam B. Hierony. dial. contra Pelag. egregie tractans dicit. Quomodo est sanctus, si pro impietate sua orat? Rursum, Si est impius non est sanctus &c. Ita sancti per orationem & confessionem suae impietatis, merentur sibi non imputare peccatum.

Tertio, B. Augusti. libro retract. Omnia mandata implentur, quando quicquid non impletur, ignoscitur. Tractat enim ibidem quaestionem, An sancti impleuerint mandata perfecte, Et negat, dicens, quod magis ignoscente deo, quam implente homine.

Quarto, idem Confess. ix. Vae hominum uitae quantumcumque laudabili, si remota misericordia iudicetur. Ecce etiam sancti indigent misericordia in tota uita sua. Ad quod illud Iob, si etiam iustum quippiam habuero, iudicem meum deprecabor. Quomodo ergo superfluent alijs, qui sibi non sufficiunt?

Quinto, B. Augusti. lib. ij. aduersus Iulianum inducit decem antiquos patres ecclesiasticos, puta Hilarium, Cyprianum, Gregorium Nazan. Ioan. Chrysostomum. Ambrosium. Hirenium, Olympum, Rethicium, Innocentium, in eandem sententiam, & illorum autoritate nititur, Probans nullum sanctum in hac uita sine peccato esse, secundum illud prima Ioan. i. Si dixerimus, quia peccatum non habemus &c. Et inde natura & gratia idem.

Ex quibus & multis alijs, quae longum esset hic narrare, concludo, Merita sanctorum nulla esse superflua sibi, quae nobis otiosis succurrant. Et ut aliquando audax sim, ea quae iam dixi, protestor, me non dubitare, sed paratus sum, ignem & mortem suscipere pro illis, & haereticum asseram omnem, qui contra sapuerit.

Tamen per impossibile admittendo, quod uere superfluerent merita sanctis, Nescio, si satis dignum opus fieret ab Ecclesia, ut tam preciosa merita, tam uiliter expenderet, scilicet pro solutione peccatorum, Cum solutio poenae, sit uilissimum donum Ecclesiae, & uilissimis donabile, ut iam saepe dictum. Martyrum autem & sancto

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

rum pœnæ debent esse potius exemplum ferendarum pœnarum. Sic enim oramus, Quorum festa colimus, uirtutem quoque passi-
onis imitemur. Item nec ecclesia mater, tunc uidetur pie agere,
quando relaxat, sed quando castigat & coercet, ut patet in exco-
municationibus & censuris, quas pœnas utique non relaxat, sed
potius infert, tunc maxime, quando fuerit maxime sollicita pro
filijs suis. Si autem relaxat, quasi desperans hoc facit, timens peio-
ra euenire. Igitur cum sint pœnarum remissiones, tam uile do-
num, & sola potestas clauium ibi satis sit, uideretur certe non par-
ua irreuerentia fieri tam egregijs laboribus sanctorum, si sterenti-
bus impartirentur. Multo melius B. August. in serm. de Martyr.
Solennitates martyrum (non remissiones) sed exhortationes mar-
tyriorum sunt, ut imitari non pigeat, quod celebrare delectat.

Probata est itaque ista pars, quod merita sanctorum non possint
esse thesaurus nobis, cum sint penuria ipsismet sanctis, nisi quis
sic putet, ea nobis esse thesaurum, non quia superfluunt, sed quia
est communio sanctorum, quod quilibet pro altero laborat, sicut
membrum pro membro, Sed hoc fecerunt in uita, & si nunc fac-
cerent, intercessione potius quam potestate clauis id fieret.

Sed hic a longe audio quorundam acutum argumentum, uerum
est inquit, Sancti non fuerunt sine peccato in hac uita, sed uenia-
li, nihilominus plura potuerunt facere quam debuerunt, Cum istis
quidem obtusissimis ingenijs difficile est agere in hac re, Tamē
breuiter dico, Id esse ueniale peccatum, quia minus faciunt quam de-
bent, non autem id quod ipsi fingunt solum ueniale peccatum, scili-
cet, risum, uerbum leue, cogitationem. Est quidem hoc ueniale
peccatum, sed magnū ueniale, Verū etiam opus bonū optime
factū, est ueniale peccatum, ut ex B. Aug. supra. Tunc mandata con-
plentur, quando quicquid per nos impletur, ignoscitur, quod
in omni opere bono fit, semper enim ibi uenia petenda est, secū-
dum orationem dominicā. Sed hæc aliam disputationē requi-
runt, de quo alias. Inde sanctus Bonauentura. Cū asseruisset ho-
minē posse sine ueniali peccato esse, utique defecit sanctus homo.

De secundo, scilicet Merito Christi.

Hoc non esse thesaurum indulgentiarum, disputo, esse autem
thesaurum ecclesiæ, hæreticus negat, Siquidem Christus est pre-
tium mundi, & redemptor, & ideo uerissime & solus unicus ec-

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

clesiæ thesaurus. Sed quod sit thesaurus indulgentiarum, nego, donec docear, & causa negandi est.

Prima, Quia nullis (ut iam sæpe dixi) scripturis id probari, nec rationibus ostendi potest, Nec ipsi, qui tenent, probant, sed simpliciter narrant, ut omnibus notum est.

Dixi aut prius, q̄ in ecclesia aliquid asserere, cuius nulla potest ratio uel autoritas reddi, est ecclesiā hostibus & hæreticis irrisu fioni exponere, cū secundū Apostolū Petrū, teneamur rationē reddere de ea, q̄ in nobis est, fide & spe, Et Paulus, ut sit Episcopus potens in doctrina sana, etiā contradicētes redarguere. Hic aut adeo est nulla autoritas, ut si hodie determinaret Ecclesia Rhomana partē affirmatiuā, nihilominus maneret idem periculū, scilicet, quia non possumus rationē reddere aliā, nisi quia sic Papæ & Rhomanæ ecclesiæ placuit. Sed quid ista ratio faciet si ab ijs urgeremur, qui Rhomanā ecclesiam non sequuntur: ut hæreticis, Pighardis. Hi nō uoluntatē Papæ & Rhomanæ ecclesiæ, sed uel autoritatem, uel rationem probabilem quærent. Et certe iste est mihi uel unicus scopus in ista materia tota.

Secunda, Omnia argumenta hic plus ualent, quæ de thesauro militantis Ecclesiæ & sanctorū meritis adducta sunt, scilicet,

Primo, q̄d tunc indulgentiæ non sunt indulgentiæ, sed translationes operum alienorum ad alios, & uera ac legitima satisfactio, quia id facimus, quod per alium facimus. At per indulgentias (ut dicit Cano li. v. de pœni. & re. ca. Cum ex eo) pœnitentialis satisfactio eneruatur, non aut transfertur, sed eneruatur.

Secundo, Quod tunc Ecclesiæ clauēs nihil faciunt, & uere uisificant, quia non soluunt, sed ligatū alio transferunt. At impiū est dicere, quod clauis non soluat, Si autem soluit, totum tollit.

Tertio, quod merita CHRISTI de facto, sine clauibus eadem operantur, non enim erunt otiosa.

Quarto, quod tunc insignis fiet irreuerentia meritis CHRISTI, si solūmodo pœnæ relaxationi expendent, cū ipse per ea fuerit exemplū oīm martyrum, Contrariū itaq; erit naturæ merito CHRISTI, ut seruiant pigris, quæ extimulāt etiā feruentē. Vilissimum est enim, ut iam dictum est remissio pœnæ.

Tertia, Respondeant mihi ad istam contradiccionē, beatus Thomas & Bonauétura, & sui sequaces constanter & unanimi

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

ter dicunt, Quod opera bona sunt meliora quam indulgentiæ, ut supra satis est dictum, Esto ergo hæc uera, Item per indulgentias applicantur & expenduntur merita CHRISTI, Esto etiā hæc uera, quia & hanc constanter omnes asserunt. Item merita CHRISTI incomparabiliter sunt meliora, quam bona opera nostra, immo sola bona, Esto etiam hæc uera.

Hic ego concludo & infero, infœlix, qui non dimittit opera sua bona, & solum quærit opera CHRISTI, id est indulgentias, cum sit oīm blalphemiarū ultinia sentina, sua opera bona præferre operibus CHRISTI, aut ergo opera CHRISTI, non sunt thesaurus indulgentiarū, aut superbit miser, qui nō omissis omnibus præceptis, etiā diuinis, solum indulgentias redimit, id est, merita CHRISTI, At cōtra sanctus Thomas & Bonauentura dicūt, qđ non sunt præcepta indulgentiæ, & sunt uiliores bonis operibus, ergo nō sunt opera Christi, & tamē sunt opera Christi simul & semel. At forte, ut sunt arguti, responderunt per Aristotelicas distinctiones. Verū est, merita Christi, ut simpliciter sumpta, sunt meliora nostris operibus, Sed sic non sunt indulgentiæ, uel per indulgentias sic non applicant. Accipiuntur aut prout solum sunt satisfactoriæ pro pœnis, & isto modo applicantur. Respondeo, proba, qđ dicis, quid si nolim istud tibi credere nuda narrat: probare iubeor spiritus an ex deo sint. Secundo, Vbi nunc istud est, quod supra dictum fuit, ideo illa peruenias dispensari, quia non essent remunerata, sed quia fecissent quædā, quæ nō debuerant. Talia ergo sunt tam uilia merita, ut nullam aliam recipiant mercedem, q̃ ut sint aliorū pigrorum satisfactiones. Tunc arguo sic, opera superogationis sunt oīmū nobilissima & perfectissima, Admittitis: ita, Et talia nō remunerantur martyribus uel sanctis, sed concedunt pigris & stertentibus: Et sic sancti remunerantur secundū opera & merita sua minora, quia perfectiora relinquunt alijs. Quis ita insaniat oro? Ergo S. Catharina pro martyrio & uirginitate sua nihil accepit. Sed hæc Ecclesiæ relinquit, & sufficit ei præmiū orationis, uigiliarum & aliorū bonorum operū. Quod si dixeris, quod simul & pro eis remunerati sunt, & simul ea reliquerunt, ubi illud qđ dictum fuit, Esse quædam, quæ non sunt remunerata: Videsne quid sit sine autoritate loqui, & per tenebras diuinare?

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Quod si impiū est dicere, qd opera supererogationis, uel plura q debuerunt sancti, sic sint uilia & eis nō remunerata, Quanto magis impiū est, Christi opera, quæ oīa sunt superabundantia sic uilificare? Quare indulgentias ita magnificare, & tñ rursum nostris operibus eas minorare, hoc est Christū & sanctos eius in suis meritis blasphemare, nisi id erronee & nō uolēter fiat

Quarta, resumo argu. quod glo. de pœ. & re. c. Quod aut, adducit, scilicet, Si indulgentiæ sunt remissiones pœnarū omniū nō debet homo ultra ieiunare aut bona facere. Nec soluitur per hoc, quod sit incerta remissio, sed blasphemant potius clauēs Ecclesiæ, licet eum iuuent in hac sententia omēs ferme DOCTORES SCHOLASTICI. Illud autē, quod nescit homo an amore dignus sit, intelligit de futuro euentu, quia qui nunc credit, nescit an sit in fide perseveraturus. Vnde ibidē Eccl. ix. statim additur, Nescit homo an amore uel odio dignus sit, sed oīa seruantur incerta in futurū, præmisit enim, Sunt iusti & opera eorū in manu dei &c. Quod si remissionē culpæ faciunt incertam, multo magis & pœnæ, cū culpa manente, & pœnā quoq; manere necesse sit, sicut ibidē dicit glo. quod remissio illa intelligit quando per cōtritionem (imo per fidem Clauū) oīno deletum est peccatū. Quid ergo sunt indulgentiæ: incerta donatio. Absit absit, ut tam impia illusio ab Ecclesia Christi, imo clauibus, fiat. Tum enim uere (ut quidā dicunt) indulgentiæ essent quædā impia fidelīū deceptiones. Ad istum errorem uenitur, dum quærimus per opera nostra, & nostram iustitiā iustificari potius, q̄ per fidem. Ideo de contritionibus tantūmodo docemus, quādo optime docemus, nihil de fide clauū, quæ maxime oīm docenda erat. Sed supra de ijs latius est dictū. Aut ergo indulgentiæ non sunt thesaurus meritorū sanctorū, Aut optime sequitur, qd consecutus, debet quiescere ab operibus suis bonis pro peccatis.

Sed quod ista sententia sit impia in Christū, quia si per uenias mihi impenduntur merita Christi, & ego adhuc incertū habeo mihi esse peccata remissa, ideo adhuc operandū pro eorū remissione, Tunc sequitur, quod dubito an merita Christi applicata & donata mihi, sint sufficientia ad remissionē peccatorū. Quo dubio quid execrabilius? Si aut non dubito, sed sufficientia credo, impiissime fecero, si opa mea meliora putauero, q̄ indulgen

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

tias (id est, opera Christi mihi impensa) Ego enim, si unicū opus imo millies millesimā partem unius minimi operis Christi, possem obtinere, securus sum de redemptione aeterna. Cessamus itaque operari nostra opera pro peccatis, & nihil nisi indulgentias redimamus, quia in illis non unū opus, sed oīa merita Christi, nec huius solum, sed oīm sanctorum cōsequimur. Cum itaque merita Christi nulla proportionē bonitatis, nostris possint comparari, aut ipsa nō sunt thesaurus indulgentiarū, aut indulgentiæ erunt præferendæ oībus operibus omniū præceptorū dei, aut meritis Christi fiet summa oīm irreuerentia & blasphemia. Deinde id quod uide quale est, quod huic thesauro quasi solius Christi merita nō sufficerēt, addūt merita sanctorum, itē merita Ecclesiæ militantis. At dicis, Ergo ne sanctus Thomas adeo errauit cum cæteris? Nunquid Papa & uniuersa Ecclesia errat quæ ita sapit? An tu solus recte sapiēs & primus?

Respondeo primum, Non sum solus, sed ueritas mecum, & multi alij, scilicet, qui dubitauerunt, & adhuc dubitant, quid ualeant indulgentiæ. Nec peccant eo dubio, cum sint remissiones tantum pœnarum, quas siue quis credat, siue nō, siue consequatur, siue non, nihilominus saluus erit.

Secundo, & Papa mecum est, Quia & si concedit indulgentias, nusquam tamen dicit, quod sint de thesauro meritorū Christi & Ecclesiæ, imo sese declarans, dicit li. v. de pœ. & re. c. Cum ex eo, quod sint enervationes pœnitentialis satisfactionis, sed enervatio nō est impensio meritorū Christi, sed tantūmodo sublatio pœnæ.

Tertio, & tota ecclesia mecum, Quia ecclesia utique cum Papa sapit, & sicut Papa, sapit. Sed iam dictum est quid Papa sentiat.

Quarto, & si S. Thomas, B. Bona. Alexand. de Ales sint insignes uiri cum suis discipulis, Antonino, Petro Palu. Ang. Anco. præter Canonistas, qui omnes eos sequuntur, Tamē iustum est ei præferre ueritatem primo, deinde & authoritatē Papæ & Ecclesiæ. Nec mirū est tantos uiros in hoc errasse. Nam in quantis quæso B. Thomā etiam Scholastici errasse arguūt? Immo quod maius est, iam plus trecentis annis tot uniuersitates, tot in illis acutissima ingenia, tot ingeniorū pertinacissima studia in uno Aristotele laborant, & tamen adhuc nō solum Aristotele non intelligūt, uerū etiam errorem & fictā intelligentiā per uniuersam

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

pene ecclesiam spargunt, quanq̃ si etiã intelligerent eum, nihil e
gregiã sapientiã adepti essent, presertim in eis libris Arist. quos
ulteriores habent, in qbus uel ipsiusmet testimonio apud Aul.
Gel. lib. xx. c. iij. & Greg. Nazan. in Ser. aduersus Arianos, non
nisi merus logodædalus & logomachus deprehenditur. Aus
dax, impudens, temerarius forte hic uideor, atq̃ utinã mihi tan
tum superesset ætatis & otij, ut huius temeritatis meę rationem
reddere, & uerbis meis fidẽ facere possem, forte efficereim, ut nõ
frustra sic sapere uiderer. Non Aristotelem cū Platone & alijs cõ
cordarem, qđ Ioan. Picus Mirandulanus cœpit, sed Aristotelem
suis coloribus pingerẽ, sicut dignũ est pingi eum, qui ex profes
so est artifex uerborũ (ut Greg. Nazan. ait) & illusor ingeniorũ.

Si itaq̃ per tantũ tempus in tantis ingenijs permisit deus, tan
tũ nubis & tenebræ dominari, quid adhuc nobis ita securi pla
cemus, & non potius (sicut Christianos decet) omnia nostra sue
specta habemus, ut solus Christus sit lux, iustitia, ueritas, sapien
tia, omne bonũ nostrũ. Igitur sancti illi uiri cū uiderent Aristo
telem ab indoctis & Christũ ignorantibus, in tanta authoritatis
ueneratione haberi (ipsi, ut erant humiles sensu) pia simplicitate
sunt secuti, & in errorẽ lapsi, cæteris occasio fuerunt, tot turbinũ
q̃stionũ, opinionũ, errorũ, sicut in SCOLASTICIS DO
CTORIBVS uidemus. Et digni fuimus, qui Christũ relin
quimus, ut ipse quoq̃ uos derelictos, etiã per electos suos, in oc
casionem daret erroris & infiniti laboris. Sicut ait in Ezech. xiiij
Propheta cum errauerit & locutus fuerit uerbũ, Ego dñs decepti
prophetã illum. Et ibidem. Si uenerit ad prophetã interrogans
me per eum, Ego dñs respondebo ei secundũ multitudinem im
munditiarũ suarum. IDEO cū timore & iudicio omnia sunt
legenda & suscipienda, etiã a magnis & sanctis uiris tradita, se
cundũ Apostolum, Omnia probate, quod bonũ est, tenete. Et
illud Ioan. Probate spiritus, utrũ ex deo sint. Quæ consilia qui o
miserint, & in hoĩem consili fuerint (sicut ij, qui dicunt, Malo cū
tantis errare, q̃ tecum recte sapere) digni sunt, quos etiã contem
nat & relinquat cõsiliũ, qui enim consiliũ spiritus spernit, cur
nõ spernetur merito a spiritu consilij. Ita & in indulgentijs fa
ctũ est, Cum uiderent sancti homines, illas uulgo tantum efferri
(ut solet uulgus facere semper iudiciũ Paridis & Midæ) & nol

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

lent tam uiles eas credere, cœperunt uel fingere honestū & preciosum eorum fundamentū, quia nullum aliud occurrebat, nec uspiam erat. Ad rem itaq; redeamus, & meritū Christi quæramus, & probemus, nō esse thesaurum indulgentiarū, iam causa

Quinta. Nulli datur gratia contritionis, quin simul ei dentur merita Christi. Ergo ante indulgentias habet thesaurū meritōrum Christi, & nisi haberet, non proficerent ei indulgentiæ, secundū opinionem ipsorū (ita enim sapiunt sublimiter de remissione pœnarum) Nam per cōtritionem homo redit in gratiam sicut filius prodigus cū Christo patre suo, qui dicit, Omnia mea tua sunt. Et Esaia. ix. Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis. Ro. viij. Quomodo nō omnia cum illo nobis donauit?

Sexta. Alioquin feliciores essent in Ecclesia ij, qui sunt peiores. Dictū est enim, quod indulgentiæ profunt criminosis duntaxat & ijs dabitur thesaurus meritōrum Christi. Pueris aut uirginibus ac innocentibus, nō dabitur, quibus maxime debetur, imo qui habent eū soli. Sed id argumentū parum facit apud eos, qui credunt, omnes pœnas tolli, nec posse indulgentias conferri peccatoribus sine contritione, quod ego non credo. Vltima, quā secum fert ipsa Cond. probationē, scilicet, quod merita Christi & sanctorū eius sine Papa operatur opus suum duplex, scilicet proprium, & alienū. Proprium, id est, gratiam, iustitiam, ueritatem, patientiā, mitatatem in spiritu hominis electi, quia iustitia Christi & meritū eius iustificat & remittit peccata, sicut Ioan. ait, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et Esa. xliij. Seruire me fecisti in iniquitatibus tuis, & laborem præbuiisti mihi in peccatis tuis. Ego ego sum qui deleo iniquitates tuas, & peccatorum tuorum non recordabor. delet aut merito suæ passionis. Et isto modo concederem, quod merita Christi sint quidā thesaurus, non Ecclesiæ, sed dei patris, qui nobis per suffragiū efficax apud deū impetrat remissionē culpæ. Sic dicit in Iob per figuram. Faciem eius suscipiā. Et Apostolus Heb. xij. Sanguinem Christi melius clamantem q̃ Abel, quia sanguis Abel uindictam & iram postulat, Sanguis Christi misericordiam clamat, & interpellat pro nobis. Alienū (sic enim Esa. uocat. ca. xxviij.) id est, Crucem, laborem, pœnas uarias, deniq; mortem & infernum in carne, ut destruat corpus peccati, & mortificentur membra nostra super

M. .L RESOLVTIONES DE VIRTUTE IN

terram, & conuertantur peccatores in infernū. Nam quicūq;
in Christo baptizat & renouatur, ad poenas, ad cruces, ad mor-
tes paratur, ut aestimetur sicut ouis occisionis, & mortificetur
tota die, sicut ait Psal. Ego autē ad flagella paratus seu ordinatus
sum, & dolor meus in cōspectu meo semper. Sic sic oportet nos
fieri conformes imagini filij dei, ut qui nō acceperit crucem suā
& secutus fuerit eum, non sit eo dignus, etiam si sit omnibus in-
dulgentijs plenus. Quocirca nunc uide, Num quo tempore
coepit THEOLOGIA SCHOLASTICA, id est, illus-
soria (sic enim sonat Græce) eodem euacuata est Theologia cruce-
cis, sintq; omnia plane peruersa. THEOLOGVS CRU-
CIS (id est, de deo crucifixo & abscondito loquēs) poenas, cruce-
ces, mortem, docet esse thesaurum omniū preciosissimū, & reli-
quias sacratissimas, quas ipsemet dominus huius Theologiē cō-
secrauit, benedixitq; nō solum tactu suā sanctissimæ carnis, sed
& amplexu suā supersanctæ & diuinæ uoluntatis, easq; hic reli-
quit uere osculandas, quærēdas, amplexandas. Quin beatus &
benedictus, qui dignus fuerit deo uisus, ut ei donetur hi thesau-
ri reliquiarū Christi, imo qui intelligat sibi donari. Nam cui nō
offerūtur? Sicut B. Iacobus, Omne gaudiū existimate fratres, cum
in tentatiōes uarias incideritis. Non est enim omniū hæc gratia
& gloria, ut hos accipiant thesauros, sed electissimorū filiorum
dei. Multi peregrinant Romā, aliaq; sancta loca, ut tunicā Chri-
sti, ossa martyrum, loca & uestigia sanctoꝝ uideant (quod non
damnamus quidē) sed hoc gemimus, quod ueras reliquias, scili-
cet passiones & cruces, quæ sanctificauerūt ossa & reliquias mar-
tyrum, & tanta ueneratione fecerunt digna, Ita nescimus, ut nō
solum non acceperimus oblatas domi, sed summis uiribus repel-
lamus, & persequamur de loco in locum, cum deberemus sum-
ma siti, & iugibus lachrymis, id apud deū postulare, ut darent
nobis tam preciosæ reliquiæ Christi omniū sacratissimæ, tanq;
donū electorū dei filiorum. Sic Psal. xv. titulum in Hebræo fer-
tur habere, Michram, quod aureum insigne uelut munusculū in-
telligas, cum ibi nō nisi passio Christi canatur. Et Psal. Testimo-
niū Asaph, quod eruditi uolunt potius, iocale Asaph, seu donū
deliciosum Asaph intelligere. Et ibi tamē Crucis personat hym-
nus. Quin tam sanctæ sunt eiusmodi reliquiæ, & tam preciosi

*gematro 2
sa martini*

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

thesauri, ut cum aliæ possint seruari in terra, aut ut honorificerrime in auro, argento, gēmis, serico, hæ nō possunt seruari nisi in cœlestibus, uiuis, rationalibus, immortalibus, puris, sanctis seruaculis, id est, cordibus fidelium, omni auro & gēma inæstimabiliter preciosioribus. At nunc adeo deest fides uulgi, qua hanc religionem talium reliquiarum colat, ut etiam summi quidā Pontifices authores & duces eis fuerint, non modo repellendarum, sed etiam persequendarū, adeo ut Turcas uorare uoluerint, deinde & ipsos Christianos in peiorem, q̄ inferni damnationem excommunicare, potius q̄ uellent obolum sui census remittere, nedum nominis aut corporis iniuriam sustinere. Qui tamen interim nihilominus cataractas cœli aperuerūt, & inundauerūt thesauros indulgentiarū & meritorum Christi, ita & hoc diluuioprope sit pessundatus orbis Christianus, nisi me fallit fides mea.

THEOLOGVS VERO GLORIAE, (id est, qui nō cum Apostolo solum crucifixū & absconditū deum nouit, sed gloriosum cū gentibus, ex uisibilibus inuisibilia eius, ubiq̄ præsentem, omnia potentem uidet & loquitur) discit ex Aristotele, quod obiectum uoluntatis sit bonum, & bonum amabile, malum uero odibile, ideo deum & summū bonū, & summe amabile. Et inde dissentiens Theologo crucis, diffinit thesaurū Christi esse relaxationes & solutiones pœnarū, tanq̄ rerum pessimarum & odibilissimarū. Contra Theologus crucis, thesaurū Christi esse impositiones & alligationes pœnarum, tanq̄ rerum optimarū & amabilissimarū. Et tamen adhuc ille accipit pecuniam pro suo thesauro, huius nec gratis oblatū dignantur uel intuitu sed persequuntur deniq̄. Sed quis erit iudex horum, ut sciamus utrū audiamus? Ecce inquit Esa. lxvi. Ego erigam illusiones eorū. Eri. Cor. i. infirma mundi elegit deus, ut cōfundat fortia &c. Quod iudiciū si adeo placet, ut uerum est, id nobis restat confitendū, si uolumus uera loqui, quod thesauri indulgentiarū sunt oīm maxima damna, si intelligantur eo, quomodo ebuccinantur, scilicet esse eos oīm pœnarū remissionem, non tantū Canonicarū, cum nō sit maius damnū, q̄ tolli imaginē filij dei ab hominibus, & eos spoliare thesauris inæstimabilibus, de q̄bus sancta Hagnes iucūda & beata iactātia supbiebat, appellans eos uerantes, coruscantes gēmas ac ornamenta, monilia preciosa &c.

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN
CONCLUSIO LIX.

Thesaurus ecclesiæ sanctus Laurentius dixit esse pauperes ecclesiæ, sed locutus est usu uocabuli suo tempore,

PATET satis ijs, qui legendā sancti Laurentij uiderunt, deinde nō est nunc usus uocabuli, ut thesaurus Ecclesiæ uocēt homines pauperes, sed patrimoniū Christi & S. Petri appellamus, quod palea quadam, sine tamen grano Constantini, dedit ecclesiæ. Ideo dicit Psal. ij. ubi deus dicit Christo, Postula a me & dabo tibi gentes in hæreditatem, & possessionem tuam terminos terræ, intelligi oportet oppida & agros ab oriente in occidentem. Alioquin nostro tempore si quis loquatur aliter de rebus ecclesiæ & spiritualibus, erit barbarus nobis, licet & beatus Laurentius facultates ecclesiæ dixerit diuitias, sed non solas.

CONCLUSIO LX.

Sine temeritate dicimus, Clauēs ecclesiæ (merito Christi donatas) esse thesaurum istum.

SI istud meritū uocaretur, & thesaurus indulgentiarum, scilicet potestas clauium, plana est intelligētia. Nullus em̄ dubitat quin merito Christi donatum sit ecclesiæ, quicquid donatū est.

CONCLUSIO LXI.

Clarum est enim, quod ad remissionem pœnarum & casuum, sola sufficit potestas Papæ

PROBATVR ex ipso stilo Papæ, dū nunq̃ meminit meritorum Christi in ligando aut soluendo, sed tantūmodo dicit de plenitudine potestatis, ex certa scientia & motu proprio.

Secundo, ex cōmuni omniū sententia probantiū, indulgentias uirtute illius uerbi donari, ubi Christus dicit, Quodcūq; solueris &c. Quod uerbum putant sine uigore esse, nisi potestatem donandi permitteret. Quare & ipsi solam potestatem intelligunt sufficere, nulla autem autoritate probant thesaurum, sed hanc aūthoritatem uelut sufficientē adducunt, quæ tamen sonat nudam potestatem, non autem applicationem meritorum.

Tertio, Alioquin etiā in alijs ligationibus & solutionibus intelligēda esset distributio meritorum, puta, quādo sacerdotali offi

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

cio excōmunicat, absoluit, ordinat, deordinat, statuit, abrogat, præcipit, prohibet, dispensat, mutat, interpretat. In ijs enim om̃ibus agitur uirtute istius uerbi, Quodcunq;. Si ergo in istis nō est necessaria distributio meritorū, sed sufficit potestas nuda clauū quanto magis in remissione pœnarū Canoniarum: cū talis remissio sit nihil aliud q̃ absolutio a pœnis, imo si uspiam sit distributio meritorū Christi, maxime fieri debet in absolute excōmunicati, ibi enim reconciliatur Ecclesie peccator, & rursum declaratur particeps bonorū Christi & ecclesie. Nulla itaq; est ratio quare illud uerbū, Quodcunq; solueris, in indulgentijs includat thesaurum Christi, & nō etiam in omnibus alijs solutionibus, cum sit eadem autoritas, eadem uerba, eadem sententia in illis.

Quarto, Si soluere per clauē in uenijs dandis, importat aperitionem & effusionem thesauri ecclesie, ergo per oppositum, ligare importabit collectionem & inclusionē thesauri eiusdem. Sunt enim contrariæ potestates, & contrariorum operum. Sed nusq; & nunq; est usus colligendi aut includendi hunc thesaurū & tamen si solutio & effusio est, etiam inclusionem esse necesse est, cum utrunq; donatum sit ecclesie, nec frustra, aut uane donatum. Ergo sicut ligare, intelligitur sine collectione thesauri, debitorum facere, nec aliquid ei positue auferre, ita soluere cogit intelligi, liberum facere, sine expensione thesauri positue.

CONCLUSIO LXII.

Verus thesaurus Ecclesie, est sacro sanctum Euangelium, gloriæ & gratiæ dei

SATIS incognita res est Euangelium dei in multa parte ecclesie, ideo paulo latius de illo dicendū, Nihil enim reliquit in mūdo Christus, præter solū Euangelium. Vnde & nihil seruis suis uocatis tradidit, q̃ mnas, talenta, pecunias, denarios, ut ex ijs ipsis uocabulis thesauroꝝ, ipsum uerū thesaurū esse ostēderet, Et Paulus dicit sese thesaurizare filijs suis, Et Christus thesaurū absconditum in agro. Et hoc ipsum quod est absconditus, facit, ut sit pariter & neglectus. Est aut̃ euangelium secundū Apostolum Ro. i. Sermo de filio dei incarnato, nobis sine meritis in salutē & pacem donato, Est uerbū salutis, uerbum gratiæ, uerbū solatiij, uerbum gaudiij, uox sponsi & sponsæ, uerbum bonū, uerbū pacis,

K

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Sicut ait Esa. xl. Quā iucūdi pedes Euangelizantiū, euangelizantiū pacem, prædicantiū bona. Lex uero est uerbum iræ, uerbum tristitiæ, uerbum doloris, uox iudicis & rei, uerbum iniquitatis, uerbum maledicti. Nam secundū Apostolū, Lex est uirtus peccati, & lex iram operat. Est lex mortis. ex lege em̄ nihil habemus, nisi malā cōscientiam, inquietū cor, pavidū pectus, a facie peccatorū nostrorum, quæ lex ostendit, nec tollit, nec nos tollere possumus. Sic itaq; captis ac tristibus, omninoq; desperatis, Venit lux Euangelij & dicit, Nolite timere, Consolamini consolamini popule meus, Consolamini pusillanimes, ecce deus noster ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi, ecce qui solus implet legē pro uobis, qui factus est a deo uobis iustitia, sanctificatio, sapientia, redemptio, omnibus qui credunt in eum. Hoc suauissimū nuncium, cum audierit conscientia peccatrix, reuiuiscit & tota exultat in tripudio, plenaq; fiducia, iam nec mortē, nec amica mortis pœnarū genera formidat, neq; infernum. ideo, qui pœnas adhuc timent, nondum audiuerunt Christum, nec uocem euangelij, sed uocem potius Mosi. Ex hoc itaq; euangelio nascitur uera gloria dei, dum docemur, non nostris operibus, sed gratia miserationis dei in Christo, impletam legem & impleri, non operando, sed credendo, non deo aliquid offerendo sed ex Christo omnia accipiendo & participando, de cuius plenitudine participamus omnes, & accipimus, de quo alias latius.

CONCLUSIO LXIII.

Hic autem est merito odiosissimus, quia ex primis facit nouissimos.

EVANGELIUM em̄ destruit ea, quæ sunt, cōfundit fortia, confundit sapientia, & redigit eos in nihilū, in infirmitatem in stultitiam, quia docet humilitatē & crucem. Sic Psalm. ix. Increpasti gentes & perijt impius, nomen eorū delesti. Verum hanc regulam crucis horrent omēs, quibus placent terrena & sua, dicentes, durus est hic sermo, ideo non est mirum, si sit odiosissimus sermo Christi, ihs, qui diligunt aliquid esse, sapientiam, potentiam, coram se & hominibus, & primi sibi uidentur.

CONCLUSIO LXIII.

Thesaurus autem indulgentiarum, merito est gratissimus.

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

mus, quia ex nouissimis facit primos.

QVIA docet horrere pœnas, immo facit liberos a pœna, quod est solūmodo iustorum. Nullus enim indiget indulgentijs, nisi seruus pœnarum, id est, qui non calcat eas, contemptu superbo eis dominans, sed premitur illis & fugit eas, sicut puer ab umbris noctis & tenebrarum, & tamen permittuntur liberi, cum iusti etiam subiecti sint pœnis varijs.

CONCLUSIO LXV.

Igitur thesauri euangelici rhetia sunt, quibus olim pīscabantur uiros diuitiarum.

SIC enim Apostolus, Non quero uestra, sed uos. Et Christus faciam uos fieri piscatores hominum. uerbum enim dulce, trahit uoluntatem, immo facit uoluntatem hominis in Christum. Vnde S. Petrus in urbe pīctus piscator, dicit, Ecclesiam pro naue rego, mihi clisāta mundi. Sunt mare, scripturæ, rhetia, piscis, homo.

CONCLUSIO LXVI.

Thesauri indulgentiarum, rhetia sunt, quibus nunc pīscantur diuitias uiroꝝ.

HANC puto ex dictis clarā, quia per remissiones pœnarum homo nō fit melior, nec trahitur plus ad deū (hoc enim solo uerbo Christi fit) cum sint uerba hominis, dantis licentiā ac relaxationem magis q̄ capientis & ligantis. Quod si aliquid capiunt, certe nihil nisi pecunias, non aut animas capiunt. Non quod damne istud negotiū pecuniarū, contribuendarū, immo meo iudicio, uidetur, dei prouidentia id curare in isto negotio, ut cū sit uilissimū inter dona & officia ecclesiæ, nec dignū in futura uita coronari, saltem in hac uita, uel modica pecunia remuneret, ut nihil maneat irremuneratū, q̄q̄ olim gratis fiebāt relaxationes.

CONCLUSIO LXVII.

Indulgentiæ, quas cōcionatores uociferant maxīmas gratias, intelliguntur uere tales, quo ad quæstū promouendū.

SIC enim audet audax ignorantia, ut maximū uocet, quod minimum est, & relinquitur tum populo iudicium, & facultas

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN
recte intelligendi, ut errans credat dei gratiā hic dari. Ipsi enim
non exponunt, ne sibi ipsis contradicere cogantur, aut menda-
ces inueniantur, quod paruum dixerint magnum.

CONCLUSIO LXVIII.

Sunt reuera minime ad gratiā dei & crucis pietatem
comparatæ.

IMMO comparatæ ad dei gratiā, sunt nihil & nullæ, cum
potius contraria operentur gratiæ dei, tamen propter ignauos
& pigros toleratæ, Et patet ex dictis.

CONCLUSIO LXIX.

Tenentur Episcopi & Curati ueniarum Apostolicarū,
Commissarios cum omni reuerentia admittere.

QVIA authoritati papali, in omnibus cum reuerentia ce-
dendum est. Qui enim potestati resistit, resistit dei ordinationi,
qui autem deo resistunt, ipsi sibi damnationē acquirunt. Et do-
minus ipse, Qui uos spernit, me spernit. Igitur licet in rebus exi-
guis, nihilo tamen minus, q̄ in magnis, authoritati cedendum.
Hinc illud etiam uenit, quod & si Papa ferret iniustas sententi-
as, timendæ tamen sunt, & ut Carolus inquit Imperator, Quic-
quid imposuerit, quantumuis graue sit, ferendum est, sicut & ex
perientia uidemus fieri ab Ecclesia, quæ certe infinitis oneribus
hodie premitur, & tamen pie & humiliter fert quietā. Id tamen
intelligendum est, ne quis in erroneam conscientiā ueniat, quæ
si ideo sint timendæ iniustæ sententiæ, quia sint approbādæ tan-
q̄ iustæ, ab ijs, qui debent eas timere, Cū ipsemet Pontifex, aliq̄s
decernat ab Ecclesia ligari, qui tamen coram deo ligati nō sunt,
& cogit eos ligationem ferre, nec eis nocet talis ligatio, quia est
pœna tantum, & timeri debet, non autem scrupulum conscien-
tiæ facere, sicut timere debemus deum, in omni alia uiolentia,
etiam prophana, & non per contemptū superbe reluctari, ita &
onera sunt ferenda, nō quod recte fiant, & approbanda sint, sed
ut flagella a deo inflicta, & humiliter portanda. Quare senten-
tiæ iniustæ & onera sunt timenda, non propter illud uerbum,
Quodcunq; ligaueris, sed propter illud generale præceptum, Es-
to consentiens aduersario tuo in uia, Et illud, Qui te percussit

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

in maxillâ dexteram, præbe ei & sinistram &c. Et Ro. xij. Non defendentes uosmetipsos &c. Si enim hoc esset consiliū (ut multi etiam Theologi uidentur errare) tuncliceret eadem libertate resistere Papæ in suis oneribus & sententijs iniustis, qua Turco, uel alijs aduersarijs, sed nullis prorsus est resistendum, licet nō sit eorum opus approbandum, ne sit error in conscientia. Sed hæc materia necessaria ualde, aliud tempus, & opus postulat.

CONCVSIO LXX.

Sed magis tenent oibus oculis intendere, oibus auribus aduertere, ne pro cōmissione Papæ illi sua somnia p̄dicent.

PROBATISSIMA est regula illa Iuristarum, papam in omnibus concessionibus sic agere, ut nulli alteri præiudicet, nisi id faciat expressa mentione, & plenitudinis potestate, ut docet quoq; mos Curiae atq; stilus. Quare certissimū est, quod dans indulgentias, uult eas esse nihil plus quam indulgentias, neq; aliquid ualere, q̄ quod natura sua ualent. permittit aut ualere, quātum ualent, contentus quod dederit, nusq; enim declarat ualorē earum. Hæc est cōmissio Papæ. At nostri præcones ultra procedunt, & non solū sese iactant per pulpita, quod sint Papæ, quos rectius pappos alij putant. Verū & nomini coniungunt officiū, tam Papæ q̄ Ecclesiæ, ac nobis uelut e cælo statuunt & pronunciant cū fiducia quid sint, imo longissime ultra q̄ sint, & esse unq̄ possint indulgentiæ, ut uel ex libro suo potest probari nouissimo. Horū itaq; somnia, tenentur Episcopi prohibere, ne sinant lupos intrare ouilia Christi, sicut expresse præcipitur, libro v. de pœ. & re. ca. Cum ex eo, Et Cle. eodē. ca. Abusionibus. ut nihil permittant populo proponere, q̄ quod in eorum literis cōtinetur.

CONCLVSIO LXXI.

Contra ueritatem Apostolicarum ueniarum qui loquitur, sit ille anathema & maledictus.

QVIA & si res parua sit, ueniarum largitio, respectu gratiæ dei, & ad tantum boatum prædicantium eas, tamen contra potestatem superbe agit, qui contra dixerit, ideo merito maledicetur, cum obedientia Ecclesiastica eo sit mirabilior, quo etiam in uilioribus suo sensui cedit, & humiliatur. Quæ autem sit ueritas

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN
indulgentiarum, satis hucusque est disputatum, & adhuc expectat des-
terminationem Ecclesiae, nisi quod certum est, eas esse relaxationes
tantum temporalium poenarum, quaecumque tandem illae sint. Re-
laxatio uero poenarum (ut dixi) uilius est donum, quod Ecclesia
donare potest, praesertim si eam donet ijs, quibus culpam remis-
serit. Remissio uero culpae est maximum omnium, cum sancto
euangelio, quod illi non ita curant, aut certe ignorant.

CONCLUSIO LXXII.

Qui uero contra licentiam & libidinem uerborum con-
cionatoris ueniarum curam habet, sit ille benedictus.

SIC enim hodie habet uidua CHRISTI, sancta Ecclesia,
ut oibus omnia liceant, & praesertim THEOLOGIS SCHOL-
LASTICIS, inter quos inuenire est, qui ueras etiam sententias
damnent, nulla causa nisi quia ex suo fonte non prodierunt, ipsis
tamen licet asserere, quod deus peccatum facit, deus est causa mali
culpae, & multa alia, quae si quis poeta uel orator (ut uocant) aut
graece, latine, hebraice doctus diceret, omnium haereticorum pessi-
mus fuerit, sed id maius damnum, Tantum est crimen, si quis Chris-
tianus Turcis arma deferat, aut Romam petentes impediat. Aut
literas Apostolicas uiolauerit, ut nulla unquam data sit facultas, illa
remittendi, etiam si plenissima plenissimarum daretur, sed sibi re-
seruat sedes Apostolica, tam sancte tunc agebat Ecclesia, & serua-
tis dei mandatis primum, etiam tam parua uoluerit, tanto rigore co-
ercere. nondum enim erat illa Lerna & Tartarus Simoniarum, libidi-
num, pomparum, caedium, reliquarumque abominationum in ecclesia.
At si illa ita rigide coercetur, quo tandem putamus rigore sunt
coercendi, qui non Turcis, sed daemonibus offerunt, non quae-
cumque, sed nostra propria arma, id est, uerbum dei, dum illud suis
somnia, contaminant, & (ut Isa. solet loqui) conflagrant in idolum
per spiritum suum, ut sit non instrumentum, quo trahatur anima,
sed seducatur in falsas opiniones. At hoc uitium passim irali-
cet, ut uiciosissimus sit, qui non uirtutem & meritum meritorum
existimet a quocumque factum fuerit. Sic & beatus Hieronymus que-
ritur, scripturam omnibus patere, non ad discendum, sed ad laceran-
dum. Deinde, si qui euntes Romam impediunt, adeo peccant,
quid illi, qui euntes in coelum impediunt, non solum pestilentia

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

bus doctrinis, sed etiam corruptissimis moribus: Et illi, qui non literas Apostolicas, sed diuinas uiolant, quo ibunt, clauem scientiæ tulerunt, ipsi non intrant, & introeuntes prohibent. An ista portenta sunt forte maiora & peiora, quam ut in die Cœnæ legantur & reseruentur: Sed legantur solum in cœlo, & nunquā remittantur. Benedictione itaque digni, qui nituntur purgare scripturas sanctas, & elucidare ex tenebris opinionum & humanarum rationum, quibus prope facti sumus Pelagiani sensu, & Donatistæ opere, Sed hæc alias.

CONCLUSIO LXXIII.

Sicut Papa iuste fulminat eos, qui in fraudem negotij ueniarum quacuncq; arte machinantur.

ITERVM dico sicut prius (quicquid sit de intentione personali Summi Pontificis) potestati Clauium humiliter cedendū, & fauendū est, nec temere contra nitendum, dei enim potestas est, quæ siue per usum, siue abusum agatur, debet timeri, sicut omne aliud opus ex deo, magis autem illa.

CONCLUSIO LXXIIII.

Multo magis fulminare intendit eos, qui per ueniarū prætextū in fraudem sanctæ charitatis & ueritatis machinātur.

QUANTVMCVNQVE eī potestas honoranda est, non ideo tam ignaui esse debemus, ut abusum eius nō reprobe mus, aut non resistamus. Sic enim oēs sancti, potestatem seculi, quā etiam dei uocat Apostolus, sustinuerunt & honorarūt, etiā in medijs poenis & torturis, quas illa inferebat, sed tamen constanter eius abusum detestabātur. Et nō ideo sustinuerunt, quia illi recte uterentur potestate psequendo, sed reliquerunt illis conscientia malifacti, & per mortem secum traxerunt testimoniū, & confessionē innocentia, sicut beatus Petrus ait. Nemo patiat sicut fur &c. Ita si Ecclesia uel Pontifex aliquē priuauerit cōmunionē fidelium, sine causa, debet id sustinere, & potestatem non damnare, sed non debet ita timere, ut approbet quasi benefactū sit, sed potius mori in excōmunicatione. nō est enim excōmunicatus, nisi errante clauē, cuius errorem si approbet petens absolui, iam peius errat, clauem honoret & ferat, errorem nō prober.

K iij

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

Igitur fulminandi sunt, qui ita uenias prædicant, ut eas gratias dei uideri uelint, hoc est enim contra ueritatem & charitatem, quæ sola talis gratia est. Multoq; melius erat, nullas esse uspiam indulgentias, quæ tales opiniones in uulgum seminari, quia sine indulgentijs possumus esse Christiani, sed talibus opinionibus non possumus esse, nisi hæretici. Certum est aut, quod summus pontifex uel credit uel debet uelle, esse in populo, primum mutuam charitatem, & misericordiam, aliaq; præcepta dei in illo florere, ac sic donat indulgentias. Nunc uero fallitur, quia charitas & misericordia & fides, prope extincta est, nedum refriguit apud nos. Hoc enim si sciret, omissis uenijs, id ageret, ut populus primum ad mutuam charitatem rediret. Ita testor ego dominum Iesum, quod populus magna ex parte (alii putant ex omni parte) ignorat, quod opera charitatis meliora sunt quam ueniæ, credit potius sese nil melius agere posse, quam uenias redimere. Et huius hæreticæ & pestilentis opinionis, nullum habet correptorem, aut fidelem magistrum, sed potius per pompas istas buccinas, instantissimos authores.

CONCLUSIO LXXV.

Opinari, uenias papales tantas esse, ut soluere possint hominem, etiam si quis per impossibile dei genitricem uiolasset, est insanire.

COACTVS sum insanos uocare, qui talia opinantur, ac uenia nobis a diua Virgine est petenda, quod talia dicere & cogitare cogimur, nec paruit uia, qua hanc necessitatem uitaremus. Nescio quo diabolo operante factum sit, ut populus istum rumorem ubiq; spargeret, siue id uere ita dictum est, siue ita intellectum a populo. Ego quidem & si constanter asseretur a multis, & magni nominis hominibus, ita esse predicatum in multis locis, potius tamen mirabar, quam credebam, sed auditu fuisse falsos existimabam. Ideo nolui in hac conclusione ullum concionatorem taxare, sed uulgum monere, qui talia opinari coepit, quæ forte nullus dixisset, siue enim illi dixerunt, siue non, mei non refert, donec tertior fiam. Opinio tamen illa pessima undecumq; orta fuerit, de testanda & dandanda. Veruntamen non mirum fuerit, tale quid a populo fuisse intellectum, quando audit, magna & horrenda peccata, quodammodo leuissima existimari, propter magnitudinem

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

gratiarū. Vera & euangelica prædicatio est, peccata quoad fieri potest magnificare, ut homo ad tumorem & legitimā poenitentia ueniat. Deniq; quid prodest ppter uilissimā poenarum remissionē, tot auxilibus tonare, ad extollendas uenias, & propter saluberrimā crucis sapientiā uix mutire? immo quō id non nocet simplici uulgo, qui tantū solet æstimare uerbū, quanto fuerit gestu & apparatu prædicatū? At euangeliū nullo, ueniæ omni apparatu proferuntur, scilicet ut uulgus euangeliū nihil, uenias omnia credat esse. Mirum tamen est, cū audeant clamare, homicidia, latrocinia, libidinem generis omnis, blasphemias in Virginem Mariam & deum, facilia, ut his uenijs remittantur, cur non etiā illa leuiora remitti dament, quæ in Bulla coenæ reseruātur? Pontifex non remittit, uide ergo forte ne & illa nō remittat aut saltem nō tam facile remittat, quæ multo sunt illis grauiora.

CONCLUSIO LXXVI.

Dicimus contra, quod ueniæ papales, nec minimum uenialium peccatorum tollere possint, quo ad culpam.

HANC Meosin, nō posuissē, nisi uoluissē præcedentis conclu. opinionem detestabilem facere. Patet autem, quod nulla culpa remittitur, nisi a solo deo. Ideo nec illa magna per facultates remittantur, sed declarantur remitti, & eorū poena remittitur. Hæc dico secundū illorum sententiā. Mea autem patuit superius satis. Vex hic morandum fuisset in ueniali peccato, quod ita uilescit hodie, ac si nullum pene sit, & timeo magna multorum perditione, qui secure stertunt in peccatis, ubi non uiderint sese crimina committere. Ego id fateor, donec legi scholasticos doctores, nunq̃ intellexi, quid & quantum esset ueniale peccatum, an ipsi intelligant, nescio. Id breuiter dico, qui non assidue sic timet & agit, ac si mortalibus peccatis plenus esset, uix unq̃ saluabitur, quia dicit scriptura, Non intres in iudicium cum seruo tuo domine, nam non solum uenialia, quæ nunc passim uocant, sed etiam bona opera, non possunt iudicium dei sustinere sed egent ignoscente misericordia. Quia non ait, Non intres in iudicium cum hoste tuo, sed cum seruo & puero tuo, qui seruit tibi. Iste ergo timor doceret misericordiam dei suspirare, & in eam confidere, ubi ille deest, incipimus cōfidere in conscientiam

M. .L RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN
nostram, magis q̃ in misericordia dei, dum nihil criminis no-
bis conscij simus fecisse, & ij in horrendum cadent iudicium.

CONCLUSIO LXXVII.

Quod dicit, nec si S. Petrus modo papa esset, maiores gra-
tias donari posset, est blasphemia in sanctū Petrum & papā,

CONCLUSIO LXXVIII.

Dicimus contra, quod etiam iste, & quilibet papa habet
maiores, scilicet euangelium, uirtutes, gratias curationum
&c., ut primo Corinth. duodecimo.

QVIA in potestate & obedientia papæ sunt omnes, qui ista
habent in ecclesia, q̃s potest mittere quo uolet, etiam si ipse per-
sonaliter non haberet, ut non dicam, q̃d bulla cœnæ, adhuc nō
est remissa cū suis casibus. Adhuc maior esset gratia summi pon-
tificis, si has omnes facultates, gratis donaret omnibus Christia-
nis, qui eis egerent. Deinde si sublati canonibus onerosi, liber-
tatē populi Christiani restitueret, & tyrannides officiorū, ac Si-
monū exploderet. Sed hæc nō sunt forte in potestate eius, inua-
luit em̃ inimicus, & princeps prouinciarū facta est sub tributo,
dextera dñi faciet hanc uirtutem, si id digni fuerimus impetrare.

CONCLUSIO LXXIX.

Dicere crucem armis papalibus insigniter erectam, cru-
ci Christi æquiuale, blasphemia est.

QVA fronte sint hi hoies, quis non uidet: quid nō audeant
qui talia audent. His credendæ sunt animæ, Christi sanguine re-
demptæ: Christi crux uiuificat totū mundū occiso peccato. crux
illa armata largit̃ quasdā pœnas remitti, & sic sunt æqualia, pœ-
na æterna & tēporalis. Sed quid psequar portenta oīa, q̃ ex tali
sermone sequunt̃, quæ nec cœlū possit sustinere, ut proferantur.

CONCLUSIO LXXX.

Rationem reddent episcopi, curati & theologi, qui tales
sermones in populum licere sinunt.

AT timeſt potestas ecclesiæ. deniq; errores & offensiones ho-
die factas in sedem Romanā, uindictant̃ gemino gladio, sed nū-

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

quid ideo tacendū: Nolite timere eos, qui occidunt corpus, ani-
 mam aut non possunt occidere, qui me confessus fuerit coram
 hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Verū id
 ego uehementer admiror, quisnam illam glossam inuenerit pri-
 mus, quod duo gladij significēt, unū spirituales (non ut Apo-
 stolus uocat, scilicet, gladiū spiritus, uerbū dei) aliū materialē, ut
 sic pontificem utraq; potestate armatū, nobis nō patrem amabi-
 lem, sed quasi tyrannū formidabilem faciāt, dum nihil nisi pote-
 statē undiq; in eo uidemus. Et ista est fidelissima glossa, sup̄ pa-
 trum decreta, in quibus tam rigide prohibent clerici arma. Hic
 uide, num deus iratus, uidens quod pro gladio spiritus & euan-
 gelio, dileximus intelligere ferrū, iustissime nobis fecit, ut daret
 gladiū, quem uoluimus, & auferret quem uoluimus. Ita ut nusq̄
 in mundo fuerit crudelior strages bellorū, q̄ apud Christianos.
 Rursum uix neglectior sacra scriptura, q̄ apud Christianos. En-
 tibi gladiū, quē uoluisti. O glossa uel Tartaro digna. Adhuc tñ
 sumus saxei, ut iram dei nō intelligamus. Cur quæso illud ama-
 bilissimū ingeniū, non etiā duas clauēs, pari uidelicet subtilitate
 interpretat, ut una sit diuitiarū mundi largitrix, altera uero diui-
 tiarū cœli. & quidē de altera satis plana est sententia, quia secun-
 dum concionatores ueniarū, ipsa cœlum assidue aperit, & exun-
 dat diuitias Christi, sed alterā non potuit sic intelligere, sciens uo-
 raginē rapacissimā diuitiarū in ecclesia. Non enim expedit eccle-
 siæ & patrimonio Christi, ut tanta liberalitate diuitias mundi,
 quanta profundit diuitias cœli, ideo altera clauis, est clauis scien-
 tiæ, cui si adderet alter gladius, id est, gladius scientiæ apostolice
 diceret. In ijs oībus nondū est auersus furor domini, adhuc ma-
 nus eius extenta, scilicet, quia res est mire molesta, sacras literas
 meditari, quibus instructi (secundū Apostolum) destrueremus
 munitiōes, & omnem altitudinē extollentem, sed aduersus sci-
 entiam dei. Compediū illud laboris nobis placet, ut non hære-
 ses, aut errores destruamus, sed hæreticos & errantes concreme-
 mus, ducti, scilicet meliore consilio Catonis, q̄ Scipionis in Car-
 rhagine uastanda, immo contra uoluntatem spiritus, cui scribit
 ideo relinqui in terra promissionis Iebusæos & Cananæos, ut fī
 Ij Israel discerent bellare, & habere consuetudinē bellādi. Quod
 si S. Hieronymus non decipit me, puto de bellis hæreticorum

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN

prefigurati, uel certe apostolus sit dignus fide, ubi dicit, oportet
hæreses esse, at nos, nequaquam, sed oportet cõburi hæreticos, ac sic
radicẽ cum fructibus, imo zizania cum tritico euellere. Quid hic
dicimus, nisi quod cum lachrymis domino dicimus, Iustus es
domine, & rectum iudiciũ tuũ: quid em̃ aliud meremur? Atq;
hæc ideo quoq; cõmemoro, ne Pighardi nostri uicini, hæretici,
incoelix populus, q̃ foetore Romano gaudet, sicut Phariseus su-
per publicanũ, non aut compatitur, ne inquã, illi nos crederent
nescire uirtia, & labes nostras, & immensum aduersus nostrã mi-
seriã supbirent, si nos ista tacere & approbare uideremur. Scim⁹
heu nostrũ casum, & dolemus, non aut sicut hæretici fugimus,
& semiuiuũ transimus, tanq; alienis peccatis pollui timeremus,
Quo furioso timore illi sic timent, ut non pudeant gloriari, sese
ideo fugere ne polluantur. Tanta est charitas, Nos uero quo mi-
serius laborat ecclesia, eo fidelius assistimus & accurrimus, flen-
do, orando, monendo, obsecrando. Sic enim charitas iubet, al-
terũ alterius onera portare, nõ sicut hæreticorum charitas facit,
quẽ solum cõmoda quærit alterius, ut potius portetur, & nihil
molesti sustineat a peccatis aliorum. Quo modo, si Christus uo-
luisset facere & sancti eius, quis fuisset saluus factus?

CONCLUSIO LXXXI.

Facit hæc licentiosa ueniarũ prædicatio, ut nec reueren-
tiam Papę, facile sit etiam doctis uiris redimere a calumnijs
aut certe argutis quæstionibus laicorum.

ET si amici mei, me hæreticum, impium, blasphemum, iam
multis diebus clament, quod ecclesiam Christi, & scripturas san-
ctas, non teneam catholico sensu. Ego tamen fretus conscientia
mea, credo eos falli, me uero diligere ecclesiam Christi, & deco-
rem eius. Qui aut me iudicat, dominus est, licet nihil mihi con-
scius sim. Et ideo istas positiões om̃es, coegit me ponere, quod
uiderem alios falsis opinionibus infici, alios per tabernas ridere
& sanctum sacerdotiũ ecclesię, manifesto ludibrio habere, occa-
siõe tam effusę licetię prædicandarũ ueniarũ, Non erat uulgus
laicorum, ampliore occasiõe, in odia sacerdotum excitandum
quod iam a multis annis propter auaritiã & pessimos mores,
nobis offensum (heu solo timore pœnæ) honorat sacerdotium

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

CONCLVSIO LXXXII.

Cur papa non euacuat purgatoriũ, propter sanctissimam charitatem, & summã animarũ necessitatem, ut causam oĩm iustissimã, si infinitas animas redimit propter pecuniam fur- nestissimam, ad structuram basilicæ, ut causam leuissimam.

HANC quæstionem non papa, sed quæstores excitant, quia ut supra dixi, nusq̃ legitur summi pontificis super hac re ullũ de- cretum, ideo respondeant illi ad eam, qui suscitauerunt. Ego ad omnes istas quæstiones uno uerbo responderim, quantum pro pontificũ honore fieri potest, uidelicet, qđ nemo eos informat rei ueritatẽ, & frequenter fit, ut male narrãtibz, male cõcedant.

CONCLVSIO LXXXIII.

Cur permanent exequiæ & anniuersaria defunctorum, & non reddit, aut recipi permittit beneficia, pro illis instituta, cum sit iam iniuriã pro redemptis orare.

MVLTO S scio ista quæstione fatigatos mecũ, & multis e- uasationibus frustra a nobis laboratũ, diximus etiam, si euolarent animæ, tum officia instituta pro illis, iã in laudẽ dei cederent, si- cur fit, dũ pueri & infantes decedunt. Alius aliter, sed nullus fecit satis. Tandẽ coepi disputare, & negare illoz sermones esse ueros ut uel sic elicerẽ tandẽ a doctioribus, qđ hic respondendũ foret.

CONCLVSIO LXXXIIII.

Quæ illa noua pietas dei & Papæ, quod impio & inimi- co, propter pecuniam cõcedunt, animam piam & amicam dei redimere, & tamen propter necessitatem ipsiusmet piæ ac dilectæ animæ, non redimunt eam gratuita charitate.

CONCLVSIO LXXXV.

Cur canones poenitentiales re ipsa & non usu, iam diu in semet mortui, & abrogati, adhuc tamen pecunijs redimun- tur, per concessionem indulgentiarum, tanq̃ uiuacissimi.

CONCLVSIO LXXXVI.

Cur Papa, cuius hodie sunt opes opulentissimis Crassis crassiores, non de suis pecunijs magis, quam pauperum si-

M. L. RESOLUTIONES DE VIRTUTE IN
delium, struit unam tantum Basilicam sancti Petri.

AD hanc quidem & similes ego dico, non est nostrum iudicare uoluntatem Papæ, sed tantummodo ferre, etiam si quando fuerit iniquissima, ut supra dixi. Verum monendus tamen est, & præcones ueniarum, ut non detur tam manifesta occasio populis loquendi, sicut olim Heli sacerdos fecit, ut propter filios suos, homines detraherent sacrificio domini. Si tamen mens Papæ unquam fuit, ecclesiam sancti Petri, tot pecunijs corrasis ædificari, & non potius eorum, qui facilitate eius, in suum lucrum abutuntur. Non est necesse literis tradere, quid passim de structura illa fabulentur det dominus ut mentiar, non diu poterit ista exactio prospera esse.

CONCLUSIO LXXXVII.

Quid remittit aut participat papa istis, qui per contritionem perfectam, ius habent plenarie remissionis, & participationis?

HÆC inde uenit, quod multi etiam iuriste nescire se dicant quid sit remissio culpæ per clauis, de qua supra meum sensum dixi.

CONCLUSIO LXXXVIII.

Quid adderetur ecclesiæ boni maioris, si Papa sicut semel facit, ita centies in die cuilibet fidelium, has remissiones & participationes tribueret.

HIC mire mira, alij communem thesaurum fingunt, qui per indulgentias augeant. Et ideo si homo septies in die remissionem plenariam obtinet, ut in urbe potest fieri, tanto plura bona consequetur. Hi sibi ipsis contrarii sunt, quod indulgentiæ sint expensioes thesauri secundum eos, ergo non collectiones. Alij iuxta diuisionem continui in infinitum, remitti putant peccata, sicut diuidit in semper diuisibilia lignum, ita remittunt peccata, semper remissibilia ulterius, licet semper minora fiant. Ego fateor me nescire quid dicam.

CONCLUSIO LXXXIX.

Ex quo Papa salutem querit animarum per uenias, magis quam pecunias, cur suspendit literas & uenias iam olim concessas, cum sint æque efficaces.

HÆC maxime omnium urit & displicet, & fateor magna cum specie, illa enim suspensio, unica est causa, quod uilescunt indulgentiæ.

DVLGENTIARVM AD LEONEM X. P. M.

tiæ. Ita ego nō possum negare quidē, quod omnia ferenda sunt quæ pontifex facit, sed doleo, quod nō possum optima esse probare, quanq̃ si de mente pōtificis, sine intermedijs operarijs mercedum, dicendū esset, optima de illa præsumenda dicerem, breuiter & cū fiducia loquendo. Ecclesia indiget reformatione, qđ non est unius hominis pontificis, nec multorū cardinaliū officium, sicut probauit utrūq; nouissimū conciliū, sed totius orbis, imo solius dei. Tempus aut huius reformationis, nouit solus ille, qui condidit tempora. Interim uitia tā manifesta, negare non possumus. clauis sunt in abusu & seruitute auaritiæ & ambicionis, & gurges accepit impetū, non est nostrū remorari eū. Iniquitates nostræ respondent nobis, & onus est unicuiq; sermo suus.

CONCLUSIO XC.

Hæc scrupulosissima argumenta laicorum, sola potestate compescere, nec reddita ratione diluere, est ecclesiā & papā hostibus ridēdos exponere, & infœlices Christianos facere

Si Cēnim ex malo fit peius, dum terrore cōpescuntur, quanto rectius doceremur, hanc iram dei intelligere, & pro ecclesia orare, & talia tolerare in spe future reformationis, qđ dū tam manifesta uitia uolumus cogere, uirtutes uideri, peius iritemus, si quidem nisi nos mereremur uexari, deus non permetteret solos homines in ecclesia dominari, daret nobis pastores secundum cor suum, qui nobis pro uenijs darent tritici mensuram in tempore suo. Nunc autem etiā si sint boni pastores, tamen non possunt ad officium suum uenire, tanta est ira furoris domini.

CONCLUSIO XCI.

Si ergo ueniæ secundum spiritum & mentem Papæ prædicarentur, facile illa omnia soluerentur, immo nulla essent.

Quomodo: scilicet, si, ut sunt, solum remissiones poenarum, non meritoria, ac infra bona opera habenda, non fuisset ullus unquam commotus, aliquid de ijs dubitare, non propter sui nimiam magnificationem, suscitant quæstiones insolubiles, in earum propriam uilificationem. Mens enim pontificis nō potest esse alta, quam quod indulgentiæ sunt indulgentiæ.

CONCLUSIO XCII.

M. L. RESOLV. DE VIRTUTE INDVLGEN.

Valeant itaq; omnes illi Prophetæ, qui dicunt populo Christi, pax pax, & non est pax.

CONCLUSIO XCIII.

Bene agant omnes illi Prophetæ, qui dicunt populo Christi, crux crux, & non est crux.

CONCLUSIO XCIII.

Exhortandi sunt Christiani, ut caput suum Christum per pœnas, mortes, infernosq; sequi studeant.

CONCLUSIO XCV.

Ac sic magis, per multas tribulationes intrare cœlum, q̃ per securitatem pacis, confidant.

SATIS supra de cruce & pœnis dictū est, hodie rarus sermo

AD CANDIDVM LECTOREM

ET ERVDITVM.

Non tibi hæc ædita existimes erudite & candide lector, quanquam quid opus hoc monitorio: quasi timeam Ciceroniana hæc tibi uisum iri, tu pro genio tuo habes aliunde, quod legas, me oportuit, cū mei similibus, nostra, id est, rudia & barbara tractare. Sic placitū fuit in cœlo. Nec ausus fuisset nomen summi pontificis, his meis bullis, appellere, nisi uisidissem amicos meos, illius terrore quam maxime confidere, deinde, quod summi Pontificis peculiare sit officium, ut debitore agat, sapientibus & insipientibus, Græcis & Barbaris. Vale.

DECLARATIONVM DISPUTATIONIS

de uirtute indulgentiarum reuerendi patris,

ac S. theologiæ doctoris Martini

Lutherij ad Leonem X.

Pontificē maximū.

Finis.

BEATISSIMO PA

TRI LEONI X. PONT. MAX. FRATER

Syluester Prierias ordinis Prædicatorum, sacri
que Palatii magister, æternam Salutem.

Nescio cui Luther: qui in veritate ipsam: et sanctam hanc sedem ceruicem ele-
uatam ostendat: me secum opponere pro sedis huius: proque veritatis honore
ac maiestate pugnaturus. Denique tridui labore in opus istud absumpsi:
tanta letitia et animi iucunditate: ut amor ipse mihi sensum veritatem inferret:
illaque iugiter ac celerrime animo illaberetur. Oro vero beatitudo tua pauca
ista que elucubraui in tantis: et tam infestis laboribus: item et curis: percur-
rere non dedigneur: et sua beniuola censura: inepte dicta: aut eliminare: aut
eliminare. Ita enim fiet: ut tanta sim post hac fiducia: ac si fida lorica instru-
ctus: ut etiam sathanam ipsum in futuro certamine non extimescam: imo
quidam experiri cupiam: an ferreum nasum: aut caput eneum gerat iste Mar-
tinus: ut effringi non possit. Vbi vero is sua fundamenta in lucem extule-
rit: sua probaturus: aut improbaturus nostra: quiddam (volente deo) mo-
liar: et maius: et accuratius expolitum. Eternum vale benignissime pastor.

Sacrarum literarum professori, Martino Luther, frater Syl-
uester de Priorio ordinis prædicatorum spiritum humilitatis
et veritatis.

Et si longa mora intercedente Martine mihi: literarias manus con-
ferre desuerim: eo vel maxime quod tarda senectus iam frigeat effete vi-
res: tamen tamen verbis excitus: ac pene impulsus: quibus undique a-
thletas quasi alter Hæres in certamina vocas: destitetas palestras
pro sancta apostolica Sede: item pro veritate tuenda denique aggredi sta-
tui. Quoniam vero codicis ab te (ut fertur) editi: fundamenta cernere
non datur: nec in conclusionibus tuis probationem ullam attulisti: earum-
que complures sensus cum veros: tum etiam falsos præ se ferant: non aliter in-
palmis tecum congregari velim: quam tuarum falsarum positionum opposita sub-
linendo: et defensando: ut quibus innitaris fundamentis edoceas. Quas
ergo tuas sententias percurrere: ac trutinare: dialogo nobis ipsis qui-

L

creaturi sumus interlocutoribus (deo maximo optimo inuocato) futuro certamini iam principium affero. Vale & melius sentias.

Responsio magistri Sylvestri de Priorio ordinis prædicatorum sacri Palatii magistri, ad conclusiones magistri Martini Luther.

Tum dogma ad examissim cribraturus Martine mi: nomas & fundamenta iaciam necesse est.

Fundamentū primū est. Ecclesia vniuersalis essentialiter est conuocatio in diuinū cultū oīm credentiū in Chriſtū: Ecclesia vero vniuersalis virtualiter est ecclesia Romana: ecclesiarū oīm caput: & pontifex maximus: ecclesia Romana representatiue est collegiū Cardinaliū: virtualiter autē est pontifex summus: qui est ecclesie caput aliter tū q̄ Chriſtus.

Fundamentum secundum. Sicut ecclesia vniuersalis non potest errare determinanda de fide: aut moribus: ita & verū cōcilium faciens quod in se est (vt intelligat veritatem) errare non potest: quod intelligo incluso capite: aut tandem ac finaliter: licet forte prima facie fallatur quousq; durat motus inquirende veritatis: imo etiam aliquādo errauit: licet tandem per spiritum sanctum intellexerit veritatē: & similiter nec ecclesia Romana: nec pontifex summus determinans ea ratione: qua pontifex: id est: ex officio suo pronuncians & faciens quod in se est: vt intelligat veritatem.

Fundamentum tertium. Quicunq; non innittitur doctrine Romane ecclesie: ac Romani pontificis: tanq̄ regulę fidei inestimabili: a qua etiam sacra scriptura robur trahit & auctoritatem: hereticus est.

Fundamentū quartum. Ecclesia Romana sicut verbo: ita & facto potest circa fidem: & mores aliquid decernere: nec in hoc differentia vlla est præter id qđ verba sunt accommodatiora q̄ facta: vnde hac ratione cōsuetudo vim legis obtinet: quia voluntas principis factis pmissiue: aut effectiue exprimit: & cōsequenter quēadmodū hereticus est male sentiens circa scripturarū veritatē: ita & male sentiens circa doctrinā & facta ecclesie in spectantibus ad fidem & mores: hereticus est. Correlariū. Qui circa indulgentias dicit ecclesiā Romanā non posse facere id: qđ de facto facit hereticus est. Elge nunc Martine: & tuas conclusiones in mediū afferas.

Mar. Dominus & magister noster Iesus Chriſtus dicens Pœnitentiam agite, omnem uitam fidelium pœnitentiam esse voluit. Quod verbum de pœnitentia sacramentali, id est confessionis, & satisfactionis, quæ sacerdotum ministerio celebratur, non potest intelligi. Non tamen solam intendit interlorem, immo interior nulla est, nisi foris operetur varias carnis mortificationes.

Syl. his verbis tres conclusiones Martine cōprehendis: & verbaliter

AD MARTINVM LVTHER.

saltem quatuor falsitates. Prima falsitas est: q̄ saluator impossibile fuisse? rit sc̄z fideles omni tempore habere actū penitentis interioris vel exterioris: cum enī dicit agite: non loquit de habituali interiori penitentia: quē sola perpetua est: & plequenter loquit de actuali interiori vel exteriori: agere enī: vel actus: vel nō sine actu est. Secunda. Verbū Christi dicentis: peniam agite: nō potest intelligi de sacramentali penia Tripliciter enī penia dici p̄suevit. Primo sc̄z vt est virtus quedā: cuius obiectū est: peccatū sub ratione emendabilis: actus vero eius est dolor volūtatis de peccato: ipsa vero est habitus moralis eliciens: actum dictū respectu predicti obiecti. Secundo vero penitentia est sacramentū: cuius partes sunt contritio: cōfessio: & satisfactio. Tertio accipit vulgariter pro satisfactione iniuncta a sacerdote: & omni carnis mortificatione. De qualibet autem harū triū dico predictū verbū Christi non solū posse: verū etiam & debere intelligi: cū ipse sufficienter mādarit de bono opere efficiendo. Tertia falsitas est ad hōiem. i. ad te: q̄ scilicet Christus nō intendit loqui solū de interiori penitentia: hoc enī in se quidem verū est: sed tibi qui vis Christū his verbis indicere penitentia in omni vita: de exteriori non potest intelligi: quam oportet intercidere somno & gaudio: gaudendo cū gaudentibus: & huiusmodi. Unde tibi solū de interiori potest intelligi: nō omni: sed habituali: quia etiā interiorē actū liberi ar. dormientes necessario intercidimus. Quarta vero falsitas est: q̄ interior penitentia nulla est: nisi foris operet varias carnis mortificationes: imo dico q̄ exterior sine interiori nulla est: interior aut sola potest hominē saluare. Potest tamen hoc tuum dictū verum: & a saluatore intentum habere sensum: sc̄z q̄ omnis interior penitentia operatur varias carnis mortificationes exterius: id est: pro loco: & tempore: id est: quādo: vbi & quomodo oportet: sed hic sensus tibi videt impossibilis.

Mar. Manet itaq; pœna donec manet odiū sui (id est pœnitentia uera intus) scilicet usq; ad introitum regni cœlorū. Syl. Si per penā exteriorē mortificationē Martinē intelligis, quod inde conicitur: q̄ penam cōtra odiū suū: & interiorē penitentia diuidis intelligi non potest: nisi vt dictū est: id est: pro loco & tempore: aliter hęc doctrina falsa: impossibilis: & erronea est. Præterea improprie dictum est odiū suū quantū ad vere penitentes attinet: nullus enim imbutus gratia diuina odit se: sicut nec proximum: quem ad instar sui diligit.

Mar. Papa nō vult, nec potest ulla pœnas remittere præter eas, quas arbitrio uel suo, uel canonum imposuit.

Syl. Supposito q̄ ecclesia per indulgentiarū uiam concedat liberationem vniū animę: vel plurimū a purgatorio: qd̄ facere nequit: nisi relaxando penā inflictā a deo: supposito etiā q̄ ecclesia faciat indulgentias plenarias simpliciter: relaxando uicē oēm penā nulla habita mentio de iniuncta: ita q̄ tali indulgentia rite assensata statim e corpore soluta euolaret iuxta sanctorū interpretationē: dico Martinē: q̄ male sentis de facto ecclesię circa fidē: aut mores: q̄ posito casu p̄sibili q̄ peccator teneat ad

penā iniunctam a sacerdote . item ad iniunctā a canone : & ulterius istis
nō sufficienter expurgantibus: tertio teneatur ad penā iniungendā a deo
tali casu (secundum te) rite assequens indulgentiā plenariā: decedens sta-
tim non euolaret & si daretur ei indulgentia liberationis a purgatorio si
ibi esset non liberaretur : & ita circa factum ecclesie male sentis : & a san-
ctis dissentis : & ideo meo iudicio ista conclusio est heretica . Unde & san-
ctus Tho. in quarto distin. xx. dicit q̄ ista opinio: scilicet q̄ indulgentie va-
leant solum ad remissionē pene iniuncte a sacerdote: vel canone: est con-
tra privilegiū datum Petro. ut quod in terra remitteret: etiam in celo re-
mitteretur: & preterea secundū istam opinionem inquit diuus Thomas:
ecclesia huiusmodi indulgentias faciens: magis damificaret homines
q̄ iuuaret: quia absoluen-do a penitentia iniunctis remitteret ad grauio-
res: id est: purgatorias: hec sanctus Thomas. cum tamen indulgentia nō
est plenaria: nec sit secundum aliquam partem quotam reatus: puta re-
mittendo tertiam partem penarum: nec cōceditur liberatio alicuius ani-
me a purgatorio: aliquem colorem habere posset ista positio: quantum
ad id: quod dicit q̄ papa non vult: quia cōmuniter dicit: de iniunctis pe-
nitentiā relaxamus: sed quia subditur: nec potest: quo ad hoc positio he-
retica est: auferens aut truncans privilegiū Christi ad ecclesiam.

Mar. Papa nō potest remittere ullā culpā, nisi declarando
& approbando remissam a deo, aut certe remittendo casus
sibi reseruatos. quibus contēptis culpa prorsus remaneret.
¶ Syl. Et si cōclusio ista q̄quo mō habeat apparentiā in his qui clauib⁹
ecclesie se cōtriti subiiciūt: & psequēter iustificati a culpa in attritis tñ qui
virtute clauū (iuxta sanctorū interpretationē) sunt p̄triti: nō papa mō: ve-
rū sacerdos quisq; peccata dimittit dispositiue & ministerialiter. i. appli-
cādo clauēs & sacramenta istis nō aut ea remittūt authoritatiue: sed hoc
excellētioris est potestatis. Unde hanc cōclusionē dico falsam: & gratia
disputandi substineo q̄ sit heretica: esto heretici non sint eius positores.

Mar. Nulli prorsus remittit deus culpam, quin simul eum
subiciat humiliatum in omnibus sacerdoti suo uicario.

¶ Syl. Leprosus (spiritualiter) Martine es: gestas enim cutem variam.
& maculosam variis falsisq; coloribus: dum multis falsis pauca vera cō-
misceas: verumq; reddis dictū illud Bede. q̄ nulla tam falsa doctrina sit
que aliqua vera non intermisceat.

Mar. Canones poenitentiales solum uiuentibus sunt im-
positi, nihilq; morituris secundum eosdem debet imponi.

¶ Syl. Dico ad hoc dictum ut ad p̄cedens proxime.

Mar. Inde nobis bene facit spiritus sanctus in Papa, excipi-
endo in suis decretis semper articulū mortis & necessitatis.

¶ Syl. Recte quidem loqueris: sed que dicis nihil proposito attinent: cū

non excipiat pontifex articulum mortis: quo ad impositionem penitentis: sed quo ad reservationem absolutionis.

Mar. Indocte & male faciunt sacerdotes hi, qui morituris poenitentias canonicas in purgatorium reseruant.

¶ Syl. Recte doces: sed tñ qđ in alijs culpas: admittis: cū enim doces qđ pontifex solū illas penas donat: quę arbitrio suo uel canonū sunt iniūctę teste B. Tho. absolutis ab his: & ad purgatorias grauiores aīas addicis.

Mar. Zizania illa de mutāda poena canonica in poenā purgatoriam, uidentur certe dormientibus episcopis seminata.

¶ Syl. dico ut proxime.

Mar. Olim poenae Canonicae non post, sed ante absolutionem imponebantur, tanq̃ tentamenta uerae contritionis.

¶ Syl. Nunc quoq; nostra tēpestas qñ pene sunt arbitrarie: idē in omni penitētia seruandū dico p̃ Le. dudū. de sep. vbi & Jo. An. nisi forte nullū sit dubiū quin penitēs penitētiā iniūgendā sit acceptaturus & expleturus

Mar. Morituri per mortem omnia soluunt, & legibus canonū morituri iam sunt, habentes iure earū relaxationem.

¶ Syl. Qđ astruis verū est: vbi pena ex canone tantū debet: quod si eam quā imponit canon etiā diuina iustitia exigat: purgatoriū neget: necesse ē

Mar. Imperfecta sanitas, seu charitas morituri necessario secum fert magnum timorem, tanto maiorem, quanto minor fuerit ipsa, qui timor horror satis est se solo (ut alia taceam) facere poenam purgatoriū, cum sit proximus desperationis horror.

¶ Syl. His dictis Martine duas conclusiones: & tres falsitates comprehendis: & quidem temere. Temeritas enī est in his: ad quę nobis naturalis ratio non suppetit: velle aliquid nostra auctoritate definire preter: & a fortiori cōtra ea q̃ in doctrina fidei sunt: vel sanctorū qui eodē spiritu scripturas interpretati sunt: quo edite fuere. in his p̃cipue: quę fidei & morū sunt: in quibus cōcorditer docuere: imo non solū temerariū: sed erroneū est: ne dicam hereticū: ut ex quarto fundamento liquet. Prima aut falsitas est qđ aperte innuis: qđ hi: qui in purgatorio cōtinentur nesciant se saluandos: quod apertius etiā innuis infra cōclusionē tua. xix. Ego uero cū diuo Tho. cuius doctrina quantū ad fidem: & mores attinet: per regulā fidei ecclesiam Romanā: & discussa: & probata est: dico qđ qui purgant sciunt se liberandos: alioquin a nobis suffragia non expeterent: qđ crebro faciunt ut liquet ex libro dialo. Gregorij. Secunda uero falsitas est qđ qui purgantur timeant: preter qđ filialiter: quę enī iam sustinent in p̃senti non timent: quia timor de futuro est malo: alia aut mala preter ea: quę si

F. SYLVESTER MAGISTER S. PALATII

biinter purgandū herent non timent: cum sciant se ab his malis ad gloriā transituros: ut dictum est. Tertia falsitas est q̄ hic timor: se solo satis sit facere penam purgatoriam quod utiq; falsum affirmo: quia nec facere potest cū non sit: nec e solo: alioquin impius esset deus: quippe qui p̄ter istam sufficientem (ut astruis) penam: alias apponat: puta assistentie demonū: ligationis ad certū locum: dilationis optate glorie: & eiusmodi.

Mar. Videntur infernus, purgatoriū, & cœlum differre, sicut desperatio, prope desperatio & securitas differunt.

¶ Syl. Hoc videtur quidem forte tibi: mihi autem cum diuo Thoma videtur q̄ qui purgantur: habent spem certam salutis: & consequenter nō sunt desperati: uel quasi: siue prope desperati. Differunt autē p̄dicta sicut pena perpetua cū desperatione euadendi: & voluntate p̄petuo adherēdi peccato: quod inferno p̄gruit & sicuti pena temporalis cū spe euadendi: & voluntate adherēdi deo perpetuo: q̄d purgatoriū est: & sicut p̄uatio omnis p̄ne: & impletio om̄is naturalis appetitus: & gaudij: ut in cœlo est.

Mar. Necessarium uidetur animabus in purgatorio, sicut horrorem minui, ita augeri charitatem.

¶ Syl. Uno inconuenienti dato plura cōtingunt: apud Aristo. Unde posito seruli timore: qui charitati aduersatur: necessariū tibi fuit Martine modum inuenire: quo pelleretur: quod esse non potuit congruentius q̄ per augmentū eius: quod timori repugnat. Ego vero sanctorum vestigia sequens: & nō vocum nouitates: cum diuo Tho. dico: q̄ qui purgatoriū patitur est viator secundum quid: inq̄ a beatitudine retardatur: non autē simpliciter: unde in charitate non proficit: alioquin bonum esset eis diu esse in purgatorio: ut perfectiores, & consumatiores euaderent.

Mar. Nec probatū uidetur ullis authoritatibus, aut rationibus, quod sint extra statū meriti, aut augendæ charitatis.

¶ Syl. Esto q̄ ista non probentur anthoritate scripture: vel ecclesie: que necessario conuincit (quod ad p̄sens: nec astruo: nec destruo: cum tibi repente & ex his solum que memorie succurrunt respondeam) est tamen probatum anthoritate sanctorum: que argumentum probabile facit. tu vero eiusmodi tua anthoritate firmans: vide ne presumas.

Mar. Nec hoc probatum uidetur q̄d sint de sua beatitudine certæ & securæ, saltem omnes, licet nos certissimi sumus.

¶ Syl. Hoc sicut iam dictum est probatum est saltem probabiliter: tum ex anthoritate sanctorum: tum experientia: quia frequenter suffragia peccatorum: sicut multipliciter patet per beatum Gregorium in libro dialo.

Mar. Iḡitur Papa per remissionem plenariam omnium poenarum, non simpliciter omnium intelligit, sed a seipso tantummodo impositarum.

¶ Syl. Quid Pontifex intendat: vel non intendat omittens: dico: qd si de
posse sit sermo: Papa ex rōnabili causa pōt remittere oēm penā siue im/
positam siue non impositā: vt diuus Thomas edocet: oppositum autē di/
cere hereticum est: z contra priuilegiū datum Petro a dño: vt dictum est

Mar. Errant itaq; indulgentiarū p̄dicatores hīj, qui dicunt
per Papæ indulgentias hoīem ab oīni pœna solui, & saluari

¶ Syl. Dico vt supra proxime: z qd tu Martine vulneratum z cecatum
habens oculum: falsitatis trabe pergrandi: alienam festucā p̄templaris.

Mar. Papa nullam pœnā remittit animabus in purgatorio
quam in hac uita debuissent secundum canones soluere.

¶ Syl. Negare potestatem nō se extendere ad relaxandum penas in pur
gatorio per viam indulgentie: est male sentire de facto z doctrina ecclesie
circa fidem aut mores: ideo hereticum est.

Mar. Si remissio ulla omnium oīno pœnarū dari potest ali
cui, certū est eam nō nisi paucissimis, id est, p̄fectissimis dari.

¶ Syl. Quod asseris certū Martine: vtq; certū est: nou quidē in veritate
vt reris: sed in falsitate: datur eī venia nō solum p̄fectissimis: sed etiam
imperfectissimis: modo habeāt gratiā dei z charitatē per quā sunt venia
rum capaces: z seruet indulgentie tenorē siue isti multi sint siue pauci: qd
soli deo notum est. Si tamen de multiplicitate saluandorū: aut assequen/
tium indulgentias ex cōiecturis z suauis rationibus volumus definire
dico probabiliter: z salua rei p̄tate: qd sunt valde multi: ad quod arguo
ex fundamēto Theologico: scz qd clauēs ecclesie de attrito faciūt contritū
vnde oīs qui cū attritione confitetur: consequitur contritionē: z gratiā: z con
sequēter indulgentiā z salutē si p̄seuerat. Sunt autē valde multi: qui indul
gentiarū tempore confitentur si credunt se mortali peccato detineri z cū
attritioē: id est: dolore imperfecto: qui nunc est quādo homo vellet habe
re dolorem z gratiā a deo: nunq; de cetero peccandi. Vnde oēs tales con
sequuntur gratiā z consequenter indulgentiā: nisi post confessionē: ante ve
nię acceptionē relabant. Et si plene non efficiunt qd mandat: consequun
tur partem proportionalem venię: vt docet diuus Thomas. Et ex eodē
fundamento probabiliter teneo: qd etsi maior pars Christianorū non vi
uat in gratia dei: maior tñ pars dei gratiā in morte cōsequitur p̄stendo cū
attritione: consequenter autē etiā saluatur si p̄seuerat. Et qd saluator dicit
multos esse vocatos: sic intelligendū est dictū: qd totus mūdus est vocat⁹.

Mar. Falli ob id necesse est maiorem partem populi per in
differentem illā, & magnificā pœnæ solutæ promissionem.

¶ Syl. Non fallit maior ps populi si attriti p̄stent z reliqua obseruāt: eo
vel maxime declamatores crebro docēt p̄pter venias: alia pia opera non
esse relinquēda: cū nullus pro certo sciat: se veniā assecutū: item quia etsi
illi veniam nō assequant: pium tñ opus faciunt qd eos in salutē disponit.

Mar. Qualem potestatem habet Papa in purgatorium generaliter, talem habet quilibet Episcopus & curatus in sua dioecesi & parochia specialiter.

¶ Syl. Quantum ad propositum de themate super quo disceptamus: idē quantum ad applicationē satisfactionis unius ad alterū: est multiplex differentia inter Papā in ecclesia tota: & Episcopū in dioecesi: & curatū in parochia. Harum prima est secundū illam opinionē: quę sentit indulgentias fieri ex thesauro satisfactionis Christi: non autem sanctorū: qui iuxta eam solus Papa posset indulgentias facere: sicut solus dispensat cōmunia toti ecclesie: cuiusmodi est dictus thesaurus. Sed quia istam opinionem falsam existimo: dico quod alia differentia est: quia papa dispensator est thesauri infiniti: cum dispense satisfactionem Christi: non autem alij: sed merita subditorum suorum duntaxat. Ex hac autem sequitur alia: quia solus papa facit indulgentiā plenariam cum solus sit certus quod thesaurus per eum dispensabilis sufficiens sit ad penas omnes diluendas. Alia etiā est: quia papa dispensat bona: quę alij dispensant: nō contra: unde & aliorum potestatem limitat & restringit: non contra. Utrum autem curatus indulgentias edere possit: modo non discutio.

Mar. Opinionem facit Papa, quod nō potestate clavis quę nullā habet, sed per modū suffragij dat animabus remissionem.

¶ Syl. Quantum ad indulgentias attinet: Papa habet clavem iurisdictionis secundū sanctos: etiam in purgatorium applicative: animas tamen a debito seu reatu penarū non absoluit: sed eis tribuit unde penā vel debitum solvant applicans & adiiciens eis satisfactionem Christi vel aliorū.

Mar. Hominem prædicant, qui statim ut factus nummus in cistam tinnierit, euolare dicunt animam.

¶ Syl. Prædicator: animā quę purgatorio detinet astruens euolare in eo instanti: in quo plene factū est illud: gratia cuius plena venia datur: puta deiectus est aureus in peluim: non hominē: sed merā & catholicā veritatem prædicat: tu vero oppositū dogmatizans: si pertinaciā addideris: vide iuxta prædicta quid inde merearis: factū & doctrinā sanctę Trinitatis ecclesie reprehendens. Nec plus est reprehensibilis declamator: sic docens: quā cocus fastidienti stomacho substantiales cibos accidentibus saporibus exacuens.

Mar. Certum est nummo in cista tinniente augeri quærstum & avaritiam posse, suffragium autem ecclesie est in arbitrio dei solius.

¶ Syl. Certū est etiā Martine istā conclusionē esse detractoriā: & viri potentis os in celum: nec minus certū est: errorē & hereticū est dicere: quod ex tante rationabili causa Papa non potest pro voluntate plus & minus dare de suffragio unius alteri: cum deus hoc sibi concesserit.

Mar. Quis scit si omnes animæ in purgatorio uellent redimi, sicut de sancto Seuerino, & Pascali factum narratur.

¶ Syl. Quicquid sit de somnijs propter que nunquam a sana doctrina recedendum est: doctor angelicus in. xxi. dist. iij. querens an pena purgatorii sit voluntaria: & multipliciter de pena distinguens sic concludit. Absolutè nulla pena est voluntaria: quia ex hoc est ratio penę: quod voluntati contrariatur: sed conditionate: siue ex suppositione alicuius finis pena est voluntaria: sicut uult quis pati visionem ut sanetur: & hoc dupliciter contingit. Aliquando enim per penam aliquod bonum acquirimus: ut patet in visione: & sic ipsa voluntas assumit penam: ut in satisfactione patet: que scilicet in hac vita est meritoria. Aliquando uero per penam nullum bonum nobis accrescit: tamen sine pena ad bonum peruenire non possumus sicut patet de morte naturali: sine qua scilicet non uenitur ad regnum: & tunc voluntas penam non assumit: sed tolerat: & quantum ad hoc voluntaria dicitur: & sic pena inquit purgatorii est voluntaria. Ex quibus uerbis diuini Thomę patet: quod qui in purgatorio sunt illam penam non eligunt: sed illam patienter tolerant: & uellent libenter ea carere si possent. Adde quod anima separata grata deo nullum habet maius desiderium: quam uidendi deum: cum ad hoc omne suum uelle sicut ad finem ordinet: licet pro dei voluntate patienter toleret: unde si cum dei voluntate possit carere pena impediens visionem in hoc maxime letatur: plusquam gaudium aliquod in hoc mundo nobis possit obtingere. Dicere autem oppositum: ridiculum & stultum est.

Mar. Nullus securus est de ueritate suę contritionis, multo minus de consecutione plenarię remissionis.

¶ Syl. Hoc de uiuentibus uerum est anime uero que purgant: certe sunt se dei gratia habere: & consequenter se indulgentias assequi: si rite conferantur: maxime plenarias: quibus statim a tormentis ad gaudia deducunt.

Mar. Quam rarus est uere poenitens, tam rarus est uere indulgentias redimens, id est, rarissimus.

¶ Syl. Esto quod recte doceas: tamen superflue doces: cum iam idem supra virtualiter posueris: imo plus: quia dixisti non assequi nisi perfectissimos: qui rariores sunt quam ueri poenitentes: cum inter hos quidam sint alij minus perfecti. Dico etiam quod uere poenitentes tot sunt: quot attriti confitentes: cum omnes tales dei gratiam assequantur: nisi obicem ponant.

Mar. Damnabuntur in æternum cum suis magistris, qui per literas ueniarum securos se credunt de sua salute.

¶ Syl. Qui per dictas literas sine bonis opibus tutos se putat: fatuus est qui uero ex spiritali comodo eiusmodi literarum concipiunt spem melius uiuendi & moriendi: & purgatorias penas citius euadendi: recte sentiunt: & sic docentes recte docent. Time autem tibi magis adartine: ne uana eruditione inflatus: nunquam respicias: eterno pereas & damneris.

F. SYLVESTER MAGISTER S. PALATII

Mar. Cauendi sunt nimis, qui dicunt uenias illas donum esse dei inæstimabile, quo reconciliatur homo deo.

¶ Syl. Cauendi sunt magis detrahentes dei vicario: cum iniuste: tamen etiam false & erronee. Qui vero dicunt (vt refert) vere dicunt modo: reconciliatio illa intelligatur improprie: per amotionem reatus: qui animam a dei contemplatione clara secludebat.

Mar. Gratia enim illæ ueniales tantum respiciunt poenas satisfactionis sacramentalis ab homine constitutas.

¶ Syl. Jam liquet ex dictis: quantum falsa & erronea sit ista sententia: et si de posse. Pontificis maximi sermo sit: est etiam heretica: quasi Papa non possit omnem penam per indulgentias abolere.

Mar. Non Christiana prædicant, qui docent quod redempturis animas per confessionalia non sit necessaria contritio.

¶ Syl. Nullum esse declamatorum reorum: qui tam stulte docuerit: qua vero intentione tales positiones in medium afferas: ipse videris. Si qui tamen docerent: quod non contriti non vane indulgentias prosequuntur: quia proderrunt contritione ex post facto accedente: non male docent apud complures peritos: quia sicut Papa potest constitutionem facere aut inficere vt ex tunc ita etiam posset indulgentias largiri: vt ex nunc suo tempore valituras.

Mar. Quilibet Christianus uere compunctus habet remissionem plenariam a poena & a culpa, etiam sine literis ueniarum sibi debitam.

¶ Syl. Si sentis quod omnis cui plena remissio penę debet: eam assequitur non obstante quod ueniarum literis careat: esto quod vero doceas: tamen nihil dicis: quia deum dare omnibus quod eis apud ipsum debent ex congruo: vel condigno dubitauit nullus. Si vero sentis (vt verba tua per se ferunt) quod sine dictis literis omnibus vere contritis debita sit plena remissio penarum: hereticum est: & canones omnes penitentiales euacuas: & euertis: & tertiam partem sacramenti penitentis: id est: satisfactionem: & omnia iura loquentia de penitentia salutari imponenda: & purgatorium. Nisi forte dicas: quod penam omnem remitti: & penam omnem exoluere idem sit: quod absurdum est.

Mar. Quilibet uerus Christianus siue uiuus, siue mortuus, habet participationem omnium bonorum Christi, & ecclesiae, etiam sine literis ueniarum a deo sibi datam.

¶ Syl. In opere bono quo reatus penę deletur: puta ieiunio: oratione: & elemosyna: duo sunt secundum doctrinam sanctorum: unum est meritum: quod nullius esse potest nisi operantis qui solus pro opere proprio premio donatur alterum est satisfactio: quę aliud a merito est: unde is qui elemosynam largitur pro anima parentis: sibi quidem meretur: pro amico autem satisfacit: ad obolendum penę reatum. Quis enim ausit negare elemosynam horum vtriusque va-

AD MARTINVM LVTHER.

lere. Si ergo de bonis operibus Christi & ecclesie loquaris quantum ad meritū: licet pro alterius merito nullus muneret: quilibet tñ deo gratus: ex aliorū meritis aliquid boni percipit. puta protectionē dei: sicut deus recordatus Abrahę: liberavit Loth tempore eersionis Sodome: vel saltē ipsum gaudiū: quod quisq; bonus habet de bono alieno: sñ illud Psal. Participem me fac deus omnium timentium te &c. Sed quia hoc participiū paucis non potest plene absolui: dimittatur. Si vero loquaris de eis/ de Christi & ecclesie operibus: gratia satisfactionis: dico cū diuo Thoma q; in absolutione a peccatis ex bonitate dei interueniente Christi marty/ rio: semper aliquid relaxatur de pñā: non autē pñā tota: alioquin plene implens iniunctū a sacerdote vel canone: etiā si non plene satisfecerit deo euolaret: quod esset hereticū: imo non oporteret sacerdotem quicquam imponere: nisi forte per viam medicinę ad precauendum imposterum.

Mar. Remissio tñ, & participatio Papę nullo mō est contemnenda, quia (ut dixi) est declaratio remissionis diuinę. ¶ Syl. Sine de culpa: siue de pñā intelligas: vtrobiq; damnabiliter erras: quia & culpam relaxat dispositiue: & ministerialiter: & similiter pñā per venias: vt crebro iam dictum est.

Mar. Difficillimum est, etiam doctissimis Theologis, simul extollere ueniarum largitatem, & contritionis ueritatem coram populo.

¶ Syl. Postq; Martine peruerse docuisti: iam nūc detrahere incipis: & ueniarū declamatoribus: & pontifici psequenter. Qd autē difficile astruis: ego impossibile astruo tibi: tuiq; filibus: qui non es (pace tua dixerim) bonarū disciplinarū pceptis institutus: qui duo falsa pcepta tenes: q; venias euertunt: vnū quidē q; vera contritio aboleat oēm pñā: vt supra videris innuere. aliud q; vera contritio pñas veniis plegat semp: vt sequenti cōclusionē patebit. Theologi autē bene instituti facile efficiunt: qd tu difficile predicas: discipulos: q; sicut in humanis offendens quenq; cum iactura honoris: aut rerū: & si ex bono aīo offensi restituat ad amicitia abolita culpa nō tñ semp abolita emenda: imo nec actione iniuriarū plerūq;: ita etiā & deus abolita culpa lege cōmuni vult: q; pctōr emendā prestet: vt qui peccando sue volūtatī plusq; debuisset: indulget aliquid contra suā naturalē voluntatem: ex voluntate electiua patiat: qd est pñas dare pro culpis

Mar. Contritionis ueritas pñas quærit & amat, ueniarum autem largitas relaxat & odisse facit, saltem occasione:

¶ Syl. Hec est tua potissima ratio: quare difficile dixeris vtrāq; posse saluare. Dico vero cū sancto Thoma: q; qdū pñas dare pro sceleribus est alicuius boni allatum: vt in presenti vita: quando meritorū est: vera contritio amat pñas: ad merendum & precauendum a peccatis: siue tamen contemptu ueniarum: quia vtrumq; melius est q; alterum: vbi vero

F. SYLVESTER MAGISTER S. PALATII

pene nullum bonū afferunt: sed retardant a bono glorie: quod eis nō ex solutio haberi nequit: pene non assumuntur: sed tolerantur: dulcissimū: q̄ est animabus ab eis misericorditer absolui: & ita in purgatorio est.

Mar. Caute sunt ueniā Apostolicā prādicandā, ne populus false intelligat eas p̄ferri cāteris bonis opibus charitatis.

¶ Syl. Clerū utiq; docet: sed nō minns caute sunt improbande & restringēde: in p̄iudiciū Aplīcē facultatis: & p̄uilegiū cōcessi a deo beato Petro.

Mar. Docendi sunt Christiani, quod Papā mens non est redemptionem ueniarum ulla ex parte comparandam operibus misericordiā.

¶ Syl. Docendi sunt etiā: q̄ mens Pontificis est per uenias prouocare fideles ad opera pietatis: sicut diuini cultus & misericordię: & q̄ melius est benefacere: & uenias assequi: q̄ horum neutrum: vel alterum moliri.

Mar. Docendi sunt Christiani, quod dans pauperi, aut mutans egenti, melius facit. Q̄ si uenias redimeret, quia per opus charitatis crescit charitas, & fit homo melior, sed per uenias non fit melior, sed tantummodo a p̄na liberior.

¶ Syl. Docendi sunt etiā: q̄ qui utrūq; pōt melius est: Docēdi sunt etiā: q̄ per uenias nō fit homo melior: essentialiter: sit tñ melior: cōcōmitanter quia erogare in opus pium: aut alias bonū pro assecutione ueniarū meritorium est: vnde ceteris paribus melius est dare eleēmōsynā gratia ueniarū: q̄ gratia meriti p̄cise: quia ibi duo bona sunt: scz meritū: & sublatio impediētis ac retardantis a gloria: id est: reatus p̄narū: hic uero unū est.

Mar. Docendi sunt Christiani, quod qui uidet egenum & neglecto eo, dat pro uenijs, non indulgentias Papā, sed indignationem dei sibi uendicat.

¶ Syl. Docendi sunt etiam scriptores castigatius scribere q̄ tu scribas: quia quod scribis: nō est verum. vbi quis petenti pauperi: potest eleēmōsynam sine peccato negare: quod creberrime accidit: neq; vbi negatur cum peccato quidem veniali: sed sine mortali: quia pro veniali solo: non vendicat sibi homo indignationem dei: cum gratie & charitati veniale nō repugnat: & consequenter nec amicitie: quam ad deum habemus.

Mar. Docendi sunt Christiani, q̄d nisi supfluis abūdent, ne cessario tenentur domui suę retinere, & nequaquā effundere.

¶ Syl. Docendus es & tu sufficientius diuidere: quia temporalis hōim facultas in sufficienter diuiditur necessaria quę quis domui suę tenetur retinere: quę scz sunt necessaria: sine quibus nō: & superflua: sed hęc est diuisio sufficiens iuxta diuū Tho. Honorū em̄ temporalij hominis: q̄dam uero sunt necessaria ad uitam suam, & suorū: quę dicūtur necessaria: sine

Quibus nō: supple viuitur: quedam vero sunt necessaria ad vitam decen-
tem: que dicuntur necessaria: sine quibus nō bene: & quedam nec sic: nec
sic: que dicuntur superflua simpliciter. De primo necessario: nec veniunt sunt
redimende: nec eleemosyna danda: nisi quis eligat mori dando pro bono
reipublice. De secundo tenentur homines eleemosynam dare solum in
necessitate extrema: potest autem: & debet homo dare de cōsilio extra di-
ctum casum partem huius necessarij cum indiuisibili non consistat: non
autem totum. Sic ergo patet: qd etiam non habens superflua: potest res-
dimere venias: ex parte eius quod est necessarium: sine quo non bene.

Mar. Docendi sunt Christiani, quod redemptio ueniarū
est libera, non praecepta.

¶ Syl. Docendi sunt etiā: & docere debent boni filij ecclesie Romane &
consequenter dei: qd princeps pro cōmuni bono posset coactiue exigere
bona a subditis: sed pōtius Romanus: vtriusq; potestatis apicē tenens:
pro fabrica Basilice sancti Petri: que est totius Christiani populi bonū
petit quod iubere posset: & petendo muneratur ex thesauro sibi tradito.

Mar. Docendi sunt Christiani, quod Papa sicut magis e-
get, ita magis oprat in uenijs dandis pro se deuotam oratio-
nem, quam promptam pecuniam.

¶ Syl. Immo nō sunt sic docendi: quia hoc esset eos a multis bonis que
ueniarū gratia faciunt: dimouere: sed potius sunt docendi: qd omnes fide-
les ex debito charitatis tenent pro summo pastore: etiā sine uenijs: orare:
& qd Papa multotiens dat venias: vt fideles prouocet ad orandū pro se:
vt semper facit in sua capella. Quando vero vltra orationes etiam pecu-
nijs indiget: venias largitur: non gratia pecuniarū: sed eius rei ad quam
pecunia ordinatur: puta instauratiōē hospitaliū: & ecclesiarū: & hoc cū
facit: omnes quorū interest letantur: & gratulantur omnes: nisi qd tu Martinus
id quod in alijs ecclesijs instaurandis laudatur: in fabrica prima toti-
us reipublice Christiane vituperas. qui si a domino nostro habuisses bo-
nū Episcopatu cum plenaria indulgentia ad ecclesie tue reparationem:
forte dulcioribus verbis abundasses: & quibus detrahis: venias extulisses.

Mar. Docendi sunt Christiani, quod ueniæ papæ sunt u-
tiles, si nō in eis confidant, sed nocentissimæ, si timorem dei
per eas amittant.

¶ Syl. Docendi sunt etiā: qd cōfidentia ueniarū ab alijs bonis operibus
non retardans nihil obest: sed occasionaliter prodest: dū aia ex hoc in gra-
tiarum actiones assurgit. Docendus etiam es tu: vt cautius observes: ne
paucis verbis tibi ipsi contradicas: qui interdū venias dicis esse vtilēs:
interdum solum signa diuine relaxationis: que signa etiam apud te sunt
fallacia: cū scribas nullū esse certum: qd relaxationē penarū sit affectus.

Mar. Docendi sunt Christiani, quod si Papa nosceret ex-

actiones uenialium prædicatorum, mallet Basilicam beati Petri in cineres ire, quam ædificari cute, carne, & ossibus ouium furarum
 ¶ Syl. Docendi sunt potius Christiani: quam tu iniuste prædicatoribus detraheris: contra ordinem fraternæ correctionis talia secreta: que qua sunt (quod vix credo) in publicum per uniuersum orbem seminando: que talia si non ueras: debuisti fraternæ correctionis normam obseruare: eo vel maxime: quod talis sit huius innocentissimi Pontificis mens: ut nullus non inique modo: verum etiam nec indecenter operetur: aut uiuat.

Mar. Docendi sunt Christiani, quod Papa si sicut debet, ita uellet, etiam uendita (si opus sit) Basilica sancti Petri, de suis pecunijs daret illis, a quorum plurimis quidam concionatorum ueniarum pecuniam eliciunt.

¶ Syl. Docendi non essent ista populi: quia esset contra fraternam charitatem: sed si non speratur declamantium correctio per secretam monitionem (ista enim non sunt in ambone) docendus esset is prælatus: cuius interest et singulariter dominus noster. ¶ Papa: si tamen aliqui tales sint: quod ut credam: vix adduci possem: quia esto quod declamatores forent rapaces: per vim tamen non extorquent: sponte vero: nullus est adeo stultus: ut si usque adeo sit egens: ut pro eius suffragio Basilica sancti Petri vendenda foret: uelit pro indulgentijs pecunias effundere: unde potius credo quam loquaris per talenta: aut alia aut excogitas: aut exornas.

Mar. Vana est fiducia salutis per literas ueniarum, etiam si commissarius, imo Papa ipse animam suam pro illis impignoraret.

¶ Syl. Vana est ista tua conclusio: et similes: quia nullus est tam stultus: ut salutem suam talibus literis committat sine voluntate penitendi vel statim: vel tandem sed tu uideris loqui non theologicè: sed tragicè: ad aures populorum exhauriendas: uide autem ne diuino iudicio inde exhaurias maledicta: irrisiones et censuras.

Mar. Hostes Christi & Papæ sunt hi, qui propter uenias prædicandas, uerbum dei in alijs ecclesijs silere iubent.

¶ Syl. Raris crebra cedere consueuerunt: sic celebris colitur annalis sollemnitas sanctorum: quam sabbatina dei matris: aut pene quotidiana trinitatis. Sic ex causa Pontifex cuiusque declamatori pro loco et tpe indulget: ut alijs silentium indicat: quo populum habeat frequentiorè: ut inquisitori: utque ordinario quod potest commendari. Astringere uero Papæ hostes esse: qui Christi sua gratia: et beneplacito operantur: aut etiam dei stultum et ridiculum est.

Mar. Iniuria fit uerbo dei, dum in eodem sermone æquale, uel longius tempus impenditur uenijs, quam illi.

¶ Syl. Dico ut supra proxime: et ulterius: quod ita loqueris: ac si publicatio ueniarum cum his que illam comitantur: declaratoria et honoraria: non

fit seminatio verbi dei: puod nego.

Mar. Mens Papæ necessario est, quod si ueniæ (quod minimum est) una campana, unis pompis, & ceremoniis celebrantur, Euangelium (quod maximum est, centum campanis, centum pompis, centum ceremoniis prædicetur.

¶ Syl. Dico vt supra proxime: & ulterius: q̃ consimiles conclusiones non decent grauem theologum: sunt enim pueriles: & videtur esse viri stomachi: & inferentis os in celum: & contra stimulum calcitrantis.

Mar. Thesauri ecclesiæ, unde Papa dat indulgentias, neq̃ satis nominati sunt, neq̃ cogniti apud populū Christianum.

¶ Syl. Non est mirū si vulgus ista nō nouit: cum tu qui cū orbe vniuerso te disputaturum obtulisti: ista aut non intellexeris: aut fingas: vt patebit. Sunt enim isti thesauri noti & nominati: non quidē lumine nostri gratiōnis: sed spiritus sancti: qui p̃ sanctos suos nos edocet: quibus tu nō assentiens: auctoritate tua: aut tui similitum alios thesauros effingis. Tenig ergo: sine indulgentiæ auctoritate scripture nobis non innotuere: sed auctoritate ecclesiæ Romanæ: Romanorumq̃ Pontificū: quæ maior est: inter quos sanctus Gregorius primus (teste diuo Tho.) indulgentias dedit Romæ in stationibus: ceteriq̃ sunt secuti. Thesaurus ergo iste secundum sanctos: cum theologos: tum etiam canonistas: sunt merita Christi & sanctorum: non ea ratione qua merita: sed qua satisfactiones.

Mar. Thesaurus certe unde indulgentiæ dantur, non esse temporalis patet, quia non tam facile eos profuudunt, sed tantummodo colligunt multi concionatorum.

¶ Syl. Non doces Martine: sed detrahis: non concionatoribus tantum quos scis rem suam non promouere: sed innocentissimo Pontifici: & quidem iniuste: quippe qui nil velleret aut inique: aut etiā indecenter agi: maxime vero p̃textu sue auctoritatis.

Mar. Nec sunt isti thesauri merita Christi & sanctorū, quia hæc semper sine Papa operantur gratiam hominis interioris, & crucem, mortem, infernumq̃ exterioris.

¶ Syl. Immo secundū sanctos tam theologos: q̃ canonistas celebriores sunt predicta merita Christi & sanctorum: non ea ratione qua merita: sed qua satisfactiones Christo superuacane: sanctis autem superabundantes. Quarum satisfactionū valorem: verum est quidem in nobis operari & nobis applicari: sed non sic: vt plene per eas liberemur ab omni reatu si in casu duplici. primo quidem si non per satisfactionem plenam eis coniungamur. secundo vero si pontifex eas nobis plene p̃ indulgentias applicet. Si aliter sentis: aberras a fide: nec indulgentiarū thesaurū intelligis.

Mar. Thesaurus ecclesiæ sanctus Laurentius dixit esse

pauperes ecclesiæ, sed locutus est usu uocabuli suo tempore
 ¶ Syl. Etiam nunc latenter mordet potius quam doceas: quasi temporibus
 nostris pauperes non sint Pontificis hominumque thesauri: puto autem quod
 licet Romanus clerus a perfectione primæ declinavit: quod non infici
 or: tu tamen non sis talis: qui possis irreprehensibiliter reprehendere: et
 qui a primæ patrum religiositate non declinavis. quod equidem vel hinc
 conijcio: quia nullus sapiens est (ut reor) qui te esse detractorem iniustum
 non astruxeris. quanquam etiam utinam sic Romæ essent bona cetera: sicut
 eleemosynæ pie. quod ut reliqua taceam: etiam pauperum numerus si
 ne numero iudicio sit. maxime vero in pio Pontifice: qui nulli quantum
 vis extero aut in grato viro: scit petita denegare.

Mar. Sine temeritate dicimus claves ecclesiæ merito Christi
 facti doanatas, esse thesaurum istum. Clarum est enim quod ad re
 missionem peccatorum & casuum sola sufficit potestas Papæ.

¶ Syl. Si cuiusque sancti testimonium citaveris: tecum in hoc sentientis teme
 re te sic docuisse negabo: quod puto non facies. Et quidem fateor ad id suf
 ficere potestatem pontificis maximi eo modo: quo potestas Regis ad ar
 cem fabricandam vicem mediante thesauro: qui non sit potestas: sed mate
 ria potestatis. Cum enim ecclesia ex thesauro isto faciat indulgentias ple
 narias: si thesaurus iste sit claves ecclesiæ: aut claves ad motum peccatoribus
 operabuntur cum electione. sic quia in sacramentali penitentia non operabun
 tur quantum possunt absoluendo ab omni pena: sicut ab omni culpa. aut
 semper penam totaliter abolebunt: quorum utrumque falsum est primum quidem
 quia nullus sacerdos sic absoluendo intendit: sed intendit peccatori be
 nefacere quantum potest. secundo vero: quia purgatorum tollit: unde doctor an
 gelicus docet per clavem remitti partem pene: non totam. Iste ergo thesaurus
 materialiter est satisfactio Christi et sanctorum: effectiue autem est clavis iurisdictio
 nis: qua dispensat. Igitur potestas Pontificis per clavem ordinis: omnem culpam: et per
 clavem iurisdictionis: cuius est indulgere omnem penam: ex causa potest ab olere

Mar. Verus thesaurus ecclesiæ est sacrosanctum evangelium.

¶ Syl. Verum quidem Martine dicis: sed equivoce loqueris de thesau
 ro. et hoc ipsum verum quod dixisti: ad malum finem ordinas: ut vide
 tur. ut etiam statim patebit.

Mar. Thesaurus evangelii est merito odiosissimus, quia
 ex primis facit novissimos, thesaurus indulgentiarum meri
 to est gratissimus, quia ex novissimis facit primos. Igitur the
 sauri evangelici retia sunt, quibus olim piscabantur viros
 divitarum. thesauri indulgentiarum sunt, quibus nunc pi
 scantur divitias viroorum.

¶ Syl. Si mordere canem est proprium: vereor ne tibi pater canis fuerit: quod
 ad hoc videris natus: ut mordeas: vereor insuper ne propter tuam dicaciam

tatem: & illationem tui oris in celum: aliquid mali tibi cōtingat: nec video quō venias excusandas ab anathemate ea capite multiplici. nec puto quod vir sis mentis composite: quia talia characteribus formanda tradideris.

Mar. Indulgentiæ quas cōcionatores uocant maxias gratias intelliguntur uere tales quo ad quæstū promouendum

¶ Syl. Jam Pontifice deserto: spiritus sancti muneribus detrahis: quasi ipse indulgentie non augeat: sed burse putes sint: quod blasphemiā dixerim

Mar. Sunt tamen reuera minimæ ad gratiam dei, & crucis pietatem comparatæ.

¶ Syl. Hi qui venias gratias maximas astruunt nulli comparantes: excusandi veniunt per hyperbolen: tu vero qui eas comparas gratie Christi: vide quo nam pacto excusabere: dicens eas minimas: cum etiam sint gratie alie: & alia dona minora: puta ipsa bona fortune: nec reor: poteris aliquam excusationem pretendere: que ueniarum declamatoribus eque non congruat: consequenter autem iniuste mordes.

Mar. Tenentur Episcopi & curati ueniarum Apostolicarum, cōmissarios cum omni reuerentia admittere, sed magis tenentur omnibus oculis intendere, ne pro commissione Papæ, sua illi somnia prædicant.

¶ Syl. Si tibi talia dicenti animus inesset equus & bonus: tacendū esset: sed sicut diabolus in omni suo opere suam superbiam: ita tu quoque in omni pene tua conclusionem: tuam malevolentiam redoles.

Mar. Contra ueniarum Apostolicarum ueritatem qui loquitur, sit ille anathema & maledictus.

¶ Syl. Effigiem geris eius: qui cōsignare se putans: in lumen proprium impingit. Clericali enim ueniarum aut ignorantia: aut malitia multum detraxisti: ut liquet ex dictis.

Mar. Qui uero contra libidinem & licentiam uerborum concionatoris ueniarum curam agit, sit ille benedictus.

¶ Syl. Sit inquam benedictus: si charitate: si iustitia: si pietate mouetur: qui uero cōtra licentiosum in dicendo: licentior est in scribendo a deo qui dem bonus efficiatur: ab hominibus uero ad aliorum monumentum castigetur.

Mar. Sicut Papa iuste fulminat eos, qui in fraudem negocii indulgentiarum quacunque arte machinantur, multo magis fulminare intendit eos, qui per ueniarum prætextum in fraudem sanctæ charitatis & ueritatis machinantur.

¶ Syl. Dominus noster Papa tantæ virtutis creditur: ut per suos ministros nil indecens fieri velit: au uero in eos delinquentes intendat animaduertere per anathema ut dicis: puto nescias.

F. SYLVESTER MAGISTER S. PALATII

Mar. Opinari uenias Papales tantas esse, ut soluere possint hominem, etiam si quis per impossibile dei genitricem uiolasset, est insanire.

¶ Syl. Astringere quod habens plenitudinem potestatis a papa ad uenas possit absolueri a culpa in dicto casu per ordinis clauem: et a pena per clauem iurisdictionis: non est insanire: sed sane sentire: cum etiam idem posset in Iudam: et in eos: qui aut virginem aut Christum interemissent: modo esset viatores. Uideris autem loqui tragedice.

Mar. Dicimus contra quod ueniarum Papales nec minimam peccatorum uenialium tollere possunt quo ad culpam.

¶ Syl. Immo tibi tollere non possunt ueniales: etiam quo ad penam: quippe quoniam secundum te sunt solum signa et non causa remissionis. Quod uero per uenias culpa remittatur: predicatorum ueniarum docuisse credo nullum quippe cum etiam rudioribus liqueat assecutionem ueniarum preexigere culpam abolitionem: cum huius rei gratia etiam rustici sua crimina fateantur.

Mar. Quod dicitur, nec sit sanctus Petrus modo Papa esset, maiores gratias dare posset, est blasphemia in sanctum Petrum & Papam.

¶ Syl. Et si sanctus Petrus credas sanctior fuisse omni post futuro Pontifice: et in gratiis personalibus copiosior: quantum tamen attinet ad clauem iurisdictionis et ordinis: erroneum est: ne hereticum dicam: dicere Leonem et Petro primo minorem: et non posse de iure quicumque ille potuit.

Mar. Dicimus contra quod etiam iste, & quilibet Papa maiores habet, scilicet euangelium, uirtutes, gratias curatum &c. ut pri. ad Corin. xij.

¶ Syl. Timeo ne dei iudicium super tuum caput portas: qui per ironiam ita irrisorie loqueris universo orbi de tanto Pontifice. Utinam autem tibi sint ille uirtutes: que in domino nostro predicantur.

Mar. Dicere crucem armis Papalibus insigniter erectam et cruci Christi æquualere, blasphemia est.

¶ Syl. Tibi non credere quoniam iam cepi: neque hoc puto ab aliquo ueniarum declamatorie predicatum ita inde: ut recitas: quamquam quilibet crucis in qualibet materia: eque representet imaginem Christi et eque adoranda sit seclusa ratione contactus: de qua ad presens breuitatis gratia supersedeo.

Mar. Rationem reddent episcopi, curati, & theologi, qui tales sermones in populum licere sinunt.

¶ Syl. Uideris Martine uelle te per hec iustificare: quasi recte feceris: detrahendo ueniis contra preceptum domini nostri pape: et detrahendo ueniarum concionatoribus: et pontifici contra preceptum dei: sed nequaquam

propterea q̄ theologus sis: venis in predictis excusandus: sed arguens: plectendus: & ad omnem heresim abiurandam cogendus.

Mar. Facit hæc licentiosa ueniarum prædicatio, ut nec reuerentiam Papæ facile sit etiam doctis uiris redimere a calumnijs, aut certe argutis quæstionibus laicorum.

¶ Syl. Dulchre sub colore excessu eorū qui declamant: iterum impingere vis in pontificem: quæstiones secularibus ascribens: sed age: en reuerentia & amor ad Pontificem: docebit me soluere insolubilia tua incipe.

Mar. Scilicet cur Papa non euacuat purgatorium propter sanctissimam charitatem, & summam animarum necessitatem, ut causam omnium iustissimam, si infinitas animas redimit propter pecuniam funestissimam, ad structurā Basilicæ, ut causam leuissimam.

¶ Syl. Deus: qui tanq̄ agens supremū: omnia vertit ac dirigit in finem postremū. vnde & omnes homines vult saluos fieri: nulli voluit gratiam qua in finem illū dirigatur & saluetur elargiri: nisi ex parte eius: qui gratiam erat accepturus: esset preparatio quedam: & meritum congruitatis quem apparatus qui habere nequeunt: vt infantes his vult suffragari p̄ alios. & huius quoq̄: qui pro nobis infinite satisfactionis passionē tulit: non vult illam nobis suffragari: nisi nos per nostram satisfactionem insufficientem: eius satisfactioni sufficienti & superabundanti iungamur. Cum ergo deus post penā anime ex contritione & clauibus misericorditer abolitā ex sua simul misericordia & iustitia talem animā ediderit tali pene exoluendæ: puta annorū centū: qua ratione debet pontifex totam illam penam: vel etiā partem relaxare cū tanto præiudicio iustitie diuine: nisi ex parte talis anime aliq̄ meritū efferatur: puta elemosynæ: aut ieiunij: aut oratio a se: aut ab alio pro se oblatū? Unde est q̄ clamant omnes sancti: cū theologi: tum canonice: in ueniarū largitione causam aliquā oportere interuenire: quæ causa quicquid est in dei gloriā vel promotionē boni communis: & huiusmodi. Datuerit ergo cur papa purgatorij non euacuat: quia videlicet nō subest rationalis causa relaxandi rigorem iustitie diuine in oib̄ animabus purgatorij q̄ si subesset: vtiq̄ posset illud euacuare: puta si daretur plena indulgentia: etiam defunctis poenitentibus adiutrices manus ad expeditionē in Turcas: & quelibet anima purgatorij amicum haberet: sibi debite & cōplete suffragantē. & heritas aut pontificis & necessitas animarū non est ratio efficax sic relaxandi iustitiam diuinā: quā deus talis necessitatis cōsciū: & infinite charitatis: ac misericordie visceribus plenus sapit: & inuolabat iliter seruat. Age nunc ad Martine: & alia quæ sita multiplica.

Mar. Cur permanent exequiæ & anniuersaria defunctorum, & non reddit, aut recipi permittit beneficia pro illis in

stituta, cum iam sit iniuria pro redemptis orare.

¶ Syl. Que huius cause sunt. Prima quidem: quod incertum sit: an is qui porrigit manus adiutrices ut anime cupiam plenam veniam obtineat: secundum propriam facultatem porrexerit: quod necesse est: potest enim aliquando porrigere nimium parce: quo casu anima non assequitur indulgentiam plenam: sed secundum proportionem exhibiti ad id totum quod fuerat exhibendum: ut docuit diuus Tho. Alia vero causa est: quia etsi suffragi non profint tam redemptis: alijs tamen profunt: et hoc ipsum morituri intendebant qui sibi anniuersaria perpetua ordinauerunt: cum non sit verisimile quod crederent se in purgatorio perpetuo futuros: donec celi cum terra mouendi forent.

Mar. Item quare noua illa pietas dei & Papae, quod impio & inimico propter pecuniam concedunt animam piam & amicam dei redimere, & tamen propter necessitatem ipsiusmet pie & dilectae animae non redimunt eam gratuita charitate.

¶ Syl. Que est ista noua ignorantia tua (ut cum stomacho loquar) ut putas quod deus infinita charitate sua (iustitia sic exigente) animam conscius in tali necessitate constituerit: et deinde nulla facta mutatione ex parte dei vel anime debeat eam ex tali necessitate educere? Internueniat ergo causa aliqua necesse est: ut clamant sancti vniuersi: si dei iustitia autem relaxanda penitus: aut certe mitiganda est que causa non ex parte dei (inuariabilis enim est) sed ex parte anime pensanda est.

Mar. Item cur canones poenitentiales re ipsa, & non usui in semet abrogati & mortui, adhuc tamen pecunijs redimuntur per confessionem indulgentiarum, tanquam uiuacissimi.

¶ Syl. Quidam conclusionibus tuis Martine: doctus mihi primo aspectu visus es: dicta uero tua exactius perscrutanti: mihi uideris satis grossus quippe qui non videas: quod licet canones eiusmodi quo ad id sint abrogati: quod secundum illos poenitentiae non sunt necessario imponende peccatoribus: cum hodie sint omnes arbitrarie: non tamen abrogati sunt quantum ad hoc: ut reatus ad penam iuxta eos taxanda non maneat: nisi forte aliqui diuinae iustitiae mensuram excedant: plus iusto imponentes: et quantum ad istum reatum poene uiuentem et ligantem: redimuntur. Unde tibi pro regula obseruandum est: quod ecclesia Romana sicut in dicto: ita et in facto suo non fallitur in fide: aut moribus: alioquin a via salutis aberras.

Mar. Item cur Papa, cuius opes hodie sunt opulentissimis Crassis crassiores, non de suis pecunijs magis, quam pauperum fidelium struit unam Basilicam sancti Petri.

¶ Syl. Ubi multe diuitie tibi (diuina scriptura a teste) multi sunt qui comedunt illas: et forte S. dominus noster pro suo gradu et maiestate est pauperior: te cui si census esset exiguus: forte non vacaret ista conscribere. Quid uero

latenter reprehendis ex laicorū persona pontificem : qui pecunias excipiat a spōte offerentibus: qui pro hoc cōi: & quidē celeberrimo bono: iuste tanq̃ summus in mūdo gemina potestate rex impetrare eas & indicere possēt

Mar. Item quid remittit, aut participat Papa his, qui per contritionem perfectam ius habent plenarię remissionis, & participationis.

¶ Syl. Si quis tanta contritione torquetur: vt omnium peccatorū suorum reatū aboleat: huic papa nihil penarū remittit: sed si reris oēs contritos esse eiusmodi: euertis purgatoriū: & non modo hereticus: verū hesiarcha es quantū ego sentio: qui hactenus nullū relegerim ista nefanda docuisse

Mar. Item quid adderetur ecclesię boni maioris, si Papa sicut semel facit, ita centies in die cuiuslibet fidelium has remissiones & participationes tribueret.

¶ Syl. Duo bona addicerent: vñ q̃ necesse esset fideles toties repetere causam gratia cuius dant venię: puta elemosynā: aut orationē: aliud: q̃a remitteret omnis nouus penarum reatus: si quis post veniam incidisset.

Mar. Ex quo Papa salutem quærīt animarum per uenias magis, quam pecunias, cur suspendit uenias & literas iam olim concessas, cum sint æque efficaces.

¶ Syl. Ideo facit: vt sicut olim predecessores sui uenias dederūt pro structuris minoris momenti & que iam forte vel ex toto: vel ex parte explete sunt ita ipse pro ista structura largiatur omnium preclara: & in hanc fideliū pia vota colligantur.

Mar. Hęc scrupulosissima laicorum argumenta sola potestate compescere, nec reddita ratione diluere, est ecclesię am, & Papā hostibus ridendos exponere, & infoelices Christianos facere.

¶ Syl. Ecclesia Romane: que in Romano pontifice virtualiter inclusa est temporalis: & spiritalis potestatis summū in papa apicē tenet: & seculari brachio (prout iura decernunt) pōt eos qui fide primo suscepta: deinde male sentiunt: compescere: nec tenet rationibus certare ad vincendos proteruentes. nisi maxime veritas in aperto est: ego tñ volo tecum rationibus agere: & experiri quid scribendo possis. Hostes autē se irridētes & corporales: & spūales: solet ecclesia ad nihilum (deo iuuante) deducere

Mar. Si ergo uenias secundū spiritū & mentem Papę prædicarentur, facile omnia illa soluerentur, immo non essent.

¶ Syl. Si mens pontificis esset illa quam tu scripsisti: esset mens male docta: & longe a veritate aberrans: vt patuit: & clarius patebit: cum iam nō conclusionibus: sed argotizationibus agemus.

R. P. MARTINI LVTHERII

Mar, Exhortandi sunt Christiani, ut caput suum Christū per pœnas, mortes, infernosq; sequi studeant, ac sic magis per multas tribulationes intrare cœlum, quam pro securitate pacis confidant.

Syl. Exhortandi etiam sunt: vt caueant a doctrina tua tuiq; similitum q̄ nec sana: nec charitativa est: sed detractoria & sugillativa. Tribulationes vero in hac quidem vita a viris perfectis eliguntur: quando sunt aliquius boni allatiue: in futuro autem secus: vt supra ex diuo Thoma deducrum est. Hec ergo sunt Martine: que ad conclusiones tuas respondenda occurrerunt: posthabitis in fine quibusdam vanis que loqueris. Eia nūc age: aut improba mea: aut tus proba. Ego quoq; imposterum itidem faciam. Et vt latior tibi campus certaminis adsit: etiam ea que in Sylvestrina scripsi: substinenda propono.

F I N I S,

REVERENDO IN

CHRISTO PATRI, SYLVESTRO PRIE-
rati, ordinis Prædicatorū, sacre Theologiæ pro-
fessori celeberrimo, sacriq; Palatii Aposto-
lici magistro, F. Martinus Lutherus
Augustinianus, æternam in
Christo Salutem.

PERVENIT ad me reuerende Pater, Dialo-
gus ille tuus, satis superciliosus, & plane to-
tus Italicus & Thomisticus. In quo etsi cau-
sarum, te iam senem armisq; defuetum, denuo
meis uerbis ad certamen impelli, tamen ue-
lut Entellus ille de me Darete (ut ais) referre paras uictoris-
am insperato, nisi quod eo ipso Dareta magis quam Entel-
lum exhibes, quod rumores ponis ante salutem, & (ut dici-
tur) Encomium ante uictoriam. Age igitur, fac quod facis,
fiat uoluntas domini. Vale.

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO

Omīto fundamenta tua, quorum intelligentiam magis suspicor quam capio. Et more exemploq; tuo, mihi quoq; fundamenta iaceam necesse est.

Primum est illud beati Pauli, Omnia probate, quod bonum est tenete. Et Gal. ij. Si angelus de cœlo aliud uobis euangelizauerit, quam accepistis, anathema sit.

Secundum est illud B. Aug. ad Hierony. Ego solis eis libris, qui canonici appellantur, hunc honorem deferre didici, ut nullum scriptorem eorum errasse, firmissime credam. Cæteros autem quantalibet doctrina, sanctitateq; polleant non ideo uerum esse credo, quia illi sic senserunt &c.

Tertium illud Clemē. de pœni. & remis. c. abusionibus. Quæstoribus nihil licere (in uenijs prædicandis) proponere populo quam quod in eorum literis continetur, hoc est, quod tu dicis, ea quæ Ecclesia de facto facit.

His fundamētis, si me intelligis, simul intelligis, totū tuū dialogum funditus euersum. Nam tu perpetuo uerborum textu, non nisi nuda uerba ponis, aut solas opiniones diui Thomæ mihi nunc demū decantas, qui æque (ut tu) nudis uerbis incedit, sine scriptura, sine patribus, sine Canonibus, deniq; sine ullis rationibus. Ideoq; me iure, id est, Christiana libertate, te & illū simul reijcio & nego. imo ita cogit me auctoritas fundamenti primi & tertij, & suadet exemplū Augustini in fundamento secundo. Nam si apud Iurecōsultos prouerbiū recipitur, Turpe est Iuristam loqui sine textu, tu uide, q̄ sit honorificū Theologū (qui maxime omnium debet) loqui sine textu, quē Apostolus iubet calceatū esse pedibus in præparatione Euangelij, & Episcopū potentē, nō in syllogismis & opinionibus hoīm, sed in doctrina sana, nimis ea, quā alibi diuinitus inspiratā uocat. Hoc em̄ consiliū si fuisset seruātū, minus nunc ecclesia haberet inutiliū quæstionū & opinionū, & plus euāgelij & Christianæ ueritatis.
Iam accedamus & iudicemur simul.

Primo. Quatuor falsitates in tribus primis conclusionibus a me comprehensas pronuntias. Primam, quod saluator impossibile iusserit, scilicet fideles omni tempore habere actum poenitentiae, interioris uel exterioris. Cum enim dicat, agite, non loquitur de habituali interiore poenitentia quae sola perpetua est, & consequenter loquitur de actuali interiori uel exteriori. Agere enim, uel actus, uel non sine actu est. Haec tua. Vere tua sunt, id est, adeo Scholastica & Thomistica immo Aristotelica, ut me pigeat & tordeat ea confutare. Rogo, ubi hic scriptura, patres, aut Canones sonant? Deinde miror, quod iuxta peripateticam istam Theologiam, uerbum illud agite, non ad solam internam actionem retulisti. Item, quid si & ego tua industria usus, te calumniarer & dicerem, Omnem uitam (quod ego posui) non esse idem quod omni tempore (quod tu interpreta ris) Sed tamē admitto, nec duriter agam tecum, reuerbor canos tuos & dignitatem tuam. Rem ipsam tueri conabor. Ideo paulo fufius hic tecum fabulabor, ut iam secundo totum tuum Dialogum subuertam.

Primū falleris reuerende pater in uerbo, agite, quasi id actum importet, quem contra habitum distinguas. Idem est enim, agite poenitentiam, quod, poeniteat uos, seu, ut ausus est interpres Latinus Act. ij. Poenitemini & saluamini &c. Nam & graeci Metanoite (quod poenitentia agite, transierunt) resipiscite, seu ad mentem & cor redite, significat.

Secundū, habitualis illa poenitentia, nec a uobis intelligibilis, nec uulgo tradibilis, nulla est apud me, sed a uobis conficta ex Aristotele praesertim, si qualitatem quandam in anima perpetuā & otiosam intelligitis. aut doce eam ex Scrip. Patribus, Canonibus, rationibus. Nolo (ut scias) te aut Sanctum Thomam, nudos habere magistros, in his rebus, quae ad animam pertinent, quae solo uerbo dei uiuit & patet, ideoque unus est eius magister Christus. Hunc autem

in te loquentem non audio, sed Aristotelem & hominem.

Tertium, pessime facis, quod negas saluatorem impossibilia iussisse, plusq; pessime facis, quod hoc falsitatem audes appellare. Ideo em̄ semper orare oportet, Dimitte nobis debita nostra, quia nunq̄ facimus, aut implemus mandata dei Nec possumus in hac uita implere. Sicut B. Aug. locupletissime contra Donatistas & Pelagianos testat̄. Sed & Paulus Ro. vii. queritur se captiuari in legem peccati, & non facere bonū quod uult. Similiter & Gal. v. Caro concupiscit aduersus spiritū, & spiritus aduersus carnē. Hæc em̄ sibi aduersantur, ut non ea, quæ uultis faciatis. Istæ sunt inimicitie quas posuit deus inter semen serpentis & semen mulieris, id est, inter carnem & spiritū, inter concupiscentiam & charitatem. Quod ergo non omni tempore poenitemus & resipiscimus, uitium est, licet impossibile sit fieri. Cōcludit em̄ deus omnes sub peccatum, ut omnium misereatur.

Quartum. Omnes doctores Ecclesiastici sentiunt mecum nullus aut tecum, Sic em̄ B. Aug. totam fidelū uitam, crucem & martyriū esse pronūtiat. Quemadmodū & Iob vii. militiam seu tentationē uocat, uitam hominis super terram Et B. Bern. Stare in uia dei, & non proficere, est deficere. Et alibi, Vbi incipis nolle fieri melior, desinis esse bon⁹. Et hoc est quod in Psal. Vita iusti uocatur uia, semita, non domus aut status, ut uitam eius quendam cursum & non statū esse doceat. Sicut de Christo omniū iustorum archetypo dicit, Exultauit ut gigas ad currendā uiam. Sed hanc uiam semper currere non potest homo, nisi dilatetur cor eius. Iuxta illud, Viam mandatorū tuorū cucurri, cum dilatasti cor meū. Hæc est illa renouatio mentis, quā Apostolus Paulus (non ut tu) intermittēdam, sed de die in diem, de charitate in charitatem, in eandem, quæ in Christo est, formam promouendam docet, Sed non ex nobis, immo sicut a spiritu domini &c. quia præceptum est impossibile &c.

Quintum. In omni bono opere, potius aguntur, quam agunt filij dei, sicut Ro. viij. dicit, Qui spiritu dei aguntur, hi filij dei sunt. Et ea opera (omnium qui remotiorem Theologiam gustauerunt iudicio) sunt optima quæ sine nobis, in nobis operatur Christus. & ea fere pessima, quæ iuxta Aristotelis pessimam doctrinam, nobis eligentibus, & (ut uocant) libero arbitrio mediante, operatur. Sic enim fit, ut optime ieiunet, qui alia meliora meditatus, ne cogitet quidem an ieiunet. Hi enim longissime omnium ab edendi cupiditate separatur. Non autem ita qui se sentit & proponit ieiunare. Ita qui sancta meditatur, aut ea quæ suæ sunt uocationis, operatur intentus, quibus eum a uitijs abstrahit, uel abstractum conseruat, sine dubio uerissime poenitet, si tamen id amore dei, non sui causa faciat. Quia id demum est uiuam & ueram poenitentiam agere, animam a uitijs propter deum separare, & separatim seruare magisque separare. Tu uero qui sacramentalem illam & initialem poenitentiam ob oculos tantum uersas, cuius feruor & tumultus durare non potest sine miraculo, inuenisti impossibilitatem.

Secundam falsitatem meam ita pronuntias: Verbum Christi dicentis poenitentiam agite, non potest intelligi de sacramentali poenitentia. Hanc falsitatem esse sic ostendis. Tripliciter (inquis) poenitentia dici consueuit. Primo est uirtus quædam, cuius obiectum est peccatum sub ratione emendabilis, actus uero eius est dolor uoluntatis de peccato. Ipsa uero est habitus moralis, eliciens dictum actum respectu prædicti obiecti. Secundo poenitentia est sacramentum, cuius partes sunt, contritio, confessio, satisfactio. Tertio accipitur uulgariter pro satisfactione iniuncta a sacerdote, & omni carnis mortificatione &c. Hæc Syluester.

MARTINVS. Iste ne est quæso castus ille immani corpore Entellinus, quo audaculum hunc Dareta cruentabis? Doleo & iam poeniteo, me adeo contempsisse quen-

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPON-
dam tuæ sectæ patrem in nostra Germania, qui contra me-
as easdem positiones & ridicule & inepte pugnavit, Longe
tamen acutius & doctius quam tu. Et nisi canos tuos vere-
rer (sicut me decet) profecto hanc tuam distinctionem pro
dignitate tractarem.

Primo, quis dedit tibi, aut diuo Thomæ hanc potestatem
ut uerbū simplicissimū, simplicissimi & unici doctoris Chris-
sti, in tres diuideres sectas? Hoc cine est scripturā interpreta-
ri, an potius dilacerari? Qua scriptura, quibus partibus,
quibus rationibus hanc distinctionem stabiles quaeso? Tho-
mæ, non credo. Syluestrum, & si Palatij magistrum, nego.

Secundū, iterū ructuas Aristotelicā philosophiā de uir-
tute morali, de obiecto, de actu elicitō, quasi ego talia nunq̃
audierim, deinde quæ talia sunt, ut in populo doceri nō pos-
sint, nec ad scripturæ intelligentiā utilia, portenta duntaxat
uerborum, non nisi ad contentiones fouendas con ficta.

Tertio, pœnitentiā uirtutem, dolorem uoluntatis defi-
nis. Qua rogo autoritate? Tua? Quid hæc ad Martinum?

Quarto, quod est omnium acutissimum, immo immanis-
simus cæstus Entelli, quod pœnitentiā primo modo uir-
tutem, distinguis a pœnitentia tertio modo, quam uocas om-
nem carnis mortificationem. Ergo pœnitentia uirtus nō
mortificat carnem? Quid ergo facit? Viuificat carnem? uel
finit uiuere carnem? Quod autem uon mortificet carnem,
tua illa probat acutissima distinctio, quia pœnitentia primo
modo non est pœnitentia tertio modo. Hoc sic intelligo,
Pœnitentia dolor uoluntatis, qui uere mortificator carnis
est, non mortificat carnem. Si hæc Germanus diceret, frigi-
dum cœlum culparem. Nunc quia Italus hæc dicit, sub ar-
denti cœlo degens, quid prætendā, non inuenio, Nisi quod
uerum te in epistola dicere credo, scilicet te & senem esse,
& in cōmentarijs Thomæ non tam implicitum, quam im-
mersum, immo submersum credo.

AD SYLVESRTVM PRIERATEM RESPONSIIO

Quinto. Pœnitentiam secūdo modo satisfactionem etiā esse dicis. Item tertio modo satisfactionē esse dicis. Et primo modo si est dolor uolūtatis, nō potest fieri quin & ipse dolor satisfactionem operetur. Rogo quot nobis tandem distingues satisfactiones? Hæc ideo impugno, ut hanc tuam distinctionem denuo septem alijs noue confictis distinctionibus defendas, more sacræ Scholasticæ Theologiæ. Et tū dicas, omēs nihilominus in uerbo Christi intellectas, ut per suadeas mihi doctrinā Christi sine Thomæ & Syluestri distinctionibus intelligi nō posse, id enim opus est ut persuas dear, qui Christum nisi sine Thoma intelligi uix credo.

Sexto. Libera me quæso ex his angustijs meis. Si uerbū Christi potest intelligi de sacramentali pœnitentia, præsertim tertia eius parte, id est satisfactione, uerbum aut Christi est præceptū immutabile, quomodo fit ut sacerdotalis potestas, sacramentalem satisfactionē mutet, dando indulgentias & remissiones satisfactionis? Nōne uides uel aliam esse satisfactionem sacramentalem, quam Papa remittit, scilicet Ecclesiasticā, uel si eadē est, nullas esse prorsus remissiones, & indulgentias esse meras illusiones, & simulatas remissiones? Non em̄ remittere potest, qd deus præcepit & ligauit.

Septimo. Si satisfactio comprehenditur in pœnitentia secundo & tertio modo, utraq; autem est quæ a sacerdote in iungitur, Rogo, quomodo stabit hæc distinctio? Sacramentalis enim satisfactio non est nisi quæ a sacerdote imponitur & eadem est (te authore) quæ tertio modo accipitur. Iure mihi ueniam dabis, si hæc non capio. Aeneum enim caput, & nasum ferreum habeo, id est, indocile & incapax tantæ tuæ Theologiæ ingenium, si ita placet.

Tu nunc uide, quomodo uerbum Christi non solū posse, sed debere etiam etiam intelligi de qualibet harum trium pœnitentiarum, contendas.

Tertiam falsitatem meam persecutus dicis. Tertia falsitas

AD SYLVESTRVM PRIORATEM RESPONSIO

tas est ad hoīem, id est, ad te. Quod scilicet Christus non intendit loqui solum de interiore pœnitentia. Hoc enim in se quidem uerū est, Sed tibi qui uis Christum his uerbis indicare pœnitentiā in omni uita, de exteriori non potest intelligi, quā oportet intercідere somno & gaudio, gaudendo cū gaudētibus, & huiusmodi, unde tibi solum de interiore pōt intelligi, nō omni, sed habituali, quia etiā interiorem actum liberi arbitrii dormiētes necessario intercідimus. Hæc Syl.

Credo hæc tibi acuta & firma uideri. Placet autem quod dicit falsitatem esse ad hominem (id est, ad faciem & apparentiam) reuera autem ualidissimā ueritatem. De habituali pœnitentia, & omni uita agenda, supra satis dixi, quæ & si non sit omni uita, debet tamen fieri omni uita, ideo enim peccamus, quamcūq; iij qui sunt in gratia, nullo momento sunt sine pœnitentia tã exteriori q̃ interiori, quia sanctificant se ab omni inquinamento carnis & spiritus, licet & carnificinam illam confictamq; hypocrisin non faciant.

Id non satis admirari possum, quod aperte negas pœnitentiam in gaudio agi posse, cum pœnitentia eo sit purior, quo fuerit hilarior & iucundior, hilarem datorē diligit deus. Sed Apostolū quæso reprehende, qui Thessalonicensibus præcipit, Semper gaudete in domino. Et Psal. Semper laus eius in ore meo. Dic rogo, ut aliquando etiā plorent, & male dicant in domino. Igitur semp in domino gaudendū, semper in nobis plorandū. In deo habemus unde gaudeamus In nobis, unde lugeamus. ideo sit gaudium in luctu, & luctus in gaudio, gaudium in abscondito, luctus in cognito. Sed hæc non sunt Scholastica, ideo differo in aliud tempus.

Quod uero dicis. Vel in somno intercідere necessario actus pœnitentiæ. Agnosco egregiū Aristotelem in te ex Ethicis suis fabulātem, ubi dicit, quod miser & scēlix dimidio uitę nihil differunt, uterq; enim dormiunt nocte, id est, nihil agūt uel scēlicitatis, uel infœlicitatis. Quomodo potest tibi

N

uera Theologia placere, cui placet tā insipiēs philosophus?

Audi Apostolū Paulū ad Ro. Qui manducat, dñō manducat. Qui nō manducat, domino non manducat. Et iterū. Qui uiuit, domino uiuit. Qui moritur, domino moritur. Sic & ad Corinthios, Non estis uestri, Empti em estis pretio magno. Hunc (rogo) liceat imitari, & dicere, Qui dormit, dñō dormit. Qui uigilat, domino uigilat. Et alibi, Siue comeditis, siue bibitis, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite. domino aut dormire, credo, non negabis esse dei uoluntati parere, uoluntati autem dei parere, optima certe poenitentia, & a uitijis purgatio est. Puto etiam quod dormiens uiuat, si uiuit, certe dñō uiuit, ut hic dicit Apostolus.

Item quō audes dicere, dormientem fidelem, esse uacuū actibus bonis, qui tū maxime bonis actibus plenus est, qñ deum in se quieto agere patitur, & sabbatum domini celebrat? Sed sisto, nescio enim an Thomistica theologia hanc theologiam unq̃ senserit. Paulina est em, non Peripatetica.

Quartā falsitatem meā tandem hanc ponis, Quod poenitentia interior nulla est, nisi foris operet̃ uarias carnis mortificationes. Sic enim ego posui. Immo (inquis) exterior poenitentia nulla est sine interiori, interior aut sola potest hominem saluare. Sed hanc falsitatem meā tu ipse tollis & dicis, potest tamen hoc dictū tuum uerū, & a saluatore intentum habere sensum, scilicet quod om̃is interior poenitentia operatur uarias carnis mortificationes exterius, id est, pro loco & tempore &c. Gratias ago tādē, quia defendis me. Hic concordamus aliquantū, sed rursus repente dissentis, dicens. Hic aut̃ sensus tibi uidetur impossibilis. Hic ego, Tibi uidetur impossibilis. mihi uero est nō tantum possibilis, sed & in esse semper, ut Peripatetice tecum loquar. Quia om̃ia iusti opera sunt poenitentia, id est, mutationes & renouationes de die in diem. Hac autem non possibilia modo, sed necessaria quoq̃ sunt, nisi sis de nonaginta nouem iustis, qui

AD SYLVESTRVM PRIORATEM RESPONSIO

pœnitentia non indigent, aut socius Pharisei, qui non est si-
cut ceteri hominum. Nam nos cum Ecclesia congeminus
assidue. Erravi sicut ouis quę perijt, quare seruum tuum, &
cum Publicano, uocem turturis sonamus, Deus propitius
esto mihi peccatori. Et cum Iob, ueremur omnia opera no-
stra, Et dimitte nobis debita nostra, cum omnibus sanctis di-
cimus non solum uerbo, sed corde & opere. Semper enim
in timore dei agimus, Timor autem principium est sapientię
id est, mutatio de insipientia ad sapientiam, quę est uerissi-
ma pœnitentia. Factis ostendit se non egere pœnitentia (ait
Bernardus) qui nō assidue ad pœnitentiam festinat. Tuam
tamen sententiam nō damno, qui non nouisti aliam, quā sa-
cramentalem illā, & nescio quanto tempore dūtaxat duran-
tem. Nos nec continuam istam semper agi a nobis pro de-
bito dolemus & confitemur, ideo & pœnitemus simul, &
non pœnitemus satis. Hęc rogo uerbosissime a me tracta-
ta boni cōsulas, quia necessarium fuit ostendere tibi, quam
nihil meas positiones caperes, & quam frustra ex tam infir-
mis principijs totum hunc Dialogum deduxeris. Nihil ui-
deo relictum in Dialogo, quod non ex his abunde confuta-
tum iam sit. Sed sponte mea latius tecum agam. Quoni-
am ad propositionem meam quartam, dicis, doctrinam hęc
esse falsam, impossibilem & erroneam, nisi pœna intelliga-
tur pro exteriori mortificatione, pro loco & tempore, Sa-
tis iam dictum est, Exteriores pœnitentiam esse debere as-
siduam, & si fieri non potest quo ad actus pœnitentię a te
intellectos, fieri autem potest, quo ad actus a Christo do-
ctos, id est, quos Ecclesia remittere non possit, hi sunt reno-
uatio mentis de die in diem. Vera ergo pro tua opinione
dicis. Sed non probas meam sententiam falsam & impos-
sibilem. Illud uero non possum tolerare, quod dicis, im-
proprie a me dici, odium sui, quantum ad uere pœnitentes
attinet. Nullus enim imbutus gratia diuina (inquis) odit se,

N ij

sicut nec proximū, quem ad instar sui diligit. Libens permitto, ut cum tuis, de odio sui, propriissime loquaris, modo permittas mihi, ut cum domino IESV CHRISTO improprie loquar, quādo dicit. Qui odit animam suam in hoc mundo, in uitam aeternam custodit eam. Et cum Apostolo Ro. xv. non debemus nobis placere. Et iterum. Non qui se ipsum commendat, ille probatus est. Tu uero cum persuadeas uere poenitentes sese diligere, necessario concedes, ut & cōmendent sese tanq̃ uere diligibiles bonos, iustos, sapientes, & sic sibi placeant, id autem nihil aliud est, q̃ cum Pharisæo horrenda superbia, non poenitere, sed irridere deum.

Sic em̃ docetis infelices discipulos SCHOLASTICI THEOLOGI supbire scilicet & perire. Sed latior est ista materia, quā nunc patiatur negotiū tractare. Error enim & ignorantia dilectionis, longe lateq; nimis persuasit, doctiores maxie. Ego sic sapio, quod homo Christianus seipsum non diligit, nisi in deo. in seipso uero, non nisi odiat, hoc est quod cum ipse sit mendax & uanus, deus autem uerax, nihil eorum, quæ ipse cupit aut nouit, diligit. Sed omnia quæ sibi contraria sunt, quærat. Nihil autem est contrarium mendacio & uanitati q̃ ueritas, ita sit, ut dum se odit, & sibi semp contraria amat, uerissime se diligit, non in se ipso, sed in ueritate, quæ mendaci sibi est cōtraria. Sic sancti crucem, mortem, stultitiam, ignominiam dilexerunt & cupierunt, quibus tamen ipsi non nisi perdebantur, quia seipsos in nihilū redegerunt, ut esset deus omnia in omnibus. Et hoc habent uerba CHRISTI. Qui perdiderit animam suam propter me, inueniet eam. Proinde, quando CHRISTVS dicit, proximū diligendum ad instar sui, meo iudicio, de peruerso & incuruo amore loquit̃, quo homo querit non nisi quæ sua sunt, qui amor nō rectificatur, nisi omittat quærere quæ sua sunt, & ea quæ sunt alterius, quærat. Hæc sententia est B. Pauli Epist. V. Non quæ sua sunt cōsyderantes, sed quæ

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIÓ

aliorum. Et. i. Corinth. xiiij. Charitas non quærit, quæ sua sunt. His uerbis manifeste prohibet amorem sui. Ideo sensus præcepti esse uidetur, Diliges proximū tuum sicut teipsum, id est diliges te solum & peruerse, si autem amorem eiusmodi in proximū tuum dirigeres, iam uere diligeres, qđ ex eo patet, quia non præcipit ut homo diligat se, quod utiq; fecisset, si bonus esset sui amor, sed inuenit amorem sui, & alio transfert, & ita rectificat. Et heu rem fontibus lachrymarum dignissimam, quod hac amoris scientia, tam uacui sunt omnes ferme DOCTORES SCHOLASTICI, ut pro sancta Charitate, foedissimā cupiditatem doceant. Nec altius incedunt, q̃ ille paganus qui dixit, Proximus esto tibi, qđ tamen alius rursus gentilis Terentius damnauit. Illud quod ais, Nullus imbutus gratia & uere poenitens odit se, uidetur inferre, quod uacuius gratia odiat se, qđ tamen contra omnes Scripturas est, quæ ubiq; detestantur eos, qui se ipsos amant, ut. II. Thimo. III. & illud omnes quæ sua sunt, quærunt, Inde etiam apud tuos magistros damnantur affectus commodi. Item fruitio creaturæ, usus dei, & abusus rerum, Amor male accedens &c. Nisi aliud Psal. x. te mouet quod dicitur. Qui diligit iniquitatem, odit animam suam. licet in Heb. sit, odit anima eius, scilicet dei, tamē permitto quod odit animam suam. Sed hoc facit pessime diligendo animam suam, ut Beatus Augustinus Ioan. XII. interpretatur, Amor ut pereat, odium ne pereat. Sed fortasse uoce tantūmodo hic dissentimus, nisi quod scio uoces has raro pro ueritate intelligi.

Contra Quintam propositionem meam, ubi dixi, per indulgentias non remitti poenas, nisi arbitrio sacerdotis uel Canonum impositas, Dicis me, circa factum Ecclesiæ male sentire, & sanctis dissentire, ideo cōclusionem meam tuo iudicio hæreticam esse. Hic si te interrogem, qui sint illi sancti, & quod factum ecclesiæ.

Non uideo quid dicas, nisi quod sanctum Thomā nomines, cum quo te remitto ad fundamentum meum primū & secundum. Nam ego non capio quomodo in isto uerbo CHRISTI. Quodcunque solueris &c. Petro sit datum priuilegium. Non enim priuilegium, sed lex generalis & irrefragabilis data est, non Petro tantum, sed omnibus prorsus sacerdotibus & toti ecclesiæ. Cur ergo tu cum Thoma tuo id soli petro arrogas, & ita arrogas ut priuilegium appelles? Aut si Petrus potest huius uerbi uirtute soluere poenas purgatorij, cur non & quilibet sacerdos? Est iste modus interpretandi euangelij?

Secundo, quod duo supposita facis, Primum, quod ecclesia per indulgentias concedat liberationem unius animæ, Secundum, quod ecclesia facit indulgentias simpliciter plenarias, ita qd anima euolaret soluta a corpore &c. Respondeo, uide tu R. P. ne supposita illa tua, sint apposita per te & humanū diem. Redde rationem huius fidei & spei, utinam uera diceres, immo absit ut uera dicas, quasi in manu ecclesiæ sit, animas liberare, quando & quomodo uoluerit.

Tertio, Doce me unum factum ecclesiæ, in quo dedit liberationem unius uel plurium animarum, nisi Cryptas forte Sancti Sebastiani & Laurentij ac Pudentianæ, aliæq; Romana loca mihi recitabis. Sed tu uide, quid ipsi uos Romani de his locis sentiatis, Deinde, quot fabulis saltem aucta sunt ista loca, utcunq; coeperint. Sed de ijs latius in Declarationibus meis. Interim ego fateor me usque hodie, in hac re dubitare. Nec sum hæreticus, si negatiuam teneo, donec de terminetur a concilio.

Quarto Clemen. de poeni. & remis. c. Abusionibus, manifeste dicit glossa in uerbo mendaciter, ideo non extrahi animas per indulgentias, quia sunt iam iudicio dei subiectæ. Hunc interim textum decretalis (id est papæ) id est factum

AD SYLVESTRVM PRIORATEM RESPONSIO

ecclesiæ (ut tu dicis) sequar, cui cōsonat euangelium. Quod cūq; solueris super terram, non sub terra, nō obstante quorundam uiolenta, adulateque glossa contraria, Nec uidi aliquam Bullam, quæ aliter habeat, nisi quod per modum suffragij, animas redimi passim dicitur, de quo, ubi supra. Sed tu, qui contra me disputas tanta alacritate, ut ipsa lætitia tibi influat ueritatem, tanta fiducia quoq; ut Satanam ipsum nō extimescas, eo maxime scilicet inuictō robore fretus, quod de facto ecclesiæ non licet male sentire. Vnum id responde, cum qua Ecclesia, & tu, & Thomastri tui sentitis in facto ecclesiæ, de conceptione beatæ uirginis? Num cum uirtuali? num cū repræsentatiua? num cum essentiali? num cū exule illa & a te proscripta, quæ est concilium generale? Si ergo licet tibi non modo non bene, sed contra sentire in facto ecclesiæ, quia opinionem tenes nondum reprobata, Cur ego non permittor tibi dissentire in opinione, neq; determinata, neq; reprobata? præsertim cum tu nihil pro te habeas, nisi nudā sancti Thomæ narrationem. Ego autem clarum textū Clemen. & aperta uerba Euangelij, deinde Gersonem, qui multis annis posterior Thoma, dicit, opiniones esse ad utranq; partem probabiles in hac re. Deinde penes me aliquot eruditos & acutos tractatus quorundā in Germania, qui etiā damnant tuam & sancti Thomæ sententiā.

Quinto, quod ponis casum, si peccator teneatur ad poenā a sacerdote iniunctam, item a Canone iniunctam, item a deo iniunctam, tunc sequi ex mea propositione, talem percepta plenaria indulgentia non euolare, aut non liberari a purgatorio. Et ita de facto Ecclesiæ male sentio, & hæreticum sapio.

Respondeo, Tu quoque uide, ne de facto Ecclesiæ tam bene sentias, ut factū dei pessundes. Idcirco pono tibi rursum casum. Si peccator sit plene & uere cōtritus, ideo facto dei omnes poenæ sunt ei remissæ, quid cōfert huic remissio

plenaria? Si autem non est plene contritus, quid proficit e
remissio plenaria, cum maneat imperfecta ibi charitas iusti-
tiæ, imperfectum odium peccati? Sed latius ista in decla-
tus enim es Thomista, nihil probans, neq; allegans, de poe-
nis tantummodo multiplicas uerba, quas cõtemnit Charitas
de contritione, pene nihil dicis, Quæ diligit pœnas.

Sexto. Non credo usq; hodie per clauē remitti pœnas a
deo inflictas, & rationes meas uidebis in declarationibus,
nec tu unq; id poteris probare, sine probatione autem tibi
nihil prorsus credo. Et ut animū meū scias, Mihi uidetur id
in grauissimū ecclesiæ ludibriū uergere, si ea doceamus, de
quibus nullā prorsus rationem reddere possumus. Nec sa-
tis ibi esse credo etiā factum ecclesiæ (quanq; hic nō sit factū
ecclesiæ) quia tam Papa q̃ concilium potest errare, ut habes
Panormitanū egregie hæc tractantem lib. i. de const. ca. si-
gnificasti, Ideo fundamenta tua ubi distinxisti ecclesiam in
essentialem, repræsentatiuam, uirtualem, ut iacet in uerbis,
nego, & pro nihilo habeo. Tua enim sunt, id est sine scriptu-
ra & autoritate ulla prolata, EGO ECCLESIAM VIR-
TUALITER NON SCIO, nisi in CHRISTO. repre-
sentatiue, non nisi in Concilio. Alioquin, si quicquid facit
ecclesia uirtualis, id est Papa, factum ecclesiæ dicitur, obse-
cro quanta monstra in Ecclesia pro benefactis numerabi-
mus? Nonne Iulij secundi horrendas Christiani Sanguinis
effusiones? Nōne Bonifacij octauī tyrannides, in toto orbe
abominabiles, & per omnes Chronicas pulsatas? De quo
extat prouerbiū, Intrauit ut uulpes, regnauit ut leo, mortu-
us est ut canis. Non eo nobis tandem persuadeas, ut sub no-
mine repræsentatiuæ & uirtualis Ecclesiæ, omnia illa iam diu
intolerabilia portenta in Ecclesia, pro factis sanctissimis Ec-
clesiæ colamus? Ne uerum facias quod nostri Germani de
tuo Dialoگو sentiunt, scilicet, te hoc Dialoگو, nō tam Marti-
num refellere, quā Pontifici & Collegio Cardinaliū adulari

AD SYLVESTRVM PRIORATEM RESPONSIO
uoluisse. Si autem Papa est uirtualis Ecclesia, Cardinales re-
presentatiua, collectio fidelium essentialis. Quod uocabis
Concilium generale Ecclesiae non est uirtualis non repræ-
sentatiua non essentialis. Quid tum? fortasse accidentalis,
nominalis & uerbalis ecclesia.

Septimo. Nouam hanc Thomæ tui intelligentiam reiicio,
qua illud uerbum CHRISTI, Quodcunque solueris &c.
sic intelligendum proponis, ut Petrus soluere possit, etiam
a deo inflictas pœnas. Iterum quaero, Qua authoritate, qua
industria hanc intelligentiam, ex istis uerbis trahes? Cur nō
Beatus Thomas tuus tecum relinquit eum sensum, quem
Ecclesiastici patres, præsertim Chrysost. ad Hebræos tenuerunt,
ut ijs uerbis nihil aliud CHRISTVS uoluerit, quā
quod ligationem & solutionem Petri, fideles non secus ha-
beant, ac si CHRISTVS ipse ligaret & solueret, hoc est
ratificauit ligationem & solutionem eius in terra. Quo non
fit, ut aliquid Petrus soluat in cœlo uel extra terram. Aut
cur non astruis etiam ligare posse Petrum, & pœnas a deo
inflictas infligere, cum sit utraque potestas una & æqualis?
Corrige ergo uerbum Christi, & ita doce. Quodcunque ego
ligauero in cœlis, tu solue super terram. Hanc enim tuam
esse intelligentiam in uerbis Christi, euidens est. Sed quam
absurda & impia eadem sit, credo uel palpare possis. Igí-
tur facias quod facis. Ex istis uerbis Christi nunquam aliud
probabis, quam quicquid Petrus non potest ligare, id nec
soluere potest, quamuis quicquid ligauerit & soluerit, tan-
quam deo ligante & soluente obedire teneamur, Vt salua
sit unitas Ecclesiae suæ, quam ijs uerbis constituit.

Octauo. Inducis sanctum Thomam, quod secundum me-
am opinionem Ecclesia huiusmodi faciens indulgētias, ma-
gis damnificaret homines, quam iuuaret, quia absoluendo
ab iniunctis pœnitentijs, remitteret ad grauiores, id est, pur-
gatorias. Hæc sanctus Thomas.

O

Respondeo, siue hæc sanctus Thomas, siue alius dicat, nihil ad me, per fundamentum meum primum, secundum, & tertium. Opinio est tantum, nondum decreta ueritas, cui si interim contradixero, non ero hæreticus.

Secundo, uellem a beato Thoma doceri, qua dialectica stet ista cōsequentia, Ecclesia remittit solū iniunctas pœnitentias, ergo remittit ad grauiiores, id est, purgatorias. Vos Thomistæ grauiter estis reprehendendi, qui sancti huius uiri opiniones, & sapius falsas meditationes, nobis pro articulis fidei audetis statuere. Et id unice curatis, ut sicut nihil præter Thomam dignamini uestra lectione, Ita nihil uultis in eo falsum uideri, in qua sententia iam diu contra omnes Vniuersitates, & totum fere mundum contenditis.

Tertio, fundamentū Thomæ falsum iudico, scilicet, quod deus requirat pœnas a peccatore, nec remittat, nisi requisita satisfactione. Contra, uerū est quod spiritum contribu-
latū & contritū non despicit. Et qd remittit, totū remittit, nisi forte flagella adhuc pro suo arbitrio inferat, quæ nec Ecclesia, nec cœlū relaxare potest. Ideo quādo Ecclesia remittit iniunctas pœnitentias, non ad grauiiores remittit. Quia nō habet potestatem remittere ad alias pœnas, uel nō remittere. Sed de ijs in probationibus meis. Inique itaq; mihi imponis, quod detruncem priuilegiū ecclesiæ, & hæresim sapiat ea propositio. Tu potius uide, an non in deum sis impius, qui ut potestatem ecclesiæ uana adulatione extollas, in præiudiciū diuinæ potestatis extollis. Id ei tribuens, quod solius dei est. Quare mihi ignosce quæso, si tā sollicitus sum pro dei honore & potestate defendenda, q̃ tu es pro Ecclesiæ potestate eleuanda. Et expectemus uterq; in hac re sententiā & determinationem Ecclesiæ seu concilij. Miror aut cur hanc potestatem Ecclesiæ te appellare priuilegium delectet, nisi quod titillare uideris eos, qui magis de potestate dominante, q̃ de charitate seruiente gloriantur. Siquidem

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO

privilegium non ad cōmunitatis ministeriū, sed ad proprietatis cōmodum pertinet. Et hāc gratiam debemus SCHOLASTICAE VESTRAE THEOLOGIAE, quod cōmune bonum Ecclesiae (potestatem clauium) non ministerium multorū, sed dominiū feceritis paucorum, Tyrannidem ethnicam, non seruitutem Christianam spectantes.

Nono, Idem dico ad illud, quod sequeretur animas magis damnificari, quam iuuari per indulgentias plenarias, quia remitterentur ad grauiiores. Obsecro te, Quid Ecclesia ad hoc facere potest, quod anima vadit ad purgatorium? Ipsa absoluit eam a suis poenis, non remittit ad purgatorium, facit quod potest, si hoc non sufficit, defectus est animae migrantis, non Ecclesiae absoluentis, non enim potestas Ecclesiae, sed fides purificat, saluat, liberat animā ab omnibus malis. Quae fides ab Ecclesia dari non potest.

Decimo, illi damnificant animas, qui omittunt eis persuadere plenam fiduciam in Christo, & contemptū poenarum. Et non nisi magnitudine poenarum terrent, & pusillanimes faciunt, quatenus uirtutem potestatis magnificent, quae tanta mala possit tollere. Da animā imbutam charitate. Et erit dura sicut infernus aemulatio eius.

Contra conclusionem meam sextam, Vbi dixi culpam nō posse remitti potestate clauis, nisi declarando uel approbando &c. Latissime resolui meipsum in hac materia, ut uidebis in Declarationibus, quia & ipse hanc conclusionem aliorum sententia, non mea sic posui. Tua autem confutatio prorsus nihil est. Dicis enim, quod attriti uirtute clauium (iuxta sanctorū interpretationem, forte sancti Thomae) fiunt contriti. Et ideo non modo Papa, sed quisque sacerdos dimittit dispositiue & ministerialiter.

Respondeo primū, siue sancti sint, siue peccatores, qui sic loquuntur, nihil moror, hoc scio, quod errant. Error inquā est, quod attritus fiat contritus uirtute clauium. Quia ut ait

Apostolus, Oportet accedentem credere. Fides autem nō solum conterit, sed etiam iustificat. Impossibile est enim, qđ digne accedat ad sacramentum, nisi iam iustificatus & uere contritus. Vnde illud commentum de attritione satis late uagans, figmentum est, & nihil in rerum natura, nisi simulationem forte uolueris eam intelligere, quæ magis indignū faciat sacramento. Quid dicam? Etiam iste tuus Dialogus cōfirmat sententiā meam, iam diu mecum moratam, Quod uidelicet THEOLOGIA illa SCHOLASTICA, exuilem nobis fecit ueram & synceram Theologiam. Nam uides, quod ppetuo hoc Dialogo nihil ago, nisi quod resisto & regarguo SCHOLASTICAM THEOLOGIAM id est falsam scripturæ & sacramentorum intelligentiam.

Secundo. Tu ipse cogeris dicere, quod omnes omnium facultatum dicunt, scilicet a solo deo remitti culpam. Quō ergo uirtute clauium uenit cōtritio? quæ sola uirtute gratia dei uenire ab omnibus dicitur? Vide ne tua confutatio magis sit hæretica, q̃ mea propositio, licet confutator forte nō sit hæreticus. Si autem sola gratia dat contritionem. Quid faciunt Ecclesiæ clauēs, si non declarant uel approbant gratiā, quæ eas iam præuenit? Immo nullus uenit ad sacramentum sine fictione, nisi gratia eum mouente ad sacramentū,

Aut responde reuerende Pater, Cur ante & non post baptismū quæritur baptizandus, an credat? Cur absolueudus quæritur, an doleat digne de peccatis, antequā absoluator? An noua iterum Theologia, materiā sacramenti pœnitentiæ non contritum, sed attritum pones? Ergo contritio non est prima pars pœnitentiæ, sed posterior confessione. Et tamen omnes dicunt, quod cōfessio sine contritione nulla sit. An forte postq̃ fuerit absolutus, id est, sacramentū consecutus, & uirtute clauium contritus, tum demū incipiat repetere confessionem? Quod si hæc Theologia uera est, meū fuerit consilium, ut quilibet peccator, prius absoluator, quā

AD SYLVESTRVM PRIORATEM RESPONSIO
confiteri permittatur. Et ita omnia peruerso ordine (ita uult
SCHOLASTICA THEOLOGIA) agamus, absol-
uendo etiam quod nescimus. Deo gratias, immo nobis mi-
seris, qui tantam fiduciam in creaturam ponimus, & clauis
tantam uirtutem tribuimus. Sed non permittit dolor &
negotium omnes errores in hoc sacramentum inuectas per
traditiones hominum, percensere, occasionem dedisse, me-
liora ualentibus sufficit. Igitur nunc quatuor sunt partes
poenitentiae, scilicet Attritio, Confessio, Contritio, & Satis-
factio, adeo profecit Theologia, adiutorio Philosophiae.

Contra conclusionem septimam, ubi dixi, Nulli remitti culpam
nisi subiecto sacerdoti, quam cum ueram assereres, & tamen in-
culpatam dimittere non uelles, eo me saltem uituperio fecidisti
quod leprosum appellasti, quia miscerem aliquas ueritates fal-
sitatibus. Gratias ago, quod aliquando (licet cum obprobrio) ue-
racem me confiteris. Sed id admiror, quid acciderit uobis
Thomistis, ut tam diuersum sentiat. Hanc enim meam conclusi-
onem, Thomistae & tuae sectae fratres in Germania miro zelo
detestantur. An alium habeatis Thomam in Italia, & alium in Ger-
mania, ignoro. Nisi forte mihi suspicionem facere uultis, quod
nec Thomistae Thomam, nec Thomas Thomistas intelligat.

Ad octauam dicis, sicut ad septimam, id est, esse ueram, sed mi-
xtam alijs falsis, ideo me leprosum & maculosum. Dico &
ego sicut ad praecedentem. Conueniat primum Thomistis inter
seipsum, & tunc pugnet contra me, quamquam miror hanc conclusionem
te non reprobare, cum tam multis persuasum sit, eam esse falsam.

Ad nonam, ubi dixi, excipi articulum mortis & necessitatis
in decretis Papae. Recte me dixisse sentis, sed non apte seu ap-
posite, quod illa exceptio intelligatur non quo ad impositionem
poenitentiae, sed quo ad reservationem casuum. Primo, Man-
huc quid hic audio? supra me sunt quae dicis, ideo non pos-
sum ad ea respondere. Si Papa etiam in morte reservat im-
positas poenitentias, fateor me non intelligere, quomodo alias

quam iuxta canones imponendas asseras. precedente enim cōclusionē admisiſti, morituriſ pœnitentiās Canonicas nō imponi. Hic rursū dicis, Papam non remittere pœnitentiās, nisi forte intelligas (ut inferius) pœnitentiās a sacerdote, uel a deo inflictas, nō excipi articulo necessitatis. Sed de iſ iam supra dictū est, quod pœnas a deo inflictas, non sit ecclesiæ uel reſeruare, uel relaxare, & sacerdotis impositio mere est arbitraria. Verū si ita ſapis, ſigmenta illa cōmunia ſequeris, quod quia ſacerdos incertus est de quantitate pœnæ infligendæ, ideo morituro nō poteſt omnia ſoluere, ſed relinquit hoc Papæ. Primū quis credat, quod deus a morituro requirat aliam quam mortis pœnam? quā ſolam ſufficere dicunt, ad plenariam remiſſionem omnium peccatorū & pœnarum, ſi uolenter fuerit ſuſcepta, quod ueriffimū est, quia precioſa in conſpectu domini mors ſanctorum eius.

Secundū, ſi ignorat ſacerdos quantitatem infligendæ pœnæ, quis eam certam facit ſummo Pontifici? At inquis, huic dictū est, Quodeuncq; ſolueris &c. Reſpondeo, nunquid & quilibet ſacerdos eiſdem uerbi uirtute ſoluit?

Hæc & hiſ ſimilia, non niſi ex opinionibus dicitis, & in eccleſia dei docetis, quæ probare prorfus non poteſtis.

Ad decimā, Arguis me admittere, qd in alijs damno, nempe, qd animas ad purgatoriū addico, dum ſolū iniunctas dico remitti pœnitentiās. Reſpondeo ut ſupra. Non remitto eas ad purgatoriū, ſed iuſtitia uel rigor dei, quem poteſtas eccleſiæ tollere nō poteſt, niſi oratione, nō poteſtate clauis.

Deinde ſuadeo, ut fortiter moriantur, quod eos tutiores faciet a purgatorio, quam omnes omnium indulgentiæ.

Vndecimam præteris. Ad duodecimam dicis, etiam nunc ante abſolutionem pœnitentiās imponi, ut c. dudum.

Reſpondeo, Non tenes quod uolui, quæ & culpa mea eſt quia non ſatis me expreſſi. Sed nec oportuit, cum diſputationem proponerem. Senſus meus eſt & fuit, quod olim nō

AD SYLVESTRVM PRIORATEM RESPONSIO
absoluebantur ante poenitentiam expletam, quod ex eo po-
terat intelligere, quod subiunxi, tanq̃ tentamenta uerae con-
tritionis. Nostro enim seculo, ubi solum imponitur, non au-
tem impletur ante absolutionem, non potest explorari, an
uera sit contritio. Et utinam ille uetus mos reuocaretur.

Ad tertiamdecimam. Concedis uerum esse, per mortem
omnia solui, ubi ex Canone tantum poena debetur. Quod
si eam quam imponit Canon, etiam diuina iustitia exigat,
purgatorium neges, necesse est.

Respondeo, Siue iustitia exigat, siue non, nihil hoc ad cla-
ues Ecclesiae, sed ad orationes duntaxat. Sicut Iacobus di-
cit, quod oratio fidei Ecclesiae saluabit infirmum, & si in pe-
ccatis fuerit, remittentur ei.

Secundo. Fieret tunc ministerium clauium aliud nihil q̃
negotium perambulans in tenebris, quia solueret, nesciens
quid & quantum solueret, quod mihi certe satis absurdum
uidetur. Nam iudicium ferri non debet super re prorsus in-
cognita. Clauis enim rem certam, & solidam operari de-
bet. Sed iam satis supra & alibi.

Tertio, non sequitur, ideo purgatoriū a me negari. Sed solū
quod purgatoriū uirtute clauium non possit solui, ut infra.

Ad quartamdecimā, & quintādecimā, ubi disputauī, quae
mihi uideret esse poena purgatoriū, sed horror & timor, ac p-
pe desperatio. Tres mihi falsitates imponis & temeritatem.

Respondeo ad temeritatem prius. Eiusdem criminis re-
us mecum es & tu, & S. Thomas, immo Thomas oim mas-
xime. Qui per omnia ferme sua scripta aliud nihil facit q̃ di-
sputat, & qd grande est, etiam ea quae fidei sunt, in quaestio-
nes uocat, & fidem uertit in utrum, ut nosti. Cur ergo mihi
quaso, non permittis disputare de ijs rebus, quae sunt dubio-
sissimae, & non determinatae? Nunq̃d ego ecclesia sum, immo
plusq̃ ecclesia, ut meae disputatiōes pro diffinitionibus acci-
piantur? Sed cōsuetudo ista est Thomistica, qua oīa asserere

soletis, etiam quæ disputatiue proponitis, aut in Thoma legitis. Ideo & me assertorem credis, non disputatorem. Verum ut uidebis in declarationibus, si in nulla mearum propositi onum parte disputo, hac parte maxime disputo, & ita disputo ut meam sententiam firmitus probare mihi uidear, quam tua opinio sit probata, non tamen diffinitio, sed iudicium ecclesie expecto. Ideo ignosco tibi, quod me hæreticum uocas, sciens hunc esse morem Thomistarum, ut hæreticus esse, uelit, nolit, cogatur, duntaxat apud Thomistas, qui opiniones Thomæ non fuerit secutus, Nunc reliqua.

Prima, inquis, falsitas est, quod aperte innuo, eos qui in purgatorio sunt, nescire, sese saluandos esse, ut & xix. propositione dixi. Tu uero cum diuo Tho. cuius doctrina per regulam fidei ecclesiam Romanam, & discussam, & probatam dicis, ponis, quod sciunt se liberandos, alioquin suffragia non expeterent.

Respondeo, Rem ipsam omitto, quia disputo, & infra xix. conclu. non omnes esse certas dixi, licet aliquæ forte cognoscant, de quibus late in declarationibus, si peruenerunt, aut puenient in manus tuas. Nam id credo me probare & probasse, quod non omnes sciant se esse saluandas, ut testantur exempla multa, de animabus euntibus ad iudicium &c.

Probationes tuas tantum uideamus. Primo authoritatem B. Thomæ inducis, cuius sententiam, sententiam sanctorum uocas numero plurali, forte reuerentiæ causa. Et ut huic credam dicis a Romana ecclesia, regula fidei probatum. Miror quod inter tot ecclesie doctores, non aliquando alium quoque, aut textum scripturæ inducas, ideo per fundamentum secundum, iterum tam te, quam Thomam reijcio. Quia & Augu. receptus ab ecclesia magis quam sanctus Thomas. Paulus autem maxime, qui fundamentum meum primum est.

Secundo, miror. Quid uelis, quod ecclesiam Romanam fidei regulam uocas. Ego credidi semper, quod fides esset regula Romanæ ecclesie, & omnium ecclesiarum, ut Apostolus Gal. vi. Et

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO

quicumq; hanc regulā secuti fuerint, pax super eos &c. Ro-
go eousq; digneris adulari Romanæ ecclesiæ, ut eam per-
mittas discipulā esse fidei, quæ reguletur fide, non regulet fi-
dem. Sed forte hæc uerbū est cōtrouersia. quia regulā fidei
improprie locutus, uocas, quod ad eam fidem, quā Roma-
na ecclesiā profitetur, oīm fides debet conformari, Et placet
mirifice. Nam & ego gratias ago Christo, qd hanc unā ec-
clesiā in terris ita seruat, ingenti, & qd solum possit probare
fidem nostram esse uerā, miraculo, ut nunq; a uera fide, ullo
suo decreto recesserit, nec tot Barathris pessimorū morū, dia-
bolus tantū efficere potuit, ut penes hanc nō maneret ab or-
igine sua canonicorū Bibliæ librorū, & ecclesiasticorū pa-
trū & interpretū authoritas, & authoritatis syncera profes-
sio, licet multi forte sunt nimis, qui priuatim his libris prorsus
nullā habeant fidē, nec eos curent, aut legere, aut intelligere
Tertio, illā consequentiā tuipse quaeso perpende. Animæ
expetunt suffragia, ergo sciunt se esse saluandas. Fuisti ne tu
ipse aliquñ in periculo, uel mortis, uel alterius necessitatis. in
quo nesciehas, an tibi esset pereundū uel emergendū. Si fui-
sti, recordare quaeso, q̄ anxie quaesieris auxilium & consiliū
eo maxie, quo ignarus fuisti auxiliij & consilij. Et (ut ille ait)
una salus tibi fuit, nullā sperare salutem. Si nō fuisti, obsecro
uelis credere ijs, qui fuerūt. Vbi est ergo argumentū tuum
petunt suffragia, ergo sciunt se saluādas? Quid si contrariū
uerius sit, petunt suffragiū, ergo ignorant se saluandas? Sic
inq̄ potest fieri, ut a facie eternæ iræ horrentes, timeant peri-
re & in lacū ire sempiternū, & ne intrent orare, & suffragiū
quærere. Hoc ecclesiā uidetur sentire, quando pro eis orat,
ne absorbeat eas Tartarus. Item, Libera eas de ore leonis.
Ecce in ore leonis iamiam deglutientis, & in absorptione
Tartari eas esse, ecclesiā protestatur. sed latius, ubi dixi.
Secunda, inquis, falsitas est, quod qui purgantur timeant,
præterquam filialiter, quia timor de futuro malo &c.

Respondeo, tuo te gladio peto. Temeritas est in ijs, quæ nos ratio naturalis non docet, uelle aliqd diffinire nostra authoritate. Elue hanc temeritatem tuâ, qui sine authoritate tantâ fiducia pronuntias, non esse in purgatorio, nisi filialem timorem. Thomâ enim nō audio. Secundo, uideo te eo errore laborare, quasi possit esse filialis timor in uia tantâ purus, ut nullus cum eo mixtus sit timor seruilis pœnarū, quod iuxta scrip. & ecclesiasticos patres nō est possibile, cum nulla uirtus perficitur, nisi in patria. Et hæc meæ positionis causa est, quod animæ sunt imperfectæ charitatis, habentes mixtum timorem pœnarū, id est, seruilem. Aut doce me, quō de pœna doleant, si nō timent eam, si non dissentiant ab ea, nisi diffinitio doloris B. Aug. alia est in purgatorio, alia super terrâ qua dicit, dolor est dissensio animi ab ijs rebus, quæ nolentibus nobis accidunt, dolent ergo. Sed hoc fit, quia nolunt, si nolunt, seruiliter retinent pœnam. Tu cape, ego nec fingere possum, qd quis doleat de pœna, quâ nō timeat, aut horreat.

Tertio, id uero q̄ acute dixisti, quia timor sit de futuro malo. Animæ aut sunt in præsentibus malis. Si cogitare posses uel gustasses uitæ futuræ unam guttulam, non ista diceres.

Omnia sunt illic præterita, omnia præsentia, omnia futura. Breuiter, quia hæc sunt ignota tibi. Hoc est quod dico, quia pœna purgatorij est timor futuri mali, id est, horror damnationis. Sicut supra exemplū dedi, de ijs, qui in periculo sunt constituti. Quarto, quod si solus iste horror satis esset pœnarum, impius esset deus, qui alias pœnas adderet, obsecro creatorem tuum modestius nominare uelis misera creatura, nunquid ideo deus impius esset, quia non secundum caput tuum, opinionibus Thomisticis differtum, ageret. Deinde, nec me intelligis, non dixi hanc pœnam esse sufficientem, id est, omnem quam patiuntur animæ, nec de alijs pœnis disputavi. Sed hanc solam aio tantam esse, tantâ uehementem, ut sola possit uice purgatorij esse, cum in ea sit omnis

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO

pœna, immo aliæ pœnæ seorsum nihil sunt ad istam, ut dixi in declarationibus.

Ad decimā sextam conclusionem, ubi purgatoriū dixi uideri prope desperationem, tu contra, certam spem salutis in purgatoriū ponis, & hoc non, nisi nuda Thomæ autoritate, quod remitto ad fundamentū meum secundū. Secundo uehementer dubito, an scias quid sit certa spes, cum tua ipsius sententia sit, quod homo nescit, an amore dignus sit.

Tertio, hanc conclusionem ex supradictis apertam relinquo, quod morituris & periculo pressis, licet nondū sit desperata, prope tamen, ac uelut similis est desperatæ, salus. Omnis enim timor, pars quædam est desperationis.

Ad decimā septimā, ubi ex consequenti animabus augeri necessario charitatem, dixi, tu pulcherrimo Aristotele mihi occurris, quod uno inconuenienti dato, plura mihi cōtingerent, scilicet nō minus absurdum esse, quod timorem seruilem in animabus posui, q̄ charitatis augmentum. Deinde tu q̄ optimas tuas conuenientias profecutus cum B. Thoma, contrarium asseris, nihil allegans aliud, pro more tuo, nisi noua uocabula, scilicet quod animæ secundū Thomam, sunt uiatores secundū quid, non simpliciter, Quis dixit tibi & Thomæ, esse eos uiatores secundū quid, non simpliciter? An Aristoteles in Elenchis suis? quis temeritatem, ut tu uocas, tibi permisit, scrutandi eius, ad q̄d nulla suppetit nobis ratio, naturalis præsertim, cum nō disputes, sed de finias? An illa tua fortissima ratio, qua dicis. Alioquin, bonū esset eis, diu esse in purgatorio, ut perfectiores & consummatiores euaderent? Hoc argumentum credo non posse fieri, nisi a Thomista, tantum habet acuminis. Nam ex eo etiam sequeretur, bonum esse, ut nullus sanctorum moreretur. Et ut martyres usq̄ in diem iudicij, carceres & ungulas sustinerent, quia si charitas potest augeri in statu in quo sunt, bonū est, ut diu in illo maneant, hoc est, semper moriantur pro

Christo, quo perfectiores euadant. Hæc tu, ut dicis, non sequens uocum nouitates, sed uestigia sanctorum.

Decimamoctauam, ubi uidebas me petere auctoritatem scrip. uel rationis, omittis, nisi quod auctoritate sanctorum pluraliter, id est, S. Thomæ, dicis fieri argumentū probabile. Concedo esse argumentū probabile, id est, dubiū & dialecticū, cui non sit necessariū accedere fide. Et hac tua professione obstrictū uolo, ut quoties mihi diuum Thomā adducis, sine scriptu. sine patribus, sine ecclesia, sine ratione loquentem, memor sis, te dialecticum non theologum agere id est, probabilia tantummodo tradere, non credibilia.

Quid ergo? Hoc pacto iam oīno conuenimus in unū, & finis est disputandī, quia hoc quod affirmas tu, ego nego, uis ergo ut listamus: nam deinceps præter diuum Thomā nihil ponis, nisi quod aliquādo me conuictis insectaris, ubiq; aut inuidiosum pontifici me facere studes, sed transiliā breuiter

Decimānonā præteriens, dicis idem qd supra ad decimā quartam & decimāquintam dixisti, quo & ego te remitto.

Contra uicesimam dicis, summū pontificem posse remittere pœnam tam impositam, quam non impositam, ut edocet diuus Thomas. Oppositam autem dicere est hereticum & contra priuilegium datum Petro.

Respōdeo, nego, & rō negādi dicta supra Con. qnta. Hæreticus aut ero, si postq̃ ecclesia determinauerit, nō tenuero

Ad uicesimamprimā, me conuictio pungis, ideo transeo.

Ad uicesimamsecundā, ea dicis quæ supra Conclu. quinta sunt confutata, Nego esse factum & doctrinā ecclesiæ, relaxari pœnas purgatorii per uiam indulgentiæ, quantq; admiror, quod hanc propositionem non approbaueris, qui superius docuisti & admisisti. Animas in purgatorio non soluere canonicas pœnas, ut dicit mea hæc propositio.

Ad uicesimātertā, longo uerborū tractu repetis id, qd supra tractatū est, propositione VI, de attritione & contritio.

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO

ne, quod ibi dixi, hic dictum puta. Non est enim fundamen-
tum Theologicum, ex attrito fieri contritum uirtute clauis-
um, sed erroneum, deinde attritio seu dolor ille imperfectus
non est idem quod uelle habere dolorem & gratiā dei. Sed
uel est simulatio fallax, uel est initium gratiæ uerissimū. Si-
cut B. Aug. ait. Desyderiū gratiæ est initium gratiæ. Et alibi
Velle esse iustum, est magna pars iustitiæ. Immo Apostoli
in eo gradu pmanerunt. Rho. VII. Velle mihi adiacet, per-
ficere nō inuenio. Non ergo attritionis, nec liberi arbitrii,
sed gratiæ est tale desyderiū, ante omnem uirtutem Clauis.

Secundo facillime admitto, qd dicis, Indulgentias cōferri
posse etiā imperfectissimis, nec hoc negat mea propositio,
imo ego credo, qd remissio poenæ sacerdotalis potest con-
ferri indignis & non contritis. Sensus aut̃ meus, qd nulla o-
mnium oīno poenarum, tam a deo impositarū, q̃ ab homine,
nisi perfectissimis potest dari, immo nullis in hac uita, manet
enim poena mortis, dolor cordis &c. Et nullum est dubium
in hac propositione, experientia teste, & omnium sententia;

Ad uicesimā quartam, Negas falli populū, si modo attriti
confiteantur &c. qd ut supra de attritione dictū est, reiicio.

Secundo quod addis, alia opera bona non esse relinquen-
da propter uenias, cum nullus pro certo sciat, se uenias asse-
cutum. Item, quia etsi illi ueniam nō consequuntur, pium
tamen opus faciunt, quod eos in salutem disponit.

Respondeo. O miserū patrociniū ueniarū, obsecro, si in-
certum est cōsequi nos uenias, quid facimus? quid doces?
Apostolus prohibet, ne in incertū curramus. Hec tua apud
me uerissima sunt, Immo apud omnes. Hinc est, qd ego tota
fiducia suadeo hominibus, ut relictis uenijs, inuicem bene-
faciant, quia hic sunt certi, sese gratiā dei consequi. Illic uero
incerti, an gratiam hoīs cōsequant̃. Hic tandem dicis & sen-
tis ad omnia uota mea, imo plus q̃ uolui. Ego qui hereticus
perfidus, erroneus accusor, nunq̃ tam uiliter de indulgen-

hīs locutus sum, nec loqui uolo. Quid est quæso donū incertū, nisi nullum donum? Quare ergo tot pompis irritatur uulgus ad incertū suum bonū, qd ad certissimū bonū sine pompa potuit induci? Hoc modo peius fallitur, non maior pars populi, sed totus populus. Quid si ego ista dixissem?

Secundo. Vbi nunc est potestas Papæ, Vbi uirtus Clauis, si non nisi incertū operantur? Iam CHRISTVS nihil dedisse uidetur Ecclesiæ, qui nihil certū ei dedit. Eo scilicet, peruenit res ecclesiæ studio SCHOLASTICAE Theologiae, ut quæ donata sint nobis, nesciamus, & id profitemur nos nescire, contra Apostolum i. Corin. iij. Sed uide meas declarationes. Credo me id effecisse, ut intelligi possit, quid clauēs & quid non operentur, idq; non incerte, sed certe.

Tertio, Altera lacinia frigidi huius patrocini tui, miserarū ueniarum est hæc, quod etsi illi uenias non consequantur, tamen pium opus faciunt &c. Volo premere, quæ hic cogito, tu quæso uide quid dicas, & quid inde sequatur. Hoc dico interim, nō potest populus ad pium opus induci, nisi spe incerta ueniarum? Dic hoc populo & uide, si unum obulū pro tali ueritate consequaris. Quis enim pro incerto, certū laboret? Ideo necesse est præconibus ueniarum, hanc ueritatem nō docere. Et tamen nō fallitur maior pars populi. Ad has impias fabulas peruenimus, dum docemus populos nō incertissimam & nudissimam misericordiam dei, sed in proprias iustitias incertissimas, immo nullas confidere.

Quarto, sic ueniæ essent pro mortuis solidiores quam pro uiuis, quia tua sententia profunt defunctis certissime, uiuis aut incerte. Et tamen pro uiuis sunt principaliter & directe institutæ. Quod si directe non sunt nisi incertæ, quō quæso certæ fiunt, quādo sunt indirectæ? fateor hæc etiam in Glo. li. v. c. Quod autem, posita. Primo me mouerūt, ut de indulgentiis dubitarem, Et quō non dubitarem, cū dubitare, iubeat, a tantis ueniarum tutoribus, doctoribus præconibus?

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO

Quinto, Vide ne populus piū opus pro uenijs facere doctus, non faciat eo ipso, nisi malū opus, scilicet, si opus huiusmodi alias nō faceret, nisi uenias speraret. Hic patet, qd non deum pro fine, sed creaturā, scilicet, remissionem pœnæ, in opere suo habet. Nisi uerum sit quod aliqui dicūt, indulgentias esse pias fraudes, quod populus bonum opus facit propter deū & spe placendi deo, prouocatus ad hoc per uenias

Ad uicesimāquintā, ea quæ dicis nihil curo, non em̄ sunt ad propositū, tu intelligis propositionē meā loqui de potestate iurisdictionis, quā tñ negaui superius & inferius in purgatoriū ualere. Ego loquor de potestate operandi, & qdem nō fuit mens mea, ut sic fallerent legentes, sed tunc sicut occurrebat, ita ponebā. Potestas itaq; hæc est, quia Papa generali intercessione orat pro defunctis cū tota ecclesia. Episcopus speciali, ut in diebus cōmunibus. Curatus, in singulis ferijs. Ergo est potestas orandi & intercedendi, de quo alias.

Ad uicesimāsextā, dicis ecclesiam habere potestatem in purgatorium secundum sanctos (id est, S. Thomam) & hoc per applicationem meritorum CHRISTI.

Respondeo ut supra, sanctum Thomam nego.

Ad uicesimāseptimā, ardens in defensionē tuorū dicis, nō hoīem, sed meram ueritatem & catholicā prædicari ab ijs, qui animā eo instanti, quo plene factū est illud, gratia cuius plena uenia dat, puta quando deiectus est aureus in peluim

Respondeo, o suauissimā glossā, quis ignorat, qd anima quando satisfactū est pro ea, in instanti euolat? Nūquid hoc impugnaui? quis ista nō credit, Sed & hanc glossā tuā derunt postea tui quoq; fratres Germaniæ. Secundo huc attende, & hic responde, ubi urgeris & nodus hæret, An sit hoīem prædicari uel deū, dicere, qd anima per indulgentias euolat. Hoc tu iam iterum, facto & doctrina ecclesiæ, id est, opinione tua & sancti Thomæ, probas. & nō aliter, quanq; tu nō tam uiliter pendis animas, q̄ hi nostri. Siquidem tu au

reū in peluim, nostri duodecim quatinos satis esse dicunt.

Tertio, quod si etiam uerum esset, per indulgentias redimi animas, qua dialectica didicisti, eodem momento satisfactū pro anima, quo factū est id, gratia cuius donatur uenia: ita diuinatis de ijs rebus abstrusissimis, ac si presentes omnia uideretis. Nonne posset fieri, ut dum ille nummū iactat, interim angelus sicut Thobia fecit, offerat deo memoriā huius facti, & deinde animam uisitet, & aliqua mora intercedente redimat. Aut aliud fieri, quod nos ignoramus.

Quarto aptissimā adducis similitudinem, quod talis prædicator sit similis coco, qui substantiales cibos, accidentalibus saporibus exacuit. Immo hoc dolemus, quod comeſtores illi, nimis accidentalibus & alienis uerbis adulterant uerbum dei. Denique iube, ut prædicatores illi hoc modo sua uerba intelligenda doceant, & uidebis eos omni populo sibilū & fabulam fieri, nullus enim ita intellexit. Quare satis uideo, quantum sollicitauerint apud te, ut hanc eorum conscientiam utcumque excusares, & leuares, sed frustra.

Ad uicesimā octauam, me detractorem uocas, & eum qui ponit in cælum os suum, quia deus (inquis) concessit Papæ dare de suffragio pro uoluntate sua.

Respondeo. Nolo tecum conuitijs agere mi Pater. Scio quod omnia facilius sustinemus, quam ueritatem. Tuis uerbis non potest offendi auaritia, quia non tangis eam, sed tinges & pingis. Nam quod Papa possit dare suffragium, non nego, sed quod suffragium faciat animam euolare, hoc interrim nego, donec tu aliud probaueris.

Ad uicesimā nonam, primū somnia mea uocas. Deinde ex S. Thoma de poena uolūtaria longū trahis sermonem. Et in fine dicis, Contrarium si quis asserat, stultus & ridiculus sit.

Respondeo, sum optime contentus, ut tu sapias & rideas, usquequo uoles. Si ego stultus & ridiculus.

Secundo, Ego questionem duntaxat posui, Tu sicut egre

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO

gius Thomista (pro more uestro) nec nutum uestris opinio-
nibus contrarium ferre potes. Nihil tamen prorsus probas

Tertio, ista distinctio B. Thomæ est falsissima, meo iudi-
cio, scilicet, quod aliqua pœna est, per quam bonum acqui-
rimus, ut quæ est in hac uita. Alia autem per quam nullum
bonū nobis accrescit, sicut est mors naturalis & pœna pur-
gatoriū, quia licet sine ea (ut ais) non peruenitur ad bonum
tamen bonum non per eam accrescit.

Respondeo, Ita loqueris sine iudicio, ac si necesse sit uer-
bum B. Thomæ oraculum haberi. Cur ergo Apostolus
errat, quādo dicit, omnia cooperantur in bonū sanctis? Sed
forte ut estis prompti ad distinctiones (id est scripturæ di-
scerptiones) dices, quod omnia cooperantur, scilicet huius
uitæ, sic enim soletis elabi, Contra. Rho. xv. Qui moritur,
domino moritur, Et Psalmo cxv. Preciosa in conspectu do-
mini, mors sanctorū eius. Doleo ego sanctū uirum eo prola-
psum, ut neget per mortem, bonum accrescere. Cum sancti
martyres, martyrio & morte, summū præmium & aureolā
obtinuerint. Igitur, siue hæc dicat angelicus, siue humanus
doctor, insulsiſſimum errorem dici, cum fiducia proclamo.

Quarto, eodem sensu, probabiliter, nihil asserendo, dixi,
Animas quoq; uoluntaria passione pœnarū purgatoriū, per-
fici in charitate, quia necesse est, ut ament & eligant pœnas,
quas sentiūt deum eis infligere. Hæc enim uoluntas dei est,
quam super omnia diligunt, aut certe diligere laborant.

Ad tricesimā, repetis eandem tuā cantilenā, quod animæ
certæ sunt de gratia dei & salute &c, quibus supra respōdi.

Ad tricesimā primā, dicis me superflūū dicere, eo quod
supra posuerim perfectissimas consequi uenias. Hic autem
uere pœnitentes, qui tamen minus rari sunt.

Respōdeo, Recte fecisses, si meas propositiones intactas
reliquisses. Tu incedis ad Aglonem, & illæ ad Austrū, adeo
conuenit tibi cum indulgentia earum. Tu audes egregie mi

pater, p̄fectissimos discernere a uere p̄nitentibus. Deinde q̄d absurdus est, p̄nitentes & attritos facis eosdē, nisi obicem ponant. Ista figmenta obicis & attritionis, supra quoq̄ reieci, & nunc reijcio. Humana sunt cōmenta nuper inuenta, sine auctoritate ulla & ratiōe. Neminē p̄nitet uitæ suæ nisi gratia fidei præuentū, ut tenet una sententia totius ecclesiæ. Quid mihi ergo de fictitiā illa p̄nitentia, quā tu attritionem fingis? nec est ullus tam perfectus in hac uita, qui nō egeat p̄niā, ut supra dixi. Tu autē p̄nitentiā extra ecclesiam uideris ponere inter attritos duntaxat, q̄d est euidentis error.

Ad tricesimā secundam. Vbi ego docui, ne ullus fideret in literas ueniarum, quippe cum dicat Scrip. Maledictus qui confidit in homine. Tu acutissime uolens unum malum uincere, gemino te perdis. Primū fatuos, eos asseris, qui sine operibus bonis tutos se putant. Quid ergo supra dixisti, q̄d attritus consequens sacramentum & indulgentias, euolaret si moreretur? cum talis omnino sit sine bonis operibus. Deinde uideris admittere, quod cū bonis operibus possint esse tuti, hoc secundum te Christianum est, secundum August. & Paulum, Pelagianum est. Cum talia opera reuera nulla sint, quibus tuti esse possumus. Sed nuda misericordia salui erimus, Vt Apostolus Tit. iij. Nō ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum misericordiam suam saluos nos fecit. Ita & alibi, sola fidei iustitia gloriatur.

Secundum. Qui uero ex spiritali commodo eiusmodi literarum concipiunt spem melius uiuendi & moriendi, &c. recte sentiunt, & sic docentes, recte docent.

Respondeo. Remissio p̄narū tantū confertur per literas & indulgentias, dignū ne ergo iudicas hanc, spiritalē commodum uocare? Quid anima inde boni consequitur? Nihil prorsus, & tamen est spiritalē cōmodum. Ita luditis uerborum & nominum licentia, donec omnia confuderitis.

Secundo, quō melius spes uiuendi nascitur ex remissione

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPENSIO

pœnarum: id est, uita ex morte? Mortua res est pœnarū remissio, & ita mortua, ut etiam tuis Magistris testibus, melius sit satisfacere p se, q̄ satisfactionem remitti per indulgentias. Sed quid ego cum tuis nudis uerbis pugno? Spes uitæ melioris ex deo per gratiam eius uenit. Gratia autem nō in remissionibus, sed in inflictionibus pœnarum potissimū operatur. Vt ad Corint, Virtus in infirmitate perficitur.

Ad tricesimātertiam, Vbi nihil habuisti quod diceres, id uoluisti conari, ut me Pontifici odiosissimum faceres, cuius me detractorem iniustum, falsum, erroneumq; deblatteras. Euidens signum est destituti a ueritate, furor, & indignatio

Respondeo tibi semel pro oibus. SVMMI PONTIFICIS potestatem honoro, sicut decet. Vestras aut, uel opiniones uel adulationes cōtemno. Ideo huius cōclusionis mee (hanc em̄ non disputo) contrariū, libera fronte hæresim pronuntio. Nō est in manu hoīs reconciliari hoīem deo, nec Papā gratiā dei iustificātem donare, ut tota sentit Ecclesia Cuius contrariū, nullus fuit tā fœdus hæreticus q̄ doceret.

Secundo, ut tuis præconibus utcunq; succurras, iterum fingis distinctionem, pro Thomistarum laudabili more, d. Qui uero dicunt (ut refert) uere dicunt, modo reconciliatio illa intelligatur improprie, per amotionem reatus, qui animam a dei contemplatione clare secludebat.

Respondeo, miror, qd nō eadem opera reconciliātionem illā intelligi doces, Alphabetū Græcum, uel Hebræū, aut aliqd aliud, qd non significat literis & syllabis istis. si ista licentia improprie loquendi pmittitur, quid me impugnas? cur nō aliq̄ sensu improprio, me uera dixisse fingis? cur nō oīm hæresium insanias uno sinu suscipimus, cū possint eorū uerba uera fieri, si improprie accipiātur? Vbi manet regula illa, QVOD DOCTORI ECCLESIAE oīs improprietas (quantū fieri pōt) uitanda est? Et illud sapientis. Qui loquit̄ sophisticè, odibilis est. Rogo dent mihi tui improprijstæ te

cum ueniā, si uerba uestra nō intelligimus ego & populus. Credimus em̄ uti uos uerbis p̄ intellectu, nō pro illusiōe nostra. Nisi iterū rediit, qđ B. Hierony, in Ioanne Hierosolymitano arguit, scilicet, qđ aliud loquunt sacerdotes, aliud audiūt populi. Vos autē dedita opa, ad improprietatem uertitis uerba, & hoc etiā ita defenditis, ut gloriā uelit meruisse.

Ad tricesimamquartam, dicis quod sit hæretica, quia negat quod Papa possit omnem pœnam abolere.

Respondeo & ego per distinctionem, Hæresis accipitur uno modo, pro ut est contra opiniones nudas Thomistarū, Et sic est hæretica. Alio modo, pro ut est contra doctrinam fidei & ecclesiæ, & sic est catholica.

Secundo, spero quod mihi etiā non rogatus concedes, per indulgentias nō aboleri mortem, & mortis tot pericula & infinitas passiones huius uitæ. Istis autē manentibus, obsecro, quid magni remittunt ueniæ, quādo relicta mortis pœna, satisfactiunculas temporales remittunt? Sed ex Musca Elephantem facere placuit, utinam non amore Amorrei.

Ad tricesimamquintam dicis, Nullum esse declamatorem reor, qui tam stulte docuerit.

Respondeo, Ego non reor, sed scio. Extant em̄ libelli positionū, quibus id non solū docent, sed ita defendunt, ut cōtrariū asserant errorem. Idcirco iterū rogo dñm, ut Thomā italicū & Germanicū sibi discordem, primo concordet, ut sciā utri pugnem, uel cedā. Sed iterū ad solitum refugiū uenis, id est, ad improprietatem forte, d. Si qui tñ docerent, quod nō contriti, non uane indulgentias consequuntur (quā proderunt contritione, ex post facto accedente) nō male docent, apud cōplures peritos. Ergo id Christianū est prædicare? Cur ergo scriptura nos hortatur, ut q̄tius cōuertamur & cōuertamur. Et nullam dat fiduciā futuræ pœnitentiæ, interim secure dilatare? Sed omni hora uigilandū docet. Siue ualeant indulgentiæ in futurū, siue non, nihil curo, Id curo, qđ

AD SYLVESTRVM PRIORATEM RESPONSIO

pro re leuissima, id est uenijs, rem illā grauissimā, & solā necessariā, id est, contritionem tā uiliter aestimamus, tam frigidē curamus, ut non ad nos pertinere uideat, quo tempore peccator eam obtineat, modo presentes uenias redimat, quas cū sine periculo nō solum differre, sed etiā nunq̄ redimere liceat, sedulo tñ agimus, ne differat. Si id amore pecuniæ nō sit, Cur non tā sedulo agimus, ne cōtritionem differat? proprietas hic ne obstat? oīa tam acute pro ueniarū gloriā exco-
gitant. Et impius sum, q̄ pro gratia dei uel stupide disputo.

Ad tricesimā sextam dicis, qd sit heretica, deinde pœnitentiales Canones euacuet, euertat, & tertiā partem pniæ satisfactionem, & oīa iura loquentia de pœnitentia, & purgatorio. Adde quæso & cœlum & terrā, ut oīa comprehendas.

Respondeo. Spero dabis mihi uerū esse, quod per totam Ecclesiam dicitur, scilicet posse contritionem hominis tantam esse, ut deleat omnem culpam & pœnam. Secundo dabis, quod uoluntarie morientes omnia soluunt, & satisfaciunt plenissime. His credo sine indulgentijs & literis adesse remissionem plenariam, & tamen me in hoc non esse hæreticum, nisi apud Thomistas forte.

Secundo, debitū ideo dixi etiā ijs, qui tam perfecti non sunt, quia Papa minister est Ecclesiæ, quicquid potest facere fidelibus in salutem, debet sub necessitate salutis, etiā gratis, quod si non fecerit, deus supplebit spero per misericordiam suam, quod homo neglexit per incuriam suam.

Ad tricesimā septimā. Post q̄ dimissa disputatione, quā de participatione bonorū Ecclesiæ cœperas, Dicis tandem hæreticū me esse, si dicerem sufficere impleri iniunctā pœnitentiā a sacerdote sine impletioe eius, quæ a deo imponit, & sic euolare peccatorem nō satisfacto prius deo. Sicut dixi, uester iste mos est, si mos uocari posset, tanta cholera aestuare, ut altera pene syllaba hæreticū dicatis, nil nisi hæreticū, hæreticū, Thomistæ loqui didicerunt, & tñ nihil pro-

sus efficitis, nisi quod contra uestras frigidissimas & nudissimas opiniones dictū aliqd esse probatis. Ideo mihi de uobis Maías uideſ dicere, Concipietis ardorem, & parietis stipulā. Et illud Gentilis, Parturiūt montes, nascetur ridiculus mus.

Primū, ex prædictis uidisti, quod de poena quā deus infligit, omnibus partibus a te diuersus sum, alijs nixus principijs, ideo totum, quod contra me machinaris, frustra machinaris, nego principia tua, & te totum a planta pedis usq; ad uerticem, sicut habes fundamenta mea superius posita.

Secundū, nolo ego docere uel doceri in Ecclesia, quod requisitus, non possim defendere, nisi dicendo, Sanctus Thomas sic dixit, Christianus sum, non Pythagoricus.

Ad tricesimā octauā, Vtrobicq; dānabiliter me errare dicis, siue de culpa, siue poena intelligā, quia Papa non declaratiue, sed ministerialiter & dispositiue, culpā & poenā relaxat.

Respondeo, Hæc supra confutata satis sunt, quia ante ministerium Papæ, & ante eius dispositionem, oportet remissam esse culpam, Nihil enim ualet tua ficticia attritio.

Secundo, quo ad poenā a deo inflictā, Papa nec dispositiue nec ministerialiter se habet, ut remittatur. Hoc em̄ ptinet ad forū dei, in quo Papa p̄ter intercessionem, nihil iuris habet, ut satis dictum est, nec contrariū est determinatū ab ecclesia.

Ad tricesimā nonam, tandem plenus fiducia, premo puerum doctore. Deinde detractorem uenialiū (ne dicā) uenaliū p̄dicatorū & Pontificis, proclamas. Deinde negas bonarū disciplinarū præceptis institutū. Oportet me tandem animū meū & lectoris mei instituere, ut sciamus cū THOMASTRIS, neminem posse loqui, nisi paratū, altero uerbo conuictū, crimen, blasphemiam, audire. Diligitis em̄ opinionis uestre sensum plusq; onager suū foetum. Audiamus ergo istā magnificā tuæ disputationis Bullā. Duo, inquis, p̄cepta tenes falsa, quæ uenias euertūt. Vnū, qđ uera cōtritio aboleat oēm poenam, Alterū, qđ uera cōtritio poenas præeli-

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO
gat semper. primū impugnas, & id nō nisi bene institutorū
Theologorū paradiġmate, scilicet, ubi ostendens hoīem, re
stituitur in amicitia, nō sine emenda. Ita deus, lege cōmuni,
abolita culpa, uult peccatorū emendā prāstari &c. Primū
si esses bene institutus Theologus, ut gloriāris, scires iudici
um diuinū & humanū, dissimillima & contraria esse. Et deū
si remittit, totū remittere. Qd homo, quia nō est tam bonus
q̄ deus nō facit. Deniq; sic Christus docuit, Vt filij essemus
patris nō reddentes, nec requērentes malū pro malo, sed be
ne facientes malis. Si filios oportet esse tales, quanto magis
ipse pater talis est. Ideo lex ista cōmunis, quam tu (pace tua
dico) fingis, non habet locum, nisi in opinionibus tuis. Nec
unq; legis a deo peccatū remissum, reseruata pōena, prāser
tim ea, quā Papa remittere possit. legis autē semper contrari
um, quod oīno pōenā & culpā remisit, sat habens uindictę, si
homo noua uita totus ei seruiat. Igit̄ legem illā cōmunem,
qua utitur deus remittendo peccatū, ille doctius & uerius
tradit, qui dixit, Sacrificiū deo spiritus cōtribulatus, cor cō
tritum & humiliatū deus non despiciet. Immo de industria
p̄ueniens, damnat uestā sententiā & legem, dicens. Quo
niam si uoluisses, sacrificiū dedissem, holocaustis nō delecta
beris. Ad idem est Isa. I. P salm. xlix. & Miche. vi. & multa a
lia loca scripturę, ad uestram sententiā autē nulla prorsus.

Secundo, iterū inuidiam mihi cōstare anhelas, quādo me
accusas, qd eneruem & euacuem uenias. Hoc (salua tua re
uerentia) nō uerū dicis. Ista em̄ est sententia mea, qd cum sa
tisfactio sit (oīm sententia) melior, q̄ indulgentia, dico, qd bo
na opera, quę pertinent ad satisfactionem, sint prāferenda
uenijs, prāsertim, cū uenię sint, nec prācepta, nec cōsulta,
ideoc; nec meritoria, nec utiles ad salutem. Quia ubi non p̄
ceptū, ibi nec obedientia. ubi nō obedientia, ibi nec meritū.
ubi nō meritū, nec salus. Sunt em̄ licentię ac pmissiones q̄
dā, ut olim libellus repudiij, & nunc pmissio litij & iurgiorū

forensium. Ideo dolere me confiteor, quod has res leues, tanto boatu ardemus uulgo persuadere, quod cum sine exhortatione pronum est ad permissiones, summis uiribus persuadendum fuit ad meliora, id est, ipsam satisfactionem. At hoc modo, cum uideant, precones ueniarum, quastum funditus periturum, prudentissime hanc melioris persuasionem, non modo omittunt, sed omni studio caelant quoque. Nec multum prodest, quod dicitur (causa uerbi) uenias quidem non ualere ad meritum seu salutem, ualere tamen ad celerem satisfactionem & poenarum extinctionem. Si sane ita, sed nihilominus redit id, quod prius dictum est, quod adhuc melius sit, etiam poenas & satisfactiones non extinguere aut remitti, cum in hoc, non nisi optima opera remittantur, scilicet oratio, ieiunium, eleemosyna. Hec enim sunt partes satisfactionis, quas remitti, si audes bonum asserere, audebis etiam, id quod nihil est, optimum dicere. Igitur uenias querant, qui uolunt, sed exhortentur plus ad meliora, id est, ad ipsa optima satisfactionis opera, sicut uirgini permittit Apostolus nubere, hortatur autem magis, ut uirgo maneat. Tales & tam discretos ueniarum buccinatores, qui se parent preciosum a uili, si dederis, nihil est, quod dissentimus, paucos autem dabis, aut aliquot ex ipsis, mendicos facies.

Ad quadragesimam, cum S. Thoma (timui enim, ne cum S. Paulo uel August.) confutare conaris, alterum meum (ut dixisti) falsum preceptum, scilicet quod uera contritio, poenas querit & amat. Et distinguas duplices poenas (sicut & supra fecisti) Primo, quam diu poenas dare pro sceleribus, est alicuius boni allatium, ut in praesenti uita quando meritorium est, uera contritio amat poenas, ad merendum & praecauendum a peccatis, sine tamen contemptu ueniarum.

Respondeo, Gratias ago tibi quod maximas. Nunquid ego aliud uolui, quam quod tu hic dicis? Cur ergo supra hoc preceptum falsum asserebas? An idem apud te diuersis locis, & uerum & falsum est? Rogo, si mihi non uis credere, crede alii

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO

quando ueritati, ut Aug. ait, per os tuum loquenti tibi, fortassis ignoranti & inuito. Admitto optimā istam cōfutationem falsi præcepti mei, quia uerissimū esse astruitur. Sequeris, quia utruncq; melius est, q̃ alterum, & cætera. Magne deus, quanta est uis ueritatis, ut omnium se fortissime tueatur, per os detrahentium sibi. Tu qui bonis es disciplinis institutus theologus, doce me quæso, quomodo hæc duo simul stare possint, amare & quærere pœnas & satisfactiones, simul etiam remitti, & quærere indulgentias? Quia unum illorum, ut ais, sine altero minus est, utruncq; autem melius est id est, ut simul satisfacias, & simul omittas satisfactionem, quod est aliud nihil, quam cum ratione, ut ille ait, insanire.

Sequeris. Vbi uero pœnæ nullum bonū afferunt. Sed retardant a bono gloriæ, pœnæ non assumuntur, & c. De his conclusio mea nihil dixit, sufficit mihi, quod etiam tuo testimonio sit uerissima, pro hac uita, nisi quod iterum doleo diu Thomæ uicem, & miserā suæ discordiæ sortem, quia hæc conclusionem probat in Italia, & damnat in Germania.

Secundo, istud figmentum tuum est, quod pœnæ in purgatorio non afferant bonum, contrarium enim superius tenui & defendi, usq; ad determinationem concilij.

Tertio, Ratio tua nihil ualet, quod etiam pœnæ & opera huius uitæ, retardant a bono gloriæ, & tamen assumuntur immo, ut quidam e tua secta, doctissimus doctor Ioannes Taulerus ait, si cœlum coram te apertum esset, adhuc intrare non deberes, nisi primum uoluntatem dei super introitu consuleres, ut etiam in gloria, nō quæ tua sunt quæras. Sed hanc sententiam uerissimam & theologicissimam, absit, ut probet scholastica theologia.

Ad quadragesimam primā, dicis uerum me docere, & gratias ago. Addis tamen, quod non minus caute sunt improbandæ, & restringendæ ueniæ in præiudiciū Apostolicæ facultatis. Et tu quoq; uerum hic dicis, immo, nec caute, nec

incaute sunt improbandæ, sed permittendæ, ut quærat qui uolet, tantum ne magnum quis se cōsecutum cōfidat, quin maius potuerit consequi.

Ad quadragesimā secundam & tertiam, conaris id persuadere, quod pontifex per uenias prouocat ad pium opus. Et melius esse opus pium cum uenijs, quam alterum solum.

Mihi longe alia mens est. Melius prouocaretur fidelis ad ipsam satisfactionem sine uenijs, ut supra coactus es concedere, id est, ad multa bona opera, q̄ quod prouocatur ad unum illorum cum uenijs, id est, remissione multorum, permitto tamen uenijs ita prouocari. Sed dico, quod sit incomparabiliter minus, ideo mea conclusio uerissima.

Secundo erroneum est, q̄d opus cum uenijs, uel gratia ueniarū melius sit, q̄ sine uenijs. quia si satisfactio est multa & optima merita, quō opus unū cum tot meritorū remissionibus melius erit, q̄ ipsa tot merita? Loquamur quæso cū iudicio, & Christiana libertate. Neq̄ em̄ poteris dicere, indulgentias aliud esse, q̄ remissiones satisfactionis, rursum, satisfactionem, nō potes aliud asserere, q̄ multa bona opa, ieiunij, orationū, eleemosynarū. Sufficit ergo, quæsumus, ut pmittamus per unū opus bonū, multa bona opera remitti, non etiam eousq̄ cōmendemus, ut melius esse unū multis, credat.

Tertio idem est, quod deinceps dicis, quod cæteris paribus, melius est dare eleemosynā gratia ueniarū, q̄ gratia meriti precise. Id est, melius tibi uidetur, ut homo, uno bono opere & merito, faciat se uacuū multis bonis operibus, erroneū hoc & impiū esse, pace tua, credo. Semper tu id conaris ut ueniæ, nō permissiones & licentiæ quædam, sed perfectiones esse uideantur. Scis aut, quod licentia omnis, nullam habet laudem, nec exhortationes, nisi q̄d non peccatum est & infirmorum, potius pigrorum solatium. Immo, ut ille uerissime dixit, Licentia omnes deteriores sumus, ita in uenijs quomodo potest melior fieri, concomitāter, ut tu dicis, qui

AD SYLVESTRUM PRIERATEM RESPONSIO

per eas tot meritis sit minor: & solum permittitur esse deterior, tu autem & suadere uis, ut sit deterior.

Sed uideamus tamen probationem tuam, quia ibi, inquis scilicet in opere pro uenijs, duo bona sunt, scilicet meritum & sublatio impediens. Hic uero unicum est, & cætera.

Respondeo, quã studiosè claudis oculos, & in aperta luce quæris tenebras, fateor, duo bona sunt ibi, id est, meritum, & remissio multorũ meritorum, quod bonũ est pigritiæ carnis, & damnum optimũ, optimorum bonorum, & sublatio quidem impediens, scilicet ad peiora. Secundo, hic, id est, in opere sine uenijs, id est, permanente satisfactione, nõ unicum est tantũ, sed tot, quot sunt in tota satisfactione, quæ est optima & meritoria, sublatio omnium impedimentorũ gloriæ. Et quid multa? si tua dicta recte intelligeres, uideres tibi esse causam assumptã uituperandi bona opera, & laudandi remissiones eorundem, quod horrendissimũ est in ecclesia audiri. Ideo cũ fiducia, mihi sumpsi causam laudandi bona opera, non tamen uituperandi uenias. Abstrahe uocabula hæc, indulgentias, uenias, & relicta opinione rem intueri & uidebis, te non bonũ, nec bonæ causæ patronũ. Quid em̃ potest, etiam ipsa ecclesia, ex uenijs facere, nisi remissionem satisfactionum? Quid autem potest satisfactiones intelligere, nisi optima opera, meritoriasq; poenas, & ipsa a deo præcepta? Quid ergo magnificare præsumimus, quod in se nihil est, nisi permissio deterioris, ne peccetur ab infirmis?

Ad quadragesimã quartam, Nouus interpret scripturæ dicis, pauperi posse negari eleemosynã sine peccato mortali, licet nõ sine ueniali, ideo conclusionem meã falsam & c. Gratias tibi agit, ut optimo patrono, insignis illa belua Philargyria, quia discit, se posse negare petenti eleemosynã sine mortali peccato. Proh dolor & horror horrendus, quid audimus in ecclesia? Cur ergo Ioannes dicit, charitatem non manere in eo, qui claudit uiscera sua a proximo suo? An cha

ritas etiā recedens, nō relinquit peccatū mortale: imo Chri-
stus in iudicio, cur dānabit eos, qui esurientem non cibaue-
runt? &c. Sed forte in psona improprijstarū ista dixisti. Est
aliqs sensus uerus, quē ex India forte adduces postea, ideo
interim expectabo. Quod si dixeris, tunc cū ueniali pecca-
to negari, quando pauper non eget, aut alias iusta est causa.

Breuiter, si est iusta negandī causa, sine peccato negatur,
sin est nulla, peccatū mortale est, negasse. Sic Euangelium,
sic apostoli loquuntur. Secundo, cur non parī, immo ma-
iori studio exquiris, quomodo liceat uenias non redimere,
ad salutem inutiles & nō necessarias, qui tam periculose, &
acute exquiris, quomodo bona opera liceat omittere, sola
necessaria & utilia ad salutem, deniq; praecepta ab ipso deo?
An obsequiū deo te arbitraris praestare, si calumniaris prae-
cepta dei & bona opera, tantum ut uenias, nec a deo, nec ab
homine praeceptas, efferas immodice? Finge nullas esse ue-
nias in ecclesia, sed omēs per se satisfacere, sicut olim fiebat,
Rogo, utra facies tibi placeret: ueniarum, an satisfactionū?
Vel ergo, tu non recte intelligis indulgentias, uel mala simu-
latione moliris calumniam bonis operibus.

Ad quadragesimā quintam, iterum distinguīs, ut uideris ti-
bi, sufficientius, bona temporalia necessaria, & tandem cum
Thomistis nostris cōsentiens, dicis, necessaria secundo mo-
do danda pro eleemosynis, sed solum in extrema necessitas-
te. Rogo, ignosce mihi reuerende pater, uxor em̄ nimis, qd
textum Apostoli Ioannis de necessitate, perditissime trahis
ad necessitatem extremā, quis dedit tibi potestatem, necessi-
tatem illam, extremam facere? Sic diabolus insidiosissimus
hostis, etiā sacras literas nobis illudit & perdit. Det domi-
nus Iesus Christus, ut nullus hoīm, tibi & omnibus, qui hāc
glossam tenent, tribuat, nisi dum perueneritis ad extremam
necessitatem, ut discatis, scripturam sanctam incorruptam
relinquere, uel penuriam, istam libidinem, & luxuriā corrum

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO

pendæ scripturæ, iam ferme trecentis annis patitur ecclesia incomparabili damno suo, a doctoribus scholasticis.

Secundo, conclusionem meam uerā relinquis. Verū non capis quod uolui. tu in hoc recte sapis, quod necessaria secundo modo, potest homo pro uenijs dare, quod admitto. Sed nostri uenales præcones, de necessarijs primo modo, suadent hominibus dare pro uenijs. Horum em̄ uox & litera (exempli gratia) sunt hæc. Si haberes unam tunicā, uendere deberes, ut uenias redimeres, nec hoc contenti suadent, ubi quis necessaria primo modo nō habuerit, tum alicunde mutuet, aut mendicet, etiam si sit uxor, deinde fratres mendicantes quoq; suadent, ut corradant sine licentia pecunias. Hæc sunt, mi pater, illa portenta, quæ apud nos crassantur, Nihil nisi impudentissimæ & rapacissimæ auaritiæ negotiū hic agitur, in tantum ludibrium ecclesiæ Romanæ, ut hæc sola esset causa abunde satis, ut uniuersæ ueniæ tollerentur, nec me falsa dicere credas, nō tamen uox & fama extat, sed & libri eorum, in quibus hæc passim leguntur.

Tertio, omnia quæ suades & dicis, ea opinione uel simulatione dicis, qd ueniæ sint aliquod bonū de quo satis supra. Ad quadragesimam septimam, cum tibi esset uerissima, tamen quia propositum tibi fuit, nullam non mordere, licet nullos dentes habeas, ad insignem adulationem Papæ uersus, admittis esse ueram, sed ex Papa monstrum faciens, tribuis ei utriusq; potestatis apicem, scilicet, ut sit simul Pontifex & Imperator. Ita autem tribuis, ut possit imperio iubere pro fabrica S. Petri, ut pro communi bono. Nunc autem in comparabilem modestiam ei interim appingis, quod petit & remunerat. Hac tua mollissima, sed nocentissima adulatione, id agis, ut futurus aliquis pontifex, laudum huius modestiæ pertæsus, ius sibi credat esse deglubendi totius orbis Christiani, idque cum imperio & potestate.

Secundo dico, quod Basilica sancti Petri, est cōmune boꝝ

num urbis Romæ. Nostræ aut Basilicæ sunt nobis utiliores & magis necessariae, quia non possumus omnes ad Basilicam sancti Petri conuenire, uerbum dei audire, & sacramenta percipere (qua sola causa ædificantur) meliusque esset, quod Basilica sancti Petri non ædificaretur, quod Parochiales nostræ ecclesiæ desolarentur, id aut agi uidemus, & dolemus, dum omnium ecclesiarum subsidia, per indulgentias, ad insatiabilem Basilicam sancti Petri trahuntur. Quare istas tuas frigidissimas causandi rationes, scilicet quod Basilica sancti Petri, est totius Christiani populi bonum, etiam rident Germani, sicut iustum est, Cur non magis Basilicam sancti Ioannis matrem Ecclesiarum, etiam bonum commune uocas? sed forte adhuc in futuris annis restat, ut omnes ecclesias Romanas, deinde & Palatia, nouissime & muros, & plateas, & pontes, nostris pijs operibus, gratia ueniarum factis, ædificemus, ut non sit finis exactio num, Quare mi pater, ego sic, ut debeo, suadeo hominibus, ut primum uiuis templis benefaciant deinde suas Basilicas, nouissime Basilicam sancti Petri iuent, quia uestræ ecclesiæ non sunt nobis necessariae.

Ad quadragesimam octauam adeo impingis, ut ueritate confusus, non possis inuenire quid dicas. tandem ad hanc descendis ineptiam, dicens. Tu Martine, si habuisses a domino nostro bonum Episcopatum, cum plenaria indulgentia ad ecclesiæ tuæ reparationem, forte dulcioribus uerbis abundasses, & quibus detrahis, uenias extulisses.

Respondeo, forte & tu spectas me ex animo tuo, quod conicio ex eo, quod tam molliter adularis. Si ego ad Episcopatum aspirarem, certe non ea loquerer, quæ tu impatientissime audis. An ignorare me credis, qua uia Episcopatus & sacerdotia in urbe obtinentur, quando hanc pueri in omnibus plateis orbis cantant? Denique nunc facta est rerum foedissima Roma. Omitto reliqua, quæ hic uelut tremens & a ueritate fractus, disperdis potius, quam loqueris.

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPENSIO

Ad quadagesimam nonam, Eadem salua uenias utiles a-
struis, sed occasionaliter, scilicet dum anima ex hoc in gratia
arum actiones assurgit. Quasi esses rhetor, tam uarios & ex
quisitos locos inuenis. Cur non etiā ad balatū ouis dicis as-
surgere animā occasionaliter ad gratiarū actionē? Aut quæ
laus ista ueniarū, qñ etiā de poenis & malis iubemur lauda-
re deum? Sed piget me pigra ista & inania cōmenta uersare

Illud uero quam uigil aduertisti, quod mihi ipsi contradi-
xerim, ut qui uenias hic utiles, superius autem aliter uidear
asserere. Dico utiles pigris, sicut omnes permissiones sunt
utiles, ne peccent si licentiam non haberent. Dico inutiles
ad profectum salutis, quod pro tua uigilantia debueras ex
eo uerbo intelligere, ubi dixi, si non in eas confidant.

Ad quinquagesimam, assumis causam prædicatorum ue-
nialium, sed astute, quia non credis talia prædicata. Deinde
Pontificem cōmendas, qui tam innocens sit, ut nullus uiuat
aut operetur indecenter. Tertio inueheris, quod fraternam
monitionem non præmiserim.

Respondeo, si nō sunt p̄dicata talia, aut nō credis, qd astu-
as ut defendas? Sine in uentū me disputasse. Secundo, Scio
& ego optimū nos habere Pontificem LEONEM DECI-
MVM, & uelut Daniele in Babylone, ut cui sua innocen-
tia, uite periculū aliqñ fecerit. Sed tu q̄so dic mihi, qs unq̄ tā
innocenter uixit, ut nullus alius nō inique modo, sed nec in-
decenter opatus sit, aut uixerit? uideris (nescio quid) maxi-
mū adulari uoluisse, sed inter dicendū & uerba, & sensus te
defecerūt. Forte uoluisti dicere, qd LEO DECIMVS id
agit, ut nullus indecenter uiuat, qd cum uideres impossibile
inter uerba mutas sensum, & orationem sine sensu relinqs.

Secundo dic mihi, Quis a disputatore unq̄ exposulauit,
ut prius eum moneret, contra quem disputat? Cur etiam tu
non prius me monuisti, quando tot nominibus criminū me
foedare parabas? Cur Pontifex in Decretis suis nō prius mo-

net, q̄ statuit cōtra abusum quæstorū. Ego in cōmuni dispū
taui, neminem nominaui. Si innocentes sunt, quid querunt
sele tangi. Ergo nemo prædicet Euangelīū, uitiā nemo car
pat in publico, nisi prius ostiatim singulos moneat. Mihi mi
raculū est, eos esse innocentes, & tamē meis uerbis moueri.
Sed uerum est illud diui Hieronymi, quando uitiā cōmuni
ter arguuntur, qui irascitur accusator est sui. Denicq̄ quo
modo monitionem meā receperunt, qui etiā te patrono us
q̄ hodie præstāt innocentes. Noli quæso mihi mandare, ut
innocentes moneam, Si uis aut ut moneam, iam alio accusa
tore non egent, quia tu patronus eorū nocentes confiteris.
Tertio, quod autem hæc facta sint (licet tu non credas) te
stis est tota terra, testes extantes libri, qui autem id fecerint,
ipsi uiderint.

Ad quinquagesimā primā, sicut eadē repetis, ita eadem tibi
dicta uolo, nisi qd me per talenta loqui dicis, qd transeo.

Ad quinquagesimā secundā dicis, Vanā esse meā conclus
sionem, qd ita probas. Quia nullus tā stultus sit, ut sic faciat.
Respondeo, Quid ad te quæso, si nullus est tam stultus. Si
ne me disputare (ut dixi) uel in uentū. Nunquid ideo Decre
tales Papæ sunt uanæ de abusionibus quæstorū, quia tu nul
lum quæstorem contra egisse defendis. Sed præ senectute
forte, ita & loqueris, & phantasiaris. Si nullus est qui sic cō
fidit in literas, nullū tetigi. Eos qui sunt uolui tangere, quos
ego non unum, sed plurimos noui. & adeo stultos, ut nō so
lum de animarū redemptiōe, sed de sua quoq̄ salute certi si
bi essent, quia has literas haberent. Deinde, cur tuis clientu
lis non etiā persuades, ut animā suam impignorent pro con
tritione & satisfactione. Quoties tibi, rogo, dicendum est
Impium & auaritiæ ministeriū esse, quod pro uenīs, tam ex
quisite, tā magnifice omnia tentantur, ac si solæ essent rerū, &
pro necessarijs ad salutem, prorsus uix mutitur. Tu cogita,
an simplex populus nō discat cōfidere in literas, tanto luxu

AD SYLVESTRVM PRIORATEM RESPONSIO

& apparatu cōmendatas? Magnū em̄ cogitent necesse est, quod tā magnifice proponit. Tu qui interim doctus es, nō fidendū in literas, mox etiam simplicem populū eadem per seipsum discernere & intelligere confidis, contra tot & tantorū persuasiōes & irritabula? Tandem mihi minaris maledicta, irrisiōes, censuras. Quas? & quare? noli minari mi pater, Christus uiuit, non solum uiuit, sed etiā regnat, non solum in cōelo, sed etiam in Roma, quantumlibet ipsa furiat. Si maledicar pro ueritate, benedicam dominū. Non separabit me censura Ecclesiæ ab Ecclesia, si iungat me ueritas Ecclesiæ. Malo esse a te & similibus (si ita perstes) maledictus & excōmunicatus, quam tecum benedictus. Nihil habeo quod possim perdere. domini ego sum, si perdor, domino perdor, id est, inuenior. Alium ergo quære, quem terreas.

Ad quinquagesimā tertiam, Stultū & ridiculū me uocas, interim tu sapiens dicis, Crebra raris cedere, & annalia festa Sanctorum celebriora esse, q̄ sabbatum Virginis matris.

Respondeo, Quo quo mi pater? Aut pluuius describitur arcus, Aut flumen Rhenū, sed nunc non erat ijs locus. Prīmū, non sunt rara apud nos, sed continua indulgentiarum negotia. Deinde, quæ proportio, ut uerbū dei, quod instantissime præcepit Christus p̄dicari, cedat raris indulgentijs? Si Christus ita nō iussisset, staret tua similitudo. Item non potest Papa iubere silentiū uerbi dei, quod semel emissum, nō est alligatū, sed nec factum a Papa unq̄ legi. Per idem respondeo ad sequentis conclusionis futilem confutationem ubi tu sermonem ueniarū, esse uerbū dei contendis, sed improprie, scilicet cum declaratorijs & hortatorijs. Si uerbum dei dicitur, quicquid cum uerbo dei dicitur, om̄es hæretici omnes dæmones, omnes homines non loquuntur nisi uerbum dei. Quia nihil tam absurde dici potest, quin uerbum dei misceri possit. Ego dico, quod sit uerbū hominis, & de remissione hominis prolatū, quia uerbum dei est, quod fide iu

Q.

stificat cor, & gratiam iustificantem confert, sicut Ro. i. Virtus dei est in salutem omni credenti. Verbum autem ueniarum nō iustificat, nihilq; confert animæ, nisi quod dat licentiam pigritandi in bonis operibus, propter infirmos.

Ad quinquagesimam quintam, dicis hanc & similes esse pueriles, uiri stomachati, & inferentis os in cœlum, & contra stimulum calcitrantis. Respondeo, uerum est, apud Syluestrum & Thomistas duntaxat.

Ad quinquagesimam sextam, autoritate Thomæ dicis thesauros ecclesiæ esse merita Christi, in quantū satisfactiones. Et idem per idem probas, & dicis quod S. Greg. dedit aliquando indulgentias, ut cōmuniter dicit, non potest probari. Ideo nec S. Thomas aliquid in hac re efficit. Ego quidem non cū uniuerso orbe me disputaturū obtuli, quia nesciebā qd positiones meæ essent tam late uagaturæ, ideo noli mihi arrogantiam hanc ascribere. Casus me in has res perduxit, ex quibus cum silentio me eripere non possum. forte deus ita uoluit. Ego tamen istā conclusionem non asserui, sed & adhuc disputo, expectans concilij determinationem, sicut & omnes alias quæ dubiæ sunt, aut in controuersia hærent.

Ad quinquagesimam septimā, mire q̄ pungeris, quod auaritiā paululū momordi. Nam & tu quoq; patientius ferre potes, si contra scripturā pugnarem, q̄ contra auaritiā, Ideo & hic Pontifici eximie adulatus, inuidiā mihi cōciliare festinas. Quid mihi innocentiam Pontificis obtendis? Nunqd ego eā ignoro? Aut si auaritiā taxo, nunqd ideo pōtificis innocentiam mordeo? Tu uide potius, an impius sis in Pontificem, q̄ auaritiā & Pōtificis innocentiam in unā rem cōflas, dū morosam auaritiā, idem astruis qd læsam Pōtificis innocentiam, immo sub p̄textu innocentie Pōtificalis, irrephensibile nobis defendis auaritiā. Si sunt innocentes tui clientuli, non moridentur a me, si nocentes, cur defendis? Det tibi dñs, ut aliquñ rectius iudices, melius uideas, & a calumnijs mei abstineas.

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO

Ad quinquagesimam octauam, eadem repetis, quæ in ante precedente dixisti. Tua enim sunt uerba, ideo transeo.

Ad quinquagesimā nonam, iterū totus ardes, adeo in cæteris omnibus patientior es, præterq̃ ubi auaritiā tango, quā tamen uelis, nolis, non possis negare Romæ uersari, ne dicā dominari, ut mihi tu quoq̃ prope fias suspectus, quod magis lucra, q̃ animas cures, interim innocentissimū Pontificē ad inuidiam meam cōendas, scilicet ut tantū decus innocentiae, operculū facias nequitiae. Id enim anhelas, ut mores Romæ arguere neminem sinas, nisi te interprete, simul optimi Pontificis innocentia lāsisse probetur. Quid uis? patrum te uocem Romanorum flagitiorum? Cur tu ipse non te quoq̃ interpretaris lāsisse Pontificem, qui aperte scribis, Romanū clerum a primaua perfectiōe declinasse? Sine metu is tecum artibus agere. Clerum Romanum mordet? At Pontifex est pars, & quidem nobilior, cleri. Ve tibi misero, qui talem ac tantum Pontificem non solum lapsum, sed a tota perfectiōe declinasse, & in perfidiam & hæresim abhisse, palam asseris. Id enim totum significat declinare, scilicet a perfectione. Vides ne quam pulchre, & ego te auxesibus istis possem opprimere, si adulari & calumniari uellem.

Quæ ad sexagesimam cum sequente dicis, transeo. Nihil enim dicis, quod nō dictum sit prius. Ego probabiliter posui, quod thesaurus indulgentiarum sit ipsæ clauēs, ut in Declarationibus. Similiter transeo sexagesimam tertiam, quia admittis eam esse ueram, non tamen sine calumnia.

Ad sexagesimā tertiam, quartam, quintam, & sextam, cū ueras esse non neges, neq̃ negare possis, miror quod ita ex candescis, & totus ignis efficeris. Mirabiliorem disputatorem nō uidi, ut quem propositiones ueræ plus mouent, quā falsæ, cum tamen ueritas queratur disputando. Igitur sim canis, filius canis, dicax, non excusatus ab anathemate, nec mentis cōpositæ, & si qua plura, pro modestia tua senili ha-

Q. ij

bes, modo uera me saltem momordisse concedas, si negas dixisse. Hanc satyram merui, non quia falsa, sed quia uera dixi in auaritiam. Non credidissem Romanā auaritiā tam teneram & impossibilem esse, immo tam ambiciosam & arrogantem, ut innocentia optimi Pontificis uideri uellet.

Ad sexagesimam septimam dicis, me deserto Pontifice, etiam donis spiritus sancti detrahere. Ego miror te senem a deo feruere, ut nec me, nec te intelligere possis. Ego non dixi uenias nō esse utiles, sed animæ esse utiles, nego, nisi quo modo licentiæ & permissiones utiles sunt, quod autem tu id blasphemiam dicas, nihil curo.

Ad sexagesimā octauā, Excusandos censes eos, qui uenias astruxerint maximas gratias, sed per hyperbolen. Obsecro, cur & me non aliqua figura censes excusandū, qui nihil assero, sed solum disputo? Cur tibi facis, qđ mihi non facis? Deinde si sunt per hyperbolen excusandi, cur non etiā sunt per cyrologiam accusandi? cum ueritas hac figura qđ maxime gaudeat, & ipsa qđ optime ueritatis doctores deceat, illā uero, ubi potest, fugiant. Immo id unice queror, quod per hyperbolen sunt locuti. Si aut uobis pmittitis mi R. P. improprie & hyperbolice, & quoquo modo libuerit, loqui, cur nō & Ioannem Reuchlinū integrum & eruditū uirum, eadem æquitate tractastis, & aliqua figura eum excusastis? Aut si in hunc tam rigidi fuistis censores, ut in syllabis innoxijs inueniretis uenenū, certe non permitteſ uobis tam larga & libera figurandæ locutionis licentiā, ut falsa dicta pro libito seminare & interpretari possitis. Aut si qua uenia uobis dabitur, dupla huic debet. & eo absoluto, uos rei permanebitis. Secundo, noua usus distinctiōe, putas me inexcusabilem, quia uenias appellauerim minimas gratias, cū sint & alię gratiæ, & dona minora, scilicet bona fortunæ &c. Si mente fuisses quieta, uidisses cur hæc addiderim, ad gratiam dei & crucis pietatem comparatā, Ego comparisonem fe

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO

ci ad crucem. Hanc quasi non uideas, nouam comparationem facis ad bona fortunæ. Si sic ad iniquitatem & calumni- am tantum uigilas, quis poterit tibi uerax uideri?

Transeo quæ in sexagesimam nonam cum tribus sequen- tibus, amarulentus euomis.

Ad septuagesimā tertiam, nō nego quidem posse omnem casum absolui potestate clauis. Sed insaniā esse dixi, & dico pro ueniarū magnificentia, quæ nihil profunt ad uitam, tam horrenda monstra criminū, in exemplū uocare, & pro ma- gnitudine potestatis, leuicula facere. Ex qua insanissima ue- niarum cōmendatione fit, ut uiles fiant cōtritiones & uera pœnitentia. Boni prædicatoris est, peccata (ut sunt) magna prædicare, ut misericordia dei magnificetur. Aut dic, cur nō pro cōtritionis magnificentia simile aliquid dicunt? scilicet quia nō pecunias, sed paupertatem hi sermones afferunt. In rebus non necessarijs, nec utilibus ad salutem, sed tantū per- missis, honorificum putas, in Ecclesia dei tot auxesibus to- nare, cū nec Christi passionem sic uelit Ecclesia prædicari?

In septuagesima quinta, non dixi Papam minorem Petro, immo nolui ut Papam & Petrum negarent maiores gratias habere, quam sint ueniā.

In septuagesimā sextam, ut nihil omittas, quo me execrabi- lem facias Pontifici, & eum tibi uni adulantissimo propitiū fingis me ironice de tanto Pontifice loqui. Vides ne quan- tus sit mihi hic locus inuehendi in te, in tuam pene dixissem sed reprimo me. Arrige aures & audi, si saltem domi eas ha- bes. Ego dico non ironice, sed plane, qd omnis Papa habet maiores gratias, q̃ ueniā sint, scilicet Euangelium & gratias curationū, & omnia quæ scribunt, i. Corin. xij. non in perso- na sua, sed in potestate sua, id est, eo modo quō gratias ue- niales habet. Nam & si sedulo dissimulas, non tñ credo adeo stupefcis, ut uenias Papā in persona sua habere dicas, sicut uirtutes personales, nisi dixeris, quod depositus Papam etiā

Q. iij

omnia possit quæ prius. Igitur quicquid est in Ecclesia donorum & ministeriorum, dixi in manu Papæ esse, ut ordinet, mittat, ponat, sicut corpori ecclesiæ expedire uideret. Hæc autem sunt incomparabiliter maiores gratiæ, quàm ueniæ. Melius facit enim Papa, si unum bonum pastorem uni ecclesiæ præferat, quam si omnes simul indulgentias dederit. Tu autem in personam tantum huius LEONIS DECIMI intentus, sicut decet graphicum adulatorem, intelligis in uerbis alienis quicquid uolueris, & tamen detractor & calumniator esse non uis.

In septuagesima septima mihi non credis, quid ad me? per hoc nobis non sit satis, omnia illorum optimi consulis, nisi quod respector personarum, mea solius pessimi consulis.

In septuagesima octaua, nec excusatione me dignaris. Quod est illud nouum Syluestrinum forum, in quo reo negat excusatio? Sed obtorto collo rapit ad abiurandam hæresim, sit, siue non sit hæreticus? Sed ubi uera mea non potes negare saltem personam meam omni studio contendis opprimere, utinam tecum mihi liceret, & corpusculi pmitteret imbecillitas, coram de istis rebus conferre. Non dubito me tantum tibi ostensurum, ut saltem modestius deinceps disputares. Hæc sat de propositionibus. Cætera credo uideris, aut uidebis in Declamationibus meis.

Ad questionum uero laicarum confutationes uolui quiescere, sed incidit & promouit prospectum iam tuum ingenium, & auidum uictoriae, & impotens pugne, ideo si possum, paucis respondebo.

Ad primam, cum longum illud Tarantara induxisses, ubi inter cætera etiam meritum congrui, & præparationem hominis ad gratiam, necessario præcedere docuisses infusionem gratiæ. Quæ hæresis iam quidem per Ecclesiam præualida, copiosissime confoditur a beato Augustino contra Pelagianos, & in nostra Uniuersitate cœpit explodi. Tandem commemoras iustitiam diuinam non pmittere euacuari purgatorium. Et hoc perbas autoritate sanctorum (Thomæ) ex ipso enim ceteri theologi & Canonistæ suserunt. His itaque percensitis, cum quaestio

AD SYLVESTRVM PRIERATEM RESPONSIO

ista laica adhuc staret, scilicet quod Charitas & necessitas essent causae iustissimae euacuandi purgatorij, & hic totus nodus esset, Hunc sic soluisti fortiter, dicens. Charitas aut Pontificis, & necessitas animarum, non est efficax ratio sic relaxandi iustitiam diuinam, quam deus talis necessitatis conscius, & infinitae charitatis ac misericordiae uisceribus plenus, sanxit. Haec tua solutio, omni glacie frigidior, & (ut tuis disciplinis utar) petitio principij, tantum efficit, ut si quis uelit tibi credere, sit quietus, qui nolit autem credere, nihil audierit nisi uacua uerba. Quid enim istis uerbis respondisti, nisi quia deus non uult, charitatem & necessitatem esse causas sufficientes? Et non probas deum id non uelle. Quia si deus pecuniam, aut quodlibet temporale (nisi forte non sit conscius etiam temporis) efficacem reputat causam, cur non etiam charitatem ipsam, in quam omnia illa ordinari uoluit? Nunc si ego quererem, Cur ergo pecunia aut temporalis res est causa efficax? eadem principij petitione dices, Deus ita uoluit. Si de uoluntate ergo dei disputandum est, scimus quod nulla res mundi sic placet, ut charitas, & quod charitati non donat, non praesumitur ulli alteri causae donare. Si autem alteri donat, multo maxime charitati. Et sic patet, quod etiam tu mecum succumbis in ista quaestione. Obsecro te, crede mihi, sunt & in laicis iudicia, & tanta, ut ego me confitear ferme ter in istis questionibus succubuisse, & nihil retulisse gloriae, quam quod sibi uerba a me data dicerent, sicut & tu hic facis mihi. Secundae solutio, multo frigidior & uanior est, nulli nisi tibi soli satisfaciens. Prima (inquis) causa est, quod uel porrigens forte non secundum facultatem propriam porrexit, uel nimis parce porrigit. Tolle ista accidentia, & pone quod de propria facultate & sufficienter porrexerint. Haec enim a te dicuntur, tanquam lubrico, qui tempus redimas, & exitum quaeras, nihil enim sunt ad propositum. Ergo non est causa, multo minus prima causa, Alia, quod suffragia si non profunt

iam redemptis, profunt tñ alijs. Hoc non quærebat, sed hic est nodus, an omittenda sint officia noiātīm pro animabus oblata, an nomina eorū non pronunciari, nō in orationibus memorari oporteat? Hic responde, quod si omittenda sunt, oīs deuotio uulgi deficiet, & sacerdotes fame cōficientur, nisi forte dices, Quid ad Romanos, quod Germani moriunt.

Ad tertiam iterum dicis, nō esse causam sufficientem. cui rursus opponitur charitas, ut supra, & permanet quæstio, nisi uelimus nuda uerba Syluestri pro oraculis habere.

Ad quartā, Mihi pro regula tradis, factū & dictū ecclesiæ Romanæ, Respondeo, Si de uirtuali & repræsentatiua tua ecclesiā loqueris, nolo tuam regulā, quia (ut supra dixi) ex c. Significasti. Talis ecclesiā potest errare. Vniuersalis aut ecclesiā nō potest errare, ut doctissime etiā probat Card. Cameracensis, in primo Sen. Deinde, Nec Papa usq̃ hoc dicit aut facit, qd tu factū & dictū ecclesiæ uocas. promptulus es æqui uocator huius nominis Ecclesiā, ideo maxime mihi suspectus.

Ad quintā dicis, Vbi multæ sunt diuitiæ, multi qui comedunt eas. Hoc est quod queruntur, quod Roma quærit saturare pecunijs suos comestores, & totum pene deuorat orbem. Cur nō minuuntur comedentes diuitiarū? In fine iterū facis ex Papa Imperatorem in potestate & uolentia. Sed Maximilianus & Germania id nō nouerunt, neq̃ credunt, fortissime aut id negant Turcæ & Tartari. frustra quoq̃ celeberrimū illud & cōmune bonum, qd est lapides & ligna, nobis iactitas. nō em̃ per hoc soluuntur laicorū quæstiones.

Ad sextam, sum tibi hæresiarcha, quandoquidem potestatem tibi arrogas baptizandi mei, ut uolueris. Ago tamen gratias, quod uerum esse dicis, nihil remitti ijs, qui perfecte sunt contriti. Et scio non omnes esse tales. Sed non ideo intrant purgatoriū, quia pœnas debent, quas Papa possit soluere, ut probabiliter tenui, & teneo.

Ad septimā dicis, quod duo bona adderentur, Vnum, qd

AD SYLVESTRVM PRIORATEM RESPONSIO

neceſſe eſſet fideles toties repetere cauſam, gratia cuius dan-
tur uenia, puta eleemoſynā &c. Scimus mi pater, qđ uos li-
benter uideretis, cauſam iſtā una hora millies repeti. Hoc fe-
re in auaritię bonū cedit. Nos querimus de bono dantis, qđ
ſi eſt datio Eleemoſynę, melius id ſit ſine uenijs, & gratis
quā propter uenias, ut ſupra dixi. Tu autē ſemp imaginarijs
uenias eſſe aliquod bonū. Alterū bonum (inquis) remittere
tur nouus reatus pœnarum, ſi quis poſt ueniam incidiſſet.

Reſpondeo, qđ iſte reatus melius tollitur ſine uenijs, quia
ueniæ nō ſunt pro peccatis uenialibus neceſſarię. Si autē de
mortalī reatu intelligis, iam nullū eſt iſtud bonū, niſi centies
quis in die peccet mortaliter, qđ nullus facit uere pœnitens.

Ad octauā, qđ Papa ſuſpēdit uenias & literas, dicis id fie-
ri pro ſtructura oīm p̄clariffima. Et hæc tibi uideſ eſſe iuſta
ſuſpēſionis cauſa. Nec mirū, non em̄ niſi quæ Romę ſunt,
curas. Ego autē dico, ſit illa ſtructura honorabilior oībus, cer-
te noſtrę eccleſiæ ſunt magis neceſſarię. Ad pompā mun-
di ſolū reſpicias, quaſi tunc eccleſia ſit p̄clare prouiſa, ſi ligna
& lapides in magnū erexerit cumulū, cum ſi uelletis, poſſi-
tis ipſi Romani Pōtificem opulentiffime iuuare. Sed aliorū
ſit iudiciū de tuis ſolutionibus. Ego fateor, me nihil ex ijs
habere, quod Laicis reddam, niſi maiores quaſtiones.

Vltimo tribuis Pontifici iterum, ut ſit uirtualis Eccleſia,
& Imperator, & Pontifex, potens & brachio ſeculari cōpe-
ſcere &c. Iſta opinione tua ſtante, uellem doceri, an etiā ſitis
homicidæ? Cur ergo iura non permittunt Eccleſiæ, ad cor-
poralis uitę periculū, pœnitentiā imponere? Sed hæc alias
& ab alijs. In fine dico, nō me terrebis ampullis, & minaci
ſtrepitu uerborū tuorum. Si occidor, uiuit CHRISTVS
dominus meus & oīm, qui eſt benedictus in ſecula Amen.

ECCE mi R. P. curſim & duobus diebus, tibi hæc reddi-
di, quia uifa ſunt leuicula, quæ tu oppoſuiſti, ideo ex tempo-
re, & ut in buccam uenit, tibi reſpondi. Si uolueris deinceps

R

AD LECTOREM.

retundere, uide, ut Thomam tuum armatiorem producas in harenā, ne forte tunc non ea modestia excipiaris, qua hac congressione exceptus es. Repressi enim me ipsum ne malum redderem pro malo. Vale.

R. P. MARTINI LVTHERII AD F. SYLVE
STRI PRIERATIS DIALOGVM
RESPONSIONIS, FINIS.

AD LECTOREM.

CONCLVSIONES Reuerendi Patris D. Martini Lutherij de uirtute indulgentiarū ex medio scripturarum campo decerptas, Eckius sophistico dente conatus est arrodere, Scoti, Capreoli, Durandi, Alphonfi, Gabrielis, & aliorum nouorū doctorū opinionibus nimium confusus. At reuerendus pater Martinus Lutherius, Aureolā quam uocant, meruit, qui abusum indulgentiarū tam argute primus conuulserit, ad quem tñ tot iam annos tot Theologorum millia cōnixerunt. Quā sceleratū est Christianā plebem, pro qua mortuus est Christus, his rebus tam impudenter ludificari, quæ forsan neq; in Euangelij, neq; in Paulo, neq; in Origene, neq; in Hieronymo, neq; in Ambrosio, neq; in Augustino, neq; in Hilario, neq; in Cypriano, neq; in alijs ueteribus fundatæ comperiuntur. Sunt opiniones (inquiunt) Theologorū, sed nouorū. Esto. Verum opiniones maneanť opiniones, & nihil aliud sint q̃ opiniones, non autem onera Christianorū. Non faciamus opiniones nouorū Theologorū pares articulis fidei, & Christi Pauliq; decretis. Et pudeat tandem Theologos huius uocis, quā doctiores secreto, nōnunquā apud amicos suos effutiūt, Sic quidem dicerem in scholis, sed tamen (maneat id inter nos) diuersum sentio. Item, Sic dicimus in scholis, sed tamen (maneat inter nos) non po

A D L E C T O R E M.

test probari ex sacris literis. Quin potius si quid docere uolunt, non statim minis cogant homines, alioqui misera erit Christianorū conditio, sed proferāt ex fontibus testimonia sine coactis & apud se natis interpretationibus, & credetur eis. Id quod nō fecit M. sacri palatii F. Syluester Prieras, qui nuper Martino Lutherio respondit, sed sic, ut Theologis & non Theologis risum mouerit, cū sua ecclesia essentiali, uirtuali, representatiua. Quod si laici resipiscente passim mundo nō tam ex libris, quos etiā nobis Theologis meliores legunt, q̄ ex ingenij sagacitate, multa quotidie reprehendunt circa Christianismū, quæ secus habere putant, quid oportet nos facere a uulgo longe, lateq; remotos? Aperite tandem per dominū nostrum Iesum Christū oculos uestros o Theogi, & omiſſis scholasticis opinionibus, omiſſis puerilibus digladiationibus, ad ipsos scripturarū fontes accedite. Hæc admonendi causa dicta putentur, certe non sine lachrymis & gemitu bonorum uirorum scripta, ad superbam istam pertinaciam, & pertinacem quorundā superbiam ingemiscensium, teste Christo, qui est benedictus in secula. Fiat, Fiat.

CONTRA D. IOANNEM ECKIUM THEOLOGVM.

REVERENDVS PATER DOCTOR Martinus Lutherius, disputationis sue pro declaratione uirtutis indulgentiarum, hanc primam posuit conclusionem.

Dominus & magister noster Iesus Christus, dicendo, pœnitentiā agite, omnem uitā fidelium pœnitentiā esse uoluit.

ECKIUS IMPVGNATOR.

Cum regnum cœlorum in uerbis Christi præsente uideatur significare ecclesiam, ac tempus plenitudinis euangelicæ tunc aduentantis, nō uidetur quō pœnitentiā omnem fidelium uitā exprimat.

R ij

CONTRA D. IOAN

D. ANDREAE Bodensteinij Archidiaconi Vuit-
tenbergensis Apologeticae propositiones, pro
Reuerendo Patre D. M. Luthero.

- Prima Eckij conclusio contra Vuittenbergenses in funda-
mento est, Ecclesiam militātem (cui tempus plenitudinis e-
uangelicę aduehit, cū sit congregatio omniū fidelium, inter
quos non pauci sunt iusti) non uideri pœnitentia indigere.
- 1 Eckius non intelligit qđ ecclesia ingemiscit, negat qđ ec-
clesia confitet̃, & turpiter orationes, in qbus uersat ignorat.
- 2 Quoniam ecclesia annua quadragesimali obseruatione,
se purificari confitetur, & uniuersaliter coacta dicit, Pecca-
tores te rogamus &c.
- 3 Eckius autem tollendo pœnitentiā ecclesię, eius purifica-
tionem negat, quam ipsa cōfitemur, ne a domino iudicetur.
- 4 Ecclesia petit dei populum ab omnibus peccatis emun-
dari, quę uerba sunt pœnitentis Psal. I. Ita quoq; expostu-
lat ecclesia, Sacro nos purificāte ieiunio. Item a noxijs quo-
q; uitijis cessare concede.
- 5 Dicit item, Deus qui culpa offenderis, & pœnitentiā pla-
caris &c. Et flagella quę meremur, auerte. Non dicit, meriti-
sumus, sed meremur. Item aduerte, pœnitentiā placaris.
- 6 Et in alia collecta. Parce domine parce populo tuo, ut di-
gnis flagellis castigatus, in tua miseratione respiret.
- 7 Nonne ecclesia seu populus dei petit se castigari, quod si
non est pœnitere, Eckius iudicabit.
- 8 Hoc idem inter suffragia in Collecta, Deus qui culpas no-
stras pijs uerberibus percutis &c, ecclesia petit.
- 9 Vide Ecki collectam quā ecclesia facit, & petit ab immi-
nentibus peccatorū suorū periculis, deo protegente saluari.
- 10 Quę petit a populo dei flagella irę diuinę auerti. Sed
fortasse Eckius absq; libris facile respondebit, ecclesiam des-
precari, ut ab imminentibus peccatis liberetur. Non ab his
quę insunt, sed quę imminēt.

NEM ECKIUM THEOLOGVM:

- 11 Verum ut euasiones manifestis occludantur septis, ei collectam hanc opponimus, Purifica quæsumus domine tuorum corda fidelium, ut a terrena cupiditate mundati & præsentis uitæ exuantur &c. Adde & alteram eius diei collectam, qua petit, ut sancta deuotio purificationem tribuat.
- 12 Ex qua oratione ad literam uidemus ecclesiam deprecari ut fidelium dei corda purificentur, quod humiliatis causa dictum esse, nemo nisi anathemate pcutiendus, dicere audet.
- 13 Per fideles dei, quos audet intelligere, nisi eos, qui & fide uiuunt iustos?
- 14 Secundo ad literam apparet ecclesiam deprecari, ut det fideles, hoc est iusti, a cupiditate terrena mudentur, ergo habent immundiciem purgandam.
- 15 Rogo Eckium, quid aliud efflagitat ecclesia, nisi ut iusti mudentur ab ædificatione illa, qua iusti super fide Christi, lignum, foenum, & stipulam ædificant.
- 16 Qui non pereunt, sed per ignem saluantur, cuius diuersa est penes Aug. & Greg. interpretatio.
- 17 Aedificant qui carnali affectu circa temporalia tenentur &c.
- 18 Petit ecclesia ut eius membra sancta, a cupiditate terrena purificentur, ut sordes subnascentes diluantur.
- 19 Quod timuit illa, quæ pulsanti sponso dixit, Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos.
- 20 Petit ecclesia, quod Christus patrem coelestem facturum promisit, uidelicet ut palmitem ad ferendos fructus purget.
- 21 Cum in multis offendimus omnes, idcirco ecclesia petit purgari ab offensis & culpis, & agit poenitentiam.
- 22 Petit ut fidelium corda purificentur, quia omnes fideles uetustatem ex peccato relictam habent, quæ in interiori homine de die in diem renouatur.
- 23 Petit quod apostolica præcipiunt mandata, renouari scilicet spiritu mentis, & indui nouo homine.
- 24 Eximia est poenitentia, peccata & infirmitates fateri,

R. iij

& sanitatem a medico precari.

25 Eleemosynæ, ieiunium, & oratio, remedia sunt uenialium peccatorum.

26 Tametsi euāgelicæ plenitudinis tps ecclesiæ aduenerit

27 Attamen uniuerſa ecclesia quamdiu militauerit, quotidiana pœnitentiæ est indiga.

28 Ecclesia militans ideo dicitur, quod rebellat semp & in omni bono opere uitij atq; concupiscentijs impugnatur.

29 Fit, dum iustus fortiter pugnat, fatigatio, quæ hilaritatem datoris lædit, uitiatq; (petram,

30 Beatus est ait, nō crimosus, q̄ allidit paruulos suos ad

31 Hoc fit, quod charitas huius uitæ potest augeri, & illud incrementi quod deest, ex uitio nostro deest.

32 Hoc uitium peccatum est, quod ecclesia sancta quotidiana confessione, nec sterili dolore expiat.

33 Hoc uitium habent, qui pedum lotionem indigent.

34 Quod boni & mali, filij dei habent, semper enim, dum bene facit iustus, peccat, & bonus & malus est.

35 Immo nemo coram deo (nisi iustus) pœnitet.

36 Adde quod septies in die iustus cadit, sed nō colliditur, quia dominus supponit manum, secundum Cassianum patet quod fideles iusti cadunt.

37 Quibus iustis dominus manum supponit, Et ideo non imputat peccata, quod peccata sua agnoscunt, ac femur percutiunt, & debitoribus remittunt debita.

38 Mordaces illi qui sub titulo M. & A. uerbum (imputat) tanquam indecens seu nō congruens notant, literas sacras rident, & ecclesiasticos adlatrant, sed cur? quia legere & intelligere, ut bene loquantur, nolunt.

39 Agunt pœnitentiam incorporandi, agunt & ueraciter, ecclesiæ incorporati.

40 Sed & nullum ex literis apostolicis (quibus ecclesia sancta sine ruga & macula prædicatur) Ecksus auxilium petat,

NEM ECKIVM THEOLOGVM.

ne cæteras scripturas, hac male intellecta, ut Faustus legem
Moysi laceſſat & rumpat. quoniã præmiſſis non obſtat Au-
guſt inus contra Iulianum libro quarto, cap. iij.

CONCLVSIO ſecunda R. P. D. Martini Lu-
therij ex uerbis euangelicis.

Quod uerbum pœnitentiã de pœnitentiã ſacramentali,
id eſt, confeſſionis & ſatiſſactionis, quæ ſacerdotum mini-
ſterio celebratur, non poteſt intelligi.

ECKIVS IMPVGNATOR.

Interiorem pœnitentiã magnã eſſe, Chriſtus & omnes Chriſtiani
docuerunt. Siquidem deus cor aſpicit & uolũtatem. Vidua hoc do-
cet, quæ minuta duo in Gazophylaciũ miſit, & plus omnibus miſit
D. ieſu teſte. Eſt enim uoluntas in anima, ſicut regina in regno.

D. ANDREAE BODENSTEINII, AR-
chidiaconi Vuittenbergensis apologeticae
propositiones, pro reuerendo Pa-
tre D. Martino Lutherio.

1 Veruntamen cum Eckius in ſecunda contra nos conclu-
ſione, idcirco magnam interiorem fecit pœnitentiã, quod
uoluntatem reginam ſuorum actuum dicit, oſtendit ſe uel
ignorare literas ſanctas, uel eis aperte contradicere.

2 Nam uoluntas noſtra nõ eſt regina & domina eorum o-
perum, quæ deus ut uoluntatis eſſent, fecit. Niſi liceat cum
audaculo Eckio ſecuritatem uoluntati promittere, contra
prophetica & apoſtolica documenta.

3 Idem Eckius ſe ignorare oſtendit, quod pœnitentiã eſt
donum dei, quod deus in nobis operatur.

4 D. Eckium hac ſcriptura ſatis confutari exiſtimo, quam
Hieremias adidit, Conuerte me domine & conuertar, quia
tu domine deus meus. Poſtq̃ enim conuertitiſti me, egi pœ-
nitentiã, poſtquam oſtendiſti mihi, percuſſi femur meũ &c.
Quam legat, & uideat confuſionem ſuam, Hiero. interpre-
te, Ambro, & nonnullos alios non ſine cauſa recitemus.

R iij

- 5 Cōmouisti terrā & cōturbasti eam, sana cōtritiones eius quia cōmota est. Deus cōmouet uoluntates, & fit contritio
- 6 Discat eodem Hieremia docente, quod dñs conuertit cōuersionem nostrā. Quod dñs dat pœnitentiā, agnoscat orationem quam scit, Da nobis digne flere mala quæ fecimus.
- 7 Veruntamen cum litera non dicat, dedisti, sed conuertisti &c. Et timendū sit eum, quem pronus fuit hæreticū uocitare. M. quem non intellexit, & hæc calumniari, legat apostolum, ne forte de illis deus pœnitentiā, & resipiscant a diaboli laqueis, aduerte det, ait, lege Augustinum.
- 8 Volūtas est dñi & regina suorū actūū, suorū oim, scilicet
- 9 Quando uoluntas dominatur in anima, ridet (malorū, diabolus & exultat, quod pręparatur ei pręda.
- 10 Deus amat in nobis, qđ ipse fecit, at quod ipse non fecit odit. Ambro. facit Collecta, quæ in primis legitur, Dirigere sanctificare &c. Et in pascha, Deus qui per unigenitū &c.
- 11 Per authoritatem, omnis plantatio, quam non plantaue rit pater meus, eradicabitur, & bene ad propositum.
- 12 Misericordia equidem eius super omnia opera eius, nō nostra mutabilis uoluntas, quando ab incōmutabili uoluntate non regitur, tunc tanto citius appropinquat iniquitati, quanto acrius intendit actioni, attende Ecki.
- 13 Aduerte commodum & periculum, quādo uoluntas regitur, & quando in anima regit.
- 14 Vniuersaliter loquendo, deus est dñs, & rex in aia nr̃a.
- 15 Quia nr̃a, quæ deus non fecit nr̃a, mala sunt & peccata.
- 16 Perditio tua ex te Israel, tantūmodo auxilium tuum ex me. Ex nobis perditiones, ex deo suppetiæ, & bona & salus. Si pœnitentiā salutaris ex nobis, id est, uoluntate nostra est, falsa erit, quod perditio ex nobis est.
- 17 Omnis iustitia nostra, hoc est, nostræ uoluntatis, est sicut pannus menstruatae mulieris. Hanc authoritatem Thomistæ male dicunt de iustitia legis sacramentalis dictam, &

non intelligi posse de alia lege scripta.

18 Pondera autem, quam splendidum sit opus, quod uoluntas in anima dum regit, operatur.

19 Dño deo nostro iustitia, nobis aut confusio faciei nostrę si nobis est, id est, nos habemus cōfusionem, deus aut iustitiam facit, quid de pœnitentia, quando nostrę est uoluntatis.

20 Sed scit Eckius in suis iustificationibus (fortasse) preces prosternere, & non in miserationibus dei, ac habere suam iustitiam non dei.

21 Deus, ait Hieremias, facit misericordiam in terra. Tu es (alio attestante propheta) misericordia mea.

22 Quod Eckius, nisi furiat⁹, de misericordia, q̄ deus misericors est, accipere neq̄t, sed ea misericordia q̄ misericordes opante deo, efficimur, deus nostra est & dicit misericordia.

23 Iuxta Daudicum illud, Secundum magnam misericordiam tuam uiuifica me, & custodiam testimonia oris tui.

24 Opera misericordię & ea sola, deus coronat in misericordia & miseratione, nam ei iudicium sine misericordia, qui non facit misericordiam.

25 Quibus documentis lapideum pectus molliiri posset, & ois facultas infirmī arbitrij eneruari, quoniam opera dei nō sunt in potestate nostra. Dominus em̄ soluit compeditos, non liberū arbitrium. Dñs erigit elisos, nō liberū arbitrium.

26 Si opera bona essent in nostra potestate, stulte petere mus ea nobis donari.

27 Omnia quę ad uitam spiritalem attinent, hoc abbreviato efflagitamus uerbo, Fiat uoluntas tua, hoc est, fac nos facere, fac nos uoluntatis opera suscipere.

28 Ecclesia sibi dari seu donari deprecatur, ut deū quærat, & ut gaudia promissionis quærat, ac quęsita citius inueniat. Petit se illustrari, ut uidere possit agenda (quę Eckius sine precibus accurate perspicere potest) Item petit dari, ut agnoscat quod proficitur, & cœleste munus quod frequen

rat diligat (quod Eckius ex naturalibus, nullo precatu sufful-
tus diligere potest) Petit item, deum praueniendo actiones
nostras, aspirare. Et rursus, adiuuando prosequi (Eckius au-
tem cum gratiam habet, non indiget nouo auxilio, nisi se in-
digere fateatur) Item ecclesia praestari sibi auxilium petit, ut
orationibus & ieiunijs intendat, cum multis collectis.

29 Quod ex Ezechielis & aliorum authenticorum testimo-
nijs deum facere, ut faciamus dixi, ostendam Eckio in ora-
tionibus suis, ne posteris rursus aberret diebus.

30 Habes orationem in quadragesima, dominicae primae
feria sexta, quam tibi facis deuotam, pulchre in collecta do-
minicae secundae feria tertia petit, ut deo operante implea-
mus, quod eo authore cognouimus. Et in alia, sic dicit ad lis-
teram, & eius semper faciat inharere mandatis, dominica
in tertia. Item dominicae quartae feria quarta, & dominica
in octaua paschae, qui celebrari fecisti. Et in feriali collecta
dicit fecisti celebrare, fac gaudere.

31 Verum, ut exemplum propositae poenitentiae habeas, ad-
uerte quod oras sabbato dominicae quartae in quadragesima,
Da nobis digne flere mala quae fecimus &c., quid est hoc ali-
ud, nisi fac nos flere, largire nobis fletum peccata expiantem.

32 Innumera alia sunt exempla, ex quibus addiscere debes
res, deum hoc praestare, quod nos facere iussit, nec alia sibi
placere, quam quae ipse largitus est, nec aliquas prosequi ac-
tiones, quam quas ipse inspirauit, suas prosequitur, suas ad-
iuuat actiones, sua opera, non nostra coronat. Probat per
collectam dominicae quartae post octauas paschae. Et colle-
cta quae paschae, & ad primam inter paschalia legitur festa,
per illud, qui habet dabitur, ut abundet, & caetera.

33 Veniamus demum oportet ad infirmitates, ad nihil cum
ecclesia dicentes, Deus qui conspicias omni nos uirtute des-
titui, interius, exteriusque custodi, dominica secunda in qua-
dragesima, Absit ut deus false conspiciat, & ecclesia mentia

tur, nos omni uirtute destitui.

34 Sublata est per hanc orationem ab homine spes, & bene, quoniā maledictus est, qui spem ponit in homine. Eckius est homo, ergo nec in se uel in sua uoluntate spem poenitentiae faciendae ponere debet.

35 Et rursus bene, ne dixeris, ego feci mihi hanc uirtutem, sed potius memoraberis domini dei tui, quia ipse tibi dat fortitudinem facere uirtutem.

36 Ergo nos sumus nihil in dei scientia, sed aliquid in diuina eius misericordia. Bernhardus.

37 Si omnes profuderimus & exercuerimus facultates non habentes dei charitatem, sumus nihil.

38 Si autem diuinas opes, & superna auxilia, & esurientes pauperes, nihilque habentes mendicatum quaesierimus, dominus pro nobis sollicitus erit, per illud, Ego pauper, & mendicus, &c.

39 Eant, ego & nos fecimus, euanescant nostra, & propria mortificemus dei spiritu, nostra, ut deus faciat sua in nobis.

40 Vbi non ego, ibi foelicius ego, Augu. de conti. ubi non aliquid & nihil, ibi foelicius aliquid, per illud, Exaltauit humiles

41 Et per illud, Deus repulisti nos, & destruxisti nos, iratus es, & misertus es nobis, destruxisti, ait, nos.

42 Quam diu placent homini, ego, nos, nostra, propria, & meum, nostrum, aliquid, tam diu uicissim in homine est, quod deo displicet, argu. Ambrosius &c.

43 Sed nostrum ego, impios in seruitutem redigit, ut iustis autem uehementes habet uetustatis reliquias. Mirabiliter quoque serpit tentatio, quae aufert nobis, ego, tu, nos, uos, non ego, non tu, & male tu fecisti.

44 Tunc uero quando deus regnabit, & erit omnia in omnibus, ego & omne proprium uilescant.

45 Summoueamus humiliter & uere, ego & nos, & tunc deus nos faciet saluos.

46 Non est homo uerax, in quo deus non loquitur.

47 Nemo habet de suo, nisi mendacium & peccatum.

48 Qui facit quod in se est, facit quod deo displicet, mentitur, obloquitur, ac sibi officit.

49 Ex præmissis inferitur, quod bona operatio non uoluntati humanæ, sed diuinæ debet simpliciter attribui.

50 Bonus actus, ut aiunt, quantum ad totam suam entitatem, hoc est, totus, attribuitur deo.

51 Illi autem qui uoluntati substantiam actus, ut Capreolus, & Scotus, modum uero seu entitatem minorem deo attribuant, quod maius est sibi ipsis, quod minus, ne dicam feces, deo deputant. Ex propositis inferitur ad destructionem illius quod penes Scotum legimus, uidelicet, quod uoluntas est principalis causa, quantum ad principalitatem entitatis in bono opere, secus quantum ad principalitatem esse meritorij. Scotus & sequaces in i. & Capre. ij.

Inferitur quoque aduersus eos, qui Augustinum diuellunt ne dicam, corrumpunt, exponentes eius dictum, ipsa gratia augetur, ut aucta mereatur perfici, comitante non ducente pedissequa, non præuia uoluntate, dicentes, quod uoluntas est pedissequa quantum ad relationem meritorij, de qua Augustinus non cogitauit.

R. P. D. MARTINVS LVTHERIVS.

Igitur Papa per remissionem omnium pœnarum, non simpliciter omnium intelligit, sed a seipso impositarum.

ECKIVS IMPVGNATOR.

Immo oppositum, quia uel intelligit pœnas canonum solum ac cumulatiue, ad pœnas a deo impositas concurrere, iam laqueus, non salus esset in canonibus pœnitentialibus, aut uult eos declaratorios sicut in ueritate sunt, & ipse non attendit, iam remittendo pœnas canonum, aliquas pœnas remittit.

D. ANDREAE BODENSTEINII ARCHI-

diaconi Vuittembergensis apologeticæ propositiones, pro R. P. D. Martino Lutherio.

1. Eckius dum in canonibus non laqueum, sed salutem esse

NEM ECKIVM THEOLOGVM.

- putat, & hoc latenter scribit, iudaizat, & Paulū qui dicit, Li-
tera occidit. Item lex est ministratio mortis, non intelligit.
- 2 Aut plus hominibus quam deo tribuit.
- 3 Indiget idem Augustino doctore.
- 4 Et ea caret intelligentia, quam Capricornus, Scotusq̃,
Alphonfus & Gabriel, præstare nequeunt.
- 5 Cum aut̃ is error, q̃ in atramento, seu literis eo factis, aliud
auxiliū, q̃ demonstrationis & manifestationis, ut puta salu-
tem ipsam ponit, in Palestino iudicio sit subuersus ac conde-
mnatus, metuendū est Eckium heresim in pulmone habere
- 6 Non sufficit prædicare uerbum dei, aut illud legendo in-
telligere, sed oportet ut assensus ei commodetur.
- 7 Peiores efficiuntur qui diuina, etiam euangelicā legem
sine gratia audiendo uel legendo intelligunt.
- 8 Cognitio peccati sine gratia nocet, facit enim nos scire
quod uitare non possumus.
- 9 Nudus sermo ad monendū est utilis, ad persuadendū in-
- 10 Nec lex sancta, quæ facienda & deuitanda (firmus.
demonstrat, & liberum arbitrium cum ea, ad faciendum sa-
lutis opera sufficiunt.
- 11 Si Eckius salutem in scripturis collocari putat, ipsum in
Iudæis Christ⁹ reprehendit, ibi, Scrutamini scripturas, quia
uos putatis in ipsis &c. Et ei aduersatur Apostolus, qui di-
cit gratiam lege testificari, non conferri.
- 12 Immo si error notatus subsisteret, magna Bibliæ pars alf-
- 13 Paulus quoq̃ insaniuisse merito conuincere (leret.
tur, qui uelut gratiæ defensor dixit, si iustitia est ex lege, Chri-
stus gratis est mortuus.
- 14 Si Eckius de salute secius, quam nos dixit, eius conclu-
sio contra Vuittenbergen, posita, non urget, nec ualet, sed
aduersus ignem cereo pugnat stimulo.
- 15 Verum si de salute locutus est, more scripturarum, apos-
tolicis aduersatur documentis.

M. LV THERII SERMO

16 Ex præmissis colligitur, quod si canones conscientiam obligant, solum prævaricationes accumulunt, præceptum ecclesiæ ostendunt, & ultra non progrediuntur.

17 Cum autem D. Eckius, Vvittenbergenses non dicit attendere ueritatem, uidelicet, quod canones sunt poenarum a deo impositarum declaratorij, nisi sale cõdiatur, euanesceat iactata sua ueritas, præsertim si non per f. scripseris.

18 Petit tamen, ut idem Eckius in propositione sua (quæ incipit, Erronea apparet &c.) ad idem & aptius loquat. Quæ enim controuersia est partium nõ aduersantiũ; nisi sic dicat Canones cumulatorios, aut declaratorios poenarũ, sed parua & minuta non curamus, nec prosequimur sophismata.

EX VVITTENBERGA CVRSIM VII
die mensis Iulij, Anno domini
M. CCCCC. XVIII.

R. P. MARTINI LV
THERII AVGVSTINIANI VVITTEN
BERGENSIS DE POENITEN
TIA SERMO.

E indulgentijs sæpe locutus sum uobis, donec id meruerim, ut hereticus accuser. ut autem rem ipsam teneatis, possitisq; uosipsi cũ illis conferre, ecce procedã iuxta eorũ sententiam, nisi ubi locus fuerit mea interferendi. Igitur eorũ sententia, Poenitentia diuiditur in tres partes, quæ sunt, Contritio, Confessio, Satisfactio
PRIMA, Contritio (sic enim cœpit uocari uera poenitentia interior) duplici uia paratur. Primo per discussionem

DE POENITENTIA.

collectionem, detestationem peccatorū, qua quis, ut dicunt recogitat annos suos in amaritudine animæ suæ, ponderando peccatorū grauitatem, damnū, foeditatem, multitudinem, de inde amissionem æternæ beatitudinis, ac æternæ dānationis acquisitionem, & alia quæ possunt tristitiam & dolorem excitare. Hæc autē contritio facit Hypocritam, immo magis peccatorem, quia solū timore præcepti, & dolore damni id facit. Et tales omnes indigne absoluuntur, & cōmunicantur. Et si libere deberent (remoto præcepto, & nimis pœnarū) confiteri, certe dicerent sibi nō displicere eam uitam præteritam, quā sic coguntur displicere confiteri, immo quo magis timore pœnæ, & dolore damni cōteruntur, eo magis peccant, & afficiuntur suis peccatis, quæ cogunt, non autē uolunt odisse. Siquidem lex & cognitio peccati, magis abundare facit peccatū, ut Apostolus ait Roma, v. c. Et hæc est illa contritio, quā ipsi uocant extra charitatem nō meritoriā. Alij uocant attritionem proxime disponentem ad cōtritionem. sic em̄ ipsi opinant, quā opinionem errorē ego iudico.

Secundo paratur per intuitum & contemplationem speciosissimæ iustitiæ, qua quis in pulchritudine, & specie iustitiæ meditatus in eam ardescit, & rapitur, incipitq; cum Salomone fieri amator sapientiæ, cuius pulchritudinem uiderat. Hæc facit uere pœnitentem, quia amore iustitiæ id facit, & hi sunt digni absolutiōe. exempli gratia, Si uis pœnitere de luxuria, non incipias numerare uitiā, foeditates, damna eius nam hæc non diu tibi durabant, cum sit uiolenta contritio ex ui præcepti facta. Sed intende in speciem castitatis, atq; ad commoda eius pulcherrima, ut ipsa tibi intīme placeat, sic de omnibus alijs uirtutibus. Sed hic regula talis notanda est, quod intuitus uirtutum sit dupliciter. Abstractiue, seu per se, & sic carnalem hominem parum mouent, quo modo traditur per uerbum prædicationis, sic enim non nisi speculatiue uidetur. Concretiue, siue per aliud, hoc est, exem-

pli gratia, ut intuearis hoīes, qui tali uirtute lucent, quorum
oīm speculū primū est Christus, deinde sancti in cōlo, uerū
rudem & incipientem maxie mouent exempla p̄sentia, &
sui seculi. Ideo uirginitatē in uirginibus, & innocentibus pu
eris intueri, usq; dum gemas a facie pulchritudinis eius. Sic
castitatē, charitatē, patientiā, reliqua q; oīes. Sic em̄ B. Ans
helmus docet ascendere ad amorē dei ex amore hoīs boni.
Sic B. Aug. suā cōtritionem hausit ex intuitu illorū, quos ex
Pontiano audiuit, & ipse confitef ecclesiā sibi ostendisse ple
nis manibus exempla uirginū & continentū, & sic odore
illo optimo allecū. Sic & Apostolus se esse bonū odorem a
lijs in uitā, alijs in mortem. Signū est em̄ ueræ cōtritionis, si
inspecto hoīe casto, humili, benigno, suspīres ex corde, quia
non es talis, sic & ecclesia orat, ut deus nos per exempla san
ctorū suorū restauret. Et B. Aug. li. viij. confess. Psal. cxix. sic
exponit, Sagittæ potentis acutæ cū carbonibus uastatorib;
Sagittas interpretans uerba uirtutes prædicantia ad abstra
ctiuā cognitionē, & carbones uastatores, exempla sancto
rū uastantia omnē linguā dolosam, imo malā cupiditatem
Sic admirabili sapientiā dei fit, ut nullus sibi bene uiuat. Et
sæpius fit, ut boni alijs profint dū nesciunt, imo fere semper
nesciunt, qui dū incedūt simpliciter, alijs eorum uerbis & ui
ta mouent miro affectu. Deniq; & pueri infantes ita nobis
uiuūt, ut nobis innocentia speciem suauissime cōmendent,
atq; ad pœnitentiā, puocent. Sunt em̄ uiua monitoria. Non
est itaq; qd queraris tibi deesse uirtutū exempla uiua, pue
ros intende, sicut Christus docuit, exhibens paruulū discip
pulis suis. Hec est pœnitentia iucūda, uera, stabilis, & ex spi
ritu nata. Ratio oīm prædictorū est. Impossibile est, ut odias
aliquid uero odio & perfectō, cuius contrariū non prius di
lexeris. Amor semper est prior odio, & odiū natura & spon
te fluit ex amore, & sic nascit̄ zelus q est iratus amor, id est,
odiū malī propter bonū, sic odiū peccati & detestatio uitæ

DE POENITENTIA.

præteritæ, nulla cura, nullo labore quæsitæ, ueniunt sua sponte. alioquin preuersissimo ordine, & nunquam pro futuro studio quærît amor iustitiæ, per odiû peccati, imo machina desperationis, & deijciendi animi est talis puerilitas. Pœnitentia enim debet esse dulcis, & ex dulcedine in irâ descendere ad odiû peccati. Amor enim est uinculû perpetuum, quia uoluntarium, odium temporale, quia uiolentû. Igitur persuade homini, primû, ut diligat iustitiâ, & sine magisterio tuo conteretur de peccato, diligat Christû, & statim sui prodigus odiet seipsum. Sic Psal. xliiij. Dilexisti iustitiâ, & odisti iniquitatem. Prius inquit, dilexisti iustitiâ, & sic odisti iniquitatem &c.

COROLLARIUM.

Plus tibi discutiendû est confessuro, quantû diligas iustitiâ, quam quantû odias peccatû, multoque maiore, immo solo hoc labore tibi cogitandû est, quomodo futuram uitam agas bonam, quam quomodo deferas, aut odias præteritâ malâ. Verissimû est enim pro uerbiû, & omni doctrina de cōtritionibus hucusque data præstantius, quo dicit, Teut. Nymmer thun, die hochste buß. Optima pœnitentia noua uita. Sicut & Apostolus sonat ad Gal. vi. In Christo neque circumcisio, neque præputium aliquid ualeat, sed noua creatura. Proinde cōfessurus id potissimû, & ante omnia tecû cogita, quid faceres, si non esset præceptum cōfiteendi, si nulla esset Quadragesima, si nulli confiterent, si nullus esset pudor, sed omnis oim plenaque libertas, an etiam sic uelles confiteri, conteri, pœnitere? quod si te non ita inuenis, iam scito te non ex amore iustitiæ, sed consuetudine & timore præcepti pœnitere, atque malle sequi turbâ, si omnibus liceret non pœnitere. Si autem uelles, etiam si nullus pœniteret, confiteretur, cōtereretur, atque adeo si totus mundus aliter ageret, nec præcepti habita ratione pœnitere, sed amore nouæ uitæ & melioris, iam uere pœnites. Ecce hoc est, quod illi solent dicere, quod contritio in charitate facta, facit remitti peccata. Quod uerbû nescio, si omnes intelligunt, qui tam frequenter

quenter ipsum in ore uersant, hoc scio, obscurissimum esse, nec a me aliquando intellectum. Hic uero inuenies, si non uis mentiri, te non esse talem, sed potius uelles, ut prior uita liceret, quia sentis te omnino adhuc inclinari ad uitam priorem. Sic enim & B. Aug. confitetur in contritione sua se fuisse sollicitum de uita prae terita, immo si recte perpendas haec dicta, facile dices nullum hominem esse in mundo, qui hanc contritionem habeat, uel saltem paucissimos. Et de me ipso confiteor similia omnino. Et si uere ac libere uelis confiteri, remoto deo, precepto, poena, gaudio, scio dices, Si nullus esset deus nullus infernus, certe uix poeniterem. Scio inquam talem esse tuam cogitationem, quantumlibet foris contritionem ostendas. Quid ergo hic faciemus? Oportet nos esse tales, & non possumus esse tales, omnes ergo damnabimur? Absit. Sed respondeamus, Oportet, ut cognito te tali, non neges te talem, sed in angulum uadas, & iuxta consilium Christi, in abscondito ores patrem tuum in coelis, dicens sine fictione, Ecce optime deus, poenitendum mihi praecipis, sed talis sum ego miser, quod sentio me nolle, neque posse, quare tuis prostratus pedibus, oro misericordiam & gratiam, fac poenitentem, quem iubet poenitere. Et sic cum B. Aug. ores, Domine da quod iubet, & iube quod uis. Et cum ecclesia, Cor poenitens tribue. Haec inquam oratio, & agnitio atque confessio impoenitentiae tuae (si ficta non fuerit) eo ipso faciet, ut deus te poenitentem uerum reputet, & licet multum adhuc sentias te ad malum inclinatum, noli timere. Haec confessio & oratio faciet, ut Christus suppleat de suo, quod deest de tuo. Atque hanc orationem facias, non te retrahat indignitas & impuritas tua accede confidenter, Quia si non ante uis orare deum (ut multi stultissime agunt) quam fueris mundus, nunquam orabis. Et crede firmiter, Qui dedit tibi hanc tuam cognitionem peccati, te non rogante, dabit etiam gratiam oranti, immo ideo dedit cognitionem peccati & iustitiae ut rogares gratiam. Sic Beatus

DE P O E N I T E N T I A.

Aug. cum Apostolo dicit, Per legem cognitio peccati, ut gratia donetur & impetretur. Accipe simile. Gentiles olim idola sua rogabant, & fiebat quod petebatur. Et avarus confidit in diuitias suas, & fit sicut uult, quantomagis ille uerus & bonus deus non sinit se frustra rogari & in se confidi.

C O R O L L A R I V M P R I M V M.

Contritio uera non est ex nobis, sed ex gratia dei, ideo desperandū de nobis, & ad misericordiam eius confugiendū.

C O R O L L A R I V M S E C V N D V M.

Contritio incipit in pœnitente, sed non cessat per totā uitam usq; ad mortem, & non (ut multi putant) durat per horā confessionis duntaxat. Ecce sic habes, quō intelligas quod illi dicunt, oportere pœnitere in charitate, & cum bono proposito, quantū deus auxiliū gratiæ dederit. Nullus debet sacerdoti respondere se esse contritū, nec sacerdos requirere, nisi quod potest dicere, Nescio an sim contritus, Rogo tamen dominū atq; confido me sua gratia contritum, & quotidie magis conterendum. Hæc de prima parte.

SECUNDA pars est confessio sacramentalis, & hic duo sunt notanda. Primū, ut nullo modo præsumas confiteri peccata uenialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est, ut omnia mortalia cognoscas. Ad impossibile autem nemo obligatur. Vnde in primitiua ecclesia solum manifesta mortalia cofitebantur, ut patet prima Corinth. v. c. Si quis inter uos est fornicator aut avarus, aut idololatra, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. & illud Gal. v. cap. Manifesta sunt opera carnis &c. Vnde multi confitent, in quinq; sensibus, septem donis, septem sacramentis, octo beatitudinibus, & alijs multis distinctionibus peccatorū, uelut id curantes, ut nullū peccatum non cofiteantur, cum tamen inter ea quandoq; nullum uel uix ueniale sit peccatū, & fatigant frustra sacerdotem, perduntq; tempus, ac alijs sunt impedimento. Ideo duplici sis confiten

M. LUTHERI SERMO

di modo instructus. Vno quo sacerdoti oia manifeste mortalia confitearis, quanquam difficile sit discerni mortalia a uenialibus, nisi sint in opere manifesto, aut euidenti consensu cordis, ut maledictio, furtum, homicidium, luxuria, detractio, ira, amaritudo &c. Alio, quo deo confitearis reliqua omnia, imo cum b. lob dicas. Verebar omnia opera mea, sciens quoniam non parcis delinquenti. Et Psal. xviij. Delicta quis intelligit ab occultis meis munda me domine. Nam nulla sunt opera nostra etiam bona, quin sint peccata damnabilia, si deus in iudicium intret nobiscum. Sic dicit Psal. cxliij. Non intres in iudicium cum seruo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo ois uiuens. Item, Omnis homo mendax &c. Sola uero ista, confessione humili, & oratione nobis ignoscuntur & fiunt meritoria. Vnde & iussit nobis ut oremus, Dimitte nobis debita nostra. Quo circa dum uolumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus quam quod misericordiae dei nihil uolumus relinquere ignoscendum, nec confidere in eum, sed in confessionem nostram cupimus, ac per hoc uolumus securi esse, nec iudicium eius timere, cum tamen ei beneplacitum super times eum, & in eis qui sperant super misericordiam eius. Hac ideo dixi, ut sitis praemoniti atque praemuniti in hora mortis, ubi diabolus non solum mortalia occulta opponet, & magnificabit, sed ex uenialibus, imo ex bonis operibus faciet non nisi horrenda peccata, & totam uitam perditissimam ac damnabilem ostendet, ut scias quid facias scilicet, ne tunc dicas. Heu utinam essem confessus, aut tempus haberem confitendi, ne forte desperas quod ipse cupit, sed confide & dicas. Scio quod omnis uita mea est damnabilis si iudicetur, sed dominus iussit, non in mea uita, sed in sua misericordia confidere, sicut ait, Confide fili remittuntur tibi peccata tua. Psal. lxxij. Quoniam melior est misericordia tua super uitas. Sic enim B. Bernardus, Cum aliquando mori se crederet, perdidit tempus meum, quia perdit uixi, nec habeo, nisi quod cor con-

tristum & humiliatum deus non despiciet. Sic sic timor iudicij humiliabit te, sed spes misericordiae exaltabit humiliatū.

Secundum, uide ne ullo modo te cōfidas absolui propter tuā contritionem. Sic em̄ super te & tua opera cōfides, id est pessime præsumes, sed propter uerbū Christi, qui dixit Petro, Quodcūq; solueris super terram, solutū erit & in cœlis. Hic inquam confide, si sacerdotis obtinueris solutionem & crede fortiter te absolutū, & absolutus uere eris, quia ille non mentitur quicquid sit de tua contritione. Nam sic non crederes sententiæ pronuntiatae super te a deo qui mentiri non potest, ac sic te ueracem & ipsum mendacem faceres, Nam sententiā illa debet esse rata & certa. Ideo multo magis tibi hic uidendū quomodo nihil huic fidei desit, q̄ cæteris omnibus, imo est per impossibile, quod confessus nō sit contritus, aut sacerdos nō serio, sed ioco absoluat, Si tamen credat sese absolutum, uerissime est absolutus. Tanta res est fides, & tam potens uerbū Christi. Damnabunt itaq; qui nolunt confidere sese absolutos, donec certi sint se satis contritos, Et super harenam, nō super Petram uolunt domū conscientiae suae aedificare. Sic legitur in Ecclesiastica historia, quod B. Athanasius ludens cum pueris baptizauit eos, sicut uiderat fieri a sacerdotibus, & baptizatos iudicauit B. Alexander episcopus. Item quidā minus illudens baptizari uoluit ad placendū imperatori, & inter ludendū, uiso angelo cū libro, credidit, & eo ipso ludicro baptismo uere est baptizatus. Quare plus est a confitente requirendū, an credat absolui, quā an sit uere contritus, sicut Christus a cæcis quæsiuit, Creditis me posse uobis hoc facere? Et merito, quia contritio nunquam est uera satis, quod si esset uera, nō est tamen certa, & si esset certa, non tamen esset satis. Fides autem & uerbum Christi sunt uerissima, certissima, sufficientissima. Ruit ergo hic error illorum qui dicunt, quod sacramenta nouæ legis sic sunt efficacia gratiæ signa, quod si

M. LVTHERII SER. DE POENITENTIA.

quis etiā non sit contritus, sed attritus, modo nō ponat obicem actualis peccati uel propositi mali, gratiā consequatur.

Ego autē dico tibi, quod si etiā contritus accesseris, & non credideris in absolutionem, sunt tibi sacramenta in mortem & damnationem. Fides em̄ necessaria est, quanto minus attritio, uel nō positio obicis sufficit. Deniq; talis nullus est in mundo, qui nō ponat obicem, nisi solus is, qui credit. Cum sola fides iustificet, & accedentem ad deum oporteat credere. Verissimū est enim dictum illud cōmune, non sacramentum, sed fides sacramenti iustificat. Et beatus Augustinus, Abluit sacramentū, non quia fit, sed quia creditur. Quod si sacramentū non iustificat, sed fides sacramenti, quanto minus contritio, aut non positio obicis iustificat, sed fides &c. At hic tum quæstio resurget. Quomodo ergo differunt sacramenta ueteris & nouæ legis, si hæc æque non dant gratiā sicut illæ? Hæc ad aliud pertinent tempus. Satis sit quod sacramenta nouæ legis sunt efficacia signa gratiæ, si credis, & non amplius. Hæc de secunda parte.

TERTIA est satisfactio, de qua quidem nihil legitur in scripturis. Dicunt tamen eam duobus modis fieri. Vno modo per impletionem operum, quæ sunt eleemosynæ, ieiunia, orationes. Alio modo per indulgentias. Sed de his habetis uulgarem sermonem nuper impressum, ideo ad præsens omitto, lege ibidem.

SERMONIS DE POENITENTIA A R. P.
MARTINO LVTHERIO VVITTENBERGAE HABITI, FINIS.

REVERENDI PATRIS AC S. THEOLOGICÆ
Doctoris Martini Lutherij, de indulgentiis
sermo, Vvittenbergæ habitus, in latinam
linguam e Germanica uersus.

R. P. MARTINI LV. DE INDVLGEN. SER.

Sciendū primo quod noui authores, ut Magister Sen. S. Thomas & horū imitatores, tres partes faciunt pœnitentiæ Nempe cōtritionem, cōfessionem & satisfactionem. Et quā uis hæc distinctio ut ipsi eam proponunt, difficulter, aut certe neutiq̃ deduci queat ex scriptura, neq; etiam ex antiquis Christianæ religionis authoribus. Nos tñ id incōuulsum relinquemus in præsentiarū, & ipsorū more loqui conabimur.

Secundo, Dicunt, uenias, neq; contritionem, neq; confessionem adimere, sed tantum satisfactionem.

Tertio, Satisfactio diuiditur, in orationem, ieiunium, & eleemosynā, ubi oratio, omnem animi motum, & actionem in se complectitur ad animam propriè attinentem, ut lectionem, meditationem, auditionem uerbi diuini, declamationem ad populum, doctrinam, & id genus. Ieiunium continet, omnia opera afflictiua carnis, ut uigilias, labores, duritiem in uestitu, in lectisterniis &c. Eleemosyna est operum amoris & misericordiæ aduersus proximum exhibitio.

Quarto, Apud omnes Theologos est persuasissimum, qd indulgentiæ auferant huiusmodi opera satisfactionis pro peccatis debita uel imposita. Nam si absolute omnia opera satisfactionis adimeret, nihil boni superesset, a nobis agendū.

Quinto, Multis fuit magna quæstio, sed nondū satis excussa atq; definita, imo adhuc cōtrouersa, an uidelicet ultra iuncta opera satisfactionis, quippiā adimāt indulgentiæ: an ne pœnā a deo pro peccatis, aut inflictam aut infligendam?

Sexta. Eam quæstionem intactam prætergredior, sed affirmare possum, quod ex nulla scriptura colligi queat, diuinā iustitiam, siue pœnam siue satisfactionem exigere de peccatore, Quin ueram tantum & ex corde profectam pœnitentiam aut resipiscentiam, cum uoluntate ad crucem Christi ferendam, prædictaq; opera satisfactionis exercendi, etiam si nemo imponat. Quia per Ezechi. dictum est. Quicumq; peccator cōuersus fuerit, & bene egerit, peccatorū suorum

amplius non recordabor. Item hoc modo ipse omnes absoluit, Mariā Magdalenā, paralyticū, mulierem in adulterio deprehensam &c. Et audire liberet, quisnā aliter ualeat astruere, tametsi aliqui ex Doctoribus, in eā partem opinati sunt.

Septimo, bene fateor inueniri posse, quod deus iuxta diuinam iustitiam aliquos castiget, aut per flagella urgeat ad pœnitentiā, ut Psal. lxxxviij. Si dereliquerint filij eius legem meam, si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea nō custodierint, uisitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo. Sed hanc pœnam amouere aut ignoscere deo tantum in manu est, nulli hominum. Neq; eam ipse omittere uult, sed eam sedulo pollicetur sese inflicturn.

Octauo, Propterea illius imaginariæ pœnæ nomen, quā indulgentiæ excludunt, nemo explicare potest, neq; quisq; nouit quid nam sit, si non est neq; flagellum modo expositum, neq; bona opera, quæ satisfactionis nominantur.

Nono, Finge, quod ecclesia uel hac tempestate decernat, & aperte declaret, aliquid remitti p indulgentias ultra prædicta opera satisfactionis, nihilominus præstaret infinitis modis, quod nemo Christianus indulgentias redimeret, immo ne peteret quidem, quin potius præoptent, tum facta bona, tum illius pœnæ tolerantiam. Quia indulgentiæ nihil sunt aliud, neq; aliud fieri possunt, quam remissio bonorum operum & salutaris pœnæ. Hæc autem amplecti quam refugere, multo æquius est, atq; honestius. Tametsi ex Concionatoribus recentiores quidā commentū sunt pœnas duplices medicatiuas, ut uocant, & satisfactorias. Etenim has ad diluendum commissum, illas ad sanandum, & uitam in melius cōmutandam, prodesse pronuntiant. Verum nobis maior facultas est istiusmodi nugamenta contemnendi, quam istis excogitandi. Nam quicquid deus imponit in emendationem est, & compendium Christianis.

DE INDVLGENTIIS SERMO.

Decimo, Friuolum est, qđ dicunt, Numerū pœnarū & operum, quibus satisfaciendum pro peccatis esse maiorem, q̃ homo in omnem uitam, tum facere, tum perferre queat, ob exiguū uitæ spatiū, eoq; necessarias indulgentias. Respondeo, qđ totū hoc inane est, fictitiū nulloque fundamento nititur. Nam deus & ecclesia, neminem grauāt ultra uires, qđ Paulus ipse astruit. Deus inquit, uos non permittit tentari, supra id quod potestis. Neq; exigua est contumelia Christi animo, dicere, quod nobis importabilia onera imponat.

Vndecimo, Quod si pœnitentiæ per canones antiquatos iniunctę adhuc essent efficaces, ut pro q̃libet peccato mortali, septem annorū pœnitētia exigere, Oporteret ab eiusmodi cōstitutionibus Christianitatem abscedere, neq; amplius imponere, q̃ q̃sq; ferre sufficeret. Quāto minus putandū est illis pridē oblitteratis plus pijs obtrudi, q̃ p uirib⁹ expediat.

Duodecimo, Dicitur magno consensu, Peccatorem cum reliqua pœna, post contritionem & absolutionem, debita, remittendum aut in purgatorium, aut ad indulgentias. Verum multa etiam alia temere & supra ueri fidem asseruntur.

Decimotertio, Fœdus est error, qđ quispiā de peccatis se putet satisfacturū, quę ex inestimabili clementia de⁹ & semper & gratis remittit, atq; cōdonat, nihil a nobis inuicem requirens, q̃ ut in posterū bene uiuamus. Christianitas, bene uerū est, aliqua exposcit, quæ pōt & debet remittere, & nihil imperare ferendū, qđ ferri nequit, neq; quicq; molestius.

Decimoquarto, Indulgentiæ admittuntur, propter inertes, & pigros Christianos, qui nolunt animose, neq; bona facere, neq; mala sustinere. Nā indulgentiæ nihil promouent in melius, sed illorum imperfectionem duntaxat tolerant, ueluti conniuen-do, Ideoq; ab indulgentiis dehortari non licet. Atqui, neq; licitum est ad eas adhortari.

Decimoquinto, Tutius & utilius est, dare pure ppter deū ad fabricā S. Petri, aut alia quæ noiant in indulgentiis, q̃ pro

T

munere uicissim accipere indulgentias. Nā periculū est ne minus propter indulgentias, & non propter deū impendat

Decimosexto, Multis nominibus est conducibilis largū & munificū animū ostendisse pauperi & egeno, quā sic ad structurā profundere spe indulgentiarū consequendarum. Nam plus momenti habet pium opus absoluisse, q̄ remisisse & indulgentiæ plurima bona quæ fieri deberent, condonāt aut certe nihil cōdonant. Atqui, ut uere te instruam, animū aduertas. Præcipue dederis, inquā, egenti proximo, si quid es daturus, neq; fabrica S. Petri, neq; indulgentiæ ab hoc euangelico instituto te dimoueant. Nemine uere oppidī tui, profligata inopīa rerū, opus habente auxilio tuo, quod for- tassī nunquā futurū est, ad templa, ad altaria, ad ornamenta calices, cinodia tui oppidī tūc licet exponere, si lubet, Quo facto, si animus te sollicitat, potes impune aut Romam aut alio mittere, tantę liberalitatis argumenta nemo uetat, modo ne indulgentiarū respectu miseris. Quandoquidem Paulus dicit, Qui domesticis suis non benefecerit, non est Christianus, & peior quouis Ethnico. Ita libere & constanter sentiendum. Qui aliter docet, seductor est, & animam in crumena tua quærit, inuentosq; nummos omnibus animabus anteponit, & plus amat. Quispiam forte respondet, Sic nunquā indulgentias redimerem. Prius inquā ita cōtendebam ita expetiui, oraui, consului, ne indulgentias compares. Ea facultate somniculosis permissa, tibi recta pergendum est.

Decimoseptimo, indulgentiæ neq; præcepti neq; consilij sunt, sed ex illarū rerum numero, quæ permittuntur, & sub pmissionem cadunt, ideoq; non sunt factū aliquod obedientiæ, neq; etiā ullo modo meritoriæ, sed tantū excussio quædam obedientiæ. Vnde cōsequitur, quod indulgentiæ quæ interdiciendæ nō sunt, amoti tamen & subtracti ab eis Christiani ad opera & pœnas quæ remittuntur, excitari debent.

Decimooctauo, Quod animæ per indulgentias ex purga

DE INDVLGENTIIS SERMO

torio liberent, nondum exploratū habeo, neq; credo, tamen si recentiores id asseuerant, sed probandi facultatem non habent, Neq; ab ecclesia sancitū est. Quare securius est ut pro animabus ipse preceris, & excernes opera pietatis, id quidem remediū receptius atq; certius habetur.

Decimonono, in p̄dictis nihil dubito, quæ idoneis argumentis oīa nitunt, & scriptura, & euāgelicis decretis, longū ualere dicto doctoribus Scholasticis, q̄ uniuerſi neutiq̄ sufficiunt, unā ad populū concionem sacrā confirmare, eadem mecum amplectamini sine dubitatiōe, sine formidie oppositi.

Vicesimo, Si qui de hæreseos crimine me traducunt, quorum scrinijs potissimū aperta ueritas uehementer officit, nō magnopere curo. Neq; istorum clamosas contumelias magnopere reformido. Obscuri sunt, cerebri tenebricosi, biblicæ gustus inexperti, neq; Christi doctrinas unquam legerunt, neq; proprios authores, quos adorant, intellexerunt, Quinimmo laceris & cariosis opinionibus fere detriti sunt. Etenim suis assertionibus perspectis, cognouissent nequam condemnandum eum, qui non solum non peractus est reus, sed ne reus quidem factus. Verum ipsis ac nobis, deus mentem largiri dignetur sanam ac rectam, Amen.

SERMONIS DE INDVLGENTIIS A R. P.
MARTINO LVTHERIO VVITTEN-
BERGAE HABITI, FINIS.

F. MARTINVS LVTHERIVS PIO
LECTORI SALVTEM.

MAGNA uere gratia mihi a domino nostro Iesu Christo collata uidetur, ut uerba mea solius, tam ingrata & odio sa sint multis, deinde nescio in quot hæreses (ceu Prothei quidam essent) secunda pene lingua transforment. Et nisi idem ipsi domino nostro Iesu Christo, Apostolisq; omnibus, atq;

T ij

prophetis contigisse scirem, iam dudum desperans, silentium esse sem. Nunc uero cum urgeat officij mei necessitas, eo nitor, quod magis obediendum est deo, quam hominibus, paratissimus officium & titulum docendi relinquere, si ita placet maioribus Ecclesiae, id est, Christo, Sin retinendum est, dent ueniam & boni consulant, qui uolent. Mei studij erit, omnibus uiribus suadere, ut Christus, Christum, Christo nunciet, & audiat. Hanc commemoro, pie mi lector, quod Sermonem quendam de excommunicatione, feci ad populum Wittenbergensem, cuius ut ego prope sum oblitus, ita aduersarij miseri, sunt plusquam oportet, memores, interpretesque rigidissimi, ne dicam iniquissimi. Dabo itaque operam, quantum sufficit memoria, ut sententia, si non uerba totius sermonis, omnia in publicum exponam, ut probem, ea me docuisse, quorum neque me poenitet at tractatorem, neque pium auditorem. Quid autem amici mei paraphrasi, aut pseudophrasi sua fecerint, aut faciant, det dominus, ut aliquando uideant & ipsi, Amen. Vale.

REVERENDI PA

TRIS AC S. THEOLOGIAE DOCTORIS
Martini Lutheri de uirtute excommunicationis Sermo.

Debitum uobis sermonem totiesque promissum, tandem aliquando persoluo, hoc est, de uirtute excommunicationis hodie dicendum est, quod ut planissime intelligatis, distincte procedam.

PRIMUM.

Videndum, quid sit excommunicatio Ecclesiae, Et quantum uis uocabuli ualeat. Excommunicatio nihil est aliud quam priuatio communionis, & extra communionem fidelium positio. Est autem fidelium communio duplex, Una interna & spiritualis, alia exter

TVTE EXCOMMVNICATIONIS.

na & corporalis. Spiritualis est, una fides, spes, charitas in deum. Corporalis est, participatio eorundem sacramentorum, id est, signorum fidei, spei, charitatis, quæ tamen ulterius extenditur usq; ad cõmunione rerum, usus, colloquiũ, habitationis, aliarumq; corporalium conuersationum.

Igitur sicut priore illa sp̃ali cõione, nulla creatura potest animã uel cõicare, uel excõicatã reconciliare, nisi deus solus. Ita non põt cõmunione eandẽ ulla creatura ei auferre, seu eam excõicare, nisi solus ipse homo, per peccatũ proprium.

Hæc sententiã satis patet, q̃a fidem, spem, charitatem, nulla creatura potest conferre, uel auferre, iuxta illud Rhō. viij. Quis separabit nos a charitate dei? Et infra, Certus sum, qđ neq; mors, neq; uita, neq; angeli, neq; principatus, neq; uirtutes, neq; instantia, neq; futura, neq; fortitudo, neq; altitudo, neq; profundũ, neq; alia creatura poterit nos separare a charitate dei, quæ est in Christo Iesu dño nostro. Et i. Pe. iij. Et quis qui uobis noceat, si boni æmulatores fueritis.

S E C V N D V M.

Consequens ergo est, qđ excõmunicatio Ecclesiastica, est dũtaxat externæ priuatio cõmunione, scilicet sacramentorũ, funeris sepulturæ, publicæ orationis, deinde aliarũ (ut dictum est) corporalis necessitatis rerũ & conuersationũ. Hęc em̃ sententiã nota est, sic & Paulus i. Corin. v. scribit, Vt nō cõmisceantur, nec cibũ sumãt cum eo, qui noiatur inter eos fornicator, maledicus, ebriosus, rapax &c. Et ij. Thessal. iij. Si q̃s non obedierit uerbo nostro p̃ epistolã hanc, notate, & non cõmisceamini cũ illo, ut confundat. Sequitur, Et nolite quasi inimicũ existimare, sed corripite, ut fratrem. Hęc si nō de excõmunicatione externa, salua interna cõmunionē dicta sunt, fateor me nō intelligere Apostolũ Paulum. Et Ioannes epistola secunda, Si quis uenit ad uos, & nō affert doctrinã hanc, nolite eum in domũ recipere, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue, cõicatur operibus eius malignis.

T iij

M. L. SERMO DE VIR
TERTIVM.

Excōmunicari, nō est animam tradi diabolo, neq; priuari bonis Ecclesiæ, cōmunibusq; oratiōibus eiusdem. Hoc ex dictis abunde patet, quia manente fide, spe, & charitate, manet uera cōmunio, & participatio omnium bonorum Ecclesiæ.

Q V A R T V M.

Excōmunicatio, si iusta est, significat potius, animā esse diabolo traditā, & ecclesiæ cōmunionē spiritali priuatā, quia fertur super eum, qui peccato mortali seipsum priuauit cōmunionē charitatis, & diabolo sese tradidit. Sicut ecōtra reconciliatio sacramentū est, & externū signum interioris reconciliationis & cōmunionis. Ideo uerum est, quod excōmunicatio ecclesiastica, nō infert, sed præsупponit, aliquem esse in morte & peccato, id est, uere excōicatū spiritaliter.

Q V I N T V M.

Excōicatio sic est tpalis & corporalis, ut tñ ordinetur, non cōtra, sed pro cōione interiore, uel reparanda, si iuste lata fuerit, uel augenda, si iniusta fuerit. Probat hoc per Apostoli iñ. Corin. ult. Agā secundū potestatem quā dedit dñs mihi, nō in destructionem, sed edificationem, hoc certe intelligo, qd non possit destruere, sed tantūmodo edificare p Ecclesiasticā potestatem. Nam & illū fornicariū i. Corin. v. sic excōmunicauit, & Satane tradidit, ut spiritus nihilominus saluus fieret. Et ut supra dictū est, nō existimandi sunt quasi inimici, sed corrigendi ut fratres, nō ut pendant, sed ut cōfundantur, Et ut audacius dicam, Nec Christus, ut homo, hanc habuit potestatem separādi animas, sicut dicit Ioan. vi. Omne qd uenit ad me nō eijciam foras. Et iterū, Hæc est uoluntas eius, qui misit me patris, ut omne qd dedit mihi, non perdā. Et iterū alibi, Non uenit filius hoīs perdere, sed saluare anias. Item ad hoc est apertus quoq; textus li. vi. de sen. ex c. Cum medicinalis, qui ualde est notabilis, dicens, Cū medicinalis sit excōmunicatio, nō mortalis, disciplinās, nō eradicans, dū

T V T E E X C O M M V N I C A T I O N I S.

tamen is, in quem lata fuerit, non cōtemnat, caute provideat Ecclesiasticus iudex, ut in ea ferenda, ostendat se prosequi, quod corrigentis fuerit & medentis. Hæc ibi, Cur nō dixit, quod perdentis & occidentis fuerit, sicut quidā desperati timeant, immo quidā Officiales tyranni affectant? Igitur Ecclesiastica excōmunicatio, est pium & maternū Ecclesiæ flagellum, super corpus & res corporis impositū, quo non trudit ad infernū, sed potius reuocat, & urget ad salutem eos, qui ad inferna properant, ideo cū summa exultatione, & reuerentia simul amplectendū, ne dum patientissime ferendū est

S E X T V M.

Illud solum & maxie oīm curandū est, ne excōmunicatio tā fidele salutis ministeriū, contemnat, aut impatientius feratur, quia nō modo propter potestatem Ecclesiæ, quæ p seipsam semp est metuenda, sed etiā propter piam huius potestatis operationem, & salutis propriæ promotionem, amanda. Sit simile, qd mater corripiat dilectū filium, qñq; meritū, quandoq; immeritū. Hic cōstat pium esse flagellū, & filio salutare. Quod si ipse impatiens maternę huius disciplinæ, nō omiserit prohibitū, aut non fecerit iussū, sed furens in matrem insurgat, aut cōtemnat, ecce tum incurret in mandatū dei, ubi præcipit, parentes honorari, & fiet, ut ex unica leuiscula disciplina, quæ sine peccato, imo cum merito erat, sibi confleret detestabilissimā culpā, & æternā poenā. Ita & nōo seculo fieri (heu miserā) uidemus, ut officiales trucident, notarios & nuncios cedāt, mergant, captiuent, aliq; detestabilia portenta cōmittant, qd non facerent credo, nisi uulgata illa, erroneaq; opinione, crederent sese per excōmunicationem tradi in dānationem, ac non potius quæri ad salutem. Hinc em̄ sceleribus adijciūt desperationem, nouissimū oīm horrendissimūq; malorū. Atq; hæc causa fuit, ut hūc sermonem meditarer, & nūc æderem quoq; Quancq; iuste permittat hanc cēdem in officiales deus, ut qui hāc iniam salutis ab

conditā cupiunt, quo securius tyrannidem suā falso terrore
hoīm stabiliant, tandem extrema tyrānorū etiā patiantur. Si
uero populus huius potestatis, & excōmunicatiōis optimā
necessitatem & saluberrimā uim, ac non contra eos, sed pro
eis, ualere, docere ē intelligere, minus ipsi periculorū, & qui
etiozem obedientiā in populo haberent, quin & gloriā & a
morem obtinerent. Igitur, mi fratres in dño, nolite hęc por
tenta cogitare, Sint officiales uel publicani, huius potestatis
ministri, sint inq̃ boni, mali, qualescunq̃, non nocebit pote
stas ipsa uobis, sed proderit semper, siue sit in usu uel abusu,
tantummodo recte feratis eam, aut cum humilitate euadere
seu solui quærite, Matrem intuemini Ecclesiam, Quid ad
te, si uirgam suā super te ponat per manū indigni? nihilomi
nus matris tuę dulcissimę uirga est: & quidem saluberrima.

S E P T I M V M.

Id potius aduerte, & oculos huc uerte, ut illud magis uel fa
cias, uel omittas, propter qđ excōmunicaris & flagellaris, q̃
quō uirgam nō feras, sed hui oīa hęc peruersissima sunt, nō
quid uelit, sed qđ faciat duntaxat uirga, cōsyderamus. Quis
est em̃ nunc inter nos, qui tanto timore, timeat deū offende
re (pro quo utiq̃ solo excōmunicamur, si iuste excōmunica
mur) quāto studet excōmunicationem uitare uel euadere?
Ita fit, ut semper pœnas, etiam tā pias & bonas, plus timea
mus, q̃ horrendissimas culpas, Et ad id proh dolor, coopera
tur, tā minaces & imperiosi huius optimæ potestatis mini
stri, rabulæ forenses. O C T A V V M.

Excōmunicatio non tm̃ pro fidei cōtumacia, sed pro quo
libet crimine scandaloso debet ferri, patet hoc ex prædictis,
ubi Paulus i. Corin. v. & ij. Thessa. iij. lubet uitari etiā forn
carios &c. q̃q̃ magna sit miseria, & huius potestatis iniuria
qđ pro septima aut octaua parte floreni, qñq̃ excōmunicen
tur, relictis interim horribilibus, & scādaloſis criminibus im
punitis, efficto ad hanc tyrannidem colorandam, satis uafro

TVTE EXCOMMVNICATIONIS.

cōmento, quod scilicet nō propter transgressiones, sed propter contumaciam excōmunicentur, quasi non sit hoc crudele fatīs, quod pauperem pro tantillo pretio trahunt per tantum spaciū, in tantas carnificinas suas. Sed hæc alias.

NONVM.

Id super oia, & in ijs oibus consyderandū est, qđ potestas Ecclesiæ cū sit Christi prās, licet pro nostris peccatis, plerūq; tradatur Pilatis, Herodibus, Annis, & Caiphis, uiolentisq; alijs tyrannis, nostrū tñ est, eam summis semp studijs reuereri & colere, exemplo Christi, qui sic Annā, Caiphā, Pilatum honorauit. Ideo nec indignissimæ eiusdem abusiones, nos debent pmouere, quin quicqđ ipsa fecerit, hilariter feramus, aut saltem cū reuerentia declinemus. Nam tps nostrū piculosisimū est, ideo prudentissime oportet nos agere, ne propter psonas, potestatem pariter uilipendamus, imo propter potestatem, etiā uilissimas psonas honoremus. Sic em̄ iratus nobis dicit, Dabo pueros principes eorū, & effœmī nati dominabuntur eis. Esa. iij. Atq; ideo facilius efficiemus qñ cognoscimus, qđ in aniæ profectū uel defectū nihil pñt nisi occasionaliter & exercitatiue, & tētatiue (ut ita loquar)

DECIMUM.

(agere.)

Excōmunicatio iniūsta, nobilissimū meritum est, ideo dulciter ferenda, si excusationi tuæ humiliter pręstita, locus nō fuerit datus. Hic em̄ dices illud Psal. cvij. Maledicent illi, & tu benedices, tantū uide, ne potestatem cōtemnas, uis potestatis prodest, contemptus uero tete perdet. Nam si filio (ut dixi) merito correpto, eo maior gratia matris accedit, postq̄ cognita fuerit eius innocentia patiens, quāto magis apud deū maiorem gratiā consequetur, si patienti innocentia etiā a matre sua Ecclesia tulerit disciplinā, immo si aduersario iubemur consentire, & benigni esse in uia, quanto magis dulcissimæ matri Ecclesiæ, etiā si per indignissimos nos flagellet, ipsa em̄ manet Mater, q̄a manet Ecclesia, manet autem

V.

M. L. SER. DE VIRTU. EXCOMMVNICA.

Ecclesia, quia manet Christus eius sponsus in æternum.
V N D E C I M V M.

In excōmunicatione iniusta summe cauendū, ne id deser-
ras, omittas, facias, dicas, pro quo excōmunicaris, nisi id si-
ne peccato fieri possit. Nam iustitia & ueritas, cū sint de inte-
riore cōmunionē Ecclesiæ, nō debent omitti propter excō-
municationem, exteriorē, etiā si ad mortē usq; procederet
quia sic pessime oīm excōmunicaretur, si quis excōmunica-
ri timeret. Debet ergo humiliter ferre, & mori in excōmuni-
catione. Nec timere qd non accipit sacramentū Euch aristię
funeris ritum, sepulturas &c. Hęc incomparabiliter minora
sunt, q̄ ut iustitia propterea prodāt. Nam qui etiā iuste excō-
municatus, moritur, nō ideo damnabit, nisi forte nō contri-
tus, & cū contemptu excōmunicatiōis moreret. Contritio
& humilitas omnia soluit & placat, etiā si exhumet, aut in a-
quas proijciatur. Beatus aut & benedictus, qui in excōmuni-
catione iniusta, mortuus fuerit, quia pro iustitia, quam nō
deseruit, etiā tanto flagello percussus, coronabit in æternū.

D V O D E C I M V M.

Monendī tamen sunt Pontifices, & eorum ministri, ut cen-
suras grauatim, & q̄ fieri potest, rarissime ferant. Quia cum
censura sit lex quædam, omnis autem lex sit uirtus & occa-
sio peccati, & sine gratia dei, lex non impleatur, gratiam eti-
am dei (id est, legis impletionem) dare ipsi non possunt, ni-
hil aliud faciunt, multiplicando leges & censuras, quā quod
multiplicandorum peccatorum, & offensionum dei, causas
& efficaces occasiones præstant. quantumlibet enim nos o-
bedire tenemur eorum præceptis, multo magis tamen ipsi
tenentur seruire nostris infirmitatibus.

Sermonis de uirtute excōmunicationis a R. P. D.

Martino Lutherio habiti,

F I N I S.

CHRISTIANIS OMNIBVS.

Habetis sermonem uere eruditum & utilissimū
de digna præparatione ad sacratissimam eucha-
ristiam. Quem non est dubium salubriter pro-
futurum omnibus diligenter legentibus, & fi-
deliter sequentibus. Nihil enim prodest bona scire, si mala
sequaris. Neq; præclarum est intelligere facienda, si probita-
tem non habeas. Intellectus enim bonus est omnibus faci-
entibus eum. Deum igitur omnipotentem oremus, ut spiri-
tum rectum innouet in uisceribus nostris, ut in ordinem re-
dacto, & uicto Adam ueteri, in uitij conceptu, nato, & enu-
trito, nouum hominem induamur, qui secundum deū crea-
tus est in iustitia & sanctitate ueritatis. Nisi em̄ huc peruene-
ris ut deo om̄ia, tibi nihil tribuas, actum tecum erit. Semper
igitur hoc Propheticum in memoria habe, Pro nihilo sal-
uos facies illos. Nam gratiæ dei, sicut alia debemus
omnia, ita repromissionem, quæ est in CHRI-
STO IESV domino nostro, qui est
cum patre & spiritus sancto be-
nedictus in secula secu-
lorum, Amen.

R. P. AC THEO

LOGI VERE CHRISTIANI MARTI
ni Lutherij Sermo de digna præparatione
cordis pro suscipiendo sacra-
mento Eucharistiæ.

AD CANDIDOS LECTORES.

QVI Sermones legetis R. P. Martini Lutherij de decem
præceptis qui proxime sequuntur, meminisse debetis ad po-
pulum fuisse dictos, qui, nisi rudi (quod aiunt) Minerva res
tradatur, sic doctorem audit, ut Lyram asinus. Itaque uel sen-
tentiarum acumen, uel uerborum elegantiā ne expectetis.
Siquidem hi Sermones ea dictionis simplicitate, nimirum
extemporalī, qua ad populum e sacra concione fuere Ger-
manice pronunciati, hic triviali stilo sunt æditi, non ut do-
ctos delectent, sed ut rudioribus cum laicis tū sacerdotibus
profint, quorum utilitatis præcipue rationem is habuit,
qui inuulgandos curauit. Igitur quicquid hoc est tu
multuariarū concionum, boni consulite candi-
di lectores, & Lutherium non minus pu-
rum, ac syncerum Christianæ pie-
tatis doctorem, quam uitæ
prorsus inculpatæ
uirum, amate,
& Bene
Valete.

REVERENDI P.

MARTINI LUTHERII SER-
mo de digna præparatione ad sacra-
mentum Eucharistiæ.

I T E M.

QVOMODO CHRISTI PASSIO
SIT CONSYDERANDA.

Vñ

CHRISTIANIS OMNIBVS.

Habetis sermonem uere eruditum & utilissimū
de digna præparatione ad sacratissimam eucha-
ristiam. Quem non est dubium salubriter pro-
futurum omnibus diligenter legentibus, & fi-
deliter sequentibus. Nihil enim prodest bona scire, si mala
sequaris. Neq; præclarum est intelligere facienda, si probita-
tem non habeas. Intellectus enim bonus est omnibus faci-
entibus eum. Deum igitur omnipotentem oremus, ut spiri-
tum rectum innouet in uisceribus nostris, ut in ordinem re-
dacto, & uicto Adam ueteri, in uitij conceptu, nato, & enu-
trito, nouum hominem induamur, qui secundum deū crea-
tus est in iustitia & sanctitate ueritatis. Nisi em̄ huc peruene-
ris ut deo om̄ia, tibi nihil tribuas, actum tecum erit. Semper
igitur hoc Propheticum in memoria habe, Pro nihilo sal-
uos facies illos. Nam gratiæ dei, sicut alia debemus
omnia, ita repromissionem, quæ est in CHRI-
STO IESV domino nostro, qui est
cum patre & spiritus sancto be-
nedictus in secula secu-
lorum, Amen.

R. P. AC THEO

LOGI VERE CHRISTIANI MARTI
ni Lutherij Sermo de digna præparatione
cordis pro suscipiendo sacra-
mento Eucharistiæ.

PRIMO necessariū est, ut omnia peccata manifeste mortalia, confitearis atq; doleas. Manifeste dico, quia occulta nemo scire potest, iuxta illud Psal. xviij. Delicta quis intelligit? Secundo, inter omnia peccata mortalia, praecipue inuidiam, displicentiam, aut quancumq; prorsus amaritudinem cordis erga proximū tuum deponas. Non est enim aliud peccatū aequē huic sacramento aduersum, atq; discordia. contrarium est em̄ & nomini, & rei huius sacramenti. Nomen est cōmunio. Res, unitas cordiū, sicut una fides, unū baptisma, unus deus, una spes, ac prorsus omnia eadem & cōmunia. Quod & figuratur in speciebus sacramenti. In quibus multa grana, amissa singulorū differentia in unum panem. Item uuae multae amissa sua quoq; differentia, in unum uinū redactae sunt. Tertio, quia iuxta scripturā, Stultus est qui in corde suo cōfidit, cum q; nullus sit hoīm, qui non habeat debitorem (ut beatus Augustinus ait) nullus est qui nō inueniat, aut certe nō aduertit, uel ignorat sese inuenire in aliquibus uel aliquo, quod sibi displiceat desperandū est tibi de tuo studio, quod nō poteris omnem erga omnes amaritudinem deponere. Ideoq; iuxta CHRIST I consilium, intres cubiculū, ores patrem tuum, ut ignorantias tuas non meminisse uelit, & id per gratiam suam facere, quod tuis uiribus non potes, id est, cor dulce & commune dare. Sed haec praeparatio est remota, etiam cōfessuro necessaria, & quodlibet sacramentū recepturo. ideo Quarto oportet, ut animā uacuam & esurientem offeras. i. te plenum multis malis, morbisq; animae confitearis, sicut in ueritate es, etiam si forte nō sentias. nam (ut beatus Augustinus ait) iste cibus nihil aequē odit, ac saturum fastidientemq; stomachum. nihil ita quærit, sicut animā esurientem & sitientem, ut ipse quoq; dominus Matth. quinto. Beati qui esuriunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur. Item beata uirgo,

Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Et Psalmo 106. Quia satiauit animam inanem, & animam esurientem satiauit bonis. Bona uero quae sunt alia quam illa, quae Galat. quinto recitat Apostolus: Fructus spiritus sunt charitas, gaudium, pax, patientia, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, longanimitas, modestia, continentia, castitas. In ijs si te sentis deficere, & gemis, optasque illa obtinere, securus accede. Nusquam enim inuenies illa nisi in isto sacramento.

COROLLARIUM I.

Optima dispositio est, non nisi ea qua pessime es dispositus & e contra, tunc pessime es dispositus, quando es optime dispositus. Quod sic intelligitur, quod quando sentis te miserrimum & egenum gratia, iam eo ipso capax es gratiae, & idoneus maxime. Rursus plusquam mortem & infernum timeas, ne quando sic accedas, ut tibi dispositus uidearis ac dignus, quasi allaturus deo cor mundum, quod potius ibi fuerat querendum & recipiendum. Stat firma & insolubilis sententia, Non est opus medico bene habentibus, sed male habentibus. Nam sicut non tunc, ita nec nunc CHRISTVS uenit uocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam. Ideo poenitentia potius postquam ante sacramentum digne peragitur. Deus tuus, est bonorum tuorum non indigens, sed bonorum suorum largus in te, uenit ad te

COROLLARIUM II.

Magnus & perniciosus error est, si quis accedat ad sacramentum, ea nixus fiducia, quod confessus est, quod non est sibi conscius mortalis peccati, quod orationes & praeparatoria sua praeniserit. Omnes qui iudicium sibi manducant & bibunt, quia ijs oibus non fiunt digni neque puri, imo per eam fiduciam puritatis peius poliuntur. Fiunt autem puri per fidem, ut sequitur.

Quinto, id cura, ut cum plena aut saltem possibili fide accedas, certissime confidens te gratiam consecuturum. Tantum enim accipies, quantum credis te accepturum. Sicut CHRISTVS ait, Quicquid orantes petieritis, credite quod

RATIONE AD EVCHARISTIAM SERMO

accipietis, & fiet uobis. Et iterum dicet tibi illud. Fiat tibi sicut credidisti. Si enim accederes sine ista fide, iudicium tibi omnino acciperes & mortem. Sic enim in omni alio sacramento non nisi illusio & fictio agitur, si sine fide suscipitur, quod est horrendum. Hæc itaq; fides sola & summa ac proxima dispositio, facit uere puros & dignos. Quia non nititur in operibus aut uiribus nostris, sed in purissimo, pijsimo firmissimoq; uerbo CHRISTI, dicentis, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos. Et iterum, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam isti saturabuntur. Fides enim est, quæ iustificat, purificat, dignificat. Et Actuum decimoquinto, Fide purificans corda eorum.

COROLLARIUM III.

Quicquid sit de cōtritione tua, de pœnitentia uera uel falsa, illud maxime stude, ut in præsumptione istorum uerborum CHRISTI accedas. Et sic accedens illuminaberis, & facies tua non confundetur. Vel matrem eius noli mendacem facere, ubi dicit, Esurientes impleuit bonis. Et multo magis, ne ipsummet dominum arguas mendacij, ubi promittit, Venite ad me omnes. Argues autem mendacij, si non credis eum ita facturum tibi sicut promittit. Ideo infidelitas est maximum peccatum, & recta blasphemia in charitatem diuinam. Sexto, Si sentis te nec ista duo posse, uel satis posse, si uere senties, si te ipsum probes, hic non uerearis cum Apostolis dominum orare, Domine, adauge nobis fidem. Et cum illo patre dæmoniaci, Marci nono. Domine, adiuua incredulitatem meam. Sic intra in cubiculum tuum, & dic patri tuo in cœlis, Ecce mi domine IESU CHRISTE, miseriam meam respice, inops & pauper sum ego, & tamen adeo fastidiosus medicinæ tuæ, ut nec diuitias gratiæ tuæ suspirem. Accende in me domine desiderium gratiæ tuæ, & fidem promissionis tuæ, ut non offendam te optimum deum meum, per uersa mea & incredulitate & saturitate mea. Ac sic accede

cū fiducia misericordiae eius, & in timore indignitatis tuae. Sed hic tractandum est illud Apostoli prima Corin. xi. Probet autē seipsum homo, & sic de pane illo edat &c. Hoc uerbum multi sic intelligere uident, ac si uelit Apostolus nos non ante accedere, quam donec inuenerimus nos dignos & puros ab omni peccato. ideo sibiipsis faciunt angustiam & carnicinam conscientiae, discutiendo, conterendo, confitendo non solum uenialia, sed ea quae non sunt peccata. Et his factis (quod est horrendum barathrum praesumptionis) iam secure accedunt, nec de fide sua quicquam solliciti. uolunt enim iusti & digni uenire, & similes deo, sicut Lucifer, cum deberent uelle iusti & digni fieri & redire, a deo. Igitur illud uerbi dictum est contra eos, qui CHRISTVM diuidebant in diuersas sectas, alij uolentes esse Pauli, alij Cephe, alij Apollo, alij CHRISTI, pri. Corin. tertio. Et ideo inuicem iudicabant & damnabant, atque contemnebant. Insuper ad sacramentum alij alios praeueniebant, & praesumebant ut alij uenturi nihil haberent ut clare ex textu & glossa beati Ambrosij patet. Quos Apostolus arguit & pronunciat indigne manducare &c. Volens ut seipsos potius probarent, iudicarent, damnarent, & non alios. Ea enim discordia (ut supra quoque diximus) maxime facit indignos & reos corporis domini. Et hanc eius esse sententiam, sequentia ostendunt. Itaque fratres mei, cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate, ne in iudicium conueniatis. Item. Si nos ipsos iudicaremus, non utique iudicaremur a domino. Item. Non diiudicans corpus domini, quasi diceret, ita acceditis, ac si corpus domini nihilo esset dignius reliquo pane naturali. Potest quidem illud uerbum etiam de probatione intelligi, qua homo peccata sua discutit atque ponderat. Sed ea non est satis, nec pertinet nisi ad insensatos & crassos illos sacramenti contemptores. Non enim sufficit ut probes & ponderes, quam malus fueris, nisi magis ponderes & probes, quam bonus fieri cupias & anheles.

RATIONE AD EVCHARISTIAM SERMO

COROLLARIUM I.

Si Apostolus per ea uerba uellet nos probari a nobis, usque dum digni fieremus, prorsus ad impossibile nos obligasset, & omnes homines, etiam sanctos communione priuasset, Sibi denique ipse in pluribus locis contradixisset, ubi clamat, omnes esse peccatores, & sola fide iustificandos. Oportet enim accessurum ad sacramentum esse certissimum, se sine omni peccato mortali esse, si non uelit iudicium sumere. At impossibile est ut ex se & suis uiribus certus fiat, iuxta illud, Delicta quis intelligit? Et illud Hieremiae, Prauum & inscrutabile est cor hominis, quis scrutabitur illud? Ego dominus scrutans renes & corda. Relinquitur itaque certitudo illa, stet super firmam infallibilemque petram, id est, CHRISTVM, & uerbum eius.

COROLLARIUM II.

Quare uera & solida probatio est, si te inueneris inanem quidem & sine pondere salutis & iustitiae, onustum uero ac laborantem in multis malisque cupiditatibus, Quibus inuentis anhelus sitias gratiam & misericordiam, easque non dubites te te consecuturum. Sic beatus Gregorius reprehendens Petrum quod dominum iussisset exire a se, quia peccator esset, ait, Si te peccatorem agnoscis, non oportet repellere dominum a te sed multo magis inuitare. Et beatus Ambrosius, quia quotidie pecco, necesse habeo quotidie communicare. Et quidam patrum consuluit, ne facile quis se abstinere a comunionem, ne forte simul & longe fiat a CHRISTO. Non enim uenenum nobis dedisse ac reliquisse timendus est, Qui nouissimum ac maximum charitatis, quam ad peccatores gerit, memoriale, seipsum protestatur nobis reliquisse, dum institueret sacramentum illud.

Septimo, Si tandem adeo infirmus es in fide, ut nec illa te satis iuuent, aut non possis ea praestare, apprehende illud nouissimum infirmorum remedium, & permitte te sicut infantem gestari in ulnis & sinu matris ecclesiae, immo cum paralytico in lectulo, ut dominus fidem illorum saltem intueatur, quando tua

nulla est, id est, ut in fide uel uniuersalis ecclesiae, uel hois fi-
 delis tibi notí accedas, & audacter dicas dño IESV, Ecce
 domine mi IESV CHRISTE, doleo me tam infirmū, ut
 de tuo inestimabili in nos amore nihil aut tā purum praesum-
 mā. Ideo suscipe me in fide ecclesie tuae, & illius aut illius ho-
 minis. Quicquid em̄ sit de me, necesse est o domine me obe-
 dire ecclesiae tuae, quae iubet ut accedā. In obedientia uenio
 saltem, si nihil aliud affero. Et crede firmiter, quod non indi-
 gnus accesseris. Non est dubiū quin obedientiā ecclesie tan-
 q̄ sibi factā acceptet. Deinde nō potest fieri ut ecclesiae fides
 te permittat perire, non magis certe q̄ paruulū, qui alienae fi-
 dei merito baptizat & saluatur. Sic beatus Bernardus, cū
 aliquñ fratrem haberet nimis timidum & scrupulosum, ita tit
 nollet celebrare, ait ad eū, Vade mi frater, & celebra in fide
 mea. Iuit ille obediens, & sanatus est ab omni languore con-
 scientiae suae. Hāc itaq̄ latius dixi, quia compertum habeo,
 multorū concionatorū terroribus eo redactas Christianorū
 cōscientias, ut sibi ex CHRISTO Mosen fecerint, ex gra-
 tia legem, ex remedio uenenū, dum CHRISTVM falso i-
 maginant exactorem magis q̄ largitorem, ultorem magis q̄
 propitiatorem, & in summa, dānatorem, nō saluatorem, ita
 ut iā nec nois sui quod est IESVS CHRISTVS, id est sa-
 lutaris & unctus, gloria sit in cordibus nostris nisi nudis syl-
 labis. Nō igitur oibus oportet terribiles iudicij minas inten-
 tare, sed duris & insensatis. Trepidis uero atq̄ scrupulosis,
 leuiiores misericordiae promissiones sunt declarandae, quia a-
 lia medicina alijs morbis cōuenit. Octauo. Nec illud omit-
 tendū, imo maxime curandū, ut memoria passionis CHRI-
 STI nō omittatur. Quid em̄ prodest si digne prepareris, &
 nō impleas id, ad qd te preparasti. Nam praecipit dominus
 id sacramentū non nisi in memoriā sui celebrari, ideo omit-
 tendum est, si memoriā eius omittere uoles. Sic dixit, Hāc
 quotiescunq̄ feceritis, in mei memoriā facietis. Et Paulus,

RATIONE AD EVCHARISTIAM SERMO:

Quotiescunq; manducabitis panem hunc, & calicem bibe-
tis, mortem domini annuntiabitis donec ueniat. Inde enim
statuit ecclesia, ut missa sine euangelio non legatur. Hæc
memoria autem alium requirit sermonem, quia non minus
& ipsa in superstitiones, & literalem hypocrisim apud mul-
tos uersa, quam pleraq; alia sacratissima dona dei.

QVOMODO CHRISTI PASSIO SIT CONSYDERANDA.

Homini non est necessarium ut CHRISTVM
in ipsius passione deploret, sed magis seipsum in
CHRISTO. Nam passio CHRISTI (ut san-
ctus pater Augustinus dicit) non solum nobis ex-
emplum est, ut sequamur eius uestigia, & in nobis membra
terrena crucifigamus, sed etiam est sacramentū & mysteriū
CHRISTVM per suā temporalem & corporalem passio-
nem, nostrā spiritualement perpetuā passionem ueteris hoīs ui-
cisse & crucifixisse. Itaq; passionem CHRISTI utiliter uel
auditurus, uel lecturus, uel cōsyderaturus, talem concipias
necesse est, affectum, tanquam ipse eandem passionem in &
cū CHRISTO patereris. Ergo audiēs CHRISTVM fla-
gellatum uel percussum, consydera hoc significari te spiritu-
aliter flagellatum uel percussum. Sicut igitur tibi, si modo sa-
næ mentis homo es, dolet te spiritualiter a morte peccati &
spiritu maligno cruciari, ita dolet & quidem uehementius
dolet, id CHRISTO propter te in sua passione. Tu pateris
ex merito, CRHISTVS propter te, & innocenter, portās
in cruce nō sua, sed tua peccata. Ita confitebatur latro in cru-
ce passionem CHRISTI. Sic & disce ex corporali passio-
ne CHRISTI, cognitionem tuæ spiritualis passionis, & no-
titiā tuū ipsius. CHRISTVS in sua passione personam no-
strorum peccatorum suscepit, Ideo nos in cordibus nostris

DE CONSYDERA. PASSIONIS CHRISTI.

tales coram deo apparare debemus, sicut ipse coram hominibus pro nobis apparuit. Et quemadmodum ipse propter nos lamentatus est, ita debemus nos ipsos super eum deplorare, sicut mulieribus dixit, Nolite flere super me, sed super uos & filios uestros. Igitur qui seipsum non intelligit & inuenit in passione CHRISTI, eam non intelligit sufficienter, & frustra comparatur CHRISTO, siue CHRISTI uicem dolet, quia ex CHRISTI passione non dicit sibi ipsi compati. Ideo pro te CHRISTVS fleuit, conquestus est & passus, ut discas tuam propriam passionem & miseriam ante deum deplorare. Nam te recognoscens coram filium mortis, merito debes flere donec perpetuo libereris. Si ergo ita efficaciter tuam miseriam in passione CHRISTI recognosceres, facilis tibi esset humilitas, mansuetudo, clementia, contemptus mundi, & cetera, libenter etiam CHRISTVM in omnibus ipsius sequereris passionibus. Quis enim nollet flere, uidens suam miseriam esse tantam, ut pro ea aeterna, infinita, & innocens persona pateretur? Nam terribile est auditu, neque mirandum in parte nostra, si quis nostrum penitus desperaret tantam misericordiam considerans, nisi e diuerso magna de misericordia solatium succurreret, per quam nemo in deo de sua salute desperare debet. Si enim deus filium pro nobis tradidit, dedit etiam in ipso nobis omnia. Quapropter uocatus in conscientia tua in accusationem, poenam, & mortem coram deo, tunc confitere & deplora id totum ex merito uenisse, & respice CHRISTVM, omnia innocenter & immerito patientem, id quod unicum tibi solatium sit.

SERMONIS DE DIGNA PRAEPARATIONE
cordis pro suscipiendo sacramento Eucharis-

tiae, per R. P. Martinum Lutherum habiti,

FINIS.

DECEM PRAECE

PTA VVITTENBERGENSI POPVLO PRAE
DICATA, PER R. P. MARTINVM LV
THERIVM AVGVSTINIANVM.

PRAECEPTVM PRIMVM.

NON HABEBIS DEOS ALIENOS.

*praeciptum
primum*

PRIMVM quæritur cur non præcipit affirmatiue
sic, Habeto propriũ uel unũ deũ, uel adora me
unicũ deum. Secundo, Cur nõ imperatiue ma
gis q̃ indicatiue dicit, Nõ habeto deos alienos.
Ad utrũq; simul respondeo, Quod omne præ
ceptũ dei magis positũ est, ut ostendat iam præ
teritũ & præsens peccatũ, q̃ ut futurũ prohibeat. Siquidem iuxta
Apostolũ, Per legem nihil nisi cognitio peccati. Et iterũ, Conclu
sit deus omnes sub peccatũ, ut oĩm misereatur. Ideo præceptum
dei, ueniens inuenit peccatores, & auget, ut amplius abũdet pec
catũ, Ro. v. Leges uero hominũ propter futura peccata ponun
tur. Ideo spiritus, ut est benignissimus magister, magis loquitur
indicatiue, q. d. O miser homo ecce tuam tibi ostendo prauitatẽ
Talis esse deberes, qui nullos deos haberes, non assumeres no
men dei tui frustra, Sabbatũ sanctificares, Non occideres, Non
cõcupisceres &c. Nunc aut totus es alius & peruersus. Ideo deni
q; & negatiue præcipit, quia negatiua est uehementior, q̃ affir
matiua. Siquidem & Samaritani olim coluerũt unũ deum, sed
simul deos suos. Et nunc Iudæi atq; gentes, hæretici, & mali. im
mo omnis homo mũdi, unũ deum colit, quem omnes cogno
uerunt, ut Ro. i. Apostolus dicit. Sed ibi peccant, quod hunc sic
colunt, ut simul & sua idola colant. Ita nullus est hoĩm in mun
do, qui non in aliquo gradu, quodlibet præceptũ faciat. quia ne
mo est, qui nõ aliquando nomen dei non inuanũ assumat, qui
nõ aliquando nõ occidat, non mœchetur, nõ furetur, sed simul
tamen omnia etiam contraria faciat, ut uidebimus latius infra.

X

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECEPTIS
COROLLARIUM.

Oñes filij Adæ sunt idololatræ, & primi huius præcepti rei. Verum sciendū, q̃ idololatriæ duo sunt genera. Alterū exterius, alterū interius. Exterius, quo hō lignū, lapidē, bestias, stellas adoratur, ut notū est ex Vet. test. & libris gentiliū. Hoc autē procedebat ex interiori. Interius, quo homo uel timore poenę, uel amore cōmodi affectus, foris quidē omittit culturā creaturæ, sed intus manet amor & fiducia in creaturā. Quæ est em̃ religio, nō flectere genua diuitijs & honoribus &c. & tñ cor ac mentē, nobilissimam sui partē offerre illis: hoc est, deum adorare in corpore & carne, itus autē adorare creaturā in spiritu. Hæc idololatria dominatur in omni homine, donec sanetur per gratiā in fide Iesu Christi. Sicut dicit Psal. lxxx. Audi populus meus & cōtestabor in te, Israel si audieris me, Non erit in te deus recens, neq; adorabis deum alienum. Quod est dicere, Tuis studijs & uiribus nunquam eo peruenies, ut deum alienum non adores. quia etsi nō coles imagines, corde tamen mihi præferes creaturam. Tunc autem non adorabis alienum, si me audieris, id est, fides uerbi mei te faciet liberū a dñs alienis, & uerum cultorem dei. Hęc enim abstrahet te a cupiditate & fiducia rerum, & trahet ad creatorem.

Quomodo fiat istud?

Ita fiet, Fides Christi tollit omnē fiduciā sapientiæ, iustitiæ, uirtutis propriæ, docēs, quod nisi ipse pro te mortuus esset, teq; seruaret, nec tu, nec om̃is creatura tibi posset prodesse, ac sic oritur oīm contemptus. At ubi audis q̃ pro te passus est, & credis, iam oritur fiducia in eum, & amor dulcis, & sic perijt om̃is rerū affectus ut inutiliū. Et oritur æstimatio solius Christi, ut rei necessariæ uehementer, remansitq; tibi nō nisi solus Iesus, solus satis & sufficiens tibi, ita ut de omnibus desperās unicū habeas hunc, in quo omnia speres, ideoq; super omnia eum diligas. At Iesus est uerus, unus, solus deus, quem cum habes, nō habes alienum deum. Iudæi uero timentes ne alienum deum haberent, si hominem Christum adorent, eo peius adorant alienū deum, scilicet idola cordis sui, q̃ sibi de deo fingunt. Recte ergo dicit, si audieris me, quasi diceret, impossibile est ut non adores alienū, si non audieris me, quia non humiliaberis, nec auferet tibi fiducia creaturæ. Non humiliatus autem, non adorabis me, sed te & tuā.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES,

Clare ergo patet, quod nemo implet hoc præceptum, nisi credens in Christum, sperans, diligens, nudatus ab omniū rerum affectu. Quod sine gratia dei est impossibile.

At sunt multi, qui cum interrogantur, an alienū deum habeant, & idololatræ sint, constanter respondent, qđ nequaquā. Hos ut deprehēdas manifesto mendacio, id observa. Num sint rebus ita mortui, & in Christo ita securi, ut ne diuitijs inflent, nec paupertate deiciantur, nec honore tumeant, nec ignominia marcescant, nec uita lætentur, nec morte terreantur, nec uoluptate gaudeant, nec passionibus tristentur. Et prorsus ita sint ad utrūq; immoti & quieti, ut quoquo modo illa cadant, satis eis sit, quod Iesum Christum habent, immo ut paupertatem, ignominiam, passiones, mortem ament & optent, diuitias, gloriam, uoluptatem, uitam fastidiant præ desiderio sui dei Iesu Christi. Sicut ille Psal. xliij. Quemadmodū desyderat ceruus ad fontes aquarum &c. Et sponsa in Canticis, Filiæ Hierusalem, nunciate dilecto, quia amore langueo. Et Paulus, Cupio dissolui & esse cū Christo. Qui uero hunc in se affectum nondum sentit, confiteatur se nondū esse purum dei cultorem, sed multa mixtū idololatria, quia dolet, cupit, amat, odit, non sicut debet, nec ea quæ debet. At hic dicitur, hæc pertinent ad perfectos, nō ad omnes, non est necessaria tanta perfectio. Respondeo. Et nos scimus hoc esse perfectorum (id est, nō Iudæorum, sed Christianorum) Non quod damnati sint omnes, qui tam perfecti nō sunt, sed quod ista meta & finis est nobis propositus, a cuius assecutione nemo excusatur, nisi is, qui cum gemitu agnoscit, & cōfiteretur sese non esse talem, & quotidie laborat, ut fiat talis. Et quod minus facit humiliter petit ignosci, dicens, dimitte nobis debita nostra. Et illud, Cor mudū crea in me deus. His inquam timoratis, & cōfitentibus, quærentibus, petentibus, nō imputatur ista idololatriæ suæ mixtura, propter Christū, in quem credunt. Illis uero, qui sine timore, sine solitudine proficiendi in securitate stertūt, omnino imputatur, & sunt uere idololatræ. Nec excusabuntur, quod nō sit necesse esse perfectum, quasi præceptum illud lapidibus aut lignis, ac non potius hominibus sit positum, & ita implendū pleneatq; perfecte, ut nec unum iota, aut unus apex sit ptereundus.

Pro clariore notitia, ita ut infirmiores possint capere, qui &

quomodo contra hoc præceptum peccent, latissime ponam exempla, non tamen omnia (nisi uelim infinitum numerare) sed multa, ut eorum comparatione possint reliqua facilius intelligi.

Primo, Sunt aliqui adeo rudes, ut uideatur diabolus nō serio sed uelut moriones suos ioco illudere, inter quos sunt, Sortilegi diuini, malefici, incantatores, superstitiosi. Et horum multiplex species, sed in compedium eos redigam, atq; ut facilius teneantur memoria, iuxta ætatum differentias distinguam.

Prima est Adulescentia per se procliuus in seductionem hostis. Primo sunt, qui conceptis uerbis, certisq; signis nouerunt consecrare, id est, execrari, gladios, tela, boardas, & omne ferrum, ita ut non possint lædi ab illis, siue in bello, siue alias. Vidi ipse ego adulescentē, qui stricto gladio, in uentrem nudū fixo, tam ualide urgebat aduersum seipsum, donec capulus reflexus copularetur acumini sup uentrem, & nihil læsus, gladiū rursus remisit.

Secūdo, Qui pnt hæc soluere, circulo descripto, ductisq; in puluere signis, & ita alter alterius sacramēta irrita faciēs, sese occidūt.

Tertio, Sunt qui literas, aut characteres super uitrū scribunt & ad ignē ponunt, torquere soliti hac machina puellas ad sui amorem. At illæ rursus, aliæ ollā ad ignē ponentes, suos Adonides p multa miliaria, uocare possunt. Aliæ caput asini in medio foco ponentes urgent ad se uenire quotq; uolūt, sui mysterij uel æmulos uel cōsortes. Et mirū dictū, qd nō sit salus nec remissio uenire coactis, donec igni potiri eis licuerit, asinini capitis coctore.

Quarto, habentur literæ, multis sacris & uerbis & signis replete, quas Carolo dicunt a Leone papa missas in bellum, quod ultra uanitatem, etiam mendaciū est, ut ex Chronicis patet, cum nō fuerint synchroni Leo, & Carolus. His tamen tantum tribuunt, ut nec occidi, nec lædi, nec iniuriam pati possit, qui illas portauerit, ita ut præsumant, & iniquis causis uictorias forense.

Quinto, obseruāt mēses pro uxore ducēda. Alij ne nascat proles, alij cōtra ut ple abundent. Ita nō deo, sed mēsibus tribuūt hoīs creationem, infœlici insipientia, & tñ sunt libri his nugis referri.

Sexto. Sacra illa cæra, paschalis cærei, a multis furtim abciditur, nescio in quot & quanta uel maleficia, uel superstitiones.

Septimo, Sunt qui accepta aqua bñdicta, cū pculis suis sperant se in fornicario ouum inuenturos, qd gestantes sint inuisibiles.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Oftauo. Furem quærent, dum suspecta nomina in chartulis inscripta, iaciunt in aquam benedictam, ut cuius nomen in ima ruat, ipse sit fur quæsitus.

Nono. Vxore ducta, stultis obseruationibus intendunt, uter utri sit superuicturus, ut qui prior obdormiat nocte prima, prior morietur. Item uxor primo ingressu domus uiri, superius limen tangat manu, adiunctis uerbis, quibus se dominam uiri diuinet. Secundum hæc iudicentur similia, quamquam sint stulta magis quam mala, & ludus daemonum, ut dixi, uidetur, sed qui tandem in nimium serium uergat, scilicet, ut assuescant ijs minutis in creaturam confidere, & inde nec in magnis deo credant. Excusant se sane, quod sint sacra signa, sacraque uerba, quasi non ideo magis sunt accusandi, quod rebus, signis, uerbisque dei, in re prophana & diabolica utantur.

Secunda est, luuentus, & eorum coniugio iam sunt astricti, ubi affectus proles & rerum, mulierculas mire seductiles reddit in hoc opere diaboli.

Primo. Curare nituntur infantes superstitiosis quibusdam ritibus. Nam sunt, qui fascinosos curant pueros (quod malum apud nos frequentissimum est, adeo abundant pestilentes uetulae, & demonum ancille in hunc usum) ignoto quodam morbo, quem Teuto. die elbe, uocant. His quidam sacerdotes & editui rustici a magicis meretricibus edocti, literas scribunt pensiles ad collum. Sed non communi atramento neque papyro, nec omni die, nescio an & calamo & pulpito & loco usuali, habet enim res ea sua occulta mysteria, & fit tamen quod faciunt, quia credunt. Alij alium morbum, quem Teuto. das hertzgespanst, id est, pectoris distensionem, quem eo probant argumento. scilicet si mensura a cubito ad cubitum, non sit equalis mensurae, a poplite ad collum pueri. Deinde nescio quod modis murmurandi cingulo metientes, capitis dolorem mitigent, sic & alios omnium membrorum dolores. Hic ego uellem pueros intelligere & loqui ut matres suas, tam insignis iustitiae arguerent. Non enim est dubium, quin resisterent, & sapientiores se matribus probarent.

Dicunt autem, Quis non misereatur infantis & filij uteri sui? Respondeo. Miserendum, sed non usque ad seruitutem diaboli, uel naturalem quære medicinam, uel deum exora in simplici fide. Cur enim quem deus creauit, diabolo seruandum & sanandum offers? Verum deus ad tentationem incredulorum permittit talia fieri in

infantibus, per maleficos, ut diabolus quærant, qui deum neglexerunt. Neque enim dubitandum est, infantium eiusmodi uexationes, quandoque non esse naturales, sed dæmones per maleficos adiurati, ita cruciant parentes eorum, occulto dei iudicio, sed iustissimo, ut probet fidem, uel illos uel aliorum, aut utrosque puniat.

Secundo. patres insufflant paruulis in palatum, uel guttur, ne scio quo morbo laborantibus, adducunt autem uerba ad adiurationem idonea septem uicibus.

Tertio. Qui pecora signant atque sic seruant a lupo, peste, aqua, igne. quin totam ciuitatem uel domum ab incendio possunt ita seruare. Infelix lupo, iuste queri potest, portionem suam a deo datam, sibi ereptam per dæmonum fœderatos. Si Iob ita fecisset, sua pecora seruasset, sed non a deo laudatus esset.

Quarto. Eadem religione fructus in agris & hortis cõsignant adeo stulti, ut qui imbrem & incrementum ex deo acceperunt, custodiam ex diabolo perant, uelut cõtra deum pugnantes, ne auferat, quod dedit.

Quinto. Ignem & aquam item serpentes nouerunt adiurare, ne pecori noceat ullo modo, id est, ut res eorum non sit subiecta deo.

Sexto. Infirmi dum uouent sanctis uota, deinceps peccatum putant medicinis uti, ut, scilicet, tentent deum suis stultis uotis. Atque si qua mulier inuncta fuerit olei sacramento, eam per annum non nisi in uestibus oportet uti, non saltare in chorea, non dormire cum marito. Adeo diabolus familiare habet organum, sexum istum fœmineum, ut ipsum in sua sacra asciscat, per ipsum suas leges dicat, suas superstitiones seminet, per omnia contrarie deo, qui sacra & sacerdotium & uerbum suum, uiris imponit. Verum longe præualet sacerdotium istud muliebre, repleuitque has terras innumeris superstitionibus, benedictionibus, documentis friuolis. A quibus longe plus timent, quam a legibus & sacris, sacerdotum uirilis ac diuini.

Septimo. Huc pertinent qui ominationes, auguria, ut crocicatum coruorum & aliorum, gentiliū portentorum reliquias uel exempla, obseruant.

Octauo. Qui dies Aegyptios obseruant, in processionibus, in reditu, in aedificijs, in negotijs, in uestibus nouis induendis. Hi si sic crederent, quod ignis in hyeme gravior est quam in æstate, Item quod in æstate conuenit fœnū facere, fruges colligere &c. recte cre-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

derent. Aut quod omni mane bonū sit exire, si quis sanus sit & necessitatem habet, Malum autem, si agrotus sit. Quid enim aliud meretur illusor ille diabolus, q̄ ut rursū & nos eum rideamus? His non longe iunguntur, qui incisionem uenarū, ablationē puerorū, salubritatem balneorū, & opportunitatē seminandorū, nō ex humorū & calorū opportunitate, uel corporū necessitate, sed ex influentijs planetarū & stellarum, nos docent. Cum optimi medici doceant, necessitatē hic esse unicā regulam. Nisi forte parant nos fame occidere, dum non permittunt nisi paucis diebus nos seminare. Sed bene habet, q̄d istę nugę a nullis uel paucissimis (deo melius cogitante pro nobis) obseruātur.

Nono sequit̄ lauta illa Astrologia seu Mathematica, quę ualde cupit esse scientia, sed non potest stultitiā ingenitam exuere. Hęc est quę nos docet, Quis, qualis, quantusue sit futurus, quis, quis natus fuerit in horo sc̄opis signorū, consiliarij scilicet diuinū secreti, nec angelis noti. Vnū ego miror, quidnā illis acciderit, ut non inuenerint stellā, q̄ portendat, quis iustus, q̄s peccator sit nasciturus. Quandoquidē suos horoscopos maxime in hominibus ualere uolunt, tum nō est res tam parui momenti, iustitia peccatum, ueritas, mendaciū, sed nec tam rara, q̄ sit balneator, cantator, trapezita, piscator, orator, amator, qui suos habet horoscopos. Cur ergo nullū ibi iustitię & ueritatis signum? Aut si est, Cur nunq̄ sortitur effectum? Siquidē omnis homo nascitur peccator, mendax, insipiens, licet nulla stella ad hoc fatum sit cōficta, nec mutatur unq̄, nisi supercœlesti gratia uisitetur. Aut eff cœlum adeo infestum & incuriosum iustitię & ueritatis, ut uisilissima balnea influat & ludos & Veneres, iustitiam aut omnino nesciat? Aut tam inuidus creator, qui nullum signū boni, sed tantū modo mali cōstituit, quippe cū nullus homo nascatur bonus, sitq̄ natura sua cū influentijs pseueraturus malus. Hos ego inter subtiles fatuos numerassem, nisi rudibus essent rudiores.

Sed pulcherrime soluunt obiecta, d. Influentię nō necessitatē sed inclinant ad peccatū &c. quasi non sit idipsum impijssimū sentire, quod deus fecerit creaturā ad inclinationem peccati, & nō potius ad erectionem iustitię, ut omnia cooperentur in bonum, nō in malū, hominibus. Aut quasi ullus hoīm necessitate compulsus peccet, & nō potius semper inclinatioe. Quis inuitū

dicet peccare. Omnis mala inclinatio, nō extra nos, sed in nobis est. Sicut ait Christus, De corde exeunt cogitationes malæ, Non quod intrat in hominē &c. Et B. Iacob. Vnusquisq; tentat a concupiscentia sua abstractus & illectus, quæ non fato, sed origine peccati uenit. Omnia enim, quæ fecit deus, bona sunt. Ideo ex natura sua, nō pnt nisi ad bonum inclinare. Quale est unūquodq; tale & operatur. Quod autē ad malum seruiunt, non est natura sed iniuria eorum, sicut Paulus ait, Omnis creatura subiecta est uanitati non uolens. Illi autem naturam eorum faciunt uanitatē, uolētes ex institutiōe dei illa habere, ut ad peccandū inclinēt. Cur ergo Adam & Heuam ante serpentem non inclinauerūt? Cur non Christum? cur non Virginem? Pereat ea blasphemans impietas. Vox illa, uox patris Adam est, qui & ipse suam inclinationem ad mulierem trāstulit, id est, creaturā dei. d. Mulier, quā mihi dedisti &c. Verū quam egregie mihi obstarēt, si ullum sanctorū, uel martyrum his usum esse, aut scripsisse, aut approbasse possent ostendere. Nuncaūt non modo nō approbauerūt, sed etiā reprobauerūt. præsertim B. Augustinus in multis locis, tū B. Gre. Et tū inuenit ista lāguidula insipiētia, lāguidiores q; credāt.

Abraham inquit docuit Aegyptios Astrologiam, ut testis est Ioseppus, quasi Ioseppus nusquam excefferit uerū, præsertim tam anhelus Iudaicę glorię appetitor. Abraham sine dubio docuit Aegyptios deū colere, & uerā dei sapientiā. Sicut & de Ioseph dicit Psal. ciiij. Vt erudiret principes eius, & senes eius prudentiā doceret. Non est credendū, sanctos illos uiros, nec astrologiæ, multominus astrologiæ operā dedisse, quæ iuuentutis sunt studia otiosa. Sed Ioseppus uidens huius scientiæ opinionē apud Græcos extolli, & in gloria esse, fingere uisus est uoluisse, quō etiā in hac re Iudæi Græcis nō impares, sed superiores essent, qd in oībus alijs q; facere conatus fuit, q ad uanā gloriā prinēt.

Deinde mirum est, dæmones non fuisse aliquando mutatos qui tot seculorū influentijs subiecti, tum propiores quā nos, ut pote in aere habitātes, sunt. Non aut uenisse stellarū influentias super eos, aut easdē stellas, eodē modo eis fulsisse, absurdū uidet. Manent em obstinati in sua peruersitate, nec ullo signo mutant cū nostrę aīæ breuissimo momēto influentiarū mutari dicant. Vltimo. Quid ad Moſen dicemus Deutero. quarto. Ne forte

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

elevatis oculis ad cœlum, uideas solem & lunā, & omnia astra cœli, quę creauit dominus deus tuus in ministeriū cunctis gentibus &c. Si in ministeriū, quomodo in dominiū? At subtiliter euadūt, dicentes auctoritate sui magistri Ptolomæi, Sapiens dominiatur astris, ideo præuenire & impedire potest influētias stellarum. Ergo nō sunt in dominiū sapientibus, sed insipientibus tantum. Quid autē Moses, cunctis, inquit, gentibus in ministeriū? Si cunctis, ergo uel cunctę gentes sunt sapientes, & ita dominatur astris omnes, uel aliqua tantummodo sunt sapientes, & fiet ut non cunctis gentibus sint creata in ministeriū. Vel Moses uerax, & tu mendax. Vt omittam quod si etiam uere sapiens esset dominus astrorum, nihilominus falsum dixisset Moses, utpote quod astra nō ministrent sapientibus etiā, sed magis impediunt ita ut nisi illi sapientia præstarent, nō possint earum fata uitare. Non ergo in ministeriū, sed in bellum sapientibus, & in dominium atq; tyrannidem insipientibus, dicendę fuissent stellę creatę. Quod est & Mosen mendacię arguere, & deum crudelitatis accusare, omninoq; blasphemare. Sed hæc alij latius tractarunt. Sat sit indicasse uanitatem hanc prohibitam. Hierem. decimo. Iuxta uias gentium nolite dicere, & a signis cœli nolite metuere. Solus enim deus timendus est in omnibus. Cetera omnia ut ministeria in bonum electis cooperantia esse, debemus intelligere.

Tertia ætas proprie est uetularū, aut similia illis operantiū, ut qui cū dæmonibus paciscunt, de quibus passim habetur notitia.

Primo. Maleficijs possunt oculos lædere, & excæcare, corpora infirmare, sagittare crura, imaginibus deuouere, & prout libet uel occidere, uel lenta & incurabili plaga tandem consumere, ut uidi plures talia passos.

Secundo. Possunt tempestates, tonitrua cōcitare, perdere fruges, occidere pecora. Item butyrum, lac, caseum alijs furari, id est ex poste uel bipenne, uel mantili mulgere.

Tertio. Huc pertinent, qui scientiā quærunt per artem Notoriam, de qua in iure satis dicitur. Item, Qui occulta quærunt per Crystallum, unguem, uel eburneū capulum, tamen prius consecratum. Nec id possunt, nisi puellę uel pueri uirgines, in circulo inclusi, ne desit species bona pessimo illi operi. Dicitur tamē huius inspectionis mysteriū fallacissimū esse. Huius generis sunt, q

uirga diuinationis, occultos quærūt thesauros, Maxime autē hī quos uulgo uiros & mulieres sapientes (id est, Magos & Phytomissas) uocant, quorū oracula ex diuersis & longinqs locis perūt. Si q̄s aliqd amiserit, uel q̄dcūq; passus fuerit, cui⁹ ignoret authorē. Mirū hos, ab Episcopis p̄mitti, impune talia publice audere.

Quarto. Creditur à multis, quod equitent super scobam, alij super hircum, alij super alias nugas, ad quendam locum, ubi ad conuiuium conueniant eius mysterij consortes, quod non solū prohibitum est fieri, sed etiam credi, uerum esse, ut infra latius. Sicut & illud, quod uetulae mutantur in feles seu catos, & nocte uagentur, prohibitum est credi, uerum esse.

Quinto. dicitur apud aliquos, quandam dominam alios Herodiadem, alios dominam Hulde, alios Venerem, per annum circumuehi, ac uelut lustralem Februum peragere, quæ hospitibus suis relinquat, uel carbones, uel quisquilias currus sui, quæ postea inueniuntur esse aurum & argentum, ut etiam in latina lingua sit prouerbiū de carbonibus & auro, hinc forte natum.

Sexto. Habent quidam domesticos quosdam dæmones, uelut Lares familiares olim habebantur, qui aliquando per diem apparent. Hos uulgo uocant alij vichtelen, alij helckepelin. Et creditur domus fortunatissima esse, quæ talibus dæmonum illusionibus occupata fuerit, & plus timent offendere eos dæmones, quam deum & totum mundum.

Septimo. Aliquæ ut diabolus inueniant, Ecclesiam circūueunt uersis uestigijs, & contra quam solitum est fieri. Et inuento illis obuius sese tradunt ei in pactum. Ex horū genere esse putandæ sunt, quæ malū omen esse putent, si mane obuiū habuerint sacerdotem. signant em̄ sese cruce, ne mala eius diei incurrant, q̄ primo occurſu sacerdotis sibi portendūt, mg̃o diabolo, futura

Octauo, sunt Incubi & Succubi demonū, de quibus latius statim.

Nono, etiā usq; ad sacramentorū iniuriam proficit ista nequitia satanæ. Sunt em̄, qui baptizandis pueris, uerbenā, casum, ne scio deniq; quæ nam alia, alligāt. Et quidē uerbena illa, nominatissima est sup̄stitionū ministra, miris ceremonijs hanc effodiūt deinde cōsecrari faciunt. Et horrenda temeritate tor noia dei & sanctorū sup̄ eam inuocant. s. ex aliquo ludæo p̄stigioso seducti.

Omitto hic menstrua mulierū, quibus aliquæ, philtrea infanti

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Amoris, sapius mortis conficiunt. Aliquæ in cibum porcorum miscent, quo saginentur foelicius. Omitto quod infantibus, tabe uel macie laborantibus, ita solent consulere, ut positos in calidare, igne supposito in aqua calida modeste coquant, alia scemi na astante, alia circum domû ter currente, & per foramen interrogante, quid coquis, illa tum respondente, coquo carnem ueterem, ut noua fiat. Item, quod ablactatos eo periculo, timent relastare, qd pueri exinde sint futuri maledici, & linguæ malignæ.

Omitto môstra q̄ agunt in piculo partus. Religiosissimæ legēdam S. Margarethæ legūt, & ipsi passioni Christi præferūt. Alię femorale uiri, paturiēti in collo suspendūt, alijsq; nugis delirant.

Sunt præterea stultæ quædā, quæ cū iocose aliquoties dictum audierint, si quid amiseris, & reperire uolueris, da eleemosynā calidam, scilicet similam, & pone salem benedictū desuper, & mox inuenies. Quod ille ludens sic uoluit intelligi, pone salem desuper, scilicet super rem amissam & inuenies. Illæ uero intelligūt super similā, Non qd hæc magna sint, sed quod indignū sit diabolū sic eleemosynas & salem benedictū in ludibriū uertere. Eiusdē sapientiæ mulieres sunt illæ, quæ simili ioco illusæ, frondes illas, quæ in die S. Marci, per uia processionis prostratæ fuerunt, accipientes, super sata pisos & fabarū uerrunt, scilicet, quia dicitur, qn talibus frondibus uerruntur sata, salua erunt, ut gallinæ, aut uolucres cœli, ea nō tollant, Non intelligentes, qn (id est eo tempore quo) uerrunt, nō facturas id uolucres. Et quis huius seductilis sexus oīa ludicra, ridicula, falsa, uana & superstitiosa recenset. Ex prima Heua eis ingentū est, falli & ludibrio haberi. Ex ijs similia pensentur. Sed quia sunt qui horū aliqua fieri posse non credunt, alijs nimis credunt, ideo parumper de ijs uidendū.

Primū. Non credunt aliqui, posse Magas & Phytonissas istas tantum, ut tempestates commoueant, corpori noceant, pecoribus, rebus, filijs malum inferant &c. Habentes hanc suæ sententiæ causam, quod non credunt eas, in creaturis dei habere tantā potestatem, nec dæmonibus tanta a deo permitti. Et tamen, cū sic omnia a deo inferri credant, non ad deum confugiunt, talia quædā passi, ideo psuadendi sunt ut sciant dæmones talia oīno posse, permittente deo. Quod ex scriptura satis probari potest.

Y ij

Primo. Iob primo. Vbi ignis de cœlo cecidit, & pecora cū ser-
uis occidit. Et uentus irruit & domū euertit, filiosq; eius oppres-
sit. Item, tandē in corpore eius percussit ulcere pessimo. Nouissia
me aut in anima eum tentauit, grauissima desperationis tenta-
tione. Et tñ textus ibi clare exprimit utrūq; , scilicet qd diabolus
hæc operatus fuerit, accepta licentia a deo. Et qd deus hæc eadē
fecerit, sicut ibidē dicit, Ignis dei cecidit de cœlo &c. & ipsemet
infra, Dominus dedit, dominus abstulit &c. Cum tñ dominus
ibi dicat ad diabolū. Ecce in manu tua sunt omnia quæ habet, &
ipse, tantū ne in animā eius extende manū. Si ergo ignem & ful-
gura de cœlo potest Satan iacere, & tanta mala facere, deo per-
mittente, cur nō & nunc idē non possit, ad pactū suū adiuratus.

Secundo. Aegyptiorum plagas, per angelos malos esse factas
testatur Psal. lxxvij. Misit iram & indignationem, immisiones
per angelos malos. At illæ plagæ fuerunt maiores, quam nunc
faciant ullæ maleficæ.

Tertio. Quot obsessi recitant in Euāgelio: quot animas quo-
tidie occupat erroribus & peccatis? An minus est, animam im-
mortale perdere, quā membrum moriturū, aut aerem uexare?

Quarto. Nonne omnes sanctos martyres, ipse persecutus est
& occidit? Deniq; ipsum dominum assumpsit, & de deserto in
montem, de monte in pinnaculum templi transtulit. Item cum
Michaele & angelis eius pugnat.

Quinto. Passio Christi hæc oīa fortius probat. Si em̄ filius dei
tanta sustinuit a dæmonibus & mēbris eorū, qd mirū, si horrea
nostra possit destr. & mēbra pcutere, eadē permissione dei.

Sexto. Illud uide, quomodo deus dat tā multis malis homini-
bus potestatem abutendi rebus, diuitijs, potestate, dominio, in
aliorū perniciē & suum peccatū. Multo magis demonibus per-
mittit rerū abusum cōtra nos, siue ut puniat, siue ut erudiat nos.
Verum est autem quod sine dei permissione nec folium arboris
mouere possit, quia ut Christus ait, Sine uoluntate patris sui, nec
arboris foliū cadit in terrā. Ideo Christianos oportet nosse hæc
mala per demones & magas suas quidē inferri, sed tamen a deo
sic ordinari. Bonū facit deus per seipsum, malum per malos. Vn-
de Iob (ut B. Augu. ait) nō dixit, dominus dedit, diabolus abstulit.
Sed dominus qui dedit, idem abstulit. Sed de ijs latius infra.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Secundū. Nimiū credūt, qui uetulas mutari in catos posse credunt, aut quascunq; alias formas, & ad conuiuia uehi nocte. Et ad hoc est expressus textus, xxv. q. vi. c. Nec mirū, ne ullus credat. Sunt enim illusiones diaboli, non aut res uera. Sicut pulchre patet ex quodā exemplo, quod Ioannes Keyserisberg recitat, Quod quādā uetula, ut prädicatore argueret mendacij, qui talia docuit esse falsa, sero eo uocato, & in oculis eius sese ungens, sedensq; in lintre pistorio, iamq; uolens uehi, ecce statim obdormiuit, & quibusdā gestibus mouebatur, donec caderet de scamno & uulnus in caput acciperet, tandē reuersa ad se, cōuicta ē de illusione ex uulnere & casu quantūlibet uidisse se iactasset mirabilia sua.

Idem patet ex Viris patrū, de uirgine a parentibus ad S. Macarium ducta, quē ab eo uisa est esse puella, cum alijs uacca uideret. Et tales pręstigię plures hodie quoq; fiunt, ut ille, qui Iudæo debebat & dormiens, passus est sibi crus totum a copore rapi, ut Iudæū confunderet. Idem de Monacho qđam refertur, qui plaustrum scēni prope consumpsit &c. Multa de ijs ubiq; referuntur.

Potest enim diabolus se mutare de persona in personam, & miris modis ludere sensum, de quo in legenda S. Martini. Vbi unus omniū sensus illudit, cōlesti quādā ueste, a diabolo sub nomine Christi donatus. Simile de quadam Moniali, quę in suo cubiculo sedēs, uisa est ab alijs lacinioso pallio seminuda, & bubalo stercore caput uelata, quę tamen sese credebat in fulgentissima ueste ac aurea corona sedere, a Christo decorata. Item & illud in legēda sancti Andreę, quomodo in forma speciosę mulieris tantum uirum illudit. Item de Equestre illo, qui sero in hospitium ueniens, iucūdo conuiuio inter puellas & choreas & epulas sibi uisus, mane iacuit in profundo luto, & equus eius ad arborem ieiunus ligatus. Sed omnium efficacissimū est quod in legenda sancti Germani Altisiodorensis Episcopi (Vide Catalogum Sanctōrū lib. vi. ca. ix.) Cum enim aliquando hospitatus fuisset, & iam dormituri adhuc mensam pararent suis (ut requisiti ab eo dicebant) uicinis in nocte futuris. Tandem ille, ueniētes adiurauit, excitato patrefamilias cū suis, percontatus an nosset istos, illis uero asserentibus, iussit, ut ad uicinos irrent uidere, an domi essent, & inuenti sunt oēs dormientes in lectis suis, & sic euidenter illusio dāmonū & patuit & disparuit eo iubēte.

At ut cōtentiosis quoq; satisficiam. Dicunt enim mulieres in Catos fuisse mutatas, eo argumento uerum esse, quod quidam audaculus in uacua domo dormiens, plures uulnerauerit tales catos, mane autē factō, multæ uetulæ sunt inuentæ sic uulneratæ. Vel enim id fictum est, uel dæmones uere uetulas ipsi uulnerauerunt, ut rei mendaci fidē faciant, ac si uere uetulas ille uulnerasset qui catos (id est dæmones) uisus est uulnerare, potest inq; fieri, ut uetulæ, in somno uel extasi discurrere, uulnerari, sibi uideantur cum tñ in lecto iaceant quietæ, & uere uulnerent a dæmonibus ut postea credant sese uere discurrisse, & ab alio uulneratas esse. Tale est quoq; de equitando super scopam.

De Hærodiade & Larib⁹ satis manifestū est scilicet eē dæmones.

Tertio de Incubis & Succubis tradūt insignes authores, qd potest Satan in specie mulieris succūbere uiro. & accepto semine, rursum incubere foeminæ, & ita generare. Sic em̄ sollicitauit quendam eremitā usq; ad obscœnitatē, & postea enauit, ut recitat S. Ioan. primus eremitarū apud Hieronymū. Quin dicit, qñq; diabolus in specie infantis fuisse, & uix quinq; nutrices ei satis fuisse.

Quarto de ijs qui uehuntur pallio prope dubito, potest fieri ut uehantur paruo spacio, nescio an in longinquo, saltem tam breui tempore ut dicitur. Hoc scio etiam si non uere uehantur, posse eum scludere omnem sensum, ut ille, qui uehitur, sit quietus, & tamen existimet se uehi ad dominam suam, atq; cum ea omnia peragere, quæ tamen mera sint phantasmata.

Simile iudicium mihi est de afferentibus a longe cibos & potus, nec obstat quod postea agnoscant uere loca, ubi fuisse se dicant, quia potuit similes species sensibus ingerere.

Sic etiā de ministris q̄s adducis, cuius id indicium uidetur, q̄ns permittit aliquis eos alloqui, ne uidelicet euanescat sicut fumus.

Vltimo de ijs, quæ in Chrystallis uel ebore uel ungue uidentur, certum est esse prestigium diaboli, figuras fingentis in Chrystallis, quantum sibi permittitur, non enim semper nec coram omnibus id potest, ut satis compertum est.

Sed ex ijs cætera iudicent. Infinita em̄ sunt, & quotidie augescunt eiusmodi portentorū gñā, defectu operarioꝝ in uinea dñi.

Hæc autē oīa faciliora & leuicula sunt apud diabolum, puta quibus carnos sensus & phantasias illudit, infirmas partes hominis

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Sed maiori subtilitate, ut & maiori piculo illudit mentibus & intellectibus. Et quanq̃ sunt plurimi, quorū sensus illusionibus eius patent, tñ multo plures illudit mente, scilicet doctos in scripturis, sanctos in opibus, ita ut ab Apostolo proprio titulo insigniatur: Corruptor mentiū, sicut Heuā seduxit astutia sua, adeo ut & in angelū lucis sese transfigurer, unde & B. Ambrosius ser. de pont. Supplantatores inuisi per oēs uias extendūt laqueos in numerabilibus mortibus expauescendos, Animalia pusilla cum magnis, & reptilia quoq̃ nō est numeris, Ita impossibile sit ullū hoīem esse tutū, in quocunq̃ ope, sensu, intellectu suo, nisi qui assidue sibi ipsi suspectus timet in oībus, & cum Iob oīa opera sua ueretur. Sed heu & proh dolor, quā securi sumus hodie tā infirmi q̃ summi, docti & pariter indocti, tanq̃ diabolus sit mortuus, adeo ut pro nostris opinionibus, etiā cruentissima geramus bella, aut sine fine litigemus & contendamus, Sic meruit iniquitas nostra, ut in sensum reprobū traderemur. Igit̃ de rudiorib⁹ & sensualibus hēc sint satis. Sequit̃ aliud genus transgressionis nempe eorū, qui specie bona illuduntur. Quorū rursus duæ sunt species. Altera eorū, qui circa reliquias & uenerationē sanctorū excedunt. Altera eorū, qui sapientia & iustitia propria supbiunt.

De priore, prius.

(contra deum.

Duobus modis colūtur a nobis & inuocantur sancti. Primo propter temporalia & corporalia dūtaxat. Et hi false colunt sanctos, imo magis seipsos in illis, quia sua quærunt, nō ea quæ dei sunt. Ac ideo sanctos prope in idola sibi transformant. Hos sane B. Augu. non penitus rejcit, sed ita duntaxat cōmendat, ut eos meliores asserat, quā eos, qui per pacta diaboli, temporalia quærunt. Melius est enim etiam temporalia a deo petere, quā a diabolo. Sed per hoc non sunt cōmendati, imo nec Christiani. Modica laus est, immo magnū uituperium, nō esse bonos nisi pessimis oīm comparent. Et tamen deus qui dat etiā pullis coruorū escas, in hoc cultu eos exaudit & largit̃ petita, ut p̃ scrip. probat̃.

Primo per Naaman Syrum toti Syriæ salutem dedit, licet ille esset idololatra, tamen magnus apud regem Syriæ.

Secundo, Samaritani ubi cœperunt deum colere, simul cum dijs suis (quod impossibile est placere deo) liberati sunt a leonibus quibus deuorabantur.

Y iij.

Tertio, Achab & alijs multis regibus idololatrijs & malis, desit multiplices uictorias, & beneficia propter aliqua opera externe hominibus apparentia.

Quarto, Beatus Augustinus li. i. ciui. viij. differit Rhomanis concessum a deo tam ingens imperium, propter insignes quasdam eorum uirtutes, cum tamen deo placere non potuerint, sed apud homines id tantummodo merebantur.

Quinto, Iudæis solo timore poenæ peccatū uitātibz saepe pericit, licet essent populus semp errans corde, & displicens deo.

Sexto. Et nunc quoq; pestes, bella, fames saepius auerit deus propter emendā solo timore inceptam, cum tamen non placeat deo coacta poenitentia, quæ minus est quam dimidia potentia qd sane patet, quia remissa plaga, mox redeunt ad ingenium et mores priores, imo peiores. Hi omnes sicut deum colunt & bene uiuunt propter temporalia, ita receperunt mercedē suam. Ita & cū sanctis dei agimus, quos non ultra colimus quā pes aut caput dolet, aut marsupium eget. Et quanquā hæc sint nobis inutilia & stulta apud deū, nec deo, nec sanctis placita, tñ prosunt ad gloriam dei, qui ex omnibus potest elicere bona. Cuius deniq; naturæ est etiā stultis, imo inimicis & blasphemis benefacere, pluuere super gratos & ingratos, ut eo ipso nos doceret, hæc non esse ea propter quæ sit colendus ipse uel sanctus quisquā, cū uiderimus ea non rogatum neq; cultum pessimis quibusq; copiose largiri.

Atq; quo hæc clarius intelligantur, aliquot enumeremus sanctorum, quorum supersticiosus cultus omnibus notus est.

Primus est S. Antonius, qui pro igne sacro a multis, alioqui nunquam cognoscendus, colitur, & ita colitur, ut eo prope uentum sit impietatis, quod ipsum sanctum uirum posse credant suis uiribus seu dono sibi a deo collato, istas curationes tribuere. Adeo non a deo per intercessionem sancti Antonij, sed uelut ab ipso solo Antonio petunt quod uolūt, nihil memores intercessionis. Deinde hanc gratiam curationis ita apud huc solum quærunt, ut aut nescire aut non credere uideantur, deum posse idem, per quemlibet alium conferre. Interim autem nullus plane auditur, qui id a B. Antonio imploret, ut & ipse mereatur lætitiā spiritus, cæterasq; uirtutes Antonij imitari, de quibus tamen in legenda eius memoria est, nihil prorsus de igne.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Secundus est sanctus Sebastianus, unus oim, qui propter pestem colitur, nisi quod nuper sociū admisit S. Martinū, & S. Rochium nō ingratae prorsus uitae & authoritatis. Horū trium san-
ctimoniū & fidē, prorsus nemo est qui curet postulare. Et sane
ut & ego ineptias suspicionis meae effutiā, uideri potest, nōnul-
los sanctos mera noim allusione prae ceteris in hac officia inuo-
catos. Siquidē S. Tonij Italica allusione prope sonat ac si sanctus
ignis, id est sacer ignis diceret, quasi is propter nomen suū, sacro
igni sit remediabilis patronus, quomodo & Gentiles Romani
Febrem & alias allusiones rerū, dis tribuerūt. Sic & Sebastianus
sanct pastian, quasi pro peste, idem ualeat solus, cū nihil in eorū
uita de pestilentia legat. Vnde & in Italia, hī duo prae ceteris nō
secus honoratur, ac si inter gentes uideres numina laeua placari.

Iam sanctus Rochius nomen habet, quod Germanice uindi-
ctam sonat, & iram, quasi ipse ideo utilis sit uindictam dei auer-
tere, quia Rochius uel uere uocatur uel fingitur. Huius tamen le-
genda, si recipitur talia quaedam narrat.

Tertius Valentinus, morbi caduci praefectus, quem cum nihil
legimus egisse cum hoc morbo, prope iurarem ex allusiōe Ger-
manica, eum in huius auxilij sortem uenisse. Nam cadere, uallen
significat, quod ad Valentinum quam proxime alludit. Nec mi-
rum, cum & sanctū Vicentium superstitiosae mulierculae depu-
tauerint, rebus pditis inueniendis, eadem ductae allusione, Ger-
manice enim inuenire, uinden dicitur, Atque, ideo Vincetium
seruum perditarum rerum & custodem constituerunt.

Nec est magnū nec mirum, quod deus hac fieri permittit, &
continuis adhuc beneficijs eadem prosequitur, & ecclesia simili-
ter approbat, praesertim de S. Antonio, quia ut dixi, deo parum
cura est de his tribuendis, quae etiam hostibus tribuit. Et finit uel
stultos uel infirmos in fide, interim istis gaudere bonis, dum nō
sunt melioribus digni, uel donec meliorum capaces fuerint.

Quartus est Christophorus, ex legenda non tam apocrypha
quam suspecta, tantum tamen habens honoris, ut nullus Apo-
stolorum sit cum eo conferendus, etiam si in media Biblia eius
gesta scribantur, nec tamen ideo honoratur, quod hominibus
remissionem peccatorum & fidem gratiamue dei impetret, sed

sicut extant uersiculi hoc cultu dignissimi.

Christophore sancte, uirtutes sunt tibi tantæ,
Qui te mane uidet, nocturno tempore ridet,
Nec Satanas cædat, nec mors subitanea lædat,

Primum, uide ut hic impius uirtutes tantas non deo, sed imagini lignæ & pictæ tribuat, non saltem fidei tribuit, quæ sola facit, si quid impetrant sancti, ut accipiamus.

Secundū, uellem doceri, qua scriptura, quibus miraculis probatum sit, id posse imaginem Christophori præstare. Ita sub pietatis specie, dum sacerdotiū ecclesiæ dormit aut lucris inhiat, ingressum est ingens pelagus superstitionū, nemine prohibente.

Tertium, Cur potissimū uesperis ridet, qui mane spectauerit? Quid si uesperis spectaret? Adeo ne uirtutem suam matutinæ inspectioni alligauit, ut qui mane fuerit oblitus, aut tardius uenerit, quicumque deinceps diei tempore spectauerit frustra spectauerit.

Quartum. Cur non qui fidem tuam imitatus fuerit, semper ridebit? qui passus fuerit tecum, tecum gaudebit? Sed absit ut imitari uelint, qui illa quærunt. Absit etiam ut illa quærant, aut ita quærant, qui imitari uolunt.

Quintū. Cur nō Crux Christi inspecta facit ridere inspectores quæ habet auctoritatē scripturæ? nisi melior forte imago Christophori quæ Christi, cū crux Christi, ipsa sit uere sola quidam Christophorus.

Sextum. omnino pessimū, quod hac ratione homines plus diligunt, plus colunt, diligentius inspectant, plusque in ipso cōfidunt quā in ipsum Christū, ut ostendant, se non laudare deum in sanctis eius, sed seipsos, quia non gloriam dei, sed suum cōmodum utque id palam, perfricataque fronte plane confitentes se morborū gratia quærere. Melius erat sanctos imitando, subita morte præuentū saluari, quā non imitando naturaliter morientē dānari.

Videtur & hic sanctus a militibus & nobilibus & generosis primo repertus, quippe quibus in bellis mors subita, Teuto. geende todt, est formidabilis, maxime repertis Boardis. At nō cogitant quod frequentius ibidem moriuntur stante morte, Teu. des steende tods, & non solum des geende tods.

Septimum, Quod homines ex hoc securi quærunt esse, & sine timore dei uiuere, cum omnis cultura sanctorum pro timore

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

dei sic instituta, ut homines ad poenitentiam prouocet, memoriam mortis suggerat, uitam futuram ostendat. At illi solum ut fugiant haec & teneant illa. Quare dicendum est Christo, ut uerbum suum retractet, quando dixit, Vigilate, quia nescitis diem, neque horam. Quia inuenimus Christophorum, qui pro nobis stertentibus uigilet, & integrum diem securi habeamus, nedum horam nesciamus.

Quod si & Christophorus alium inuenisset Christophorum quo inspecto & ipse tutus fuisset ne deus eum percuteret, quomodo ad martyrium peruenisset? siquidem eo usque tandem haec iam non infirmitas, sed impietas procedit, ut etiam deus suo imperio priuetur, ut qui inspectores Christophorinos, nec aqua, nec igne, nec ulla creatura possit eo die occidere.

Quintus est sanctus Laurentius, quem, ut seruet domum ab igne, ieiunio primum honorant, deinde in festo eius, nec scintillam ignis tota die in domo pariunt. In alijs tamen domibus utuntur igne, quo cibos coquant. Ac sic non Laurentium, sed ignem potius timent & colunt. At forte tam stulti sunt quod ignem S. Laurentio inuisum credunt, quia sit in illo adustus & tostus, ut ubi ignem uiderit, recordatus iniuriae irascatur in eos, qui eum habent. Quod si ita esset, nullum Christianum liceret aliquo die ignem habere. An quia superauit ignem, ideo dominus ignis factus est? Quod quidem uerum est, imo & diaboli peccati, mundi & carnis & omnium malorum. Cur ergo pro solo igne colitur? Aut cur non eundem colis, pro impietate & furore, ira, superbia, quibus in Decio & ministris suis operantibus, igne tostus est, quas denique superauit, & adhuc in te superare potest precibus suis? Sed haec etiam alibi quam in sancto Laurentio queri poterant. ideo sit ipse tantum ignis obseruator. Cui adiunctus est socius sanctus Florianus & ipse ignem uitae & nominis, nec apud ipsos ullo modo cognitus, quam quod in papyro uident eum pictum, effundere aquam in ardentem domum, hoc enim contenti sunt, quia & hoc solum in eo quaerunt.

Reliquos breuiter trahimus. Sanctus Virtus suam sortem habet in misera illa saltatione. Sanctus Erasmus auarorum patronus, sic tamen ut certo numero orationum & cereolis colatur, tum sane inundabit diuitias. Quid enim aliud ageret tam otiosus? Sed & S. Luduicus de ordine Minorum, quoniam semel cereuissiam curauit in uita, iam mortuo & beato, aliud agere non licet penitus.

Sanctus Vuendelinus pastor, iam utilior est omnibus canibus aduersus omnes lupos. Et uiuus sua unius hominis paut pecora, mortuus omniū cogitur pascere. Adhuc nō pudet nos Christianos ita in sanctos partiri negotia rerū temporaliū, ac si essent nunc facti serui, & mancipia artificū, ita ut prope redierit ea Lerna superstitionum, ut rursus Romanorū illud Chaos deorum, & quoddam Pantheon denuo extruxerimus, atque hoc ipsum non pro alia causa, quam ut hic tantummodo bene habeamus.

Iam aliquot etiā scēminas sanctas subiungamus, inter quas, ut recētior simul & antiquior, ita merito prior est S. Anna, cuius legenda, cū sit dubiosissima, hoc tñ fuit & est noīe uel gratissima, qđ noua uenit, quia fastidire cōpimus uetera, & ea q̄ certissimā habent autoritatē. Sed multo grator, qđ non uenit uacua, sed diuitijs plena, nihil prorsus promotura, si paupertatē adduceret.

Secundo, quod ipsa pene supra q̄ B. Virgo extollitur, sic semper noua festa derogant pristinis, & extollimus recentia, magis ducti uulgi concursu, quam fideli deuotione.

Tertio, quod planū & apertū est, eam cōpisse coli propter diuitias ex apocrypha illa & uehemēter suspecta legenda, ubi lusor ille depauperatus, rursus, etiā de cōlo, curatus est, ut diues fieret.

Hoc enim solum in tota ista legenda notauit oculus nequam auaritiæ. Et ob huius sanctæ matris festum, nunc omnium aliorum sanctorum festa, nonnihil obscuritatis accipere necesse est, præsertim apostolorum, forte, quia paupertatē docuerunt. Atq; utinam sanctā Annam ita pro diuitijs colerent, ut & alia quæ spiritus sunt quærerent, quo modo ecclesia facit, ut collectę quas uocant, eius diei ostendunt. Sed pro his credunt se satis multa festa habere, usq; ad fastidium etiam iam diu frequentata.

Secūda est S. Barbara, ad cuius legēdæ similitudinē multę alię fabricatæ, Vt Catharinæ, Dorotheæ, Margaretæ. Eam uero qui religiosissime colunt, id quærūt, ne sine sacramēto moriant, qđ nō adeo damnabile foret. Alij ne prægnās periclitetur in partu.

Hæc enim & alia legitur eadē S. Martyr in transitu suo orasse, ut si quis eius memoriā ageret, hæc obtineret. Primū, omnium testimonio, legenda illa & apocrypha est, & suspecta. præsertim cū scribatur fuisse discipula Origenis, & tātæ uirginis nō meminit Eusebius. Deniq; in legendā S. Catharinæ, multa esse uel

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

intermixta, nemo sentit, nisi cui nullus est nasus. Id uero ego miror pro mea temeritate, an sanctæ illæ martyres pro Christo morientes, tantam arrogantiam uel habuerint uel simulauerint, ut optarint ab hominibus coli, aut certæ fuerint, futurum, ut colerentur. Sed & illud uide, ipsæ morientes non orant pro suis cultoribus, ut iusti & salui fiant, sed ut diuitias, sanitatem, securitatem quæ omnia per mortem ipsæ contemnunt, obtineant, fortasse non eadem bona alijs prouidentes, ad quæ ipsæ iam pergunt.

Inde nimirum factum est, ut memoria passionis Barbarinæ, & similibus diligentius peragatur, quàm ipsius Christi, quæ uirtus est omnium illarum passionum. Sed sine, cæci esse studio conamur, alioqui palpare possemus & agnoscere, quod hodie in ecclesia hi sancti plus habent honoris, quorum legenda plus habent fabularum, aut lucri aut commodi. Feramus ergo nos quoque illorum infirmitatem, donec erudiantur & formentur in meliorem sensum.

Tertio, Sancta Iuliana & Othilia ophthalmicæ sunt, quia a nullis coluntur, nisi qui oculis laborant, nec plane propter aliud quæ, oculos, uolentes ex semel facto miraculo ius naturale, & infallibilem consequentiam facere, quod certe non longe mihi a temptatione dei uideretur abesse.

Sancta Apollonia pro dolore dentium, perpetuo cultu honoratur, atque pro alio nullo. Annosam eius uirginitatem & ardentissimam fidem, nemo est qui meminerit.

Sancta Scholastica, domina facta est tonitruum. Et plane hanc fidem in mulierculis scio regnare, quod in quacunque re audierint aliquem sanctum uersatum, hunc in eadem credunt plurimum ualere, ac uelut dominum constitutum. Et sacerdotes aliquot hanc superstitionem non reprimunt, maxime si & lucrum odoretur.

Igitur sicut dixi, permittit hæc deus, & largitur ea quæ petunt non quod magna sint, sed quia bonus & clemens tam infirmos ita fouens, quæ indignos ita remunerans, quorum ignauis animus nescit meliora & æterna petere, quæ uerè deum decet & delectat peti & largiri. Nam qui rite deum & sanctos colunt, quærentes primo gloriam dei in illis, & imitationem, sicut facit ecclesia in suis collectis, talia non petunt, imo si habent auferunt ab eis, ut sola sapiant spiritualia. Nec meliori signo cognoscunt & discernuntur, ueri cultores a falsis, quàm si illis auferantur, istis conferantur copiam temporalium.

lium. Sicut enim deus iustitiae exteriori cōfert exteriora bona, & aufert interiora, ita iustitiae interiori cōfert interiora, & aufert exteriora. Quod in omnibus sanctis patet, quibus si non in effectu, tamē in affectu abstulit temporalia. Ideo licet tales nihil mereantur in cōlo, tamen merentur in terra. Et in hoc benefaciūt, quod nō a diabolo hāc petūt. Sic enim & sacerdotes & religiosos multos, pinguius & suauiter pascit, qui tamen in tota uita nihil agunt, q̄ quod horas canonicas & frigide & inuite legunt semper, & orant nunq̄. in quo ut sibi satisfecisse uidentur deo, ita deus sibi quoq; satisfecisse uidet, si eos uelut altilia saginet in hac uita. Sed ogganniunt hic aliqui contentiosi, me temerariū esse, qui pro necessitate corporali sanctos inuocari prohibeam, cū ecclesia quoq; oret a periculis mentis & corporis per eorum intercessionem liberari, ut ibi, Et ab aduersitate liberemur in corpore, & a prauis cogitationibus mūdēmur in mente, & similia.

Deinde adornant suam piam, ut uocant intentionem, quod temporalia non quārent, nisi quatenus per ea cōmodius spiritalia quārare possint, & diutius ideo uiuere uolunt, & sani, ut pœnitere, & boni fieri possint.

Tertio, qd nōnullis sit p̄suasum, ut Ioan. Gerson sentit, sanctis in cōlo, sic esse distributa dona eiusmodi, sicuti in terris habuerunt dona diuersa spiritus, iuxta illud i. Cor. xij. Alij gratia curationum &c.

Ad hāc.

Primo illud Christi oppono, Primum quārite regnum dei iustitiam eius, & hāc omnia adiciētur uobis. Et iterum, Hāc enim omnia gentes inquirunt. Si Christus eos appellat gentes qui talia quārent, spero mihi licere eos infirmos Christianos appellare, aut certe ignauos & pusilli desiderij homines.

Secundo, Nec prohibeo sanctos inuocari pro temporalibus, sed quod solū pro temporalibus id faciant, damno, neglectis eorum uirtutibus & exemplis. Ostende tu unum ex oibus sanctis, qui pro humilitate, uel alia uirtute, tantū habeat cōcursum cultu & uoie, quātum habet sanctus Valentinus pro morbo caduco.

Tertio, fateor, quod ecclesia in litanis a fulgure & tempestate, alijsq; corporalibus necessitatibus, orat. Sed ordine recto id facit, primū misericordiam, & remissionem peccatorū. Nam & Paulus iussit orari, ut pacem & tranquillitatē haberemus in uita

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Sicut quoque fac, & uiues, atque ex me nihil audies contrarium tibi.

Quarto, fateor, infirmis in fide licere, ut sanitatem & uitam perant, quo deinceps melius uiuant. Sed duo hic dicam. Quis scit, aut de seipso audet affirmare, tam purum se habere cor, ut tam simplici intentione illa petat? Quod maior pars simulet potius emendatione uitae, exitus probat. Nam fere & semper efficiuntur peiores, qui ex plaga, aut castigatione dei liberantur importunis suis uotis, ut hoc ipso deus stultitiam nostram uideatur testari, scilicet nos non intelligere, quod dum flagellat, sanat, & dum remittit manum ad nostrum uotum, potius magis sinit aegrotare.

Secundo, si uis uitam emendare, nunquam id melius feceris, quam si in flagello, id est, uerissima emendatione, & medicina uitae, coepit persequeres usque ad mortem. Haec enim emendatio uitae, tanto est solidior, & constantior, quo non ex te, sed ex deo longe uotum tuum praeueniente coepit. Aut quomodo possum nunc recitare omnem gloriam & dignitatem uitae passivae? Stulti sumus omnes qui uitam praesumimus emendare in bona ualitudine, quam in aegritudine non intelligamus eam esse emendari coeptam, & longe esse excellentiorem, quam omnem uitam actiuam. Quare Christianis id potius suadendum esset, ut non modo aegritudines libenter ferrent, sed & ipsam mortem quantocius optarent uenire. Nihil uilius Christiano, quam mori uelocissime, ut S. Cyprianus docet. At nos Iuuenalē magis audimus, Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano, non sic B. Augu. Quando nos sumus sani, tunc maxime concupiscentiae morbus est infans. non quod quaerenda sit mala ualerudo, sed quod illata per deum, ut optimus nuncius dei sit excipienda, quia nullum bonum sine uoluntate dei quaerendum est.

Quinto, hoc ipsum quod deus optime prouidit, ut aliqui sancti habeant formidabiles, & uelut uindices, propter obstinatos & duras ceruices. Sicut S. Antonius, & nonnulli alij. At nos Christianos docemus, quod est fiducia, ut sanctorum consortio aliquando copulentur.

Sexto, scio nouam illam opinionem eorum, quod sicut in uita sancti diuersis donis spiritus erant dotati. Ita & nunc in caelo eos debere habere, differentes gratias auxiliandi, sed ego non uideo, quod id possint probare, nisi arguendo a simili, quod argumentum in his quae sunt fidei, est nocentissimum. Quid enim aliud facit diabolus, cum in angelum lucis sese transfigurat, quam quod arguit a simili: aut

quot errores in ecclesiā inundauerūt sub nomine Christi, & sanctorum eius, sub specie sanctitatis, sub pia, ut dicitur, intentione, & zelo catholice fidei, id est, a simili: immo quot ueritates reijciuntur sub pietate aurium nimis tenera sub nomine scandalizantur.

Id ego uideo, quod ecclesia non dicit, Sancte Paule cura mea uulnera, sed, Ora pro me. Ideo sciendum est, quod omnes sancti omnia possunt, & tantum per eos tibi a deo dari, quantum credis te accepturum. Quare omnia tua comendes ei, in quem magis es affectus, primum peccata tua & necessitatem animae, sicut sancta Cæcilia fecit in nuptiis suis. Omnes sanctos per ordinem inuocans, pro sua castitate seruanda apud deum.

Quod sane etiam B. Aug. in quadā Epistola sentit, quod uidelicet deus per unū sanctū, imo in uno loco facit, qd in alio non facit, non improbo. Quis consiliū dei nouit: si ipse distribuerit, recte distributū est. At nō ideo tibi salutare est in sanctos partiri negotia p tua sumptioe, unde nō dixit, qd martyres alia & alia dona acceperint i gloria, sed ait, Nō uoluit fieri in oībus memorijs sanctorū ista, quæ in illo fiunt &c. Est, ut dixi, deus ita suffert infirmos, qd talia solū quærunt in sanctis, donans pro sua uoluntate, qd quærūt, nostrū tñ est, Christianos erudire, & ad perfectionem inducere, & ea, quæ sunt salubria, & meritoria docere, ne aliquñ ad id labant erroris, ut ex sanctis dei sibi idola fingāt. Neq̃ em̃ est meritū sanari corpus, aut pecuniā augeri, sed infirmari & egere, id demum est pulchrum si meritum prudenter tuleris,

Hæc de honore sanctorum primo, id est, corporali, & exteriori.

Secundo coluntur sancti uere & interne. Hic autē cultus consistit in laude cordis primum, deinde in uoce & opere foris, id est, quando deus laudatur in sanctis, & sancti laudantur in deo, sicut scriptum est, Laudate dominū in sanctis eius, laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius.

Sic Paulus Galat. i. fecisse scribit primitiuos Christianos, & in me, inquit, clarificabant deū, sic facit Psal. cx. Confitebor tibi domine in toto corde meo, in consilio iustorū, & congregatione Magna opera domini exquisita in omēs uolūtates eius. Vult em̃ dominus enarrari gloriā suā, & annunciari opera manū suarū. Sic ut dicit, Vt annuncient in Sion nomē domini, & laudē eius.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES:

in Hierusalé. Et rursus, Narrabo omnia mirabilia tua. Ité, Vt enarrem omnes predicationes tuas in portis filiae Sion. Et multa alia in Psalterio, ideo em operat tot & tanta in sanctis, ut ipse glorificet. Rursus dicit, In domino laudabitur anima mea. Et alibi, Lauda mini in nomine sancto eius. Et Psal. xvi. Lætabimur in salutari tuo, & in nomine domini dei nostri magnificabimur. Sic em Apostolus docet, Quod qui gloriatur, in domino gloriatur. Quare non est dubium, quin sancti nolint in seipsis laudari & glorificari sed in domino, & dominum in se. Et iste modus colendi non modo erit deo gratus, & ipsis sanctis acceptus, uerum & tibi salutaris, & incomparabiliter utilior, qm si propter te & tua, eos colueris, immo solum ille est salutaris, & alius quilibet noxius.

Vnde ut pro rudibus demus modum, ille scilicet colit uere sanctos dei in deo, qui opera & gratiam dei in illis intuitus, & meditatus, mouet & soluit in dulcem affectum erga deum, qm tanta, & talia largiri in illis dignatus est, uelut diceret, Benedico te & gratias ago tibi piissime deus, qm aeterna misericordia tua. Sanctum em hunc praeuenisti, & de peccati, perditionisq; massa, tam eximium gloriam uas tibi perfecisti. Sic deum laudasti in sancto suo. Rursum & sanctum ipsum in domino ita laudabis, O sancte dei. N. benedictus tu in filiis hominum, qui dignus deo uisus es, tam ineffabilis gratiae, & gloriae dei donis ornari. Quoadmodum S. Elizabeth benedixit beatam uirginem, dicens. Benedicta tu in mulieribus. Beata qm credidisti, perficientem in te, quae dicta sunt tibi a domino. Oportet em ut diuinae gratiae odorem, effusum in sanctos eius percipias, & guttulas bonitatis eius pergustes ut & tu in amore dei succendaris. Quid em aliud sunt sancti, nisi uelut guttulae rosis, sed guttae nocturni in cincinnis & capite sponsi sicut dicit, Aperi mihi soror mea sponsa, quia caput meum plenum est rore & cincinnati mei guttis nocturni. Sic em Micheas v. sanctos appellat rorem, dicens, Erunt reliquiae Iacob in medio populo multorum, tanquam ros a domino. Quia totum quod sunt & faciunt, ros & gratia coelestis est, spirans suauissimam dei misericordiam super filios hominum, Sic sic oportet omnem gloriam sanctorum referre in deum, qui dedit eis hanc potestatem. Vide ecclesiam, quae de b. Virgine canit, Benedicta filia tu (sed) a domino, quia non a te, sed per te fructum uitae communicauimus. Et in omnium sanctorum festis, Ecclesia orationem dirigit non ad sanctos, sed ad deum cum

nominibus sanctorum, eorum merita ex deo uenisse protestari
deinde per eadem, preces suas deo cōmendans. Isto enim sa-
crificio laudis primū rite peracto, tunc demū subnectenda est pe-
titio nostra, primum pro simili dei gratia, nouissime pro tem-
poralibus. Si tamen temporalia petere potest, qui sitit spiritualia

Verū ista inuocatio, & cultura sanctorū adeo est neglecta, ut
nō solū nō meditent opera misericordiæ dei in sanctis suis, sed
etiā nesciāt eorū gesta, imo & nomina, sicut ille, qui sanctā trini-
tatē nominauit drey falcken. adeo nō quid deus boni in illis fe-
cit, ut glorificet, sed quid boni nobis faciant, ut nos lætemur, cō-
syderamus. At spiritus sanctus & ecclesia Christi id intēdunt cer-
te, in omī cultu, & festis sanctorū, scilicet eleuare cor nostrū in de-
um, & diuina opera, & parare fiduciā ex contēplatione gratiæ
in illos collatarum, sicut Christus Mat. v. Sic luceāt opera uestra
bona. Ad quid: ut crus meū non doleat: non. sed ut glorificent
patrē uestrū qui in coelis est. Hic B. Aug. ut nō desperet, inq̃t etiā
sibi, si uoluerint, posse præstari. Et sancti quidē hac regula, & eo
fine, uixerūt, & bona fecerūt, ut lucerent ad gloriā dei, Et sit dia-
bolo operante, ut eorū uita & opera nō eo fine prædicentur aut
celebrent. Ipsi per oēm uitā quæsierunt, quæ dei sunt, Nos uero
non solū in nostra, sed & in sanctorū uita, non nisi quæ nostra
sunt, quærimus, nihil solliciti de gloria dei. Et passim prædicat
solum quid & quantū possint in nostris cōmodis, non quantū
fuerit misericors deus in ipsis. Inde proceditur ad extremam tem-
meritatem & audacem contentionem, uter sanctorum in cœlo
sublimior sit corā deo, quasi ipsi aliquid fecerint ac nō potius de-
us. Oculos omnino in carnem merisimus & a deo auertimus.

Immo nostra ætate (quod detestabilius) eo redactus est cultus
sanctorū, ut melius fuerit, neq̃ festa sanctorū agi, neq̃ nomina eo-
rum sciri. Quod ut cognoscas percurrere superstitiones stulti uulgi
& uide patrocinia illa diuersa diuersorū artificū. Aurarij fabri
sanctū Elogiū, sutores Crispū & Crispinianū, fullones S. Seuerū
pictores S. Lucā, medici Cosmā & Damianū, iuristæ S. Iuonē, ar-
tistæ S. Catharinā, aliqñ & Aristotelē habēt patronos. Alij alios
Et Franci suū Kilianū, quælibet natio suū. Sed quō hos honorēt
aduertere. Primū nihil eorū opera uel exempla curāt. deinde qñ
ad summū honoris itur, mane missam celebrant, & eo toto die

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

feriantur, nec alio quoq; indicio nisi ueste & otio, tantū feriam
simulantes potius q̄ agentes. cæterū lasciujs, cantibus, moribus
corde nunq; tam alieno a deo q̄ eo die, tempus perdes, imo
sanctos illudentes, ac si Bacchanalia uel Saturnalia agerent. Atq;
usq; in alterum diem potando, ludendo, & breuiter usq; ad cæ-
des aliquando insaniendo, perdurant. Hęc enim est gloria festo-
rum dierum his perditis temporibus. Ita ut nec Anubis aut ullū
portentum gentilium deorum, sit fœdus deonestatum, im-
mo nec porcus tuus ita se coli sustineret. Sed ita preualuit ira dei
& tradidit in sensum reprobū, ut sint omnia peruersissima.

Quanto rectius erat, humili & quieto corde, pacatq; domo
parce refici, & pauperibus uocatis ministrare prandiū, imo me-
lius erat laborare & omnia opera seruilia perficere, q̄ ita feriari.
Non enim eo tumultu pompæ & luxuriæ, sed quietudine (un-
de & sabbatizare dicitur) & charitate in proximū seruitur san-
ctis. Quod si turpissimū tu ipse iudicares, si quis in festo paschæ
uel natali Christi talia perpetraret, cur patronū tuū eo honoras,
quem tunc maxime proposuisti honorare? An qui totum annū
fuit quietus & securus a tuis irrisiōibus & ignominijs hoc die,
quo minime oportuit eisdem uexatur? Cur execramur Turcas
quod imagines Christi & sanctorū fœde conspurcare dicuntur
An nondū intelligimus quod illorū figura ostendit nobis deus
quam sibi displiceat, quod nos Christiani sanctos suos in uerita-
te & fœdus conspurcamus? Quā pulchra religio & pietas, san-
ctos dei nemo fœdus blasphematur, q̄ ipse cuius est patronus, nec
id alio die magis q̄ eo, qui cultui eiusdem sacratus est. Finge an-
tu talē sustinere possis ab infimo homine cultū, id est illusionē.

Hic itaq; Pōtificibus esset summe uigilandū, imo saluberrimū
foret, oēs dies festos abrogare, paucissimis seruatis, in qbus ma-
ne uerbū dei audiret & missa. Nihil em̄ sunt sabbata nostra, nisi
opprobriū ecclesiæ, & non eusebia, sed asebia in deū, ut satis ni-
mis ualde docet experientia. Potest & nobis deus multo ampli-
us q̄ ludæis dicere, Odi & proieci solēnitates uestras, & illud Isa.
primo, Sabbata uestra & Neomenias uestras odiuit anima mea

Supereft adhuc geminus abusus in cultu sanctorum.

Primus est in superbia & abusione per gloriā uanam, qua in-
uicem quidam cōcertant etiam de sanctis, dum quisq; eum qui

uel sui studij uel ordinis fuit, nititur ita celebré facere, ut eum cæteris omnibus præferat, nō tam quod uelint sanctos dei honorificari, quam seipſos, qui tales habeant patronos. Horum uanitas & si late patet, & plurimos occupet, nō tamen audeo latius prosequi, tum quod pulcherrima specie adornati, facile metemerarium iudicem proclamare auderent, seq̃ purissime excusare, tum quod ipsos proceres & optimates ecclesiæ quoq; ea res tangit, qui sunt multo impassibiliores, quā cœlum ipsum. Nam coepit & hinc ferme turba fraternitatū quædam oriri, & nescio an tot fraternitatibus tandem efficiant, ut nec fratres nec sorores retineant. Sed sit hic aliorum iudicium. Species est bona, non licet acius taxare, donec clarius seipsum prodat negotium.

Huc dicerem pertinere eos, qui festum Conceptionis beatæ Virginis uolunt esse primum & summū omnium, & qui nouorum festorum dignitate, priuilegijs, indulgentijs, replent totos sermones. Nec frustra nos quoq; uixisse uidebit posteritas, quia nouis festis fecimus uetera uere ueterasse, si nihil aliud fecimus, hoc unum satis est dignum æterna memoria.

Spero futurū, quod adhuc festum Abrahæ etiam celebrabitur quia in fide eius fuit origo salutis & promissus Christus. Si em̃ Abrahæ non promississet deus, nō fuisset Christus natus. Et forte diem Adæ & Heuæ quoq; celebrandum, est prædestinatū. Ita q; uenerūt dies in quibus omnia libentissime docemus & audimus, præter ea, quæ sunt antiquæ & solidæ ueritatis, ut Apostolus ait. A ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas aut conuertentur, coaceruantes sibi Magistros prurientes auribus. Non quod damnem affectum pium ad noua festa, sed quod uideam non pauca agi & extolli, ad inuidiam usq; aliorum. Non egent sancti nostra superbia & discordia, immo nō ipsi, sed nos idola ex nobis facimus, & sub nomine sanctorū nos ipsos colimus.

Alter abusus est auaritiæ. Eriguntur passim erectæq; sunt ecclesiæ super imaginibus nō consecratis, præsertim ubi concurrit seductilis turba uulgi, nec ipsæ ecclesiæ cōsecrantur, in quibus præter speciem & nomen pietatis, nihil nisi quæstus quæritur. Si enim sub nomine Christi diabolus mittit Pseudochristos, quanto magis sub nomine & imagine Mariæ aut alterius sancti, potest operari errorem & illusionem. Atq; eo liberius, quo negle-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

etiam nos Pauli consilium habemus, Omnia probate, quod bonum est tenete. Et illud Ioan. Probate spiritus utrum ex deo sint nos uero specie bona contenti, statim sine probatione accurrimus. Facit hos discursus diabolus. Primo, ut populum a locis sacris trahat, & affectum eius alienet a sacris, prophanisq; distrahat, dum nouis semper & alienis accendit curiosumq; facit. Hoc enim meruerunt, qui fastidiunt ecclesiam suam domesticam.

Secundo, ut per hoc accipiant occasionem uelut iustam, negligendi uerbi dei & parochialium officiorum. Omitto quod per uias perdunt tempus, & substantiam profundunt, peccatis multis sese onerant, dum uana fabulantur, uel audiunt uel uident, & domum, rem, familiam, negligunt, hoc est frustra laborant, & multa mala committunt.

Quod autem tales concursus sint ex diabolo, praeter ea quae dicta sunt, ipse etiam praecipuus concursus uulgi declarat, ferunt enim uxores & famulos inter laborandum aut operandum raptos fuisse, ac uelut relinquere opus coactos, quod a spiritu sancto sit nequaquam, sed est euidentissima daemonis illusio. Spiritus sanctus non est spiritus temeritatis & praecipitationis, sed spiritus consilij. nec reuocat praecipitum suum, quo praecipit mulieri esse sub potestate uiri, sine cuius consensu etiam uota sua nulla sunt. Et seruis, ut dominis suis fideliter seruiant, nihil fraudantes, quomodo ergo nunc eosdem raperet ad inobedientiam tam rigide prohibitam? Vnde audiui, ubi tales ecclesiae fuerunt consecratae & legimo dei cultu ordinatae, cessasse talem concursum. Sed & nunc dicunt aliquae ideo non consecrari, ne deficiat concursus, & arescat lucrum. O Christianos, qui ea impietate lucrum quaerunt, Hoc ne ex deo est, quod crucem & benedictionem sustinere non potest? Quis unquam crederet posse Christianos, uel ab astutissimo daemone in hunc erroris barathrum praecipitari?

Sed ego noui hominem, qui simile excelsum illusionis coepit proficere, sub nomine uirginis Mariae, quae sibi in somnis apparuerat (adeo sancta & digna sibi superbia uideretur) sed a maioribus ecclesiae prohibitus, statim ibi quieuit diabolus, & migravit alio, & ibidem praualuit erigere lupanar suum. Vere haec sunt signa & idola prostitutionis, quae dominus per Prophetam arguit, in quibus fornicantur animae fideles a suo Christo, qui prohibuit ne credamus hijs, qui cum obseruatione locorum nobis praedicant, Ecce hic est aut illic est Christus, Nolite inquit credere, ecce praedixi uobis,

Quare tibi sit merito suspectū tanq̃ negotiū perambulans in tenebris, quantūlibet speciosum fuerit, q̃d in locis illis prophanis agit. Non enim frustra ecclesia instituit, ecclesias & loca earū sanctificari per uerbū & orationē. Quod si cuius uxor & seruus uociferet, sese arripit tali peregrinādi spiritu, audi consiliū, arripe & tu, quernā aliquā crucem, & sanctifica dorsum eius aliq̃t ictibus fortiter, & uidebis q̃d hoc digito dei eijciēt dæmoniū illud, Mulieres enim sunt seductiles, solet familiaris istis nugis illudere.

Tertio. Vbi nō habet potestatem (sicut uere non ubiq̃ habet) in locis prophanis, facit hoc in locis sacris. Hoc aut̃ facit quando relicta matrice ecclesia, peregrinari sollicitat ad dedicationes & patrocinia aliarū ecclesiarū, uel in deserto uel pagis positarū, ubi tamen uideas tot tabernas & ganeas, ut Babylonē credere possis (sic enim hodie agunt dedicationū & patronorū festa) uesp̃ri uero domū redeūt pleni indulgentijs, id est cereuisia, luxuria, & alijs portentis peccatorū, quibus ibidem seruierūt. Si tamen redeūt, nam ferme est uelut regulare, aliquos occidi, aut saltem grauiter uulnerari in dedicationibus, adeo ut in prouerbiū transferit, Indulgentias dedicationis distribui sero, cū sese trucidauerint, aut saltē leserint. Has diabolus miserrimas nobis assidue auget ignominias, & adhuc melius ducimus esse tales dedicationes nō tolli, q̃ illas fieri. det dominus Episcopis nostris aliquando gratiā, ut has indulgentias una cū dedicationibus reuocent, & nō sinant diabolū etiam de eade nostra nobis illudere, cui nimis fuerat permissum, q̃d erroribus nos illuderet. At hic mihi obijciuntur, receptæ illæ pegrinationes ad S. Petrum in urbe, ad S. Iacobum, ad Hierusalem, ad Treuerim, deniq̃ in diuersa loca ad honorandas reliquias sanctorū & indulgentias obtinendas.

Respondeo. Non peccaret, qui omnes eas omitteret & domi maneret, non præceptæ sunt, sed uoluntarie assumptæ, Tamen ego non resistā tanto iam usui & consuetudini præualidæ, eant sane qui uolunt, dum modo id discant, sese interim eisdem sumptibus posse incōparabiliter melius deo seruire, & salutem suā operari, si domi seruiant pauperibus, immo sibi cōmissis, ut uxori, filijs, familiæ, dominis. deinde si flagella dei patienter tulerint, & quascunq̃ aduersitates. Quasi uero nō satis nobis pugne relictum sit domi cū diabolo, nisi & foras cum Dina egressi plus

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

occasionū corruptionis quæramus. Quanti enim resistūt cauillationibus & curis, quibus in domestica ecclesia impugnat corda nra: deinde crapulis, lusibus, & otijs p omnes dies nos nexat oia tentans, ne purus sit apud nos dei cultus, & integra salus nra

Id quoq; nuper inuentū est a nostra philargyria, quod septem aureæ missæ (scilicet ab aureo nummo sic dictæ quo persoluntur) certis cereolis, certisq; alijs ritibus celebratur, nescio pro quo certissimo euentu. ita iniquissimus hostis, nec hoc saltem sacrificium nobis reliquit syncerum.

Quid si saccus ille auaritiæ pertusus & insatiabilis huc pertineat: ubi ad structuras ecclesiæ offerē, mendicatur, corradit thesaurus sine fine, & reliquijs & indulgētijs in hanc rē uaferrime utitur, ut ubi cōgesta fuerit pecunia, nec structuræ, nec paupib⁹, sed p bello, aut litib⁹ uel p sentibus expendant uel futuris reseruentur.

Sic enim & clauos Christi fecerūt auaritiæ ministeriū, tamen sub sanctissima pietatis specie, ut aureos & argenteos nummos perforant. Cur si sola deuotio quæritur. nō potius papyrus aut tabulam perforant? Sed quid ego Lernā auaritiæ in ecclesia describere tento, de qua propheta ipse desperans, omniaq; in unū concludens dixit. Omnes sequuntur auaritiā a maximo usq; ad minimū. Sit tandem summa summæ, Omnes hij sanctorum cultores contra hoc primū peccant præceptum, qui nō quæ dei sed quæ sua sunt, in ipso etiam deo & sanctis eius quærunt, sunt q; sibi ipsis huius operis sui ultimus (ut dicitur) finis, & idolum, utentes deo, fruētes seipsis, de quibus potest illud dici Psalmo. lxxvij. Cum occideret eos, querebant eum & reuertebantur, & diluculo ueniebāt ad eum, & rememorati sunt, quia deus adiutor est eorum, & deus excelsus redemptor eorū est, sed quo corde id fecerint, sequitur, & dilexerunt eum in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei. Cor autem eorum nō erat rectum cū eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius. Et illud Christi, Ioan. vi. Amen dico uobis, quæritis me, non quia signa uidistis, sed quia manducaistis & saturati estis. Eadem causa & illum repulit, qui dixit, Magister, sequar te, quocūq; ieris. ipse uero, Vulpes, inquit, foveas habent, & uolucres cœli nidos, filius autem hominis nō habet ubi caput suum reclinet, scilicet ostendens, quod non propter Iesum tantū, sed propter suam cupiditatem hæc dixisset ille.

Stat ergo sententia fixa, Qui uult uenire post me, abneget, nō pecuniā, non uestē, nō deniq; sanitatē, sed seipsum, & tollat crucem suā & sequatur me. Item, Qui nō renunciauerit oībus quae possidet, nō potest esse meus discipulus. Itē, Qui non odit patrē & matrē, adhuc autē & animā suā, nō pōt meus esse discipulus.

Porro cū illi etiā corpus suū quērāt, & quae corporis sunt, certum est, quod non sunt digni Christo, sunt tamen digni aliquibus donis mercenariorū, sicut filij Abrahāe ex Cetura, sed nō hāc reditate cū Isāac. Si autē non sunt digni Christo, clarū est, quod non faciunt uoluntatem eius, ergo nec seruāt mandatum eius.

Non hāc dico, quod uelim omnes esse damnatos, qui tales sunt, sed ut discant solū suam miserā, & non sese ideo Christianos esse confidāt, qui sic honorant, & colunt deum, & sanctos, imo imperfectū suū uidētes intelligāt, quid ille gemitus significet, quem nos Christus docuit cōfiteri, deinde iussit orare nos, Dimitte nobis debita nostra. Et, Fiat uoluntas tua, &c. quia scilicet tales non sumus, cū tamen esse debeamus. Ideo si consiliū dei liceat capere, non ista bona dat ut ijs uelit satiare, sed magis irritare paruis his ad maiora perēda, uel ipsos imperfectos, uel saltem filios suos, quibus talia nō tribuit. Et hāc sat sint de hac materia.

Verū ne Pighardi haeretici infelices, suas partes a me adiutas confidāt, qui prae nimia ruditate nobis Teutonicis (supbissimo fastidio indignati) imponūt, qd sanctos dei colamus, & idola faciamus, & ideo cōtra nos acruū uersuū scripturae cōgregant, in quibus prohibet, ne adoret qd nisi unū deū, & ut nobis apud suos iustissimā inuidiā conflare uideant, insidiosissime omittūt qd scribit rex Dauid & Salomō & multi alij adorati, summi impij peruersores scripturae, & subdoli calumniatores nostrae pietatis. Ita enim rustici illi nos tandem docent, quod solus deus sit adorandus, & gloriantur, ac si nos id ipsum negauerimus unquam tamen negare nō possint, frequenter aulicos regios honorari, ac uelut adorari, ut facilius ad regem perueniat. Propter horum itaq; rudissimā & insulsissimā rusticitatem. Dico ego, ad sanctorum suffragia recurrendū omni modo, sicut in Iob dicitur, & ad sanctorum aliquē conuerrere. Et sicut Salomon suum patrem allegat, Memento domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius, Sed & Iacob patriarcha dixit de Ephraim & Manasse,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Inuocetur nomen meum super pueros istos, & nomina patrū meorū Abraham & Isaac. Sed de ijs suo tempore, si deus uolet.

Hic fiducia quoq; indulgentiarū taxanda fuisset, nisi iam plus satis illa, multis modis a me taxata esset.

N V N C de altera specie transgressionis dicendū, scilicet eorū qui pro uero deo, idolū sapientiæ & iustitiæ suæ colunt. Hi sunt filij supbiæ, quorū rex, Behemoth ille diabolus, uocat a deo, Iob xli. Horū est libero arbitrio confidere, nō esse male habentes; nō egere medico. His solis Christus gratis est mortuus, qā sine ipso pnt bene uiuere. Sic olim Pelagiani p̄cipue, deinde hæretici oēs p̄diti sunt. Porro hodie quoq; sunt, qui Pelagiani quidē nō sunt sapiunt tamen idem uel peius, q̄ Pelagiani. Nam Pelagiani deo saltem id tribuerūt, quod per doctrinā legis, erudiret liberū arbitrium. Hi uero habent dictamen rectæ rationis, quæ deprecatur ad optima, ut legis eruditione, nō pro necessitate, sed pro cōmoditate tantū utantur, dissentiūt tamen a Pelagianis, qd sine Christo, nō posse bene uiui meritorie concedunt, & ita Christus nō est mortuus propter peccatū, sed propter non meritū. Non fuisset necesse eum mori, ut inferni pœnas solueret, sed tantū ut mererī cœlū contingeret. Nam si nō parauit adulescere sine peccato mortali actuali (id em̄ & si difficile, tñ asserunt possibile) huic nō est necessarius Christus redēptor de potestate diaboli, sed adiutor dūtaxat ad cœlū, quia si is morerē, nec ad infernū, nec cœlum ueniret. Qua theologia mihi uident asserere, neminē nasci filiū iræ & filiū diaboli, nisi filiū iræ, diaboliq; dixeris, id esse qd nō meritoriū. Et dū sacerdos exsufflat Satanā in paruulis batizādis, ut locū det spiritui sancto, intelligitur, solū facere, ex uase nō meritorio, meritoriū, sic enim uasā iræ Apostolus cogitur nunc demū intellexisse. Et Baptismi sacramentū confert gratiā non in remissionē peccati, sed initiū meriti duntaxat, & illud symboli, Confiteor unū baptisma in remissionē peccatorū, noua glossa oportet intelligi, non de peccatis dānationis, sed de peccatis nō meritorijs. Ac sic peccatū originale nullū damnū intulit mundo, nisi qd priuauit merito & uisiōe dei. Et ea priuatio uisionis, id est, oīm bonorū, non est malū, nisi uoce tantū, scilicet priuatiue. Sic em̄ Theologizamus hodie. Et Christus pro nobis factus maledictū & peccatū, ut de maledicto & peccato nos liberaret,

non aliter intelligitur, quam quod est factus non meritorium, ut de non meritorio nos liberaret. denique uocabulum illud, peccatum, per totam scripturam, nouam accipiet significationem, id est scriptura induet confusionem. Sed mittamus has tenebras, aliquid reperi reſeruemus, quia & alias ſapiffime de his diximus & egimus.

Igitur, ſicut ſupra diximus, Cū ſimus iuxta B. Augu. una maſſa perditionis, nemo iuſtificatur, niſi per puram ſine meritis gratiam Chriſti. Ideoque neceſſe eſt, ut ſuperbiat, ſibiq; aliquid eſſe uideat, qui nondū de ſe, ſua ratione, pia intentione, ſuis operibus internis & externis deſperauit, & ad thronū gratie tremens & miſer acceſſit. Nam oēs illae uirtutes morales, & ſcientiae ſpeculatiuae duplo malo conſiciunt hominem. Primo, quod nō ſunt uerae uirtutes & ſcientiae, ſed peccata & errores, quia ſiūt neceſſario ex corde malo, & nondū ſanato per gratiam, qđ nō poteſt niſi ſeipſum quaerere in oībus, & ſic faciunt hominem uacuum & inanem.

Altero, quod fallunt & inflant, ut homo ſibi non malus nec ſtultus uideatur. Quibus ſit, ut ſit ſecurus, & nihil, uel minus ſollicitus de gratia quaerenda, dum ſcit ſe nihil mali facere, licet fateatur ſe nihil meriti in tot bonis facere.

Inde procedit malū latius, ut omnes deſpiciat, iudicet, damnet mordeat, zelet, arguat, detrahat, qui ſibi diſſimiles fuerint, quia cum phariſaeo non eſt ſicut ceteri hominum, nec unus ex iſtis.

Hi ſunt qui domum ſuam ſuper harenam aedificant, horrendo periculo & aeterna ruina caſuram.

Veri autem ſerui iuſtitiae, ſciunt & conſitentur ſe totos eſſe peccatū, totumq; ſuum bonum, non intra ſe, ſed extra ſe, in deo & miſericordia eius ſitum eſſe uolūt, quia iuſtus ex fide uiuet. Non autem iuſtificatur in conſpectu dei omnis uiuens, unde ſuis malis preſſi, neminē iudicant, niſi ſeipſos. nulli detrahūt, neminem contemnunt, niſi ſeipſos. & implent hanc diſſinitionē iuſtitiae, iuſtitia eſt accuſatio ſui in principio, & iuſtus primū eſt accuſator ſui. Hi habent uere unū deum, ex quo, per quem, & in quem iuſtificantur, & ſunt ſine peccato per miſericordiā dei ignoſcentem, non per ſuam iuſtitiā operantem. Sic glorificatur deus, & colitur uere, dum eius operibus tribuitur quicquid ſumus, imo dum opera noſtra non ſunt noſtra, ſed dei, ſicut Chriſtus ait, Doctrina mea non eſt mea, ita nihil nobis relictum eſt, niſi peccatū,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Stultitia, malitia, perditio, & confusio, ac per hoc nō possumus nobis in ullo placere, aut idolum facere, redacti in nihilum, ex quo & uenimus, remanente solo deo, omnia in omnibus.

Sed quando hæc dicimus, obijciunt, ergo non sunt facienda bona: Sicut Apostolo quoq; hæc ipsa docenti, obijciebantur, faciamus mala, ut ueniant bona, quorum damnatio iusta est.

Ideo illis respondendum, Primū, quod non prohibentur, sed quā maxime docentur bona fieri, controuersia duntaxat in uocabulo bona consistit. Nam sine fide impossibile est placere deo & omne quod nō est ex fide, peccatū est. Illa sane bona, quæ illi uocāt, naturaliter & moraliter facta, ideo sunt mala coram deo quia non fiunt ex deo, nec propter deum, id est, nō cognoscuntur nec referuntur in deum, sed homo sibi ea tribuit, & in eis tanquam suis, placet, cum non sint sua. Illud enim additamentū Leuiathan, facit, ut omnia sint apud deum mala, quātumlibet speciosa sint coram hominibus, unde Paulus libera uoce tam supergentes q̄ ludæos clamat, Non est iustus, non est qui faciat bonū omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt. Vt autem homo agnoscat opera sua esse dei solius, gratia eum illuminat, natura non docet. Inde fit ut talis homo sit patiens & mitis, siue uituperentur siue laudentur eius uerba & opera, sciens, quia nihil amittit, cū non sint sua. At natura furit, ubi uituperat, & insanit, ubi laudatur. Ratio omnium est, quod fides & spes nō habet aliud fundamentū, nisi solum deum Iesum Christum, petram ipsam, & nullam prorsus creaturam. Ratio autem & natura habet fundamentū harenam, opera sua bona & sapientiam suam. Inde fit ut homo ruentibus suis operibus bonis, si per diffamiam, irascatur, si per cōscientiæ & iudicij diuini reuelationem, desperet in æternum. Iustus autem etiam si cadit resurgit, & contra cōscientiam, in dei misericordia nititur, sicut scriptum est, Quoniā rex sperat in domino, in misericordia altissimi non cōmouebitur.

Quocirca diffinitio spei apud Magistrum Sententiarū, uel est falsa, uel est obscure, & nō intelligibiliter posita, quia spes non puenit ex meritis, sed contra, merita proueniunt ex spe, quia sicut fides, ita spes, ita charitas, necesse est, ut sint ante omne opus meriti priores. Prouenit enim spes nō nisi ex misereunte & infundente deo. Nec habet obiectum uel materiā seu fundamentū aliud.

quam ipsam nudam dei misericordiam, nequaquam opera nostra, quæ sunt potius obiectum, & ex quibus prouenit desperatio Christus nobis uiuit, & meritum nostrum est, si credimus in eum. Credentes autem in eo, iam non sibi uiuunt, nec sua merita cumulant, sed Christo seruiunt, & uicissim Christo merentur. Sic enim Apostolus docet Roma, xiiij. Siue uiuimus, domino uiuimus, siue morimur, domino morimur, ipse spes nostra, & nos, ut ita dixerim, spes seu expectatio eius, sicut filius est spes patris, & pater spes filij, cui omnia prouidit & thesaurifauit.

Quomodo autem de superbia rerum spiritualium, dixi, ita & de corporaliu rerum superbia intelligat, ut sunt diuitiae, forma, gloria, potentia, fauor, genus, uoluptas & similia. In ijs enim qui confidunt, & superbit, aliosque fastidit sui dissimiles, manifestum est, quod hæc sua facit, deoque rapit, & sibi in idola transmutat. Quæ si solius dei esse cognosceret, non distingueret inter se, & quemlibet per dissimilem hominem, nihilque plus sese habere fateretur, nisi quod fors lus Iesus Christus eius fiducia est. Sic fieret, si hoc præceptum seruaretur, ut nulla superbia, id est, nulla radix, nullum initium peccati, ac per hoc nulla peccata essent. Sed pax, amor, mititas, largitas, patientia, & omnis uirtutum plenitudo, quod non in hac uita sperandum est, ideo semper manemus peccatores, & huius præcepti transgressores, solo hoc sacrificio salui, quod hanc transgressionem non ignoramus, neque negamus, neque cum impijs uerbis malitiæ in peccatis nos excusamus, sed confitemur, & gemimus auxilium gratiæ, & regni futuri accelerationem. Qua humilitate meremur nobis ignosci, in ijs quæ minus facimus, sicut B. August. ait. Omnia mandata implentur, quando quicquid non fit, ignoscitur. Ignoscitur autem confitentibus, quia humilibus deus dat gratiam.

Vnde cauenda est illa punitiosa & adulatrix glossa, imo totius humilitatis expultrix, & uastatrix, qua dicitur, Deus non requirit hoc præceptum impleri in hac uita, facit enim hæc glossa securitatem innocentissimam, dissoluit manus, & remittit genua strenuorum beliatorum. Et est unum de puluillis, & cervicalibus, quæ in Ezechiele damnat dominus. Nisi sane intelligatur, scilicet, quod non requirit quidam ab ijs qui ipsi a seipsis requirunt eiusmodi plenitudinem, & dolent, atque confitentur sese non implere, & ideo festinant egredi & cupiunt dissolui, ne sint diutius cum peccato, & inobediencia hu

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

ius præcepti, sed cū Christo & iustitia, & plena obedientia præcepti, lis inq̃, non imputat, nec requirit. Verū qui ipsi non requirunt, & exigūt a seipsis, sed consuunt sibi puluillos sub manibus & sine timore incedunt, certi, qđ non requirant, ab ijs certe exiget usq; ad nouissimū quadrantem. De ijs dicit Psal. ix. Propter qđ irritauit impius deū: dixit em̃ in corde suo, nō requirer. Qui em̃ nō agnoscit se præceptū nō debere, quō se agnoscer esse peccatorē: qui aut̃ non agnoscit se peccatorē, quō timebit deum & iudiciū eius: qui aut̃ nō timet, quomodo humiliabitur: qui nō humiliatur, quō gratiā consequetur: qui gratiam non consequetur, quō iustificabitur, qui non iustificat, quomodo saluus erit:

NON ASSVMES NOMEN DOMINI
DEI TVI IN VANVM.

*propter
reuerentiam*

Hoc præceptum, sicut & omnia alia, fuit ex primo. seruato. Henim primo, & hoc facile seruatur, imo seruātū est. Quia ideo ponitur, ut cæcitati nostræ manifestetur insipiētia nostra, cum nō esset necessariū, si Adam steteret, omnia em̃ illa sciuissemus. At nunc nec ipsa scimus, quæ necessaria sunt foris fieri nedum intus. Igitur in primo præcepto, cor & interior homo erga deum institutus est, in hoc os instituitur. Tribus em̃ rebus peccamus, corde, ore, opere, cōtra deum, ideo super singulo, singulum est præceptū, & sunt omnia tria negatiua, siue prohibitiua. Nec est in toto decalogo, nisi unum præceptū affirmatiuum scilicet, Honora patrem & matrē &c. Nam tertium, qđ est, Sabbatū sanctifices, ipse dominus exponit negatiue, dicens, Non facies omne opus in eo, quod & nomē indicat, sabbatū, id est, requies, id est, uacatio ab operibus. Nullum em̃ opus in illo præcipitur, unde & solū lectioni legis intendebant illo die. Igitur malum in omnibus prohibet, ideo & nullū aliud habet promissionem, nisi unum, scilicet affirmatiuū de honore parentum. Cætera uero, quia malum prohibent, pœnam minantur.

Ideo, sicut qui corde non peccat, nec ore, nec opere peccat.

Ita qui corde peccat, nec ore, nec opere iuste facere potest.

Qui primū præceptū nō seruatur, nec secundū, nec tertiuū seruatur.

Qui uero primū seruatur, & secundū & tertiuū seruatur. Non em̃ est metuendū, qđ qui in deū suā fiduciā posuit, deū super oīa diligit, sperat, querit, sitit, nomē eius in uanū & irreuerenter nomi-

net. Sicut nō est timendū, qđ subditus principem diligens, non etiam nomē eius uelit ubiq; clarū facere & habere. Vnde & pro maiori parte, in primo mandato dicti sunt, qui contra illud peccant, scilicet duplicis generis hoīes rudissimi & stultissimi, per omnia similiter hic dicenda sunt. Hoc enim praecepto nō prohibetur maledictio, nisi quādo fit per nomen dei, sed nec blasphemia in hominē, nisi fiat per nomen dei, sed infra, Non occides.

Id autē in primis notandum, qđ hoc praeceptū subinducat affirmatiue, nomen dei esse assumendū in os uere, uel in necessitate salutis, & qđ solum ibi prohibetur, ne in uanū assumatur. Vnde in scripturis frequenter praecipitur nomen dei inuocari, laudari confiteri, benedici. Sic Ro. ix. Omnis quicumq; inuocauerit nomen domini, saluus erit. Videamus itaq; primū rudiores, inter quos primo occurrunt superstitiosi, sortilegi, & quidā ex Iudaicis fabulis superstitiosa quaedam de noīe tetragramaton fingentes. Quod ij nomen domini in uanū assumant, patet, quia nec ad salutem animae, nec ad gloriā dei assumunt nomen dei. Sed ad curiositatem suā, ad pactum dāmonū, in signis, uerbis, gestibus, ut supra dictū est. Non enim id curēt ad salutem animae inde consequantē, multo minus an, deus in hoc glorificetur, sed tantum ut suae satisfaciant cōcupiscentiae. Igitur sicut illi deū abiecerunt de corde suo, & uanum fecerūt in semetipsis, contra primū ita & nunc nomen eius polluant in ore suo, & frustra assumūt.

Frustra autē & uanum dicitur, quod sine necessitate & causa fit. Et autē necessitas uel utilitas nominis dei assumendi duplex scilicet salus nostra, & gloria dei, imo sola gloria dei, quia nec salutem nostrā debemus per nomen eius querere, nisi ad gloriam ipsius. Assumere autem intelligitur, ut cum aliquis sumit uel intendit facere, uel dicere, uel ad hoc adhibet nomen dei. Sicut in corde assumit per fidem gratiā dei ad salutem suā. Ita in ore assumit, per reuerentiā nomen dei, ad salutem suā & aliorū. De istis ergo satis persuasum est ut abstineant, in praecepto primo. Nec per hoc sese excusent, quia sancta uerba, & orationes adhibent, cū per hoc magis turpiter peccent, ut in simili. Nonne furiosum putes eum qui sacris uestibus, officijs diuinis apratis, ad choreas spectacula, uel bella procedat, & iocum hmōi ex eo serio faceret. Si ergo hunc grauissime reprehenderes, cur nō multo magis re-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

prehendis te uel illū, qui sancto, plus q̄ oēs uestes, imo quo sanctificant, & uestes, & omnia, nō ad choreas, sed ad stupra, ad dæmoniaca opa abutaris, uel saltē ad corporis salutē, contempra anima. Talis est ergo illorū excusatio, qualis est eius, qui sibi sacris abusus corripit & dicit, Eia res tñ sacra & bona: Quid em̄ huic dicitur: q̄ illud quasi ego nesciam, eam esse bonā & sacram: hoc me nūc doces: cū ideo te arguam, q̄d sacris ita abuteris. At nos nunciij sumus Christiani, qui calceos nouos, ne polluamus calpodia emimus, & uestes bonas nullo modo in lutū trahimus, nec aureis uasis contumeliā facimus cū urina, imo aqua immunda. At sacrū dei nomen ad quacūq; indigna trahimus, sine omī fronte. Quod si hoc nullus in suis facit, finge aliquem ita furiosum, ut in suis idipsum faciat. Quid si de alienis: & eius qui uult sua mūda haberi, Quāq; gratā rem faceret, qui principis titulū, & nomen, & insignia ad lutū traheret, & inuolueret, ipso scilicet uidente, & prohibente, imo præcipiente in sublimi loco statui. At nos cū audimus Turcas templa prophanare, altaria, & omnia sacra pollueri, miro stupore accendimur ad irā, & cogitamus iniuriā bello uindicare, & querimus, q̄d principes nō contra Turcā bellāt, sed palpa sinū tuum, & Turcā palpasti. Interim deus eo magis, in pœnā, principes in mutua bella tradit, ut nos magis, quā Turcas puniat, quia peius polluimus sacra quā illi.

Secundo, nobis occurrunt, periuri, mendaces, dolosi, fraudulenti, & quicūq; ueritatem relinquunt, ubi deum testem adhibent & nomen eius, imo & per deum maledicentes, iniuste excommunicantes, iocosi quoq; ac blasphemī in deum, de quibus supra aliqua dicta sunt, & infra plura dicent. Hic uero uideamus qui iurando peccent in nomen domini. Notandū itaq; quod duplex est iuramentū. Bonum, de quo Deut. vi. & x. Dominū deum tuum timebis, & ei soli seruiēs, & p nomen illius iurabis. Ita em̄ deus ipse iurat sæpius in prophetis, d. Viuo ego dicit dominus. Et psal. cix. iurauit dominus, & non pœnitebit eum. & cxxxi. iurauit dñs Dauid ueritatem. Sic Christus iurat in Euangelio, Et patriarchæ, prophetæ, apostoli, & omnes sancti iurant ac iurauerunt. Et hoc est opus meritoriū, quia fit in ijs quæ pertinent ad salutem. Vnde quoties aliquis dicit uel facit, quod expedit ad salutē, ut credatur, ubi timetur non credi, debet iurari. Sic

iurat Apost. ad Ro. qđ saepe proposuit uenire ad eos. Quæ ratio iurandi: nisi quia expediuit eis, id credere ad salutē, ut eum fidelem pastore, non quæstuariū agnoscerent, & charitatem uerā in eo esse cōsiderent. Sic psal. lxij. Laudabuntur oēs qui iurant in eo

Ratio, quare hoc iurare placeat deo, quia per ipsum inuocatur ueritas eius, & creditur in eum, ac propter eum fit pax & cōcordia iurantium, ideo sancte colitur in eo opere, quia destruitur opus diaboli, scilicet dissensio & lis. Quia qui tibi non credit nec quiescit, propter nomē dei tibi credit, quod inuocas, & quiescit, ideo hunc honorem soli deo debemus. Vnde Apostolus Hebræ. Omnis controuersia finis est iuramentum.

XP. Aliud est malū, Et hoc duplex, Aliud enim est, qđ ex consuetudine fit, & hoc est malū, quia sic uilescit assiduitate reuerentia nominis dei, Sic Teuto. Bey got, vuerlich, furuuar, als vuar als got im hymel ist, Bey gott vnd allen heiligen, p deum uiuū, per deū sanctū, vff mein theures creutz. Vff mein theures bluot. Bey de creutz gottes. Es ist marter groß, Marter schon, id est, per passionem Christi ita est. Itē sic detestari, der teufel hol mich, brech mir den hals, gott helff mir nymermer, als mir gott helff, Vff mein seel, In conscientia mea, bey meiner treuu vnd eer, bey meiner priesterschaft. Ista & multa similia heu pro dolor, tā sunt assidue multis in ore, ut prope secundū uerbū sit, iuramentū hmōi. Hic patres & matress familias uigilare super liberis, & seruis, ac familia deberēt. Quia est pessima cōsuetudo, & cōtra hoc pceptū.

Sed propter rudes quærit. An nomen dei tangatur, quādo iuratur in hæc uerba, uere, ueritatem dico &c. Responderetur, quod sic, Quia ueritas est nomen dei, cū ipse sit ueritas. Sic enim Apostolus iurat Roma. nono, per ueritatem & cōscientiam suam. Et quamuis hoc ideo possit uideri prohibitū, quia conscientia non est nomen dei, cum æque sit peccatum iurare uane, & nō iurare per deum, seu per aliud qđ deum etiā uere, tamen Christus Matt. vij. hoc totum, refert ad deum, quādo dicit, Neq; per cōlū, quia thronus dei est, neq; per terram, quia scabellū pedum eius, neq; per Hierosolymā, quia ciuitas regis magni est, neq; per caput tuum iuraueris, quia non potes unum capillū facere album aut nigrum. Ex quo patet, qđ qui iurat per ea quæ dei sunt, uel ei applicata, etiā per deum iurat, ex quo, in quo, per quem omnia sunt,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

Alterum est iuramentū falsum, Vbi quis ex proposito iurat & scienter falsum, secundū formas prædictas, hoc est uehementer graue peccatū. Et raro transit hoc peccatum impunitū, etiam in hac uita. Quod si dubitas, interroga piuros. Sed grauissimū est quando hoc fit in facie ecclesiæ, cū solennitate & præscripta forma, ut faciunt contrahentes matrimonia clandestina, & in pœnam peccati, postea odientes sese separant piurio, horribilis culpa, sed horribilis & pœna. Vnde inter omnia madata, solū hoc habet additā pœnæ minationem, d. Non enim habebit insonantem dominus eum, qui assumpserit nomen domini dei sui frustra, licet & primū, habeat cōminationem, quod in quartā generationē uisitet iniquitates eorum, qui oderunt. Sed quia Apostolus promissionē, quæ in hoc continetur non numerat, sed quæ in quarto, quā dicit primā, ergo & hæc cōminatio primi præcepti, non uidet numeranda. Et grande peccatū est profecto periurium, quod primo patet ex detestatione scripturæ, quia præcipit dominus in lege, nō peierabis. Et prophetae uehementer periurium arguunt, unde Oseæ. iij. non est ueritas, non est misericordia, nō est scientia dei in terra, maledictum & mendaciū, & homicidiū, & furtum, & adulteriū inundauerunt, & sanguis sanguinem tetigit. Deniq; adeo sanctū id uoluit, ut etiā regi Babylo nis nō seruatum a Zedechia uindicaret. Item nec Gabaonitis licuit nocere, licet falsi ab eis iurassent. Itē nec filijs Benjamin, filias suas dari ausi sunt, propter iuramentū, & potius gentile sanguinem pmiserūt misceri fraterno sanguini, q̄ iuramentū soluerent.

Secūdo ex re ipsa, Quia iurare, est deū testem adhibere, & medium, quo uniunt sese discordes. At sic falso iurans, deum ludibrio exponit, imo q̄d est horrendū, quando dicit, Sicut deus est, uiuit, uerax est, corde dicit quod non sit ita uerū. Ac per hoc deū negat ore, immo & corde, quo cōsentit in negationem oris. Et ista negatio est pessima, quia scit deum esse, & corde credit, & tamen simul etiā corde consentit in negationem eius, quia nō negaret foris, nisi uellet negare. Et tamē contra cor suum, & conscientiam negat, ideo grauissimū est hoc mendaciū, & directe contra deum, quia uult eum non esse, ut suum mendaciū stet firmū.

Tertio, a simili, Si principem permoueres, ut pro fide tua literas & sigillum suum appenderet, in tua causa, ut sic pro nomine

eius tibi crederetur, & tu postea nequiter denegares, & principē in confusione relinqueres, quid putas de te cogitaret? An putas, qđ fideiussorem habeas? Aut si, ut adesset pacto tuo cū alioroga res, & in faciem ueniēte neges esse principē, & proicias? At deus quanta maiestas, solus dñs est. Pro planiori intelligentia notandū, contra hoc mandatū in iuratione dupliciter agi. Primo in iurando. Secundo, in soluendo iuramento. Iurando, ut qui scienter in actu peierant, dolose dicentes se facere, quod uolunt facere ut liberentur, uel negantes dolose quod sciūt, ut sit in negotijs depositis, quæstionibus iudicialibus. Hi grauius peccāt quam superstitiosi illi. quia ij nomen dei assumunt in uanum, hi autē ad mendacium, quod longe grauius est, & hoc in negationibus fit potissimū. Psal. xxiij. Nec iurauit in dolo proximo suo.

Soluendo, ut qui sine dolo quidem iurauerūt, sed tamen postea mutantur, & non soluunt, quod in affirmationibus fit, ut Psal. xiiij. Qui iurat proximo suo & non decipit. Verum si non potest soluere, nō ideo periurauit. At dicis, Quid nisi iurem damni uel periculum, uel mortem incurram? uidetur quod redēdus sim, ut si latro, uel hostis cogit fateri, quicquid habes.

Respondetur, Nullum peccatū est faciendū, pro quacunque re, neq; pro æterna, quantominus pro temporali. At dicis, quis mihi reddet? Respondetur, deus pro quo ueritatem dixisti. Sed nō omnes casus huius monstri per censere possum, quia uere hodie inundauit & nihil curatur. O si paucitatē saluandorū attendere mus, & timeremus, qđ cito ista securitas de salute cessaret a nobis.

Dicit itaq; dominus Matth. quinto, Audistis, quia dictū est antiquis, Non periurabis, reddes autē domino iuramenta tua. Ego autem dico uobis, Non iurare omnino. Hoc loco sudatum est a multis, an liceat iurare. Et alij quod a malo poenæ, alij a malo iurantis sit, si iuretur. Sed inspiciendo Christi sensum, uult utiq; nequaquam iurari, quia dicit, Non iurare omnino. Est ergo sensus, Iudeis præceptū est ne periurarent, iurare autem permissum est ad libitum. uobis autem præcipio, nullo modo iurare, neq; per cælum &c. In quo utiq; hoc uult, ut nullus uoluntate sua iurare debeat unquam, libidinem scilicet & uolūtatem propriam iurandi prohibuit, & inquantū in eo est, Non debet iurare quis ideo si ultra dicat quam est, est, non, non, peccat, & malum est.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

Per hoc tamen nō prohibet, quin exactus iurare debeat quilibet fidelis, siue in q̄ exactus ui alteri⁹, aut necessitate fratris. Quin potest ex me extorquere uel hostis, uel amicus, ut orem, ut faciā omnia quę uult, dūmodo sint licita, sicut dixit sequenter, q̄d auferenti palliū, & tunica dimittēda, & etiā alia duo millia passuū eunda. Iam enī non ipse iurat, quia nō est suę uoluntatis, sed serui per humilitatē alienę uoluntati, uel per charitatē alienę necessitati. Cessantibus ergo ijs, nullo modo licet iurare, quin sit peccatū & a malo, q̄a ex mera uoluntate iurat, sine necessitate. Christus enī eo in loco instituit hoīem interiore, qui nō tantum p̄ iuriū, sed etiam iuramentū nitare debet. Iudæis prohibet. Ne falsum iurent, Christianis aut̄ etiam ne uerum iurent, quia p̄fectior & integrior esse debet honor noīs dei in noua lege, q̄ ueteri.

Secūdo. Quia Christianus temporalia nō debet amare, ideo propter ea num̄ debet iurare. Quoniam qui nō debet quærere quę sua sunt, quō etiam pro eis iurare p̄mitte⁹, pluris itaq; nō mē dei q̄ sua estimare debet. q̄d tūc apud Iudeos dissimulatū est.

Ubi uero alteri seruiendū fuit, ibi sine scrupulo, tñ cum timore dei, frater fratri tenet facere, quę sunt pro eius necessitate faciēda. Et ratio est prohibitionis, quia scit q̄d nos nō assumim⁹ nomen domini, nisi in uanū semper, praterq̄ ubi in charitate & humilitate pro alijs, uel sua salute assumitur, q̄d fundamentū est huius prohibitionis. Primo Corin. vii. Nemo potest dicere, dominus Iesus, nisi in spiritu sancto &c. Vel melius, Non iurare oīs no, dicit̄ contra eos, qui effugiū quērunt, quia iurant, sed non p̄ nomen domini, sed per cœlum, terrā, Hierusalē, caput, animā, quasi ideo non sint rei, si periurent, quia non per nomen dei iurant, ac sic iurare eiusmodi, quasi pro nō iurare reputant. Quod hæc sit mens Christi, uidet̄ ex hoc, quod statim secutus exponit quō non uelit iurari omnino, scilicet neq; per Hierusalem &c.

PRÆCEPTVM TERTIVM. MEMENTO VT DIEM SABBATVM SANCTIFICES.

HOc est præceptum meū, ut diligatis inuicem. Io. xv. Charitas plenitudo legis, ait Apostolus. Qua habita, nulla est lex necessaria, Sine qua nulla lex satis est. Igitur in hoc tertio præcepto, iam opus præcipitur, immo quies, ut nō offendatur

Præceptum

deus operibus. Neque enim aliquod in eo præcipitur opus. Quare hæc tria præcepta parat hominem deo, uelut puram materiam ut quiescat corde, ore, opere, id est, interiori & exteriori, & medio homine, qui sunt sensualis, rationalis, spiritualis, & sit pura quies. Hic ante omnia duo noranda sunt.

Primum, Quod Sabbatum fuit Iudæis præceptum in figura, sicut expresse significat Apostolus Colos. ij. Quæ sunt umbra futurorum, corpus autem Christi. Vnde opera seruilis seu manualia, cum sint utique bona, significant opera peccati, & illicita ueteris hominis. Nam sicut quædam animalia erant immunda, tantum significatiue in seipsis bona, munda, sana, quia creata a deo, & tamen immunda & mala significabant, ita & opera corporalia, quæ de se sunt bona, tamen prohibita sunt, ad significationem futurorum, id est, malorum reuelandorum. Sic sabbatum significat ipsum spirituale tempus, quod soli iustitiæ Christus illuminauit, quod non habet noctem. Vnde Isaiæ. lxvi. Erit mensis ex mense, Sabbatum ex sabbato. Et Apostolus Galatas arguit, quod dies & menses obseruarent, & tempora, & annos secundum ritum Iudaicum id est, externe tantum. Ideo istud præceptum cessauit proprie, imo omnia, quo ad perfectos Christianos, Quia iusto non est lex posita.

Veruntamen ecclesia festa retinuit, propter necessitatem uerbi dei, pro imperfectis. nam iustus uerus, sic deiformis est, ut sicut deus indifferens est ad omnem diem, omnem locum, omnem personam, ita & ipse. omnis dies est illi festus. Verum infirmis, qui non dum sunt mortificati secundum ueterem hominem, illis opus est, ut certis officiis, diebus, modis occupentur, uigiliis, ieiuniis, laboribus, orationibus, disciplinis, & similibus, quibus perueniant ad profectum interioris hominis, ut ubi corpus castigatum, & in seruitutem fuerit redactum, & mortificatæ passionibus ipsa cessent paulatim, & tantum minuantur, quantum profecerit interior homo, adeo ut si perfectus fuerit, illa omnino cessare debeant, hoc est, quod Apostolus ait, Lex pædagogus noster fuit in Christo. Nihil enim ad perfectum duxit lex. Ioannes autem præcessit parare domino plebem perfectam.

Proinde, qui illis operibus factis, uelut magnam aut totum se fecisse putat, & ibi stat, confidens in illa, securus, nec aliud per ea quaerens, ipse est uetula Ephraim docta diligere tritum, qui hoc putat

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POP VLARES.

esse bonū hominē, bona operari. scū hoc sit, hominē parari, ut bonus sit. Est em̄ baptisimus aquæ tantū. De quibus in tota scriptura, multa imo fere omnia dicunt, sunt enim hypocritæ, iusticiarij, qui & scripturā ad hæc torquent, nescientes (ut ait Apostolus) neq; de quibus affirmant, neq; quæ loquuntur. Sicut artificij cuiusq; discipulus, ea facit, quæ artifex nō nisi libeat facit, sed per hæc ad magisteriū proficit, quod si in ijs steter, uelut om̄ia sciens, stultus & ridiculus omnibus erit. Sic hic per bona opera, nō effici-mur boni, sed perparamur. Non enim operando, sed patiēdo boni sumus, cum patimur diuinas actiones, quæteri ipsi.

Igitur hoc præceptū Ecclesia, & multa alia figuralia tenet pro infirmis exercendis, ut proficiat, nō ut ibidē stent, ijs factis securi

Secundo notandū, quod B. Grego. hic quærit, Quare dominus id unū mandatū adducat, cum om̄ia scripta plena sint mandatis. Verum omnia mandata (ut dixi) requirūt charitatē, cum sine charitate, id est, facili, prompta, hilari, libere, uolūtate, si implentur, nō implent, manet em̄ inuita, ideoq; & rea uoluntas, licet opus faciat manu & extra. Sic enim, Qui offendit in uno, factus est omnium reus. Sic psal. i. Beatus uir dicitur, cuius uoluntas in lege domini sit (id est, qui habet charitatem, & diligit proximū.) Et psal. cix. Populi tui spontanei. Et Apostolus, Hilarem datorem diligit deus. Non enim placet deo coacta seruicia, sed libera, & uoluntaria, ut psal. liij. Voluntarie sacrificabo tibi. Voluntas ipsa est charitas secundum beatum Augustinum.

Quare ergo non dedit, & sufficit in uno illo?

Respondeo, sufficit quidem, sed ostendendū fuit hominī, in quibus charitatē habere deberet. Ne falsa opinione & fiducia se ipsum seduceret, charitatē sese habere putans, cū nō haberet. Facile em̄ optima de nobis, & pessima de proximo sentimus, cū debeamus cōtra. Ideo decalogus præceptorū uelut speculū est, in q̄ homo seipsum cōsideret, in quo & quantū deficiat aut pficiat. Nam in illis omnibus, non oportet attēdere, ut faciat, sed oīno quo corde & uoluntate faciat. Data sunt inquam in cognitionē nostræ uoluntatis, deinde & in exercitationē eiusdem, quæ oīa fiunt in onus ijs, qui inuiti, & difficiles sunt. Nam ecce ut id ipsum declaremus, primū mandatū omnia alia in se continet. Qui enim hoc seruat, om̄ia seruat, & qui aliqd non seruat, hoc

non seruat, quia cor eius aliud quam solum deum respicit. Verum Adam ille uetus noster adeo peruerse superbus est, ut sepius uelit sapientior & sanctior uideri, quam omnes sancti. Idcirco fronte posita audet dicere, se primum mandatum seruare, & sibi non esse conscius. Non idolum habere, nihil iuxta deum amare. ideo remittendus fuit ad opera & uerba, quae ei testimoniū perhibeant de seipso, & eum conuincant superbe temeritatis, uel mendacij. Ut si praesumit quod non habet deum alienum, quaerat linguam, si iuret: si in uanum assumat nomen dei: Quia ex abundantia cordis os loquitur, facilis est error in opinione cordis, & lubrica temeritas. Neque facile potest sciri an seruet primum, nisi opera & uerba interroget.

Igitur, si iuret, aut uane deum nominet, sciat se mentiri, aut falli. Si dixerit se deum amare, & primum praeceptum seruare. Non recte discutit & probauit cor suum. Sed ecce, seruare uideatur sibi & secundum. Non est sibi conscius, interroget se in tertio, an prompse sanctificet sabbatum, an auide uerbum dei audiat, oret, meditetur, legat disputet de deo, intersit diuinis. Si haec non facit, uel difficilius facit, quam alia sua, si dixerit se seruare primum & secundum, fallitur. opera enim testimoniū perhibet de eo. An potest fieri, ut quis assumat non uane nomen dei, qui ipse uanus est? Quomodo uanus aliud agat, quam uanum: uanum loquitur, uanum cogitat, etiam si deum cogitet, loquatur. Vanus autem est, qui alia agit, quam quae dei sunt, & inuitus quae dei sunt, praeter ipsas, quae sua sunt. Et omnis homo uanitas.

Tertio, uideatur sibi & hoc seruare, crassius signum probet, uideat quomodo suscipiat uicarios dei, quos uidet, parentes inquit, & praesidentes: si hos uiliter aestimat & contemnit, quos uidet, quomodo audet dicere se deum aestimare, & non aliud praeter illo, quem tamen non uidet.

Quarto in ipsis, quae ad proximum, quem diligere utique est uoluntas dei, quae in primo precepto intelligitur semper. Si dicis quod diligis proximum, & eum odis, mordes, detrahis, laedis, despicias, occidis, maledicis, contumeliaris, ecce opus tuum testimoniū dat contra te. Item, si non defendis laesum, excusas, benedicis. Quia dilectio facit haec, si est uera. Vide ergo hoc speculum bene.

Quinto. Si nec ex illo te cognoscis: sicut uere non satis ex illo cognosci potest, quia uaria est concupiscentia, & nulli satis etiam sui ipsius cognita, ideo per multa, imo per omnia, ducenda, examinanda.

Igitur non laesisti proximum in corpore & persona, quid si in cor

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES.

pore uxoris suæ, quæ eadem caro est: Si eam concupiscis, impu
dice inspicias, tractas, alloqueris, aut talia facientem non reuocas,
adiuuas, reducis, quō diligis eum quæso, sicut teipsum: cū hæc
omnia uelis tibi ab illo fieri, quia sic utiq; te diligis, tibi faues.

Sexto. Esto & hic tibi nō sis conscius, & Adam tuus sibi totus
integer uideat, sicut solet secundū cæcitātē suā, cū in nullo sit pur
rus, cogita qd in bonis eius externis pecces, f. an fueris: id est, qua
cūq; fraude ad te aliquid pducas: fallaq; merce, pecunia, mensura
usura, dolo, rapina, furto, cōsilio, cōsensu ei noceas, aut nocueris

Septimo. Quid in bonis famæ: An detrahas, mordeas, & nul
lo linguæ peccato in eū reus sis: An gaudeas alios facere, quod
ipse omittis.

Octauo. Si in operibus & uerbis integer es (quod rarissimum
est) intra nunc, discute cordis secreta & pondera desyderia eius.
Et nisi mentiaris, inuenies, quod sis plenus cōcupiscentia. Nec di
cas tibi, Non cōcupisco, quia contra scriptura dicit, Quis gloria
bitur, se mundū habere cor: Nullus est mundus intus, nam non
satis est, ut concupiscentiā frenes, sed & nō concupiscere debes,
de quibus suo loco latius. Ideo ultima dno præcepta sunt maxi
ma, quæ sola Apostolus ad Romanos adducit, dicens, Non cō
cupisces. Quare qui dilectionē habet, id est, sanā & plenam uolū
tatem in legem dei, & diligit eam, hic implet legem dei. Non
enim est timendū, quod diligens deum, nomē eius inhonoret;
aut aliū deum quærat, aut polluat sabbatū. Et qui diligit prox
mū, non est timendū, quod contemnat parentes, occidat, mœ
chetur, fureť, falsum testimoniū dicat, aut etiam cōcupiscat. Cū
potius quærat, ut beneficiat proximo. Dilectio, inquit Aposto
lus, proximo malū nō operat, neq; uerbo, neq; facto, neq; uoto.

Verum ad materiā huius præcepti tertij reuertamur. Sabbatū
dixi, olim fuisse, sicut & nūc, figurale & ceremoniale propter in
firmos. Nunc uero oēm diem esse festū, in quoq; nullo sit peccan
dum. Quia si ille olim lapidibus obrutus est, qui ligna collegit
in die sabbati, Num. decimoquinto, quid erit, qui in tēpore gra
tiæ, enormia ppetrant crimina: maxime etiā festis diebus. In ter
rorem nostrū hoc scriptū est. Quia ligna colligere, non est malū
tantū, sed significat malū, sicut & alia opa eiusdem diei seruilia.

Primi igit sunt, q crasse & ruditer peccāt in die festo, f. luxuria

ebrietate, ludis, ira, homicidijs, maledictis, rapinis, infidijs, fraudibus, dolis, & similibus, de quibus dicit Mala. ij. Disperga sup uultu uestru, stercus solennitatu uestrage, & assumet uos secu. Vi de, stercus appellat solennitates taliu, quia & stercorent in illis, sicut porci immundi. Et Amos. v. Odi & proieci festiuitates uestras.

Hi enim similiter cum Iudæis (de quibus hic loquitur) totum decus festi statuunt in ornatu uestiu, & uictus splendore, & otio laboris. Quæ tria si sola sunt, sine eo quod significant, Iudaicam solennitatem faciunt, & non nisi prouocamenta sunt libidinis, & uitiorum. Nam uenter repletus, & anima otiosa, deinde obiectis ornamentis, coram oculis, quid faciant, nisi ut in luxuria ducant & mala desideria. Et non cogitant, qui sic sabbatissant, quod si hoc esset sabbatiffare, qualibet meretrix hoc posset, & quilibet Turca, aut paganus, immo equus & fuis, scilicet comedere & bibere, deinde otari, tandem pompose adornari.

Hic inuenias aliquos, qui uigiliam ieiunent, nonnunq in pane & aqua, sed diem in crapula, & luxuria consumunt. Et factum est uniuersaliter, ut sabbatum celebrius agatur, quā dominica, quia abstinetur a carnibus saltem & otio, & pompa, quæ in dominica prodige aguntur. & uniuersæ uigiliæ sunt sanctificationes, q̄ ipse dies celebritatis, mera scilicet peruersitate.

M Y S T E R I A .

Otium corporale significat otium spirituale, ut cesset a cupiditatibus & cogitationibus malis, ut capax possit esse uerbi dei, quod requirit animā uacuam. Quare quilibet Christianus se debet interrogare, quare hodie otiaris. Et sic monumentum & memoriale sibi habere, quod uacandum ei sit, ad deum audiendū.

Ornatus uestimentoru, significat bona opera, ut audire missam, orare, eleemosynas dare, & alia misericordiæ opera facere ut Christus contra Phariseos docuit, de quibus latius infra.

Lautus uictus significat meditari, legere	} Beneficia dei. Passionem Christi, & ruminare uerbum dei. Peccata propria. De quibus infra.
--	--

Secundi sunt, qui operibus alias licitis, operantur, ut sunt opera necessitatis & substantiæ nostræ parandæ. Et ij minus peccant q̄

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

præcedentes, & adeo minus, qđ etiã in multis casibus excusent.

Quorum primus est Neceſſitas. Hæc aut neceſſitas quomodo intelligenda ſit, ambiguum eſt, quia mire uariat. Eſt aut non melius æſtimanda, q̃ ſecundũ regulam Saluatoris, qui in Euangelio dicit, non eſſe peccatum, aſinum uel bouem de puteo leuare & adaquare. Ex quo ſumitur talis regula, Quod ſi damnũ imineret tantũ, uel etiam minus, quantũ aſinus uel ualor eius penſatur poteſt opus fieri, quo tale damnũ cauetur. Quod tamẽ intelligitur, ſi tale aliquid, nõ uoluntate eligente, ſed neceſſitate caſus accidente contigerit. Hoc enim addit, ne auari ſibi licentiã datã arbitrentũ uendendi, uel emendi, quia ſcilicet ſi nõ uenderent uel emerent, eius diei tantũ lucrum, periret. Sic enim nullus eſſet ponendus dies feſtus, quia quilibet fraudat lucrũ, dũ impedit negotia lucri & labores. Probatũ regula, Quia ſi illud Iudæis pmiſſum eſt, & nõ fuit peccatũ, quantomagis Chriſtianis, qui liberiores ſunt a ceremonijs iuſticialibus. Ex ijs nunc particularia æſtimantur. Vt ſi mercator in die feſto, emerit uel uendiderit, qđ altero die uel hora, nõ ſine magno damno emere uel uendere poteſt, ut quia emptor aut uenditor tranſitorius eſt, neq; expectare uult, hic ideo excuſatur, quia non quæſiuit opus & lucrum, ſed oblatũ accepit, ut damnũ cauere, alias nõ facturũ ex intentione, malens quod altero tempore offerretur. Tunc enim ſicut oblatum eſt inſperate, ita poteſt & cito expedire, & ad feriandũ reuerſi. Par ratio eſt de quibuſcunq; alijs damnis etiã minoribus, ſub ea tamen conditione, ut diuina ſcilicet miſſa & uerbum dei non omittant, niſi ſit neceſſitas magna, quam arbitriũ boni uiri excuſet. Sed ut dixi, de damnis intelligitur, quæ nõ propter nõ uſum negotij ueniunt, ſeu propter intermiſſionẽ negotij, ſed caſu. Nam damnũ intermiſſione negotij, poteſt omni hora fieri.

Secundo, de coquentibus, & paratibus uictũ, hæc em neceſſaria ſunt, & non eſt hic Iudaica ſuperſtitione inſaniendũ, qui non coquunt die ſabbati, licet uorent, crapulent, & luxurientur. Sic etiã afferri potũ & cibũ licet, & ut noſtris moribus accedã, Vaſ cereuiſiæ in cellariũ locare, non eſt peccatũ. hoc aut magis eſt peccatũ, quod tot modijs & cantharis educitur, ut etiã uſq; ad uomitũ inebrient. Sic maius eſt peccatũ, ex coquina & cellario nimis afferri, q̃ inferri, hoc Iudæi nõ curant, illud aut curant, q̃s ſe-

quantur multi. Mira aut stulticia, qd cibum nō parant. Cur non & amictū omittunt & nudi incedūt: quandoquidē induere est labor & opus. Deinde cur ambulant & uadunt, stant: cur nō sedent, dormiunt: cur comedūt & bibunt: An hæc nō sunt opera. Quō ergo sabbatiffant, id est, quiescunt: Deinde, non est paruus labor, stare ad missam & sermonem, & diuina officia, qd probo per omnes, qui inuite hoc faciunt, quorum multi sunt hic & alibi. Ergo dicunt illi, feriandū mihi est, nō laborandū. Et ex præcepto contra præceptū agunt. huc enim puenit sapiētia Iudaica,

Sic enim aliqui descenderūt ad minuta, ut etiam serra facere, dicant prohibita. Quod si intelligant de ijs, qui uendūt illa, ueget est. Virgo aut bene potest mane facere sertum suum, pro decore suo, quia potest illud ruptum reficere, ergo & efficere. Immo uestes induere & ornare se, uestes excutere & purgare p induendo cōponere peplū, & alia ornamenta, nō est contra hoc præceptū nisi fiat more quorundā, quæ a speculo non pnt recedere, & sic p hæc diuina negligant. Quæ uero ad superbiam, uel concupiscentiam sese ornant, nō contra hoc peccant præceptū, sed tanto grauius peccant, quod cōtra aliud præceptū dei, in die sancto peccant.

Tertio de animalibus prouidendis in uictu & strato, mulgendo, pascendo, curando &c.

Quarto de tabernarijs, lanijs, pistoribus, piscatoribus, & alijs artificibus, pro uictu & amictu aliorum agentibus. Non peccat hñ, nisi ubi ebriosis & ludentibus, per hæc patrocinentur, & auxiliantur, aut faueant.

Quinto, in communi utilitate, ut in reficiendo ponte, prohibendo fluuiio, repugando hosti, incendio extinguendo, & alijs publicis necessitatibus prouidendo.

Sexto, de medicinis, cursoribus, nuncijs necessaria ferentibus, fabris equos sufferrantibus, molendinis &c. Hæc omnia in necessitate excusantur, dūmodo tñ per hæc diuina nō negligantur.

Septimo, de nundinas quærentibus, quia alio tempore non possunt. Et ex ijs iudicetur de similibus.

Verum hic mouetur quæstio, An Vuittembergenses sint excusati, quod die festo exercent balistarū artem pro aue deijcienda de hastili erecto, cum id æque possint alio die facere, cumq; non sit hic necessitas, nec pietas, nec modicitas, ac dimidijs ille dies

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

festus post prandium, possit deo dari, sicut & ante prandiu. Si-
mile iudicium de armorum ostensione, quasi non & alia die fie-
ri possit aequè bene. Hic domini consules uigilare deberent.

Alterū est modicitas seu paucitas. Ergo omnia opera hic face-
re licet, quæ alijs diebus, dummodo sint pauca. Vt si sutor par uel
duo paria calciōrum scinderet, sartor tunicam, mercator uende-
ret aliquid, quod nō exposuit uenale. Sic de similibus per omnia
officia & opera curre.

Tertium est, pietas, ubi subuenit pauperibus & indigentibus
item ecclesijs. Sic enim balneare infirmū, lauare immūdum, uestes,
lectum eius lauare, parare, seruire in uictu & obsequio, est et-
iam sanctum, alioquin & eleemosynas petere & dare non lice-
ret, cum id fratres mendicantes, nunquā in diebus festis agant, si-
militer & alij omnes. Sic uehere eis frumentum, ligna, potum,
cibum, licitum est, dummodo tamen fiat ex pietate, & nō ex cu-
piditate retributionis aut gulæ, ut nunc passim habetur mos.

Tertij sunt, Qui sanctificant diem literaliter, sed non spiritua-
liter, ut qui faciunt quidē opera externæ sanctificationis, sed sine
corde. Et quanq̃ satisfaciunt ecclesiæ, & minus peccent, q̃ præce-
dentes, tñ sunt Cainistæ, offerentes nō personā, sed opus psonæ
tantū euent scandalū, & utinā tñ oēs tales essent, qui peius agūt

Sunt autem quinq̃ faciēda pro sanctificatione festi, ut collie-
gitur ex decreto, scilicet audire missam, audire uerbum dei, ora-
re, offerre secundum aliquos, & conteri de peccatis.

Primū. Audire missam. Hic nimiū stulte quidā interpretantur
canonē, uolentes ideo missam legendā altiore uoce, q̃d non ui-
deri, sed audiri sit præcepta, quasi non magis præceptū sit, Cano-
nem missæ, qui solus proprie est missa. pressa uoce legi, ne audia-
tur, cetera aut sunt orationes, & paramenta ad Canonē missæ.
Quod si propter euangelium uolūt eam altius legendā esse, cur
nō cogitant, q̃d aliud est præceptū de uerbo dei, & aliud de mis-
sa. Sed cessent ista uana somnia, cū per oēm ecclesiam nullus nisi
sacerdos solus, missam audiat totā, Magno scilicet eo sacramen-
to, quod Christus uerus sacerdos, quanq̃ multa operat̃ in eccle-
sia p̃ externa sacramenta, & uisibiles ceremonias, in quibus ei fī-
deles cōiungunt & cooperant̃, sicut clerus nunc facit sacerdoti, in

cantu, oratione, responsione, tñ plurima agit inuisibiliter p nō-
bis apud deū, quæ populus & ecclesia eius nō uidet, neq; pcepit.

Deinde anceps quæstio est, an satis sit, audire missam matu-
ram. Item, An satis sit, in monasterijs eam audire. Hic distinguit

Si est necessitas (de qua supra dictū est) tunc satis est audire ma-
turam priuatam, uel etiam monasticā missam. Quia necessitas
non habet legem. Vbi autem non est necessitas, distinguitur se-
re semper, quod si nō omittatur parochia ex contemptu, sed ex
deuotione petitur monasteriū, licet in monasterio audire. Sed
meo iudicio dicam, saluo uniuscuiusq; sensu, in hac perdita tem-
poris miseria, prorsus nō est tutum, relinqui unumquemq;, præ-
sertim simpliciōris & rudioris animi hoīem, suæ deuotioni &
discretioni contra apertos Canones. Cuius ratio est, quia ideo
sunt positi Canones patrū, ut dirigant populū. Et debet unicui-
q; sua deuotio semper est suspecta, & tanto magis, quāto magis
placet, cū est contra cōmunem usum, uel decretū patrū. Cū scia-
mus, qd angelus Sathan in lucis angelū sese transfigurans, sum-
me sit timendus & cauendus, Qui sub specie deuotionis facile o-
mnia decreta solueret. Et illud Deut. xij. & Iud. xix. ubi p̄cipitur,
immo prohibet, ac reprehendit, ne quilibet faciat, qd sibi rectū &
bonū uidetur. Alioquin, primo auferet timor ab hominibus, &
reuerētia ecclesiæ suæ, & cōmunitatis. Deinde nutritur securitas
etiā paulatim ad maiora alia pmittenda. Tertio, Redit illa anti-
qui populi licentia in excelsis, & lucis, & extra templū religio, q̄
summe prohibita fuit. Nam de facto uidemus, hac deuotionis
licentia permessa, non tantū parochias, sed etiā monasteria ciui-
tatis dimitti, & ecclesias campi, & uillarū, eadem deuotionis si-
mulatiōe p̄ferri. Et sic ecclesiæ cultū, in tabernæ redigi frequen-
tiā, ac nundinæ negotiationē, prætextu dedicationis, patrono-
rum, uotorū &c. Dico igitur mea sententia, Quicquid sit de ali-
bi audienda missa, nulli esse licitū in hoc ipso suum iudicium, su-
am opinionem, suā deuotionem sequi, sed auctoritatem eccles-
iæ, & captiuandum sensum in obsequium Christi, quia scriptū
est, Stultus est qui confidit in corde suo. Et ecclesia non potest er-
rare. quilibet aut potest in sua deuotione errare, cū & multi pro-
phetae, sancti, reges similiter errauerint, nobis in monitionē &
terrorē, Ne ergo ulli credas glossæ, super decretū istud, qui enim

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

sic glossat, ignarus est in lege dei, & nondum cognouit, quid sit diabolus & homo, multo minus, quid sit deus. Et mira peruersitas glossæ, quæ uagam concedit deuotionis licentiã, quam textus data opa, uoluit coercere. Immo semper, quicquid tibi teipsum dederit ac permiserit, tene suspectum, quia facit ut inueniatur uoluntas tua in ieiunio tuo, ut dicit Esa. Sic illudit Micheas Ahab dicens, ascende &c. Quicquid aut tibi teipsum abstulerit, hoc sequere Matth. vi. Esto cõsentiens aduersario tuo &c. Mich. vij. Ab amico custodi te. Item, Ois amicus fraudulenter incedit.

Secundũ, Est audire uerbũ dei, quod iterum sub præcepto est in parochia audiri, sicut & missam, nisi ubi intermittitur, propter dedicationẽ aliarum ecclesiæ, uel monasteriorũ. In quibus post prandiũ audire, est de consilio quidem ecclesiæ, sed tamen de præcepto dei, qui uult uerbũ suum omni deuotione ubiq; audiri. Et hoc secundũ est magis necessariũ, q̃ primũ, imo primũ est propter hoc secundũ, ut ex Christo patet, qui dicit, Quotiescunq; hæc facietis, in meã memoriã facietis, q. di. nõ celebrabitis missam, nisi prædicetis Euangeliũ. Et Apostolus, Quotiescunq; enim manducabitis panẽ hunc, & calicẽ bibetis, mortẽ domini annunciabitis &c. Ideo nõ licet missam p̃ficere sine Euangelio, priuatã priuato, publicã publico. Immo in primitiua ecclesia, etiam excõmunicati, pœnitentes, catechumeni, energumeni, intererant missæ usq; post euangeliũ, quæ & missa catechumenon uocabatur, ut ex Dionysio patet, qd̃ utinã adhuc hodie fieret, ut saltem uerbũ dei audirent excõmunicati, quo facilius intelligerent, ac cõpungerentur. Atrox esset nimiũ excõmunicatio, etiã ab auditu uerbi dei, qd̃ tamen oĩbus creaturis p̃ceptũ est p̃dicari

Hic iterum quæstio est.

An satis sit audire Euangeliũ missæ priuatæ. Respondetur, qd̃ sit satis, si est intelligens simul, & coactus proficisci. Alioquin etiã si intelligat, tenetur tñ uocale audire solẽniter. alioqui cuilibet liceret publicã prædicationẽ relinquere, & fieret ipsa contemptibilis. Immo si fuerit necessitas proficisci, etiam si non intelligit, imo si nõ audit, est excusatus. Debet tñ quilibet nõ solũ cogitare quãta necessitate cogatur absens esse, cũ sit corporalis, sed etiam quanta necessitate uerbum dei sit habendum, cum sit spiritualis. Ideo pietas cœlestis debet semper uincere cupiditatẽ terrenam.

b ij

Hic tamen notandū, qđ si populus tāto rigore, ad audiendū uerbū dei est astrictus, quanto quāso sunt astricti sacerdotes, ut etiā uerbū dei dicant, & dici procurent. Quod cum sit super oīa praecepta instantissime mandatū, nescio qua miseria, hodie nihil minus curatur, in multis locis penitus obmittitur, in plurib⁹ ea praedicant, quae obmitti salubrius erat. In alijs locis praedicantur humana, & doctrinae iuris ac philosophorū. EVANGELIUM, id est, memoria Christi tam rata, ut horror sit hoc attendere. Cogitur populus ad parochiā, & non obedit, quia cogunt sacerdotes euangelizare, & non faciunt. Quid ergo mirū, si uagenē populi licentia superstitiosa ad alias ecclesias, quando sacerdotes nugant, crassa ignorantia, per fabulosas & uanas doctrinas. Tu non praedicas euangelium, & grande crimē putas, qđ populus discurret ad idolorū excelsū. Cum tu absis ecclesiae, & officio & uerbo, quid sequet, nisi ut populus absit & obsequio & auditur. Tu ad literā es intus inutilis, spiritu foris. Ideo & populus corpore migrat foris pariter & spiritu, tāto minus peccās q̄ tu, quāto promptior est audire euangelium si diceres, imo si didicisses. Tui occasione igitur euacuat ecclesia. & pascua & uictū ouibus, dum cogis pecus in caulas, negas. Ideo dispergunt oues Christi in montibus, quia non erat pastor, dicit dominus.

Tertiū est, Orare, de oratione multa sunt dicēda, hic tñ de uocali uult intelligi, quod non est negandū, sed tñ ea debet esse minor & modica ad orationē spirituale. Oratio em̄ est ascensio mētis in deū, uerba sunt scale, sed uox est apparatus scalarū. Ideo dixi, quod hi sanctificāt diem literaliter & male, qui uoce tantū orant, imo non orant, sed orationes tantū proferunt aliorū, nō aliter q̄ sicut liber, alterius scriptiones & uerba ipse mortuus nihil intelligēs. Vel sicut organū profert cantū cleri, ipse nihil sentiens, aut intelligēs illū, quod hodie magnū est mysteriū, quale est em̄ organū, talis & clerus, id est, boator sine sensu, uox sine uerbis, sicut organū non nisi uelut mutam & elingūē uocem, ac sonum refert. De spiritali autem oratione postea in quinto.

Quartum, secundum quosdam est offerre, sed hoc abolitum est, licet in Ecclesia primitiua fieret hęc oblatio panis & escarum in communi, de quo offerebatur. & reliquum in pauperes conferebatur. At nunc uice huius, dotatae sunt ecclesiae, monasteria,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

hospitalia &c. pro pauperibus.

Quintū, quod est maximū & oīm primū, scilicet reconciliari deo, per examinationē conscientiae, & cōtritionem peccatorū.

Hæc autē contritio sic paranda est, ut non tantū ex odio, quantum ex amore procedat. Ex amore autē procedet (ut rudibus exempli gratia dicā) si homo secū ruminet beneficia dei in se per totā uitā collata. Tum illis opponat suā ingratitude, & uitia, in abusu talīū bonorū, ut quod dedit v. sensus, tot periculis seruauit, tot bona corporis, mentis regē dedit. Quæ oīa non bestijs non lapidibus, non deniq; plurimis hoīm dedit. Post hæc fiat ascensus ad spiritualia, quod filiū suū misit in carnē, crucifigi, mori, & alia infinitæ dignitatis, tandē promissa æterna bona. Hæc oīa ruminata, & peccatis cōposita proprijs, mire excitant odiū ac detestationē sui, amorē uero & laudem dei. Hæc est uerissima cōtritio, uiua & efficax, ubi illa, de timore inferni, & peccati turpitudine, est literalis ficta & breui durans, quia non radicata amore, sed incussa timore tantū. Sic de quodā legitur, qui p totam uitā pessime uiuens, miris tamen beneficijs, ac donis dei prouehebat, tandem etiā ad episcopatū prouectus est. Tunc ad se reuersus, & admiratus dei benignitatē erga suā indignitatem exclamauit. Vicisti dñe, & conclusisti me nimia bonitate tua, i deoq; Ecce amodo totus tibi seruiā, & ita fecit. Neq; contemni debet rudis ille ascensus a primis corporalibus bonis &c. Nā legit in historijs, q̄ tēpore Cōcilij Constan. duo Card. ad Conci. equitantes, pastorem in agro flentē uiderunt. Vnus autē eorum animo misericordiore, nō possum (ait) abire, nisi audito illo homine & cōsolato, & accedens, causam fletus percunctat. Ille dissimulat tristis, instat Cardi. & cogit fateri. Tandem, ecce inquit, hanc bestiā (buffonem intuitus) tam eximiam creaturā fecit me deus, hominem erectum, decorū, rationalem, & nuncq; gratias egi, quod non me quoq; tam deformem buffonem fecerit, hoc est quod amare fleo. Tunc Cardi. insolita contritione hominis percussus & sua maiora beneficia, maiore ingratitude sua, subito conspiciens, de mulo examinis cecidit. Tandem leuatus cura famulorū, & in ciuitatem perductus, semp exclamauit. O Augustine sancte, quā uere dixisti, Surgūt indocti & rapiunt cœlū, & nos cum doctrinis nostris, uolutamur in carne & sanguine.

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

Hæc sunt opa uerae sanctificatiōis, q̄ significant oībus exteriōribus. Sic Tren. iij. Memoria memor ero, & tabescet in me anīa mea. Sine ijs duobus, non accenditur mens & cor. Corde autē non succenso, oīa alia frigide, uane, & noxie fiunt, quia sine fructu. Et hæc duo debēt ex Euāgelio audiri, auditaq; ruminari. Sunt em̄ hæc duo, scilicet dei bona, & nostra mala, scala ipsa in deū, in qua descēdimus in nos, & ascēdimus in deū, sicut figuratum est Gen. xxviii. Sūt etiā duo illa sacrificia, laudis & cōfessionis, de qbus, Sacrificiū laudis honorificabit me. & q̄ ille sit ascēsus in deū, sequit̄. Et illic iter, q̄ ostēdā illi salutare dei. i. reuelabo ei aternā salutē. De altero, cōfessionis scilicet, sacrificiū deo spiritus contribulatus, cor contritū & humiliatū deus nō despiciet. Et hæc duo simul oportet offerri, ut sint eo perfectiora.

PRAECEPTVM QVARTVM.

27. 1. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.
HONORA PATREM ET MATREM, VT SIS
LONGAEVVS SVPER TERRAM.

Hoc præceptū Iudæi fecerūt irritū per traditiones suas, sicut & oīa alia, Quia honorē hunc exponebant solū in uerbis & signis, irritatores facti uerborū legis. Quia enim honorare significat signū reuerentiæ exhibere, acceperunt illud secundū huius significationis corticem, ut solo exteriori signo honorādos docerent. Sed ut sæpius dixi, Lex domini est spiritualis immaculata, cōuertens animas, ac interiorem instituens hominem. Ideo cor primum obligat & requirit. Quare procedamus secundum hunc duplicem sensum, scilicet literæ & spiritus.

Honor parentum spiritualis, est exhibitio cordis, & reuerentia promptæ uoluntatis. In quo includuntur duo.

Primo, prompta obedientia ac uoluntas ad omnia, quæ uolunt parentes. Secundo, digna æstimatio & opinio parentū. Honor em̄ cordis, est magna pietas, & maior q̄ charitas in proximū, quia charitas solummodo diligit, prompta seruire proximo, & preciosum eum existimās. Ideo istud præceptum statim post præcepta primæ tabulæ ponit̄, quia est de illis, qui sunt uicarii dei, quare sicut deus colendus est honore & timore, ita & uicarius eius. Patet itaq; quod qui spiritualiter honorat parētes exhibet eis primo promptā obediētiā & uoluptatē. Ac per hoc

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

non solum succurrit eis in necessarijs, sed etiam in omnibus obedi-
dit eorum beneplacitis. Et qui tale cor suis parentibus non exhibet,
sciat se non implere hoc praeceptum, quanq̃ & nunc quoq̃
in ista intelligentia caeci, in nuda superficie uerborum laborent
plurimi. Ergo honora dicit, scilicet corde intimo, & affectu ple-
no, parentes tuos &c. Quomodo enim parentibus inobediens
sit, qui cor eis non solum obtulit, sed & cum honore obtulit.

Secundo (quod maius est) exhibet reuerentiam (non in litera
foris, sed in spiritu intus) id est, magnificā opinionē in corde de
illis habens. Et hoc potissimū in hoc praecepto cōmendatur, per
quod & differt (ut dixi) a charitate, qua quilibet alteri obedire &
seruire iubetur Gal. v. Sed unde nascitur illa sublimis opinio de
parentibus in filijs: Maxime, cū quandoq̃ sint pauperes, ignobi-
les, infirmi, deformes, aut alias minus reputabiles. In ijs em mul-
ti offendūtur, ut fastidiant, & erubeſcāt parentes suos, dolentes,
quod non de diuitibus, potentibus, nobilibus &c. nati sunt. O
caecitas magna. His tradenda est regula. Opinio parentū gran-
dis sit respectu dei, & uoluntatis eius. Sic enim pius filius cogita-
bit. Ecce si summa maiestati nō fuit indignū uisum, quod talem
homine uoluit parentem meū esse, cur mihi indignū uideatur?
Si deo summo placuit in illo operari, & me creare, cur mihi di-
spliceat in illo fieri, aut factum esse? Nam quid faciūt parentes ad
formationem filij: qui nec si sit masculus, foemina, oculatus, auri-
tus, pedatus, uiuus, mortuus, albus, niger, capillatus siue non, fu-
turus unq̃, cogitant. Ergo officinam dei mei, artificis mei uerbe-
ror. Non aduertam oculos in paupertatē, deformitatē, ignobili-
tatem parentū, sed in deū operatorem. Sic sic fluit reuerentia ex
deo in parentes, nō ex parentibus, dū altius intuentur, q̃ ut sunt
caro & sanguis, sed ut officina summæ maiestatis. Quis em con-
temnet officinam principis: qd fabrefactum opus odit officinā
suam in qua factū est? Cum igitur deus uelit parentes honorari,
& iustissima sit causa, scilicet, quia uicaria & officina dei est. So-
lo hoc differt istud mandatū a pcedentibus, qd deus in illis ho-
norat ut in seipso. In isto, ut in alio scilicet regentibus, qui sunt se-
des, officina, altare, propitiatorū eius. Hic ergo est uerus honor
Honor parentū literalis, est inuito corde, & contemptore ani-
mo, sola scilicet formidine poenae, exterius signo honorare pa-

rentes. Nam qui sola formidine pœnæ honorat, scilicet ne confundatur corā hominibus, uel puniatur hic, aut in futuro, tam diu honorat, q̄ diu timet, & pœnam cogitat. Semper aut̄ intus corde contemnit, oblitus autem pœnæ, etiam opere foris contemnit, ut in multis exemplis probatū est, & quotidie experitur.

Dictum est, quo modo se filij debeant habere erga parentes. Sed oportet, ut illi rursū se exhibeāt parentes, ut digno nomine sint parentes, ne honor filiorū cōferatur in idola, & mortua simulacra parentum. Immo forte sunt peiores aliquādo q̄ latrones, quia fouent carnem illorum, & interficiunt animas eorum.

Sapius enim fit, ut filius in patre peiorem homicidā habeat, & utilius fuerit, filium a latrone occidi, q̄ a patre foueri. Aut cur putatis quod pestis potissimū sauit in paruulos? nisi quia deus implet in eis, quod Sap. iij. ait. Raptus est ne malicia mutaret intellectum, aut ne fictio deciperet animā illius, propter hoc prope rauit illum educere de medio iniquitatū. Et infra, Condēnat enim iustus mortuus uiuos impios, & iuuentus celerius cōsummata, longam uitam iniusti &c. Sed de ijs latius postea.

Nunc ut uideamus, quid eis debeant, ut sint parentes. Apostolus Ephe. vi. postq̄ filios iussit, ut parentes honorarent, & præceptum illud cōmendasset, atq; interpretatus fuisset, dicit, Filij obedite parentibus uestris in dño. Vtrq; uolens, ut sint non tantū in carne parentes, sicut gentes, sed in domino, & illi obediant etiā in domino. Statim de parentibus dicit. Patres, nolite ad iracundiā prouocare filios uestros (quod Colos. iij. exponit, Ne pusillo animo fiant) sed educate illos in disciplina & correptione domini.

Primū, quod eis impendi uoluit, ad animū scilicet pertinens (nihil enim de corpore eorū prædicauit) ut non prouocent eos ad iram, & deiectionem, hoc est contra eos, qui furiose regunt filios, & dum animus adhuc mollis est, in totū timorem & pusillanimitatē uertitur, ita ut odio parentū, tandem aufugiant, & faciant quæ alias nunq; fecissent. Quæ enim spes hominis, qui diffidentia in parentes & odio, de illis desperat. Non enim uult Apostolus, ut filij nō offendantur, aut uerberentur, sed ex amore castigentur, nō ut illi furiosum animū expleant, nihil solliciti, quō emendent filiorū errorem. Factus enim pusillo animo, ad omnia inutilis & desperatus efficitur, timidus om̄ia agere & ag-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

gredi. Et qđ peius, qđ talis timiditas, teneris annis imbibita, uix unq̃ postea eradicabitur, quia em̃ ad om̃e uerbū didicerunt ter-
reri, ideo postea etiā ad foliū arboris timent sonantis. Sed &
illae nutricule, quę pueris illudūt terribilibus formis & gestibus
præcipue de nocte, sunt compescendæ. Omni studio puer est
formādus ad timorē bonū, ut timeat, quæ timenda sunt, nō au-
tem ad esse timidū, sicut parentibus quibusdam satis est, si timi-
dos tantūmodo habeant, quod est nocentissimū futuræ ætati.

Hoc pro declinatione ad sinistram, nunc ne etiā in alterā par-
tem peccetur, dicit Secūdo, Sed educate eos in disciplina, & cor-
reptione dñi, id est, docete eos docenda, & corripite nō seruā-
tes ea. Vtrunq̃ illis necessariū, & eruditio eorum, quæ ignorant
de deo, & correptio, si cognita non sequant̃. Vide itaq̃ ut ante
omnia, filios uelis institui in spiritualibus, ut prius deo tradant̃
q̃ mundi negotijs. Et heu q̃ ista nunc sunt oīa peruersa. Nec mi-
rum quādo nec parentes ipsi sunt eruditi, aut correptione proba-
ti. Fuit aut̃ una spes reliq̃ in Scholarū magistris, ut saltē ibi, sub
literis erudirent̃ in pietate, sed & hec perijt. Om̃es gētes, p̃sertim
Iudæi, diligētius instituunt pueros suos, q̃ Christiani. Ideo & ec-
clesia pessime habet, quia tota eius uis consistit in successoribus
qui in prima ætate negliguntur, sicut hortus in uerno tempore

Igitur in eruditione domini sunt educādi. Est aut̃ eruditio do-
mini, qua docent̃ cognoscere dominū Iesum Christū, infigere
eis recētī memoria, quō ipse p̃ nobis passus sit, ac q̃ fecit, q̃ p̃mi-
sit, sicut filijs Israel præceptū fuit, ut nota facerent filijs suis, ut co-
gnoscat generatio altera mirabilia, quæ fecit cum patribus eorū
in Aegypto. Et hoc cognito, si nō discāt amare dominū, & gra-
tias agere, & orare, & sequi Christū, adhibet̃ correptio domini,
id est, terror iudicij dei, & minationes iræ dei super malos. Hoc
em̃ qui ab ineunte ætate didicerit, scilicet bñficia dei & promiss-
sa, unde diligat, deinde plagas & cōminatiōes, unde timeat do-
minum, facile hæc tenebit factus maior. Nam in ijs duobus uult
dominus coli, Amari ut pater, ex beneficijs præteritis, præsentib-
us, & futuris, Timeri ut iudex, ex plagis præteritis, præsentibus
& futuris, sicut dicit, Si ego sum pater, ubi est amor me⁹. Si sum
dominus, ubi est timor meus. Sic ergo discant filij domino can-
tare misericordiam & iudicium. Hæc duo em̃ Apostolus inten-

dit, quando dicit in eruditione & correptione domini. Ad eruditionem pertinet ut dicas ei, quomodo deus oīa creauit, ei sensum, uitam, animam dedit, quotidie omnibus bonis iuuat, quæ creauit, pro eo passus est, & mirabilia fecit, prædicauit, adhuc maiora promisit, ut pro his gratus sit deo, & patrē agnoscat, ac diligat. Ad correptionem pertinet, ut ei dicas, quantis olim plagis percussit Aegyptios, gentes, & domitas, filios Israhel, denique omnes in Adam. Item quot adhuc ante oculos percutit peste, patibulo, gladio, aqua, igne, bestiis, morbis, & quanta cōminetur in futuro, in gehenna cum diabolis. Et uult hæc potius adhiberi, quam correptiones hominū, id est proprias. Non sine causa, scilicet ut discant semper sursum ad deum aspicere, & nō homines sed deum timere, Ne si parentū rugas timeant, tandem etiā in ijs quæ dei sunt, homines timeant, hoc est, ne pusillo animo fiant. Hoc enim agendū est cum filiis, non ut parentes timeant, sed deum offendere se sciant, si parentes non timeant. Sic enim non fient pusillo animo, quia ubi parentes etiam proprios, non nisi deum timendo, timere didicerint, postea etiam in aduersis & prosperis, non a deo recedant, timore uel amore quocunq.

Quod aut gratum sit hoc deo sacrificiū, in filiis erudiendis, patet in Gen. ubi dominus Abraham nō potuit cælare, quod facturus erat, sola hac causa motus, dicit, Scio em̄ quod docturus es filios suos, ut timeant dominū, Ecce quō correptionem domini super zodomas, dicit profuturā per Abraham in educatiōe filiorum, ad timorem eorū. Similiter Ionadab, pater Rechabitarū, eximie laudatur, & filiis benedici, quia eos pie & religiose educarat in timore dñi. Sic Thobias, Ioachim uxor Susanna, educati sunt. Econtra Heli. i. Reg. iij. qd meruit, filios suos negligendo ibidem patet. Item, quid ille puer quinquennis apud B. Grego.

Et uere stultissimi sumus. Ecce in propriis filiis pnt mereri uel uitam, uel mortem, & non aduertunt. Nam quid prodest, si tua culpa malos filios educes, etiā si tu sis in teipso irreprehensibilis.

Multi alienis studiis, deo seuire præpostere nituntur, ieiunando, uestes portando asperas, & alijs affectatis obseruantijs. Et hanc domesticam pietatem cæci non minus transeunt, quam olim Iudæi, relicto templo dei, in excelsis immolabant. Primum erat attēdere, quid dominus a te requirat, cū officij tibi onus

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

imposuit, ut Apostolus ait, in qua uocatione uocatus quisq; sit. Hoc enim ante omnes indulgentias, orationes, ecclesiarum uisitationes, uota quaecunq; curandum fuit & agendum.

Dictum fuit, quō parentes se gerere erga filios debēt, ut digno noīe parentes uocent, ne ex parentibus fiant p̄dentes, & pereuntes simul cum filijs. Videamus igitur, qui sunt isti p̄dentes, ac perditores filiorum. Primi scilicet, Qui omittūt, & scienter sinunt eos crescere sine eruditione, & correptione domini quanq; nullo malo exemplo noceant, tamen permissione eos perdunt, ut qui nimis carnaliter eos diligunt, ac tenere fouent, dicentes, pueri sunt nō intelligunt, quid faciunt. Et uerum dicunt, Sed nec canis, nec equus, nec mulus intelligunt, quid faciunt. At uide, quō discunt ire, uenire, sequi, facere, omittere, quā non intelligunt. Sed nec lapis, nec lignū intelligit, quam sit inepra res ad domū, sed formatur ab artifice, & statim intelligit, quātomagis homo. Aut si aliorum pueri intelligunt, cur tui nō intelligunt? Hi ergo peccata filiorū portabunt, quia faciunt eadem, ut sint sua. An nō puer ille quinquennis, de quo B. Grego. fuit non intelligens?

Secūdi, Qui uerbis impudicis, & maledicis, deinde exemplis ac gestibus malis, eos prācedunt. Sunt reperti, & utinam nusq; adhuc sint, sicut ego noui, qui prostitutarū filiarum lucro uictitabant & iussu parentū, filiae ac uxor fornicabantur. Quis dubitet ijs filiabus pro parentibus, utiliores fuisse latrones? Sunt adhuc tam stulti, quibus mire placet, si filios habent Mauortios, & percussores faciles, tanq; laude dignissimos, quod nullos timeant. Horum stultitiā prāmiū finale solet esse, luctus & dolor, de subita filiorum occisione, & iuste. Nunc filij (ut iuuentus fert seruanda) proni sunt, ad concupiscendum & irascendum, ideo cauenda exempla parētum, in uerbis & gestibus. Quid enim filius discat maledici ac impudici, quā maledicere & impudice loqui?

Tertij, Qui occasionem dant filijs ad mundū diligendū, ut q̄ nihil sunt aliud solliciti, q̄ quō discant incedere, saltare choreas, ornari, hominibus placere, cōcupiscentias irritare, mundo conformari. Vbi sunt nostra aetate, qui tanta cura filijs prouident deum, quanta prouident uestes, luxus, diuitias, honores &c. Mare hic plenū reptilium maiorū & minorū occurrit. Vide, quā portenta uestiū, hec licentia attulit in utroq; sexu, prācipue in mulie

ribus, deus custodiat uiros, ne lineum pepłū portent, quia mulieres birrhera nudis capillis portant, sicut masculi, forte in uindictā, quia uiri portare coeperūt reticula capillaria, quæ mulierū erant, ideo mulieres receperunt a uiris birrhera. Et quare utrunq; mūdus pulchre decere putat, nisi quia placet nouus mos? Sed cogita tecū, quid sit uiri caput inuolui reticulo muliebri, & mysterium simul, qđ Apostolus tetigit, quādo caput nō uelari uoluit,

Sed primū distinguamus, Aut ornatus eiusmodi sit uolentibus maritis ac iubentibus, hic possunt mulieres certe excusari, si tñ inuitæ faciunt solum ut placeant uiris, uiris, inquā sensatis & habentibus, ut S. Cæcilia foris in aurea ueste incedebat, intus induta cilicio ad carnē. Et Anastasia similiter. Item Hester olim in Vete. lege. Quin S. Aug. grauiter arguit quandā Editiam, qđ abiecerat inuito uiro, uestes matronales, & habitū triduale sumpterat. His ergo omissis, quia uiro obediendū est in ijs, quæ sine peccato fieri possunt, De ijs uideamus, q̄ inuitis & coactis maritis expostulant hos luxus, de quibus nō me, sed primū Apostolū Petrum audite, qui pastor fidelis oīm constitutus est, i. Pe. iij. Similiter & mulieres uiris suis subditæ sint, ut si qui non credunt uerbo, per mulierū conuersationem sine uerbo lucrifiant, considerantes in timore sanctā cōuersationem uestram (spiritualiter & corde subsint, qđ est in timore seu reuerentia subesse, ut magnifice opinentur de eis) Quārū non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti uestimentorū cultus, sed qui absconditus est, homo cordis, in incorruptibilitate, quieti & modesti spiritus qui est in conspectu dei locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres, sperātes in deo, ornabant se, subiectę proprijs uiris. Sicut Sara obediebat Abraham, dñm eum uocans. Cuius estis filia benefaciētes, & nō pertinentes ullā perturbationē.

Hæc uobis lectio recitatur mulieres, hoc latinum (ut pueris) uobis proponitur, discite & aduertite. Episcopus, Papa, Apostolus, pater, pastor uester, hoc dicit, & seruandum tradit. Postea & uiris, quid tradat audiamus.

Ac primū, ne quis de mulieribus, in hoc præcepto, nō dicendum putet, sciat, qđ omnis superior potestas humana hic præcipitur honorari, ut & antea dixi. Vir aut caput & dñs mulieris est ac superior. Sicut e contra potestas omnis hic monetur, ut se dis

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

gnā honore præstet, Quare post filiorū eruditionē, imo cū eorū eruditiōe, recte ac proxie, de coniugatis etiā inter se, dicendū est.

Vide aut̃ quanta suauitate & modestia, quanta quiete & lenitate docendi, procedat pijsſimus Apostolus, Non est turbulētus non fulminat, non minatur, sed leniter ac suauiter docet, ita ut uel ipsa dicendi gratia permouere debeat, ad seruāda ea quæ docet nedum utilitate rerū, quas docet, ac solum docere intendit.

Primum uult, ut mulieres sint subditæ uiris suis, cui cōsonat Paulus Colof. iij. Mulieres uiris subditæ sint, sicut oportet in domino. & Ephesi. v. Mulieres uiris suis subditæ sint sicut domino, quoniam uir caput est mulieris, sicut Christus caput est ecclesiæ, ipse saluator corporis eius, id est, non corruptor. Sed sicut ecclesiā subiecta est Christo, Ita & mulieres uiris suis in omnibus. Ista autem subiectio, quid sit, satis exponit sequenter, quādo conuersationem eorū in reuerentia & timore ergo uiros cōmendat uti lem ad uiroꝝ salutem, Ergo subditas esse, est reueri uirū, & honorare, in oībus obedire. Nam ad hoc inducit exemplum, Saræ quod subdita uiro suo fuerit, quia dñm eum uocauerit, & p hoc eum timuerit, ac reuerita fuerit, parata in omnibus obedire & cedere. Quod si Petrus maritis infidelibus sic subdi præcipit, quā tomagis id fidelibus præstandū. Sicut & rursum Paulus, Vxor uirū suum timeat, id est, reuereatur, Ephes. v. Contra hoc agunt cōtemptrices, contentiosæ, pertinaces in uiros suos, quæ nouissimū uerbum habere uolūt, aut quæ agunt sine scitu & uoluntate uiroꝝ, dispensantes &c. Hæ omes huius præcepti sunt reæ, quia nō sunt subditæ suo maiori, nam Aposto. i. Corin. xiiij. dicit, qđ mulieres subditæ uiris lex dicat. Lex quidē Moſi in multis locis hoc habet, sed prima est Gen. iij. præceptū dei ad Heuam, sub potestate uiri eris, & ipsa dominabit̃ tui, hic expressa est diffinitio domini super mulierem. Si ergo nō licet filio contra patrem, seruo contra dñm populo contra principē, aut sacerdotem cōtendere & erigi, ita nec mulieri contra uirū. Et notate hoc primū, grande enim est, & rarissimè tenetur. Sic sancta Monica faciebat & suo uiro tacuit & cessit. Alijs uero quæ a uiris uerberabant̃ dicebat, oportere memores conditionis suæ, nō superbire contra dominos suos quādo recitatis tabellis matrimonialibus intelligere debuerāt se ancillas esse factas, Igit̃, aut subdita sit uxor, aut

non nubat. Si nō uult habere dominū, desistat accipere uirum, quia sic deus in apostolis & scriptura sua praecipit, & ordinat.

COROLLARIUM.

Quaecunq; habet morosum uirum, non praesumat par pari, nimis repellere, sed moribus contrarijs ac placitis mutare. Sic enim hic docet Apostolus, ut ad fidem conuertantur uiri, per bonam conuersationem mulierū. Quod aut de fide, hoc de quolibet alio minore bono faciendū est. Sic & Paulus i. Corint. vij. Sanctificatus enim est uir infidelis per mulierem fidelem. Malū enim malo non uincit, sed augeat & roborat, uincitur aut bono.

Secundū, qd ornatus eorū non sit in exteriori capillatura, aut auro, aut indumentis. At iste nunc est potissimū ornatus Christianarū mulierū, & usq; ad monstra pductus hodie, quod. d. Apostolus. Iste externus cultus sit gentiliū mulierū, Christianae alio ornentur. Quis autem potest in tanto abusu tacere? Primū, Scio aliquot mulieres (nam nō sunt omnes stultae illius uanitatis cupidae) quae cogunt inuitae se ornare istis cultibus, ac mire fastidiunt, sicut Hester regina, Sicut S. Elizabeth regina, Et frequenter illae sunt tales, q̄ abundant ut possint ornari. Illae enim magis cupiunt, q̄ non possunt. Sicut nūc nobiles, & ciues, quo sunt egentiores suis auis, eo sunt in cultu effusiores. De istis itaq; dicamus.

Sancta Agatha cum esset ex nobili genere, non tantū in ueloficut mulier incessit, sed etiā in seruili ueste, & de hoc reprehensa gloriabatur sese ancillā Christi, ut patet in eius legenda. Ac primū nescio magis ne maritos an uxores arguam, aut certe magistratū ciuitatis, quod mulieribus talia permittāt, quibus extentur eorū res scienter ac uolenter. Cur enim ille nō ponit leges ut alibi sit: aut cur maritus uxorem, non compescit, cum sit dñs eius. Aut si hoc sustinet uolens, quid miratur exactionem principis? Et uidete, nisi mutaueritis, nō cessabit, sed crescet exactio, de quo uos uolo certificare, quia ista finita, ueniet maior alia, qui sic prouocastis deum & prouocatis. Nonne debet pudescere honesta matrona, quod tanti precij habet uela, & calyptra, ut modesto ciui, ad integram rem familiarem sufficeret? Quid dicam de tunicis, & sumptuosissimis abusibus sericorū, purpurarum, auri, & argenti? Et sane mitius damnum est, quod in fibulas, catenas, & annulos uertitur argenteos, q̄ quod in aureas uittas,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

reticula, fimbrias, texturas, plumaria, ac polymita fit ex serico. Hæcẽm usu cõsumunt, illa pmanent utibilia, & si nondũ utilia.

Sed quid de illis nouis, nescio an questus, an damni magistris qui ad plananda uela & cætera linea, rotarũ sumptuosas machinas ædificant, ut xvij. xx. flore. constent uela, xl. uel. l. cõstet machina planatoria, potuit fulmen rotas sanctę Catherinæ paratas perdere, & nõ potest & has uanissimas ac mundanissimas machinas tangere. Sed hæc omnia sunt signa, quod interior cultus displicet, qui non ita displiceret, si exterior non ita placeret, facile contemnit honesta matrona externum cultum, quæ studiosa est interni cultus, neq; possunt uterq; ex æquo curari.

Redijt itaq; tempus Synagogæ quod Esaias ca. iij. describit, dicens, Pro eo qd filia Sion eleuata sunt, & ambulabant extento collo, & nutibus oculorũ ibant, & plaudebant, & ambulabant pedibus suis, & composito gressu incedebant. Decaluaabit dñs uerticem filiarũ Sion, & dominus crinem earum denudabit, in die illa auferet dñs ornamentum calciamentorũ, & lunulas & torques, & monilia, & armillas, & mitras, & discriminalia, & periscelides, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, & annulos, & gẽmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & lintheamina, & acus & specula, & syndones, & uittas, & theristra. Et erit pro suaui odore fœtor, & pro zona funiculus, & pro crispanti crine caluitiũ, & pro fascia pectorali cilicium &c. Ecce quot & quanta muliere luxur congregauit. xxi. ornamenta mulieri nõ satis sunt. Quis nõ horreat uxore ducere: nõne optimo uocabulo, tam Græci q̃ Latini, ornatũ mullerem appellant mũdum: quia uelut cõgeries rerũ, ita illa mūdũ quendã constituunt. Lege etiam Theophrastũ, B. Hiero. cõtra Iouinianũ, & Plautum in Aulularia, & uidebis quod mulieri si licentia detur, infinita cupiditas est ornatus, ideo non explenda, sed præcidenda oibus uiribus. Et quid agit honesta Matrona, aut uirgo, ut tanto studio cupiat meretricibus cõformari: aut quid quæris ornatu tanto: ut irrites animos alienorũ uiroꝝ. An significas, quia inuitã habes castitatem: An meretrix optas fieri: Quid quæris a lijs placere q̃ uiro tuo: Quis non habeat suspectũ hoc uotum placendi: Mulier satis abunde placet, si ita est ornata, quod uiro placet, huic eĩ soli debet placere, huic data est & subiecta. Similiter

& uirgines, cur stulte cupiunt placere iuuenibus: An nō cogitas quod terretur ducere te, si cogitet, quod tanto sumptu te cogatur ductā ornare: Si uis iuuenem amore capere, audi utilissimū cōsiliū, Esto pudica, paucis ornata, paucis uerbis loquens, Nec oculos aliquando in faciem eius iaciens. Maximus cultus uirginis & mulieris est, pudica uerecundia, hæc enim prouocat & capit animos uiroꝝ, super omnem ornatum. Insuper neq; stabile facit matrimoniū, ubi amor carnis, ornatu excitatus, cito fastidire facit nuptias quia non moribus bonis, sed futili nixus est ornatu. Sic fac, & uirum acquires (etiā deo benedicente) citius quā dissolutissimæ ille uoragines rerum, lupis & meretricibus similimæ, de quibus Psal. cxliij. Filiæ eorū composita, circumornata ut similitudo templi, id est præ alijs eminenter decorata, sicut templū præ cæteris domibus eminet, ornatur & spectatur &c.

Dictum est, quo modo mulier se erga uirū habere debeat, ut honoret suū maiore, secundū hoc præceptū, duplici scilicet cultu obedientiæ & reuerentiæ, ut sit prompti cordis, ad eius uoluntatem agi, deinde honoret eum ex corde, magnifice de eo sentiens. Si quærat autem, quō possit uirū habere in honore, qui sit difformis, morosus, ac prorsus nec amorē quidē dignus, nedū honore. Respondeo, sicut de parentibus dixi, quod deus in illo suspiciendus est, quia deo placuit, ut uir eius sit, & uices eius gerat, ut ait Apostolus. Vir imago dei est & gloria dei. Mulier autē gloria uiri. Ideo non debet sibi displicere, qd deo cernit placuisse & placere. Magna dignitas uiri, quod nomen dei, & officiū participat, ideo honorandus est ab uxore. deus enim uir est oīs ecclesiæ & animæ, qd sacramentū maximū, etiam causa est, cur uirū honorare debeat mulier, timere, & audire. Auerte ergo oculū a carne, & deū in uiro agnosce, & cole, & facile erit honorare eū.

At contra, Vt uiri etiam se præbeant dignos uiri & maioris nomine, nunc dicendum est, Sequitur ergo S. Petrus ubi supra. Viri similiter cohabitent secundum scientiam, quasi infirmiori uasculo impartientes honorem, tanq̃ etiam cohæredes gratiæ uitæ, non impediatur orationes uestre.

Primum docet uiros, ut non simpliciter cohabitent mulieribus, sed secundū scientiam, id est, non secundū passionem & sensum tantūmodo uoluptatis causa, nihil discernens inter uxore

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

& meretricē, nam sic & bestiae cohabitāt, gentes. Erudit itaq; oculum uiri, quo uxorem inspicere debet, nempe non oculo concupiscentiae, sed scientiae & cogitationis, Qua scientia duo iubet scire & agnoscere uirum in uxore. Primū, inquit, quasi infirmiori uasculo. Secundum, tanquam cohaeredes eis sint mulieres. Et siceipsum exponit, quid uelit, per cohabitationem secundum scientiam intelligi, scilicet ut uir agnoscens uxorem, & infirmius uasculum, & tamen cohaeredē gratiae, habeat eam in honore, & non in passione desyderij, Declaremus autem latius.

Scire debetis uiri, qd mulier sit infirmius uasculū q̄ uir, ideo secundū hāc scientiā eis cohabiteris. Vasculū uocat, & quo ad corpus, & quo ad animā, nam & uir eodē modo uasculū est, sed firmius. Mulier em̄ sicut est mollioris corporis, ita & animi, ideo ei impartendus est honor a uiris firmioribus. Vasculum omnes dicimur, propter animam in corpore, ut in uase morantem.

Est autē iste honor uasculi, honor corpori muliebri impartitus qui nihil est aliud, nisi casto amore uxore diligere, ut i. Thes. iij. Vt sciat unusquisq; uesterū, uas suū possidere in sanctificatione & honore, non in passione desyderij, sicut & gentes, quae ignorāt deum, hoc est, abstinendū ab uxore est, & non satisfaciendum concupiscentiae, Sanctificatio em̄ illa est castitas. Sed Apostolus hāc docēs, per obliquū etiā uxores uiris cōmendare uolens, ut patientiā cum ipsis habeāt, uelut epitheto breuissimo, patientiā uiroꝝ tāgit, dicens, infirmiori uasculo muliebri, q. d. Mulier est, infirma est, uasculū est, habēs animā nobilissimā. Hāc igit̄ scientes impertite eis honore propter eas, tum etiam propter uos, ne impediant orationes uestre, passionēs em̄ concupiscentiae, quae sinunt orare: imo aliquod honestum agere. Cum oratio maxime requirat animū abstractum a passionibus carnis. Sed cum sit infirmius uas mulier, etiam ferenda est, & dissimulanda eius culpa, & non exacte semper puniēda, pro rebus leuibus, sicut aliqui uiri nimis tempestuosi facillima causa tragœdiam agunt. Sicut Psalmista dicit domino, Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit: Ita impossibile est in re familiari, durare pacem inter uirum & mulierē, si alter alteri nihil condonet ac dissimulet, sed omnia ad unguem obseruet. Quis enim non offendit aliquando: ideo dissimulanda sunt multa, ignoranda

plurima, ut pacis ratio possit constare. Igitur uirum moueat ad uxorem caste seruandam, quod est infirmius uasculum propter corpus, scilicet mollius & animum molliorem. deinde magis, quia est cohaeres tantæ gratiæ. Tercio maxime ne & uirorum salus ipsa impediatur. uide, efficax persuasio & uehemens.

Similiter Apostolus Paulus Ephesi. v. Viri diligite uxores uestras, sicut & Christus dilexit ecclesiam. Et unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligit. Vxor autem timeat uirum suum, id est honoret ac reueretur. Puer distinxit, uir diligit, uxor timeat, utrumque caste, castus amor descendat, castus timor ascendat, hunc inferior superiori, illum superior inferiori debet. Et Col. ii. dicit. Viri diligite uxores uestras, & nolite esse amari ad illas, hoc est, quod supra dixi, ne nimis exquirant & obseruent materiã obiurgandi.

Quomodo ergo Christus dilexit ecclesiã: utique spiritualiter, cum non inueniret quod amaret, sed quod odiret in illa, tamen tradidit semetipsum pro ea, sanctificans illam &c. Ita uir si inueniat in uxore minus amabile, oportet ut ipse mutetur, & tradat se, id est relinquat suum desiderium, quod non impletur propter defectum uxoris, ut sic tantummodo ea, in illa aspiciat, quæ amabilia sunt, & sic mundet eam sibi ipsi, ut exhibeat eam sibi absque ruga. Quod non fit, nisi ut dixi, in bono uicerit malum, & discat diligere, etiam non diligibilia, ut fiant diligibilia, uel ipsis mutatis, uel ipso. Nam cum omnes res sint indifferentes, possunt tamen diligere, tum odire, secundum quod mutatur animus, ut honor mundi idem manens, diligitur & oditur ab eodem homine auerso & conuerso. Et iste est modus optimus mutationis, ubi non res, & obiectum, sed potentia mutatur hoc enim est stabile. Christianorum est hæc mutatio, & dexteræ excelsi, sed mundanorum est, solum quærere mutationem obiectorum.

Satis de isto, Nunc de Familia.

Honora patrem & matrem, quod sub patre etiam intelligatur dominus domus. patet ex. iiii. Reg. v. ubi serui Naaman uocauerunt eum patrem. Inde denique est nomen paterfamilias. Quare honorandi sunt seruis sui domini, eadem expositione, qua supra, scilicet honore spirituali intus, prompte eis obediendo, & sublimiter de illis sentiendo propter dominum, cuius & nomen & officium in illis lucere uident, cuius & uoluntas hoc uult. ut 1. Pet. ii. Serui subditi sitis (ecce obedientia) in omni timore (ecce reuerentia)

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

dominis. Non tantū bonis & modestis, sed etiā discolis, id est
difficilibus, prauis, morosis, obliquis, tortuosis &c. Quanquam
hic Apostolus de seruis proprie loquitur, nō conducticijs, tamē
eosdem tangit idem mandatum. Igitur serui, qui res dominorū
suorū fraudant studiose ac uolenter, non secus q̄ fures reputan-
di sunt, & tenentur ad refusionē, quia mercenarij sunt, ut sint fi-
deles. At nunc tota querela totius mūdi est contra familiā. Ideo
hoc præceptū eis diligentissime est notandū, quia hoc nō est ho-
norare dominos, appellare eos dominos, sed ex corde obedire
& timere. Et pulchre isto uerbo Apostolus cōsolatur familiā,
quæ de dominis suis queritur, quod sunt mali seu discoli, id est,
difficiles, dicens. Hæc est enim gratia, si propter conscientia dei
sustinet, quis tristitias, patiens iniuste. Quæ enim est gratia, si pe-
ccantes colaphisaminī, & tunc suffertis? Et Paulus Colof. iij. Ser-
ui obedite per oīa dominis carnalibus, non ad oculū seruientes
quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes
dñm, quodcunq; facitis, ex animo operamini, sicut domino, &
non hominibus, Sciens, quod a dño accipietis retributionem
hereditatis, domino Christo enim seruitis. Ecce q̄ pulchre ducit
Apostolus hoc præceptū in spiritualem intelligentiam, quod ex
corde honorandi sunt domini, quia nō illis, sed domino seruit
in illis. Si ego hæc tam expresse dicerem, nemo crederet. Sed se-
quitur quoq; cōsolatio eorum, sicut & Petrus fecit, dicens. Qui
enim iniuriam facit, recipiet id qd inique gessit (ecce patientiam
eorum format) & non est acceptio personarū apud deum, id est
nō uos turbet, quod illi sunt dñi, uos serui. Idem est apud deum
qui bene uel male operat, accipiet. Eadē Ephe. vi. Serui obedite
dominis carnalibus, cū timore & tremore, in simplicitate cor-
dis uestri, sicut Christo, nō ad oculū seruientes, quasi hominib⁹
placētes, sed ut serui Christi (id est quia Christo seruitis) facientes
uoluntatem dei ex animo, cū bona uolūtate seruientes, sicut do-
mino & nō hominibus (in hoc enim non hoīm, sed dei uolūta-
tem facitis, & deo seruitis) Sciens quoniā unusquisq; quodcū-
q; fecerit bonum, hoc recipiet a domino, siue seruus, siue liber.
Et Tit. ij. Seruos dominis suis subditos esse, in omnibus placen-
tes, non contradicentes, non fraudantes. Sed oēm fidem bonā
ostendētes, ut doctrinā saluatoris nostri dei ornent in omnibus

Contra, dominos oportet etiam se non tyrannos exhibere, quia ut supra dictum est, Impossibile est, ut seruus non aliquando obmittat, aut comittat, oportet multa dissimulare in bono seruo. Nam si illi debent obedientiam & reuerentiam, utique domini etiam debent clementiam & beniuolentiam. Vnde Ephe. vi. & uos domini eadem facite illis, remittentes minas, Scientes quia & uester dominus est in coelis, & non est personarum acceptio apud deum. Quis enim potest seruire ei, qui ad omnem auditum increpat, iurgat, totusque turbulentus est.

Hos sequuntur, & alij mercenarii & operarii, ut manuales, murarii, fabri lignarii, & similis generis, de quibus & fraude eorum, ubique grandis est quaestio. multo precio conducuntur, pigre operantur, & maiore parte fraudant dominos, quibus seruiunt, & heu nullam conscientiam sentiunt in hoc ipso, quasi non manifeste sint latrones & fures alienae rei, quam iniuste accipiunt dum non satis laborum pro ea faciunt.

Nouissime huc pertinent Episcopi, & Principes, Plebani, & Senatus, utrumque scilicet dominiū, qui sunt quae maxime timendi quia gladium domini portant, quibus cauendum est, ne obloquatur ullus, Quia lex dicit, principi populi tui ne maledicas. Et iterum. Dijs tuis non detrahas. Et heu nullis liberius detrahatur quam illis, Nullus timor est dei in illis praesidentis. Omnis enim potestas a deo est, & licet exactionem, & premant rusticos, aut ciues suos, aut sacerdotes, tamen sunt ferendi, non secus ac manus domini prementis peccata nostra, & demerita.

Hijs quia, praepotentia non possunt nocere in operibus, nocent in uerbis, ideo lex praecipit, ne detrahatur eis, neque maledicatur. Hoc est enim iudicare suum superius, quod omnino repugnat ordini. At quo illorum uita magis est in luce, eo magis iudicatur & reprehenditur, sed minus catholice immo orthodoxe.

Concludamus,

Iudaei hoc praepceptum irritum fecerunt, quando pro sua auaritia docebant, Munus quod per me, tibi prodest, id est, si obtulero illud pro te deo, erit utilius quam si tibi dederō. Quamuis & nunc illa stultitia passim regnet agente eadem auaritia sacerdotum ut plus tribuant ad mortuos lapides & ligna, & paratiore animo, quam proprijs parentibus, ac proximis uiuentibus. Quare ut dicitur

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

xi sapius) ne cū Iudæorū uanissima hypocriti, legem dei oblitī, arguamur. Primū honoremus dei præceptū, & sic honoremus ut spiritualiter illud operemur, & intelligamus. Hoc est, ut ante omnia istis externis bonis, seu corporis, seu rerum (quia deus illorū non eget, nec ullum uerbū de ijs sibi conferendis in primis præceptis posuit, ut dicit apud Hieremiam septimo) parentibus obsequamur, si egeāt, deinde propinquis postea pauperibus & egenis. Tandem quibuscunq; opus fuerit, mutuo uel gratis demus proximis & fidelibus. Et nō sic, ut illis prætermisiss (ut nūc furor regnat) templa, imagines, uela, uasa, in illis sumptuose cōparemus. Hæc sint nouissima & modica, quia nō necessaria. Nec necessarijs enim caremus, quia superflua struimus. Non enim necesse ut superfluis studeamus, cū tot sint necessaria ad salutem, ut nemo sufficiat ea perficere. Alioquin si illa sunt necessaria ad salutem, ubi pauperes saluabuntur, qui hæc non habent. Sed nunc miserrimo tempore, ita illis instatur, tanq̃ hæc sint & necessaria & sola ad cultum dei pertinentia, cum ad hoīm consolationem data sint, & deus non egeat, sed homo illorū. & non dantur hominibus sed deo, mira cæcitate. Et sunt qui dicāt, Scimus, quod nō eget deus illis, sed nō respondent, si dixeris eis, Cur ergo das illa deo, non cupienti, & subtrahis eadem fratri indigenti, cōtra uolūtatem dei præcipientis. Et tantū de illo præcepto quarto.

P R A E C E P T U M Q U I N T U M.

N O N O C C I D E S.

Dictum est de præceptis, quæ respiciunt deum tam in seipso q̃ suis locū tenentibus. Iam sex sequentia respiciunt proximū. Et uide mirū & aptum ordinē. Incipit enim prohibitio a maiori usq; ad minimū, nam maximū damnū est, occisio hominis, dein de proximū, uiolatio coniugis. Tertiū, ablatio facultatis. Quod qui in ijs nocere nō possunt, saltem lingua nocet ideo quartum est, læsio famæ. Quod si in ijs non præualent omnibus, saltem corde lædunt proximū, cupiendo quæ eius sunt in quo & inuidia proprie consistit, de quibus uidebimus. Talis processus est & in primis. iij. Nam maximū est corde, ore, opere abijcere deum, deinde saltem ore in uanum nominare, quem corde & ore cōfiteris. Tandem, quem ore & corde colis, opere nō colere. Et nouissimū, in suis uicarijs despicere, quod leuius sit

*Præceptum
quintum*

inter quatuor illa, tamen est maius, quā cetera quae sequuntur, eo quod non deus proprie in illis impetitur, sed homo & proximus.

Hoc autē praeceptū, sicut & omnia alia ad literā traduxerūt Pharisaei, tanquā nullus contra ipsum faceret, nisi manu propria occideret aliū. Sic docebant, & ita quoque uiuebant. Quod autē sic docebant, patet per omnes Prophetas, Vnde & Psal. xviii. intuitus, quod docerēt opera illa externa tantū, nō ex corde, tedio affectus dicit, Coeli enarrāt gloriā dei, & opera manū eius annūciat firmamentū. q. d. isti solūmodo docent opera hominū, nō opera dei, Quibus fit ut legē dei corrūpant, quae est immaculata, conuertens animas, sed illi solas conuertunt animas. Et ratio est, quia lex est spiritualis. Et hic norandū, quod quā lex dicitur spiritualis, intelligit non quod sit mystice intelligenda, sicut intelligunt figurā, & mysteria, aliud em̄ est mysticū, & aliud spirituale, sed spiritualis dicitur, quia solo spiritu impletur, & spiritū requirit, hoc est nisi corde, & hilari uoluntate impleatur, non impletur. Sed talis spiritus nō est in nobis, sed datur per gratiā spiritus sancti, quae facit uoluntarios in lege domini. Vnde quā audit lex quaecūque, praecipiens illa, semper oportet cogitare, & subaudire, quia praecipit uoluntate talia facere, id est libere, sine timore poenae, & ex hilaritate, quod cum in nobis non sit, statim intelligit, quod lex cogit ire ad gratiā, ut impleatur. Sic Psal. i. Sed in lege domini uoluntas eius. Qui autē mysticū & spirituale idem intelligunt, oportet ut decalogū legis non spirituale intelligāt, sed tantū ceremonias legis, cū nulum sit mysticū praeceptū in illo. Ac per hoc Apostolo resistat Ro. v. Lex spiritualis est, & loquitur decalogi, ut patet expresse in textu. Quare mysticū & spirituale differunt, sicut superius & inferius, Omne spirituale est mysticū, sed non cōtra, quia spirituale est nihil aliud, nisi quod est uel significat uiuā uoluntatē ad faciendā uel obmittendā. Mysticū autē saepe significat externas operationes, ut imolatio passeris significat carnis macerationē. Sed haec est adhuc literalis, licet mystica, quia potest fieri sine spiritu, & uoluntate, quia & euangelij praecepta saepius in litera seruantur ex timore, & nō ex uoluntate, quanquā uere secundū euangelij uiuere, sit praecepta ex uoluntate libenter facere. Et qui aliter uiuit, non secundū euangelium uiuit, sed secundū literam legis.

Quo circa, qui intelligentiā spiritualement, & doctrinā spiritus,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

intelligunt ipsum euangelium & hoc secundum opera exteriora, prope sunt Pelagiani, quia talia opera etiam ab impijs fiunt, sed opera euangelij non nominantur secundum suum exterius, sed secundum suum interius. Ideo sunt opera abscondita, licet foris luceant, uoluntas tamen latet. Eadem causa etiam uocantur opera dei, quia sunt opera gratiae, & spiritus. cum homo ex se non habeat uoluntatem istam, ac per hoc nec opera ipsa. De istis ergo operibus in scriptura frequens est mentio. Et opera hominum acriter arguuntur, quod sunt similia quidem ueris, sed uera non sunt, quia sine uoluntate gratuite fiunt, sed semper habent, uel timorem poenae, uel amorem commodi pro fine. Taliter enim Iudaei uiuebant & docebant, ut dixi. Nam cum Christum ad Pilatum ducerent, nolebant eum interficere ne peccarent, sed tradiderunt eum ad occisionem. Sic Saul quoque de Dauid, Non sit manus mea in illum, & tradidit illum, in manibus Philistinorum, quasi ideo esset innocens, quia non manu occideret, sed corde.

Quo circa Christus Matthaei quinto. Nisi abundauerit iustitia uestra plusquam scribarum & pharisaeorum, non intrabitis in regnum coelorum, Et quare hoc? Quia accipiebant legem secundum dicta & sonum syllabarum, id est, non secundum intentionem legislatoris. Ideo dicit, Audistis, quia dictum est antiquis, quasi diceret, dictum, sed non intellectum, uerba tantum audierunt, intellectum autem non cognouerunt, ideo secundum literam uixerunt, & hoc totum, quia fuerunt antiqui, carnales, Adamitae, terreni. Ego autem dico uobis, quibus uobis: utique non antiquis, sed nouis coelestibus Christianis, spiritualibus, spiritualiter dico. Igitur audiamus, quomodo Christus hanc legem spiritualiter exponit, Et uidebimus quot genera contra hoc mandatum peccent.

Primi itaque sunt, qui irascuntur in effectum, qui occidunt ad literam & in opere, de quibus dicit. Qui autem occiderit, reus erit iudicio, uel potius, reus erit iudicij, aut iudicio, in dandi casu, pro eo quod est, obnoxius iudicio, Hoc facile omnes intelligunt, nisi quod sub opere illo comprehendunt omnes, qui hortati sunt consilium, auxilium, aut quocumque alio modo causam mortis dederunt, aut socij & participes fuerunt.

Secundi sunt, qui irascuntur in uerbo, de quibus dicit, Omnis qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennae ignis. In uerbo autem

fatue, intelliguntur omnes maledictiones, cōtumeliæ, blasphemiae, quæ procedūt ex ira deliberata. Tales enim, & si opere nō occidunt, tamen uerbis ea super ipsū dicunt, quæ si fierent, uti q̄ ille moreretur. Quomodo enim uiueret, si diabolus auferret, si pestilentia occideret, si fulmen percuteret, imo aliquando usq̄ ad animæ mortem maledicunt, dicentes, ut absorbeat te ignis inferni. Assumit autem Christus uerbū modestius, scilicet fatue, ut intelligamus, quid sit de illis, qui durius maledicunt, & hoc ex ira plena, & quæ optet interitum illius, quem maledicit.

Tertij sunt, Qui irascuntur in signo, de quibus dicit, Omnis qui dicit fratri suo Racha, reus erit concilio, in quo intelliguntur omnia signa alia, quæ ex eadem ira mortali procedūt, ut sunt a uerti facie, tacere salutationē, aut responsionē, gratulatorijs uerbis malum eius protestari, & indignabundis prospera eius prosequi. de quo philosophus ij. Ethicorū fecit uirtutem Nemefim. Nam hoc signū leuissimū Christus ponit, ut iudicandū relinqueret de prioribus, imo quia parce & uerecunde exprimit spiritus mala hoīm, sed profunde uult intelligi. Racha certe, si meo iudicio sentire liceat, etiam usitatū uidetur apud omnes linguas, nā & nos cū indignamur, fragore quodā gutturis proferimus, uelut caninū arch seu rach. Talem enim fragorem & asperitatem gutturis, puto dñm significare uoluisse, per dictionem istam, & hoc esse quod alij interiectionē indignantis exponunt. Non est enim alia interiectio indignantis & quidē uehementior, rach seu rarch ut notū est. Talis itaq̄, licet nec uerbo, nec opere occidat, tñ id signat, quo cupit eum nō esse ira motus, ideo occidit signo.

Quarti sunt, qui irascuntur affectu, & is gradus est causa, quæ supra dicti sunt peccata, quo sine, etiam fierent, & possent fieri, nō essent peccata. Ipse enim affectus iræ est caput & uita iræ uerbalis, signi & operis, sine quo non essent ira, de quibus dicit, Omnis qui irascitur fratri suo, reus est iudicio. Tales enim licet nō occidant opere, uerbo, signo, tñ corde, de quibus Ioann. in Cap. sua. Qui odit fratrem suum, homicida est. Quare: quia nō fauet ei uitā, sed mortem, ideo quo ad cor est occisor fratris corā deo.

Igitur hoc præceptum est profundissimū, nec ullus est, qui id impleat sine gratia, cum nullus sit, quin habeat cui irascatur, si recte seipsum consideret, alioquin falsa erit oratio dominica, quæ

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

dicat, Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris.

Sine charitate enim impossibile est, ut hoc præceptum non transgrediatur. aut enim diligit, aut odit homo proximū suum licet nunc nati sint neutrales quidam, dicentes, quod potest nec diligere, nec odisse, uerum tu ne illis confidas suadeo.

Quare, qui uult hoc præceptū implere, studeat omnibus modis, omnem hominem dulci affectu diligere, immo petat a domino gratiam dilectionis. Et nō sibi frustra palpet, quod neminem odiat, ualde enim mitis & humilis est homo, qui hoc præcepto nō peccat. Quia spiritualis illa ira, quæ prohibetur in isto affectu, ita profunda est, ut etiam foris non apparente signo uel uerbo, intus uehementissime uiuat. de quibus Esa. x. Ve uobis, qui profundi estis corde, & quorū sunt in tenebris opera eorū.

Est autem & ira alia spiritualis & bona, quæ uocatur zelus dei. Nam nisi dñs etiam uellet significare iram bonā, absolute dixisset, Omnis qui irascitur, nūc dicit, Omnis qui irascitur fratri suo, ne contradicat sibi ipsi, ubi ait, Qui odit animā suā in hoc mundo &c. Quare ira & odiū suū ipsius est nobilissimū, de quo alias

Sufficit itaq; nobis huius præcepti ista expositio domini, præter hoc qd & multos mouit, cur dñs hūc ordinem fecerit, ut simplicem iram iudicio, Racha concilio, satue geennæ deputarēt. Nam id facile patet, quod per iudicium, quod dicit lex, Qui aut occiderit, reus erit iudicio, intelligatur hæc omnia tria in spiritu sicut ipse dominus legem interpretatur, qd sicut sub, Non occides, cōprehensa est uniuersæ prohibitio iræ, ita sub iudicio uniuersa pœna iræ, Cur ergo nunc iudiciū distinguit a concilio, & geennæ? Primus Lyra sentit, quod textus sit transpositus, cū concilium prius uideatur q̄ pœna B. Aug. li. i. de ser. do. dicit, Quod ordo grauitatis hic ostenditur in pœna, sicut & est in ordine culpæ. Sed quō id peragatur inuisibiliter in animabus, nō posse dici, itaq; relinquit in cognitū, solum asserens, qd peior & grauior pœna illis gradibus est expressa. Nam in iudicio adhuc datur defensionis locus. In cōcilio uero tractatur de conuicto, qua sententia sit plectendus. In geenna uero, est certa & definita damnatio rei. Per illum itaq; processum iuridicū exprimitur grauitas differentiu criminū, quæ quo modo uindicentur, cū id B. Aug. non expresserit, nec posse exprimi dicat, ego quoq; desistā exprimere

d ij

Nam si dominus differentes poenas uellet illis gradibus significari, ita quod reus iudicio, non sit reus concilio, aut gehennae, sequitur, quod mortalis inuidia, non sit rea gehennae ignis, neque maledictio, neque detractio, quod est falsissimum. Immo sequitur, quod occidens opere, peius mereatur supplicium, quam gehennae ignis, quia peior & grauior illis tribus est, cum tamen non sit peius supplicium.

Quare ut meditari liceat, sine temeritate omnium istorum quatuor, seu sint plures gradus occisionis, etiam in opere, quod utique uerum est, quia grauius occidit, qui patrem & matrem, aut uxorem occidit, quam alium hominem, una est poena, scilicet aeterna damnatio & gehenna ignis, sed differentibus gradibus inferenda, quod significatur illis ordinibus graduum. Nam sicut remotior est a poena, & tardius ad eam uenit, qui iudicio tantum sistitur, in temporalibus, ita tardius, id est, minus intense, ac leuius punitur in inferno qui solum iratus fuit. Nam quod in tempore est, tarditas, aut celeritas hoc in aeternis est intensio, aut remissio. Immo tarditas & celeritas in corporalibus proueniunt ex intensione & remissione spiritalium, ut patet in feruidis & ignauis animalibus, quae multa breui, & modica longo tempore perficiunt. Segnis enim anima, modica agit, ubi intenta facit plurima. Ita sic ut qui concilio reus est, propior est malo suo, quam qui iudicio, & tamen remotior, quam qui gehennae, ita intensius in illa punitur hic quam ille. Reus uero gehennae sine mora est, id est, intense nimis punitur, & non remisse.

Qui uero occidit, & peius quam occidit, utique intensissime punietur. Haec ita dixerim, ut nihil affirmauerim.

Sed sunt quidam occulte, superbi, qui secure sibi persuadent, se non esse reos huius praeccepti, quia non occidunt, non irascuntur, nec conscij sibi sunt odij, quod potest fieri, & uerum esse, sed non in hoc sese iustificatos putare debent, & hoc praecceptum penitus euacuasse ac impleuisse. Quia lex immaculata, & igne examinata, ac septuplum purgata. Idcirco non ante se quis gloriatur, non peccare in ira contra fratrem, quam se senserit ita mitem, & pacatum, ut si auferantur ei etiam omnia cum uita, uon uelit irasci contra auferentem, ac non irascatur cum fuerit ita factum. O quam grande & profundum est uerbum hoc, Facile est non irasci pacificis, & ijs qui non laedunt, hoc & gentes, hoc bestiae quoque faciunt, & bestiae etiam immaniores. Quam egregia ergo est iactantia iustitiae, quod non irascaris pacifi-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

cis, scilicet usq; ad serpentū & leonum peruenisti mansuetudinē. Verū si auferatur tibi pecunia, domus, pater, mater, frater, soror, filius, ager, corporis membrū, & ipsa uita, hic uide si possis, non solū non irasci, sed etiā gaudere, & benedicere deū, ac benefacere hāc facientibus. Si hāc potes, gratias age, quia gratiā dei habes. Si nō posse te inueneris, intellige radicalē illam irā, ipsam spirituale occidendi uoluntatē intus latentē. Hanc em̄ lex prohibet & expugnat, ideo gratia hic opus est, quā sic cognita impossibilitas per legem cogit quærere. Dicis itaq; m̄hi, Ita ne purū esse oportet hoīem, ut ne uelit irasci quidem in oībus malis sibi illatis. Respondeo, ita purū utiq; quia nihil inquinatū intrabit in regnum coelorū. Quā diu enim ista manet uolūtas in nobis, quæ data occasione, ruit in irā, sumus imundi. Oportet ergo ita mūdā fieri, ut non solū, sicut dixi, non irascatur, sed etiam benedicat maledicentibus, benefaciat persequentibus, gratias agat deo in aduersis, & optet plus aduersitates, ut solum peccatū odiat, & non pœnam, secundū illud, Benedicite lux & tenebre dñm. Et benedicam dñm in omni tempore, semper laus eius in ore meo. Ideo quod iudæorū sancti tales nō essent, dictum est de eis Psal. viij. Destruas inimicū, & defensorem. Ideo dixi, quod lex est spiritualis, qui enim aliter hoc præceptū intelligit, iudaice & literaliter intelligit, & non abundat iustitia eius a iustitia pharisæorū.

Inde B. Aug. lib. i. de ser. do. sex gradus colligit in hoc mandato. Primus est, lædere etiam si non sis læsus, quæ est summa iniustitia. Secundus est, lædere grauius quam sis læsus, quod accedit ad legem Mosi. Tertius est, lædere tantum quantū sis læsus, hucusq; lex Mosi processit, quæ dicit, Dentem pro dente, oculū pro oculo, hæc enim donat aliquid, cū maiori pœna dignus sit nocens, q̄ innocens omni iure. Quartus est, læsus nō lædas tantum quantū sis læsus. Quintus est, Læsus omnino non lædere, hic appropinquat præcepto domini, sed nondū est ibi. Sextus est, læsus, paratus ut sis amplius lædi, hoc est, alteram maxillam præbere. Vide itaq; quā funditus iram extirpari uelit, ut non solū nō irascatur, sed etiam optet lædi, hic enim mundus est. Nonne qui hæc audis, cogitas illud psal. Latum mandatū tuum nimis? Quod si quis nō læditur ab alio, necesse est, ut seipsum lædat, & irascatur sibi multis cōtritionibus. Ideo nō est melius, nisi ut sicut

d iij

praeceptum est, diligere proximum sicut seipsum, ita quisque odit se ipsum, sicut proximum, ut sic omnia reducantur ad iustam formam.

Quocirca, uis irascibilis, quae hoc praecepto occidit & mortificatur, ipsa est inimica crucis Christi. Ideo quoniam ipsa est homicida, & occidit, oportet ipsam quoque non uulnerari, sed prorsus occidi & mortificari, & legem talionis in illam exerceri. Qui enim occidit occidetur, occiditur autem ista lege, id est, significatur occidenda, gratia autem sola occidit eam in effectu. Qua occisa, homo fit mitis, patiens, suavis ad quoscunque, etiam paratus inimicos diligere, & eis benefacere, gaudere in tribulationibus. Quae omnia impedit impatiens illa, ac cruda uis irascibilis, quam heu quam pauci attendunt, securi de alijs suis bonis operibus, ignorantes quam uehementer sit spiritualis, & immaculata lex domini.

Igitur qui amat crucem, & gloriatur in cruce domini, hic est qui non occidit, non irascitur. Nam haec est uera differentia spiritualis, irae bonae & malae, quod ira mala, propter mala poenae tantummodo irascatur. Bona autem solum propter mala culpa, ideo sibi tantum displicet, & seipsam odit propter peccata, omnes alios diligit, & non odit ullum, propter res ablatas. At dicis.

Si hoc ita esset, nullus saluus fieret, uel nimis pauci. Respondeo, ideo dixi, quod ualde spiritualis est lex, & eo conandum, ut sic impleatur, nec mirum quod pauci saluantur, nec tamen ideo desperandum, quia quod impossibile est nobis, deo possibile est ut Lucae xviij. Quae impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud deum, hoc est quod dixi, lex recte & spiritualiter intellecta terret hominem, & cogit humiliatum ad gratiam confugere, ac de seipso desperatum, oculos in coelum leuare, & dicere, Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in coelis, &c. Et iterum, Leuaui oculos meos in montes, unde ueniet auxilium mihi. Quia hic nulla est fuga, huc enim oportet hominem uenire, ut sit ita mundus, siue hoc fiat in uita, siue in morte, siue in purgatorio. Noli ergo superbire, quod non pecces, si sentis te irasci pro temporalibus, quia nodum es in spiritu iustus cum Christo, sed cum Moisaicis in carne. Quod autem de isto praecepto dixi, de omnibus intelligendum est simili modo. quodlibet enim illorum est spirituale immaculatum, fidele, probatum, purgatum septuplum, licet raro sic exponatur, ut Psal. xi. de eiusmodi conquerit. Unde quod in Grec.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

dicatur. Omnis qui irascitur fratri suo, sine causa, merito per B. Hiero. iubetur eradi. tollitur enim (ut ipse ait) ois occasio iræ in isto præcepto. & illud additū est, quia in ueris libris non habet.

At obijcitur. Tu de perfectis loqueris, non autem omnes damnantur imperfecti. Respondeo, uerum est, Sunt gradus in isto & quolibet præcepto, ut isti quatuor a domino in euāgelio isto distincti, & sex per B. Augu. ut uisum est. Primū est enim, ne occidas opere, tamen prospiciendum, ne etiā uerbo, ac deinde ne signo, inde ne corde. Quod si nūc mereri etiā uolueris, oportet ut etiā libenter optes aduersa, & feras cum gaudio. Scio non oportere statim esse perfectum, sed gradatim ascendendum. Verum oportet tandem perfici, & tendere semper ad profectū, & non stare ac contentum esse in aliquo graduum prædictorum, sicut multi faciunt, peius peccantes propter non proficere, q̄ alij propter nō incipere, eo quod illi superbiant de incepta iustitia.

Inde deniq̄ sapius uenit, ut pessimi peccatores ac meretrices, compuncti statim ita perficiantur, ut in supremū gradū euolent parati omnia amittere, & sustinere cum gaudio, ubi alij multis annis laborantes, nec secundum attingunt. Quod si dixeris, nō mirum quod magni peccatores sic compungantur.

Ecce ecce, hic te audio pharisæe, tu nō es magnus peccator, nō es sicut ceteri hoīm, inuenisti uias tuas bonas. Et cæcitas nimis profunda, & lata, quasi ista superbia nō sis peior illis omnibus.

Igitur, cogitandū semper, ut non tantū ira, sed fomes ipse iræ, & totus Adam occidatur, arbor cū fructibus & radice. Ira enim niri iustitiā dei non operatur. Non em̄ præcepta sic tantū sunt discenda, ut scias confessionem facere, quia iste fomes nō pertinet ad cōfessionem, sed tantūmodo opera, neq̄ tollitur p̄ confessionem, quia neq̄ p̄ baptismū. Sed cognoscendū peccatū, & quid faciendū tibi sit, & quid a deo petendū, per legē enim cognitio peccati. Quia præceptū dei plus requirit, q̄ possumus. Sed hic clamant, ergo impossibilia præcipit: hæc est blasphemia, ergo iniste, dānat. Respondetur nō, Sed ideo præcipit, ut misereatur, & humiliet ad gratiam quærendam. Qui enim solum discit ea, ut possit cōfiteri uadit p̄sumens facere, quæ didicit, & peius semper erit, nihil aliud faciens, nisi q̄d conscientia auget, & magnificat.

COROLLARIUM.

Quod homo non est per-
fectus, sicut debet esse, pec- alijs
catum est, sed non imputatur.

Imputatur ijs, qui stant, quia tales peccatū suū nō odiunt, qđ est in eis, scilicet fomité, ac per hoc diligunt, & fœdus cum gen- tibus Cananeis ineunt. Non imputatur eis, qui studio assiduo il- lud expugnant, propter hunc enim feruorē & profectū, non im- putatur eis, licet sit in eis, quia licet sit in eis, tamen nō est in eorū uoluntate, sed contra uoluntatē in carne. Ideo non est in eis, qđ est in eis. Vnde Apostolus dicit, Scio qđ non habitat in me, id est in carne mea bonū, habitat in eis, sed non regnat in eis, sicut le- busei inter filios Israel, sed non regnabant. Et Rho. vii. Nihil da- mationis ijs, qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum carnē ambulant. Quare: quia qui sunt Christi, carnem suam crucifixe- runt cum concupiscentijs suis. Ambulant em̄ assidue contra car- nem, non secundum carnem, id est, expugnāt fomitem, quem illi stertentes secure omittunt, de operibus contenti bonis.

Quid enim putas significat passio & mors Christi, nisi mor- tem ueteris hominis ac totius Adam: qui licet nō subito occida- tur, tot tamen alapis, colaphis, flagris, spinis, tandem clauis pun- gendus & sodiendus, donec expiret inclinato capite. Caput est ipse fomes, intima radix iræ & concupiscentiæ, qui non occidit nisi multis aduersitatibus fractus, tandem quiescat mortuus.

Idem significatū est, quod olim filij Israel oēs mortui sunt in deserto, præter Iosue & Caleph, & non nisi alia generatio intra- uit terrā promissionis, quæ secundā circūcisionē in spiritu figura- bat, ut nō tantū a tpalibus, sed & a spūalibus bonis abstinere- tur.

NUNC uideamus THEOLOGOS nostros, qđ de præ- ceptis istis sentiāt. Dicūt itaq; qđ intētio legislatoris nō fuerit, ut in charitate feruent, nisi quis uelit uitā ingredi, secundū illud, Si uis ad uitā ingredi, serua mādāta. Alioqui (inquiunt) sequerē, qđ peccaret, qui nō occideret, & hanc obmissionē sine charitate præ- stare. Ecce hæc dicunt ij, qui nobiliores in Theologis. Quid autē dicunt, nisi quod Iudæi etiā sapiunt, & dicūt, scilicet literā & tra- ditionē facientes ex spirituāissimo mādato dei. Non occides em̄, intelligunt (id est, nō facias opus homicidij) quod utiq; cum facile contingat obseruari, statim irruunt, & dicunt, præceptum

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

esse seruatum, nisi forte non in charitate, sed hoc non est peccatū nec transgressio huius præcepti. Quid faceremus istis Pharisaicis interpretibus, si non ipse dominus hoc præceptum exposuisset prompti enim essent negare, quod in illo ira cordis etiā prohibita sit, nisi quando non irritatus, ex malicia irasceretur homo, quod tamen nescio an huc pertinere sentiant. Si ergo scirent, qđ ista malignitas iræ radicalis radicibus hic prohibetur, utiq; non negarent præceptū in charitate fieri iussū esse, nisi dixerint aliq; quē suis uiribus posse iracundiā in mititatē mutare, sine gratia.

Secundo, illud quoque uel somniant, uel somniare cogunt. Quod nō occides &c. referatur ad tempus quietis, in quo si quis irasceretur, peccaret, qđ ille nimirū uult, qui glossauit, sine causa. q. d. si fuerit non pulsatus iniuria &c. quasi non peccet, si læsus indignetur lædenti, non enim hucusq; intrant in præcepti cognitione, ut uiderent, quoniā omnia referuntur ad tempus tentationis, & probationis, ut homo ibi agnoscat spiritum eorū & carnalitatem suā, dū senserit sese rapi uiolenter ad peccandū & non inuenit in carne sua bonū, ut gemat pro gratia sanitatis, hic em sine gratia homo nō potest iram obmittere, & impatientiā, ut patet experientia. Alioqui, non doceretur homo hic aliam iram ponere quā diabolicā, quæ est, non irritatū irasci ac nocere, quæ nullis ferme bestijs inest, aut quā paucissimis. Similiter somniāt de actu diligendi deum super omnia, scilicet in tempore quietis & non cogitant quam impossibile sit in tentatione & passione.

Hoc totum illi pulchre abscondunt, quādo disputant solū de operibus præceptorū secundū faciem syllabarū. tunc em inueniunt Iudaicæ illius cæcitatē monstra, scilicet qđ gratia non est necessaria nec intenta in præceptis, nisi cōdicionaliter, & hoc non propter defectum hoīm, sed propter intentationē præcipientis, ut gratia fiat odiosa cunctis, dū potius uelut noua exactio imponitur supra legem, & impossibiliore faciat salutem, q̃ lex ipsa & non sit potius adiutoriū & consolatio ijs, qui legem debent implere. Sic sic cogunt imaginari THEOLOGI monstra ignorantia, & prodigia tenebrarū. Igitur in gratia fieri præcepta, nō solum est intentio præcipientis, sed indigentia facientis. Nam uerum est, qđ ille peccat, qui non occidit, existens extra gratiā, non aut peccat, qđ non occidit ad literā, sed quia intus occidit corde

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE

in spiritu ubi sine gratia, non potest esse sine ira, & fomite indignationis, ut patet experientia tentationis & occasione data per aduersitates. hoc enim latens malum irae facit, ut non possit non occidere, ergo reus est praecepti spiritualis, licet sit non reus eiusdem praecepti literalis. Patet ergo quod de lege loquuntur ad literam.

Tertio, ex eadem caligine concludunt, quaedam esse praecepta tantum negativa, quaedam affirmatiua, hoc iterum non est uerum, nisi corticem syllabarum teneas. Nam illo praecepto, Non occides, exprimit uehementissimam affirmatiuam, scilicet illam, Esto mitis & ex corde mansuetus, ac patiens, & quietus, ac pacificus. Negatiua enim in scripturis ideo ponitur, quia affirmatiua non est tam uehemens, ut ibi, Maria optimam partem elegit, quae non auferetur ab ea (id est) in aeternum ei cumulabitur. Et Psal. cix. Iurauit dominus et non poenitebit eum, id est, maxime & eternaliter placebit ei. Et illud Psal. i. Beatus uir qui non abiit, id est, maxime hic inter pios profecit, Et sic de multis alijs. Nam & Apostolus Rom. vij. exponit illud, Non concupisces, affirmatiue, dicens, Quod uolo bonum, id est, contrarium concupiscentiae (scilicet castitatem & amorem) non facio, facere enim positum significat. Igitur hoc praeceptum est quidem negatiuum secundum literam, sed affirmatiuissimum, secundum spiritum, quia dominus requirit, ut sint mites & pacifici. Illi autem relinquunt internam foeditatem, quam Synagoga impropere dominus, dicens, Sordes in pedibus eius, Tren. i. & Deut. xxi. Peccauerunt ei, & non filij eius in sordibus. Sic & illud, Non moechaberis, negatiuum est, sed secundum literam, habet autem hanc affirmatiuam spiritualissimam, Esto castus, continens, temperans, sobrius, modestus. Et hoc ex intimo, proprio, gratuitoque corde. Hic autem gratia utique opus est, non propter deum intendentem praecipiendo, sed propter carnalitatem nostram impotentem faciendo.

Sic illud, Non furtum facies, litera est negatiua, sed spiritus affirmatiuus, scilicet, esto pauper spiritu, contentus presentibus, ac modestus &c. Quin & illud primum, Non habebis deos alienos, est affirmatiuum, scilicet, dominum deum tuum diliges & coles, unum super te, & omnia, alioqui non erit unus, si aliud cum eo diligitur. Et illud secundum similiter. Non assumes nomen domini dei tui in uanum. Hec est litera, sed spiritus dicit, Sanctum & terribile nomen eius. Et iterum, Omnis qui inuocat nomen domini saluus erit. Vult ergo affir-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

mi nomen dei assidua reuerentia, & timorosa inuocatione, magis aut glorificari & benedici humili sue ignominiae confessione

Et illud tertiū, Sabbata sanctifices, id est ad literā nullū opus in eo facias, litera est negatiua, cum ibi affirmantur nobilissima, & maxima opa dei, in audiendo, docendo, meditando uerbo dei in spiritu intus, foris quies, intus maxia actuositas dei operantis

Et si haec tria praecepta exponas spiritualiter (id est, de internis operibus) inuenies, quod primū sit Charitas dei, Secundū fides, Tertiū spes. Nam nō habere alienū deum, est deū diligere super oīa. Non assumi nomen eius in uanū, est credere in nomen eius & ipsum in fidei spiritu intus inuocare & glorificare. Quomodo em inuocabunt, in quē non crediderunt, omnis em qui inuocat nomen dei saluus erit. Porro sanctificare quietē, est sese passibilem deo p̄stare, ut in illo deus solus opereat, hic patientia & spe est opus. Nam hic in caliginē intratur, ubi homo nō operat, sed ducit uia passionis mirabiliter. Quoties ergo pateris, toties operaris non tu, sed quiescis, & deus operat in te, sed tu nescis quid, quia pateris & es nuda materia. Hoc est qd ait, uacate & uidete, quoniā ego sum deus. Spes sola hic regnat in charitate p̄ fidem. Recte itaq; B. Aug. dicit, quod cultus & latría dei est in fide, spe, & charitate. At haec sunt affirmatiuissima, & tres Theologicae uirtutes, sub litera istorum trium uerborū significatae negatiue.

Vnum restat affirmatiuū, Honora patrem & matrem, sed & hoc quomodo sit spirituale, dictum est supra. Licet litera solummodo honorem signi externi docere uideatur, sed subtus affectum timoris & obedientiae promptitudinē requirit, quae sine gratia, non est possibile fieri, ut patet in probatione tentationis ubi occasio uenit ipsum obseruandi, cōtra uotum uniuscuiusq;

Iam illud quartū satis notum est, Non falsum testimoniū dices, literam esse negatiuam, sed affirmatiuā esse in spiritu, ut proximo tuo sis ex corde paracletus, excusando, defendendo, & omnia, quae tibi uelles fieri in famae periculo, & conscientiae. Reliqua duo similiter nota sunt, quod nō concupiscere ad literam hoc sit ex corde fauere proximis omnia bona, & nolle ullū malum. Ex quibus oībus patet, qd decalogus ad literā sonans, recte in spiritu exponit a Christo & Apostolis, ubi docent fidē, spem, charitatem, obedientiā, reuerentiā, humilitatē, mansuetudinē,

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE
pacem, patientiã, modestiã, castitatẽ, paupertatẽ, bonitatẽ, beni-
gnitatem, hilaritatem, mutuam beneuolentiã &c. Hæc quidem
sunt affirmatiua, sed sunt spirituales sermones decalogi oïno.

Reuertamur itaq; ad propositum.

Incipit aut, a mansuetudine ac suauitate spiritus instruere ho-
minem, ut deo similis esse studeat homo erga proximum, sicut
uult deum erga se esse. Nam bonitas summe cõmendat deum,
ideo ut homo sit mitis, benignus, suauis, mansuetus, clemens, fa-
cilis, tractabilis, bonus, id est, deo simillimus, dicit, Non occides
non sis occisor, non sis crudus, asper, durus, amarus, difficilis, in-
dignabundus. Hoc autem efficit spiritus gratiã, qui hoc præce-
pto quæri & peti cogitur. Hoc idem dicit dominus Matthæi, v.
Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.

C O R O L L A R I V M.

Frustra sibi blandiuntur, qui non occidunt, & tamẽ ut sint be-
nigni ex corde, non quærunt, quia per hoc solum speciem præ-
cepti, & literam habent mortuam, quibus uelut umbris prote-
gitur interior umbra Behemoth. Et demus simile.

Calx apparet frigere, ac sine calore, sed effusa aqua, furit ardore
solo autem oleo quietissime extinguitur. Sic homo adustus
fornace maternæ concupiscentiæ, occultam habet radicem iræ,
quæ erumpit, data tentatione, nec sanatur nisi p oleum gratiæ.

Aliud.

Latro uel homicida, aut alius grassator, si non occidit, aut per-
cutit de facto, nunquid contentus est in eo princeps, si arma nõ
ponat: suspiciabit enim, quod data occasiõẽ percutiet. Ita homo
& si nõ irascatur de facto, tamen habet intus gladiũ iræ, & si in
uagina reconditũ, sed non placet deo, nisi ponat gladiũ & abij-
ciat. Nec satis est quod in uagina sit, timor est de futura occasiõẽ
Nam iste est gladius, quo occisus est filius dei. Ideo etiã si non oc-
cidas, tamen coram deo occisor es, quia in armis occisionis filij
sui inueniris. Quis enim corã principe securus gladium portet,
quo constiterit filiũ principis occisum. ideo iram tam longe fie-
ri oportet & ex intimo corde, ut nõ possibile appareat aliquan-
do ipsam erumpere. Sic canis, etiam si opere non mordeat, nun-
quid ideo nõ est mordax: immo eo peior, quo insidiosior. Sed
heu has insidias nostras cordis q̃ pauci obseruant, Vnde psal. v.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

Interiora eorum insidiæ, qđ nos (cor eorum uanū est) habemus

Igitur incipientiū gradus primus, est proprius, scilicet abstinere a facto homicidij, seu per se faciendo seu consentiendo, consiliando, auxiliando, ut solet tertia lingua, & susurro, author cædiū facere, miscere iras & dissensiones, rixas, insidias, homicidia, ut Gal. v. docet Apost. Hic gradus uidetur facilis & exiguus, sed est grandis, si recte inspiciatur, & pauci sunt innoxij, quia pauci sic linguā temperant, ut nō seminent discordias, ac per hoc quantū in eis est, homicidia incipiunt, A quo malo magno & frequentī liberā fuisse matrem suam. Augu. dicit ex singulari gratia dei, ix. Confess. Neq; enim ab eo facile se liberum sentiat, nisi qui pacificus ac mediator utilis est, ut ea tantū narret, quæ cōcilient ac placent iratos ac discordes, aut magis cōcilient cōcordes, tacendo mala, & prædicando bona utriusq; apud utrūq;. Sicut legitur exemplū quoddam de nuncio, prudentiq; seruo, missō a dño ad quendā, ut migrare iuberet de domo eius. Ille aut salutare dixit eum a domino suo. Et ad dñm rursus reuersus, dixit, illū uelle migrare, donec mira (ut nunc omitto) ordinatione dñs mitigatus, intelligeret prudentiā serui. Quapropter recte dictum est, qđ susurro seu detractor est ter homicida, tres enim uno ictu occidit, primo seipsum, deinde eum cui susurrat, tertio cui detrahit, quia os quod mentitur occidit animā. At excusant se, dicūtq; se uera dicere, sed male, quia uerum debet uere dici secundū illud. Quod iustū est, iuste exequaris. Ergo etiā uerū fit mendaciū, dū non ubi, quō, quando cui, quantū dici debet, dicit. Hinc & B. Bern. dicit, qđ detractor habet diabolu in lingua, qui auscultat in aure. Secundus occisus est ipse auditor detractoris, quia similiter peccat, præter hoc qđ ad iram, id est, mortem, eum inducit.

Tertius ipse passus, qui cognito isto malo, similiter ruit in iram id est, mortē, qđ si non ruit, nō est detractoris beneficiū, sed dei. fecit detractor, quantū in eo fuit. Cetera mala detractoris alibi. Et epistola Iacobi de malo linguæ tractāda foret, ut appareret, qđ latus sit iste primus gradus huius mandati, & qđ pauci in illo sint

Et breuiter id faciemus. Dicit primo capitulo. Itaq; dilectissimi fratres, sit oīs homo uelox ad audiendū, & tardus ad loquendū & tardus ad iram. Ita enim uiri iustitiā dei nō operatur. Istis uerbis ad mansuetudinē mouet, unde sequitur, Propter quod abij-

cientes omnē immunditiā, & abundantiam malitiæ, suscipite in mansuetudine inſitū uerbū &c. q. d. ne pſeceritis oēm immunditiā, & abūde nimis malitiā, hoc eſt, ne tradatis uos imunditiæ & malitiæ, ut oēm expleatis, ſed ſatis eſt, qd reſiſtentibus, & abijcientibus, adhuc tñ adhærebit uobis imunditia & malitia. Oēm & abundantiam, addit ad ſignificandū, qd qui contra pugnant, nō ſine imunditia & malitia tñ ſunt, quāto magis omnē. & imunditiā habēt, qui nō pugnat ſed obediūt ſecundū illud pſal. Aſtitit omni uiæ nō bonæ, quia ſequit, Malitiā aut non odiuit.

Porro imunditiā ſeu ſordiciē uocat cōcupiſcentiā, quæ eſt ſordices anīæ & ſpiritus, q̄ & cauſa eſt iræ inter hoīes. ideo enim inuicem irāſcunt, quia alter alterius cōcupiſcentiā impedit. ideo hanc uelut immunditiā totalem & capitalē abijciendam docet

Malitiam autem ipſam iram dicit, quæ & ipſa eſt abundantia & ſuperfluitas quædam ſpiritus, ſicut ſœda corporis, ſuperflua ſunt. q. d. ſtercus & ſuperfluitatem malitiæ, id eſt malitiam quæ ſtercus & obſcœnum eſt animæ, abijcite & nolite fouere.

Hoc autē ſit, ſi uelox ſit quiſq; audire, tardus loqui. Irati enim ſunt non tantū ueloces ad loquendū, & tardi ad audiendū, uerūetiam impotentes ad tacendū & audiendū, quia uelox ad irā, uelox etiā eſt ad loquendū, & econtra. Quare optimū remediū frangendi iram, eſt, ut homo ſibi uim faciat & aſſueſcat. Primū, tardus eſſe ad loquendū, quando fuerit iratus. Secundū, quod eſt perfectius, tardus ad iram, ut proponat in corde nō uelle moueri ad irā, & uelle aliquando experiri, an poſſit tacere offeſus.

At excuſant ſe quidā, qd propter deum & iuſtitiā irāſcuntur, & loquunt, quibus occurrit, dicēs, Ira uiri iuſtitiā dei nō operat, impoſſibile eſt, ut deo placitū faciat opus, qui iratus & ex ira facit. cū ſit deus pacis & ſuanitatis, cui nullū turbulentū placet. Memorabilis ſententia, q̄ multi nimis ignorāt, qui contra iniuſtitiās indignantur alienas. ſuas aut etiam palpant, & iactitant qñq;.

Ita & infra, Si quis uideſt religioſus eſſe inter uos, nō reſtrenans linguā ſuam, ſed ſeducens cor ſuū, huius uana eſt religio. O magnū uerbū, q̄ multi ſunt uerboliſſimi. At etiā (de quibus hic proprie loquitur) amari, iracundi, & aſperrimi, & tñ uolūt religioſi & ſancti uideri. Idem ergo eſt, quod religio linguoſi uana eſt, qd ira uiri iuſtitiā dei nō operatur, ita ira facit per linguā religio

nē, & oēm iustitiā uanā. i. foris speciosā, sed intus uacuā. ideo
& seducit, nō alios, sed cor suū, putans se religiosum, cū nō sit.

Et capite iij. pericula linguæ & mala describens ait.

Nolite plures magistri fieri, fratres mei, sciētes quoniā maius
iudiciū sumemus. Nolite, inquit plures, id est, nolite oēs uelle
docere, & prompti esse ad loquendū, ac docendū, & tardi ad
audiendū, sed quilibet optet, se discipulū posse fieri, & alteri ce-
dat magisteriū sui. Ne fiat turbulentissima dissensio, ut ubi plu-
res sint, qui doceant, nulli qui audiant, & quilibet contra aliū
oīa repleant dissensionibus, sicut fecerūt hæretici in ecclesia. Ma-
gistros fieri nō est malum, sed quod multi uolunt fieri, id est, qd
uolunt esse diuersi, neuter neutri audiens, hoc est, qd maius iudi-
ciū sumūt. Et hoc dissuadet tali periculo, quia etiā absq; illo ma-
iori iudicio, qd tales accipient iam satis offendimus. Non est ne-
cesse occasionem peccati quærere, & maioris iudicij accipiendi
Quia in multis em offendimus oēs. Oēs tales sumus, qd of-
fendimus, & hoc non tantū in uerbo, sed in multis scilicet ocu-
lis, auribus, manibus, ac oībus sensibus, deinde cogitationibus.
Et istæ offensiones debent nobis sufficere, ne & maioribus nos
offeramus. Deinde hoc etiā psuadet, ne alter alterū superbe præ-
sumat docere, quasi ipse non offendat in ullo. q. d. ut quid aspe-
re uos inuicē reprehenditis, & unusquisq; alterius magister fieri
nititur. An ignoratis, qd oēs, nullo excepto, offendimus, non
in uno tantū, sed in multis. Quod si quis in paucis, uel in ope-
re non offendit, quid de uerbo sentiet. Si quis in uerbo non of-
fendit, hic pfectus est uir, q. d. hic se perfectū & nō anteq; etiā in
uerbo nō offendit, q. d. talis nullus erit inter uos, quia in multis
offendimus oēs, multo magis & in uerbo, ut quid ergo con-
tra inuicē supbitis & eleuamini, ac non potius in māsuetudine
inuicē monetis & portatis. Hic inq; perfectus uir. Potest etiā
freno circū dare totū corpus. i. si potest linguā domare, pōt etiā
totū corpus suū a peccato custodire, quia, q nō peccat in lingua
sine dubio & alia mēbra iā domita, & obedientia habet sub fre-
no. Deinde tres pponit similitudines, a quarū una iā cōperat
Ecce equis frena in ora mittimus, ad cōsentiendū nobis, & to-
tū corpus eorū circūferimus. Secunda.

Ecce naues cum tantæ sint, & a uentis ualidis minent, circūfe

e iij

runtur aut a modico gubernaculo q̄ impetus dirigentis uoluerit, ita lingua modicū membrū est, & magna exaltat, seu iactat, q. d. eq̄s frenare, & dirigere possumus, & naues, imo ut infra, & bestias. Lingua aut cōtra, cū sit modicū membrū, debuit maxie posse cōprimi, & dirigi. At ipsa magna potius iactat ac mouet, q̄ alias regunt bene, mouet & iactat oīa, sicut uetus naues, recte cōtraria gubernaculo, q̄ frenat naues, similis est in quātitate clauo nauīū, & in effectū tñ cōtraria, similis potius uetis & turbinibus

Tertia similitudo.

Ecce quantulus ignis, quantā syluā, id est, sit ut paruulus ignis magnā materiā succendat, totā scilicet syluā. Et lingua ignis est uniuersitas iniquitatis, Græc. mundus iniustitiæ, q. d. tot parat in iustitias, ut q̄si mūdus putari possit, q̄a ignis est, & multa incēdit

Istis oībus & sequentibus uerbis id agit, ut nos moneat & doceat, q̄a maximus hostis noster est lingua propria, atq̄ ab ea nō minus cauendum, q̄ ab inimico maximo, & quo est minor, eo nocentior, minor in re, sed maximus in uirtute. Nihil enim facilius lædit conscientiā q̄ lingua, ideo em̄ & in monasterijs silentium instituitur, licet cōtra illud diabolus LOGICA M quoq̄ illuc introduxerit, garrulitatis garrulosissimā magistrā. Eadem causa, ut uelocitatē locutionis cōpesceret, dñs minatur, de quolibet otioso uerbo rationem reddendam, dura, sed necessaria sententia aduersus tam lubricā pestem, ac præsentiissimū uenenum.

Item id & philosophi uiderūt, q̄ homini ideo sunt duæ aures datæ, sed una tñ lingua, atq̄ aures ipsæ non tñ patulæ, ac aperte foris, sed etiā auriculis circūamiciētibus, ut facilius audiat, deniq̄ tortuosæ & uerbo quodāmō obiectæ, ne facile uerbū p̄teruolet

Lingua aut non tñ clausa, & latens, uerū etiā osseo muro circumclusa, scilicet dentibus, deinde uallū carneum, i. labia, præter hoc q̄ tantū a pulmone distat, & corde, tot requirat instrumenta cū aures nullo indigeāt, adhuc ip̄a uelocior est oībus sensibus

Ecce quinq̄ sensus uelut quinq̄ naues natant in rebus istis corporalibus, & inferunt in memoriā res innumerabiles, scilicet uisu, auditu, tactu, olfactu, gustu. Nec tñ tot inferre possunt, quin illa plus efferat. Sepissime loquēs cōiecturas, suspensiones, opinioēs somnia temeraria, friuole ficta, quæ nec sunt, fuerunt, nec erunt.

Item inde secūda statim plaga Aegypti fuit, ranarū immissio,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

quæ linguacitatē significant sterilem. Quia prima fuit sanguis, si
gnificans, qd quando homo fit caro & sanguis, totus fit lingua
& nō nisi uana loquitur, & q uanior est, eo plus uult loqui. Atq;
fidei signo, uanū hoīem p hoc cognoscas, si fuerit multiloquus
& econtra. Quo fuerit homo solidior & grauior, hoc signo co
gnosces, Si fuerit parcus in uerbis, largus in ope. nam tales fasti
diūt loqui, nisi dū obedientia, aut necessitate cogunt, ut psal. liij.
Obmutui & silui a bonis, sicut em̄ eos tædet uitæ suæ, ita & lo
quelæ. Econtra, In multiloquio nō deerit peccatū. Et ibidē, Vbi
plurima sunt uerba, ibi frequenter egestas, lob. iij. Nunquid qui
multa loquit poterit iustificari? Et psal. Vir linguosus nō diriget
in terra. Sed hæc maxime sunt mala, dū ira magistra loquit. un
de Aesopus dicit linguas emisit, cū iussus fuisset optimas carnes
& postmodū pessimas emere. Quin multi timore infamiæ sibi
mortē consciuerūt & Poetæ dicūt Lycamben uersibus iambicis
Archilochi adactā ad laqueum. Quod si quis adhuc dubitat, in
terroget eū, qui amarā habet mulierē ac litigiosam, & uerbosam

Deniq; quod bestijs, dentes, ungulæ, rostra, cornua, aculei, ue
nenū, aut quæcunq; arma, imo quod malis hominibus tam ua
ria uasa & arma, hoc lingua est animabus, unde Psal. Filij hoīm
dentes eorū arma & sagittæ. Item lxxiij. Nolite extollere in altū
cornu uestrū &c. Vnde arcus, gladius. Recte itaq; mūdus iniqui
tatis, & modicus ignis magnā syluam succendens. Et sequitur.

Sic lingua constituit in mēbris nostris, quæ maculat totū cor
pus, q. d. Nōne est mirū, quod illud maculat, & totū corpus ma
culat, quod adeo non est extra nos, imo adeo intra nos, ut sit in
ter propria membra? Monstri hoc simillimū, qd membrū non
tantū membro, sed toti corpori officiat, cū se mutua mēbra sol
licitudine foueāt. Hæc sola inter ea maculat totū corpus. i. reum
facit peccatorum, ut propter ipsam totus homo sit odiosus deo
& hominibus, qd adeo infamis & abominabilis est linguosus
ut etiam si toto corpore sit formosus, aptus, diues, nihil tñ in eo
non uelut fœdū fugit ab hoīb. Quis enim libenter cū loquaci
bus ac garrulis conuersatur, ac nō potius abhorret ac nauseat &
dicit, Ey vyie vveschig ist der. Et inflammat rotam natiuitatis
nostræ, & inflāmatur a geenna. Videtur Apostolus, natiuitatē
intelligere, id quod nati sumus, ut supra c. i. Similis est uiro cōsy

deranti uultū natiuitatis suę in speculo. Et iterū, Volūtariē enim genuit nos uerbo ueritatis, ut essemus aliquid creaturę eius. Igit̃ natiuitas generatio seu creatio a creatura, in quā nati, producti, creati sumus. Ergo rota natiuitatis dicitur, tota essentia, & quicquid creati sumus, sicut totū corpus. Et hanc totā natiuitatis, totūq; circulū nostrę essentię, seu eius qđ sumus, hoc ipsa inflāmat. Ignis scilicet est uniuersitas iniquitatis, ideo nō succendit nō patem nostri, sed totū qđ sumus, ac uiuimus. Nam forte etiā ideo totā appellauit, nō tantū propter totale esse, sed etiā totale uiuere, & operari in hoc tēpore. Vita enim nostra tota uolubilis est.

Addit aut̃ inflāmata a geenna, ne bona flāma hic inflāmare intelligat, quia ipsa infernali igne accensa, i. odio & ira, totū qđ sumus accendit ira & odio, dū prouocat & pmouet ira, ut patet in iratis qui intrus & foris tremūt & feruēt. Quarta similitudo.

Omnis enim natura bestiarū & uolucrū & seprentiū, & ceterorū domantur, & domita sunt a natura. Linguam aut̃ nullus hoīm domare pōt, uide quantis uerbis & sensibus linguā inceffat, ut eā igni inferno similē, ac feris inferiorē ponat. Quis a seipso nō timeat, qui nocentiore & feriore bestiā apud se habet, q̃ totus mūdus: quis nō odiat linguā suā: quis nō uereat loqui, q̃ tantis noībus scēdari audiat suā linguā. Sequitur. Inquietū malū, plena ueneno mortifero. par est qđ sit inquieta, qđ per se malū est, sed inquietū malū, i. semp̃ nocens, neq; a nocēdo quiescēs. Deinde plena ueneno mortis, i. qđ occidit, nō tantū inficit, hoc est, pñti ueneno, nō lento aut tardo. Hoc sane patet q̃ profunde penetret susurronū uenenū, qđ illis, quos intoxicarint aduersus inuicē, uix tota uita remediū prouideri pōt, ubi usq; ad medullā processit inuidia & odiū. Sapius cū odio moriunt̃ potius, q̃ cōciliantur. Emphaticōs itaq; & Epitaticōs dicit, ueneno nō infectorio, sed mortifero. In ipsa benedicimus deū & patrē, & in ipsa maledicimus hoīes, qui ad imaginē & similitudinē dei facti sunt, q. d. Non pōt simul utrūq; facere, nisi fiste, ideo ne se quisq; fallat, qđ deo benedicat, si hoīem maledicat, nec deū benedicat, cuius homo factura est. Quis em̃ picturā, aut statuā reprehendere ac maledicere pōt, ut maledictio eiusmodi nō redundet in pictorē, & artificem. Sic Hier. xv. de ijs, qui operibus dñi maledicunt, dicit, Omnes maledicunt mihi. Et Esa. viij. Cū esurierit ira

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

scetur, & maledicet deo, & regi suo, inde præcipue in lege prohibitu fuit & est, Dñs tuis nō detrahes, & principi populi tui ne maledicas. Et Apostolus, Maledici regnū dei non possidebunt.

Quod si hoīes id attenderēt, qđ maledicēdo hoībus, deo qđ maledicūt, cuius opus & factura maledicūt, utiq; non ita propri essent maledicere, Sicut Prouer. xiiij. Qui calūniatur egenū, exprobrat factori eius. Quid em̄ facit, qui maledicit, nisi qđ dicit Vah, qđ nō aliud & aliter formatū: cui potius deberet misereri, & dicere orando, O dñe, fac eum aliū, sicut artificē licet monere & orare, nō maledicere, ut ibidē xiiij. Prouer. Honorat aut̄ eum scilicet factorē eius, qui miseret pauperis. Quod si B. Petrus phibet, ne maledictū pro maledicto, nec malū pro malo reddat, similiter & Christus, Orate pro calūniantibus, & p̄sequentibus nos. Et Paulus Ro. xij. Benedicite maledicētibus uobis benedicite & nolite maledicere, qđ illis fiet, qui maledicūt, nō maledicētibus: ideo psal. xxxiij. Prohibe linguā tuā a malo, & labia tua nō loquant̄ dolū, diuertere a malo & fac bonū, inquire pacē & p̄sequere eam, i. a malo, nō tm̄ ferendo, sed etiā referēdo seu reddēdo, Et bonū nō tm̄ reddendo, sed etiā cōferendo pro malo accepto, alioqn nō inquirīt pax, aut persequit̄, si malū malo reddas.

Iste ergo gradus est secundus, a dño prohibitus, ne quis maledicat, uituperet, detrahat proximo suo, & sicut in primo gradu plures sunt rei q̄ credant, ita & isto, nā tria maxima uitia lingue hoc p̄cepto prohibent̄, scilicet maledictio, detractio, susurratio, sed istud tertiu in primo gradu. Ac p̄ hoc uniuersa mala lingue prohibentur p̄ iij. & v. & vi. & vij. mandatū, per iij. periuria & blasphemiae, ac aliae offensiones cōtra deū quæcūq; sed per v. offensiones erga proximū, per v. uerba impudicitiae, per vij. uerba deceptionis & fraudis, in negotijs seu iudicijs. nā & in ipso vij. etiā detractio est, sed publica, ac corā iudice. Hic aut̄ alia. Igitur maledictio & detractio & susurratio sic differunt, qđ maledictio est in ipm̄ p̄sentē, uel tanq; in p̄sentem & in faciē. sub qua oīa cōtumelia, blasphemiae, criminatiōis, uituperij, agnominationis uitia cōprehendunt̄. Detractio est de absente ipso ad aliū & sequit̄ maledictionē, qā mala in aliquē, uel foris p̄sentē, uel intus memoriæ obiectū cōgesserit, & hoc ad alium detulerit, iā maledictio facta est detractio, quare nullus est detractor, qn̄ sit &

maledicus, saltem apud se. & hæc duo pulchre expressit uersus, Prohibe linguā tuā a malo (id est, ne ulli maledicas siue uoce, siue tacito murmure) Et labia tua ne loquantur dolum (id est, de trahere caue) Nam dolus est, si quis in tergū loquit, nesciēte illo cui nocet, non aut e contra, oīs maledicus etiā detractor est, salē hominis eiusdē, licet detrahat deo, qñ maledicit hoīem. Quod si ulterius detulerit mala duorū cōtra inuicē, uel unius ad alterū tanq̃ alterius amicus, & alterius inimicus, iam bilinguis futurus est, & discordiæ seminator, peior istis duob⁹, ideo extra istū gradū in primo cum homicidis collocandus. Concludamus itaq̃ hunc. Sicut primū gradū huius præcepti non implet, nisi qui non tantū non occidit aut lædit, aut nō discordias seminat (quia & omittendo potest cōmittere) sed etiā ita mitis sit, ut potius uiuificet ac foueat opibus misericordiæ & beneuolentię. Et ita pacificus, ut miribus ac dulcibus uerbis etiā cōciliare studeat discordes, quantū potest, & mediare ne fiāt discordes. Hi em̃ audient, Beati mites, Beati misericordes, Beati pacifici, qm̃ ipsi possidebūt terrā, misericordiā cōsequentur, filij dei uocabunt. Ecce istæ tres beatitudines in isto p̃cepto sunt cōprehensæ. Ita secundum gradū nō implet, nisi nō tm̃ nō maledicat, detrahat aut uituperet, sed etiā in oībus bñdicat psequētib⁹, & excuset accusatos, oret pro oībus, & resistat detractoribus, quantū potest. Ecce hæc est spūalis intelligētia huius p̃cepti. Nūc sūnt de tercio gradu.

Tertius gradus Iræ.

Est, dicere fratri suo Racha seu archa, asperando gutturis halitum, uelut fremitū arteriæ formando. In quo dixi omnia signa iræ præter uerba, imo & uerba præter maledicta & detractiōes cōprehendi, ut sunt ironiæ in uerbis, torsiōes labrorū, rugę frontis, ac nasi, ac excandescētia uultus, deinde silentiū, auersio uultus, dirus intuitus, quæ oīa sunt indicia animi irati & odio pleni. Adde clamorē & stridorē dentiū &c. Hic aliqui dicunt, qd̃ necesse quidē est, rancorē dimittere, sed nō signa rancoris. Quę sententia & si sit in aliquibus uera, nō tm̃ uniuersaliter, & multo melius sic poneret, Signa rancoris aliqñ utile est exhibere, nō q̃ sint signa rancoris, sed similia signis rancoris, alioqn signa uere rancoris nō sunt, aut nullo mō retinēda sunt, si uere sint. unde adhuc optiē diceret, q̃ signa charitatis aliqñ omittē, & signa iræ

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

exhibere oportet. Nam si signa rancoris licet non deponere, ergo propter aliquem fructum: Quare ergo non potius exhibenda ne scilicet sola licentia quæatur omittendi bonum.

Exhibere itaq; melius est, q̃ non dimittere, quia qui exhibet, nō ex ira facit, sed ex zelo bono, ideo manet sine suspitiōe mali. Qui nō omittit, prius arguit ex ira fecisse talia signa. Et ideo si nō deponat illa, relinquit fratrem in suspitione iræ, ac per hoc impedit ueram & integram pacem ac concordia, cum ille non credat cor eius esse mitigatum, & offenditur rursus ad similia.

Quare tales doctores sunt mittendi ad illud præceptū naturale, qđ tibi fieri nolis, alteri ne feceris, & Quod tibi fieri uis, alteri facias, Et gentilis, Si uis amari, ama. sed nō est dubiū, quin omēs uelint, ut ille quem offensum & iratū habuimus, nō tantū signa ponat iræ, sed eo magis contraria exhibeat, ut certi fiant de eo. Ideo largiora petuntur signa, quā si non fuisset offensus. Sic em̃ & deus largius benefecit post peccatū humano generi, quā ante peccatū fecit, eo quod filio proprio non pepercit &c. Quod si signa tanta omisisset, quis eum propitium factum credere posset aut auderet: Filij ergo dei, deum patrem suum imitentur. Istis aut dictis docemur, quam sit difficile mandatū dei seruare, nam experientia patet, qđ difficile sit hominibus hæc signa mala ponere & bona ostēdere, qđ se uertunt & reuertūt, anteq; induci possint, ut simulate saltem faciant, nam uere & ex corde nunq; nisi gratia dei adiuti, facient, dicunt em̃, nō possum tibi fauere, amabilis esse. Et infœlices nō cogitant, quod nollent ipsis ita fieri neq; a deo, neq; ab hominibus. ideo uidetur in hoc mōstro, qđ sit futurus infernus, & quid sit præsens mundus, scilicet regnum diaboli, in quo tantū malum inuenitur in hominibus, cōtra naturam & naturale proprium dictamen pertinaciter obdurans.

Quo circa ira & inuidia differunt non aliter, qđ sicut uinū nouum & uinū uetus, nā inuidia seu odiū est inueterata ira, ut B. Aug. in regula, ne ira crescat in odiū, & trabem faciat de festuca. Nam ira, quæ cito transit & nō fit odiū, uix ira dicēda est, nā statim traditur obliuioi. Sed inueterata fit tenacissimū malū, quia spirituale malū, adeo ut prouerbiū sit, Nihil tardius obliuisci, qđ iniuriā, & nihil citius abolescere, qđ beneficiū, utrūq; sit uitio naturalis prauitatis, cū contra fieri debeat. Nam bona natura hoīs

in hoc notatur, si cito obliuiscitur offensam, & beneficiū semp̄ memoratur, adeo ut nō sinat sibi libenter benefici, cernens qđ obruitur multitudine debeatū gratiarum actionū, & uicissitudinis sibi impossibilis. At contra malæ naturæ ingeniū semper retinere offensam, semper exprobrare & obijcere diu præterita.

Igitur exemplis demus, quando licet signa ostendere iræ seu asperitatis, ut si quis ita pertinaciter malus sit, ut semel & bis aut tertio monitus nolit desistere, nō solum licet, sed oportet signa iræ in illū ostendere. unde pri. Corin. quinto. Si is qui nominatur frater inter uos, est fornicator, aut auarus, aut idolis seruiens aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax. Et ij. Thessa. ij. Si quis nō obedierit uerbo nostro, notate, & nō cōmisceamini cū illo, ut cōfundatur, & nolite quasi inimicū existimare, sed corripite ut fratrē, ecce nō ut inimicus, sed ut frater emendādus est. Ista est ira sancta & bona in scripturis uehementer laudata. Ideo distinguendū est. Primo, ut moneatur secundū illud Christi, Si peccauit in te frater tuus, alioqñ prima uice nō est abijciendus, sed mōendus. Si em̄ septuagies septies ueniā petierit, nō est ei negāda.

Secundo, discerne utrū ideo sic facis, quia te læsit, uel quia peccatū fecit. Si enim deū plus diligis q̄ te ipsum, debes irasci magis qđ deum læsit, q̄ te. deinde æque misereri qđ seipsum peius læsit intus, q̄ te foris. Quibus respectibus factis, facile doceberis, quō & quo corde ei signa charitatis neges, uel nō neges. Sed ne te fallat cor tuū, & dicas, ita facio, propter deū irascor, & nō propter me, & forte mentiaris. Hoc etiam proba apud te, & uide, si tantū doles & moueris, qđ uel si alium læderet, quantū quia te lædit. Si enim illic nō moueris, signū est qđ te ipsum quæris & uindicas non aut̄ mederis. Et quid moror? Frustra est disputatio, an signa rancoris sint ponenda, q̄a prorsus sunt ponenda. Si aut̄ est causa quare sint ostendenda, hic penitus irascendū ex corde est, non tantū signa exhibēda. Signa rancoris si sunt rancoris prorsus sunt omittenda. Si aut̄ non signa rācoris, & dignū est p̄ emendatiōe fratris ea ostendere, etiā ira p̄fecta est addenda, ut ui deat, qđ ex corde ostendunt sibi, & ex qua causa. Et nō sic incedas tacens & simulās, ut frater nesciat, quō tecū habeat. Mala est talis doctrina, & penitus cōtra charitatē. docet em̄ simulationē.

Sed longa & multa sunt præcepta, quæ omnia cito uideret &

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

faceret charitas, quæ si desit, nihil est quod satis doceri potest. Ipse enim docet, quomodo homo ipse uult diligi, foueri, sustineri, benefieri nihil sibi simulari, ita & idem docet proximo exhibere. Non enim amicus fraudulenter debet incedere, ut B. Hiero. *M.*
Vera amicitia impatiens est simulationis. Si est rancor, ostende. Si non est, iterum ostende, & hoc uel signis clementiæ uel seueritatis.

COROLLARIUM.

Patet quod nec iste gradus seruatur, nisi quis studeat non tantum ostendere signa, sed etiam ex benigno corde contraria signa ostendere. Ad omnem enim mititatem nos isto format precepto deus. Et uniuersam irascibilis uirtutis radicem extirpare intendit, ut non nisi dulcedo cordis ibi relinquatur, quod gratia operatur non natura.

Quartus gradus, est irasci corde, & hic est primus & omnium aliorum radix. Hunc enim ipsa lex maxime tangit, quoniam dicit, Non occides, Cor enim mundum querit, non tantummodo manum, ut Iudeorum hypocrisis, ut Psal. xxij. Innocens manibus & mundo corde. Quare ferme omnes beatitudines Matth. v. in isto precepto includuntur, ipsumque exponunt. Nam Beati mites, beati misericordes, beati pacifici, beati patientes, beati mundo corde, hic manifeste includuntur. Quod si beati pauperes, beati esurientes iustitiam, beati lugentes, eos significat, qui se agnoscunt non implere hoc mandatum, & ideo lugere & cupere ac esurire, quis dubitet quin sint hic, aut saltem tales esse oportet, ut hoc preceptum & quodlibet aliud impleant.

Igitur in hoc gradu sunt omnes cogitationes malæ cum ipsa radice earum, scilicet irascibili uirtute prona ad uindictam, ut sunt ira, inuidia, suspensiones malæ, amaritudines, rancor &c. Et sicut hic est primus, ita habet pauciores species quam proximus post eum. Nam homicidium in opere habet plurimas, ut homicidium, fratricidium, uxoricidium, parricidium, sacrilegium &c. Ac per hoc patet, quod in isto precepto sunt quatuor gradus, & in singulis gradibus adhuc mihi gradus. & ideo nullus est in hac uita, qui non sit in aliquo illorum. Beatus autem qui in supremis, infelix qui in infimis. Nam mititas est coelum, ira est infernus, medium autem ex utroque est hic mundus. Ergo illuc ascenderunt tribus, tribus domini, hic descenderunt in lacum & infernum uiuentes, quanto propius mititati, tanto & ipsi coelo &c. Quare non satis est pro hoc quarto gradu, esse non irascentem fratri, nisi simus etiam mitissimi in

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECEPTUM
eum affectus & suauissimi cordis. Quod cum nō simus ad gratiam Christi fugiendū est, ut de sua plenitudine nostrum suppleat interim defectum, donec & ipsi perficiamur.

Septm pphm
PRAECEPTVM SEXTVM.
NON MOECHABERIS.

OBreuiissimū uerbum, sed latissima sententia, ideo interpretatione opus habens, quare Christū audiamus, qui Matt. v. dicit, Audistis quia dictum est antiquis, Non Moechaberis. ego autē dico uobis, quicūq; uiderit mulierem ad concupiscendā eam, iam moechatus est eam in corde suo. Breuiter ipse quoq; loquitur, quia relinquit ex praecedenti pracepto eandem gradū fieri distinctionem, ponens eum tantūmodo, qui est in corde. Quare & nos hic eosdem quatuor ponemus, scilicet in affectu, signo, uerbo, opere. Hoc enim praceptū ideo exposuit dñs quia antiqui (id est, iudaei) ipsum accipiebant secundū uim & rigorē uerbi, ac ita docebant, & irritū faciebant hoc mandatū, sicut & oīa alia, Quod nō esset adulter, nisi qui opere id impleffet nihil de concupiscentia, signis, uerbis solliciti, ideo immundi facti sunt. Et in hac sententia sua ita steterūt, ut cōtra eos Hieremias diceret, Vnusquisq; ad uxore proximi sui hīniebat, & facti sunt sicut equi emissarii. Nouis itaq; .i. nobis aliter dicit ut omnis concupiscentia hic euacuetur. Dicit enim B. Augu. hoc loco de ser. do. in mon. q. noīe moechantiū, qui hoc capitulo cōmemorantur, oēm carnalē & libidinofam concupiscentiā oportet intelligi.

Primus itaq; gradus est opus ipsum foris, quod sine dubio ex concupiscentia intus procedit, ut ibidem probat B. Augu. Si autē omnis concupiscentia carnalis ibi prohibet, ergo & omne opus quod ex illa procedit, idcirco ponunt multae differentiae operū.

- i Fornicatio simplex, solutus cū soluta, a quo distinguūt alij
- ij Meretricium, quod illa sit unius cōsuetudo mulieris, hoc autem in multis, uagus ardor libidinis.
- iii Stuprum, quod est uiolatio uirginis.
- iiii Raptus, quod est, cum rapitur filia uel filius, in quo & furtum simul est, & maximum furtum.
- v Adulterium, quod qñq; est simplex, qñq; duplex, secundū quod uel ambo fuerint coniugati, uel unus tantummodo,
- vi Incestus, est contra consanguinitatis honorem.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

vij Sacrilégium, quod est, cum religiosus, sacerdos, monialis,
& omnes alij, qui deo continentiam uouerunt, fornicant
viij Excessum in matrimonio quidam addunt.

Hic gradus in ope sic uariant, & sunt inuicé excedétia & excessi-
sa, secundú qd circústantiæ mutant. Nam sic & in homicidio p-
cedenti pcepto, prohibitæ sunt multæ operú differétiæ, ut dictú
est, secundú differentes circústantias. Quáuis aut ome pceptú
dei sit uelut lux, quo cognoscat, quid sit homo, mūdus, & caro,
& quantú a deo simus remoti, tñ hoc præceptú præcipue illud
ostédit Apostolus em dicit, p legé cognitio peccati, ergo lex est
lux, qua lucente uidemus innumerabilé miseriá humani generis.

Quis enim tã est lapis, ut si audiat hæc pcepta dei, & illis eum
illuminátibus, imo mundú totú ostédentibus, si etiá attédere ue-
lit, q infinitus numerus hoím extra pceptorú uitá agát, possit sal-
tem a gemitu & lachymis cōtinere: si nulla alia esset causa, qua-
re nunq gaudere deberemus, sed semp lugere. hæc sola satis esset
si hoím uitá cum ipsis pceptis dei ante oculos cōpararemur. Ibī
enim uideremus, quó humanú genus sit miserrima perditionis
massa, cū tam rari appareát, qui in pceptis dei uiuāt & agát, & p-
cipue in isto pcepto. Nōne horrendú est tot gradus operú esse
quibus cōtra hoc præceptú agitur: Et homines sine ullo timore
in illa ruere ac perire. Et adhuc ridemus talia. Igitur uelut lucer-
nā hoc præceptú attendamus, & p ipsum infinitos casus hoím
Tum uidebimus q mūdus iste sit horrenda Lerna, & inferno p-
xima, & parum iustitiæ & ueritatis in eo, imo scriptura dicit, qd
oīs homo uanus & mendax sit, quare uere infernus est in mūdo

Prima itaq miseria hoím est simplex fornicatio, in qua peccāt
non tantú ij qui faciūt, sed qui fouent, auxilianē, consilianē, non
resistunt, rident, copulāt, mediant, ac maxie qui occasionē dant.

Fouent autem, qui uel hospitant in domibus suis, uel si prin-
cipes & maiores ac iudices nō prohibent, sed permittunt. His nī
hil proderit, qd ipsi non fornicant, dicetur enim eis, Si uidebas
furem currebas cū eo, & cum adulteris tuis portionem tuā po-
nebas. Hæc fecisti & tacui. Existimasti inique, quod similes ero
tui, arguam te, & statuam contra faciem tuam. Et ista miseria,
heu quanta pestilentia nunc regnat, ubi æquales ab æqualibus e-
rudiuntur, ducūtur, perduntur, tam inter iuuenes, uirgines &c.

Mediant, ut qui sunt internuncij & copulatrices, de quo uide pulchrā historiam distin. v. c. lxxx. speculi exemplorum. Hi autē proprium opus agunt diaboli. Nam quod diabolus nō potest, nec posset per se, efficit per illas. Non resistunt autē, qui nec mo-
nent aut corripiunt secundū mandatū Christi, nec compatiunt anime eorum, nec pro eis orant, sicut decet Christianos. Insuper & recitant & rident, iocantes in perditione proximorum, cum ut dixi iste sit ut magnæ miseriæ status inspiciendus.

Occasionem autē dant, qui lubricis gestibus ac uerbis impudicis, aut exquisito ornatu irritant concupiscentias aliorum, maxime si id intentione faciant. nam oratio illa immoderata semper est causa, licet per accidens concupiscentiæ, ut in choreis, plateis, conuiujs &c. Væ autem illis, qui impudicis uerbis innocentium corda uulnerant, ut nunc horrendus mos est, in hospitij publicis, negociatoribus conuenientibus. Non est, ut aiunt, necesse pediculos in pelliciū seminare, qui sponte sua nascuntur.

Nā caro nostra in primo peccato duplici uulnere est grauissime percussa. Primū est offensibilitas, alterū concupiscētia, quæ duo uulnera per præcepta nobis manifestant, sed per gratiā sanantur. Sed peius est uulnus concupiscētia, quo minus dolet & affligit, sed delectabiliter mouet, ideo a stultis nō reputat malū, cum sit duplo peius q̄ alterū, ita ut scriptura dicat, Virtus eius in lumbis eius, & fortitudo in umbilico uentris eius. Ante enim peccatū nihil erat q̄d offendeat, nihil quod libeat. Nunc autē utrunq̄.

Quapropter Christianus homo debet hoc scire, quod quando sentit se ad iram moueri, uel ad concupiscentiā, non secus putet q̄ si mortiferum uenenū sentiat, & ulcus pessimū, & gemat pro illo ad dñm ut sanet. Nam uerissimū est, q̄ hec titillatio licet iucūda & suauis sit, tñ est ignitissimus serpentis antiqui morsus horribilē conscientiae paritura confusione & amarissimā amaritudinē. Atq̄ p hoc mouet ad gratiā quæredā, sicut habet figura Numeri, q̄ morfi ab ignitis serpētibus ad æneū serpentē suspi-
ciētes sanabant. Ita & titillatus carne ad Christū crucifixū debet respicere. Nam hinc reddit ratio, cur dñs nō cōtētus, q̄ p seipm hō pñus est ad malū, adhibet tentatorē & impulsorē diabolum. s. ut q̄a hō negligēs est in q̄renda sanitate sua apud deū, ideo urget eū tērationibus, ut cogat eum q̄rere misericordiā & gratiā dei.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

Secundo etiam ideo, ne forte in donis sibi datis extollat. Sic apo. Paulo, sic S. Hiero. fecit. Sic multis alijs usq; ad mortē. Vide in speculo exemp. Litera, Tentatio. Sunt aut alijs, qui uehementissime rapiunt hoc malo. Alij uero mitius, alijs modico. Nullus tamen sine gratia dei continet, ut Sap. viij. Et ut sciui, quia aliter non possum esse continens, nisi deus det, & hoc ipsum erat sapientia, scire, cuius esset hoc donū, adij dominū &c. Ecce quō a morbo isto per orationē curationē quæri oportet, & magna sapientia est, agnoscere hoc malū suū & remediū locū. Sic & B. Chrysostomus martyr dicit, Errat, qui se suis uiribus putat castitatem obtinere posse. Vnde B. Aug. li. i. de ser. do. in mon. Quisquis carnalē delectationē aduersus rectā uoluntatē suā rebellare sentit, per consuetudinē peccatoris, cuius indomitæ uiolentia rapitur in captiuitatē, recolat quantū potest, quantā, qualēq; pacē peccādo amiserit & exclamet, Infelix ego homo, quis me liberabit de morte corporis huius. Gratia dei per Iesum Christū dominū nostrū. Ita em̄ cum sese infelicē exclamat, lugēdo implorat consolatoris auxiliū. nec paruus est ad beatitudinē accessus, cognitio infelicitatis suæ. Aurea hæc sentētia. Non enim dicit, quod ridere, placere, gaudere debeat in titillatiōe, sed lugere, quia uenenū mortis in se sentit. Deinde, Vbi sunt qui liberū arbitriū iactant: cur non cessant statim ut uolunt: imo cur non uolunt, nec possunt uelle? Cur S. Hiero. & Paulus non potuerunt cessare a stimulo carnis? Si em̄ uoluissent, utiq; factum fuisset, sed nō potuerunt etiā satis uelle, ideo contra suū uelle uolebant. Eadē ratio est & de ira, cur enim non mox quiescunt, qui irascuntur si possunt, immo si uolunt: sed neq; possunt, neq; uolūt, eo quod uoluntas eorum iam alio est rapta & captiua ducta.

Tertio consolatoriū est, Quod qui lugent hic, consolabuntur. Sic em̄ sapientissima dei misericordia nos mirabiliter deducit, dum ex ueneno ipsum uenenū expellit, & de ipsa luxuria nobis efficit emplastrū castitatis, dum ideo illā finit irruere, ut homo eam sentiens gemit, lugeat, gratiā quærat, & sic eo maiore affectum castitatis acquirat, tanto em̄ castior est, non quo quietior, sed quo dolentior se castū non esse posse, ut uult. Atq; ex hinc, licet hæc om̄ia ad quartū gradum infra pertineant, tamen ne excidant, occasione data accipimus, quod cōsolandi sunt, qui sen-

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRÆCE

tiunt sese uexari talibus stimulis, ut nō stulta opiniōe statim dat
tis manibus, se se tradant desperationi, quasi nō sit castus, qui æ
stuat medullis & cogitationibus. Periculosissima est hæc cogita
tio, & in om̃e peccatū operis inclinatissima, propter desperatio
nem. Sic em̃ iuuenis prius cogitationes carnis nō expertus, cum
credat castū esse non posse, nisi nullas habeat, statim dicit, Quid
differo opus, unum est si & facio, quia amissa tamē, est in corde
castitas. Non sic o miser non sic, nō est perdita castitas cogitatio
nibus talibus. Immo nunq̃ castior fuisti, si tamē sentis te inuitū
illas habere. Nam castitas sicut & om̃is alia uirtus uiua, ita est ab
scondita, ut non possit cognosci ab eo, qui habet, sed a solo deo
Abscondit em̃ deus omnem uitam sanctorū ita profunde, ut ipsi
eam scire nō possint, secundū illud psal. i. Quoniā nouit domi
nus uia iustorū. Igitur sicut uiua & uera gloria iusti, est ignomi
nia uera sapientia in stultitia, uera quies in tribulatiōe, uerū gau
diū in luctu, uera libertas in captiuitate, ueræ diuitiæ in pauper
tate, ita & uera castitas est in luxuria, & quo fœdior luxuria, tan
to speciosior castitas. Heu quod hæc sapientia incognita homi
nibus est, quantū damnū facit. Verum autē signū uiuæ castitatis
est hæc, si se sentiat homo habere displicentiam in præsentī, non
q̃ tota sit displicētia, tunc em̃ non staret titillatio, sed mixta, nūc
nult, nūc nō uult, nūc infra, nūc supra, ita q̃ sicut rota, uoluit co
gitationibus in luto, & tñ manet propositū castitatis. Nam nisi
esset ibi castitas uiua & uera, nō p̃sisteret, nec resisteret, sed libere
daret habenas cogitationibus, & nō sentiret molestiā, quia em̃
uult & delectat̃ in cogitationibus, & tamē simul sentit se nolle,
fiunt ei mixtim dulces & amaræ, & per hoc molestæ, cū in neu
tram partem liberum sibi sit ire, sed medio rotatur statu.

Spiritualis em̃ ille homo, id est, affectus castitatis, ipse manet
& seruat castitatē, licet exterior in mēbris & corde miras excitet
procellas. Ideo in castitatis pugna nō secus agit, q̃ si nauicula in
mari iactet̃ fluctibus, dormiēte Christo in illa. curandū est ergo
solū, ut ipse suscitẽ, & ĩperet mari (.i. carni) & uēto (.i. diabolo.)

Immittit em̃ & sacerdotibus sæpe tales immundicias, ut retra
hat ab altari. Qui est despiciēdus, non solū in nudis obiectis tur
pib⁹ cogitatis, sed etiā si inclinēt uoluntatē in illa, & suscitēt ma
los motus, imo eo magis ad sacramētū est currendū pro gratia

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

& auxilio. At nunc multos noui, qui nō accedere uoluerunt, nisi non solū quieti essent ab inclamationibus, sed etiā ab ipsis obiectis turpibus. Nimis stulti obsecutores diabolicæ fraudis & nequitie. Igitur sicutitur dei misericordia & bonitas malo nro, ut p ipsum magis promoueat bonū nostrū, ut oīa cooperent electis in bonū, etiā peccata, hoc totū, ut uitam & gratiā, quæ in nobis est, abscondat ac regat, ne cognitis cōtenti tepeamus, sed potius ignoratis eis tanq̃ pro non habitis magis suspiremus & gemamus. Quo aut̃ mō dictū est de castitate, ita & de oībus uirtutibus, q̃ tunc maxie donant, quando denegant, & tūc assunt q̃ nimis abesse putant, neq̃ aliter tunc pōt homo credere, quin absint & sit p̃ditus. Inde procedit gemitus, odiū sui, desiderii eaq̃ & imploratio. Tunc humilibus dat deus suā gratiā, quā postea iterū abscondit & aufert, ut addat maiore. Semp sub cōtrario abscondens contrariū. Ideo hæc est sapientia, q̃ trahitur ex occultis, & est in absconditis. Hæc aut̃ castitas aurea est, respectu eius, q̃ sine malis cogitationibus est, sicut patientia & mititas, extra irritamenta qualis est. Nam etiā bestiaq̃ hæc est mititas & saltē gentiū ita & castitas, q̃ est sine luxuria & cogitationibus in quiete, etiā meretriciū est & lenonū pessimorū, quia tūc casti sunt, quādo caro expleta quiescit. Caterū hæc quies futuræ uitæ est. Quare castitas est periculosa ad superbiā, dum patet (id est, quieta) sed est etiā periculosa ad luxuriā, dum latet (id est, est tentata) dū utrobique periculū, sed superbiæ maius q̃ luxuriæ. Igitur utrunq̃ fit.

Præceptū non implet̃ spiritualiter, dū adhuc cōcupiscentia in nobis est, qua fit, ut de castitate p̃sumere ac p̃cepti impletiōe nullus oīno possit, sed tantū accusare sese & confiteri peccatū suum.

Rursus eo implet̃ quod spiritus odit hanc cōcupiscentiā, ideo ipse est purissimus ab ea, & uere impletor p̃cepti, quia consentit per oīa legi, eamq̃ approbat & diligit, dum suā miseriā odit. Alij uero luxuriosi, non abscondunt suam castitatem, sed extinguunt potius. Nihil est ergo quod glorientur sese non nosse castitatem suam, non huc pertinent.

Secunda est meretriciū, q̃d est magnū malū, ubi libido transit in habitū & consuetudinē, qui difficillime curant. Nam scriptura dicit, Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petrá. Qui aut̃ paruulos suos sinit crescere, in magnos gigantes inueterasce

te & confortari, quomodo tunc allidet, & nō potius illidetur.

Et hanc nobilissimam spiritus sancti doctrinā deberent parentes filiis suis infundere, ut non tantum ui coererentur, sed etiam uoluntate ducerentur ad castitatem.

Frustranea enim est pugna castitatis, nisi hæc regula seruetur spiritus sancti, s. petra est Christus, paruuli nostri sunt mali motus, mala desyderia, quæ cū quis senserit, quid faciet: quō uincet: audi, nō aliter nisi eos ad petrā allidendo. Quō hoc: quia sicut, qui manu ad lapidē terit uermiculū, sic uoluntate & cogitatione tangendo Christū, statim conterit mala cogitatio. solū tenta & uis debis q̄ iucundū sit sic desyderia cōterere, statim enim ut cor passum Christū tangit, omne malū recedit. Sic figuratū fuit olim in lege Numeri iij. Quādo a serpentibus ignescentibus percussi, per aspectū aenei serpentis in ligno pendētis, liberabant. Porro ignescens serpens, est lubrica illa, molliterq; reptans libido cogitata, si ge fuge, tam immanē colubrū, accendit em̄ & mire facit carnem prurire & ardere. Sic etiā Gen. iij. Ipsa cōteret caput tuū (id est, in iū & primū motū, fidelis anima cōterit) alioquin grādi, factus, aut totus illa plus inficit & interficit. O si in tēpore libidinis mouentis, tantū possemus figurā reptantis uenenati serpentis cogitare & applicare mysteriū, facile fugeremus cogitationē ad Chīm.

Tertia species est Stuprum, quod est uirginis corruptio, quod olim in lege mitius puniebat, q̄ fornicatio aut meretriciū, quia tenebatur eā dotare, aut in uxore ducere, Verū nunc est uehementer magnū, quia tūc uirginitas summū erat opprobriū, nunc aut summa gloria. tunc dānabile dedecus, nunc incōparabile decus. ijs saltem qui nō proposuerūt nubere. Nam qui proponūt matrimonium non habent actuale tūc decus, sed pōt habere, si ad uirginitatē animent. de q̄ multi multa & magnifica scripserunt, quare uere nulli uirgini pōt fieri restitutio. Sane tūc hoc intellige, quia uolenti nō adeo tenet, inuita at nō pōt tolli, pōt aut iduci & sic tolli.

Quarta species est raptus, hoc plectitur capite in iure, qd est nō tantū uirginis, filiae aut ancillae, sed etiam uxoris, aut alius ad suā curā ptinentis, sed maximū est raptus uxoris. Fit aut raptus quādoq; cōsentiente puella, puta inducta blādictis, aliqui inuita, hoc maximū est. Sed legunt multa exēpla, quibus nō prospere cessit. Guarinus Veronensis de quadā Alda uirgine miserabile casum

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

elegiaco carmine cōposuit, quē secuta raptorē, relictis parētibz
tandē ab eo in sylua cōstuprata & abiecta, cū puderet ad paren-
tes reuerti, petijt gladio percuti ab eo. At ille sic fecit, & occidit e-
am. Hoc peccatū etiam furtū includit, & quidē grauissimū oīm

Quinta Adulteriū, qđ est pplexissimū & grauissimū quo ad
pōnā, sed negligitur hodie nimis. Hoc uitiū est causa multarū
quāstionū, de possessione, utrū filiū spurriū debeat marito pro-
dere. Vide Angelū in Summa, tradentē regulas, Sed quis aude-
bit credere regulis, aut casum in terminis dare potest: uarij sunt
animi uirorū, & aliter hodie, aliter forte post annū cogitabunt,
etiā si hoc anno patientiā haberent in uxore adulteriū confiten-
te. At certe amaritudine dignū est, quod uir corpus suum dedit,
pro corpore mulieris, & alius utitur corpore, pro quo ipse suū
propriū dedit, propter qđ sedet in arte sua, ppter qđ omīa facit
patitur. deniq; seruū se fecit & alligauit ad multa, qui uxori sese
alligauit. Et ecce alter hāc oīa cōtaminare audet, qs digne ferre
possit: Vide etiā legē zelotypiā olim, qua nunc mulieres sunt le-
uatae & exoneratae, ideo eo gratius uiris suis adhærere deberēt.

Sexta Incestus, qđ uulgo bluotschāde uocat, qā ignominia
cōsanguinitatis & ppinquiritatis est, cui eo maior debet honor,
qđ ppinquior. Nā & in lege dñs certos gradus phibuit, Et quon-
dā vij. gradus erāt phibiti. Nam in lege fere secūdis tm gradus
prohibet cōsanguinitatis & affinitatis, quia nondū erat gratia
sanans concupiscentiā, sed regnabat lex irritans & augens eam.

Septima Sacrilegium est, ubi iam non tantum castitas pollui-
tur, sed etiam quā deo soli fuit oblata, tollitur, & sanctum pro-
phanatur. Verū hoc ex institutione ecclesie magis quam ex deo
est in sacerdotibus, sed in religiosis grauissimum est, quia spon-
te sese consecrauerunt domino, & sese subtrahunt rursum.

Octauo additur, Excessus coniugū, qđ ut B. Ambro. allegat
li. ij. cōtra Iul. B. Aug. Ardentior amator propriā cōiugis, adul-
ter est. de quibus Apost. i. Theff. iij. Hāc est uoluntas dei sancti-
ficatio uestra, ut abstineatis uos a fornicatiōe (Hoc primū) deins-
de, ut sciat unusquisq; uestrū, uas suū (coniugē suā) possidere in
sanctificatione & honore, & non in passione desyderij, sicut &
gentes, quā ignorant deum. Et i. Pet. iij. Viri similiter secū dum
suam cohabitantes, infirmiori uasculo muliebri impatientes

honorem &c. de quo satis supra. Sed difficile est eis regulam tradere, nisi quod uitiosum est ad omnem motum carnis, satis facere libidini & concupiscentiæ, hoc est enim in passione desiderij esse.

Sequuntur nunc tres aliæ species.

Mollicies, qua quisq; uigilando polluitur apud seipsum. Zodia qua uir uiro, mulier muliere abutit, uel etiã uir muliere, & mulier uiro, quæ oia turpiora sunt, q̃ noīare liceat. Bestialitas, de quibus Leuitici. xviij. uide, cætera ad confessionem pertinent.

Ultra hæc sunt pollutiones nocturnæ, q̃ de se nō sunt peccatū licet lex Deut. xxiij. Si quis inter uos fuerit homo, qui nocturno pollutus sit somno, egrediet extra castra, & non reuertet, priusq; ad uesperā lauetur aqua, & post solis occasum regrediet in castra. Hoc est mystice, sic pollutus (licet & ipse aliud significet) debet abstinerere a cōmunionē sanctorū. i. sacramento, donec sol (id est, æstus & ardor relictus ex pollutione) sedatus fuerit. & sic lotus humili cōfessione accedere. Habet em̃ sepius sui causam, q̃ peccatum est, ut sunt crapula, otīa, sexus alterius cōuersatio aut memoria.

Deniq; sunt etiã pollutiones uigilantiū & diurnæ, sed inuoluntariæ, q̃ irruūt multis, dū lōge aliud agūt, aut dū fricant, equitat uehūtur. i. sine cā sua, q̃s scriptura feminifluos uocat, ut Leui. xv.

Sequitur alter gradus mœchorum.

Qui est in uerbis, ut quidā turpissime loquūtur de carnalibus peccatis, cōtra Apostolū Ephe. v. Fornicatio aut & omnis imunditia, aut auaritia, nec nomine in uobis, sicut decet sanctos, aut turpitudine, aut stultiloquium, aut scurrilitas, quæ ad rem nō pertinent, sed magis gratiarū actio, id est, ne sit fama, uos tales esse.

Tria posuit uitia linguæ secundū concupiscibilem, scilicet turpitudinem, quæ est ipsa obscænitās, impudicitia, & inuerecundia uerborum. In qua dupliciter peccatur.

Primū ab ijs, qui de istis turpitudinibus uelut risum & consolationē inuicem sibi pstant, tanq̃ sit iucūda res de qua loquunt. Hic alius nihil aliud facit, q̃ ut ostēdat, q̃ obscænus & ipse possit esse, omni turpitudine nominās membra & opera membrorum.

Alius uero historias ad hanc rem pinentes, omī licētia recitat tum ride, & res optima uide, donec monachi & sacerdotes etiam adducant cū suis peccatis. Qui morbus heu q̃ dire hodie regnat in hospitij & tabernis, ut piculosum, aut saltē pœnitent

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

dū sit, aliquem religiosum uel pudicū hoīem peregre proficisci.

Obsecro per deū, uidete tamē quid isti faciant. Primū si sunt Christiani, ut nominari uolūt, ita deberent diligere uerecundiā ut nec paterent ea nominari inter se, si prohibere possent. Secūdo saltem dolerent, si nō possent. Tertio super historias lapsorū uel sacerdotū, uel religiosorum, uel principum, uel magistratū (horum enim eo iucundius recitantur uicia, quo efficacius & licentius præbent exemplū imitantibus) non secus dolere, q̄ super proprio casu, sic em̄ requirit charitas, imo quo altior esset status, eo magis gemere & deū pro eis orare. Hoc em̄ esset Christianū.

Iam nunc uide q̄ longe sint a moribus Christianismi, insulsissimi homines. Primo nō solum hæc non faciunt, sicut certissime debent Christo. Verū secundo sese mutuo in rebus pessimis lætificant. Tertio seiplos ad cōcupiscentiā fricant & prouocant his ignitis iaculis. Quarto alienam uitam ac famā pollunt de fractione ista grauissima, mortuos putres reuelantes, qui mortuos sepelire debuerant. Quinto alienam & suam miseriam, ac ruinam irrident, ac lætantur in sua perditione & aliorum.

Obsecro cogitate, si dominus dicit, q̄ de omni otioso uerbo q̄d locuti fuerint hoīes, rationē reddēt in die iudicij, ubi isti quæso apparebūt? Væ uæ q̄ late regnat ista pestis. Similes sunt isti,

Primo furiosis, imo q̄s tam furens ut in sua miseria & plaga rideat & gaudeat: Nōne miseria miseriarū est: dolet ulcus, aut oculus, & nō cessat querulus gemitus, & adeo nullus ridet, ut etiā ridentes uelut pessimos oīm odiat ac detestetur, quæritur cōpatiētiens & adiuuās aut cōsulens. Ecce aut̄ titillat caro, imo grauissime dolet cōscientia, deinde ruit ipsa uel anima alterius proximi & adeo non quærit cōpatiētiens aut cōsulens, adeo nō doletur ac gemit, ut etiā qui condoleat ac cōsulare uelit, aut prohibere, irrideatur, despiciat, odiatur. Magne deus q̄n aperiemus oculos, ut cognoscamus quid sit mundus? Nōne ista est puerissima puerfitas: an non libido, est uulnus supra omne uulnus. Nōne ulcus & plaga sup̄ omne uulnus, & oēm plagam: Sicut Hiere. x. dicit, Væ mihi sup̄ contritione mea pessima plaga mea. Ego aut̄ dixi plane, hæc est infirmitas mea, & portabo eam. Et Esa. i. de populo Israel dicit, Vulnus & liuor & plaga tumens, non est circūligata, nec curata medicamine, neq̄ fota oleo. Et iterū a planta pedis

usq; ad uerticem, nō est in eo sanitas. Hæ sunt plagæ & uulnera
 nō ab homine, sed a diabolo inflata. Vide itaq; uulnus qđ facit
 homo, ploratur, quod facit satan ridetur & dulcissimū habetur
 Sed heu dulce putatur. Beatus autē ille, qui ipsum intelligit & ad
 uertit esse uulnus amarissimū, sicuti uere est. Nam licet eius ama-
 ritudo nō sentiat, sentietur tñ inæstimabiliter tandem in con-
 scientia. Vnde Prouer. v. Ne intenderis fallaciæ mulieris (id est,
 carnis & sensualitatis) fauus em̄ distillans labia meretricis, & ni-
 dius oleo guttur eius. Nouissima autē illius amara quasi absyn-
 thium, & acuta sicut gladius biceps. Et uicesimotertio, Ingre-
 ditur blāde, sed in nouissimo mordebit ut coluber, & sicut Basiliscus
 uenena diffunder. Ideo discamus per deum, qđ in talibus uerbis
 ludere, ridere, iucundare, hoc idem est, qđ propria morte & mi-
 seria gaudere, quod nullus facit nisi furiosus, uel plusq; furiosus.
 Secundo similes sunt ei, qui Marci. v. Lucæ viij. scribit posses-
 sus a legiōe, qui sine uestimento, neq; in domo manebat, sed in
 monumentis, & cathenis uinctus ac custoditus, rupit cathenas,
 & agebat a dæmonio in desertū, & die ac nocte in monumen-
 tis & in montibus erat, clamās & cōcidens sese lapidibus. Spero
 qđ si intelligerent turpiloqui suum uitiū in isto describi, magis ti-
 merent. Quid est enim qđ nudus erat, nisi qđ turpiloquus etiā
 propriā ignominia uerbis nudat: cū debuerit potius tegere, ut
 sanaret. Deinde nō manet in domo, scilicet cū uiuis, de rebus ui-
 uentiū agens, sed in monumentis cū mortuis agēs, hoc est, qđ ui-
 tia & mala aliorū recitat, & in illis totus uersat, Nam monumē-
 tū mystice est memoriale mortui (id est, fama & historia fœtida
 peccatoris scilicet principis, religiosi, sacerdotis &c.) Item, Con-
 cidit seipsum lapidibus clamans, id est, qđ sibi ipsi nocet, ubi sibi
 uidetur plurimū, iucūdeq; prodesse. Sic Esa. iij. Peccatū suū non
 absconderūt, sed sicut Zodoma prædicauerūt (licet hoc de Phar-
 isaica iustitia dictū sit in spiritu) tamen in litera etiā huc pertinet.
 Item legione habet ut nemo possit illic transire præ eorū seuitia
 hoc est, quod illi multorū dæmonū officium agunt, dū multis
 nocent. Et ubi sunt blandissimi, ibi sunt sæuissimi, ut nulli sit sine
 periculo, cū eis conuersari, ut & supra dixi. Scio autē quod nul-
 lus tam stultus sit & insensatus, quod si talem hominem uidisset, ri-
 dere potuisset, sed potius fugisset quantū potuisset. Et tñ ridet

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

& rideſ ille, cuius iſta figura tantūmodo fuit. Deniq; & hoc ibi dictū fuit, qđ nec catenis, nec cuſtodijs potuit retineri, quā age retur ruptis uinculis in deſerta, nemo potuit eum domare. Hic prope cōſentit cū Apoſtolo Iacobo, Nullus hoīm poteſt linguā domare, ita nullius prohibitiōe, nullis uerbis euangelij coercent illi, Qui lingua indomita erumpant atq; uagent ubi ſolent, nudi, laceri, nudantes, lacerantesq; cāteros ſimiliter. Et ut in deteſtabiliſſimū uitiū, etiā imponere loquar. Nonne ſues ſunt beſtiæ immundæ, qđ ſtercora hoīm deuorant? At illi in ſtercore ſuo & alieno linguā & dentes uerſant. An eſt ſtercus corporis peius qđ ſtercus animæ? Oporter enim corā ſuiſ, ſuillū loqui, ut intelligant. Si ergo uideris porcū uorare oletū, intellige ecce, talē eſſe obſcœnitatis & turpitudinis fabulatorē. Apoſtolus ſane dicit, qđ inhoneſta noſtra abūdantiſſe honeſtamus, illi uero etiā honeſta per inhoneſta, inhonorant. Quis autē ferat, ut alius reuelet cū riſu ſibi poſteriora aut pudēda ſeu ignominiā? At quē ignoia maior, qđ ſordes peccatorū in nobis & proximis: lex autē prohibuit, ne proximorū ignominiā reuelemus. Secundo etiā peccatur obſcœnitate, qđ talia corā pueris & puellis innocentibus nominant & dicunt. Rei autē ſunt oīm peccatorū & mortuū, qđ ex illis ſequunt. Aetas em̄ mollis & inexperta harū rerū, facillime poluitur, qđ peius eſt, tenaciſſime ſeruat audita turpia, ſicut macula in purū & tenerum pannū cadens tenacius heret, quā in impure aut rudiore, qđ & experientia didicerūt gentiles, ut Horatius Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem.

Teſta diu.

Et Iuuenalis,

Maxima debetur puero reuerentia, ſiquid

Turpe paras, huius tu ne contempſeris annos.

Quid autē faciunt qui hoc agunt? Primū, utiq; cum magnū bonum ſit, ætatem teneram fouere, cuſtodire, promouere in pudicitia & uerecundia, ſicut dicitur, qđ grauiffimū ſacrificium deo eſt zelus animarū, omniū ſtudia deberent eo uigilare, ut pueros & puellas cuſtodirent & ſeruarēt, ne quid diſcerent, uiderent & audirent obſcœnitatis, qui p ſe ardent medullis, nō cogitandū quomodo igne adieſto accendant, ſed potius aqua appoſita extinguantur. Non ſolū id nō faciunt, ſed etiam propriiſſimo dæmonū officio uſi, corrumpunt innocuas animas ſuis peſtiferis

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRAECE

fabulis turpitudinis, diabolus enim corruptor mentium dicitur, sed non corrumpit, nisi ministerio linguae illorum, qui sunt ex parte illius & imitatur eum. Quomodo enim potest puer aut puella rursus eradicare uerbum turpe, quod semel audiuit: sed semen iactum est, & radicat in corde eius etiam inuito, deinde crescit in miras & incognitas cogitationes, quas non audet confiteri, & tamen nescit eis carere. Vae autem tibi, qui huic simplici & ignarae huius rei menti, hunc laborem, hoc periculum, & hoc uenenum infudisti. Corpus non uiolasti, sed animam incomparabiliter nobilior rem (quantum in te fuerit) constuprasti. Nam per aurem infudisti & impraegnasti eam foetu nocentissimo. Vnde Bapti. Mantua, Per sensus quasi per riuos, Venus acre uenenum, Influit in mentem, quod si male cauta recepit, Vulnus agit sola diuum medicabile dextra.

Igitur obscenitas istorum, maior est quam illorum, quod iam non sit tantummodo obscenitas, sed caedes innocentium animarum, & de familia Herodis, qui occidit multos pueros in Bethleem iudae. Sed uide, nonne ita est, quod nullus pater possit sustinere, ut filij sui occiderent corpore: quid ergo tibi in corpore tuorum filiorum fieri nolles, quare id audes in animabus filiorum alterius, imo dei perpetrare? Recte S. Lodouicus rex Franciae a sua matre didicit, quod filios suos mallet corporaliter uidere occidi, quam mortaliter peccare. Sic enim & mater quoque ad eum, dixerat. Sed satis diste illis dominus minatur Matth. xvij, terribiliter dicens: Qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis, qui credunt in me, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo eius, & demergatur in profundum maris. Vide quanta cura sit Christo de paruulis & innocentibus, quod nouam poenam illis decernit, qui eos offendunt, de nullis enim alijs tale poenam distulit. Nimirum uolens quod noua & singulari poena praeter ceteris sint cruciandi, denique sequitur, Vae mundo ab scandalis, Necesse est enim, ut scandala ueniant, uerum tamen uae homini per quem scandalum uenit. Et infra, uidete ne contemnatis unum ex pusillis istis, dico enim uobis, quia angeli eorum in caelis, semper uident faciem patris mei, qui est in caelis. Ecce saltem angelorum intuitu uult parci pueris, & reuerentia illis haberi. Quod si illos ideo castos dixerit quis, quia uerbis ludunt, re sunt casti, sicut eorum pater Ouidius quoque mentitur,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

Crede mihi mores distant a carmine nostro,

Vita probata mihi, Musa iocosa mihi.

Respondet Christus, os eorum cōpescens, Ex abundātia cordis os loquitur, Qualis arbor, talia & folia. Hæc est etiā ecclesia ruina tota, si enim unq̄ debet refflorere, necesse est, ut a puerorū institutione exordiū fiat. Hæc de obscœnitate dicta sint. De stultiloquio uero & scurrilitate ad hunc locū non pertinet, quanq̄ illa duo nunc apud honestissimos & religiosissimos adeo dominant, ut eo ipso uelint honesti uideri, q̄ stultiloq̄ & scurriles sunt.

Stultiloquium autē est uniuersa otiosæ fabulæ, in quibus nihil eruditionis & scientiæ, ut ipsemet exponit, quæ ad rem (inquit) nō pertinent. idem uocat Christus uerbum otiosum. ideo nō nisi utilia, aut necessaria sunt dicenda. Tales sunt fabulæ aniles, & neniæ puellares, Historiæ plebani de Calenberg, Dietrich von Bern. Et disputatiōes de rebus longinquis & extra nos positis. Quod genus sunt etiā opiniones philosophorū, & glossæ sup̄ Aristo. Garrulitates dialecticæ, somnia Astrologorū. Stultiloquiū enim uocat, quia nō sapientiæ, sed stultitiæ uerba sint.

Eutrapelia seu scurrilitas quæ est faceria seu urbanitas, quā Aristoteles uirtutem esse putat, quando scilicet nō turpia neq̄ stulta, sed iucūda & erudita simul dicunt, ut utilitas intret sub dulcedine comitatis. Itaq̄ comitas seu affabilitas, seu urbanitas, seu faceria talis, quæ sit, ut tristes atq̄ tentati in spiritu recreent, laudabilis est, uerū quæ sit sine causa, tantū ad consolatiunculā uanitatis & carnis, p̄sertim cū huius semper nō sit nisi leuitas causa, & sola libido fabulandi atq̄ ridendi moueat ad illā, non conuenit Christianis. Sic enim B. Augu. in Confess. confitetur, Quod nugari cū amicis sit parum Christianū, quod Christianorū res, & uerba habere debeant solida & magna seria, plenamq̄ gravitatem & autoritatē, ut Psal. ait, In populo graui laudabo te. Porro hæc ipsa nugacitas & eutrapelia, tanto fit peior, quanto fit in rebus sacratoribus, ut nōnulli importunissima leuitate, abutuntur, sacræ scripturæ dictis ad eam leuitatem, ridicule & iucunde eam torquentes illuc, ubi suam querunt uanitatem, cū sacris illis uerbis summa & reuerentia, & terror debeat semper & ubiq̄.

Tertius gradus mœchorū, qui est in signis, quoq̄ unū dñs expressit dicens, Qui uiderit mulierē ad cōcupiscendū &c. Ecce uis

sus ipse qui signū sit concupiscentiæ, adulteriū est. Nōne durissima lex Christi: sed ideo sanissima & imaculata, conuertens animas. In hoc autē oīa alia signa cōprehenduntur, cum uisus sit minimū & subtilissimum, unde posuerunt aliqui quinq; lineas amoris, Visus, colloquium, tactus, post oscula, factum.

Atq; hic colloquiū etiā aliud intelligit, q̄ id, qd est turpiloquiū, & tactus similiter, item & oscula. Sed de singulis latius. Sunt autē plura, ut uisus, auditus, colloquiū, literæ, internuncia, tactus, amplexus, risus, oscula. Non q̄ tot sint adulteria singillatim, quot signa quis fecerit, pōt enim uno adulterio hęc oīa signa facere, alioquin opus ipsum semper esset triplex adulteriū, cū sine tactu & concupiscentia nō fiat. Visus itaq; primū, Hoc autē est uelocissimū & frequentissimū oīm illorū signorū, quia longius, latius, citiusq; officiū suū agit, pluraq; & clarius percipit. Ideo tam multa in scripturis de oculorū custodia dicunt, cū nullus sensus tā facile & tot obiectis irrite, nec aliorū sensuū aliq; tā atrociter uulnerat animā, tanto em̄ p̄fundius figit in cor, q̄to clarius cognoscit, ita sit prouerbiū, Quod oculus uidet, cor nō fallit. Et Hora. Segnius irritant animos demissa per aurem, Quam quæ sunt oculis subiecta fidelibus. Et iterum, Valdius oblectant &c.

Ut patet experientia, quia nunq; sic mouetur, qui de morte audit sicut qui uidet, nec tantū mouetur qui turpia audit & carnalia, atq; mundana, quantum qui uidet. Exemplum esto, Alipius S. Augu. contubernalis, de quo vi. Confess. scribit, Quod cum inuitus duceretur ad spectaculū clausis oculis despiciens, tñ postea apertis, ita raptus est, ut multos quoq; adduceret postea & ipse.

Quo circa in iuuenibus & uirginibus, ut summus decor est, oculorū inclinatio & depressio, ita summū uituperiū, euagatio & incustodia, ita ut aliqui signū corruptionis dent, oculorum euagationes, & uerum est Eccle. uicesimo sexto, Fornicatio mulieris extollentia oculorū, & in palpebris illius agnoscetur &c. uide ibidem. Aut est signū iam corruptæ, aut facillime corruptibilis mulieris. Nam quæ syncære casta est, non intendit in uultū uiri, sed cōfunditur, ut de Rebecca Gene. uicesimo quarto dicit, quod conspectu Isaac sponso suo tulit peplū suum, & operuit se. Item legitur de quodā sancto uiro, qui cum S. Antonio uer-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

nisset Romā oculis clausis, nihil de tanta ciuitate uidere uoluit, nisi ecclesiā sancti Petri. Item de Syluano legitur similiter, quod semper uelatis oculis incedebat, neq; solem hunc uidere uoluit.

Item Iob. xxij. dicit, Pepigi fœdus cum oculis meis, ut ne cogitarem de uirgine (id est, iuuenula.) Ecōtra Dina egressa ut uideret mulieres regionis illius, corrupta est. Et Bern. dū quandā fœminā fixe fuisset intuitus, graui ultione seipsum coercuit. Et B. Bene. ex uisa in seculo fœmina, grauiissime fuit tentatus. Item Quid cōtigerit Dauid ex aspectu Bersabeæ, & filijs Israel ex Moabitā aspectu. Nume. xij. Item Alius tentatus a muliere uisa, cū mortuā audisset, de putredine cadaueris illius sanauit concupiscentiā. Idcirco uisus nō tantū in p̄senti cōcupiscentiā mouet, sed etiā memoria fixus ex præteritis diu mirādas suscitāt tentatiōes.

Ideo dicit Hiere. Tren. iij. oculus meus deprædatus est animā meā. Et iteꝝ Hiere. ix. Mors intrauit p̄ fenestras nostras. Et. ij. Pe. ij. Oculos habentes plenos adulteri. Ecce quō adulteriū in oculos ponit. Item Eua primo mota est visu pomi, quod esset pulchrum &c. Et de filijs dei Geñ. vi. scribitur, quod visu ceciderūt. Videntes filij dei, filias hominū, quod essent pulchræ, acceperūt sibi uxores quasq; elegerant. Vnde & Sapiens docet, Noli intendere in faciem uirginis, ne confundat uultus eius. Ita e contra. nec puella in faciem iuuenis propter simile periculum.

Hinc dicit Ioannes, Quod omne qd est in mūdo, est concupiscentia carnis & oculorū & superbia uitæ. Concupiscentia oculorū intelligit̃ curiositas, multa experiēdi & cognoscēdi p̄ sensus.

Legitur de S. Elisabeth, quod maritū suum in ecclesia quādoq; iucūdius intuita, subito fuit a domino correpta. Quid illis fiet, qui in ecclesia fere nihil aliud agunt, quā illud Ouidij, Spectatū ueniunt, ueniunt spectentur ut ipsæ, nihil nisi uidere uideri, concupiscere, concupisci. At sane quodā uelut naturæ ingenio, proprium est mulieribus, quod amant concupisci & amari, uiris uero concupiscere & amare, licet & utrumq; fiat, ut mulier insanis at cōcupiscendo & amādo, & uir quærendo cōcupisci & amari.

Mira itaq; miseria, quod sensus proprij sunt tam noxij nobis, ita ut uere dixerit Christus, Inimici hominis domestici eius (id est, sensus) Et Psal. xxxvij. amici mei & proximi mei aduersum me appropinquauerūt & steterunt. Quid enim facit oculorū cu

riositas, nisi quod aduersus animā pugnat. Vnde & B. Augustinus, uocat sensualitatem, serpentem, quod sit lubrica & mobilis multis obiectis, figurata per serpentem, in paradiso. Vide itaque, quomodo odiū nostrī & abnegationem nostrī nō gratis docuerit Christus in euangelio, ut odiamus oculos & oēs sensus omniaque membra, quoniā captiuam ducant animā in legem peccati, perferim oculos, unde Eccle. xxxi. Nequius oculo quid creatū est.

Verum non hoc tantū nō malum est, quod per oculum facit concupiscentia, sed etiā quia nō saturatur, ut Eccle. primo, Non saturat oculus uisū. Et prouer. xxvij. Infernus & perditio nunquam implentur. Similiter & oculi hoīm insatiabiles. Quid ergo prodest oculorū cupiditatē irritare, & finito initio uidendi, infinitū desyderiū, & nullum finem prouocare? Melius est statim ab initio uisum coercere, antequā dilatat uoraginē suā cupiditatis, quā explere non possis. Igitur ut B. Augustinus in regula, Nec uos dicatis habere animos pudicos, si oculos habeatis impudicos. Impudicus enim oculus, impudici cordis est nunciū. Nullus ergo presumat, quod nō sit adulter, si opere cesset, oculo tamen concupiscat.

Hæc de primo & maiore signo.

Aliud est auditus, quo indicatur concupiscentia intus ardens ut qui uel prouocet dici uel cantari turpia (& ij sunt peiores) uel qui tacite & libenter audiunt, etiam si non prouocent, delectantur enim in illis, neque auertuntur, ut ab immūditia & nocumēto. Tertij etiam possunt esse, qui nō prohibent, arguunt huiusmodi audientem, aut melioribus instruūt, neque coram eis increpant atque abominantur talia, ut terrerent audientes, omissione scilicet ij peccant, quod non sunt solliciti salutis proximi, & perditionis eius negligentes, atque minus quam debent curiosi. Tertiū, est colloquium, scilicet cum muliere uel uiro, nam concupiscentia id agit, ut fabulentur, saluent, tractentque secum, licet honesta quandoque, sed non causa honesta. Inde enim risus, ioci, fabulae, colloquia, tantummodo ut placeant sibi mutuo, & sese prouocent ad amorem sui mutuū. Et hoc uitio mulieres impense laborant, dum amant. In puella autem non tantū hæc, sed omnis prorsus uerbositas turpissima est. Nec est signum constantis uirginitatis aut castitatis, si sit puella loquacula & garrula, praesertim cum iuuenibus. Nam ecce B. Virgo quanto textu angeli con-

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

uenta, non tamen nisi id dixit. Quomodo fiet istud &c. sed ne-
q; ut ait B. Ambro. resalutauit salutantem. Proinde quę libenter
uolūt audiri in cantu, aut loquela, rursumq; audire cantum, uel
colloquium alterius sexus, quid aliud nisi eiusdem sexus cōcupi-
scentia sese ardere probant. Si non arderent, nihil colloquiū aut
aspectum curarent, sicut alia non curant, quorum affectu non te-
nentur. At nunc puellę plurimę tota leuitate huc feruntur.

Quartū, tactus, ut sunt manuū traditio & amplexus, q̄ & ho-
neſte quidem fieri poſſunt in ſpecie, tñ cum concupiſcentia intus
mouente. Hic iā ignis libidinis acriter incendiť, ut etiā B. Hiero.
dicat, qđ tactu ipſo ſtatim ſexū intelligit cōcupiſcentia, ideo qđ lō-
giſſime fugiendus tactus, ſicut legiť de quodā Papa (nō memini
nunc nōmen) quod data manu pro more oſculanda, cū ex oſcu-
lo mulieris ſenſiſſet titillationem, manu pręcidi ſibi permiferit.

Quintū, eſt oſculum, quod tranſeamus. hec autem ſigna nuſ-
q̄ aguntur & ſiunt uehementius, q̄ in choreis publicis. mirum,
quot & quanta ibi ſiant peccata, quid ibi uifus & auditus hauri-
at, quid tactus & colloquiū pariat. breuiter mundus eſt mūdus,
imo immundus, & inimicus dei. nec eſt quarendū bonū, quod
deo placeat in mundo. peccatū ſuper peccatū ibi urget & addit.
ira dei ibi cernitur intenſa nimis, & tamen ridetur, ſaltatur, gau-
detur tanquā in rebus parū nocentibus, imo bonis & utilibus.

Sextum ſignum & quidem nō leue, Eſt ipſe ornatus peregrin-
us & nouus, qui nunc tot inuentionibus, artibus, ſtudijs ſeruet
ut nihil niſi furioſum poſſis dicere mūdū, cum tamen nulla ſit
cauſa, niſi ut placeant & conforment ſeſe mundo. Neceſſitas em̄
aut utilitas, immo & honeſtas (quę ſolę ſunt cauſę iuſtę) nō re-
quirit talia, modiciſq; contenta eſt. quis aut ſatis de illis poteſt di-
cere, cū ſint inaudita genera ſumptus & ueſtiū: ſed acre malū &
fames libidinis ſunt iſta, licet nihil curentur. credo quod tandē
nudi incedent, cū iam ſeminudi incedant, ſed ſine, dabitur noſ-
tris ſua moribus etas, peruenit ira dei ſuper mūdū in finem. &
beatus qui intelligit, quoniā uere ira dei in illos puenit. Omit-
to hic etiā amantiū, id eſt amentiū furores, qui nocturnis officijs
amatriculis ſuis, ludo, cantu, muſica ſeruiūt, & oīa tentāt, ut pla-
ceant, hic etiā mūdo ipſi ſtultas ſtultitias agūt, ideo trāſimus illa.

Quartus demū gradus eſt, ipſa interna concupiſcentia, de qua

R. P. MARTINI LVThERII DE X. PRÆCEP-

fatis supra dictum est, quia nemo caret in hac uita, sed tamen hoc ipso saluamur, quod ei nō consentitur. ut Ro. vi. Neq; exhibeatis membra uestra seruire peccato, ut obediatis concupiscentijs eius. quanq; enim lex dei immaculata requirit, ut prorsus nulla sit cōcupiscentia, sed tota & omnino immaculata mundicia, tamen misericordia dei, interim sustinet & gratiā habet diffensionē nō ui hominis intus, ne dominetur nostri omnis iniustitia, Hæc iugiter est mortificāda, gemitu, uigilijs, labore, oratione, humiliatione, & alijs partibus crucis, tandem ipsa morte. Ex quibus oībus patet, qd hoc præceptum nō solum nō est negatiuū, nisi in facie tantū uerborū & litera, sed maxime affirmatiuū, quia præcipit, scilicet Castitatem & continentia purissimā intus & foris, quis aut sapiat tam stulte, ut castitatē neget esse rem affirmatiuā: sed negatiue præcipit, dum prohibetur libido, ut purissima sine omni mixtione libidinis præcepta intelligat. ut Psal. xi. Eloqui dñi, eloquia casta, argentū igne examinatū, probatū terræ, purgatum septuplū. Ac per hoc iam patet, quō per legem sit cognitio peccati, quia concupiscentiā nesciebam esse peccatū, nisi lex diceret, non concupisces, Ro. vij. scilicet quia solum opus peccatū putabatur. Igitur non satis est, ut opere nō mœcheris. non satis, quod uerbo sis pudicus & aspectu aut alio quouis signo, imo nec hoc satis, qd corde non consentias, nisi etiā tandem purus fias ab ipsis moribus malis, intus ebullientibus, ideo non nisi gemitus pro gratia dei superest, cum Apostolo Ro. septimo. Infelix ego homo, quis liberabit me de morte corporis huius.

Præceptum 7^m

PRÆCEPTVM SEPTIMVM.
NON FVRTVM FACIES.

Addiuimus qd præceptū quintū, Non occides, prohibuit offensionē proximi in sua propria persona. Sextū aut, Non mœchaberis, offensionē eiusdem in psona sociali, eadem carne. Et utrūq; tam in opere qd corde, tam affectu quam effectu. ita ut satis constet, quod spiritalis intelligentia istorū præceptorū negatiuorū, sit ista affirmatiua, ut mites & casti simus, intus & foris, prorsus sine omni, tā amaritudinis iræ, qd dulcedine cōcupiscentiæ. Quæ duo sine charitate spiritus haberi prorsus nō possunt, quia sunt fructus spiritus, i. Corinth. xij. & Gal. quinto Ideo plenitudo legis est dilectio. Hæc em est mitis & nulli nocet,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

imo oibus prodest, & pdesse cupit, Est etiā casta & sancta, ideo neminē polluit. Sequit nunc phibitio offensionis in rebus proximi, qd aequē sine charitate fieri nō potest, saltem in spiritu, Vnde & hic quoq; notandū, qd hoc praeceptū dupliciter intelligit.

Primo ad literam & secundū sonum uocis, sic solummodo opus ipsum furti, hic prohibetur, quia dicit, Non facies furtum, non utiq; ait, Non doceas, non ostendas, non cupias, sed non facies, sic ludæi intellexerunt, & superbi facti sunt in iustitia sua, tanq; non essent rei prauaricationis. Vnde cum ipse Lucae xvi. huius praecepti uerā daret intelligentiā, dicens, Nō potestis deo seruire & mammonæ. & facite uobis amicos de māmōna iniquitatis, audiebant hęc omnia pharisæi, qui erant auari, & deridebāt eum. & ait illis, Vos estis qui iustificatis uos coram hominibus, deus autem nouit corda uestra, quia quod hominibus altum est, abominatio est apud deum, Ecce quomodo corda requirit in iustificatione praeceptorū suorum. deniq; sequitur ibidem, quomodo spiritualis sit lex, d. Lex & propheta usq; ad Ioannem, Ex eo regnū dei euangelizatur, & omnis in illud uim facit, facilius est autem cœlū & terram praterire, q; de lege unum apicem cadere. Ecce uiolentia opus est in dei praeceptis, quia tantum cortex uerborum, sed nec unus apex prateribit &c.

Secundo ad spiritum & secundū intentionem praeipientis, sic omnē cupiditatem hic prohibet cordis, ita qd sit impossibile impleri illud, nisi sis pauper spiritu, ut Matth. v. Beati spiritu pauperes. proinde in psalmis, proprio uelut nomine, fideles Christi uocantur pauperes. psalmo ix. Dum superbit impius, incenditur pauper. Et iteq; Et factus est dominus refugium pauperi, &, quoniam nō in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperū non peribit in finem. Igitur spiritus huius literæ, est paupertas in spiritu quare manifeste patet, quod sine gratia dei nullus implet hęc legem, cum sit homo naturaliter cupidus uitio primi peccati.

Corollarium sequitur.

Quod legis huius in litera impletio, est nihil aliud, nisi decipula quædā, ut psal. v. Quoniā non est in ore eorū ueritas, cor eorum uanū est. Heb. sic, Quoniā non est in ore eorum rectum (quia docet scilicet umbrā & literā operis tantūmodo in pcepto) interiora eorum insidiæ (quia decipiunt, dum sese iustos credunt, falsi specie

operū, ut nō agnoscāt malū suae cupiditatis) ideo nō gemunt p
grā nec peccatū cōfiteñt, sed stant securi, ideo Ro. ij. cōtra eos di
cit, Qui doces nō furandū, furaris scilicet cupiditate, licet nō ope

Iuristae aut hoc praeceptū non adeo late exponūt, sed manent
in limitibus furti, uerū coram deo, quicquid agit uoluntas, faces
re dicitur etiam, si opus nō sequatur. Scrutatur enim deus renes
& corda, psal. vij. Ideo nos in totā latitudinē opege eamus, quae
cupiditas perficit, sed heu quanta est latitudo deus bone. Quis
enim auaritiā & specierū eius uituperia nō audiuit? Igitur pri
mū opus est secundū sonum textus, ipsum furtum, hoc rursum
in quinque species scilicet furtū simplex, sacrilegiū, peculatus, abie
geatus, plagiatus, de quibus Iuristae. Nam hoc praeceptū secundū
literam copiosissime & diligentissime tractant in omnibus spe
ciebus, teste proprio eorū sermone, qd iuridica facultas sit de pa
ne lucrando, tolle meū & tuum, & nullo iure opus fuerit, & fa
ne infinitū negotiū praebet ista cupiditas hominibus eiusmodi.

Igitur furtum est rei alienae usurpation, domino inuito & igno
rante, qd si sit in rebus priuatorū, est furtū simplex, si in rebus sa
cris, sacrilegiū, si in republica, peculatus, si in ablatione iumento
rum & pecorum, abiegatus, si in ablatione hominū, plagiatus.

Hos quinque gradus dire puniunt leges hodie, ut notum est. O
lim uero in lege furtū non puniebatur ultione mortis, ut Exodi
xxij. sed pro oue una quatuor, & pro boue uno quinque redde
bant, si tamen uendiderat aut occiderat. Si aut adhuc integra ap
ud eum reperiabantur, duplum tantū reddebatur, quod si red
dere nō habuit, ipse uenundabatur. Haec certe lex adhuc bona es
set, nimis enim rigidū est, ne dicam iniquū, pro rebus uitā aufer
re, & animā pro uictu tolli. Nōne corpus melius est q̄ uestimenta
tū, & anima plus q̄ esca? Vnde & Prouer. vi. legem Mosi secutus
ait, Non grandis est culpa, cū quis furatus fuerit, & hoc est uerū,
si solum fuerit furtū. Vnde sequitur quale intelligat furtum, d. Fu
ratur enim, ut esurientem impleat animā, deprehensusq; reddet
septuplum, & omnem substantiā domus suae tradet, & liberabit
se (qui autem adulter est) propter inopiam cordis, perdet animā
suam. At adulterium hodie mitissime plectitur, magna certe ini
quitate furti intensā poena, quae potius laxari debuit quam adul
terij, maxime furtum, quod inopia corporis facit & penuria,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

Porro sacrilegiū adhuc atrocius omnibus punitur, scilicet ro-
ta, cum tamē sit eadem res sacra & prophana, quo ad preciū &
usum, uerum reuerentia sacrōrū neglecta, tam acriter castigatur
Sed & hic superstitiosissimus est præsidentū rigor, qui nihil ita
fulminant, atq; execrantur, ut recularū suarum, reddituū, posses-
sionū, auri scilicet & argenti usurpatores. hic sunt centies Argi,
& quidem uigilantissimis uigilantiores. Vex quod interim tot
millia negliguntur animarū, quod stupris, adulterijs, reliquisq;
libidinū portentis, totā scēdant ecclesiam, præter insatiabilis aua-
ritiae auernum cū simonijs suis ac dolis & fraudibus infinitis, ne-
mo punit, sed potius honorantur qui faciunt. An forte ideo le-
uiores tam grauitate puniunt, qđ tam graua non ad illos, sed ad
deū pertinent grauiissime puniri: Et id certe credo uerū, qđ deus si
bi uindictā seruat eo duriores in grauissimis, quo ipsi grauiorē
exercent in leuioribus. Quanto tutius agerent, ut furibus & sac-
rilegis parcerent, sicut sibi uolūt parci a deo. At si illis parcerent,
iam certe ipsa penuria cogerentur & ipsi melius uiuere, non par-
cunt igitur, ne sibi quoq; parcat apud deum. sed sine illos, cæci
sunt. De reliquis tribus furtis remitto ad Ciuiles iuristas.

Secundū opus, est latrocinium, quod a furto ea differt grauitate
quod non ignorante domino, sed præsente & manifesta ui ra-
pit alienū, tamen magis raptores qđ latrones ij uocandi sunt, qđ
latrocinium inuoluit homicidium. Hoc peccatū autem nunc decus
& titulus est nobilium. & in illis quandoq; puniuntur, qui sese
defendere nequeunt aut resistere. Satis hoc peccatum negotiato-
res, & grauitatē eius nouerunt, qui ex eo aliquando doluerunt.

Tertiū opus, est usura, de quo Cato Censor Romanus, fures
priuati in neruo & cōpede uitā agūt, publici uero in auro & pur-
pura, unde usurarius sanguisuga populi dicit. Et similitudine de-
scribit tali, ut uermis in pomo uel nuce, totū intus uastat, ita usu-
rarius substantiā ciuitatis deuorat, miris & occultis modis. quo
uitio adeo Iudæi laborāt, ut etiā sibi licere, imo iuberi ex lege pu-
tent, ubi dicit Deut. xxij. Non scēnerabis fratri tuo ad usurā pe-
cuniā, nec fruges, nec quālibet aliē rem, sed alieno, fratri aut tuo
absq; usura, id qđ indiget, cōmodabis. hoc Iudæorū duritiæ tūc
pmissum fuit, ut eo libētius abstinerent ab usura in Iudæos, quo
licentius potuerunt in gentiles. At Christiani nō paruo gradu

Peiores sunt iudæis, qđ etiam fratribus suis scenerant, & tam frequens hoc malū, ut etiā inter raras iusti laudes ponat. Psal. xiiij. Qui pecuniā suā nō dedit ad usurā, quod si abstinent multi, timore abstinent, nō corde. Avaritia em̄ pestis est profundissima.

Quartū est fraus in negotio. de q̄. i. Tessa. iij. Ne qs circūueniat in negotio fratrē suū, qm̄ uindex est deus de ijs oībus, sed hoc tā latū est, ut nunc nō possit p singula discurre, quō em̄ singula artificia & negotia cū suis excessibus, medijs, defectibus cōmemorē

Idcirco oībus in genere illa regula charitatis seruanda est, quā dominus Matt. vi. ponit. Quæ uultis ut faciant uobis hoīes, & nos facite illis, quare in omni tractatu necessariū est unicuiq; ut prospiciat prius quō secum uellet agi, si esset in alterius loco, ita faciat & ipse, & tutus erit, hæc uocatur lex naturæ, imo & charitatis. Charitas enim est, quæ cōsyderat quæ sunt aliorū, & prius inspicit, quid sibi uelit fieri, ut sic faciat proximo. ideo enim dñs addidit dicens, Hæc enim est lex & prophetæ, scilicet lex & prophetæ sola charitate implent̄, ideo si est lex naturæ, est naturæ sanæ & incorruptæ, quæ idem est cū charitate. Qui aut̄ hanc regulam præterit facile etiā fraudem perficit, anteq̄ aduertat, quoniā periculū fidei est in oī negotio, nisi ui aliqua seruet̄ & industria.

At quāta est hodie fraudis copiar̄: omnis domus & platea plena est, & omnes de ea querunt, Nam & rustici alioqui rudes, ad fraudē sunt instructissimi. Et sane hoc unū etiam præceptū satis indicat, quid sit mūdus, cū sit non nisi rapina mutua rerū. Et qđ magis dolendum est, ea nunc consuetudine fraus agitur, ut ne conscientiam quidem inde patiantur, quin bene se fecisse sibi uideantur, si alter alterum illuserit & imposuerit. Sed uæ mundo.

Igitur tu curre per singula officia artium, & numera fraudes, cum quotidie excogitentur nouæ, ut sit periculi res plenissima, cum hominibus agere. lucem uertūt in tenebras, & tenebras in lucem. deniq; obtinuit, ut omnes uenditores pluris exponant, & emptores minoris accipiant, q̄ res sit in proprio precio, scilicet, quia usu fallendi mutuo, nullus alteri credit primis uerbis.

Quod autem dictū est de operibus huius præcepti, & de spiritali intelligentia eius, quod scilicet paupertas spiritus, sit eius uera intentio, ut mortificet insatiabilis illa bestia, auri sacra fames, avaritia, philargyria, & cupiditas, radix oīm malis, ut Apосто

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

lus ait, quæ infinitos hodie laqueos tetendit & auget semper, nō intelligendū est de paupertate in effectu, sed affectu. Nam & mendici ac religiosi possunt esse ditissimi cupiditate & auaritia interna, maximiq; fures corā deo, dum inuident habentibus & cupiunt eorū facultates. Et Apostolus uocat hoc uitiū idololatriam, sicut Psal. lxxvij. dicit, quod serui erunt sculptrilibus Canaan id est, denarijs, Nam Canaan mercator & negotiator dicitur, cuius sculptrilia quæ alia possumus figurata credere, q̃ aurum & argentū signatum, monetatū & cōstatum. Deniq; quod sint cultores auri & serui eius, etiā Psal. lxxv. habet, dicens, Et nihil inuenerunt oēs uiri diuitiarū in manibus suis, Non ait, diuitiæ uiro-
rū, sed uiri diuitiarū, ut possessos uiros, possidentes diuitias intel-
ligas, illi seruāt, istæ seruant, ideo illi serui, istæ dñæ. Igitur ut cō-
cludamus (cum sit oībus notissimū hoc uitiū) breuiter hoc p̃cep-
tum impletur, si non solū ex opere abstineas, imo nec satis est,
corde nō cupias, nisi & æquissimo animo feras, tua tibi auferri,
nam nihil prodest, si aliena non cupias, tua autē impie diligas. Si
cut in quinto p̃cepto, in seipsum quis potest occisor fieri, etiā
si nullū alium occidat, aut nemini sit iratus. Et in sexto, cum pro-
pria uxore adulter esse, ut dictū est, ita & in proprijs rebus etiam
fur & auarus esse poterit, dum nimis tenaciter diligit sua. quanq̃
qui seipsum occidit, quis eū credat non etiā aliū occisurū esse, aut
uitā ei saltē inuideret? Et qui cū propria coniuge abutitur libidine,
quis p̃sumat qd non alienā polluat saltem concupiscentia, cū
sit totus libidine furens? Ita qui sua nimis diligit, quis credet, qd
non etiā aliena cōcupiscat? Igitur neuter esse debet in bonis qui-
buscunq; si abeunt, ne tristet, si ueniant, ne lætetur, secundū illud
Psal. lxi. Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite cōcupiscere.
diuitiæ si affluāt, nolite cor apponere. Hoc autē uitiata natura nō
habet, sed optet illud in Ch̃ro haurire, q̃ p nobis paup factus est.
Immo nec hoc gradu sit cōtentus, sed uideat etiā, ut de suis bo-
nis, magis uelit alijs impartire, q̃ aliena concupiscere. nā hoc ha-
bet charitas, quæ sola est impletrix legis, ut non solū longissime
abstineat a rebus proximi, sed etiā proxima fiat conferendo res
suas, si potest cōmode, nam id sine dubio quilibet sibi fieri nellet
scilicet ut sibi tribueret, & nemo sua cuperet, sed oīa candide fa-
uerent. Nec potest regula melior tradi in hoc p̃cepto, tam perple-

xis negotijs dato, quā ut qlibet, in quocūq; negotio cū proxio egerit, ante oīa corā oculis ponat hoc dictū Christi, scilicet spirituale interpretamentū omniū pceptōr, Quod multis ut faciāt uobis hoīes, & uos facite illis. Et illud Thobiæ, Qd tibi fieri nō lis alteri ne feceris, hoc em̄ aspecto facile quīuis erudiet, quid & quō agere debeat in quocūq; casu huius latissimi pcepti. Nam si tibi faues diuitias, nō aut proximo tuo, iam nō habes charitatē, sed cupiditatē, & peccasti in hoc pceptū. Es em̄ fur corā deo quia id, qd proximo debes, scilicet fauorē rerū, abstulisti ab eo.

Ex qbus patet, q̄ multi detestent̄ fures & furta, ipsi multo maiores, cū sine gratiā nullus sit, cuius cor nō inquinet̄ auaritia, uerum illos fures strangulat impator, hos uero ipse pdet oīm creator. Vnde nec istud pceptū pure est negatiuū, imo affirmatiuissimū, scilicet, ut sit homo largus, facilis, liberalis in proximū qualis esse nō potest, nisi sit purissimus a furto in spiritu, ideo negatio illa expressior est q̄ affirmatiua, cū possit aliq̄s esse quidē liberalis, ut in statu incipiētū, sed tñ nō sine cupiditate, ideo nō dum pfecte legis huius impletor, q̄ debet esse purissime liberalis.

De lusoribus etiā quærit̄, an sint fures, & ad restitutionē teneant̄. Quod lusores cupiditate & auaritia peccent (qui saltē propter lucra ludunt) ac per hoc corā deo fures sint, alienaq; facultatis appetitores, manifestissimū est. Nullus em̄ cum alio ludit, ut sua illi tribuere uelit (id enim sine ludo facere potest) Nec ut sua amittat, nec ut alienū uelut suum quærat lucrū, ac per hoc ludus semper est contra charitatē, & secundū cupiditatē, quia quærit quæ sua sunt cum damno alterius, & saltē non ita quæ sunt alterius, sicut quæ sua sunt. Attamen non tenet̄ ad restitutionem, quia corā hominibus non rapit, nec usurpat rem alienā inuito domino, sed consentiente per pactū ludi, uterq; em̄ ponit sua in periculū sciens & uolens, ideo qui amittit, scienter & uolenter amittit, lex em̄ iustissima est, ut qui amat periculū, pereat in illo, nisi forte per fraudē luserint. Optima tñ pœna foret, si posset fieri, ut uterq; amitteret, hoc em̄ esset ius ludi uerū, quia uterq; cū piculo suo, cupiditatē erga proximū exercet. Aut certe, ut fiscus principalis utriq; tolleretur lucrū, eo q̄ cōtra edictū & Canonē ecclēsiæ agant ludendo. Quod autē non sit necesse restituī, patet, quia non esset alia causa, nisi quia cum peccato & contra legem

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

acquiritur lucrū eiusmodi. sed si omne tale est restituendū, quod cū peccato acquiritur, iam etiā meretrices, imo omnia alia mercatorū & negotiatorū, quæ mendacijs, periurijs (seclusa tā fraude erga proximū, & dolo in re, quæ tractatur) cupiditate uendūtur & emuntur, essent restituenda, qđ est absurdissimū. quia in ijs nō est facta iniuria proximo, sed deo & legi, ideo tenet ad restitutionē, non rei acquisitæ, sed uoluntatis suę malæ, quā ibi expleuit. qđ fit per cōtritionem & pœnitentiā. Eodē modo de sacerdotibus & religiosis, uel nō orātibus seu satisfaciētibz, uel pluralia bñficia possidentibus, nō tenent ad restitutionē, sed ad pœnitentiā de abusu, quia Papa habet potestātē illa bona conferendi, tu tantūmodo uideris. qđ impetras uel te ingeris. olim trahēbant fugientes ad sacerdotia, ideo a populo diligēbant, nunc irruūt retrahente populo, ideo odiunt. sed hæc auaritia hodie horribiliter crescit in beneficiorū occupatiōe. at si sine fraude impetrent, nō est restitutio faciēda. Quāq̃ sine fraude seipsum ingerere, p̃sertim ad officia curare, nō uideat̃ satis possibile. fraudatur em̃ Papa & populus, si nō fuerit talis, qualis requirit̃. At quis hoc de seipso audeat affirmare: & tñ nō pudet p̃ seipso supplicare

Tandē & cōtractus reemptiōis in magnū damnum totius mundi nunc auaritiæ seruit, cū ideo census emanēt, ut lucra augescant & certa fiat substantia sine labore & periculo, nō ut deo liberius seruiāt, aut necessitati prouideāt, cum tñ intentio Papæ fuisse & esse uideat̃, nō ut otio uacent, nam labor & sollicitudo oībz imposita sunt. Gen. iij. In sudore uultus tui uesceris pane tuo. Et Job v. Homo natus ad laborē, sicut auis ad uolandū. Igitur aliquot causas assignemus iuste census emendi, si scilicet sunt primò senes, pueri, infirmi. ij em̃ satis habent laboris ex ipsa uita sua. Secundo, Si sunt alio labore occupati. s. qui deo seruiūt, ut religiosi sacerdotes, p̃lati, studio, uerboq; dei uacātes, Et qđ cōmunitati seruiunt, & alienæ necessitati, ut Principes, senatus, p̃sidentes oppidis, uillis. Alioquin si deus unicuiq; secundū suū laborē redditurus est, quid recipient otiosi, qui pecunia sua nō nisi ad lucrū, *climax.* lucro nō nisi ad oriū, otio nō nisi ad delicias, delicijs, nō nisi ad peccatū abutunt̃. Nō ergo illi sunt securi, qui tantūmodo sibi seruiunt censibus emptis. Nō qđ emere cēsus adeo sit malū, sed qđ auaritiæ in hoc seruire nec aliud qđ diuitias securus q̃rere peccatū est.

*Præceptum
octavum*

R. P. MARTINI LVTHERII DE X. PRÆCE-
PTVM OCTAVVM.
NON LOQVERIS CONTRA PROXIMVM
TVVM FALSVM TESTIMONIUM.

Vitium linguæ, quâ apostolus iacobus mundû iniquitatis appellat, omniû post cor membrorum est peccaminosissimû, nec ullum membrû tot speciebus peccat, excepto corde, quod omnibus speciebus peccat. Nam linguæ vitium in iurando, promittendo, orando, docendo, nomen dei assumendo &c. prima tabula in secundo præcepto prohibitû, id est, omne uerbû quod contra deum directe peccat. Item prohibitû est tertio, quarto, quinto, sexto, septimo, & nunc octauo, prorsus per omnia præcepta præter. i. ix. x. quæ solû animû tangût. Nam cõtra tertiû agitur, nō orando, gratias agendo, legendo die festo.

Quartû, parentes superbe alloquēdo, irreuerēter respōdendo exprobrādo &c. Quintû, maledicēdo, detrahendo, criminando &c. Sextû, impudice loquendo, Septimû, furandi consiliû exhortationē, excusationem, defensionē dādo. Octauû, nūc ut uidebit̃ mentiēdo, adulādo &c. Igitur sicut prohibitû est nocu mentû, psonæ propriæ, personæ attinentiû, reꝝ corporaliû, ita nūc bonorû q̃ sunt in fama, laude honore, noīe, prohibet̃ nocu

Contra hoc præceptum peccant, (mentû,

Primo & propriissime docti, maxime autē Theologi & uni-
uersi, qui falsa tradūt discipulis, & utriq; dupliciter, scilicet uel sci-
enter uel ignoranter, & secundû hoc grauius peccant uel leuius
De Theologis primû, quia ij grauissime oīm peccant cõtra hoc
præceptû, qñ scripturâ sanctam & uerbû dei peruertunt & false
exponūt uel aptant nō recte. Hinc enim fit, ut false dictû, occidat
anīas, aut saltem discrutiet inſœlices cõscientias. De primis hoīe
sunt hæretici & Monij Singulares, qui dei uerba suis sensibus ap-
tāt, & in sui obsequiû captiuant, cū deberent cõtra. & hoc in
ijs, q̃ pertinent ad fidē & salutem, hoc tam magnû peccatû repu-
tatur apud deū, ut nullû aliud in scripturis frequentius, acriusq;
arguat̃ per oēs figuras & prophetias. Vnde Psal. iij. Filij hoīm
inſquequo graui corde, ut qd diligitis uanitatē & quæritis men-
daciû. Et v. Odisti oēs qui operant̃ iniquitatem, perdes oēs qui
loquuntur mendaciû. Vbi de talibus magistris loquit̃, ut patet
infra, Decidant a cogitationibus suis, id est, studijs &c. Et Psal. i.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

Beatus uir qui nō abijt in cōsilio impiorū, & in uia peccatorū nō
sterit, & in cathedra pestilentiae nō sedit. Et ubicunq; de dolosis,
linguaq; dolosa loquit, hos pseudomartyres. i. falsos testes taxat

Dico ergo, Nunquid excusantur, cum faciant id pia intentiōe
& zelo dei. Sic enim sese heretici solent excusare, ut nostri uicinī
Pighardi Boemiae. Respondeat quod nō, imo eo magis accusan-
tur, quia ex superbia procedit iste zelus, qd doceri uolunt & au-
dire, sui ipsius magistri facti. Vnde Ro. x. Testimoniū perhibeo il-
lis, quia zelum dei habent, sed non secundū scientiā. Et Gal. iij.
Quicunq; uos perturbat, iudiciū suum porrabit. Et i. Qui aliud
euangelizauerit, anathema sit &c. Tales em habent bonū zelum
sed nō timent. Sunt em de tali zelo securi, quasi nō errent, q pie
intendāt & garriunt, q omne peccatū est uoluntariū, & inten-
tio nominat opus. At nos (inquiunt) bonā intentionē & uolun-
tatem piā habemus, & ira fiunt obstinati & securi. Quibus re-
spondeat, q habent pessimā uoluntatē & uenenosissimā intenti-
onem, nō dico eam, quā sentiunt & allegāt, sed profundiorē
illā, qua superbi sunt, & nolūt aliud audire q suā intentionē bo-
nā, nec credere alijs, q suā piā uoluntati, hanc em intimā suam su-
perbiā non uidentes, uestiunt eam, ficta & uiolenta intentione
bona & piā uoluntati. Vera em bona intentio & radicaliter bo-
na uolūtas, nunq stat secura & sine timore. uere enim oīa ope-
ra sua cū lob, imo uerba & cogitata. ideo nulli adhæret bonæ
suæ uolūtatē & piæ intentioni, semp paratior alijs cedere, q sibi
credere, quantūcunq; speciosissima sua sit intentio. q timore fit,
ut nihil noui moliat, seruet unitatē custodiat pacē, & augeat cō-

Secundi, Qui & si falsa nō doceant, ut occidant, tñ (cordiā.
superficialiter, ac minus q debent, docent, ideo sunt crucifixores
conscientiarū, & tortores animarū, ut sunt ij, qui salua fide Chri-
sti, iustitias operū docent, raro fidē, sæpius opera, de quibus mi-
hi uidet Apoc. ix. dicere, Quod locustæ nō occiderent hoīes, sed
cruciarēt eos mensibus quinq; quia scilicet docent, per opa satif-
fieri pro peccatis, & tñ per hæc nunq habent quietem cōscientia-
rum quā sola fides Christi donat. Quo circa, cū scriptura sancta
uelit in timore & humilitate tractari, & magis studio piæ orati-
onis penetrari, q acumine ingenij, impossibile est, q sine dāno
sint uel suo proprio, uel aliorū, q docēt, qui nudo ingenio steti,

in eam irrunt illotis pedibus sicut porci, tanq̃ sit humana quædam scientia, adeo nullo reuerentiæ discriminæ uersant in illa. Inde ueniūt tot promptuli ad docendū, qui statim cognita Grāmatica, Theologiā sine omni studio profitent̃, dicētes, Hem Biblia res facilis est. maxime aut̃ id faciunt, qui distenderūt uentrē suū siliquis illis porcorū (id est, philosophorū) Vnde de eis cōqueritur B. Hiero. qđ arbitrio suo trahūt repugnantē scripturā, & iā prouerbiū factū est, scripturā habere careū nasū. Hoc effecerūt insulsi illi, & inepti somniiatores, ludentes in sensu literalī allegorico, morali, anagogico, & uocant̃ DOCTORES SCHOLASTICI, & hoc proprijsimo ueroq; nomine. Scholastici enim sunt, id est, ludicri & lufores, imo & illufores tā sui q̃ aliorum, qui neq; quid sit litera, neq; quid spiritus, cognouerunt. Et ferendū erat tale studiū in quadruplici illa expositiōe scripturæ, si modo tanq̃ rudimenta haberent̃ pro incipiētibz. Nunc uero totius fastigiū eruditionis in isto ludo statuunt, nec unq̃ ad uerū intellectū pertingunt, qui sine puritate cordis nunq̃ potest attingi. Illam aut̃ quadrigam uersant etiā impijssimi. Vide B. Hiero. in prologo Bibliæ, de eadem temeritate tractantium scripturas.

De Iuristis Secundo, ij enim ad literam cōtra hoc præceptū agunt, quando in Labyrintho suo (id est foro contentioso) nihil aliud quærunt q̃ uictoriā, omnia allegant, quærūt, accipiunt, quæ pro se faciant, contra partem aduersariā. ubi nouo miraculo, unus & idem textus seruit cōtrarijs causis, & factū est hoc studiū periculis plenissimū, Sed dicunt, Nemo tenetur seipsum cōfiteri & accusare. Quid aut̃ dicit dominus, Non loqueris falsum testimoniū aduersus proximū tuum, cū hoc pro te alleges quod contra illum est, quem scis iustam causam habere. Sed habent Iuristæ priuilegium magnū, ut nulli contra eos loqui, aut eos iudicare liceat. id autem est, quod nemo recte arguit, quod nō intelligit. At iuris intellectus est infinitus & inexhaustus, neq; est repertus Iurista, qui omnia norit. idcirco si non ante de eis licet iudicare, q̃ omnia eorum intellecta fuerint, nunq̃ licebit iudicare. semper enim dicent, non esse intellectum quod arguitur. Vnū tamen dicendū, quod & ipsa habent iura, licet neglectissimū, sci licet, qđ finis, uita, uirtus oīm legum est, pax, charitas, cōcordia quæ si quis nō intendit, legibus nō utitur, sed abutitur. Qui em̃

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

ideo quærit effugiū in glossa, contra textū, ut litem proroget et augeat, putas ne uiuam legē habet? Immo literā mortis quærit & contra pacem laborat. At hoc ipsum qui non fecerit hodie, mirum si diu iurista reputetur, aut diues efficiatur. Si enim tantum quærerent pacem, quantū litem, nō tot libris, laboribusq; foret opus. Igitur noli in faciem uerborū intēdere, nec quo & quomodo ea possis torquere & pōdere, sed uide quo ipsa respiciant, nempe ad finem litis & iurgiorū mortem. At hic dignissime cōsiderandū capitulū vi. Corinth. prima, ubi Apostolus reprehēdit, qđ propter secularia, id est, temporalia, & uictualia, iudicia haberēt, & non magis fraudē paterentur. Item Christus iubet, etiā palliū dari auferenti tunicā &c. Sed dicitur quod sunt consilia, nō praecepta, nisi ad pparationē animi. Ergo autē illā preparationē animi mirabilē nō intelligo, quæ nunq; procedit & puenit ad opus. Et B. Aug. qui exemplū Christi adducit, qđ coram Anna accipiens alapam, nō prēbuerit & aliam, meo iudicio non recte intelligitur, ac per hoc male defenduntur ipsi.

Huc forte pertinere potest, & illud miserum genus hominū, qđ sese per philosophiæ Aristotelis falsissimū nōmen decipit, & fatigat, cum Aristotelē neq; intelligāt ipsi, neq; doceantur, falsis interim & fictis cōmentarijs pias in Christo animas occupāt, & onerant, imo illudūt potius, dum credūt hoc esse philosophiā, qđ nō est, merasq; sectantur nugas. Et multo sunt ipsis poetæ ac quicunq; fabulatores fortunatiores, propterea, qđ Poetæ (ut B. Augu. dicit) & si recitent fabulas, nō tamen credūt eas esse ueras sola uoluptate uanitatis delectati. illi autē credunt, ueras esse suas fabulas. Nam si meo consilio Aristoteles legeret, certe uel in medio anno disci posset ab ingenio mediocri. Legeret autē non sicut hucusq; lectus est, ea fide & religione, qua sacrae literæ, imo amplius, sed sicut alia quēcunq; leuis & extranea materia, tantū ut sciret, non ut defenderet. VERE ENIM SVMVS seducti per Aristotelem & cōmenta eius, atq; si aliud non esset, hoc unū satis erat argumentū, quod tot sectæ & capita sint in ista bestia gentili, simili Hydræ in Lerna. nam ibi sunt THOMISTAE, SCOTISTAE, ALBERTISTAE, MODERNI, & factus est quadriceps Aristoteles, & regnū in seipsum diuisum, & mirum, quod nō desoletur, sed prope est ut desoletur

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRÆCE

Quomodo ergo potest fieri, ut ueritas sit in tanta opinionū cō-
fusione: cum enim sint contrariæ, necesse est ut & falsæ.

Sed si isti doctores & magistri peccant, & contra hoc manda-
tum agunt, ubi manebūt illi somniatores, & perditū genus ho-
minū, qui prædicant falsa miracula, mendaces legendas, osten-
tant fictas reliquias, friuolas suas uisiones: Hic aliquis impuden-
ter fronte iactat se cū Christo & matre eius locutū & risisse, puto
etiā saltasse. Hic habet scēnū, in quo Christus iacuit, quod tamen
hoc anno natū est, & raptū in horreo. Audiui ego factū, qd mu-
lier quædā (diabolo incitante, deoq; uolente, ut illuderet eiusmo-
di superstitiōis quendā fatuū cultorem) pubem suā totondit, &
illi porrexit, suadens, qd essent cāpilli S. Catherinæ, trans mare
aduecti, credidit ille cuculus, & pro reliquijs osculandos præbuit
& uenerandos. Et ecce quid sit: Cœpit etiā miracula operari pu-
bes illa turpitudinis, nec īmerito, ut fallantur mendacijs, qui nō
colunt ueritatē. Ecce hæc cū sint tam impura & impudentia, ut
nec corā pudicis referri possunt, tamen fiunt. Igitur hī loquunt
falsum testimoniū, non cōtra homines, sed contra deum, & san-
ctos iam regnantes. Tale & illud est qd nuper quidā ostendisse
dicitur scēnum, quod fortuitu inuenit, dicens esse scēnū, in quo
Christus, seu nescio quis sanctus dormierit. Ista ergo fabulamen-
ta, indocti passim sacerdotes, sed plus monachi stationarij mul-
tiplicant. Et pastores non parū delectantur fabulis legendarū &
indulgentiarū, & oīm quæ dici possunt, præter euangeliū, quia
illa lucrosa sunt, dum populus a ueritate auditū auertit, ad fabu-
las conuersus. Sed uæ uæ atq; uæ iterū talibus fabulatoribus. O-
pus hic esset maxima reformatiōe ecclesiæ, ut prorsus nihil quæ-
rumq; pium & bonū, prædicari permetteretur, nisi qd authenti-
cū & canonisatū esset, nam sub tali pietatis specie pariter illa mō-
stra fabularū intrauerunt, ut prædicatores ecclesiastici prope su-
perent Poetas gentiles fabulis & mendacijs. Immo ausim dice-
re, nec tutū satis esse, quod probatæ legendæ & miracula sic præ-
dicentur, ut inde ueniat usus omittendi euangeliū. Sunt em̄ non
principalis pars sermonis habēdæ, sed tantū mō interspergende
euāgelio, ubi ad ppositū faciāt, & nō integro sermone tractādæ.
Secūdo, prohibet omne mendaciū, hoc est falsum testimoniū
cōtra proximū. Est aut̄ triplex, locosum, officiosum, pnciosum,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

secundū B. Aug. Iocosum proprie nō est mendaciū, quia statim percipit esse mendaciū, nemoq; fallitur, & ille, etiā qui sic mentitur, intendit sic loqui, ut appareat false loqui & nugari. Est tamē peccatū, scilicet turpiloquiū seu scurrilitas & uaniloquiū. Cōtinūgit aut, quod aliqui tam rudes sint, ut tali etiā fallantur, maxime quādo in religionibus sit iste iocus, ut cum dicitur, Si rem perdidisti, da calidam similam pro elemosyna, & salem benedictū de super pone, scilicet sup rem pditā, & inuenies. qd rudes intel ligunt super similam, & credunt se inuenturos. & similia multa

Officiosum, qd causa officij (id est, obsequij) sit ad salutē & utilitatem suā, uel alterius, sine dāno alicuius, ut si pudicitia fœminæ periclitaretur, & aliquis negaret esse eam, ubi est, uel aliud simile. Tale mendaciū dixerunt obstetrices Hebræarū mulierū in Aegypto. Item Michol uxor David ad Saul, uide ibidem utrāq; suo loco historiā. an aut eo sit utendū, Respondit B. Aug. q nō sed dicat uerū quantū potest alijs uerbis. ut de quodā Episcopo dicit li. de mendacio, qui iudici quærenti rerum, qui ad se confugerat, Respondit, Nec mentiar nec prodā. nō tamen est peccatū mortale, maxime qñ rationali causa fit, & perturbatione subita.

Perniciosum (id est, dānosum) quia ad dānū alterius falsum dicit, & fallit sic mentiens, proximū, sicut non uellet ipse falli. de q dñs p Zacha. Loquimini ueritatē unusquisq; cū proximo suo Et iterū, Pacē & ueritatē diligite &c. Hæc em sunt, q placēt mihi. Hoc malū in negotijs, tractatibus, pactis, fœderibus, literis, sigillis & omni cōuersatiōe hoīm hodie latissime, pestilētissime, potentissime regnat, secundū illud Osee. Mendaciū, furtū &c. inundauerūt, quia hoīes obliuiscunt illius regulæ, Quod tibi uis fieri fac & alteri, & qd nolis, ne feceris, excæcati cupiditate ppria &c.

Vide aut monstrū humani cordis, etiam si oīa alia peccata hominē non fœdarēt, hoc solū uitiū maxime est cōtra naturā hoīs

Primū, Quid enim oīs homo magis, q̄ scire desyderat naturā quid magis horret q̄ falli: sicut B. Aug. qd anima nihil adeo desyderet, ut ueritatem, & tamen facit cōtra homo, & libenter.

Deinde etiā si gula, uel luxuria, ira, inuidia, accidia, auaritia, cū multis bestijs conuenit, hoc tamen uitio eas superat cum diabo lo, qd solus homo mendax est, & diabolus pater eius, soli enim homini ratio & sermo data sunt, quorum officiū est, ueritatem

dicere. Et hinc credo, quod inter omnia conuitia, nullū sit acris
us, q̄ si quis dicatur in faciem, mentiri. Vrit enim hoc conuitiū,
plusq̄ si luxoriosus, ebriosus, iracundus, superbus dicatur, puto
q̄d natura ideo facilius sentit, quia innaturalissimū uitiū est ho-
mini, deniq̄ humanæ societatis maximus hostis est mendaciū.

Tertio peccatur contra hoc mandatū, Adulatione, sub qua su-
furro, bilinguis, & tertia lingua, & omnia mala linguæ, alia uis
de præcepto v. Hoc aut uitio nullus hominū uacuus est, nisi sit,
qui cito uelit occidi & oīm odia mereri, puta qui recta cordis in-
stitutione, nulli tacet ueritatem, secundū illud Psal. xiiij. Ad nihi-
lum deductus est in conspectu eius malignus (id est, non timet
ullum hominē malum quantūlibet sit potens, diues, sapiens, in-
stus, non enim accipit personas, nec respicit faciem) rursus timen-
tes glorificat, quantūlibet sint infirmi & pauperes atq̄ stulti. Id
circo, aut adulandū est mūdo, aut odium sustinendū a mundo,
quod in Christo, & omnibus sanctis satis nobis monstratū est.

Hoc aut uitium licet passim dominetur, tamen in aulis princi-
pum, & Pontificū, totis castris triūphat. Ibi enim sunt, qui molli-
bus uestiunt, & teneras habent auriculas. & certe nō est in mun-
do locus, a quo adulatio debeat abesse longius, & tamen ibi est
frequentior & potentior, siquidem seductio principis in malū,
aut retractio a bono, necesse est omnibus subiectis noceat. neq̄
est nocentior pestis regnorū & prouinciarū, q̄ adulator in aula.
Quid enim querimus de bellis, aut gladijs, aut armis? Adulator
ris lingua super oēs gladios est. deberent itaq̄ ab aulis q̄ maxie
me repelli, & grauissime puniri. Legitur de Alexandro Ro. imp.
adeo infenso adulatorib⁹, ut cū uideret corā sese, molliori gestu
aliquem adulantem, nō dimitteret impunitū, uel si maior erat,
saltē derisum. Et Diogenes interrogatus, quæ nam ferarū esse no-
centissima respōdit, inter feras Tyrannus, inter cicures adulator.

Horū duces & exempla in scripturis sunt tarde reperta, forte
ob detestationē uitij huius. nam primus & insignior cæteris est
Doech Idumæus, qui i. Reg. xix. & infra Sauli in oībus adulatus
causa fuit cædis oīm sacerdotū in Nobē. sed & multa alia mala
Dauid parauit. Hunc sequunt Ziphei, proditores Dauid. Tandē
Siba seruus Miphiboseth, qui etiā Dauid regē decepit. Sed atten-
dant quo sine Doeche consumptus est cū Saule, cui adulabat, sed

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

& filius eius patris adulationē infœliciter imitatus ij. Reg. i. statim a David occisus est. Vnde & Psal. li. tor^o eundē Doeck fulmī nat, Quid gloriaris in malitia &c. Audiant adulatores qđ sequit̃ Dilexisti uerba p̃cipitationis, linguā dolosam, p̃pterea deus destruet te in finē, & euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo & radicem tuā de tetra uiuentiū. Vide quā exaggerata imprecatione persequitur adulatorem. Diligunt enim uerba p̃cipitationis, id est, quibus p̃cipitent, pessundent, absorbeāt proximos suos apud principes, ut ipsi tantūmō dominent̃ & placeāt &c.

Vltimo peccatur falso testimonio, in iudicio publico, de quo & supra dictum est. Hic aut̃ Iuristarum, Notariorū, patronorū, aduocatorum, iudiciū periculū agitur. Hic iura ipsa sanctissima rosae patiuntur conditionē, ex qua colligit mel apīs, uenenū aranea. & dicunt, pulchre sese exculantes, Vigilanti iura subueniūt. Et iterū, Confugiendū est ad remedia iuris. Hæ sunt duæ regulæ uehementer utiles. Primo ad prorogandā iustitiā, deinde ad seminandā litem. Tertio ad implendū marsupium causidicorū, nō quod regulæ illæ malæ aut falsæ sint, sed q̃ fere nunq̃ bono usui seruiāt, quod patet, si aduertas, quid ipsi intelligant per Remediū iuris, & uigilanti ad iura. Nempe id, scilicet, quod cū uel teste cōscientia pessimā habeat quis causam, uel saltē dubiā, non hic audit consiliū spiritus, tene certū, dimitte incertū, imo id cogitat tantum, quō ex causa pessima faciat optimā, uidelicet q̃ ægrotat, ideo remedia iuris illi adhibet. & hoc est uigilare eorū. uigilant enim sup̃ iniquitatē, ait Propheta, & ita fit ut ex eodem textu iuris, unus uenenū, iniquitates defendens, alius mel, iustitiæ patrociniā, hauriat. Hic aut̃ quid dicam: nisi ut miseriam Christianorū deplem, qui omne studiū suū conuerterunt ad lites, iudicia, forū, nec ullus dignatur, hic illud Christi attendere, qđ uultis ut faciāt uobis hoīes, & uos facite illis. Obsecro te homo tenta, proba, interroga te ipsum, si qñ habes causam cū proximo, nōne uelles ut te dimitteret in pace, nō litigaret tecum, ut crederet tibi: Hoc ergo uis ut faciat tibi homo alter: Cur nō facis & tu eidē & cedis: At inquis consiliū est, non p̃ceptū. Respondeo, quō est consiliū, & non p̃ceptū, qñ Christus statim addidit, hæc em̃ lex & Prophetæ: nunquid lex est consiliū: ergo nullum restat p̃ceptū: nulla lex: Quid hinc sequitur, nisi quod &

Christi & naturæ legē oblitī, in medijs agamus tenebris: idcirco periculosissimū est studiū iuris hodie, cū non seruiat ad pacē, ad lites cōponendas, sed suscitādas, prolongādasq;. At dicis. Si sic facere oporteret, cito futurū est, ut pedibus conculcemur, & oīarapiantur quę habemus. Hic dico, hoc est quod uult scriptura. Ideo em̄ pupillos, orphanos & uiduas, pauperes & oppressos nos uocat. Quod scilicet euangeliū seruantes, patimur plura mala propter uerbū eius, nō uindicantes, nō retaliantes, imo etiā orantes pro p̄sequentibus & calūniantibus nobis, ut simus filij patris nostri, qui est in cōlis, quia & ipse benignus est super ingratos & malos. Et deberemus gaudere, nos esse pupillos nomine dignos, quoniā p̄tector eorū est Christus, quod si repetimus & litigamus, quando erimus pupilli: Verum & hęc salutaria pręcepta, nobis in cōsilia mutauerūt, dicentes, quod secundū pręparationē intelligenda sint animi, & non attendunt, quod assidue ueniūt casus, pręparationē illā inops extendendi, & tamen nō faciunt. Atq; hic uide dei potentissimā sapientiā & sapientissimā potentia, Ipse dixit, Verba mea non transibunt, & unū iota nō pręteribit a lege donec omnia fiant, uide inq; quō uerum sit, ipse dixit & facta sunt. Illi qui nolunt auferenti palliū, & tunicā dare, cogunt etiā camisiā illi dare inuiti, quia non dederunt tunicā uolentes, & per illos inuitos implet mandātū, quod per spontaneos nō potuit. Frequentissime fit enim, dū duo super re quapiā contendunt, per amicū pactū quilibet alteri cedens, ambo accepta rei parte, contenti forent, ubi dum litigāt, longe plura consumunt, & in causidicos profundunt duplo, quā cogentur cessisse alteri partiū. Quidē qd aliqui ultra rei summā, duplā etiā cōsumunt, & tamen etiā illā perdunt. Hic cantari tempus est Iustus es dñe. & rectū iudiciū tuū, da causidico ingrato, alieno, irridēte te, xx. florenos p̄ lite, qui noluiti fratri cedere x. florenos pro pace. Quis est hic reprehendendus, nisi tu oīm cecissimus, q̄ pecuniā profundis indignis cū peccato, quam cum merito poteras relinquere fratri aduersario tuo, quē deus dignū iudicarat ut haberet. Quod si triumphaueris, tamen cū peccato habes triumphū, & in morte utroq; nudus inuenieris. Verū hęc dicta sunt de priuatis. nam publicę persone debent uigilare, ut nulli fiat iniuria, & requisiti uindicare illatā. Requiere aut̄ permittitur in se.

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

mus prohibetur aut Christianis. Ultimo notandū, q̄ sicut apostolus Petrus ait, Nemo patiat̄ ut fur aut malefactor, id est, nō debet fateri, sibi iuste fieri, si sit innocens, sed culpā ablatori denunciare, & penes illū relinquere aculeū conscientiae. Sic enim sancti martyres, Attalus cū suis accusati, quod infantes uorarent in oculis, oēs Christiani cōstanter negauerūt usq; ad mortē. Sic Zacharias a loā rege occisus, dixit, uideat dñs & iudicet. Et S. Thomas Cantuariensis occisus est, nō quia nollet res auferri, sed quia iustitiā ablatores habere negauit, nā utiq; p̄misit auferri res, neq; restitit ullo mō. Quin S. Stephanus quoq; adeo negauit suos p̄secutores iuste agere, ut etiā pro peccato eorū oraret. Sic S. Hiero. scribit de muliere septies p̄cussa, q̄ mortē & oīa alia non timuit sed innocentia secū uoluit ferre. Immo ideo Christus Malachō respondit dure, & negauit se male locutū, ne iuste ille sibi uideretur fecisse. ideo etiā respondit, Caiphā se esse filiū dei, & falsum testimoniū illorū confutauit, & tamen uitā sibi auferri permisit imo uoluit, ut ita & nos rem relinquamus, iustitiam seruemus.

Recapitulemus itaq; & in summā ducamus, Hoc p̄ceptum tunc implemus, qñ non solū falsum testimoniū non loquimur sed nec de aliquo dici uolumus audire aut p̄mittere (sicut faciunt qui credunt uel adulatoribus, uel cōsentiunt detractoribus) imo adhuc reus est huius mandati, si nō omni studio sollicitus sit fratris iniuriam, infamia, ignominiā excusare, tegere, aut saltem si nō amplius potest, extenuare, cōtradicare infamātibus, accusantibus, detrahentibus. sic enim sibi uellet quisq; fieri. & sic erit filius spiritus dei, qui paracletus uocat̄, quia loquitur bona pro nobis, & dat testimoniū spiritui nostro bonū contra omnia testimonia diaboli & cōscientiae, deinde ut etiam doceat ignorātes deum, deiq; uolūtatem, moneat errantes, resistat decipientibus, & hereticis, ac alijs mentiū deceptoribus, ut Apostolus ait. Quare hoc p̄ceptū requirit ueracem, iustā, salutare, innoxiam, & oīno totam fraternis officijs deditam linguā, atq; id ex intimo cordis fauore, hac est charitas, quā nō agit perperam, nō emulatur. Igitur & si nō sit necesse confiteri sacerdoti, si fratrem non excusaueris accusatū, scēdatū falso testimonio, oppressum adulatione uel detractioe, fore cōtentus, qđ tu non ea feceris, certe coram deo reus argueris tā impij silentij, & male ociantis linguæ,

R. P. MARTINI LV THERII DE X. PRAECE
quæ in hanc fratris tui necessitatem & seruitutē tibi data est. At
rursus si id feceris, omnia in te irruabis, & mox occideris. Et id
est, quod deus uult, ut quantocius propter uerbū eius, e mundo
eijciamur, & occidamur, & coronā iustitiæ quantocius acci
piamus. Hæc est uera & spiritalis huius præcepti intelligentia.

*Præceptum nonum
2. de concupiscentia*

PRAECEPTVM IX. ET X.

NON CONCVPISCES DOMVM PROXIMI
tui, nec desyderabis uxorem eius, nō seruum, non ancillam
non bouem, non asinum, nec omnia, quæ illius sunt.

Hæc sunt in sexto & septimo inclusa, quia secundū expositi
onē Christi, ibidē prohibet omne desyderiū & cōcupiscen
tia uxoris & rei proximi, nam qui uiderit mulierē ad con
cupiscendū eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Deinde
auaritiā & cupiditatē adeo damnauit, ut etiā tunicā dandā iube
ret ei, qui palliū abstulerit. Verū uidet meo iudicio istis duobus
præceptis prohiberi ipse fomes, & inuincibilis cupiditas, ipsa in
q̃, radix malarū cogitationū, ut scilicet vi. & vii. intelligantur
prohibiti cōsensus cordis, & signū membrog, uerbum oris, &
opus corporis mali, hic uero etiā ipsi primi motus una cum for
mite, qui est origo illog. Nam oportet nos ira pueros fieri, anteq̃
in regnū celoꝝ ueniamus, ut nec motus mali in nobis sint, nec
ullus fomes ad malum inclinās, sed perfecta sanitas corporis &
animæ, ab omni prorsus uitio, quod sane in hac uita non fiet,
nec est in potestate nostra. Quis enim gloriabitur, se mundum
habere cor: quis hunc ignem intimissimū extinguet: cum Apo
stolus clamet aduersus hanc membrorum legem, & legem pec
cati. Ideoq; oculos, aures, omnesq; sensus intus & foris cohibe
mus, ne regnet peccatū in nobis, sed concupiscentiā nullus cohi
bere potest. Ideo deniq; deus misericors statuit corpus nostrum
in puluerē redigere, & per ignem uniuersalē incinerare, ut cōsu
mat omne uitiiū carnis nostræ per ignē, adeo odit deus hanc im
munditiā. Et hinc sequitur, q̃ sola ista duo sunt præcepta, quæ a
nullo quantūlibet sancto aliquo modo implent. Cetera omnia
implent, quia opus, uerbū, consensum, fortiter opprimunt, sed
hic manent rei & peccatores, quia nihil de istis pceptis implent,
cū sint infecti inuincibili cōcupiscentia carnis & rerū, ideo omes

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

peccant, & egent gloria dei. ideo omnes orant, Sanctificetur nomen tuum, fiat uoluntas tua, Dimitte nobis debita nostra. Ideo omnes desperant in meritis suis, timore suae imundiciae, & confidunt de misericordia dei, ut sic beneplacitum stet dei super timentes eum, & sperantes in misericordia eius.

Hinc etiam dissoluit concertatio illa Scholasticorum doctorum, an illa duo praecepta aliud prohibeant q̄, vi. & vij. item an sint diuersa praecepta, & frustra laborant, dum haec duo de cordis intelligunt operibus, quae non possunt negare in vi. & vij. esse prohibita, ac sic eade reperita, & frustra posita, haec duo cum sint eadem cum illis. nec possunt dicere, quod illic opus, hic uero cogitatio, seu illic manus, hic cor prohibeant, quia Christus ipse resistit, qui illa de utroque intelligenda docet. Restat ergo ut apostolum Paulum sequamur, qui illa duo in uno concludens dicit. Concupiscentiam nesciebam peccatum, nisi lex diceret. Non concupisces Ro. vij. Et late ibi prosequitur illo teneri omnes sanctos, etiam seipsum ergo fomitum malum, & (ut sic dixerim) essentialis seu causalis impuritas in nobis hic prohibetur, qui ergo omnia illa superiora se putat impleuisse, saltem hic uidet sese imundum, & egere se Christi mundicia, pro se oblata & acceptata a deo patre misericordiarum.

Porro iudaeorum uel potius porcorum intelligentia, indignior est q̄ ut in praecepta haec admittat. Dicunt enim, qd vi. & vij. prohibeat opus solum, & ix. ac x. conatus exterior, & indicium operis manifestum, quo modo & apud Iuristas conatus punitur, ut si quis rapere inciperet filiam alicuius, aut pararet insidias uitae alterius, plectitur capite. Ac sic apud eos cogitationes & uerba sunt libera, plena dolo, & ira, & amaritudine, & omni (ut Christus ait) sparcitia, quia mundant id quod de foris est, intus autem plenum est auaritia & omni iniquitate. Ideo Synagoga est illa mulier, quae propter fornicationem suam, dato libello repudij, dimissa est.

Haec sunt decem uerba (ut ait Moses) in quibus prorsus omne mandatum salutare continetur, & licet possint redigi in pauciora, rursum distribui pluriora, tamen placuit deo in denario numero illa ponere, quod est numerus uniuersitatis, perfectaeque summe, ut sicut omnia olim contingebant in figura, ita & numerus iste denarius praeceptorum ideo assumptus est, ut figuraret omnium praeceptorum summam.

FINITIS praeceptis decem, nunc reducenda sunt ad illa tam

multa genera peccatorum. siquidē nullū est peccatū, nisi quod contra praeceptū sit dei. Nescio em̄ an cōfessuris expediat tot differentijs peccatorum memoriā onerare, & sacerdotē fatigare, ut sunt omīssio & cōmissio, deinde corde, ore, opere, iij. quinq; sensus, iij. sex opera misericordiā, v. septē sacramenta, vi. septē peccata mortalia, vii. septē dona, viij. octo beatitudines, ix. nouē aliena peccata, x. decē pcepta, xi. duodecim articuli fidei, xij. duodecim fructus spūs. Ultra hęc sunt quatuor uirtutes Cardī. & tres Theologicae. Item peccata muta, peccata clamātia in cōclū, & tandem peccata in spīritū sanctum. Obsecro quid prodest ista confusio, & distractio mentis: Ita hęc obseruantur, ut etiam necessarium existiment, nomina differentiarum, & distinctionū numerare, ad perdendū scilicet tempus, ad obtundendū confessorē, ad perturbandū seipsum, ut maiore cura, horum memoria laboret, q̄ contritionem meditetur. Item ad alios etiam impediendū. Ex ignorantia docētium iste tumultus confessionū natus est, cum cōfessio debeat esse breuis & apta, ut cito possit expedire uterq;.

Igitur peccata mortalia primū accipiam⁹, quorū numerus uidet̄ ex Ioan. Chryso. sumptus. Hic em̄ septē gētes Cananeorum Deut. vii. exponit vii. uitia, moraliter uolens oīa peccata sub ijs cōprehendī, magis ratione numeri septenarij, qui est uniuersitatis symbolū, q̄ proprietate nominū. Nam alij faciunt octo, alij nouē, addentes, inobedientiā & uanā gloriā, tum alij diuidentes matres in filias, & in species genera, tota in partes integrales & subiectinas, infinita ex illis deduxerūt, & maria peccatorum interim nihil de praeceptorum uera intelligentia solliciti.

Igitur nō tm̄ septē sunt peccata mortalia, nisi uoluntaria diuisione, non necessaria rōne uel autoritate, sed possunt tum pauciora, tū plura esse, secundū qd uaria tropologia in scripturis occurrerit Vnde B. Aug. in duo diuisit, scilicet igne accēsa & suffocata, id est, amorē male accendentē, & timorē male humiliantem.

Primū itaq; mortale peccatū est Superbia, quae est duplex. Exterior, quae in bonis corporalibus est. Interior, quae in bonis spiritualibus est, & ideo semper est cōtra primū mandatū. Quod patet, q̄a nō habere aliū deū, hoc est, in nullo cōfidere, placere, gaudere, delectari, frui, q̄ in deo solo. At supbia nūc in diuitijs, nunc in uiribus, nunc in forma & uestitu, nunc in potētia & honore,

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

nunc in nobilitate. Item intus in sapientia, arte, ingenio, iustitia uirtute, sanctitate cōfideat, placet. Hæc bona creata eo actu colens qui soli deo debet. Siquidem supbire duo importat. Primū, sibi placere, secundū alios fastidire, ideo includit uanā gloriā intus, q̄ si erūpat foras, eo peior est. Ideo superbus dū sibi alicuius boni cōsciū est, nō in illo deū colit, aut gratias agens in eū refert glorificando, sed stat in seipso, delectatus sup se, & euāescit in cogitationibus, tūc simul aduertit eū, qui talia nō habet, quem, cū sibi cōparauerit, necessario fastidit, & tunc dicit, se esse aliquid, illū nihil. Et implet illud Ro. i. dicentes se sapientes stulti facti sunt ita dicentes (scilicet intus apud se) se iustos, pulchros, diuites &c. iniusti, scēdi, pauperes facti sunt. Apoc. iij. Dicis, quia diues sum & locuples, & nescis quia pauper es, & miserabilis, & nudus.

Sic itaq; superbie substantia non est, nisi ubi sese uiliori comparauerit, uelut desursum ad infima despiciens.

Econtra humilitatis substantia non est, nisi ubi sese meliori cōparauerit uelut sursum ad summa suspiciens. Igitur quatuor pedes habet superbia, petulcus ille, & crassus uitulū, scilicet.

Ignorantia mali sui, Scientia boni sui

Ignorantia boni alieni, Scientia mali alieni

Huius q̄drati contrariū habet q̄tuor pedes humilitatis, scilicet,

Ignorantia boni sui, Scientia mali sui

Ignorantia mali alieni, Scientia boni alieni

Igitur non opus est, ut confitearis, te pronum esse ad superbiam. Quia semper sumus superbi omnes, nec ullus omni superbia caret. Sed tantum, si obedieris concupiscentiæ eius, & consenseris uerbo, opere uel corde. Reliquum deo querendū, occulto gemitu, & cōfessione abscondita in cubiculo, ut ipse per gratiā suam malum illud radice antiquæ destruat. Dictum est de superbia, quomodo prohibita sit sub primo p̄cepto, eo q̄ initiū peccati sit superbia seu quod idem est, Initium peccati apostatate a deo, scilicet sibi ipsi idolum fieri, sibi placere, in seipso delectari, potius q̄ in domino, ac sic alienum deum colere in semetipso, quod est grauissimū & primū peccatū, licet nemo sit ex Adam quādiu uiuimus, qui nō aliqua ex parte hāc in sese idololatriā agat. Ideo q̄

semper sibi pœnitendum & gemendum de sui placentia.

Nunc de auaritia dicendū, quæ est cupiditas, radix æque oīm malorū, secundū Apost. eo q̄ uolentes fieri diuites, incidūt in laqueū diaboli, & multa desyderia inutilia, & nociua. Hoc uitiū sub duobus præceptis prohibet, imo sub tribus, scilicet sub septimo illo, Non furtū facies, Et ultimo, Non concupisces rem proximi tui, Et sub primo. Cum em̄ sub septimo prohibeat oīs tractatio rei alienæ, ut dictum est, & præceptū quod dlibet, ut dictum etiā est, est ita spirituale, ut nō tantū opus & fructū & folia & ramos, id est, opera, uerba, signa prohibeat, sed etiā radicē & succum, id est, cupiditatē ex qua talia ueniūt, manifestū est, auaritiā sub furto prohiberi, cū eadem sit radix & furis & auari, scilicet cupiditas. Item cū sub ultimo prohibeat ad literam cōcupiscentia rei proximorū, manifestū est, etiā fontem & caput huius cōcupiscentiæ prohiberi in spiritu, sed hæc est auaritia. Ideo oīm propriissime, ultimū præceptū, phibet, ultimū illud & uiuacissimū oīm uitiū, q̄d cum senescentibus iuuenescit, & cū morientibus uiuit.

Verū apostolus Paulus Ephe. v. suo sensu altius incedens, dicit Quod auarus sit idolorum seruus, id est, cultor, ac sic sub primo mandato illud ponit, quod etiā facit Baruch, iij. Qui argentum thesaurizant, & aurum in quo confidunt hoīes. Et Psal. lxxvij. in spiritu dicit, Et seruiuerunt sculptilibus Canaan. Canaan est negotiator, quorū sculptilia, quid aptius, q̄ monetas, & nūmismata, uasa aurea & argentea, domus, & alias possessiones, significant: Deniq; ideo in lege potissimū prohibemur fabricare deos aureos & argenteos. Et prima idololatria populi in auro facta est, sub aureo uitulo. sed & maxia similiter tempore Hieroboam sub uitulis aureis. Inde recte Apostolus, aurū, idolum intellexit, auarum idolorū cultorem uocans, & in Latino nō parua habent cōsonantiā aurū & auarum, auri auro, auari auaro una tantū litera differunt, ut aurū ab auere dici uideat. Igitur Apostolus idololatren auarū uocans, eo ipso satis exponit primū mandatū, q̄d cor hominis in solum deū confidere debeat. Nam eodem sensu & gulosos & libidinosos dicit esse uentris cultores, quorū deus uenter est, inquit. Verum isto sensu omnia præcepta sunt in primo præcepto, tanq̄ in capite suo. Nam omne peccatū est contemptus dei, ac per hoc ipsum contra primū præceptum.

PTIS DECLAMATIVNCVL AE POPVLARES

nec potest aliquod præceptū lædi, nisi simul & primū lædatur, quod continet omnia. quia dei uoluntas in omnibus offendit, & postponitur nostræ. ac sic deus non colitur, immo alius pro eo colitur, proprie tamen auaritiā contra illud posuit Apostolus, quia imaginibus illa delectatur auri & argenti, multum similis ueræ idololatriæ. Cætera autem non ita simulachra, & imagines habent. Ideo redeundo concludamus, quod nullus pure uacat auaritia, sicut dicit Esa. & Hiero. Omnes a maximo usque ad minimū sequuntur auaritiā, beatus qui minus. Idcirco sequitur hanc inclinationē corruptæ naturæ, omnes oportet gemere coram deo, sed non nisi opus eius internum uel externū confiteri coram sacerdote. Et qui diceret se uacuū esse cupiditate, magna certe superbia sibi arrogaret summā puritatis perfectionem. Ideo beati qui lugent, quoniam lugendi materiam habent in seipso, super seipso, ut dominus dixit ad mulieres sequentes.

Tertium mortale peccatū, est luxuria, cuius species satis dictæ sunt sub sexto præcepto, Non mœchaberis, & nulli dubiū, quin illuc pertineat, ideo iudicasse id sufficiat.

Quartum, Gula, soror, immo irritamentū, & procus, & minister luxuriæ, sicut & Ethnicus dicit, Sine Cerere & Baccho friget Venus. Hoc titium Apostolus Phil. iij. sub primo mandato locat, dicens, Quorum deus uenter est. Idem Ro. xvi. facit. Huiusmodi non Christo, sed uentri suo seruiunt. Potest autem simpliciter sub sexto præcepto poni, quia ubi libido prohibetur, ibi certe & omnis occasio & fomentum libidinis prohibetur. Inter omnia autem fomenta libidinis, maximū & fortissimū est gula, cuius ratio est, quia internum, cætera ut aspectus, colloquium auditus, tactus, sunt externa. Gula autem inflat uenas, & prouocat totum corpus ad libidinem. Nam & gentilis Plinius dicit, libidinem portentosam sequi post ebrietatem. Et B. Hiero. ad Eustoch. & alias dicit, nihil ita mouere libidinem, sicut cibum, indigestū. ideo gulosus, uolens se tradit in libidinem. Sicetiam & otium, & pigrizia, somnolentia, strati mollitudo, omniaque alia libidinis mancipia, prohibita sine dubio intelligendū est ibidē. Et nisi gulosus statim occupetur labore multo, inuicta capietur libidine. & titillatione. Vnde B. Hiero. Venter mero æstuans cito despumat in libidinem. Vide quō libido sit, quodāmodo uelut

naturalis spuma gulæ, sic fumus naturale ignis, & spuma uouit
ter in fusi uini, & bullitio feruoris aquæ, Quia hæc prohibere po
test nisi summa uolentia Qui ergo præcipit castitatem, sine du
bio & media castitatis præcipit, ut sobrietatē, uigiliā, laborē, ora
tionē lectionem, meditationem, studiū, officiū in proximum,
frigus, æstuum, pauperiē &c. Hic tamen notandū, de uomitu
multi sibi maiorem conscientia faciunt, q̄ de ipsa suffusione &
ebrietate, sicut multi magis pollutionē nocturnā, q̄ ipsam caus
sam eius, cogitationes, crapulasq; ponderant. Sed certe uomitus
non est res mala, nec peccatū unq̄, cum uel fiat inuito, uel cum
dolore. Idcirco non solū fugiendus, sed etiā quærendus est uo
mitus ebrijs, ut Eccle. xxxi. Si coactus fueris multum bibere, sur
ge & uome, & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo in fir
mitatē. Hoc consiliū sapientis acceptandū est, & non sine ratio
ne. Quia inquit, refrigerabit te, id est, alleviabit. Valet em̄ illa exo
neratio, ut nō ita inflentur uenę, & surgat pruritus carnis, dum
facilius digeritur, quod minus remanet. Melius est enim uomit
tu euadere libidinem quam oppletionē subire libidinem.

Secundo, quia infirmitas corporis uitatur, ut læsiō capitis, &
omniū sensuum & uirium. Quis aut non maius peccatū p̄ter,
totū corpus lædi suffusione & retentione, q̄ uomitu ab eo peri
culo liberari? vitam enim abbreviare maius malum est q̄ uome
re, immo uomere, nullū malum, sed repleste te & ingurgitasse,
ut uomitu egeas, malū est. Et utinā sub præcepto, omnes ebrii
& suffusi uomere cogerentur, spero tādē horrerent ebrietatē
dum scirent se scito oportere uomere quod biberēt, q̄q; & mo
do cogantur mingere, & uentrem soluere, nihil tamē mouent
exinde. Quod aut scriptura aliquādo uomitū reprehendit, ut
canis reuersus ad uomitum, & Esa. Mensæ replete uomitu, intel
ligitur de uomitu boni, & salutaris uerbi, quod retinere debuit.

Tertio, Si uenenum aut aliud noxium aliquod bibens, sine
peccato uomit, cur cum peccato uomit, qui uinum, aut potum
aliū ita bibit, ut ueneno simile nocumentū inferat? Igitur con
scientia est habenda in fundendo, nō effundendo, cum ibi mul
tis malis seruiatur contra præceptum dei, hic uero multis bonis
contra nullum, immo pro præcepto dei.

Species & differentias gulæ omitto, quia non semp sunt pec

PTIS DECLAMATIVNCVLAE POPVLARES

tata mortalia. Siquidem nec ipsa gula semper est peccatum mortale, immo raro, nisi sit usu.

Quintū mortale, est ira, q̄ satis sub qnto p̄cepto est declarata. Sextum, inuidia, quæ non debuit distingui ab ira, cū sit nihil, nisi inueterata ira, sicut B. Augu. in regula, Ne ira crescat in odiū & trabē faciat de festuca. Nam ira est recēs uirgula. Inuidia est arbor & trabs magna. Igitur & hæc sub quinto præcepto est auctoritate Ioan. Apostoli, Qui odit fratrem suum, homicida est.

Septimū est, acidia, quæ est tœdiū boni, pigritia & inedia Græce, quæ est duplex. una in cultu illo figuratiua dei & exteriori, ut sunt, ecclesiā uisitare, uerbū audire, orare, legere meditari, cantare, & sic est prohibitū uitiū sub tertio mandato, Sabbato sanctifices, ut satis patet. Alia est subtilior & interior in toto, & omī genere seruitutis dei. Et sic est nihil aliud, nisi inceptæ iustitiæ fiducia, & proficiendi negligētia, stare in uia dei, tepescere, securū fieri, timorē dei remittere. De q̄ uitio hypocritarū, tota scriptura loquit̄. Hæc em̄ facit iustitarios securos, ante quorū oculos non est timor dei. & auferunt iudicia dei a facie eorū. Horū fiunt nouissima peiora prioribus, quia inuenit diabolus domū eorū ornata, sed uacantē & securā, ideo ingressi habitant ibi. O horribile uerbū nīris, quod habitant ibi, quia indurantur, qui eiusmodi sunt post inceptam iustitiam, longe magis quam prius, ut experientia uidemus, quō nihil mouent ad omnia quæ audiunt se non tangi credūt, & facti sunt uere progenies uiperarū, palea igni in extinguiibili præparata. Igitur hoc uitiū sub omni præcepto comprehenditur, cum in quolibet sit proficiendum. Sed nescio an sit confitendum. Credo quod non, quia est spiritualis defectus, deo soli, qui & solus ibi mederi potest, aperiendus.

Decem præceptorum finis.

SACRARVM LI

TERARVM PROFESSORI, FRATRI MARTINO Luther, ordinis Heremitarum, Frater Siluester de Prierio, ordinis Prædicatorum, sacri Palatii, apostolici Magister Sal.

i ij

SALVVM te esse optarim, Martine Charissime. Cum resolutione tuarum positionū, etiam tuam respōsionem ad nostrum Dialogum excepi. Quae ex re & si me acriter & quidem artificiosissime tās gas, item etiam pungas, & quanta clam fieri potuit eloquentia & ui dehonestare quāsieris, quia tamen tuum spiritum Pontifici se subijcientem primo oculorum contestu iocundissime uidi, nec non conclusionem quam haeticam notatam, reuocatam, cor meum adeo in te dilatatum est, & amoris dulcedine cōmolitum, ut aliud exturbare me deinde potuerit nihil, cum tamen hinc me in ea quae ad me dedisti, totum contulisset, quae in me & in mea dicta, tela adegeris, & quanta haec tēter arte, tantū sum minatus, ut in me expleri miraculum nequeat, adeo ut cum omni sis arte & colore Rhetoris usus, ipsam quoque artem hac arte cælare uolueris, ut te astrueres nolle in loquendo meis artibus uti, cū posses. Immo aliquādo me effinxisti inepte, ne perfectus fictor haberi posses, sed missa sint eiusmodi. Dicāmus uero quod cū dicta mea utcūque in momorderis & pupugeris, in me tamen omnia pene tua tela coniurant, me petūt. Et quidem contorquente non Theologia, nō Philosophia, sed praepolita & astutijs assueta Rhetorica, quae uerba multū, ueritatem parum curat, modo populares aures inflectat. Ea propter cū longe plura in me quam in mea dicta, spicula ieceris, nunc ea quae in me, propediem uero ea quae in mea dicta, iacula uibrasti & contorsisti, ueritatis munimine ceu scuto testus reijciam, eo uel maxime quod uehementer exoptem speculatiue duntaxat tecum agere, quod equidem mox aggrediar quam primū. Sed ex commentarijs illis in quibus me submersisti, emerfero. Ita uero optarim haec mea dicta capias, utrum in spiritu superbiae uel iracundiae, sed excusationis potius ædita, & plerumque etiā ioci gratia, salua semper eminenti scientiae Christi charitate, quae uisa tua ad Pontificem humilitate item & obseruantia (modo non fingas) nuper in te, mea ex mente pullullauit. Cum enim meū uelle sit Pontificis (ut par est) si Pontifici consentis atque comunicas, itidem tecum faciā necesse est, quanquam thetorice bellum ingens. salua (ut dixi) charitate, mihi tecum sit. Igitur ut praetermissis exordijs re ipsa exordiar. IN primis me taxabas, quod noster ad

te Dialogus superciliosus sit, & tractatu tuo prolixo (ne tuis uer-
bis usus dicam uerbosissimo) pene cōtinue in me impingis, qđ
bili & effrenata cholera affectus excanduerim, quod qđ iuste &
merito id agas, ex his paucis accipe, Ego enim quanqđ urbis &
orbis domini nostri spontaneo munere inquisitor, ac perinde
siue ordinario siue delegato iure, inspectantibus ad fidem iudex
ad te responsa dedi, nō propter te tantum, quin potius propter
alios uel maxime rudiores, in quibus tuus sermo sensim ut can-
cer serpebat, non secus quam cōtra Donatum aut Faustum aut
Manicheum. Adeo tua uerba Romanam Ecclesiā, item & Ro-
manum Pontificem in primis omnium iudicio grauiter impe-
tebant, ac si talia in lucem dedisses, quasi mox ad Bohēmos cō-
migraturus, aut magnum aliquod ac latens adhuc scisma pro-
palaturus. Ea propter stimuli ac clauī tui, simpliciū gratia & uni-
uersi populi Christiani, non autem te propter retundendos exis-
timarim. Et nihil eo minus cum non ex bili & cholerae feruore
(ut astruis) sed dei zelo in primis, & tuenda ueritatis gratia, ac
demū interuentu fidelitatis qđ Romano Pontifici iure iurando
tuli, ad te breuissimū dialogū addidissē, in primis eum discu-
tiendū per eos, ad quos attinet, curauī, ne forte grauius quā par-
erat, te impetiuissem. Adde quod tui ordinis nomen, cui meo
& oīm iudicio plurimū dedecoris eras allaturus (utinā aut faxit
deus fallar) subicui, quod utiqđ si colerico humore efferbuissem
(ut scribis) non effecissem. Deniqđ ubi per uiros graues probata
sunt mea, in lucem dedi. Quid ergo malivolentiae uel (ut ita di-
cam) excandescētis cholerae toties me arguis, qui nihil non dis-
cussū, non probatū, non laudatū prius, extulerim. Tu uero
qui uis ut Christū in te detonantē audiamus, uide qđ modeste,
qđ humiliter, qđ caritative, qđ reuerēter Magistro sacri Palatij scri-
pseris, qui ad me dehonestandum ex sententia, & ex compara-
tione, quanta potuisti arte calliditate, mendatio usus, tandem
cum nihil tibi ultra euomēdum superesset, cōminatus es, quod
me in posterum tanta modestia non excipies (te enim ais, cohi-
buissti) nisi armator me in harenam contulero. Et quidem inte-
rim quia de armis sermo se intulit, in harenam his telis instru-
ctus descendam, deo duce & comite ueritate, quod nisi te oīm
iudicio strauero, & demonstraro (quod tamen Theologi

ce dictum uolo (demonstrauero inquam, quod tua dicta hæres
sim complicans nolo uiuere, sed de his nunc satis.

Deinde uero toto pene libello tuo irriferis, quod nihil probè
quod cum Thoma meo nudis uerbis utar. Quod quam iuste
facias, cunctis mea intuentibus liquet, quippe qui & in exordio
& in calce Dialogi, apertissime docui, me nihil aliud tunc effice
re uoluisse, nisi positiones contra tuas positiones in publicum
afferre, simul ut cauere didicissent simplices, tuas falsitates, & a
te tua fundamenta extorquerem, qui itidem nudas tuas positio
nes nobis intuleras, & adeo amphibologicas, ut per plures in
earum plerisque nihil nisi præsumptionem & audaciam & eius
modi intueri possent. Hoc autè ex parte feci, quia nullus est tam
insanus, qui nostra conferat tuis, & non præferat. Item etiam tu
in probationem tuorum, maximam farraginem ædidisti, in
qua liquet quid ualeas uere, & quid tecum, in qua etiam diuina
eloquia copiosissime quidem, sed tamen more declamatorio
citas, & adeo sapienter, ut pene nihil proposito & instituto tuo
attineat. Sed neq; illud miraculo ascripserim, quippe qui me &
Thomastros (ut tuo utar irrisorio uocabulo) & Thomam ipsum
irrideas & crimineris, quod distinctionibus assueti, his crebro
utimur. O magnum Thomistarum dedecus. Immo maximam
gloriam. Tu enim qui tua doctrina mundum te innouaturum
putas, & euersurum antiquorum monimenta, dum scripturas
indistincte intelligis, quasi nihil æquiuocationis aut analogiæ
contineant, consequenter autem confuse intelligas, & scribas,
& doceas, necesse est. Quod utiq; ista tua magna farrago pro
barit, in qua tuis dictis ita cohærent tua quæ citas testimonia, sic
cūt catus & simia in culeo, tibiq; propterea uerum est illud so
phisma, nihil & chimera litigant in sacco tuæ scilicet confusæ
farraginis. Iterum autem atq; iterum & ad nauseam repetis, qd
sim uere Thomista & Aristotelicus, & quod præter Thomam
nihil mea uerba redoleant, quod equidem quando ad te scripsi
oportunum & satis mihi fuisse astruxerim, ad tibi in maledictis
contradicendum. Visurus es autem euestigio, an ego quoq; &
forte longe melius quam tu, manum ferulæ subduxerim, & an
sim purus Thomista uel Iurista aut Canonista aut Paulista aut
certe sophista, quanquam etiam si diuum Thomam solum fa

miliariter nouissem, non plus ascriberem probro, quod me &
quidem uerissime Thomistam uocitas, quam cæcus prius dein
de lumine decoratus a Christo, phariseorum maledictionem
ascripserit, qua pharisei, Ioanne Euangelista teste, ei maledixerunt
dicentes. Tu discipulus eius sis, id est, Iesu Christi. O maledictio-
nem & obprobrium singulare, esse discipulum Christi, aut etiã
diui Thomæ, cuius doctrina uelis nolis per Ecclesiam Rom anã
cribrata est & probata, non quasi canonica, sed tanquam mo-
ribus & fidei catholicæ conformis. & quam summus Pontifex
Innocentius, excepta scriptura canonica, doctrinæ sanctorum
omnium antefert dicens. Huius sancti doctoris sapientia præ cæ-
teris, excepta canonica, habet proprietatem uerborum, modum
dicendorum, ueritatem sententiarum, ita ut nunquam qui eum
tenuit, inueniatur a tramite ueritatis deuiasse, & qui eum impu-
gnauit, semper fuit de ueritate suspectus. Quid ergo contra Tho-
mam faciunt præsumptuosorum & sciorum latratus? Vide
an tuus ordo peritiorum aut sanctiorem habuerit, quem sequa-
ris, cum magnus Bisarion eleganter eruetauerit, diuum Thomã
inter sanctos doctissimum, inter doctos sanctissimum. immo
teste ueritate, quæ Christus est, bene scripserit, Nisi forte mihi Au-
gustinus obijciatur, sed oporteret prius uestra iurgia sopiri. Tu
uero postergato non Thoma modo, sed doctore alio quolibet
quantauis sanctitate præpolleat, ad probandum quod Roma-
nus Pontifex decernendo de fide & moribus, possit errare, in-
niteris baculo harundineo, tuam manum terebraturo, scilicet
Abbati Siculo, uiro olim rebeli & scismatico, qui in Basilea,
ubi basiliscus pullulauit, pileum iniquitatis emeruerit, qui etiam
quemadmodum Sathanas in omni suo opere, suam antiquam
superbiam redolet, ita & ipse in omni sua doctrina redolet su-
um scisma, ex qua re cogitur interdum ineptias docere, cum se-
cum non habeat ueritatem, quæ etiam a te in hac re, in tuam
tuique ordinis ignominiam proscripita est. Nempe ait, quod
Pontifice Maximo & concilio de fide diffidentibus, ei standum
esset, cuius rationes essent meliores. O irrefragabilem uirum,
cui inniteris irriso diuo Thoma in re tanti momenti, apud quæ
Ecclesiam insufficienter institutam dixeris, quippe cum eue-
nire possit litigium, quod Ecclesia terminare non possit. Quis

enim inter Pontificem & cōcilium iudicabit, utrae rationes sint
poriores: nisi aut idē sit iudex in causa propria, aut infideles uel
ecclesiam uniuersalem iudicem tum tuo Siculo facias, ac perine
de ab extremis terrae omnes uetulas cōuocemus, ne illae desint
apud quas est uera fides. Sed quia eiusmodi ad alium tractatum
attinent, missa sint. Adjcis & Gersonem in tui munimen, qui
& ipse de potestate Pontificis pessime sensit & scripsit, non mo
do apud Thomam lumen mundi, sed apud Doctores tui ordi
nis & apud Canones. Hī Doctorelli cum te faciant de Roma
na Ecclesia superbe sentire, & multi alij qui æquo animo non fe
runt eam esse caput Ecclesiarum, sunt tibi Martine frater, multo
rum erratum causa. Quid autem mirum quod Thomam ni
hilipendas, cū & Aristotelem ipsum, quem tota natura (ut ita di
xerim) miratur, & cuius ueritate, Boetio teste nihil clarius, & in
cuius doctrina siue in Logicis, siue in Physicis, siue in Moralibus
hactenus nulla sit inuenta falsitas, præter id quod non certe sed
eodem teste dubitatiue de mūdi æternitate sensit, tu adeo de ho
nestas, ut tuis deberes uerbis erubescere. Reliquum est ergo, ut
te authore quasi altero Archita uel Platone aut Pythagora, non
Thomam modo aut Aristotelem, sed Doctorum omnium qui
celebrantur, cum ascriptorum cœlestibus tum etiam nō ascripto
rum scripta in melius commutemus, quasi nescij rerum incons
syderate scripserint, & Pontifices inaniter indulserint uenias. Oc
currit nūc dictum illud tuum, quo me cum scriptis diuæ Puden
tianæ, aut egregij martyris Sebastiani irrides, quasi ego hīs nul
gi opinionibus sim probaturus, quod ecclesia per uenias conce
dat animarū liberationem a purgatorio. Non citabo antra uel
criptas, sed authores tales, quos si negabis, negaberis & damna
beris. Quam uero tu subtiliter probaueris tua, per clementiam
citata, propediem uidebis, illud tamen non filebo modo, quod
reuera egregius apparuisti Canonista, & qui omnium sancto
rum doctrinas aspernaris, inæstimabilem & immensam molem
in glossula & quidem male intellecta fundasti. Sed ut dimittam
Thomam, & ad propria me cōuertam, crebro me adulatorem
uocas, quod quidem purgare erubesco, tibi tamen aliorum gra
tia responderim, quod ea quæ de Pontifice Max. scripsi, minora
sunt uirtutibus eius personalibus. Cum autem uerū protulerim

(teste Clero & Populo Romano ac toto pene orbe) quā temeritate de intentione mea indicare præsumis. Quin & partes meas egi, si te impeterem. Pontificem, cui fidem ex Christiana religione, & ex proprio iureiurando debeo, reieci. An non æque licet mihi cū ueritate ad defensionem laudare Pontificem, quem tu quantum ad te attinet, grauiter fœdasti, sicut & tibi cum falsitate bene maledicere. In qua re omnium quos unquam legerim palmā triumphumq; reponas. Quid autem dicis per Germaniam tuam id dici scilicet, quod adulatorie docuerim, respondeo me tibi illud non credere, sed potius quod mea scripta & in hac re & in alijs, maiori honori & reuerentiæ in Germania sunt quā tua, & forte quam esse possint. Probauerim ista facillime & de meis in sphaera, ac thetoreis commentarijs, & de aurea rosa, & Syluestrina; & epithomate Capreoli quod Lipsis ex legato publice legitur, ut accepi, & de alijs, nisi timerem quod superbum aut uanum me acclamares. Video autem nunc te iterum querelis agere, quod te Pontifici inuidiosum efficiam. Sed utinā tua scripta, & tuum aliquid quod taceo, nō te Pontifici tantum sed uniuerso orbi Christiano infensum fecerint. Ego enim meo more si uere & humiliter senseris, pro uiribus te iuuabo, nec uana loquor. Ingentem ignem palarum folliculis concitasti, & modo dicis quod silendo te eripere hinc nequeas. Utinam te sineres eripere bonis & dulcibus uerbis, sed quod deterius dixerim, ad priorem excusationem noua euomis & falsa & scandalosa, quibus tamen niueum scutum apponis, quasi non assertiue sed disputatiue loquaris, ac si leue & nō graue peccatum sit, talia ex dubitate disputare, & deinde te ad futurum cōcilium quasi ad singulare præsidium reducere, quod te tuus ille scismaticus forte docuerit. Nec tamen interim uolo Romanorum me scelerum patronum uocites, ut interrogando minaris, sed magis si libet Romanæ doctrinæ non patronum quidem, sed professor est magis, & pro uiribus defensorem. Sed ut Dialogum nostrum prosequamur, scribis te nescire an alium in Italia & alium in Germania habeamus Thomam, quod scilicet ego dissentiam ab hijs qui sunt in Germania meis. Sed hac in re haud tibi crediderim, quippe qui puto quod alios æque ut me false cites, & sicut nostra ita & aliena prauè intelligas, siue ingeniū siue affectum eius.

ſce cauſam putarim, & que te recte intelligere inſiciari nequis, in obliquū detorques. Er ne me ad auras loqui putes, uerbi cauſa unum aliquid in medium deducam. Reuolue oro diligentius ſi lubent, uerba mea. & diligenter aduerte, an ex ijs haberi poſſit quod pauperi ſine ueniali peccato eleemoſyna negari nō poſſit ut mihi falſo aſcribis, in qua re grādi uerbositate me inſequeris, cum non Sylueſter ſed Martinus illud ſomniarit. Si me intellexi ſti, qui illud ne cogitaui quidem, cur contra me tot mendacia conuoluis: ſi uero me non intellexiſti, ingenio ſobriore lectioni & ſtudio te addice. Impingis quoq; in me mirabiliter & de phi largiria & de ambitu dignitatum, quod eius rei gratia adulato rijs uerbis applaudam. Ad quæ aliud nihil dixerim, niſi quod mei cordis ſecreta tu forte exploratoria tenes, quam ipſe tenes am. Si tamen de dignitatibus agitur, ſcio me iuuenem Epīſcopatum cum ſexcentum aureis reieciſſe, forte autem ex ſenectute delirus, aliquando potero a meo inſtituto quod quadragintaſ ſeptem annis & eo amplius in uita regulari utilitate tenui, molitine deſlecti. Sed nec officium ipſum, quod domini noſtri munere proſequor, me aut quaſiuiſſe aut appetiuiſſe ſcito, ſed tantum gratias egīſſe. Breui autem ſi aduixero, me tibi & mundo oſtenſurum dixerim, quod in medijs globis flammarum, cum deliciarum & diuitiarum, tum etiam dignitatum & illecebrarū neq; tactus ſum neq; aſſatus. Tu uero ais, quod Chriſtum in me loquentem non audis, ſed neq; ego uocem eius audio in te præter unam qua te Pontifici proſtrauiſti. Sed aliud quiddam in te mihi garrit, unde aut in neutro noſtrum Chriſtus loquitur, aut alter ſurdus uel obaudiens eſt. Oremus Chriſtum, ut ſermones eius intonemus. Scribis autem me ex ſuggeſtione loqui declarantiū uenias eorumq; me exhibere patronum. Sed quā longe in hoc quoq; a ueritate aberres, nouit omnium præſcius Deus, cum ne uerbo quidem, ne apicibus dixerim, quicq; a quouis eorum exceperim, uiuit dominus, quin eos a principio, Minoritas putarim. Ad id uero quod me hæreſi Donatiſtarum noſtas, cum dixerō a quo ſit diſpoſitio ad Dei gratiam requiſita, poteris uerum ferre iudicium, nunc uero, te ante completum (ut aiunt) euangelium, conſignaſti.

Petis item cum qua Eccleſia de Conceptione Virginis ſentiam,

dico autem me nescire cum qua, credere autem quod cum Ro-
mana, cum ex scriptis eius mihi mea sententia fluat, cū uero de-
cisa res fuerit, sciam cū qua. Interim autem credam cū ducentisse-
xaginta sex doctoribus, quorum nonnulli sunt ordinis tui, te au-
tem cum tuo olim scismatico relinquam, crediturum ut placet.
Adjicis, ut nil odiosum dimittas & de Reuchlino, q̄si ordo Præ-
dicatorum illum insequatur, & nō uniuerſitas Parisiana & Co-
lonienſis. & cæteræ, quis autem eum tueatur ueritas, an Hebræi,
an Chrysostomus, an utriq̄, nescio, unum tamē scio, quod offi-
cia mea quæ sunt uiri iusti & misericordis, ignoras.
Ascribis quoq̄ mihi quod Entellum me esse effinxerim, cum e-
go Daretæ tantum, & hoc gratia ostentationis uirium, & pro-
uocationis in pugnam, nominarim. Nunc autem tibi illud Hie-
ronymi ad Aug. dico, memento daretis & Entelli. Entellum æ-
tate grauem, iuuenta leuis Dares in uanā rīsit, statim pœnas da-
turus. Scribis postremo me pro uoto meo facultatem baptizan-
di te assumere, & quæcunq̄ animo meo insederint, nomina im-
ponendi. Sed reuera nomen tuum proprium ego nūq̄ extu-
li, efferunt uero illud passim tui ordinis patres. Sunt q̄ plura alia
quæ in me tela contorques Martine, sed iam animus indigna-
tur has res sordidas euoluere, præsertim cum nō amaro animo
sed pleraq̄ ioco, plurima inter excusandū protulerim. Interim
me accingam ad dicta tua quam plurima explodenda, oro au-
tem te, si Christum amas, ne plus sapias quam oportet, sed ad so-
brietatem, & quam cœpisti uiam perambules iugiter & perse-
uerantur. Quod si feceris, puto quod etiam in meis auditurus
Christum loquentem, & forte Syluestro quem nunc horres, tūc
amicum fideliorem habiturus es neminem, Vale.

Excudebatur hoc opus typis Mense Augu-
sto Anno. M. D. XIX.

LIBER.
Candidum ac liberum lectorem opto.

Exhibetur hoc opus in Mense Aug.
Anno. M. D. XIX.

